

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE YER ALAN İNSAN
TANIMLAYICI SÖZCÜKLER**

Mehtap SUĞAN

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yeni Türk Dili

TEMMUZ 2025

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE YER ALAN İNSAN TANIMLAYICI SÖZCÜKLER

Tez Yazarı

Mehtap SUĞAN

Danışman

Doç. Dr. Nilüfer YILDIRIM

TEMMUZ 2025

ELAĞIÇ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Başlığı:	DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE YER ALAN İNSAN TANIMLAYICI SÖZCÜKLER
Yazarı:	Mehtap SUĞAN
Tez Öneri	
Tarihi:	
Savunma Tarihi:	03.07.2025

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile kabul edilmiştir.

İmza

Danışman:	Doç. Dr. Nilüfer YILDIRIM Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
Başkan:	Prof. Dr. Ahmet BURAN Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
Üye:	Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun/...../20..... tarihli toplantısında
tescillenmiştir.

Prof. Dr. Ahmet AKSIN
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**DERLEME SÖZLÜĞÜ’NDE YER ALAN İNSAN TANIMLAYICI SÖZCÜKLER**” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi’mın içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

24.07.2025

Mehtap SUĞAN

ÖN SÖZ

Dil, insanoğlunun beşikten mezara kadar olan yaşam sürecinde hem bireysel kimliğini inşa etmesini hem de toplumsal ilişkilerini sürdürebilmesini sağlayan en temel ve doğal ses sistemidir. Bu sistemin önemli kollarından biri olan ağızlar ise bir milletin ruhunu, tarihini, dilini ve kültürünü yaşatan canlı bellek alanlarıdır. Toplumlara özgü değerleri yansıtan sözcükler ancak dilin gücü ve etkin kullanımı sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılabilir. Bu nedenle dil, yalnızca anlatımı mümkün kılan bir vasıta değil, aynı zamanda bir anlam yaratma aracıdır. Dilin yansıması olan sözcükleri bünyesinde muhafaza eden sözlükler ise dil araştırmalarının en temel kaynağıdır. Araştırma konusuna kaynaklık eden “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” kapsamlı ve özverili çalışmaların sonucunda oluşturulmuş başucu eserlerin başında gelmektedir.

“Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü”, halk ağızlarındaki birçok kültürel unsuru barındırması bakımından dil ve folklor araştırmaları için eşsiz bir kaynak niteliği taşımaktadır. Sözlük, üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmış olmasına rağmen hâlâ içinde incelenmeyi bekleyen pek çok konuyu barındırmaktadır. “Derleme Sözlüğü’nde Yer Alan İnsan Tanımlayıcı Sözcükler” adlı tez çalışması, eserde insanları fiziksel ve ruhsal yapılarına göre tanımlayan sözcüklerin içerik analizi yöntemiyle taranarak tespit edilmesi ve kendi içinde sınıflandırılmasından oluşmaktadır. Sözcükler, Derleme Sözlüğü’ndeki biçimiyle alınmış, imla ve yazım hataları düzeltilmemiştir. Ayrıca sözcükler, ait oldukları anlam bölümünün altına alfabetik olarak sıralanmış, karşılımları ağızlardaki söyleniş farklılıkları ve anlamları verilmiştir. Bazı sözcükler birden fazla anlam barındırdığı için bunların başına yıldız işareti koyularak diğerlerinden farkı belirtilmiştir. Her sözcüğün sonunda, cilt ve sayfa numaralarından oluşan kaynakça eklenmiştir.

Derleme Sözlüğü içerisinde yer alan, bireylerin fiziksel ve ruhsal özelliklerini tanımlayan sözcükler belirlenmiş; elde edilen veriler, fiziksel ve ruhsal tanımlamalar olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar kendi içinde kadınlara, erkeklere, çocuklara ve insanların geneline yönelik tanımlamalar olmak üzere dört alt başlığa ayrılarak sınıflandırılmıştır. Böylece sözcüklerin cinsiyete göre dağılımı da ortaya çıkarılmıştır. Fiziksel özelliklere ilişkin sözcükler; cinsiyet, boy, kilo, yaş, giyim-kuşam, göz, burun, el, ayak, ağız, çene ve diş gibi organ adları ve bu organlarda görülen hastalıklar, güç-kuvvet ve hareket, işitme, konuşma ve ses, saç, sakal, kaş ve kirpik, sağlık ile ilgili ve diğer fiziksel tanımlamalar şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Ruhsal özellikler ise olumlu ve olumsuz tanımlamalar olarak iki gruba ayrılmış; bu gruplar da yine kadın, erkek, çocuk ve insanların geneline yönelik ifadeler şeklinde dört alt başlıkta ele alınmıştır. Konuya ilişkin sözcüklerin dağılımı, sayısal veriler doğrultusunda tablolar aracılığıyla sunulmaya çalışılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana sayısız emekleri geçen, engin bilgi ve tecrübeleri ile yolumu aydınlatıp bende edebiyat sevgisini zirvelere taşıyan bölümümdeki bütün değerli hocalarımı ve bu araştırmayı hazırlarken zor zamanlar yaşadığımız dönemlerde hep yanımda olarak manevi gölgesini üzerinden eksik etmeyen annem Emine ALAY’ı saygı ve minnetle anıyorum.

Türkoloji biliminin önemli isimlerinden olan ve bu alanda yaptıkları pek çok kıymetli çalışma ile bize rehberlik yaparak yolumuzu aydınlatan değerli hocalarım Prof. Dr. Ahmet BURAN’a, Prof. Dr. Fatih ÖZEK’e ve bana bu tez çalışmasının hazırlanma süresince danışmanlık yaparak gece gündüz demeden tecrübe, bilgi ve desteklerini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Nilüfer YILDIRIM’ a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehtap SUĞAN

ELAZIĞ 2025

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖN SÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR	IX
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi ve Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi	3
1.4. Araştırmanın Kapsamı	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Araştırma İçerisindeki Tanımlamalar	4
1.7. Araştırmanın Kaynakları	6
2. AĞIZ TERİMİ	8
2.1. Ağızların Oluşumu ve Sınıflandırılması	9
2.2. Derleme Sözlüğü'nün Oluşum Süreci	11
2.3. Derleme Sözlüğü Üzerine Yapılmış Çalışmalar	15
3. FİZİKSEL ÖZELLİKLER	19
3.1. Kadınlara Yönelik Fiziksel Tanımlamalar	19
3.1.1. Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	20
3.1.2. Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	23
3.1.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	25
3.1.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	26
3.1.5. Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	26
3.1.6. Diğer Fiziksel Tanımlamalar	31
3.2. Erkeklerle Yönelik Fiziksel Tanımlamalar	32
3.2.1. Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	32
3.2.2. Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	34
3.2.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	35
3.2.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	36
3.2.5. Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	38
3.2.6. Saç, Sakal ve Bıyık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	40
3.2.7. Sağlık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	43
3.2.8. Güç, Kuvvet ve Hareket ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	44
3.2.9. Diğer Fiziksel Tanımlamalar	45
3.3. Çocuklara Yönelik Fiziksel Tanımlamalar	46
3.3.1. Cinsiyet ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	46

3.3.2. Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	48
3.3.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	50
3.3.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	52
3.3.5. Sağlık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	53
3.3.6. Diğer Fiziksel Tanımlamalar	54
3.4. İnsanların Geneline Yönelik Fiziksel Tanımlamalar	56
3.4.1. Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	56
3.4.2. Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	57
3.4.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	61
3.4.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	74
3.4.5. Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	83
3.4.6. Göz ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	90
3.4.7. İşitme, Konuşma ve Ses ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	94
3.4.8. Burun ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	98
3.4.9. Yüz ve Ten Rengi ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	99
3.4.10. Ağız, Çene, Diş ve Dudak ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	103
3.4.11. El ve Ayak ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	106
3.4.12. Saç, Kaş ve Kirpik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	111
3.4.13. Sağlık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	112
3.4.14. Güç-Kuvvet ve Hareket ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar	121
3.4.15. Diğer Fiziksel Tanımlamalar	126
4. RUHSAL ÖZELLİKLER.....	136
4.1. Kadınlara Yönelik Ruhsal Tanımlamalar	138
4.1.1. Kadınlara Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar	138
4.1.2. Kadınlara Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar	141
4.2. Erkeklerle Yönelik Ruhsal Tanımlamalar	150
4.2.1. Erkeklerle Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar	150
4.2.2. Erkeklerle Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar	153
4.3. Çocuklara Yönelik Ruhsal Tanımlamalar	163
4.3.1. Çocuklara Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar	163
4.3.2. Çocuklara Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar	165
4.4. İnsanların Geneline Yönelik Ruhsal Tanımlamalar	173
4.4.1. İnsanların Geneline Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar	173
4.4.2. İnsanların Geneline Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar	200
5. SONUÇLAR	311
KAYNAKLAR.....	315
ÖZ GEÇMİŞ.....	1

ÖZET

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE YERALAN İNSAN TANIMLAYICI SÖZCÜKLER

Mehtap SUĞAN

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yeni Türk Dili Bilim Dalı

Temmuz 2025, Sayfa: IX+317

Derleme ve ağız çalışmaları, başta dil ve folklor olmak üzere birçok alana kaynaklık etmesi ve dilin söz varlığını zenginleştirilmesi bakımından oldukça değerlidir. Kaydedilmeyen ve kullanılmayan her sözcük zamanla toplumların ortak belleğinden silinmekte ve bu durum, dilin söz varlığı alanının daralmasına yol açmaktadır. Türkçenin zengin söz varlığının kaybolmaması ve gelecek kuşaklara doğru aktarılması açısından sözlükler ile bu sözlüklere yönelik yapılan çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü”, Türk dilinin ve kültürünün zenginliğini yansıtan sözcükleri bünyesinde toplayan ve söz varlığı açısından büyük önem taşıyan dil malzemesinin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan kıymetli bir eserdir.

“Derleme Sözlüğü’nde Yer Alan İnsan Tanımlayıcı Sözcükler” adlı tez çalışmasında “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü”nün altı cildi taranarak, bireylerin fiziksel ve ruhsal özelliklerinin halk ağızları içerisindeki yansımaları incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, söz konusu sözlükte yer alan tanımlayıcı sözcükler aracılığıyla, halk arasında bireylere yönelik algıların ve toplumsal değer yargılarının dilsel düzlemde nasıl ifade edildiğini ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, sistematik bir yaklaşımla sınıflandırılmış; tanımlayıcı sözcükler fiziksel ve ruhsal özellikler başlıkları altında, cinsiyete (kadın, erkek), yaş grubuna (çocuk) ve genel insan tanımlamalarına göre alt kategorilere ayrılmıştır. Bu bağlamda, Türk toplumunda bireylerin nasıl algılandığı, hangi fiziksel ve ruhsal özelliklerin öne çıktığı, olumlu ya da olumsuz nitelendirmelerin hangi cinsiyetlerde yoğunlaştığı gibi sorulara yanıt aranmıştır. Elde edilen sonuçlar, genel bir değerlendirme ile sıralanarak sunulmuştur.

Tespit edilen bu sözcük ve tanımlama sayısının fazlalığı Türkçenin söz varlığının zenginliğini gözler önüne sermesi ve ifade gücünün ne kadar geniş olduğunu göstermesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Tespit edilen tanımlamalar ile dillerin nasıl bir derinlik taşıdığı ve insan özelliklerinin sözcükler üzerinden nasıl yansıtıldığı örneklendirilmiştir. Fiziksel ve ruhsal özellikleri belirten sözcükler, dilin insana dair betimlemeleri yaparken ne kadar fazla ayrıntıya indiğini ve bunu ifade ederken ne kadar özgün olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, derleme sözlükleri üzerine yapılmış özgün çalışmalar dilin geleceğine yatırım yaparak sözcük hazinesinin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılması bakımından değerli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Derleme Sözlüğü, söz varlığı, fiziksel ve ruhsal özellikler, tanımlayıcı sözcükler

ABSTRACT

Descriptive Words of Human in the Compilation Dictionary

Mehtap SUĞAN

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Graduate School of Social Sciences

Department Turkish Language and Literature

Modern Turkish Language

July 2025, Page: IX+317

Compilation and dialect studies are of great value, particularly as they serve as important sources for various fields such as linguistics and folklore, and contribute significantly to the enrichment of a language's vocabulary. Words that are not recorded or used eventually fade from a society's collective memory, leading to the narrowing of the language's lexical field. In this context, dictionaries and studies focusing on these dictionaries play a crucial role in preserving the rich vocabulary of the Turkish language and ensuring its accurate transmission to future generations. In this regard, The Dictionary of Dialects Compiled from Turkish Folk Speech in Turkey is a valuable work of great significance, as it gathers and preserves words that reflect the richness of the Turkish language and culture, preventing them from disappearing.

The thesis titled Descriptive Words of Human in the Compilation Dictionary analyzes six volumes of the Dictionary of Dialects Compiled from Turkish Folk Speech in Turkey, examining how individuals' physical and psychological characteristics are reflected in the folk lexicon. The primary aim of the study is to identify how perceptions of individuals and societal value judgments are expressed linguistically through descriptive words found in the dictionary. The data obtained during the research were classified systematically. Descriptive terms were categorized under the main headings of physical and psychological attributes and further divided into subcategories based on gender (female, male), age group (children), and general references to humans. In this context, the study seeks to answer questions such as how individuals are perceived in Turkish society, which physical and psychological traits are emphasized, and how positive or negative characterizations vary across genders. The findings are presented in a systematic and comprehensive manner.

The abundance of identified descriptive words highlights the richness of Turkish vocabulary and demonstrates the broad expressive capacity of the language. Through the analysis of these descriptions, the study exemplifies the linguistic depth of Turkish and how human attributes are reflected through vocabulary. Words describing physical and psychological traits clearly illustrate how detailed the language can be when portraying human characteristics and how uniquely these expressions are constructed. In this context, original research based on compilation dictionaries makes a valuable contribution to the future of the language by preserving and enhancing its lexical wealth and ensuring its accurate transmission to future generations.

Keywords: Compilation Dictionary, vocabulary, physical and psychological features, descriptive words

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Fiziksel özellikleri tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin tablosu.....	134
Tablo 2. Kadınlara yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin dağılımı.149	
Tablo 3. Erkeklerle yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin dağılımı.162	
Tablo 4. Çocuklara yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin dağılımı.	172
Tablo 5. İnsanların geneline yönelik ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin oransal dağılımı....	310
Tablo 6. İnsanları tanımlayıcı sözcüklere ait verilerin genel dağılımı.	314

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Fiziksel özellikleri tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin grafiği.....	135
Şekil 2. Kadınlara yönelik olumlu ve olumsuz tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin grafiği.....	149
Şekil 3. Erkeklere yönelik olumlu ve olumsuz tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin grafiği.	162
Şekil 4. Çocuklara yönelik olumlu ve olumsuz tanımlayıcı sözcüklere ait verilerin grafiği.	173
Şekil 5. İnsanı fiziksel ve ruhsal açıdan tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin grafiği.....	310
Şekil 6. İnsanları tanımlayıcı sözcüklere ait verilerin genel grafiği.....	314

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

á	: İnce a (a ile e arası) ünlüsü
ā	: Normalden daha uzun söylenen a ünlüsü
è	: Kapalı e ünlüsü
ē	: Uzun e ünlüsü
ħ	: Hırıltılı ve tonsuz arka damak h'si
ī	: Uzun ı ünlüsü
ŋ	: Damak n'si
ō	: Uzun o ünlüsü
ū	: Uzun u ünlüsü

Kısaltmalar

akt	: Aktaran
hk	: Hakkında
SDD	: Söz Derleme Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb	: ve benzeri
vs	: vesaire

1. GİRİŞ

Dil, insanın hem kendini hem de dünyayı anlamlandırma aracıdır. Bu aracın taşıyıcısı olan ağızlar ise konuşulduğu coğrafyaların sesi ve soluğudur. Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Anadolu’nun dört bir yanında yankılanan bu sesleri ve halkın gündelik yaşamında şekillenen dil zenginliğini bünyesinde toplayan değerli bir kaynaktır. Bu sözlük bünyesine kaydedilen her sözcük, uzun yılların birikimiyle oluşan yaşam deneyiminin ve insan ruhunun dile yansıyan izlerini taşımaktadır. Derleme Sözlüğü içerisinde insanı fiziksel ve ruhsal açıdan tanımlayan pek çok sözcük bulunmaktadır.

Fiziksel özellikler ile ilgili tanımlamalar, insan bedenine ait cinsiyet, yaş, kilo, boy, hastalık ve fiziksel farklılıklar, saç, ten ve göz rengi gibi birçok özelliği nitelemek amacıyla oluşturulmuş zengin ifadelerdir. Bu tanımlamalar, yalnızca bireylerin dış görünüşünü betimlemekle kalmaz aynı zamanda dilin betimleyici, ayırt edici ve iletişim kurma işlevlerini yerine getirmesinde önemli rol oynamaktadır. Fiziksel tanımlamalar bireyleri tanımlamak, ayırt etmek ve anlatmak için kullanılan dil araçlarıdır ve anlatıma netlik, canlılık ve özgünlük kazandırır. Ayrıca kültürel temsillerin, sosyal rollerin ve toplumsal algıların dil aracılığıyla aktarılmasında da belirleyici bir işlev üstlenmektedir.

Ruhsal karakterleri tanımlayan sözcükler, bireylerin içsel dünyasını, duygusal durumlarını, tutumlarını ve kişilik özelliklerini ifade etmek amacıyla kullanılan dil araçlarıdır. Sabırlı, cesur, iyimser, merhametli gibi olumlu; yalancı, kurnaz alıngan, öfkeli gibi olumsuz sözcükler kişinin psikolojik yapısını ve davranış eğilimlerini betimlemekte önemli rol oynamaktadır. Bu tür sözcükler, insan ilişkilerini anlamlandırmak, karakter analizleri yapmak ve edebi metinlerde karakter derinliği oluşturmak açısından oldukça değerlidir. Dilin duyguları ve düşünceleri yansıtmaya gücünü ortaya koyan bu sözcükler, hem yazılı hem de sözlü anlatımda anlam zenginliği sağlamaktadır.

Derleme Sözlüğü içerisindeki fiziksel ve ruhsal özellikleri tanımlayan bu sözcükler, Türkçenin türetme gücünün ve zengin söz varlığının birer kanıtıdır. Dil bünyesinde bulunan bu tür tanımlamaların fazlalığı hem sözcük hazinesini genişletmekte hem de duygu ve düşüncelerin daha ince ayrıntılarla ifadesini mümkün kılmaktadır. Derleme Sözlüğü’nde yer alan fiziksel ve ruhsal insan tanımlamaları, halk dilinin estetik gücünü, gözlem yeteneğini ve yaratıcı düşünme kapasitesini açıkça ortaya koymakta olup ayrıca halkın duygularını ifade ederken dilin imkânlarını ne kadar esnek ve üretken kullandığını da gözler önüne sermektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi ve Konusu

Toplumların birbirleriyle olan iletişim ve etkileşimlerinin kültürel izlerini, o topluma ait masal, hikâye, destan gibi anlatılarda; deyim, atasözü gibi kalıplaşmış ifadelerde, sözcük ve adlandırmalarda görmek mümkündür. Dil, toplumsal ilişkilerden günlük yaşamın her alanına dair birçok boyutta, farklı kültürlerin bir araya gelerek şekillendirdiği önemli bir araçtır. Dil denilen canlı yapı yalnızca sözcüklerden değil bu sözcüklerin taşıdığı anlamlardan da beslenerek toplumsal hafızanın en sağlam temellerini oluşturmaktadır.

Birbirine komşu diller, yaşamın doğal akışı içerisinde ortaya çıkan etkileşimlere kayıtsız kalamayarak zamanla karşılıklı ödünçlemeler yoluyla söz varlıklarını genişletmekte ve kullanım alanlarını çeşitlendirmektedir. Ancak bu ödünçlemelerin sayısının artması, uzun vadede ters bir etki yaratarak dillerin özgün söz varlıklarında yer alan sözcüklerin unutulmasına, kullanımdan düşmesine ya da yerlerini farklı kökene sahip sözcüklere bırakmasına yol açabilmektedir.

Ağız ve derleme çalışmaları, başta dil ve folklor olmak üzere birçok alana kaynaklık etmesi ve söz varlığının korunup yaşatılması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Dil alanında büyük uğraşlar sonucu oluşturulan sözlükler, dillerin söz varlığının zenginliğini içerisinde muhafaza ederek gelecek kuşaklara aktarma görevini üstlenmiş en önemli ve temel kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu sözlüklerin en kapsamlı olanlarından “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bununla birlikte sözlükte dilimizin zenginliğini yansıtacak ve bu zenginliği gün yüzüne çıkaracak birçok araştırma konusunun bulunduğu görülerek araştırma konusu buna bağlı olarak seçilmiştir.

Bu araştırmanın problemini, Türkiye Türkçesi ağızlarına ait sözcükleri bünyesinde barındıran Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü’nde, insanları fiziksel ve ruhsal yönleriyle tanımlayan sözcüklerin taranarak tespit edilmesi oluşturmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda fiziksel ya da ruhsal nitelendirmelerden hangilerinin daha baskın olduğu ve bu tanımlamaların cinsiyete göre nasıl bir dağılım gösterdiği belirlenmeye çalışılacaktır.

Araştırma sürecinde şu temel sorulara yanıt aranmaktadır: “Ağız nedir, ağızlar nasıl oluşur ve hangi ölçütlere göre sınıflandırılır, Derleme Sözlüğü nasıl ortaya çıkmıştır, Derleme Sözlüğü üzerine daha önce yapılmış çalışmalar nelerdir, karakter kavramı neyi ifade eder, fiziksel özellikler nelerdir, ruhsal özellikler nasıl tanımlanır?” Ayrıca, belirlenen sözcükler üzerinden bu adlandırmaların bireyler ve genel olarak Türk toplumu üzerindeki oransal dağılımı da incelenmeye çalışılacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Dil; bir toplumun duygu, düşünce, inanç ve kültürel birikimini ses ve anlam yoluyla aktaran, bireysel ve toplumsal hafızayı hem taşıyan hem de dönüştüren çok katmanlı bir iletişim sistemidir. Aynı zamanda düşünmenin temel aracıdır. İnsan diliyle düşünür, anlar ve kendini ifade eder. Bu nedenle bir toplumun dili ne kadar zengin ve derinlikliyse düşünce dünyası da o kadar gelişmiş demektir. Dilin sese yansması olan sözcükler, kavramları görünür kılarak insanlar arasında iletişimi başlatan ve sürdüren temel dil unsurlarıdır. İnsanlar, yaşamı anlaşılır kılıp anlamsal kargaşanın önüne geçmek için hayatta karşılarına çıkan canlı cansız bütün kavramları karşılayacak sözcükleri üretmişler böylelikle dillerin bünyesinde geniş söz varlığı unsurlarının oluşmasını sağlamışlardır. Sözlükler ise uzun yıllar boyunca kazanılmış bu kültürel dil mirasını içerisinde barındıran hazine sandıklarıdır. Bu sandık içerisine alınmayan sözcükler zamanın etkileşimlerine karşı koyamayarak bazen unutulmakta bazen de yok olup gitmektedir. Bu yüzden sözlükler üzerine yapılmış çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Bu önemli çalışmaların başında Türkiye’nin dört bir yanından ve Türkçenin konuşulduğu farklı bölgelerden derlenen dil malzemesiyle oluşturulan “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” gelmektedir.

Derleme Sözlüğü, yalnızca dilsel verilerin sınıflandırılmasıyla sınırlı kalmayıp halk kültürü, ağız özellikleri, anlam değişimleri ve morfoloji gibi çeşitli konularda bilimsel araştırmalara temel teşkil etmektedir. Farklı disiplinlerden araştırmacıların sözlükten yararlanması, eserin çok yönlü yapısını ve disiplinler arası katkısını da gözler önüne sermektedir. Bu durum, Derleme Sözlüğü’nün Türk dili çalışmalarında yalnızca tarihsel bir belge değil aynı zamanda yaşayan bir araştırma kaynağı olarak konumlandığını göstermektedir.

İnsan, fiziki ve ruhsal olarak iki farklı boyutun birleşmesinden oluşmuş çok yönlü bir varlıktır. İnsanoğlunun bu çok yönlü yapısı tarihsel süreç boyunca bilim insanlarının dikkatini çekerek farklı bilim dalları tarafından bütün yönleriyle ele alınmıştır. Çok geniş bir kapsam alanına sahip olan insan ve dil ilişkisi ise dil bilimciler tarafından incelenmiş, insanların bu gizemli dünyası sözcükler

ekseninde gün yüzüne çıkartılmaya çalışılmıştır. Sözlükler, dilin yansıması olan sözcükleri bünyesinde toplayarak bu amaca hizmet eden temel eserlerin başında gelmektedir. Araştırmanın amacı, Türkiye Türkçesi ağızlarına ait sözcükleri kapsayan Derleme Sözlüğü'nün altı cildinin taranarak insanları fiziksel ve ruhsal olarak tanımlayan sözcüklerin belirlenmesi ve elde edilen bulguların çeşitli kategoriler ışığında sınıflandırılarak değerlendirilmesidir. Böylelikle Türkçenin adlandırma alanındaki türetme gücünün zenginliğine dikkat çekilerek halk ağızlarındaki bu söz varlığının korunması, gelecek nesillere aktarılması ve ileride yapılacak olan çalışmalara kaynak teşkil etmesi hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

“Derleme Sözlüğü’nde Yer Alan İnsan Tanımlayıcı Sözcükler” adlı tez çalışmasında, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılarak Derleme Sözlüğü’nün altı cildi taranmış; insanları fiziksel ve ruhsal yönlerden tanımlayan madde başı sözcükler tespit edilmiştir. Bu sözcükler, fiziksel ve ruhsal özelliklere ait tanımlamalar olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu iki ana başlık kendi içerisinde kadın, erkek, çocuk ve genel olmak üzere dört alt başlık altında değerlendirilmiş, elde edilen bulgulara göre tekrar alt başlıklara ayrılmıştır. Oluşturulan ana ve alt başlıkların kapsamına giren sözcükler, kendi grubunun altına alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu sıralama yapılırken aynı anlama gelen fakat fonetik açıdan yazılışları farklı olan ve sözlükte ayrı madde başı olarak yazılan sözcükler, sözlüğe bağlı kalınarak aynı şekliyle alınıp değerlendirilmiştir. Sözcüklere ait cilt ve sayfa numaraları sözcüğün sonunda parantez içinde belirtilmiştir. Sözcüklerin sıralamaları verilirken Derleme Sözlüğü’ndeki yazılışları esas alınmış, yazım hataları düzeltilmemiştir. Birden fazla anlam alanına sahip olan sözcüklerin başına yıldız koyularak diğerlerinden farkı belirtilmiş, buradaki anlamlar ilgili oldukları madde başlarının altına taşınmıştır.

Örnek olarak “ebeş” sözcüğü, “(I) 1. Yaşı ile uygun söz söylemeyen ve her şeyi bilirim diyen. 2. Konuşurken hecelerini hakını veremeyen, kekeme. (II) 1. Şişman, göbekli insan. 2. Çirkin, koca başlı. (III) 1. Gözlerinin önü kırmızıya çalar, sevimsiz (insan).” incelenecek olursa hem fiziksel hem de ruhsal bir tanımlamayı barındırdığı görülmektedir. Bu sözcüğün fiziksel özelliklerle ilgili kısımları fiziksel tanımlamaların, ruhsal özelliklerle ilgili kısımları ise ruhsal tanımlamaların altına taşınarak değerlendirilmiştir. Altıncı cildin ekler kısmında tespit edilip diğer madde başlarında olmayan tanımlamalar alfabetik sıradaki yerlerine eklenmiştir. Altıncı ciltten eklenen tanımlamaların cilt ve sayfa numaraları aynı kaynakça içerisinde gösterilmiştir. Sözcükler içerisindeki kullanım sıklıkları saydırılıp taranırken madde başları ile farklı söylenişleri ifade eden kısımlardaki sözcükler dahil edilmemiştir. Elde edilen verilerin daha anlaşılır olması için tablo ve grafikler oluşturulmuştur. Tablolarda yer alan veriler, sözcüklerin tanımlamalar içerisindeki tekrar sayılarını göstermektedir. Organ ve renk adı gibi kavramlar aynı tanım içerisinde birlikte yer alabildiğinden, sayısal verilerin toplamında farklılıklar oluşabilmektedir. Tespit edilen sözcük sayılarının asıl değerleri ilgili başlıklar içerisinde ve tablonun alt sütununda verilmiştir.

1.4. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma konusunun kapsamını, Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü’nde insanları fiziksel ve ruhsal açıdan tanımlayan sözcükler oluşturmaktadır. İnsanı fiziksel açıdan tanımlayan sözcükler boy, kilo, yaş, cinsiyet, saç, göz ve ten rengi gibi dış görünüş ve sağlıkla ilgili unsurları kapsamaktadır. Ruhsal açıdan tanımlayan yalancı, cimri, cömert, kurnaz, açığöz, sinsî, aptal, saf

gibi sözcükler ise insanların duygusal, zihinsel ve karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu araştırma ile Derleme Sözlüğü içerisinde insanın fiziksel ve ruhsal boyutunu anlatan sözcüklerin çeşitliliği, kullanım sıklığı ve anlamsal genişliği hakkında bilgi edinilecek böylelikle dilin bu özel alandaki evrimi ve bunun kültürel yansımaları hakkında genel bir bakış açısı kazanılacaktır.

Araştırmanın birinci bölümünde; konu ve problem durumu, amaç, yöntem, kapsam ve sınırlılıklar, tanımlamalar ile kaynaklara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde, ağız terimi, ağızların oluşumu ve sınıflandırılması ele alınmış ayrıca Derleme Sözlüğü'nün oluşum süreci ile bu sözlük üzerine yapılmış çalışmalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın temel kaynağını oluşturan Derleme Sözlüğü'nde yer alan ve bireyleri fiziksel açıdan tanımlayan sözcükler ile fiziksel tanımlamalara ilişkin genel bilgiler sunulmuştur. Dördüncü bölümde ise ruhsal özellikleri ifade eden sözcükler ve bu başlık altında toplanan tanımlamalar incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler değerlendirilerek gerekli çıkarımlarda bulunulmuştur.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın en önemli sınırlılıklarından biri, çalışmanın yalnızca Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nün altı cildiyle sınırlandırılmış olmasıdır. Eserde insanları fiziksel ve ruhsal açılardan tanımlayan sözcüklerin bazıları oldukça geniş veya dar anlamlara sahip olabilmektedir. Bu durum anlam kaymalarına yol açmakta ve kavramların sistematik biçimde sınıflandırılmasını güçleştirmektedir. Örneğin, “kaba” sözcüğü bazı bölgelerde yalnızca fiziksel görünüme ilişkin bir niteleme olarak kullanılırken başka bölgelerde kişinin davranışlarına yönelik olumsuz bir ruhsal tanımlama anlamına da gelebilmektedir.

Benzer şekilde, “çapkın” ifadesi, bir yerde çekici ve sosyal bir erkek için olumlu çağrışımlar içerirken başka bir yerde ahlaki bir eleştiri biçiminde olumsuz bir anlam taşıyabilmektedir. Ayrıca bu kavram günümüzün toplum yapısında ve dil kullanımında cinsiyetler arası esneklik kazanmış ve kadın bireyler için de kullanılabilir hâle gelmiştir. Benzer şekilde “süslü” kelimesi, kadınlar için estetik bir övgü anlamı taşıyabileceği gibi aşırıya kaçıldığı durumlarda yapaylık ve gösterişçilikle ilişkilendirilerek eleştirel bir anlam da kazanabilmektedir. “Kurnaz ve açıkgoz” gibi kavramlar ise ruhsal özellikleri tanımlarken kullanılmakta ancak bu sözcükler bazı bireyler tarafından zeki ve pratik zekâlı olmak anlamında olumlu değerlendirilirken başka bireylerce aldatıcı ve güvenilmez olmak şeklinde olumsuz yorumlanabilmektedir. Bu tür sözcüklerin anlam ve duygu yükü, bireyden bireye farklılık gösterebildiği gibi bölgesel kullanımlar ve kültürel değer yargıları da bu değişkenliği pekiştirmektedir. Dolayısıyla, halk ağzında kullanılan tanımlayıcı sözcüklerin yorumlanmasında bireysel, kültürel ve tarihsel bağlamlar göz önünde bulundurulmalıdır. Sözcüklerin bazıları yalnızca belirli bir sosyal sınıf, yaş grubu veya coğrafi bölgeye özgü olabilir. Bu durum, çalışmada yer verilen sözcüklerin halk arasında ne denli yaygın olduğu ya da farklı kesimler tarafından nasıl algılandığı konusunda sınırlı bilgi sunulmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte dilin dinamik yapısı gereği sözcükler zaman içerisinde anlam kaymalarına uğrayabilmekte, yeni anlamlar kazanmakta ya da unutulabilmektedir. Bu durum da derleme çalışmalarında elde edilen verilerin tarihsel bağlamdan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini ve belirli dönemsel sınırlamalar içerdiğini göstermektedir.

1.6. Araştırma İçerisindeki Tanımlamalar

Kavramları, insan zihnindeki tasavvurlarından dışarıya aktarıp görünür kılmak için onlara özelliklerine göre belirginleştirici adlar vermek gerekmektedir. Ad, varlıkların ve eylemlerin dildeki ifadesi olan canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramları ifade eden kelime türüdür

(Korkmaz, 2017: 64). Muharrem Ergin, adın tanımını: “Canlı cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.” (Ergin, 1993: 207) şeklinde verirken Tahsin Banguoğlu’na göre ise ad: “Gerçek yaşam içerisinde veya düşüncede bir varlığa ad olan kelimelerdir.” (Banguoğlu, 2019: 319).

Adlar toplumun bilinçaltı mekanizmalarının dışavurumudur. Adlar, toplumun vicdanının tecelli ettiği bir ayna hükmündedir. “Bir dönem içinde aynı dili kullanan, aynı kültür potasında yoğrulmuş sosyal bir grubun umut ve ideallerinin yansımaları adlarda görmek mümkündür. Bu nedenle, yeryüzünde ad verme olgusundan yoksun tek bir topluluk ve toplum görmek mümkün değildir.” (Acıpayamlı, 1992: 1). Adlar, bireysel kimliği belirlemenin yanı sıra sosyal aidiyetin, kültürel hafızanın ve tarihsel sürekliliğin taşıyıcılarıdır.

Adlandırma ise insanoğlunun yaşamı boyunca daima ihtiyaç duyduğu bir olgudur. Hayatın akışı içerisinde bazı etkenlere bağlı olarak yeni kavram alanlarıyla karşı karşıya kalınmakta bu da yeni adlandırma alanlarını doğurmaktadır. İsa Sarı bu konuyu: “Bir dilin söz varlığının teknoloji, kültürel gelişmeler, başka dillerle olan etkileşimler, sadeleştirme hareketleri gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak zamanla değişebileceğini ve bu değişimin etkisiyle oluşan yeni kavramları karşılamak amacıyla, daha önce dilde var olmayan sözcüklerin türetilebileceğini ya da ilgili kavramı karşılayan sözcüklerin başka dil(ler)den aynen alınıp çoğu zaman da uyarlanarak dilin söz varlığına dâhil edilebileceği” şeklinde belirtmektedir (Sarı, 2013: 19-26).

İnsanoğlu hem kendini diğer insanlardan farklı ve görünür kılmak hem de diğer canlılarla iletişimini kolaylaştırmak için doğada karşılaştığı canlı-cansız tüm varlık ve olguları belli seslerden oluşan dizgilere sığdırarak adlandırıp görünür kılma çabası içinde olmuştur. “İlk insanlar, bu sınıflaştırma ve somutlaştırma eylemleri sayesinde kendilerine yabancı gelen tüm varlıkları işaretlemeyi ve birbirlerine aktarmayı başarmışlardır. Bu doğrultuda adlar, ilk başlarda bir nişan görevi üstlenmiştir.” (Yeşildal, 2018: 49). Adlandırılmış olan ve bu adlandırma sonucunda belirli kılınan, bilinen şey insanoğlunu rahatlatır; kargaşanın, karışıklığın, yanılma ve yanlışlığın önüne geçer (Örnek, 2014: 205).

“Ad ve adlandırma insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar özellikle kendilerini çevrelerindeki kişilerden farklı kılmak, yeni karşılaştıkları varlık ve kavramları tanımlayabilmek için adlandırma yolunu seçmişlerdir. Niçin verildiğini bilmedikleri ama toplum içinde bir anlaşmanın varlığından doğduğuna inandıkları adları, kendi adlarından başlayarak hep sorgulamışlar, etraflarındaki varlıkların, kavramların vd. adlarını açıklamaya çalışmışlardır.” (Şenel, 2017: 72) Leylâ Karahan’a göre: “Kişi adları, ad vericinin karakteri, zevkleri, eğilimleri, dünya görüşü; içinde bulunduğu toplumun yapısı, kültürü, dili, gelenek ve görenekleri hakkında ipuçları verebilen çok önemli dil malzemeleridir.” (Karahan, 2009: 17). Öyle ki bu durum “adı sanı olmak, adı gibi bilmek, adına yakışır davranmak, adını bağışlamak, adını korumak, adının hakkını vermek” gibi deyimlere ve “yiğit adıyla anılır, insanın adı çıkacağına canı çıksın” vb. atasözlerine kaynaklık etmektedir.

Bir insana adın verilmesi o ulusun kültürüyle sıkı sıkıya ilişkilidir. İsimlerin verilmesi sebepleri dinî, millî ve mahallî sebeplere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Ad bilimin önemli isimlerinden Adolf Bach bu nedenle “bir ulusun ad hazinesi, onun geçmişteki ve bugün ki zihinsel-ruhsal durumunun anlatımıdır.” demektedir (Aksan, 1995: 115). Türklerde ad verme geleneği, başlı başına bir kültür unsurudur. Türk kişi adları uzun bir tarih boyunca bulunduğu coğrafyaya ve yaşadığı töreye göre farklı şekiller göstermektedir (Gülensoy, 1999: 3).

Ad verme, Türk kültüründe çok köklü bir gelenek olup günümüzde de yaşatılmaktadır. Türk töresinde çeşitli sebeplere bağlı olarak adlandırma yapıldığı görülmektedir. Örneğin üstün bir başarı

örneği gösterinceye kadar yeni doğan bir çocuğa ad verilmez. Dede Korkut anlatılarından hatırlanacak olan bu durumu Alkaya, “Bir çocuğun kendi adını alması için, yaşadığı toplum içerisinde ses getirecek bir iş yapması, bir kahramanlık hüneri göstermesi gerekmektedir.” (Alkaya, 2001: 442) şeklinde belirtmektedir. Türk kültüründe insanlara verilen adların, kişinin ruhsal özellikleri ile bağdaşması yani onu yansıtmayı gerektğine inanılır.

Ad bilimi ya da onomastik, özel adların antropolojik, coğrafi, tarihsel ve dilbilimsel bağlamda incelenmesini konu edinen disiplinler arası bir bilim dalıdır. İnsanoğlu tarih boyunca çevresini anlamlandırmak, düzenlemek ve iletişimi kolaylaştırmak amacıyla adlandırma eylemini gerçekleştirmiştir. Adlar, yalnızca birer işaretleyici değil aynı zamanda kültürel, tarihsel ve toplumsal kimlik unsurlarıdır. Bu bağlamda, adların sistemli biçimde incelenmesi gereksinimi, ad bilimini ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkarmıştır.

Türkiye’deki ilk ad bilim çalışmaları Fuat Köprülü’ye aittir. Köprülü ad bilimi “Şahıs isimleri ve soyadlarının nasıl ve hangi usullere göre oluştuğunu tarih, etnografya ve filoloji gibi bilim dallarının yardımıyla ortaya çıkarıp aydınlatan bir bilim dalıdır.” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca Türk Onomastique’i (Türk Ad bilimi) hakkında ciddi araştırmalar yapılması gerektiğini vurgulayarak bu işin sadece metin tenkidi ve eski ve yeni sözlük çalışmalarına dayandırılmasının yeterli olamayacağını ve bunun sonuçlarına güvenilemeyeceğini belirtmektedir (Köprülü, 1950: 221). Saim Sakaoğlu’na göre ise adbilim “Çevremizdeki canlılar, nesneler ve kavramlar başta olmak üzere algıladığımız her şeyin isimleriyle ilgilenen bir bilim dalıdır.” (Sakaoğlu, 2001: 32).

İnsan fiziksel ve ruhsal olarak iki farklı boyuta sahip olan ve aklı sayesinde diğer canlılardan ayrılan bir varlıktır. İnsanın fiziki boyutu onun dış görünüşüne ait ayrıntıları; ruhsal boyutu ise sahip olduğu karakter özelliklerini ifade eder. Fiziksel sözcüğü “Fizikle ilgili olan, genel olarak doğaya, maddeye, nesnelere ilişkin olan; fiziki.” şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2023: 1297). İnsanlar yaratılış itibarıyla birbirlerinden farklı özellikler taşımaktadırlar. Fiziksel özellikler, insanları birbirinden ayıran ve dışarıdan gözlemlenebilen saç, ten ve göz rengi, boy, kilo, vücut yapısı ve bu ayrıntılardaki çeşitli farklılıklardır. Bu özellikler genetik miras yoluyla, çevresel etmenlerle ve yaşam tarzı gibi çeşitli faktörlerle oluşup şekillenebilmektedir.

Karaktere ait özellikler ise insanların ruhsal boyutuyla ilgilidir. “Maddeyle ilgisi olmayan, ruhla ilgili olan; ruhi, tinsel, spiritüel; bir grubun veya bir bireyin davranış, düşünce ve duygulanma biçimleriyle ilgili; psikolojik.” (Türkçe Sözlük, 2023: 2794) şeklinde tanımlanan ruhsal özellikler, gözle görülemeyen, kişinin iç dünyasını yansıtan karaktere bağlı niteliklerdir. Karakter ise Türkçe Sözlük’te “Ayırt edici nitelik. Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik; öz yapı, ıra, seciye, ruh. Bir kimsenin veya bir insan grubunun tutumu, duygulanma ve davranış biçimi. Edebiyat terimi olarak “Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse. Felsefe terimi olarak bireyin kendi kendine egemen olmasını, kendi kendisiyle uyum içinde bulunmasını, düşünüş ve hareketlerinde tutarlı, sağlam kalabilmesini sağlayan özellikler bütünü.” (Türkçe Sözlük, 2023: 1317-1318) şeklinde tanımlanmaktadır.

1.7. Araştırmanın Kaynakları

Tez çalışması hazırlanırken pek çok bilimsel kaynaktan faydalanılmıştır. Araştırmanın ana kaynağını “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü”nün altı cildi oluşturmaktadır. Bununla birlikte konuyla ilgili kitap, makale, bildiri ve lisansüstü tezler taranmıştır. Faydalanılan bütün

eserlerin künyesi kaynakça kısmında alfabetik olarak verilmiştir. Araştırmanın sonuç bölümünde ise elde edilen veriler değerlendirilerek gerekli çıkarımlarda bulunulmuştur.

2. AĞIZ TERİMİ

Oluşum ve gelişim serüvenleri incelendiği zaman dillerin genellikle lehçe, şive ve ağız olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, Türkoloji literatüründe “ağız” terimi üzerine çeşitli tanımlar yapılmıştır. Tuncer Gülensoy, ağız terimini şu şekilde tanımlamaktadır: “Ağız bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara; bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verdiğimiz addır.” (Gülensoy, 2010: 131). Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde “Ana dilin alanı içinde ses ve söyleyiş yönünden görülen küçük ayrılık.” (Hengirmen, 1999: 18-19). Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü’nde “Bir dil alanı içinde yer alan farklı konuşma biçimlerinden her biri. Her Türk yazı dilinin kendine özgü ağızları vardır.” (Buran, 2015: 40) şeklinde tanımlanan ağız terimi, yazı dilinin yanında, fakat ondan farklı olarak yaşayan ve yazı dilini besleyen kaynak olarak nitelendirilmektedir (Buran ve Oğraş, 2003: 13).

Ağız terimini, Muharrem Ergin: “Bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verdiğimiz ad.” (Ergin, 1993: 9); Zeynep Korkmaz ise, “Bir dilin veya bir lehçenin yazı diline oranla ve çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan yerel konuşma biçimleri.” (Korkmaz, 2017: 67) şeklinde tanımlamaktadır.

Nurettin Demir, “Ağız Terimi Üzerine” adlı çalışmasında ağız terimi üzerine yapılan bütün tanımlamaları değerlendirerek ortak bir çıkarımla ağız kavramının genel hatlarını şu şekilde çizmektedir: “Ağızlar, ayrı kökenden gelen ve üst sistem durumundaki standart dile bağlı olmakla birlikte, doğal süreçler sonucunda gelişmiş yerel konuşma biçimleri olup genellikle okuryazarlık oranının düşük olduğu, bireylerin yaşadıkları bölgeden uzun süre ayrılmadığı, aile, dost çevresi ya da iş ortamı gibi gündelik ve resmî olmayan bağlamlarda kullanılır. Bu yönleriyle ağızlar, standart dile kıyasla daha düşük prestije sahip yerel varyantlar olarak değerlendirilir.” (Demir, 2002: 154-155).

Bir toplumun tarihî ve kültürel yolculuğundan izler taşıyan ağızlar, aynı zamanda ölçünlü dili besleyen ana damarlardan biri olagelmıştır. Toplumun dünyaya bakış açısını, yaşamını, tepkilerini, zekâsını yansıtan ağızlarla ilgili dil unsurlarının kullanımı, millî kimliğin tesisi ve aktarımında da hep başrolde olmuştur (Uzun, 2017: 109). Ağızların söz varlıkları, bağlı oldukları dilin yöresel kullanılışını yansıtırken aynı zamanda o ağız konuşanların insan, hayvan, bitki, eşya, yiyecek-giyecek adları vb. pek çok kavrama yönelik farklı kullanımlarını da içerir (Yıldırım, 2019: 1654).

Aynı kavramın farklı bölgelerde değişen ses yapıları ve sözcük biçimleriyle ifade edilmesi, bir yandan dilin dinamizmini ve canlılığını ortaya koyarken diğer yandan da dil birliği içerisinde çeşitliliğin nasıl mümkün olabildiğini gösterir. Bu çeşitlilik, dilin donmuş bir yapı olmadığını aksine zaman, mekân ve toplumla sürekli etkileşim içinde değişen bir olgu olduğunu kanıtlamaktadır. Ağızlar yalnızca bir dilin varyantları olarak değil aynı zamanda o dili konuşan toplumların tarihî, kültürel ve sosyal yapılarının da birer yansıması olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle ağız çalışmaları, dilbilimsel incelemelerin yanı sıra antropolojik, folklorik ve sosyolojik yaklaşımlarla da desteklenmelidir. Ağızlar, yaşayan dilin kalbidir, bir milletin kültürel dokusunun çözümlenmesinde ağız araştırmalarının önemi büyüktür. Ahmet Günşen bu konuya şu şekilde değinmektedir: “Dil araştırmaları içinde çağımızda önemli bir yer edinmiş olan ağız araştırmalarının nihai hedefi, belli bir dil coğrafyasında mevcut ağızların temel ölçütlere göre kendi aralarında hatta kendi içlerinde sınıflandırılması ve nihayet ağız atlaslarının oluşturulmasıdır.” (Günşen, 2012; 111).

Dil araştırmalarında ağızların sistemli biçimde incelenmesi; bir dilin tarihsel gelişimini izleme, ses değişmelerini anlama ve lehçelerin oluşum süreçlerini belirleme açısından kritik rol oynar. Ayrıca ağızlar dilin standart biçimiyle etkileşimini, toplumda dil bilincinin ne ölçüde oluştuğunu ve bölgesel kimliklerin dil üzerindeki etkilerini gözlemleme fırsatı sunmaktadır. Bu bağlamda, ağızlar sadece dilsel bir çeşitlilik değil aynı zamanda sosyokültürel bir zenginlik olarak da değerlendirilmelidir. Günümüzde kitle iletişim araçları, eğitim sistemleri ve göç hareketleri gibi faktörler, ağız özelliklerinin giderek zayıflamasına ya da standart dile yaklaşmasına neden olmaktadır. Bu süreç, dilin çeşitliliğini tehdit etmekte ve yerel dillerin özgünlüğünü kaybetmesine yol açmaktadır. Bu nedenle ağızların belgelenmesi, sınıflandırılması ve arşivlenmesi, hem akademik hem de kültürel açıdan büyük önem taşımaktadır.

2.1. Ağızların Oluşumu ve Sınıflandırılması

Ağızlar, Türkiye Türkçesinin bölgesel varyantları olarak zengin bir dil çeşitliliği sunmaktadır. Ağızlar; tarihî, coğrafi, sosyo-kültürel ve dilsel etkileşim gibi birçok etmenin çok uzun bir zaman içerisinde harmanlanmasının sonucunda oluşmuştur. Türkiye Türkçesi ağızlarının oluşum sürecinde özellikle bu coğrafyaya yapılan göçler, Oğuz Türklerinin Anadolu'ya yerleşmesi, Osmanlı Devletinin dil politikaları ve bölgesel etkileşimlerin rolü oldukça fazladır. Bu durum, ağız çeşitliliğinin temelini oluşturmuştur. Türk boylarının Anadolu'ya dağınık bir şekilde yerleşmesi, her bölgenin farklı dilsel özellikler taşımasına neden olmuştur.

Tuncer Gülensoy bu durumu, “Anadolu Ağızlarında Yaşayan Eski Türkçe Sözlükler” adlı çalışmasında Türkiye Türkçesi ağızlarının bin yıllık bir süre içinde oluştuğunu ve bu oluşumda Orta Asya'dan Anadolu'ya yapılan göçlerin belirleyici olduğunu belirtmektedir. Bu göçler, yalnızca Türk boylarıyla sınırlı kalmamış; Kırgız, Kazak, Uygur, Karakalpak gibi diğer Türk boyları da daha sonraki yüzyıllarda Anadolu'ya yerleşmiştir. Ayrıca Anadolu toprakları, yüzyıllar boyunca Rumlar, Ermeniler, Süryaniler, Araplar, Kürmançlar, Keldaniler gibi milletlere de yurt olmuştur. Bu etnik çeşitlilik Türkçenin söz varlığının çeşitlenmesine neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun geniş coğrafyalara yayılmasıyla, Türkçeye Balkanlar, Makedonya, Romanya, Mısır, Sudan, Cezayir, Tunus, Yemen, Orta Doğu ve Kafkaslar'dan çok sayıda ödünç sözcük girmiştir.” (Gülensoy, 2020).

Ağızların bu çeşitliliği ve korunmuşluğu, onları sistematik bir biçimde incelemeyi ve sınıflandırmayı gerekli kılmaktadır. İşte bu noktada, tasnif etme eylemi önemli bir bilimsel araç olarak devreye girmektedir. Bu bağlamda ağızların tasnifi, hem dil çeşitliliğinin belgelenmesine katkı sunmakta hem de Türkiye Türkçesinin bölgesel varyantlarının daha derinlemesine anlaşılmasına imkân tanımaktadır. Ahmet Buran'a göre: “Dil, lehçe ve ağız tasniflerinde, dilin beş temel birimi dediğimiz ses, şekil, yapı, söz varlığı, söz dizimi ve vurgu bakımından birleşen ya da büyük oranda benzerlik gösterenler tespit edilir, benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılırlar. Dil tasniflerinde, coğrafi yönler, coğrafi adlar, yerleşim birimi adları, kavim, boy adları, ses özellikleri ya da genel anlamda dil özellikleri kullanılmaktadır.” (Buran, 2011: 41).

Leylâ Karahan, ağızların sınıflandırılmasına yönelik ilk çalışmaların 19. yüzyılın ortalarında yabancı araştırmacılar tarafından başlatıldığını, 1940 yılından sonra ise yerli araştırmacıların bu alanda kapsamlı ağız derlemesi çalışmaları yaptığını belirtmektedir. “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı eserinde, sınıflandırmanın zorluklarını “Sadece iller, ilçeler değil komşu köyler arasında bile farklı ağız özelliklerinin bulunduğu bir coğrafyada mükemmel bir sınıflandırma yapmanın, ancak her idarî birimin akademik seviyede işlenmesinden sonra mümkün olabileceği hususu bizce de malûmdur.” (Karahan, 2014: V) şeklinde vurgulamaktadır. Karahan'a göre: “Anadolu

ağızlarındaki sesler, standart dildeki seslerden biraz farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar hem etnik yapı hem de gırtlak yapısı gibi unsurlardan kaynaklanmaktadır. Örneğin; Doğu grubu ağızlarında Arapça ve Farsçanın bölgedeki etkisinden dolayı ayın sesi (ع) telaffuz edilmektedir.” (Karahan, 2014: 66-67). Emel Huber ise ağızlardaki sesbirimlerin değişik sesletilmesine ses değişikleri adını vermektedir. Örneğin /k/ sesinin Doğu grubu ağızlarında diğer ağızlardan farklı olarak daha genizsel sesletilmesi bir ses özelliği değil ses değişkesidir.” (Huber 2013’den akt. Kadem 2024: 934).

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine bilimsel anlamda ilk çalışma Maksimov tarafından 1867 yılında “Opıt izsledovanij tjurdkih dialektov v Hudavendigare i Karamanii” (St. Petersburg 1867) adıyla yayınlanan eserdir. Bu çalışmadan sonra 1896’da İgnas Kúnos tarafından ilk defa Türkiye Türkçesi ağızlarına ait bir tasnif çalışması yapılmıştır. Kúnos’tan sonra Ahmet Caferoğlu, Tahsin Banguoğlu, Kral, Hayashi ve Leylâ Karahan gibi dil bilimciler genel; Nemeth, Hazai, Zeynep Korkmaz, Hayashi, A. B. Ercilasun gibi araştırmacılar da bölgesel tasnifler yaparak bu alana katkılar sunmuşlardır. Bazı araştırmacılar ise sadece bir ilin ya da bir ile bağlı bir ya da birkaç ilçenin ağızlarını tasnif etmiştir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: “Erzurum (Gemalmaz, 1978), Rize (Günay, 1978), Kars (Ercilasun, 1983), Kütahya (Gülensoy, 1988), Erzincan (Sağır, 1995), Malatya (Gülseren, 2000), Kırşehir (Günşen, 2000), Keban-Baskil-Ağın (Buran, 1996), Ordu (Demir, 2001), Uşak (Gülsevin, 2002), Elazığ (Buran-Oğraş, 2003).” (Buran, 2011: 42; Kürüm, 2023: 600).

1896 yılında İgnac Kúnos tarafından “Kisazsiai Török Dialektusairai” adlı eserde yapılan ilk ağız sınıflandırılmasında ağızları: “İzmir ile Bursa arasında Zeybekçe, Kastamonu ağızı, Karadeniz’in doğu kıyılarına doğru Lazca, Harputça, Güneydoğu Anadolu’da Mersin’le Konya arasında Karamanlıca, Kızılırmak havzasında Ankara ağızı, Anadolu’da dağınık olarak yaşayan yörük ve Türkmenler” olmak üzere 7 başlık altında toplamıştır. Kúnos bu tasnifte, Ankara ağızı, Zeybekçe, Yörük ve Türkmen ağızlarının esas Türk ağızlarını, diğerlerinin ise Türkleştirilmiş unsurların ağızlarını temsil ettiğini belirtmektedir.” (Buran, 2011: 42).

Ağızlar üzerine bir diğer tasnif denemesi de Tadeusz Kowalski’ye aittir. Kowalski, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk esirlerden birtakım ağız malzemesi derlemiş, 1922 yılında Türk halk edebiyatının türleri üzerinde çalışmış ve cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu’ya gelerek ağız araştırmaları yapmıştır. Türk folkloru ve diyalektolojisi alanında öne çıkan Kowalski, 1934’te yalnızca Anadolu değil, Balkan Türk ağızları üzerine de kapsamlı bir çalışma yapmış ve bunları bir eserde toplamıştır. Ahmet Caferoğlu, Kowalski’nin araştırmalarını masa başı çalışmalar yerine doğrudan sahaya inerek incelemesinden övgüyle bahsetmiştir. Ancak, Rumeli ve Anadolu ağızlarını birbirinden ayırmaması teknik açıdan bir kusur olarak görülmüştür (Kadem, 2024: 935).

E. Piet Kral, Leyde Üniversitesi Türkoloji bölümünde 1980 yılında hazırladığı tez çalışmasında, fonetik, morfolojik ve leksik ölçütler doğrultusunda Derleme Sözlüğü’nün ilk on cildini ve 26 monografiyi tarayarak Rumeli ağızları ile birlikte 14 ağız grubu tespit ederek bunları Rumeli, Batı, Merkez, Doğu, Batı ve Orta Karadeniz grubu olarak altı ana başlık altında sınıflamıştır:

Macar Türkolog G. Hazai ise “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Tasnifi Üzerine” adlı çalışmasında, Türkiye Türkçesi ağızlarının kuramsal olarak ses bilimi, biçim ve biçimsel ses bilimi olmak üzere üç ölçüt üzerinden tasnif edilebileceğini belirtmektedir. Hazai’ye göre: “Eski Anadolu ve Rumeli Türkçesinin İstanbul ağzına dayanan edebî dille karşılaştırmasından çıkan bu üç ölçüte ait özelliklerin varlığı ve yokluğunun saptanması, ağızların yapılarının “tarihsel özelliğini” kesin çizgilerle belirginleştirmekte, başka bir deyişle dilin gelişmesi boyunca aldığı, yeri ve edebiyat dilinin temelini oluşturan ağızlarla ilişkilerini belirtmekte böylece ağızların sınıflandırılmasında eş

zamanlı dil ölçütlerinin yanında, art zamanlı açıdan da dil tarihi verilerinden de yararlanılabileceğini söylemektedir.” (İmer, 2000’den akt. Özden, 2019: 186).

Türkiye’de ağızlar üzerine yapılmış ilk tasnif çalışması Ahmet Caferoğlu’na aittir. Caferoğlu, derlemiş olduğu çalışmalara dayanarak yazdığı bir makalede Anadolu coğrafyasındaki ağızları dokuz gruba ayırmıştır (Caferoğlu, 1946: 568’den akt. Özden, 2019: 185-186). Türkiye Türkçesi ağızları üzerine bir diğer tasnif çalışması ise Tahsin Banguoğlu’na aittir. Banguoğlu ilk tasnifinde ağız bölgelerini, “Deliorman, Makedonya, İstanbul, Aydın, Karaman, Ankara, Kastamonu, Harput, Erzurum ve Karadeniz ağızı” on başlık altında toplamıştır. Banguoğlu’nun “Türkçenin Grameri” adlı eserinde yer alan bu tasnifte Rumeli ağızları da yer almaktadır. Bütünüyle yerleşim birimleri adları kullanılarak yapılan bu tasnifte hangi ölçütlerin kullanıldığı tam anlamıyla belli değildir. Banguoğlu daha sonra yaptığı ikinci bir tasnifle ağız bölgelerini daha çok yön bildiren ifadelerle göre düzenleyerek yedi başlık altında toplamıştır (Banguoğlu, 2019: 17).

Ağızların sistematik bir biçimde tasnifi bağlamında en kapsamlı ve bilimsel temellere dayanan çalışmaların başında Leylâ Karahan’ın “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı çalışması gelmektedir. Karahan, Türkiye Türkçesi ağızlarını coğrafi, fonetik ve morfolojik ölçütleri esas alarak üç ana bölgeye ayırmıştır: Doğu Ağız Grubu (4 alt grup), Kuzeydoğu Ağız Grubu (3 alt grup) ve Batı Ağız Grubu (9 alt grup). Bu sınıflandırma, yalnızca coğrafi bir ayrımın ötesine geçerek dil farklılıklarını da göz önünde bulunduran ayrıntılı bir inceleme sunmaktadır. Karahan’ın çalışması, Türkiye Türkçesi ağızlarının bilimsel olarak belgelenmesi ve sistematize edilmesi açısından temel kaynak niteliği taşımakta olup alan yazında ağız araştırmalarıyla ilgilenen araştırmacılar için başvuru niteliğinde önemli bir eser olarak kabul edilmektedir.

Ağızların oluşumu ve sınıflandırılması, dil bilimi açısından hem teorik hem de uygulamalı boyutlarıyla önem arz eden bir çalışma alanıdır. Ağızlar; tarihî gelişmeler, coğrafi ayrışmalar, etnik yapı, göç hareketleri, sosyal etkileşimler ve eğitim düzeyi gibi pek çok değişkenin etkisiyle şekillenmektedir. Bu şekillenme yalnızca bireysel konuşma biçimlerini değil aynı zamanda bir toplumun kültürel birikimini, kimlik algısını ve tarihsel sürecini de yansıtmaktadır. Dolayısıyla ağız araştırmaları, sadece dilsel farklılıkların tespitiyle sınırlı kalmayıp, sosyo-dilbilime ve halkbilimine ait verilerin derlenmesine de katkı sağlar.

Ağızların sınıflandırılması, özellikle ağızlar arası sınırların kesin çizgilerle ayrılması, aynı bölgede birden fazla ağız özelliğinin bir arada bulunabilmesi ve konuşur sayısının zamanla değişmesi gibi etkenler nedeniyle oldukça karmaşık bir süreci gerektirir. Ayrıca ağız özelliklerinin hızlı bir biçimde standart dile yaklaşması ya da kaybolması, ağız araştırmalarını zaman açısından da sınırlı bir fırsata dönüştürmektedir. Alan araştırmalarının güçlüğü, derleme çalışmalarında yaşanan teknik ve bireysel sorunlar ile veri çeşitliliğinin sistematik biçimde tasnif edilmesinin zorluğu, bu alandaki başlıca engeller arasında gelmektedir. Tüm bu zorluklara rağmen ağız çalışmaları, Türkçenin tarihî seyri hakkında bilgi vermesi, dilin canlılığına ve çeşitliliğine ışık tutması bakımından temel bir rol üstlenmektedir. Ağızların bilimsel yöntemlerle belgelenmesi, sınıflandırılması ve arşivlenmesi hem dilin geleceği hem de kültürel mirasın korunması açısından hayati önem taşımaktadır.

2.2. Derleme Sözlüğü’nün Oluşum Süreci

Türkler, tarihsel süreç içerisinde geniş bir coğrafyaya yayılmış ve farklı medeniyetlerle iletişim ve etkileşimlerde bulunmuşlardır. Bu kültürel etkileşim durumu doğal olarak Türkçeyi de çeşitli yönlerden etkilemiştir. Farklı dillerden yapılan ödünçlemeler, Türkçenin sözcük dağarcığını zenginleştirerek dilin gelişimine olumlu katkılar sağlarken yerli kelimelerin kullanım sıklığının

azalmasına ve zamanla unutulmasına neden olarak olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca Türkçenin uzun süre özellikle Arap ve Fars kültürlerinin etkisi altında kalması dilin sade yapısının bozulmasına, karmaşık ve ağır bir anlatım tarzının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bu durumdan duyulan rahatsızlık, çeşitli dönemlerde bazı aydın ve edebiyatçılar tarafından dile getirilmiş, buna bağlı olarak Türkçeyi sadeleştirme yönünde çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu doğrultudaki ilk çabalardan biri 15. yüzyılda ortaya çıkan “Türk-î Basit” akımıdır. Ahat Üstüner, “Türkçenin Tarihi Gelişmesi” adlı çalışmasında bu akıma ilişkin şu değerlendirmede bulunmaktadır: “Divan edebiyatının ağır dil yapısına ve İran edebiyatını örnek alan içeriğine karşı, yine aruz vezni kullanılarak ancak söz varlığı, tamlamaları ve benzetmeleri açısından tamamen Türk milletinin ruh ve estetik anlayışına uygun şiirler kaleme alma eğilimi olarak tanımlanan bu akım, yeterli etki gücüne sahip olmaması nedeniyle kalıcılık kazanamamıştır. Akımın temsilcileri, dönemin egemen dil anlayışını değiştirecek veya geniş çevreleri etkileyebilecek toplumsal ve kültürel etkiye sahip olamamışlardır. Bu nedenle, söz konusu hareket ve mensupları zaman içerisinde etkisiz hâle gelmiş ve unutulmuştur. Ancak Aydınlı Visalî, Tatavlı Mahremî ve Edirneli Nazmî gibi öncü isimlerin ortaya koydukları çabalar, Türk dili açısından önem arz eden ve küçümsenmemesi gereken ilk girişimlerdir” (Üstüner, 2017: 200).

Bu ilk öncü ve sınırlı etkili girişimlerin ardından, 19. yüzyılda dilde sadeleşme çabalarının yeniden gündeme geldiği görülmektedir. Tanzimat Dönemi’nde, özellikle Avrupa’da yükselen milliyetçilik hareketlerinin etkisiyle Osmanlı aydınları arasında da millî kimliğe yönelik ve toplumsal bilinçlenme arayışları öne çıkmıştır. Bu bağlamda, dilin millî kimliğin temel unsurlarından biri olarak görülmesi, Türkçenin sadeleştirilmesi yönündeki talepleri yeniden canlandırmıştır. Bu düşünsel zeminde doğan en önemli hareketlerden biri, Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin öncülüğünde, “Genç Kalemler” dergisi etrafında şekillenen ve “Yeni Lisan Hareketi” olarak adlandırılan dil reformu girişimidir. Bu hareket, yalnızca bir dil sadeleşmesi değil, aynı zamanda toplumsal bir bilinç inşası projesi olarak da değerlendirilmiştir. Ancak, dönemin siyasal, sosyal ve kültürel dinamikleri dikkate alındığında, bu hareketin kısa vadede istenilen dönüşümü gerçekleştirmede tam anlamıyla başarılı olduğu söylenemez.

Y. Ziya Öksüz, Tanzimat Dönemi’nde yüzünü Batıya dönen aydınların bu uyanışı devam ettirebilmeleri için kaçınılmaz bir gerçek olarak dilde sadeleşmenin gerekliliğine şu şekilde vurgu yapmıştır: “Türkçenin ağırlaşan yapısı onun kolay anlaşılır, kolay öğrenilir ve her şeyi ifade edebilir sade bir dil hâline getirilmesini gerekli kılmıştı. Batılı anlamdaki reformların ve yeni fikirlerin, halk tarafından kabul edilip uygulanabilmesi ancak Türkçenin devletle halk arasında etkili ve daha açık bir anlaşma aracı hâline gelmesiyle sağlanabilirdi. Dili sadeleştirme çabasında olan aydınlar diğer milletlerin bu konuda çoktan milliyetçilik akımını savunma çağına girerek bu itibarla yabancı dillerin egemenliği altında kaybettikleri millî dil şuurunu yeniden kazanmak için gösterdikleri gayreti, bizim de örnek edinmemiz gerektiğine inanıyor ve bu düşünceyi eserleriyle destekliyorlardı. İşte bu inanç ve azimle kendi ana dilimiz olan Türkçeyi sevmek; onun büyüklük ve üstünlüğüne inanarak varlığını korumak ve yüceltmek; onu yabancı dillere karşı ezdirmemek ve sadeliğini sağlayarak güçlü bir edebiyat dili hâline getirmek Tanzimatçı aydınların varmak istedikleri en önemli hedeflerden biri olmuştur.” (Öksüz, 1995: 14).

Tanzimat Dönemi’nde yakılan bu cılız uyanış ateşi, Cumhuriyetin ilan edildiği ilk yıllarda tekrar alevlenmeye başlar ve çeşitli aydınlar bu işin ana kaynağı olarak yüzünü halk ağzından yapılacak olan derlemelere çevirir. Zeynep Korkmaz, o yıllardaki ağızlardan söz derleme çalışmalarını 1920’li yıllarda Maarif Vekilliğinin Hars (Kültür) Müdürlüğünü yapan Besim Atalay’ın girişimi ile başlatılarak bir miktar kelime malzemesinin derlendiğini ve daha sonra Harf Devrimi

dolayısıyla Dil Encümeninin kurulduğunu ve bu kurumun derleme işinin önemine dikkat çekerek, bu konuda örnek derlemeler yapılması için Prof. Dr. Ragıp Hulûsi Özdem'i görevlendirdiğini belirtmektedir. Maarif Vekilliğinin 1920'li, Dil Encümeninin de 1929, 1930'lu yıllarda derletmiş olduğu dil malzemesinin bir kısmı Hâmit Zübeyir Koşay ve İshak Refet İşıtman tarafından ele alınıp işlenerek bir sözlük haline getirilerek "Ana Dilden Derlemeler" adıyla 1932'de İstanbul'da yayımlanmıştır. 450 sayfa halinde hazırlanan bu sözlükte 9000 sözcük yer almıştır.

Zeynep Korkmaz, "Ana Dilden Derlemeler" adıyla oluşturulan bu sözlüğün her kelimenin anlamını, gramerdeki yerini ve nereden derlenmiş olduğunu gösteren kapsamlı bir sözlük olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca sözlüğün açıklama kısımlarında ayrıntıya girilmemiş olması ve gereklikçe anlamı verilen sözcüklerin halk ağızlarından alınmış cümleler ile tanıklanmasının, esere o günün şartları içinde ayrı bir değer kattığını belirtmektedir." (Korkmaz, 2000: 7-8).

Türkçenin sadeleşmesi üzerine yapılacak olan etkili çalışmaların ilk ve sağlam adımları M. Kemal Atatürk tarafından 12 Temmuz 1932'de "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" günümüzdeki adıyla Türk Dil Kurumu'nun kurulmasıyla atılmıştır. Bu kurumun başlıca hedefi, ana dilimiz Türkçenin kökeninin araştırılması ve sadeleştirilerek yabancı dillerin etkisinden kurtarılması olmuştur. Bu hedef doğrultusunda dilin kendi doğal kaynaklarına yönelmesi gerektiği düşüncesi ile Türkiye'nin birçok bölgesinde ağız araştırmalarının yapılmasının faydalı olacağı kanaatine varılmıştır.

Bu geniş derleme faaliyetini yürütmeye Türk Dili Cemiyetinin gücü yetmeyeceği için çalışmaların resmi organlarca yürütülebilmesi için zamanın hükümeti tarafından "Söz Derleme Talimatnamesi" çıkartılarak bütün yurda yayılmış böylelikle derleme seferberliğinin temelleri atılmıştır. Bu talimatnamenin başlıca maddeleri şu şekilde sıralanmaktadır:

a) Halk dilinde yaşayan Türkçe sözleri derlemek için Türk Dili Tetkik Cemiyetine yardımda bulunmak üzere her ilde valinin başkanlığında bir "derleme heyeti" kurulmuştur.

b) Bu heyete Türk Dili Tetkik Cemiyeti il kurulu üyeleri ile belediye başkanı, en büyük komutan, il milli eğitim müdürü, sağlık müdürü, lise, öğretmen okulu, ortaokul, sanat, ticaret, tarım okulları müdürleri üye olarak girmişlerdir.

c) Her ilçe merkezinde de kaymakamın başkanlığında yukarıdaki görevleri ilçede gören kimselerden birer "derleme şubesi" kurulmuştur.

d) İl, ilçe merkezleri ile bucak ve köylerdeki okulların her biri, okul müdürleriyle başöğretmenlerin başkanlık edeceği birer "derleme ocağı" sayılmıştır.

e) İl Merkez Derleme Kurulu, ilçe, bucak ve köylerdeki şube ve ocakların derlemeleri ile kendi derlemelerini Türk Dili Tetkik Cemiyeti genel merkezinden verilecek yönergeye göre tasnif ederek Türk Dili Tetkik Cemiyeti Genel Yazmanlığına göndermekle ve her hafta görülen işlerin özetini Bakanlığa bildirmekle görevlendirilmiştir.

f) Bakanlık Genel Müfettişliklerine uğradıkları yerlerin söz derleme çalışmaları hakkında Bakanlığa bilgi vermeleri emredilmiştir.

g) Derleme işinde en çok gayret gösteren memurların -mükâfatlandırılmak üzere-bağlı bulundukları bakanlıklara bildirilmesi emredilmiştir. Derleme çalışmalarına yalnızca memurlar değil, serbest meslek çalışanları, dil meraklıları ve her yurttaş katılmıştır (Çeçen, 2020: 42-43).

Türk halkında, dil bilincinin oluşmasını sağlayıp kendi dilinin güzelliklerinin farkına vararak etkin bir şekilde kullanmasını hedefleyen ilk derleme çalışmaları 1932-1934 yılları arasında 4-5 bin kadar uzman olmayan kişilerce yapılmış ve 153.000'den fazla derleme fişi tespit edilmiştir. Bu elde edilen sözcükler 1939-1951 yılları arasında dört cilt halinde "Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi"nde yayımlanmıştır. Daha sonra bu çalışmaya sadece folklor sözlerinin olduğu VI.

cilt (1952) ve “Yazı dilinden Halk Ağzına İndeks” şeklindeki V. cilt (1959) ilave edilmiştir. Ağızlarla ilgili yapılan bu ilk derleme ve sözlük çalışması çeşitli nedenler ve imkansızlıklar dolayısıyla yetersiz bulunmuştur. Bu yetersizliğin nedenleri şu şekilde ifade edilmektedir:

- a) Hazırlanan bu Söz Derleme Dergisi, zengin ağız malzemesine sahip olmakla beraber bu sözlüğe katkıda bulunanların ilk defa böyle bir işle uğraşan rastgele seçilmiş derlemeci şahıslardan oluşması,
- b) Derlenen malzemenin uzmanlar tarafından yeterince kontrol edilememesi; ayrıca derlenen sözcüklerin coğrafi dağılımı, kimden alındıkları ve kimler tarafından kullanıldıkları hakkında sağlam bilgi vermemesi,
- c) Kelime anlamlarının yeterince açık tarif edilememesi, metin içerisinde kullanışlarının yeterli örnekle gösterilmemesi,
- d) Kullanılan işaretlerin ağızlardaki telaffuzları yansıtmaması ve “é, h, ñ” gibi fonolojik değeri olan kimi seslerin göstesiye göre dizilmiş olması yüzünden bir kelimenin farklı telaffuzları veya akraba kelimeler için gerekli olan göndermelerin bulunmaması gibi önemli eksiklikleri vardır. (Demir, 1999: 67-68).

İlk derleme çalışmalarından yeterince verim elde edilememiş olması sebebiyle 1952’de alanında uzman kişilerden destek alınarak daha kapsamlı bir derleme faaliyeti başlatılmıştır. Aynı zamanda 1952 yılında “Ana Dilden Derlemeler I” sözlüğünün devamı niteliğinde olan “Ana Dilden Derlemeler II” Türk Dil Kurumu tarafından bastırılmıştır. Sözlüğü Orhan Acıpayamlı ve Hamit Zübeyr Koşay hazırlamıştır (Büyükkakış, 2009: 186).

1952-1959 yılları arasındaki ikinci derleme faaliyetleri sadece Türkiye ile sınırlı kalmayıp Balkanlar, Kıbrıs, Kerkük ve Suriye gibi çok geniş bir coğrafyayı içine almıştır. Yaklaşık 917 kişi tarafından yürütülen bu özverili çalışmalar sonunda 450.000’e yakın fiş oluşturularak 600.000 sözcüklük bir derleme malzemesi elde edilmiş ve “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” adıyla zamana yayılarak 12 cilt olarak basılmıştır. Sözlüğün 1963-1975 yılları arasında A ile K cildi, 1979’da ise K ile Z arasındaki ciltleri bitirilmiş, ek-I cildi ise 1982’de yayımlanmıştır (Eren, 1990’dan akt. Günel, 2021: 16).

Zamanın yetersiz olanakları ile yapılmış bu önemli çalışmanın amacı sözlüğün ön sözünde şu şekilde ifade edilmektedir: “Bazı kimseler, derlemelerin sadece kullanılmak üzere yayımlandığını düşünüyorlar oysa ki; derleme çalışmaları arasında yazı dilimizin eksiklerini karşılayan pek çok sözcükler vardır. Son 20-30 yıl içinde halk ağzından yazı dilimize birçok sözcük girmiştir ama Söz Derleme Dergisi yalnız bu amaçla oluşturulmuş bir eser değildir. Bu sözlüğün hazırlanma amacı ile ilgili: “Türkiye’de halk ağzında dolaşan ve bugüne kadar sözlüklere ve yazı diline girmemiş yahut yazıda pek az kullanılmış olan halk sözlerini toplayarak, bunların yazı ve konuşma dilinde kullanılması” bir temenni ileri sürülmüş değildir. Yalnız Türkiye halk ağızlarının böylece elbirliğiyle toplanmış bir sözlüğünü dil meraklılarının gözü önüne koymak, sınırlarımız içinde söylenen sözleri tanıtmak ve bunlar üzerinde yapılabilecek her türlü bilimsel araştırmalara yol açmak düşüncesiyledir ki bu dergiyi basıyoruz.” (Derleme Sözlüğü, 2019: V).

Söz konusu eser, oluşturulduğu dönemin sınırlı teknolojik ve maddi imkânlarına rağmen, halkın ve dönemin çeşitli aydınlarının yoğun gayreti, kültürel duyarlılığı ve özverili çalışmaları neticesinde ortaya konulmuş son derece kıymetli bir çalışmadır. Bu durum, eserin hem sosyolinguistik hem de kültürel bağlamda taşıdığı önemi daha da artırmaktadır. Dönem koşullarına rağmen gerçekleştirilen bu bilimsel katkı, Türkiye’de dil çalışmaları açısından kalıcı bir etki

yaratmış, özellikle ağız araştırmaları alanında temel başvuru kaynaklarından biri hâline gelmiştir. Eserin taşıdığı değeri ortaya koyan bazı aydın ve yazarların konuya ilişkin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Sözlüğün Anadolu’dan çeşitli yollarla derlenmiş, Derleme Sözlüğü’nde yer almayan sözcüklerle birtakım folklor malzemelerine dayanıyor olması onu faydalı bir yayın yapmaktadır.” (Korkmaz, 1976: 146).

“Derleme Sözlüğü her ne kadar sözcük, anlamlandırma ve madde başı düzeylerinde eksik ve kusurları olsa da Türkiye Türkçesi ağızlarının söz hazinesini gösteren en değerli başvuru kaynağıdır.” (Eren, 1990: 8’ den akt. Günel, 2021: 16).

“Türk Dil Kurumunun hazırlamış olduğu bu çalışma çok önemli ve değerli bir hizmettir. Fakat derleme işine yapılmış ve bitmiş gözüyle bakmamak ve yeni derlemeler için çalışmak gerekmektedir. Çünkü toplumsal hafızada yer edinen her kavram sözcük olup dile gelmektedir. Ayrıca Derleme Sözlüğünden sonra çok sayıda derleme ve ağız çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalardaki sözcüklerin sözlüğe kazandırılması için Derleme Sözlüğü yeniden basılmalıdır.” (Buran, 2002: 100).

“Türk Dili Cemiyetinin ilk olarak tarihi metinlerde ve halk dilindeki Türkçe kökenli kelimeleri bir araya getirerek, Türkçede kelime türetme yollarının işler bir hale gelmesi ve yazı dilinde kullanılan alıntı sözcükler yerine Türkçelerinin konulması ve onların yayılması için çalışmak esas alınmıştır.” (Uzun, 2017: 110-111).

Halkın dil, kültür ve inanışlarının sözcüklerle yaşatıldığı sözel bellekler olan ağızlar, yabancı dillerin etkileşimlerine karşı kapalı ve kendini en iyi muhafaza eden dil kollarıdır. Ağızlarda, hayatın her alanına ait aynı kavramın yüzlerce farklı sözcükle ifadesini bulmak mümkündür. Derleme sözlükleri yalnızca birer sözcük listesi değil aynı zamanda kültürel birer hazinedir. Çünkü bu sözlüklerde yer alan her bir sözcük; toplumun yaşam tarzını, inançlarını, geleneklerini ve hatta mizah anlayışını yansıtan örneklerle doludur. Derleme sözlükleri ayrıca dil araştırmaları, ağız ve folklorik unsur incelemeleri, tarihî metin çözümlemeleri ve yerel edebiyatın anlaşılması gibi pek çok akademik çalışmaya kaynaklık ederek bu yönüyle, dilin doğru kullanımına katkı sağladığı gibi zenginliğini koruma ve aktarma görevini de üstlenmektedir.

Derleme Sözlüğü’nün oluşturulması süreci yalnızca bir dil çalışması değil aynı zamanda kültür mirasını gelecek kuşaklara aktarma çabasıdır. Her sözcük halkın sesi, geçmişin izidir. Bu nedenle, derleme sözlükleri yalnızca dil için değil milletin kimliği için de büyük bir öneme sahiptir.

2.3. Derleme Sözlüğü Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Derleme Sözlüğü, yalnızca Türk dili araştırmaları açısından değil aynı zamanda halk kültürü, etnoloji, sosyolinguistik ve antropoloji gibi farklı disiplinlerle de ilişkili olarak dil ve insan merkezli zengin muhtevası sayesinde çok yönlü bir kaynak olma özelliği taşımaktadır. Sözlük, bugüne dek gerçekleştirilen pek çok bilimsel çalışmaya doğrudan kaynaklık etmiş; içerdiği kavramsal zenginlik, yöresel söz varlığı ve morfolojik çeşitlilik sayesinde gelecekte yapılacak araştırmalar için de sağlam bir temel oluşturmaya devam edecektir. Literatürde yapılan taramalar, bu sözlük etrafında şekillenen çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezinin yanı sıra, çeşitli akademik makalelerde kavramsal analizler, morfolojik çözümlemeler ve ağız farklılıklarına ilişkin incelemelerin yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Derleme Sözlüğü’nü merkeze alan bazı önemli akademik çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

“Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” esas alınarak hazırlanan bazı tez çalışmaları şunlardır:

Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi verilerine göre, Derleme Sözlüğü ile ilgili ilk akademik tez çalışmaları 1990 yılında Üçler Güler ve Hediye Tuncer tarafından yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar, Derleme Sözlüğü ile Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Türkçe Sözlük arasında karşılaştırmalı bir incelemeye dayanmaktadır. Her iki sözlükte yer alan sözcüklerin benzerlik ve farklılıkları üzerinden çeşitli dilsel bulgular ortaya koyulmuştur. Bu alandaki çalışmalar ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Örneğin, Akcan Albayrak tarafından hazırlanan çalışmada, Derleme Sözlüğü'nün “C” maddesi altında yer alan sözcük ve deyimlerin sınıflandırılması yapılmış; bu sözcükler yapı, anlam ve kullanım alanları bakımından değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, Münevver Tekcan tarafından hazırlanan bir başka tezde Derleme Sözlüğü'nün “D” maddesi (Cilt IV) temel alınarak ağız özellikleri ve anlam değişimleri bağlamında derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Ancak söz konusu tezlerin açık erişimli olmaması nedeniyle, içeriklerine doğrudan ulaşılammış yalnızca başlık ve özet bilgilerinden hareketle değerlendirme yapılabilmektedir.

Aladağ, K. (2023). “Derleme Sözlüğü’nde Argo Unsurlar 1.2.3. Ciltler (Yüksek lisans tezi)” adlı çalışmada, Derleme Sözlüğü’nün ilk üç cildinde yer alan argo sözcükler tespit edilmiş bu sözcükler Derleme Sözlüğü, argo sözlükleri ve hem Derleme Sözlüğü hem de argo sözlüklerinde yer alan sözcükler olmak üzere (254 sözcük) üç başlık altında toplanarak örnekleriyle verilmiştir.

Alkaya, İ. (2024). “Derleme Sözlüğü’nde karakter adları (Yüksek lisans tezi)” adlı çalışmada Derleme Sözlüğü’nde yer alan karakter adları taranarak, tekrarlı kelimeler çıkarıldıktan sonra 2845 sözcük, karakterin olumlu ya da olumsuz özelliklerini yansıtan terimler toplumsal algılar, değer yargıları ve dilin bireyleri nasıl şekillendirdiği göz önünde bulundurularak olumlu ve olumsuz karakterler olmak üzere iki ana kategoride ele alınmıştır.

Alkaya, Y. (2004). “Derleme Sözlüğündeki Bitki Adları (Yüksek lisans tezi)” adlı çalışmada halk kültürü unsurlarından “bitki adları” üzerinde durulmuştur. Halk ağzında kullanılan bitki adlandırmalarının ele alındığı tezde, ülkemizin botanik alanında ne kadar zengin olduğu gözler önüne koyulmaktadır. Halk hekimliği, halk mutfacı, halk inanışları vb. alanlarda kullanılan otlar ve ağaçlar Alkaya tarafından derlenerek tek bir başlık içerisinde alfabetik sıraya göre verilmiştir.

Avşar, Ş. (2003). “Derleme Sözlüğü’ne Göre Araç-Gereç İsimlerinin Yapıları (Yüksek lisans tezi)” adlı çalışmada tespit edilen 8870 adet araç-gereç adı, eklerle yapılanlar ve birleşik kelime şeklinde olanlar olmak üzere iki bölüm hâlinde incelenerek örneklendirilmiştir. 209 farklı ekle oluşturulmuş 1665 adet, 1072 adet birleşik kelime ve 5822 adet kök ve taban hâlinde 311 yansıma türündeki sözcükten oluşan araç-gereç adı tespit edilmiştir.

Balıbey, N. (2023). “Derleme Sözlüğü’nde Yer Alan Halk Kültürü Unsurları (Yüksek lisans tezi)” başlıklı çalışmada halk kültürü kavramı ve halk biliminin temel kaynakları açıklandıktan sonra Derleme Sözlüğü’nde bu alana ait 14.875 sözcük tespit edilmiştir. Çalışmada, dört ana ve kırk altı başlık altında sınıflandırılan sözcükler örneklerle açıklanmış, sonuç kısmında ise sayısal verilere dayalı bir tablo sunulmuştur. Eserde bu verilerin bazı alanlarda sınırlı kalması, Derleme Sözlüğü’nün oluşturulma sürecindeki derleme eksikliklerine bağlanmaktadır.

Civek, F. E. (2023). “Derleme Sözlüğü’nde Argo Unsurlar 4.5.6. Ciltler (Yüksek lisans tezi)” adlı çalışmada Derleme Sözlüğü’nün 4, 5 ve 6. ciltleri argo unsurlar bakımından iki bölüm hâlinde incelenmiştir. İlk bölümde argo kavramının ne olduğu, kökeni, oluşum yolları ve nitelikleri açıklanarak gizli dil, jargon ve lümpen kavramlarına yer verilmiş daha sonra argo üzerine oluşturulan sözlükler hakkında bilgi aktarılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Derleme Sözlüğü ve argo sözlüklerindeki sözcükler dört başlığa ayrılarak karşılaştırılmıştır.

Çakmak, H. (2022). “Derleme Sözlüğü’ndeki Düğün Âdetleri, Gelenekleri ve Eğlenceleri ile İlgili Adlandırmalar (Yüksek lisans tezi)” adlı çalışmanın giriş bölümünde ad bilim ve ad verme geleneği gibi konulara değinildikten sonra eğlence ve merasim törenlerinin Türk kültür dünyasındaki yeri ve bu konu ile ilgili literatür çalışmalarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Derleme Sözlüğü içerisinde özel gün ve anlara ait gelenek adlandırmaları tespit edilerek 24 alt başlık halinde örnekleriyle sıralanmıştır. Ayrıca çalışmada Eski Türkçe dönemine ait bazı arkaik sözcüklerin varlığı örneklerle açıklanmıştır. Son zamanlardaki ekonomik, sosyal ve sanal ortamlardaki olumsuz gelişmelerin bu geleneklerin unutulmasına zemin hazırladığı vurgulanmıştır.

Çeçen, E. (2020). “Derleme Sözlüğü’ndeki Mekân Adları (Yüksek lisans tezi)” isimli çalışmada dilin edebiyat, tarih, psikoloji, coğrafya ve halk bilimi gibi diğer bilim dalları ile olan ilişkisine değinilmiş ardından yer adları bilimi (toponomi) hakkında açıklamalar yapılmıştır. Çalışma içerisinde Derleme Sözlüğü’nde yer alan 3313 mekân adı tespit edilerek bunlar 14 başlık altında toplanmıştır.

Değer, P. (2022). “Derleme Sözlüğü’ndeki Ticaretle İlgili Kavramlar (Yüksek Lisans Tezi)” adlı çalışmanın birinci bölümde, Türklerde geçmişten günümüze ticaret hayatı ve bunun kültürel yansımalarının kavramsal çerçevesi çizilmiştir. İkinci bölümde ise Derleme Sözlüğü’nde konu ile ilgili olarak tespit edilen sözcükler yapı bakımından incelenmiştir. Türklerin geçmişten günümüze çok geniş bir coğrafyada çeşitli halklarla ticari ilişkilerde bulunmuş olması, Türkçenin söz hazinesinde bu konu ile ilgili oldukça çok terim, atasözü, deyim vb. sözcüklerin bulunmasının doğal nedeni olarak belirtilmiştir.

Doğan, Z. (2022). “Derleme Sözlüğü’ndeki Oyun ve Oyunla İlgili Kavram Alanları (Yüksek Lisans Tezi)” adlı çalışmada dünyada ve Türklerde oyun kavramına açıklık getirilmiştir. Oyun kavramı ile ilgili olarak “Oyuncak nedir? Oyuncakın tarihçesi nedir? Bu konuda yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar nelerdir?” gibi bazı sorulara yanıt aranmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde oyun ve oyuncak kavramına ait adlandırmalar on altı başlık hâlinde sınıflandırılıp bunlara ait sayısal grafikler verilmiş, dördüncü bölümde ise bu sözcüklerden (4550 sözcük) oluşan bir sözlük oluşturulmuştur. Çalışma daha sonra kitap hâline getirilmiştir.

Günel, F. (2021). “Derleme Sözlüğü’nde Sağlık ve Sağaltmayla İlgili Sözler (Yüksek Lisans Tezi)” adlı tezde sağlık ve sağaltmayla ilgili tespit edilen 3337 sözcük dokuz sınıfa ayrılarak incelenmiştir.

Güngör, Y. (2022). “Derleme Sözlüğü’nde Kadın Giyim Kuşamının Söz Varlığı (Yüksek Lisans Tezi)” adlı çalışmanın giriş kısmında konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalar belirtildikten sonra geçmişten günümüze kadın giyim kuşamı hakkında bilgi verilmiştir. Bu konu alanında tespit edilen sözcükler yapı bakımından (395 basit, 342 türemiş ve birleşik) belirtilip birleşik sözcükler sekiz alt başlığa ayrılarak detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmada kadının giyim ve kuşamından onun toplum içindeki statüsü, dinî görüşü, yaşı, medeni durumu ve sosyo-ekonomik şartları hakkında çıkarımlara ulaşılabildiği kanısına varılmıştır.

Karabulut, B. (2022). “Derleme Sözlüğü’ndeki Giyim Kuşam Adları (Yüksek lisans tezi)” başlıklı tezinde halk kültürü unsurları konusuna dâhil edebileceğimiz giyim-kuşam-süslenme (erkek, çocuk, kadın giyimi, günlük ve törenlerle ilgili giyimler, mesleklere özgü giyimler vs.) alanlarındaki bütün giysi adlarıyla ilgili çeşitli sınıflandırmalar yaparak, bunların Türk kültürü açısından önemini vurgulamıştır.

Özkul, Z. (2022). “Derleme Sözlüğü’nde Maddi Kültür Unsurlarına Dair Sözcüklerin İncelenmesi (Yüksek lisans tezi)” adlı çalışmada Derleme Sözlüğü’nde maddi kültür unsurlarına ait

10739 adet madde başı tespit edilmiştir. Bunlar: giyim ve süslenme, eşyalar, yiyecek ve içecekler, para/maden/bahşiş/vergi, hayvancılık, müzik ve müzik aletleri, oyun ve oyuncaklar, din, meslekler, savaş aletleri, düğünler, hediye/armağan, sözlü ve yazılı, çocuklar, otacılık, taşıtlar ve diğer maddi kültür unsurları olmak üzere 17 başlık altında toplanmış olup yine kendi içinde alt başlıklara ayrılarak örnekleriyle sıralanmıştır.

Sunal, F. (2024). “Derleme Sözlüğü Veri Tabanında Organ Adları (Yüksek lisans tezi)” çalışmasında, Derleme Sözlüğü içerisinde bulunan organ adlarını taramış ve elde edilen verileri “İnsana Ait Organ Adları, Hayvanlara Ait Organ Adları ve İnsanda ve Hayvanda Bulunan Organ Adları” şeklinde üç temel başlık altında toplamıştır.

Yılmaz, A. (2022). “Derleme Sözlüğü’ndeki Türkçe Zooloji (Hayvan Bilimi) Terimleri (Yüksek Lisans Tezi)” adlı çalışmada zooloji ve tarihçesi ile konuya giriş yapıp daha sonra Türklerde ve Türk dilinde zoolojinin gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü’nde tespit edilen 3512 sözcük 16 ana başlık ve alt başlıklara ayrılarak alfabetik bir sırayla verilmiş ayrıca bu sözcükler yapısal ve etimolojik olarak incelenmiştir.

Yurtoğlu, G. (2023). “Derleme Sözlüğü’nde Cinsiyet Organlarıyla İlgili Adlar Üzerine Bir İnceleme (Yüksek lisans tezi)” isimli çalışmada Derleme Sözlüğü’nde geçen 107 adet cinsiyet organı adı tespit edilmiştir.

Derleme Sözlüğü üzerine yapılan lisansüstü tezlerin sayıca fazla oluşu, bu kaynağın Türk dili araştırmaları açısından önemini ve sözlüğün işlevsel bir eser olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sözlük, yalnızca dil verilerinin sınıflandırılmasıyla sınırlı kalmayıp; halk kültürü, sağlık, ağız özellikleri, anlam değişimleri ve morfoloji gibi çok çeşitli konularda bilimsel araştırmalara temel teşkil etmektedir. Farklı disiplinlerden araştırmacıların sözlükten yararlanması, eserin çok yönlü yapısını ve disiplinler arası katkısını da gözler önüne sermektedir. Bu durum, Derleme Sözlüğü’nün Türk dili çalışmalarında yalnızca tarihsel bir belge değil aynı zamanda yaşayan bir araştırma kaynağı özelliği taşıdığını göstermektedir. Nitelik ve nicelik açısından artan bu akademik ilgiden hareketle sözlüğün yeni yöntem ve teknolojilerle yeniden ele alınması, eksik yönlerinin tamamlanması günümüzde önemli bir gereklilik hâline gelmiştir.

3. FİZİKSEL ÖZELLİKLER

Fiziksel sözcüğünün anlamı Türkçe Sözlük'te: "Fizikle ilgili olan, genel olarak doğaya, maddeye ilişkin olan, fiziki." (Türkçe Sözlük, 2023: 1297) şeklinde verilmiştir. Fiziksel özellikler, insanların dış görünüşünü tanımlayan ve onları diğer insanlardan ayıran çeşitli özelliklerdir. Bu özellikler, genetik faktörler, çevresel etkiler ve yaşam tarzı gibi birçok unsurun birleşmesiyle şekillenebilmektedir. İnsanların fiziksel özellikleri arasında en belirgin olanları boyu, kilosu, saç ve göz rengi, cilt tipi, yüz ve vücut hatlarıdır. Boy, insanların vücut uzunluğunu belirlerken kilo genellikle kişinin beslenme alışkanlıkları, yaşam tarzı ve genetik yapısıyla ilişkilidir. Saç rengi ve tipi de genellikle genetik mirasla şekillenmekle birlikte bazen bu özellikler kişinin kökeni ve etnik kimliği hakkında bilgiler de verebilmektedir. Örnek olarak zenci bir insanın siyah tenli ve kalın dudaklı oluşu onun genetiğinden kaynaklı özellikleri olup değiştirilemez. Ayrıca ten rengi, bir kişinin genetik yapısının yanı sıra yaşadığı coğrafi bölge ve güneş ışığına maruz kalma miktarıyla da ilişkilidir. Örneğin, tropikal bölgelerde yaşayan insanların genellikle koyu cilt tonlarına sahip olması, güneş ışınlarının zararlı etkilerinden korunmalarına yardımcı olmaktadır. Göz rengi ise insanların dış görünüşünü etkileyen ve genellikle genetik faktörlerin etkisiyle değişen belirgin fiziksel bir özelliktir.

Fiziksel özellikler başlığı altında bireylerin bedenlerinde ya da hareketlerinde yaşadıkları bazı eksiklik ve hastalıklar da değerlendirilmektedir. Bu eksiklikler, doğuştan olabileceği gibi sonradan yaşanan kazalar ya da hastalıklar sonucunda da meydana gelebilmektedir. İnsanlar bu tür eksiklikleri belirli ifadeler kullanmak suretiyle adlandırarak tanımlarlar. Sakat, çolak, kambur, kekeme gibi ifadeler, bu tür fiziksel eksikliklere dair toplumda yaygın olarak kullanılan sözcüklerden sadece birkaçı olup genellikle toplumun o bireylere karşı olumsuz bakış açısını ve ön yargısını yansıtmaktadır. İnsanların doğuştan getirdiği ya da sonradan herhangi bir hastalık veya olay sonucu sahip olduğu bu tür eksiklikler ya da fiziksel rahatsızlıklar, toplumsal önyargılar nedeniyle bireyleri dışlama ya da alay etme amacına yönelik kullanılabilir. Fiziksel eksiklikler ve bu eksikliklere bağlı olarak yapılan adlandırmalar toplumun fiziksel eksikliği olan kişilere karşı geliştirdiği olumsuz ve önyargılı bakış açısını yansıtır niteliktedir.

Fiziksel özellikler, yalnızca bireylerin dış görünüşünü tanımlamakla kalmaz aynı zamanda onların kişisel kimliği, toplumdaki rolü ve psikolojik durumları hakkında da ipuçları sunar. İnsanlar, genellikle başkalarını fiziksel özelliklerine bakarak yargılar ve bu özellikler bazen bir kişinin toplumdaki algısını şekillendirir. Fiziksel özellikler hakkında kullanılan sözcüklerin bir başka önemli boyutu da estetik algıları yansıtmasıdır. Ancak fiziksel görünüm her zaman bir kişinin karakteri hakkında tam bir gösterge olamaz çünkü içsel özellikler ve kişilik de en az dış görünüş kadar önem taşır. İnsanların fiziksel özellikleri tanımlarken kullandıkları sözcükler ve dilin kullanılma biçimi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde değerlendirmeleri etkiler ve zamanla kültürel algıların, toplumsal normların ve bireysel tercihlerin şekillenmesinde büyük bir rol oynar. Bu nedenle, fiziksel özelliklere dair kullanılan dilin, insanların sosyal ilişkilerini, kendilik algılarını ve toplum içindeki yerlerini belirleyebileceğini unutmamak gerekir.

3.1. Kadınlara Yönelik Fiziksel Tanımlamalar

Kadın kavramının halk arasında nasıl tanımlandığı, toplumun kadına yüklediği rollerin, beklentilerin ve değer yargılarının izini sürebilmek açısından önemli bir göstergedir. Bu bağlamda Derleme Sözlüğü, Türkiye'nin farklı bölgelerinden derlenmiş halk söylemleriyle zenginleştirilmiş bir söz varlığı sunması bakımından eşsiz bir kaynak niteliğindedir. Derleme Sözlüğü'nde kadınla

ilgili tanımlamalara ait 349 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler, cinsiyet ve üreme (92), yaş (61), kilo (17), boy (8), giyim-kuşam ve temizlik (118) ile diğer fiziksel özellikler (53) olmak üzere alt başlıklar altında incelenmiştir. En fazla tanımlama örneği “giyim-kuşam ve temizlik” ile “cinsiyet ve üreme” kategorilerinde yer almakta olup bu kategorileri yaş, kilo ve diğerleri ile ilgili örnekler takip etmektedir.

3.1.1. Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Kadınlara ait tanımlamalarda, kadının çoğunlukla cinsiyet ve doğurganlık bağlamında ele alınması, onun bireysel kimliğinin yerine biyolojik işlevlerinin öne çıkarıldığı düşüncesine dikkat çekmektedir. İncelenen verilerde yer alan 93 sözcük içerisinde kullanım sıklığına göre, 47 örnekle “kadın” ve 24 örnekle “kız” ifadesi en fazla kullanılan sözcükler olarak öne çıkmaktadır. Bu sözcükleri, kullanım sıklıklarına göre sırasıyla “gebe (18), loğusa/lohusa (10), yüklü (4), kısır (4), eksik etek (3), bakir/bakire (3) ve hamile (1)” ibareleri izlemektedir. Bu veriler, toplumdaki geleneksel cinsiyet rollerinin söz varlığına nasıl yansıdığını gösterirken kadınla ilgili tanımlamalarda cinsiyet ve üreme odaklı anlamların öne çıkması, kadının toplumsal konumuna dair algıları da gözler önüne sermektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, kadınlara yönelik olarak kullanılan ve “Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen 92 tanımlayıcı sözcük, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abraz	: [arbaz (I) -1] Kısır kadın. (I, 30)
ağır ayak	: 1. [ağır ayaklı, ağır canlı, ağırlıklı, ağır daban, ağır taban] Gebe, yüklü, doğurması yakın. (I, 91)
aksik atak*	: Eksik etek, kadın. (I, 161)
aleste*	: (II) Bakir olmayan kız. (I, 211)
anasının kızı	: [anasının gızı] Bakire olmayan kız. (I, 253)
aniş	: Doğurmayan kadın. (I, 273)
ārayak	: Gebe. (I, 300)
arhalı*	: 2. Yüklü. (I, 311)
ars	: (II) Kısır kadın. (I, 332)
arsık	: Kızlık zarı güç açılan. (I, 332)
arslık	: Gerdeğe girdiği gece kocası ile cinsî münasebette bulunduğu halde kızlığını kaybetmeyen kız. (I, 332)
artık*	: (I) Kızlığını gayrimeşru kaybeden kız. (I, 334)
asātek	: Kadın, eksik etek. (I, 341)
asik, asikli	: Kadın, karı. (I, 343)
aslık	: [aslıh]1. Kızlık zarı yırtılmamış. 4. Üreme organı noksan kadın. 5. Kısır kadın. (I, 345)
ayağı ağır	: [ayağı ağırlı -1] 1. Gebe. 2. Yüklü. (I, 398)
ayı günü yakın	: Doğum zamanı yaklaşmış. (I, 416)
aylı günlü	: [aylı, aylı günnü, aylı] Gebe, doğumu yakın kadın. (I, 425)
basık*	: (I) [başhun, basılmış, başlan, bassık, bassuk, basuk -1, -2] 2. Türlü sebeplerle basıldığına inanılan ve bu yüzden hastalanan loğusa kadın. (I, 539)
başa*	: [başşa (II)] 3. Karı. (I, 549)

bicikli	: Yeni yetişen genç kız, göğsü büyümeye başlamış kız. (I, 682)
bike	: [biyke] Kadın, hanım. (I, 689)
boydağ	: (boydak, [boycak] 3. Çocuksuz kadın. (I, 746)
boylu	: Gebe. (I, 746)
bozuk	: (II) 1. Bakire olmayan kız. (I, 752)
buğaz	: (II) [bozalacı, bozulacı, buaz (I), buvaz (II), buyalacı] Gebe. (I, 779)
bulaşık	: (III) Yedi güne kadar hasta sayılan loğusa. (I, 786)
çapan	: (II) 2. Kadın. (II, 1073)
çarpan	: (III) Kadın. (II, 1083)
çıkır	: (I) Kız. (II, 1165)
çorbacı	: (II) Kadın. (II, 1271)
danaş	: (II) Kadın, kız. (II, 1357)
dığasken	: Loğusa. (VI, 4487)
dıherik	: (II) Aşeren gebe kadın. (II, 1454)
digasken	: Loğusa. (II, 1482)
dişehli	: [dişehleti, dişeleti, dişeli, dişerli, dişeyleti, dişeyli, dişiehleti, dişieyleti, dişileti, dişiyleti, dişiyli] Kadın. (II, 1521)
dişi galek	: [dişi galik, dişi gelek, dişi kalayık, dişi kalek] 1. Kadın. (II, 1524)
doğurgeç	: [doğurucu] Gebe. (insan). (II, 1539)
dutuk*	: (III) Kızlık zarı ameliyatsız açılmayan kız. (II, 1613)
düvelgin	: Kırk yaşını geçkin, çocuk doğurma ihtimali olmayan kadın. (II, 1640)
ece*	: 8. Kadın. (III, 1659)
eğsikli	: [evsüketek] Kadın. (VI, 4493)
eksik*	: (II) Kız. (III-VI, 1697-4494)
eksiketek	: [egsiketek, eşsigetek, eşsik (I), eşsiketek, eşsikli, eşsügetek, eksigetek, eksik (II), eksiketekli, eksikli, eksüetek, eksügetek, eksüvetek, esgieteyh, esik (III), eşikli, esketek, eskietek, evsüketekli, evsüklü, eysikli, eysüketek] Kadın. (III, 1697-1698)
eli ayağı kısa	: Kadın. (III, 1714)
emzikçi	: Başkasının çocuğunu emziren kadın. (III, 1742)
evrat	: Kadın, karı. (III, 1813)
galan	: (III) 1. Kız. (III, 1898)
ganayaklı	: [ganayah, ganayahlı] Kadın. (III, 1909)
gancık*	: (I) [gancıh] Dişi (insan). (III, 1909)
gargın*	: (II) Gebe. (V) (III, 1924)
geçi*	: (III) 2. Kız. (III, 1962)
göde*	: (I) [gebeç (I) -1, 2; gebedek (II) -1, gebelek (III) -2, gebbeş -2, göbeç, göbeş, göbet (IV), göbül (I), göbüt (I), gödele (II), gödelek (I), gödemen (II), gödeşmen] 2. Gebe. (III, 2122-2123)
gömanlı	: Gebe, yüklü. (III, 2146)
gövdeli	: Hamile. (III, 2167)
guman	: Gebe. (III, 2194)
gurat	: Kısır kadın. (III, 2197)

gümenli	: [gümenci] Gebe kadın. (III, 2222)
hakıra	: Kadın. (III, 2254)
hitaayi	: Kızlık zarı ameliyatsız açılmayan (kız). (III, 2389)
horanta*	: 1. Kadın. (III-VI, 2409-4521)
hunnacı	: Gebe. (III, 2443)
iki canlı	: Gebe. (VI, 4525)
iyye	: Kadın. (IV, 2576)
kağız	: Kız, kadın. (VI, 4531)
kanayaklı	: (I) [kanayağlı, kanayak, kaniyaklı] Kadın, kız, eksiketek. (IV, 2620)
kannı burnunda	: Doğurması yakın. (IV, 2627)
kanrık*	: (IV) Dişi. (IV, 2627)
karadon*	: (I) Çocuğu olmayan kadın. (IV, 2643)
kasken	: Yeni doğum yapmış kadın, lohusa. (IV, 2676)
kaşık düşmanı	: Kadın. (IV, 2680)
katın	: Kadın. (IV, 2684)
kebe	: (II) Çocuğu yaşamayan kadın. (IV, 2715)
keri*	: (IV) 1. Karı. (IV, 2755)
kısaayak	: Kadın. (IV, 2840)
kızan	: (I) 5. Kadın. (IV, 2861-2862)
küldöken	: [külatan, külkahyası, kültöken] Kadın. (IV, 3028)
lokusa	: [losa (I)] Loğusa. (IV, 3086)
pası	: (I) Kız. (V, 3406)
saçikesik	: Kız ve kadınlar (için kullanılır). (V, 3511)
taba*	: Çocuğu olmayan kadın. (V-VI, 3798-4733)
tabak	: (VI) Doğumdan sonra sütü gelmeyen kadın. (V, 3798)
tışıruu	: [tışıruv] Kadın, hanım. (V, 3929)
tülen	: (I) İlk kez çocuk doğuran genç kadın. (V, 4009)
türük	: (III) Gebe. (V, 4016)
uluğsa	: Lohusa. (VI, 4036)
üzeriyüklü	: [üzerli] Gebe. (VI, 4087)
yıldamcı	: [yıldacı, yıldaçı, yıldam] Her yıl doğuran. (VI, 4269)
yüklü	: (I) [yüklü] Gebe. (VI, 4330)
zaha	: (II) Lohusa. (VI, 4345)
zahı	: Loğusa. (VI, 4831)
zéstan	: Loğusa. (VI, 4366)

Cinsiyet ve üreme bağlamında kadınlara yönelik yapılan tanımlamalarda, özellikle üreme işlevinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Kadınlar, sıklıkla “gebe, kısır, loğusa, hamile, yüklü gibi” doğurganlıkla ilişkili kavramlarla tanımlanmakta ve bireysel kimliklerinden ziyade biyolojik rollerine atıfta bulunmaktadır. Bununla birlikte, “bakirelik” kavramı da kadınlıkla özdeşleştirilerek çeşitli kültürel ve toplumsal normlar çerçevesinde tanımlanmaktadır. Kadının hamileliğini ifade etmek amacıyla kullanılan “yüklü, üzeri yüklü, kannı burnunda, iki canlı, dığasken ve doğurgeç” gibi sözcükler, kadının biyolojik durumunu betimlemektedir. Öte yandan, kadınlara yönelik tanımlamalarda sıkça karşılaşılan “saçikesik, küldöken, kısaayak, eli ayağı kısa, kaşık düşmanı, eksiketek gibi” ifadeler kadını aşağılayan, küçümseyen ve eksik gösteren bir söylem tarzını

barındırmaktadır. Bu tür söylemler, kadının toplumsal rollerini sınırlandırmakta ve ataerkil değer yargılarını pekiştirmektedir.

3.1.2. Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

İnsan yaşamı boyunca, yaşın ilerlemesiyle birlikte meydana gelen fiziksel değişiklikler, biyolojik süreçlerin doğal bir sonucudur. Yaş, yalnızca kronolojik bir kavram değil aynı zamanda organizmanın yapısal ve fonksiyonel özelliklerini etkileyen önemli bir biyolojik değişken olarak değerlendirilmektedir. Bebeklikten yaşlılığa kadar uzanan yaşam evrelerinde insan bedeni üzerinde birçok fizyolojik değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu bağlamda “yaş” kavramı, sadece bir kişinin doğumundan itibaren geçen süreyi ifade etmekle kalmaz aynı zamanda bireyin fiziksel, biyolojik, zihinsel ve toplumsal gelişimini de kapsayan çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle “yaş” kavramı çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve bireylerin farklı dönemlerdeki fiziksel, zihinsel ve sosyal durumlarını tanımlamak için çeşitli tanımlamalarla ifade edilir. Bu tanımlamalar, hem bireyin içinde bulunduğu yaşam evresine işaret eder hem de toplumun o yaş grubuna atfettiği roller ve beklentiler hakkında bilgi verir. Her bireyin yaşlanma süreci farklı olduğu için çalışmanın kapsamına alınan tanımlamalar genelleme niteliğini taşımaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde kadınlara yönelik yaş kavramıyla ilgili 61 ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen ifadelerle bakıldığında “yaşlı (22) ve ihtiyar (13)” tanımlamalarının en sık kullanılan sözcükler arasında yer aldığı görülmektedir. Bunları sırasıyla “genç (8), kocakarı (5) ve yetişkin (5)” ifadeleri takip etmektedir. Ayrıca “evlenme (10)” ifadesi de yaşın ilerlediğini ve bireyin yuva kurma zamanının geldiğini belirtmek amacıyla sıklıkla başvurulmuş tanımlamalardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, kadınlara yönelik kullanılan ve “Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ağ pürçekli	: İhtiyar kadın. (I, 108)
akbürek	: [akbürekli] İhtiyar kadın. (I, 143)
aksik atak*	: Genç kız. (I, 161)
anaç*	: (I) 4. Yaşlanmış kız. (I, 246)
arvat*	: (I) [arvad -1, 2] 4. İhtiyar kadın. (I, 337-338)
avrat abla*	: 2. Erken gelişmiş kız. (I, 390)
babı*	: (I) [babacık (III), babaçko, babalaç, babu (I) -1] 1. Yaşlı, kocakarı. (I, 452)
barav	: Kocakarı. (I, 526)
beber	: İhtiyar kadın. (I, 590)
béserek*	: (II) [beserek] Yetişkin kız. (I, 639)
boztülü	: On üç-on dört yaşındaki kız. (I, 752)
cece	: (I) 2. İhtiyar, (hristiyan) kadını. (II, 873)
congalaz*	: (I) [concoloz (III), conculaz (I), congala (II), congalaz karısı, congalamas, conkalaz, conkolaz karısı] 1. İhtiyar kadın. (II, 999)
çapançereke	: (I) Genç kız. (II, 1144)
çupa	: Yetişmiş genç kız. (II, 1305)
dedaber	: İhtiyar kadın. (II, 1396)
dıraz*	: (II) 2. Genç kız. (II, 1467)

dolcan	: Genç kız. (II, 1546)
goca meñges	: Kocakarı, acuze. (III, 2089)
hatunu	: Yaşlı yenge. (III, 2307)
ebemkarı	: Kocakarı. (III, 1654)
ergem	: Evlenme çağına gelmiş genç kız. (III, 1767)
erişgin*	: (III) [erişik (III)] 1. Yetişkin evlenme çağına gelmiş (kız). (III, 1772)
erlik	: (III) Evlenecek çağa gelmiş kız. (III, 1775)
erriyh	: Ergen, kocaya varma çağına gelmiş kız. (III, 1776)
fongul	: Kocamış, ihtiyarlamış, şişmanlamış ve hiç bir işi yapmaya hali kalmamış kadın. (III, 1876)
gadinga	: [gadinge -2] Yaşlı ve hıristiyan kadınlar için söylenen söz. (III, 1890)
galtak*	: (I) [galak (X), galaklı -1, galtah, goltak] 2. İhtiyar kadın. (III, 1904)
ganga	: İhtiyar komşu kadın. (III, 1911)
gers	: (I) Buluğa ermiş, yetişkin kız. (III, 2006)
hork*	: (I) 2. İhtiyar kadın. (III, 2411)
hortlamık*	: Yaşlı kadın. (III, 2414)
hömse	: Yaşı geçkin kadın. (III, 2432)
höşük	: (I) Yaşlı kadın. (III, 2438)
kakanaz*	: Kocakarı. (IV-VI, 2602-4531)
kalgın	: [kalık (II)] Yaşlı kız. (VI, 4533)
kaltak	: (I) 2. İhtiyar (kadınlar için). (IV, 2612)
kaluk	: (I) [kalgın, kalık, kalmık, kalmış, kaluh] Yaşlı kız. (IV, 2612)
karımış	: Yirmibeş yaşına bastığı halde evlenmemiş kız. (IV, 2664)
keri*	: (IV) 2. Yaşlı kadın. (IV, 2755)
keyvanı	: Çok yaşlı kadın. (VI, 4552)
keyveni	: [keyfam, keyfeni, keyvan, keyvani, keyvene] 2. Yaşlı kadın. (IV, 2780)
koca billa	: Bir ailenin en yaşlı kadını. (IV, 2892)
kocağız	: 1. Yaşlı, geçkin kız. 2. İhtiyar kadın. (IV, 2893)
kocana	: 3. Yaşlı kadın. (IV, 2893)
kotur*	: [gotur, kotor] (IV) 1. Yaşlı kadın. (IV-VI, 2938-4569)
marda	: (II) Evlenme çağı geçip evde kalmış kız. (IV, 3129)
mınamış	: Evlenmekte gecikmiş yaşlı kız. (IV, 3185)
nana	: Çok yaşlı, bunak kadın. (IV, 3239)
néreke	: Koskoca (kız için). (IV, 3248)
otrulmuş kız	: Evlenme çağı geçmiş, yaşlı kız. (V, 3297)
pındik	: Genç kız. (V, 3443)
pürçekli	: (I) 1. Yaşlı kadın. (V, 3498)
taylak	: (III) Erinlik çağına girmiş kız. (V, 3854)
tohumluk	: Evlenmemiş, yaşlı kız. (VI, 4767)
tülek	: (I) [tölek (I), tüleh] (V) Evlenmemiş yaşlı kız. (V-VI, 4008-4009-4779)
voruk	: Yaşlı kadın. (VI, 4109)
yekke	: Yaşlı kadın. (VI, 4231)

yeni yetme*	: [yenietme, yeniyeltandi, yeniyetma, yiñiyetme, yeniyitme] 2. Genç kız. (VI, 4249-4822)
yetik*	: (II) [yetük (II)] (I) 1. Büyümüş, yetişkin (genellikle kız için). (VI, 4259-4822)
yetkin	: Yetişkin, evlenecek yaşa gelmiş (kız için). (VI, 4260)

Kadınları yaşa bağlı fiziksel özellikleri üzerinden tanımlayan sözcükler arasında özellikle evlilik yaşının geçmesinin toplum tarafından olumsuz bir durum olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, “kaluk, kalgın, karımış, otrulmuş kız, mınamış, erişgin ve tohumluk” gibi ifadelerin kullanımı, kadınların evlenme zamanlamasına ilişkin toplumsal beklenti ve baskıları açıkça ortaya koymaktadır.

3.1.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Kilo başlığı altında kadınlara yönelik yapılan tanımlamaların sayısı 17’dir. Konuyla ilgili olarak belirlenen nitelemeler “şişman (5), dolgun (2), tombul (1), zayıf (4), bakımsız (1), cansız (1)” kavramlarıdır. Şişman kadınlar için kullanılan “etine dolgun (1)→ akbambalak ve etleri oynayan (1)→ bingıldak” gibi ifadeler, fiziksel özelliklere yapılan vurgu açısından dikkat çekicidir. Öte yandan, zayıf ve şişman kadınlar için kullanılan “damızlık ve fossuk” gibi ifadeler, küçümseyici ve aşağılayıcı bir söylem içermektedir. Bu tür nitelemeler, Türk toplumunda aşırı zayıf ve aşırı şişman kadın imgesine yönelik olumsuz bir tutum olduğu izlenimini vermektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, kadınlara yönelik kullanılan ve “Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

akbambalak*	: [akkabak (II)] Etine dolgun kadın veya kız. (I, 141)
banbul*	: (I) [bunbul (II)] 1. Tombul, şişman kadın veya kız. (I, 517)
bingıldak*	: bñğıldak (I) [böngüldek-1, büngüldek (II)] 2. Etleri oynayan kadın. (I, 668)
cikcik*	: İnce tipli kadın. (II, 964)
cinke	: (III) Zayıf, cansız kız. (II, 981)
çendir	: (II) Zayıf bayan. (II, 1135)
dalan	: [dalañ] (I) 2. İnce, narin, zarif. (II, 1337)
damızlık	: (IV) Zayıf kadın, kız. (II, 1353)
duluğu sirkeli*	: Bakımsız kız. (II, 1598)
dübbe	: (I) Çok şişman kadın. (II, 1615)
elcek	: (III) Kuvvetsiz zayıf, kadın. (III, 1705)
erbik	: (I) İnce, zarif. (III, 1764)
eşelek	: (IV) Şişman kadınlara verilen isim. (III, 1790)
fossuk	: (II) Şişman, iri kalçalı kadın. (III, 1877)
gümbek*	: (I) Dolgun kadın. (III, 2221)
yegin*	: (I) [yağın (III), yegin (I), yeyin (I) -1, 2] 5. Güzel, ince. (VI, 4225-4226)
zıpçık*	: (VI) Şişman, kadın, kız. (VI, 4376)

Kadınların fiziksel özelliklerine, özellikle de dış görünüşlerine dayalı tanımlamalar, toplumsal cinsiyet kalıplarının dil yoluyla yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, “duluğu sirkeli→ bakımsız kız” ifadesi, bir içecek adı üzerinden oluşturulmuş olumsuz bir tanımlama örneği olarak dikkat çekmektedir.

3.1.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü'nde kadınlara yönelik kullanılan boy kavramı ile ilgili 8 tanımlama örneği tespit edilmiştir. İlgili örnekler incelendiğinde, kısa boy için kullanılan ifadelerin 5 örnekle ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bunun dışında yalnızca birer kez “orta boylu, iriyarı ve endamlı kadın” ifadelerine rastlanmıştır. Boy uzunluğuna ilişkin tanımlamaların genel olarak sınırlı sayıda olması ve toplumda yaygın olarak idealize edilen kadın imgesine dair ifadeler bu verilerde yer verilmemesi dikkat çekicidir. Bu durum, derleme verilerinin toplumun fiziksel normlara dair beklentilerini ne ölçüde yansıttığı ya da dışladığı konusunda önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde, kadınlara yönelik olarak kullanılan ve “Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

cibecik	: Endamlı. (II, 953)
cimcime*	: (I) [cimcima, cimeime kuması, cimeirik (I), cimik, cimiri, cincik (II), cindik, çinçiri] 2. Ufak tefek kadın. (II, 971)
çömçü	: (I) Kısa boylu kadın. (II, 1285)
elçik	: (II) Kısa boylu kadın. (III, 1706)
gümbek*	: (I) Orta boylu kadın. (III, 2221)
kadek	: (II) Kısa boylu kadın. (IV, 2590)
kotur*	: [gotur, kotor] (IV) 1. İri yarı kadın. (IV-VI, 2938-4569)
kümük*	: (I) [kümdük, kümkü (II), kümürük, kündük (II), künük (II)] (IV) 2. Kısa boylu (kadın). (IV, 3036)

3.1.5. Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

İnsanların dış görünüşüne dair yapılan tanımlamalar, genellikle fiziksel özelliklere odaklanmaktadır. Bu tür tanımlamalar genellikle bireyin cinsiyeti, boyu, kilosu, yüz hatları, saç ve göz rengi gibi doğrudan bedensel özellikleri içermektedir. Ancak dış görünüş yalnızca biyolojik ya da yapısal niteliklerle sınırlı değildir. Giyim-kuşam gibi unsurlar da kişinin fiziksel görünümünün önemli bir parçasıdır. Bu nedenle, giyim ve kuşamla ilgili tanımlamalar her ne kadar doğrudan fizyolojik bir özellik olmasa da fiziksel tanımlamaların tamamlayıcısı ve destekleyicisi olarak değerlendirilmektedir. Giyim-kuşam, bireyin görünüşüne dair gözlemlenebilir veriler sunar. Örnek olarak, “kılıksız adam, süslü ve gösterişli kadın” ifadeleri, kişinin vücut yapısıyla ilgili bir bilgi vermez ancak kişinin fiziksel olarak nasıl algılandığına dair bir imaj oluşturur. Bu yönüyle giyim-kuşam, fiziksel tanımın dışına taşan ancak fiziksel görünüşle bütünleşen bir ögedir. Özellikle sosyal etkileşimlerde bireyin giyim tarzı; onun yaşı, statüsü, cinsiyeti hatta karakter özellikleri hakkında önyargıya bağlı ipuçları sunabilir. Böylece bu tür tanımlar yalnızca fiziksel değil aynı zamanda algısal ve temsili boyutlar da taşımaktadır.

Fiziksel tanımlamaların amacı, bir kişiyi dış görünüşüne dayalı olarak ayırt etmek ya da betimlemek olduğundan giyim-kuşam çoğu zaman bu tanımın içinde yer alır. Çünkü kıyafetler, bireyin vücut hatlarını vurgulayabilir, gizleyebilir ya da biçimlendirebilir. Örneğin, “bol kıyafetler içinde zayıf bir genç” tanımı yalnızca kıyafeti değil kıyafetin fiziksel yapı üzerindeki etkisini de içermektedir. Bu açıdan bakıldığında, giyim-kuşamla ilgili sözcükler, fiziksel tanımlamaların hem destekleyici öğeleri hem de bazen algıyı yönlendiren belirleyicileri olabilmektedir. Giyim-kuşamla ilgili unsurlar, fiziksel betimlemelerin bir parçası olarak ele alındığında kişilerin daha ayrıntılı ve gerçekçi biçimde tanımlanmasını mümkün kılmaktadır. Giyim-kuşama ilişkin unsurlar, fiziksel

betimlemelerin bir parçası olarak ele alındığında bireylerin daha ayrıntılı ve gerçekçi biçimde tanımlanmasına olanak sağlamaktadır. Türkiye Türkçesinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında giyim-kuşamla ilgili tanımlamaların sayıca fazla olması, Türk kültüründe dış görünüşün toplumsal algılar açısından önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Toplumda kadınlara dair yerleşmiş bazı kalıp yargılar, özellikle temizlik ve düzen konusunda oldukça belirgindir. Kadınlar genellikle “temiz, titiz ve düzenli” olmakla özdeşleştirilirken, bu rollerin dışına çıkanlar “kirli, pasaklı ya da düzensiz” gibi ifadelerle etiketlenirler. Derleme Sözlüğü’nde, kadınları giyim-kuşam ve temizlik bağlamında tanımlayan 118 sözcük arasında, “süslü (27) ve pasaklı (27)” ifadeleri en sık rastlananlardır. Bu sözcükleri sırasıyla “gösterişli (22), pis (14), kirli (12), düzenli (7), başı açık (6), çıplak/çırılçıplak (6), dağınık (4), tertipli (4), alımlı (5) ve düzensiz (1)” ifadeleri izlemektedir.

Giyim-kuşam ve temizlik ile ilgili tanımlamalar tasnif edilirken, Derleme Sözlüğü’nde tanımın sonunda (kimse) ifadesi bulunuyorsa, bu tür tanımlamalar toplumun geneline yönelik kullanımlar olarak değerlendirilmiş ve “İnsanların Geneline Yönelik Giyim-Kuşam ve Temizlik İle İlgili Tanımlamalar” başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bununla birlikte bazı ifadeler toplumdaki kullanım sıklığı ve tanımın çağrıştırdığı anlam dikkate alınarak kadınlara, erkeklere ve çocuklara yönelik sınıfa dâhil edilmiştir. Bu bağlamda, “süslü, pis, pasaklı, gösterişli, başı açık” gibi giyim ve dış görünüşe ilişkin tanımlayıcı ifadelerin, kullanım sıklığı bakımından toplumda daha çok kadınlar için kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle söz konusu ifadeler, çalışmada kadınlara yönelik fiziksel tanımlamalar kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Derleme Sözlüğü’nde, kadınlara yönelik olarak kullanılan ve “Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen 118 tanımlayıcı sözcük, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ablak*	: (III) 6. Gösterişli. (I, 23-24)
abrazonlu*	: Gösterişli, şatafatlı. (I, 30)
alaşa*	: (II) 2. Çok süslü, alı pullu. (I-VI, 199-200-4416)
allım pullum	: Çok süslü, güzel giyinmiş. (I, 225)
arbalı*	: Gösterişli. (VI, 4424)
arı sili	: (I) 2. Tertipli, düzenli. (I, 322)
asavut*	: Pasaklı kadın. (I, 341)
aspak*	: Temiz olmayan kadın. (I, 347)
aynalı*	: (IX) Fiyakalı, süslü, güzel, gösterişli. (I, 427)
babıcı boklu*	: Pis, pasaklı, dağınık. (VI, 4440)
badı*	: (II) [badel, badıl] 2. Pis, kirli. (I, 462)
balaçora*	: 1. Pasaklı, pis. (I, 496)
baldırback	: [baldırıcıplak (III), baldırpaça, baldırbayrak -1] Açık, saçık, çıplak, çırılçıplak. 2. Çıplak ayaklı. (I-VI, 502-4444)
bandırma	: Üstü başı kirli, dağınık kadın. (VI, 4445)
bardabaş*	: 2. Perişan, savruk, pasaklı. (I, 527)
başacık	: (I) Açık, saçık. (I, 550)
başaçuk	: Başı açık. (I, 549)
başdak	: (II) Başı açık. (I, 556)
başı gabak	: Örtüsüz, şapkasız, açık başlı. (VI, 4449)
başlak	: (II) [baştak (II)] Başı açık. (I, 562)

bezekli	: [bezeli (II)] Süslü, bezenmiş. (I, 650)
bizelgen	: Süslü. (I, 714)
cıngılıl püngüllü	: [cıngılıl mıngılıl, çıngıllı püngüllü] Süslü püslü. (II, 923)
cıngılıl*	: (I) [cırgılıl, cıngılıl (II)] Süslü. (II, 922)
çağşırıl tavuk	: (I) Paçası düşük, pasaklı budala (kadın hk.). (II, 1039)
çakmak	: (VII) Gösterişli, alımlı. (II, 1046)
çapıtlı	: Üstüne başına bakmayan, dağınık. (II, 1076)
çiçin	: Güzel, zarif. (II, 1204)
çimtilli	: Tertipli. (II, 1225)
çiti*	: (IV) Zarif (kimse). (II, 1242)
çöpelli	: 1. Pis, pasaklı kadın. (II, 1289)
çöv*	: Gösterişli. (II, 1297)
çulpeşik	: Pasaklı, dağınık. (II, 1304)
çümtilli	: Tertipli, temiz. (II, 1308)
dalbacak*	: (I) 1. Çıplak bacaklı. (II, 1339-1340)
dayı*	: [dayca, dayıca] 1. Güzel. 1. Gösterişli. (II-VI, 1388-4484)
daylak*	: (II) [day (II), daylah (I)]. 3. Çıplak. 4. Baldırı bacağı açık (kimse). (II, 1389)
denli düzenli	: Her şeyi yerli yerinde olan. (II, 1426)
derametli*	: (I) [deremetli, derémetli] 2. Derli toplu (kimse). (II, 1431)
derneşik	: [dernekli -1, 2] 1. Derli toplu, düzgün, düzenli (kimse). (II, 1436)
dımışkı*	: (VII) 1. Güzel, şık. (II, 1461)
dımışkı*	: (VII) 2. Derli, toplu, becerikli (kimse). 3. Kibar. (II, 1461)
dırgak	: Derli, toplu, düzenli. (II, 1469)
dıvrak	: (I) [dığrak (III) -3, dıstıvrak, dıvrah, dıyrak (I) -1, 2; difringi, divrek, divrengi, divri, divriki -2, divringi -2, durak 2. Derli toplu, giydiğini yakıştıran. (II, 1474-1475)
dombak	: (II) [dobak (I) -1, 2; dolbak, dulbak] 1. Başı açık, çıplak. (II, 1550)
döğgel	: (I) Endamı düzgün (kimse). (II, 1570)
döşürüklü	: [deşirikli, dëshirikli, döğşirikli, döşürücü] Derli toplu olan, düzeni seven, becerikli (kimse). (II, 1591)
er avradı	: İşini gücünü bırakıp daha çok süslenip püslenen kadın. (III, 1764)
eserli*	: (I) [eserik, eserük -1, eserüklü, esirek -2, esirik -2] (II) Gösterişli. (III, 1780)
fasaklı	: Kirli, pasaklı. (III, 1837)
fingi	: Süslü, şık. (III, 1867)
gayuk	: Açık saçık giyinen kadın. (III, 1952)
gercik*	: (I) [gecik (I), geçercik, geleç, gencik (I), gerçih, gerçik -1, 2, gerez] 1. Süslü, güzel, zarif, şık (kimse). (III, 1994-1995)
gıflı*	: [gıcılı -1, 2; gıncıfırlı (I), gındamlı, gıldanlı] 1. Süslü. (III, 2035-2036)
gıkkırık	: Düzenli, derli toplu olan (kimse). (III, 2038)
gıncıfıllı	: Süslü. (VI, 4510)
gıncıfır*	: (I) 3. Şık, zarif, ince (kimse). (V) Temiz, tertipli. (III, 2047)

gıyak*	: Şık, gösterişli. (III, 2065)
gızardım	: Güzel, zarif, ince (kimse). (III, 2070)
gospak*	: [goostak] 1. Güzel. 2. Şık, zarif. (III, 2107)
görkemli*	: [gerimli -1, görenek (II), görgeimli, görkemni, görkimli, görklü, görükemli] 1. Gösterişli, göz alıcı (kimse). (III, 2161)
gözeğir	: [göze görkem] Göze hoş görünen, gösterişli, dikkat çeken (kimse). (III, 2178)
gözen	: (I) [gözem, gözeni (I), gözenti] Başkasının ilgisini çeken, gösterişli kimse. (III, 2179)
hoçur	: Pis, pasaklı. (III, 2391)
ırlı*	: (III) Kirli. (II, 898)
idimiş	: Gösterişli. (IV, 2508)
ilvanlı	: Gösterişli, süslü. (IV, 2534)
kablak	: Başı açık. (IV, 2585)
kadın	: Güzel, şık, hoş. (IV, 2591)
kav*	: (II) 3. Süslü. (IV, 2687)
kefli	: [kefli kecere] Kirli, pis, bakımsız, pasaklı (kimse). (IV, 2721)
kesten	: (III) Güzel, alımlı. (IV, 2769)
ketebeli*	: 2. Gösterişli, alımlı. (IV, 2774)
kılamlı	: Süslü, giyimli, kuşamlı. (VI, 4554)
kıncık	: Düzenli ve temiz. (IV, 2808)
kıncıl kadife	: İnce, kibar, süslü (kimse). (IV, 2808)
kıntış*	: (II) 1. Süslü, gösterişli. (VI, 4555)
kıntışlı*	: Çok süslü, giyimli, çok gösterişli (kadınlar için). (IV, 2813)
kırış*	: (III) [kirçikli, kir pasak, kirri] Pis, pasaklı. (IV, 2827)
kıykımlı*	: Uyumlu, iyi giyinen, gösterişli. (IV-VI, 2858-4560)
kip*	: (III) [kipi (I)] Şık, zarif. (IV-VI, 2875-4562)
komsu*	: [komsı] (II) Süslü, şık. (IV, 2915)
konur*	: (II) [koğur (III)] 2. Süslü, şık. (IV, 2920)
kopuk	: (I) Şık, süslü, iyi giyinmiş, çalılımlı, edalı (kimse). (IV, 2923)
kulak guskun yerinde	: Derli toplu, gösterişli. (IV, 2995)
küllüm*	: Pasaklı. (IV, 3032)
maççalı*	: [maççalı -1, 2; maççık] 1. Pis, kirli. (IV, 3100)
paçalı*	: (II) [paçaklı, paçalı tavık] Üstüne başına bakmayan, pasaklı. (V-VI, 3378-4634)
panıs*	: (I) [panis] 2. Pasaklı. (V, 3393)
parsaklı	: Pasaklı, pis. (V, 3402)
pasaf	: (II) Kirli, pasaklı. (V, 3405)
pasahlı	: pasahlı [pasafka -2, pasafı -2, pasanaklı, pasnavur, paspanaklı, pasrak, pastaklı, pastalı, pasuruklu, patakli] İşine ve giyimine özen göstermeyen, temiz ve düzenli olmayan. (V, 3405)
paskal	: (I) [paslak] Kirli, pis, pasaklı. (V, 3406)
pastik	: Beceriksiz, iyi temizlik yapamayan. (V, 3407)
patavahı	: Üstüne başına iyi bakmayan, pasaklı. (V, 3410)

piştah*	: Süslü. (V, 3465)
psne*	: [psrkl] Pasaklı. (V, 3483)
psdenek	: Pasaklı, düzensiz. (V, 3503)
psrk*	: (IV). 2. Pasaklı, kirli. 2. Özensiz giyinen. (V-VI, 3505-4659)
psrkl	: (II) Pis, pasaklı. (V, 3506)
sılık	: (I) Kirli, pis. (V, 3610)
sırıl	: Temiz ve dzenli giyinen. (V, 3617)
sifli	: Kirli, pasaklı. (VI, 4697)
silimli	: Ssl. (V, 3637)
silpi	: 2. Kirli, pis kadın. (V, 3638)
şataflı*	: (II) [şatarathı, şatavlu] 1. Gsterişli, ssl. (V, 3754)
şrrkl	: Pasaklı. (V, 3794)
şlfet	: Ssl. (V, 3796)
tanko	: [tank] Modaya uygun giyinen. (VI, 4739)
tombak*	: (II) [tokur -1, tomak] Başı aık. (VI, 4769)
tongralı	: Pis, pasaklı (kimse). (V, 3961)
uluk*	: (I) 1. Pasaklı. (VI, 4036-4037-4786)genele
yordamlı*	: (II) 1. Gösterişli. 2. Giyimli, kuşamlı. (VI, 4299)
zarlı*	: (I) arşafa bürünmüş (kadın). (VI, 4351)
zartalaklı*	: [zartaklı, zartanaklı, zartaraklı, zartarlaklı] 1. Süslü, gösterişli. (VI, 4353)
zavraşlı*	: Süslü kimse. (VI, 4833)
zonturlu*	: alımlı, süslü. (VI, 4396)
zlbiye	: (IV) Pasaklı. (VI, 4404)

Yukarıda verilen örneklerden hareketle ‘‘Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar’’ başlığı altında bu kadar zengin bir söz varlığının olması, halk dilinin kadınları temizlik, ss ve dış görünüş üzerinden nasıl sınıflandırdığını görmek, hem dilin hem de toplumun toplumsal cinsiyet kalıplarını nasıl yansıttığını gözler önüne sermektedir. Özellikle temizlik ve süslenme ekseninde şekillenen bu tanımlar, kadınlara yönelik kültürel beklentilerin sadece davranışlarla değil sözcük düzeyinde de ne kadar derinlemesine işlendiğini göstermektedir. Örneğin, ‘‘asavut, aspak, fasaklı, psrk, psne, tongralı, zlbiye’’ gibi sözcükler, doğrudan kadını pasaklılık, pislik ve bakımsızlıkla özdeşleştirmektedir.

Öte yandan, ‘‘cıngıllı, gercik, şataflı, zartalaklı, gzeğir, kıntışlı ve kopuk’’ gibi ifadeler de kadının süslü, gösterişli, dikkat çekici olduğu durumları tarif etmektedir. ‘‘Er avradı’’ örneğinde olduğu gibi bazen kadının ‘‘fazla süslü’’ olması bile eleştirel bir bakış açısıyla aktarılmaktadır. Dikkat çekici bir başka unsur ise başı açık, giyimi örtülü olmayan kadınlar için kullanılan çeşit çeşit sözcüklerdir: ‘‘başacık, dombak, başdak, kablak, tombak’’ gibi ifadeler, sadece fiziki görünüm değil aynı zamanda kadının ahlaki konumu hakkında da dolaylı yargılar taşımaktadır.

Kadınlara giyim-kuşamına ve temizliğine ait söz varlığı, halk dilindeki zenginliği göstermenin ötesinde toplumsal cinsiyet normlarının ne kadar içselleştirilmiş olduğunu da ortaya koymaktadır. Kadınlara temiz, derli toplu, makul süslenmiş olması beklenirken bu normlara uymayanlar ya da abartılı görülenler, onlarca sözcükle adlandırılarak dışlanır, küçümsenir ya da hafife alınır. Bu eşitlilik sadece dilin ifade zenginliğini değil aynı zamanda kadınların denetlenme biçimlerinin incelikli ve yaygın bir ağla örüldüğünü de ortaya koymaktadır. Tanımlamalar

incelendiğinde kadınlara yönelik en sık kullanılan olumlu nitelendirmeler olan “süslü ve gösterişli” ile olumsuz ifadeler arasında yer alan “pis, kirli, pasaklı ve düzensiz” sözcüklerinin kullanım sıklıklarının birbirine yakın oluşu dikkat çekmektedir.

3.1.6. Diğer Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde kadınlara yönelik olarak kullanılan ve cinsiyet, yaş, kilo, boy ile giyim-kuşam ve temizlik gibi temel başlıkların dışında kalan tanımlayıcı sözcükler, örnek sayılarının azlığı nedeniyle “diğerleri” başlığı altında toplanmıştır. Bu kategori, kadınların fiziksel özellikleri ile ilişkilendirilen, daha az yaygın olan ancak yine de dilde yer bulan 53 farklı tanımlamayı içermektedir. Tanımlamalar arasında “güzel (24), kıvrak (4) ve oynak (5), memeleri sarkık, iri yahut küçük (3), çirkin (3), ince ve cırlak sesli (2), beyaz tenli (2), erkek görünüşlü (2), esmer (1), kısa saçlı (1), bacakları ince (2), benleri olan (1)” gibi ifadeler yer almaktadır.

Söz konusu tanımlayıcı sözcükler, toplumda kadınlara yönelik farklı algı ve tutumların dile nasıl yansındığını göstermek açısından önem taşımaktadır. Aşağıda, bu tür sözcükler alfabetik sıraya göre listelenmiştir:

akbambalak*	: [akkabak (II)] Beyaz tenli kadın veya kız. (I, 141)
alılık*	: 2. Vücudu ve hareketleriyle erkeğe benzeyen kız. (I, 222)
arap hélimesi	: Çirkin, kara (kadın için yergi). (VI, 4424)
arap karısı	: Çirkin kadınlar için kullanılan bir sıfat. (I, 299)
balgız	: (II) Güzel, sevimli. (I, 504)
banbul*	: (I) [bunbul (II)] 2. Güzel kadın. (I, 517)
béserek*	: (II) [beserek] Güzel kız. (I, 639)
celep*	: (I) [cemek] 1. Güzel, gösterişli (kimse). (II-VI, 877-4472)
cilfik	: Kıvrak, oynak. (II, 965)
cimcime*	: (I) [cimcima, cimcime kuması, cimcirik (I), cimik, cimiri, cincik (II), cindik, çinçiri] 2. Güzel kadın. (II, 971)
çoştal	: Kırıtarak yürüyen kadın. (II, 1274)
dilgiz	: Güzel (kız için). (II, 1493)
durubılla	: Güzel kız. (II, 1607)
ece*	: (III) Güzel kadın. (III, 1659)
efil efil	: (III) 2. Güzel, çekici. (III, 1669)
eremik*	: 4. Göğsü olmayan, göğsü büyümemiş kız ya da kadın. (III, 1766)
erkek gadife	: (II) Erkek yapılı kadın. (III, 1774)
fallik*	: 3. Oynak yürüyüşlü, kırıttık. (III, 1833)
fitoz*	: (II) Güzel. (III, 1874)
gıldırığ*	: (I) Bacakları çok ince olan kadın. (III, 2040)
gısgıvrak	: Güzel, gösterişli. (III, 2062)
goğel	: (II) Güzel kadın. (III, 2095)
güperim*	: Sağlam kadın. 2. Gösterişli. (III-VI, 2233-4515)
hayta*	: 1. Çirkin vücutlu kadın. (III-VI, 2321-4518)
horsana	: Vücut yapısı oransız olan kadın. (III, 2413)
ivez	: (II) İnce sesli (kadın). (IV, 2572)
kayış*	: 1. Esmer kadın. (IV, 2702)
kelçuk	: Kısa saçlı kadın. (IV, 2726)

kepin*	: (II) Erkek görünüşlü kadın. (IV, 2749)
kırnak*	: (I) 5. Güzel kız. (IV, 2835)
koskos*	: (I) 2. Çalımlı yürüyen, salınarak yürüyen (kimse). (IV, 2931)
körez	: (VI) Sevimli, şirin, güzel. (IV, 2966)
maral	: Güzel. (VI, 4588)
mirt mirt	: Oynak, kıpır kıpır. (VI, 4599)
palak*	: (I) 1. Temiz, beyaz tenli (kız için). (V, 3384)
palaz	: (I) 1. Güzel, canlı (genç kız için). (V, 3386)
polat	: (III) Çekici, gösterişli. (VI, 4653)
saçlı pürçekli	: Güzel. (V, 3511)
selesker	: Ailedeki en güzel kız. (V, 3578)
sun*	: (I) [suna boylu, sune, süme, süne] 1. Güzel kimse. (V, 3697)
susak ağızlı*	: Büyük ağızlı kadın. (V-VI, 3702-4711)
şatır*	: (I) Güzel. (VI, 4723)
şepirdek	: (II) Benleri olan (kadın). (V, 3763)
şıkırdım	: (III) İnce bacaklı, yorulayan kimse. (V-VI, 3769-4726)
şıkırdım	: (V) [şıkırtım] Oynak, kıvrak. (V-VI, 3769-4726)
şıvga	: (III) Güzel, kıvrak kadın. (V, 3775)
şifşif	: Oynak, canlı, kıpır kıpır. (VI, 4728)
şorek	: Albenili (dişi). (V, 3793)
tıngacık	: Kıvrak, güzel. (V, 3916)
torba ciciyhli	: Sarkık memeli. (VI, 4771)
yakalı	: (I) İri memeli kadın. (VI, 4129)
yosma*	: 1. Güzel, çok güzel. (VI, 4301)
zilli*	: (I) [zilli maşa (II), zilli or..pı] (II) Cırlak sesle konuşan kadın. (VI, 4389)

Kadınlara yönelik olarak kullanılan tanımlamalar arasında etnik kimliği ifade eden “Arap” sözcüğüyle oluşturulan “Arap karısı ve Arap hélimesi” gibi ifadelerin, çirkin kadınları tanımlamak amacıyla kullanılması dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra, bedensel özellikler üzerinden yapılan nitelermelerde “erkek gadife” ifadesi erkek yapılı kadınlar için kullanılırken “yosma, şıvga, şatır, durubilla ve dilgiz” gibi sözcüklerin ise güzel ya da dikkat çekici kadınları tanımlamak için tercih edildiği görülmektedir.

3.2. Erkeklere Yönelik Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü içerisinde erkekleri fiziksel bakımdan tanımlayan 396 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler “saç, sakal ve bıyık (98), boy (54), yaş (43), sağlık (27), cinsiyet ve üreme (29), kilo (23), güç ve kuvvet (17), giyim-kuşam (72) ve diğerleri (33)” olmak üzere dokuz alt başlığa ayrılmıştır. Tanımlamalar arasında giyim-kuşam ile ilgili ifadeler ilk sırada gelmekte olup bunu boy, saç, sakal ve bıyık ve yaş gibi diğer gruplamalar takip etmektedir.

3.2.1. Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nden elde edilen veriler doğrultusunda, erkeklere yönelik olarak kullanılan tanımlamalardan bazılarının üreme sağlığına ilişkin sorunlara dayandığı görülmektedir. Bu bağlamda tespit edilen 29 sözcük içerisinde: “husyesi olmayan, yaralı, yahut şişmiş (5), enenmiş (5), hadım (3),

cinsel gücü olmayan (2), çocuğu olmayan (2)” gibi ifadeler, doğrudan erkeklik işlevine dair eksiklik ya da sorunları ima eden nitelemeler olarak öne çıkmaktadır. Tanımlamalar içerisinde 18 kez “erkek” ve 5 kez “adam” ifadesi geçmektedir. Öte yandan, “çuçali, kapçıklı, kabıklı, kertüklü ve kazak” gibi ifadelerin ise halk arasında “erkekliğe ilk adım atmak” şeklinde tanımlanan “sünnet (5)” olgusunu adlandırmak amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca “ergiş, gaga, irkek, merik, yeğid, sohyen ve zırman” gibi sözcükler de erkek bireyleri tanımlamak için kullanılmıştır.

Derleme Sözlüğü’nde, erkeklere yönelik olarak kullanılan ve “Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen 29 tanımlayıcı sözcük, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

buruk*	: 6. Husyesiz erkek. (I, 802)
car	: (VI) Hayaları hastalıklı olan (kimse). (II, 859)
çırça	: Hadım. (II, 1186)
çuçali	: Sünnet olmamış erkek. (II, 1300)
debelek	: (II) [debedaşşah, debeli -1] Husyeleri yaralanmış, şişmiş (kimse). (II, 1391)
ergiş*	: (II) Erkek. (III, 1768)
gaga	: (I) [gacı (I) -2, gada (II) -2, gağa (I), gıcı (IV), gıga, gıka (I), gocu (III), guccā] 3. Erkek. (III, 1891)
geyik kişi	: Erkek adam anlamında kullanılır. (III, 2015)
hedeme	: (II) [hedim] Enenmiş kimse, hadım. (III, 2326)
hıngir	: Kısır erkek. (III, 2365)
hingir	: Enenmiş kimse. (III, 2387)
holuç	: Enenmiş insan. (III, 2398)
ıblık	: (I) 1. Erkekliği olmayan, hadım. (IV, 2455)
idiş	: (I) 1. Enenmiş insan. (IV, 2508)
irkek	: Erkek. (IV, 2553)
kabıklı	: [kabuklu] Sünnetsiz erkek. (IV, 2584)
kapçıklı	: Sünnet olmamış erkek. (IV, 2633)
karadon*	: (I) Çocuğu olmayan erkek. (IV, 2643)
kazak*	: (I) 3. Sünnetsiz adam. 4. Çocuğu olmayan adam. (IV, 2710-2711)
kertüklü	: (II) Sünnetli erkek. (IV, 2760)
merik*	: (I) 1. Erkek. (IV, 3170)
pıtık*	: (II) 1. Husyelerinden ameliyat olmuş erkek. (V, 3450)
polç	: Cinsel gücü olmayan erkek. (V, 3469)
pot	: (I) Husyeleri şişmiş (kimse). (V, 3474)
puluç*	: 1. Hayası şiş (kimse). 2. Cinsel gücü olmayan erkek. (V, 3487)
sohyen	: Adam. (V, 3659)
tavaşa	: Erkekliği yok edilmiş, enenmiş. (VI, 4745)
yeğid*	: [yégit -2] 2. Erkek. (VI, 4225)
zırman	: Adam. (VI, 4380)

Çocuğu olmayan erkekler için kullanılan “karadon” ifadesi, kara renk üzerinden olumsuzluk atfeden tanımlamalara örnek teşkil ederken, “geyik kişi” ifadesi ise hayvan adlarıyla oluşturulan ve dikkat çekici anlam katmanları barındıran söylemlere örnek olarak değerlendirilebilir.

3.2.2.Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü'nde "yaş" kavramı ile ilgili 43 fiziksel tanımlama geçmektedir. Yaş bildiren tanımlamalar incelendiğinde erkeklerin özellikle gençlik dönemlerini ifade eden sözcüklerin öne çıktığı görülmektedir. Bu tanımlamalar içerisinde en sık kullanılan ifade "delikanlı (30)" dır. Bu sözcük genç erkeklerin enerjik, cesur ve toplumda belli bir sosyal rol üstlenmeye başladıkları dönemi temsil etmektedir. Delikanlı sözcüğü yalnızca yaş değil aynı zamanda bir davranış ve tutum biçimini de ifade etmekte buna bağlı olarak hem biyolojik hem de toplumsal bir kimlik sunmaktadır. Delikanlı sözcüğünü sıklık açısından takip eden diğer ifadeler ise "genç (10), yaşlı (3), kart (1), yetişkin (1), orta yaşlı (1), ihtiyar (1) ve babayiğit (1)" tir.

Derleme Sözlüğü'nde, erkeklere yönelik kullanılan "yaş" kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

acamı*	: 2. Genç, delikanlı. (I, 37)
bebek	: (II) Yetişkin erkek. (I, 590)
bıçkın*	: [bıçgın] 4. Delikanlı. (I, 658)
bubeş*	: [bubuş (II)] Delikanlı. (I, 774)
caş	: (I) Delikanlı. (II, 864)
dadaş*	: 5. Delikanlı. (II, 1319)
danadöğen*	: Delikanlı, genç erkek. (II, 1356)
daylak*	: (II) [day (II), daylağ (I)] 1. Delikanlı. (II, 1389)
deliganlı	: [deleğanmı, deliğanlı] Delikanlı. (II, 1412)
devamı	: Çocukluktan çıkmış kimse, delikanlı. (II, 1439)
dıraz*	: (II) 1. Delikanlı. (II, 1467)
dorlak*	: (I) 1. Delikanlı. (II, 1564)
döl*	: (I) [dol (IV) -1, 3; dölleme -1] 2. Erkek, delikanlı. (II-VI, 1575-4489)
eğeyisi beş bannak*	: Kart adam. (III, 1667)
ele	: (I) [leleş] 2. Delikanlı. (IV, 3072)
ervan	: Delikanlı. (III, 1778)
hort*	: (IV) [hurt] 2. Delikanlı, babayiğit. (III, 2413)
iyit*	: Delikanlı. (IV, 2575)
kabadayı*	: Genç. (IV-VI, 2578-4529)
kabadayı*	: Genç. Güzel. (IV-VI, 2578-4529)
kaltak*	: (I) 1. Delikanlı. (IV, 2612)
karısamış	: Ergenlik çağına gelmiş delikanlı. (IV, 2664)
kazak*	: (I) 1. Orta yaşlı adam. (IV, 2710-2711)
kefera	: İhtiyar adam. (IV, 2720)
kelpengecik	: Delikanlı, genç insan. (IV, 2736)
kızan*	: (I) 2. Delikanlı. (IV, 2861-2862)
kocaman	: [kacababa -3] Yaşlı erkek. (IV, 2893)
köse	: (II) 2. 30-40 yaş arasında erkek. (IV, 2972)
löklü*	: 1. Yaşı geçkin adam. (IV, 3092)
merik*	: (I) 2. Yaşlı adam. (IV, 3170)
otyığit	: Çok genç ve çevik. (V, 3300)
sığva*	: Genç. (V, 3606)
sokman*	: (I) Delikanlı. (V, 3660)

şalakman*	: Delikanlı. (VI, 4721)
şaplak	: (IV) Delikanlı. (V, 3746)
tohma*	: (V) Delikanlı. (V-VI, 3946-4767)
torlak*	: (I) 2. Genç. (V, 3970)
tur	: (II) Delikanlı, genç. (V, 3995)
tülek*	: (I) [tölek (I), tüleh] (VIII) Çok genç, delikanlı. (V-VI, 4008-4009-4779)
yeñgi yetme	: Yeni yetişen, delikanlı. (VI, 4247-4822)
yeni yetme*	: [yenietme, yeniyeltandi, yeniyetma, yiñiyetme] 1. Yeni yetişen delikanlı. [yeniyetme] (VI, 4249-4822)
yetişik	: [yetişmiş] Delikanlı. (VI, 4260)
zobu*	: (I) [zobandık, zoburannı, zobut (II), zotu] (II) 1. Delikanlı. (VI, 4393-4842)

Ağızlarda genç erkekleri tanımlamak için kullanılan ifadeler anlam bakımından oldukça zengindir. “Kelpengecik, yeni yetme, yetişik, tülek ve karısamış” gibi sözcükler yalnızca bireyin genç olduğunu belirtmekle kalmaz aynı zamanda bu gençliğin hangi evrede olduğunu da yansıtır. Bunlar arasında özellikle dikkat çeken tanımlamalardan biri “karısamış” sözcüğüdür. Bu ifade, Türkçede “(karı-)→ yaşlanmak, kocalmak” (Gülensoy, 2007: 468) fiil kökünden türetilmiştir.

3.2.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Erkeklerin bedensel yapıları temel alınarak yapılan tanımlamalar, halkın fiziksel görünüşe verdiği önemi ve bu görünümünü nasıl adlandırdığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, Derleme Sözlüğü’nde erkekleri “şişman (8), zayıf (5), cılız (2), kuru (2), hantal (2), iri gövdeli (1)” gibi nitelermelerle tanımlayan toplam 23 sözcük tespit edilmiştir.

Derleme Sözlüğü’nde, erkeklere yönelik kullanılan “kilo” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

acem şeytanı*	: Zayıf adam. (I, 44)
ambaroğu	: Şişman adam. (I, 238)
ayı balağı*	: Hantal adam. (I-VI, 416-4436)
bucirik	: Cılız adam. (I, 776)
cıgalak	: (II) Zayıf adam. (II, 899)
cırtlak*	: (III) Kuru ve ince adam. (VII) [cartlak (III), cırteyna -2] (II-VI, 939-4474)
cıynaz*	: (II) Çok ince, kuru adam. (II, 945)
cızdağ	: (II) [cızgıl (I)] Zayıf adam. (II, 947)
cüleke	: (II) [cüley, cüllüz -1, cülük (IV)] Cılız adam. (II, 1026)
çildir*	: (II) [çildir bacak] Zayıf adam (II, 1214)
dolaman	: (II) Şişman adam. (II, 1543)
gandak	: (IV) Zayıf adam. (III, 1910)
gödek*	: (I) [gobalak (II), gobuk (I), godak (II), godal (I), goddik, godek (I), godelek -1, gollik (III), göbel (IV), göbez (II), gödeş (III), gödeyh, güdük (XI)] 2. Şiş karınlı (adam). (III, 2123)
güblek	: Göbekli adam. (III, 2204)
güplek	: Şiş karınlı, sıska adam. (III, 2233)

hışır*	: (I) [hırıç, hoşirik (II), hoşur (V)] 1. Şişman adam. (III, 2376-2377)
ibiş*	: (I) 1. Şişman adam. (IV, 2503)
karnapa*	: (I) 2. Şişman adam. (IV, 2667)
kurtboğan*	: (II) Şişman adam. (IV, 3011)
parç	: (I) Şişman adam. (V, 3397)
şığva	: (II) 2. İnce, düzgün bedenli delikanlı. (V, 3768)
varna	: İri gövdeli adam. (VI, 4094)
yahnı	: (II) Hantal, biçimsiz, şişman adam. (VI, 4128)

Tespit edilen örnekler içinde geçen “Acem şeytani, bucirik, cığalak, cırtlak, cıynaz, cızdah, cüleke, çildir, gander” gibi sözcükler genellikle ince yapılı, cılız veya kuru erkekleri betimlemektedir. “Ambaroğu, dolaman, gödek, güblek, güplek, hışır, ibiş, karnapa, kurtboğan, parç, yahnı, varna” gibi tanımlamalar ise erkeklerin şişman, iri gövdeli, göbekli ya da hantal olmaları durumunda kullanılan ifadelerdir. Bu sözcükler arasında bazıları doğrudan olumsuz çağrışımlı (yahnı→ biçimsiz), bazıları ise gösterişli veya heybetli (varna→ iri gövdeli) anlamına gelebilecek türdedir. Tanımlayıcı sözcükler arasında yer alan “ayıbalağı ve kurtboğan” gibi hayvan adlarıyla oluşturulan ifadelerde, şişmanlık olgusu ile hayvan özellikleri arasında anlam ilişkisi kurulduğu dikkati çekmektedir.

3.2.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Türkiye Türkçesi ağızlarında erkeklerin boy ve beden yapısına ilişkin toplam 54 tanımlayıcı sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler arasında en yaygın olanı “iri/iriyarı” anlamı taşıyan ifadelerdir. Bu anlamı taşıyan ifadeler “ayıbalağı, dangalak, zombur” gibi örneklerle toplam 24 kez geçmektedir. Uzun boylu erkekleri tanımlayan sözcükler (14), kısa boylu olanlar (10), çok uzun boylu (5), ufak tefek (4) ve çok kısa yapılı erkeklere dair olanlar ise (1) örnekle daha sınırlı sayıdadır. Özellikle “bindik, bibüşürüm, bucud, cümcüm, ibiş, mındıl gibi” kısa ve küçük yapılı erkekleri betimleyen sözcükler, halk dilinde çoğunlukla küçümseyici ya da alaycı bir ton taşımaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, erkeklere yönelik kullanılan “boy” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ada leyleği	: Çok uzun boylu adam. (I, 62)
afalak	: 2. İriyarı adam. (I, 69)
aklan*	: (III). 3. Uzun boylu delikanlı. (I, 157-158)
ayı balağı*	: İri adam. (I-VI, 416-4436)
bibüşürüm	: 2. Ufak tefek adam. (I, 679)
bindik	: (II) Kısa boylu adam. (I, 694)
bocurgat	: (II) İriyarı adam. (I, 716, Brs.)
bucud	: (II) Kısa boylu adam. (I, 777)
buruç gibi*	: İri (erkek). (I, 802)
cattirik	: [cöddürük] Kısa boylu adam. (II, 865)
cenik*	: (II) [canik] (VII) Ufak tefek adam. (II, 882)
cıtlāmuk	: (II) [civ (IV)] Ufak tefek adam. (II, 987)
cineviz	: (I) [cinibiz (I), cinibüzük, cinivit, ciniviz] Kısa boylu adam. (II, 978)
civlaz	: İnce uzun boylu adam. (II, 990)
cümcüm*	: Kısa boylu adam. (II, 1027)
çandur	: Çok uzun boylu adam. (II, 1069)

çonyarması*	: (II) İri yarı adam. (II, 1269)
dangalak*	: (II) [dangal] 1. İriyarı adam. (II, 1358)
dıkık	: Çok kısa boylu adam. (II, 1455)
dırtdıra	: Çok uzun boylu adam. (II, 1472)
dızgır	: İri yarı adam. (II, 1476)
diriş	: İnce, uzun boylu adam. (II, 1517)
doran*	: (II) 1. Boylu boslu (adam). (II, 1563)
gite	: Kısa boylu (erkek). (III, 2085)
güdül*	: (VI) 2. Ufak yapılı adam. (III, 2214)
hadıra	: Çok uzun boylu adam. (III, 2250)
herek*	: (II) [herenek] Uzun boylu adam. (III, 2343)
hışır*	: (I) [hırıç, hoşirik (II), hoşur (V)] 1. İri adam. (III, 2376-2377)
hökelekli*	: [hökerekli, höklekli, hönkürekli, höykerekli] Boyu bosu yerinde olan (adam için). (III, 2429)
ibiş*	: (I) 1. Kısa boylu adam. (IV, 2503)
ildir*	: (II) [çildir bacak] İnce uzun boylu adam (II, 1214)
kestek	: Kısa boylu adam. (IV, 2769)
lampar	: [lampet] İri, kaba saba (adam). (IV, 3063)
loğlan	: İri adam. (IV, 3084)
löklü*	: 2. İri yapılı adam. (IV, 3092)
löngürdek*	: (I) İri yapılı adam. (IV, 3093)
mındıl	: Küçük, ufak tefek adam. (IV, 3186)
nuhu	: İriyarı adam. (IV, 3257)
oturaklı*	: (I) 1. İriyarı adam. (V-VI, 3299-4618)
öreke	: (I) Uzun boylu adam. (V, 3347)
şahbaz*	: [şabbaz -1, şahpaz (I) -1, 2; şöhbaz] 3. İriyarı delikanlı. (V, 3736)
tomak*	: (IV) 1. Kısa boylu (adam). (V, 3956)
turaman*	: İri delikanlı. (V, 3996)
ulak*	: (IV) İri yarı adam. (VI, 4034-4786)
yağrınlı	: İri yarı, dev yapılı (erkek). (VI, 4126)
yarma*	: (VI) [yarmaça (II)] İriyarı, heybetli adam. Kaba saba adam. (VI, 4190)
yartmaç	: (II) Kütük gibi iri adam. (VI, 4192)
zılkar	: (II) Uzun, iriyarı erkek. (VI, 4371)
zimbırtı	: (II) İriyarı adam. (VI, 4372)
zırdık gibi	: Uzun boylu, kuru (adam). (VI, 4378)
zırtıl*	: (I) [zırlı, zırzır (II)] (II) İri yapılı adam. (VI, 4381-4382)
zombur	: (I) İriyarı (adam). (VI, 4395)
zungur	: Çok uzun boylu adam. (VI, 4403)
zülabi	: İnce uzun (adam için). (VI, 4403)

Uzun ve ince yapılı kişileri tanımlayan “ada leyleği, civlaz, zülabi” sözcüklerden bazıları ilginç benzetmeler içermektedir. Özellikle hayvan ve nesne adlarının kullanıldığı bu tür tanımlamalar, halkın fiziki özellikleri anlamlandırırken sayısal ölçütler yerine kültürel çağrışımlara ve ironiye başvurduğunu göstermektedir.

3.2.5. Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Giyim ve kuşam ile ilgili ifadeler genellikle kadınlarla ilişkilendirilen kavramlar arasında yer almakla birlikte halk ağzında erkeklere yönelik olarak da çeşitli tanımlayıcı sözcükler kullanıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda Derleme Sözlüğü'nde erkeklere ait 72 tanımlayıcı sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler arasında en sık kullanılan ifade, 57 kez geçen “yakışıklı”dır. Bunu tanımlamayı sırasıyla, “çıplak/çırılçıplak (7), çok eski ve kat kat giyinen (2) ve kötü giyimli (2)” ifadeleri takip etmektedir. Bu doğrultuda, giyim ve kuşamla ilgili olarak temiz ve süslü gezen (1), düzgün giyimli, bakımlı erkekleri tanımlamak amacıyla “abrozavanlı, gostaklı, çıtak, gabadayı” gibi sözcüklere yer verilmektedir. Bu ifadeler, halk dilinde yalnızca fiziksel güzelliğe değil erkeğin dış görünüşüne verdiği özen, temizlik anlayışı ve giyim tarzı gibi unsurlara da vurgu yapıldığını göstermektedir. Dolayısıyla halk arasında yakışıklılık, sadece doğuştan gelen bir özellik değil aynı zamanda toplumsal beğeniye uygun görünme biçimi olarak da değerlendirilmektedir.

Derleme Sözlüğü'nde, erkeklere yönelik kullanılan “giyim-kuşam ve temizlik” kavramları ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ablak*	: (I) 1. Yakışıklı. (I, 23-24)
abrozavanlı	: Temiz ve süslü gezen adam. (I, 31)
aklan*	: (III) 3. Yakışıklı delikanlı. (I, 157-158)
alaşa*	: (II) 3. Herkesçe beğenilen, hoş görülen, yakışıklı kimse. (I-VI, 199-200-4416)
aldırayaz*	: 2. Giyimi bozuk adam. (I, 210)
alıklı melefe	: Çok eski ve kat kat giyinmiş adam. (I, 215)
aynacıklı	: (I) Yakışıklı. (I, 426)
ayvaz*	: Yakışıklı. (I, 433)
balaban*	: (II) [balacan -1, balaman (I), balasır (II)]3. Yakışıklı. (I, 496)
beribenzer	: (IV) Yakışıklı. (I, 634)
bıçkın*	: [bıçgın] 5. Yakışıklı. (I, 658)
buruç gibi*	: Yakışıklı. (I, 802)
cımbut*	: (II) Yakışıklı. (II, 916)
çemrek*	: (I) [çemlek (I), çemreh] 2. Kolları ve bacakları sıvalı adam. (II, 1131)
çıtak*	: (II) [caplak] 3 (V) İyi giyinmiş, yakışıklı delikanlı. (II, 1192)
çiğlez	: [çivlez, çiylez] Yakışıklı. (II, 1210)
çiyelem*	: (II) Sevimli yakışıklı adam. (II, 1250)
daldanak	: Üstü başı yırtık, perişan. (II, 1342)
daldaşak	: [daldaşşah, daldaşşak, daltaşak] Çırılçıplak. (II, 1342)
daldingil*	: (I) [dasdingil, dasdiñgil -1] 3. Çırılçıplak. (II, 1343)
damdazlak	: 1. Çırılçıplak. (II, 1351)
dandalçak	: Herşeyi meydanda, çıplak. (II, 1357)
dasdingil*	: [dasdiñgil, dasdaylak] 3. Çırılçıplak, açık saçık. (II, 1374)
dımışkı*	: (VII) 1. Yakışıklı. (II, 1461)
dökmen*	: Yakışıklı. (II, 1573)
dunak*	: Yakışıklı (kimse). (II, 1603)
evren*	: (III) 1. Yakışıklı. (III, 1813)
fanik	: Yakışıklı. (III, 1833)
findıllı*	: [fındırdak, fıngılı, fıngırdak] Yakışıklı (kimse). (III, 1853)

gabadayı*	: 1. Yakışıklı delikanlı. (III, 1882)
gedimen	: Yakışıklı. (III, 1967)
giyah*	: (I) [giyah] Yakışıklı. (III, 2065)
gostaklı	: Süslü ve temiz gezen adam. (III, 2107)
görkemli*	: [gerimli -1, görenek (II), görgemli, görkemni, görkimli, görklü, görükemli] 1. Yakışıklı (kimse). (III, 2161)
ıransa	: Yakışıklı. (IV, 2483)
kabadayı*	: Yakışıklı. (IV-VI, 2578-4529)
kahman	: Yakışıklı. (VI, 4531)
keleş*	: (I) 1. Yakışıklı (insan). (IV-VI, 2731-4545)
keltene	: Eski ve kötü giyimli adam. (IV, 2737)
ker	: (VI) Yakışıklı. (IV, 2752)
kırtış*	: (III) Şık, yakışıklı. (IV-VI, 2839-4558)
kıvrak*	: (III) Yakışıklı. (IV, 2852-2853)
kip*	: (III) [kipi (I)] 4. Yakışıklı. (IV-VI, 2875-4562)
kostak*	: (I) [kosbak -1, 2; kosdak, kosga, koska, koskos (I) -1, kosmak (IV), kospak, kospis, kostaklı, kostalak, kosur] 1. İyi giyinmiş, güzel, yakışıklı. (IV, 2932-2933)
laman	: Yakışıklı. (IV, 3062)
mesmursuz*	: [mesmusuz -1] 3. Yakışıklı olmayan (kimse). (IV, 3173)
nevker	: (II) Yakışıklı. (IV, 3249)
oflaz*	: (III) [ohlaz (III)] 5. Yakışıklı. (V, 3267)
oğaçça	: 2. Yakışıklı. (V, 3268)
oraman	: Yakışıklı. (VI, 4616)
salaman	: Yakışıklı. (VI, 4667)
selbes	: (II) Yakışıklı, görkemli. (V, 3575)
sığva*	: Yakışıklı. (V, 3606)
sun*	: (I) [suna boylu, sune, süme, süne] 1. Yakışıklı kimse. (V, 3697)
şeflek	: Yakışıklı. (V, 3758)
torlak*	: (I) 2. Güzel, yakışıklı. (V, 3970)
tuntur	: Yakışıklı. (VI, 4776)
usul	: Yakışıklı. (VI, 4046)
ülgü	: (II) Yakışıklı (kişi). (VI, 4065)
yaşuşlu	: Yakışıklı. (VI, 4128)
yalabık*	: (III) [yalabuk (VI), (IV) [yalabuk (II), yalamuk VII]] 1. Yakışıklı. (VI, 4134)
yegin*	: (I) [yağın (III), yegin (I), yeyin (I) -1, 2] 4. Yakışıklı. (VI, 4225-4226)
yordamlı*	: (II) 1. Yakışıklı. (VI, 4299)
yöntemli	: [yöndemli -1, 3; yördemli] 3. Yakışıklı. (VI, 4309)
zarth*	: (II) 1. Yakışıklı. (VI, 4352)
zeylimen	: Yakışıklı. (VI, 4835)
zıbıdi	: Çıplak. (VI, 4835)
zıvıak	: Açık, çıplak. (VI, 4839)

zıvlan	: (I) [zıvlañ] Yakışıklı. (VI, 4384)
zibidi*	: (I) [zıbıdi, zibidik, zibiti, zilgir, zirgitli] Kötü giyimli. (VI, 4386-4840)
zonturlu*	: Yakışıklı. (VI, 4396)
zorlu*	: (I) [zollu, zoylu] 2. Yakışıklı. (VI, 4398-4843)

Halk arasında bir kişinin yakışıklı olarak tanımlanması, çoğu zaman yalnızca yüz hatlarına değil genel görünümüne, giysi düzenine, hatta taşıdığı tavır ve tarzına da bağlıdır. Buna karşılık, “aldırılmaz, alıklı melefe, keltene” gibi sözcükler, giyim-kuşamı özensiz veya eski olan erkekleri tanımlamakta ve yakışıklılık karşıtı bir durumu da ortaya koymaktadır. Derleme Sözlüğü’ndeki bu tanımlar, halk dilinde yakışıklılık olgusunun estetik bir görünümünden çok bütünsel bir duruşa, dış görünümüne ve özene dayalı olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

3.2.6. Saç, Sakal ve Bıyık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde erkekleri saç ve sakal özellikleri bağlamında tanımlayan 98 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler arasında en sık kullanılan ifade, 47 kez geçtiği belirlenen “kel” sözcüğüdür. Kel sözcüğünü sırasıyla; “sakal (15), saçsız (14), tüysüz (11), dazlak (4), köse (5), bıyık (1)” sözcüklerini içeren örnekler izlemektedir. Bu veriler, halk ağzında erkeklerin genellikle saç eksikliği üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Saçsızlık özelliği, kişilerin dış görünüşlerine yönelik dikkat çeken tanımlayıcı unsurlar olarak öne çıkmakta sözcük sıklıkları ise bu tür tanımlamaların halk arasında ne derece yerleşik olduğunu ortaya koymaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, erkeklere yönelik kullanılan “saç, sakal ve bıyık” kavramları ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abbak	: (II) Kel saçsız. (I, 14)
akçakoca	: Saçı, sakalı beyazlaşmış ihtiyar. (I, 146)
akkanat alayı	: Saçı, sakalı ağarmış ihtiyarlar. (I, 155)
aktıraş	: 2. Saçı sakalı ağarmış adam. (I, 163)
alagır*	: Saçları yeni ağarmaya başlamış adam. (I, 187)
alaz	: (I) [alazlık] 4. Kel. (I, 204)
anadan cavlak*	: 1. Doğuştan kel olan kimse. (I, 247)
apık*	: (I) 3. Sakallı adam. (I, 286)
aşkar*	: (I) [aşgar (I) -1, 2] 3. Saçının ön kısmı dökülmüş kimse. 6. Sarı saçlı adam. (I, 358)
ayaz	: (II) 1. Kel. 2. Seyrek saçlı baş. (I, 409)
aynalı*	: (VI) Saçsız, kel. (I, 427)
ayvaz*	: (III) 3. Saçsız, kel. (I, 433)
caflak	: Tüysüz. (II, 840)
cascavlak	: Tüysüz. (VI, 4471)
cazlak	: Dazlak, kel kafa (hk.). (II, 871)
cıba	: [cebiş -2, cıba (I)] 3. Kel, saçsız. (II-VI, 888-4472)
cıbir*	: (I) [cıbar (IV), cıbara (II) -2, cıbil (II), cıbildeşşak -2, cıbindırız (I), cıhır, cıbak (II), cıpcıllak, cıbcıplak (I), cıpcıldak, cırcıplak (I), cıscıbil (II), cıbil (V), cubul (II), cubur (V), cıbil (III), cıbindırık (I) -1, cıbirga (II), cıbara (III), cıbil (IV), cıbir (II)] (II) Tüysüz. (II-VI, 893-4472)

cıscıvırlak	: 2. Tüyü dökülmüş. (II, 941)
cicik*	: (X) Tüysüz. (II, 959)
cimbala	: Kel. (II, 968)
cimri*	: (V) Tüysüz, çıplak. (II, 974)
cineviz*	: (I) [cinibiz (I), cinibüzük, cinivit, ciniviz (II)] Köse. (II, 978)
çalbaş	: Kel. (II, 1050)
çapa	: (IV) Tüysüz. (II, 1072)
çığır	: (II) Kel. (II, 1161)
çıpıl*	: (I) Tüysüz (genç). (II, 1182)
darlak	: Kel, dazlak. (II, 1371)
daylak*	: (II) [day (II), daylağ (I)] 1. Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı. (II, 1389)
daz	: (I) [dazalağ, dazlak (II), dız (I)] 2. Saçsız baş, kel. (II, 1390)
dıbiz*	: (I) [dıbiş (I) -2, dığ, dığız] 1. Saçsız, kel. (II, 1449)
dığdış	: Saçını çok kestirip başı kel gibi kalan. (II, 1452)
dıldıbiz*	: (II) Saçı tamamen dökülmüş, tepesi açık (kimse). (II, 1458)
dımbır	: Saçı dökülmüş baş. (II, 1459)
dıngır	: (I) [dangır (I), dankır, dınga (I), dıngadak, dıngış (I) -1, 2; dınkabak (II) -1, dırange] 2. Kel, saç dökülmüş. (II, 1464-1465)
dınkabak*	: (II) Saçları sıfır numarayla kesilmiş (kimse). (II, 1465)
dıraz*	: (I) Kel. (II, 1467)
dızlak*	: 1. Tüysüz. (II, 1477)
dıngabak	: Baş ustura ile iyice traş edilmiş (kimse). (II, 1502)
dingoz*	: [dinkoz (II) -3]. 3. Kel. (II, 1507)
doğruk	: (II) Kel. (II, 1537)
dombak	: (II) [dobak (I) -1, 2; dolbak, dulbak] 2. Saçsız baş. (II, 1550)
doñra	: [domra, donragı] 3. Kel. (II, 1561)
elemehere	: 2. Kelli felli. (III, 1710)
gabış	: (III) [gabés (II), galuş (II), gıbiş (I)] Saçsız insan. (III, 1885)
gambak*	: (I) [gambağ] 1. Saçları dökülmüş baş, kel. (III, 1907)
geygel*	: (I) 1. Baş kel kimse. (III, 2015)
gızali*	: Köse. (III, 2069)
göme	: (III) Kel (insan için). (III, 2148)
gucur*	: (IV) Kel. (III, 2187)
hondu*	: 4. Kel. (III, 2402)
kabara	: (I) Seyrek sakallı adam. (IV, 2582)
kabaş*	: (III) [kabiş (II)] Kel. (IV, 2583-4529)
kabuş	: Saçı dökülmüş, başı çıplak adam. (IV, 2586)
kambak*	: (I) 2. Saçları dökülmüş ya da kısa kesilmiş kimse. (IV, 2615)
kayak*	: (III) Köse. (IV, 2697)
kayranbaş	: (I) Kel. (IV, 2708)
kazak*	: (I) 1. Sakal bırakmamış adam. (IV, 2710-2711)
keçel	: Kel. (VI, 4543)
kelek*	: (II) Tüysüz genç. (IV-VI, 2727-4545)

keleş*	: (II) 1. Kel. (IV-VI, 2731-4545)
keltek*	: (I) 1. Saçları dökük, başı yağlı, kirli. (IV-VI, 2737-4546)
kubış	: (II) [kıldırış (I) -1] Saçsız, kel. (IV, 2782)
kılçan	: (III) Seyrek saçlı (kimse). (IV, 2795)
kır	: (III) Saçsız, kel. (IV, 2815)
kırço	: Saçı sakalı ağarmaya başlamış kimse. (VI, 4556)
kırız	: (I) 1. Saçsız, tıraşlı. (IV, 2829)
kırmanço	: Ak sakallı kimse. (IV, 2834)
kırnık	: (I) [kırtas (I)] Kel. (IV, 2836)
kıroğ	: [kırov] Saçları kırlaşmış adam. (IV, 2836)
kırtış*	: (II) 1. Kır sakallı adam. (IV-VI, 2839-4558)
kosa	: (III) [kose -2] Köse. (IV, 2931)
kotur*	: (I) 2. Kel. (IV-VI, 2938-4569)
kotdaz	: Fodul gibi kel ile birlikte kullanılır. (VI, 4568)
kübüş	: Kel. (IV, 2990)
kutuk	: (III) Kel. (IV, 3019)
lalas	: 2. Kel. (IV, 3062)
lıpız*	: 2. Kel. (IV, 3079)
manzak	: Köse. (VI, 4588)
netameli	: Kel. (VI, 4607)
peytü	: Kel. (V, 3440)
purtul	: (III) 1. Saçı sakalı birbirine karışmış. (V, 3490)
sarıçapar*	: 1. Sarı ya da kıvılc saçlı adam. (VI, 3847)
suntur	: (I) 2. Kel. (V, 3699)
şamak	: (II) Saçsız, dazlak. (V, 3742)
şarlak kafa	: Saçsız, dazlak. (V, 3752)
tahtasakal	: Gür sakallı. (V, 3806)
tazlak	: [taz, tazbaş, tazkel, tazlık] Çıplak, saçsız baş. (V, 3856)
tınış	: (II) [tınır (III), tıncılık] Kel. (V, 3918)
tırak	: Kel. (V, 3919)
tiñgabak	: [tiñgabah] Kel kafalı (kimse). (V, 3936)
tüysüz	: Sakalsız. (VI, 4781)
yağır	: (I) [yağar (I), yanır, yañır (I) -1] 3. Kel. (VI, 4119)
yalabık*	: (III) [yalabuk (VI)] (IV) [yalabuk (II), yalamuk VII] 2. Tüysüz (delikanlı). (VI, 4134)
yülük	: Sakalsız. (VI, 4332)
zıvık	: Tüysüz. (VI, 4839)
zıvık	: Saçı dökük. (VI, 4385)
zumzum sakallı	: Sakalında herhangi bir bozukluk olan. (VI, 4403)
zunturlu kel	: Kel. (VI, 4403)

Ağızlarda erkekleri saç ve sakal yönüyle tanımlayan fiziksel ifadeler arasında ilk sırada gelen “kellik” kavramı için: “abbak, ayaz, cıba, çalbaş, daz, keçel, kambak, dombak” gibi pek çok sözcük kullanılmıştır. Sakalsız veya tüysüz erkekler için “daylak, tüysüz, yülük, cıbrı, çıpıl” gibi ifadeler yer alırken saç ve sakalı ağarmış ya da beyazlamış erkekler için “aktıraş, alagır, kırmanço, kırço” gibi

sözcükler tercih edilmiştir. Bu sözcüklerde beyaz rengine atıfta bulunan kır ve ak ibarelerinin bulunduğu dikkati çekmektedir. Ayrıca “kabara” sözcüğü seyrek sakallı, “tahtasakal” sözcüğü ise gür sakallı erkekleri tanımlamak için kullanılmıştır. Sözcüklerin oluşturulmasında “kabak, ayna, kelek” gibi nesne ve bitki adlarına dayanan benzetmeler dikkat çekmektedir. Örneğin, “kabak” kelimesi, saçsız başın parlak ve yuvarlak görünümünden hareketle “kabuş, dınkabak, dingabak” gibi kelliği çağrıştıran birçok sözcüğe kaynak olmuştur. “Ayna” kelimesi ise, saçsız başın ışığı yansıtacak kadar parlak olmasıyla ilişkilendirilmiş ve bu durum “aynalı” gibi sözcüklerde karşılık bulmuştur.

3.2.7. Sağlık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde erkekleri sağlık sorunlarıyla ilgili özelliklerine göre tanımlayan 27 sözcük bulunmaktadır. Sözcükler çoğunlukla dış görünüşe, bedensel eksikliklere ya da sağlık durumuna dayalı tanımlamalardan oluşmaktadır. Konuyla ilgili örnekler arasında dişsiz, seyrek dişli ya da düzensiz diş yapısına sahip (3), solgun ve renksiz bir görünüme sahip (3), yüzünde ve vücudunda lekeler bulunan (2), kolu kesilmiş veya işlevini yitirmiş (2), beli bükülmüş ya da fıtık sorunu olan (2), konuşma güçlüğü çeken (1) bireyler yer almaktadır. Bunlara ek olarak yürüme bozuklukları (2), gözle ilgili bozukluklar (1), ağız yapısında bozukluk (1), burun eksikliği (1), orantısız büyük kafa, kısa boyun ve şişkin karın gibi fiziksel özellikler de bulunmaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, erkeklere yönelik kullanılan “sağlık” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abraş*	: (I) [abaş (II), apraş -1, 2, 3, 4] 2. Yüzü, vücudu alaca benekli, lekeli adam. (I, 28-29)
ağca bey*	: (II) 2. Kansız, renksiz adam. (I, 86)
alaşar	: Yüzü beyaz lekeli adam. (I, 200)
bıyıklı fadime	: Kadın yaradılışlı erkek. (I, 671)
cicavat	: 1. Zeki fakat vücutça normal olmayan adam. (II, 957)
cin çalığı	: Çarpık yürüyen adam. (II, 976)
colak	: Bir kolu kesilmiş adam. (II, 995)
condul	: [çondul] Bacakları kısa olan adam. (II, 998)
cünbilli	: Gözü akan adam. (II, 1027)
çontar	: (I) Çolak adam. (II, 1268)
çoturuk	: Dişleri düzgün olmayan adam. (II, 1275)
çut*	: (I) Sık dişli adam. (II, 1305)
danagöz	: (II) 2. İri, patlak gözlü adam. (II, 1356)
danci	: Karnı şiş adam. (II, 1357)
desi	: Boynu kısa adam. (II, 1436)
goca gevelek	: Dişsiz adam. (III, 2089)
goduş	: (I) Büyük kafalı adam. (III, 2093)
gümük	: (II) Burunsuz adam. (III, 2223)
günbelek	: 1. Beli bükülmüş adam. (III, 2225)
gürük	: (III) Fıtıklı adam. (III, 2238)
itirik	: (III) 1. Çok sık hastalanan adam. (II, 1245)
kabında kurumuş	: Kansız, cansız adam. (IV, 2584)
kakaç*	: (X) Dili tutuk adam. (IV, 2601)
kamalak*	: (IV) [kamalaş (II), kimalak] 2. Yürümekte güçlük çeken adam.

(IV, 2613)

kevker	: Ağzı çarpık adam. (IV, 2777)
kökeç	: El ve ayak parmakları olmayan (adam). (IV, 2952)
sarıtska	: Renksiz, sağlıklı adam. (V, 3548)

Yukarıda sıralanan örnekler arasında, “abraş, alaşar, ağca bey, sarıtska” gibi sözcükler, ten rengi ya da ciltteki lekelenmeler üzerinden sağlıklı ya da farklı görünümlü erkekleri tanımlarken “goca gevelek, çoturuk, çut” gibi ifadeler ağız ve diş yapısındaki farklılıklara değinmektedir. “Colak, çontar, kökeç” gibi sözcükler bedensel uzuv eksikliklerine dair tanımlamalar sunarken “condul, desi, goduş, kevker” gibi ifadeler orantısız ya da biçimsiz vücut yapısına işaret etmektedir. Bazı ifadeler ise doğrudan sağlık durumu ve fiziksel zayıflıkla ilgilidir. Örneğin “itirik” sık hastalanan kişiyi, “kabında kurumuş” ise genel olarak cansız ve güçsüz bedensel bir yapıyı betimlemektedir. “Kamalak, cin çalıǵı, günbelek” gibi sözcükler ise hareket kısıtlılığı veya yürüme bozukluğu gibi durumları ifade etmektedir. İlginç bir örnek olan “bıyıklı fadime”, toplumsal cinsiyet kalıplarına aykırı davranan ya da kadınsı olarak algılanan erkek profiline dair alaycı bir tanımlama sunmaktadır.

3.2.8. Güç, Kuvvet ve Hareket ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde erkekleri fiziksel güç ve sağlamlık açısından tanımlayan 17 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler arasında en çok kullanılan ifade 8 örnek ile “kuvvet” olurken onu güçlü (6), sağlam (3) ve pehlivan yapılı (1) ifadeleri takip etmektedir. Bu sayısal dağılım, halk arasında güçlü erkek tipinin nasıl algılandığına dair önemli ipuçları vermektedir. Fiziksel olarak iri yapılı, dayanıklı, çevik ve çalışkan erkekler; erkeklik, yiğitlik ve cesaretle özdeşleştirilmekte bu özellikler de geleneksel erkek kimliğinin temel unsurları olarak kabul edilmektedir. Konuyla ilgili sözcükler, yalnızca bedensel üstünlüğü değil aynı zamanda saygı duyulan, ayakta durabilen ve toplumda güçlü bir duruş sergileyen erkek tipini de yansıtmaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, erkeklere yönelik kullanılan “güç, kuvvet ve hareket” kavramları ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

agit*	: Kuvvetli kişi. (I, 77)
alagir*	: Kuvvetli adam. (I, 187)
arbas	: Çok kuvvetli erkek. (I, 301)
böke*	: (II) [büke (III)] Güçlü, pehlivan yapılı. (I, 767)
cebreze	: Zorlanarak iş gören adam. (II, 872)
cenik*	: (II) [canik] (VII) Kuvvetli adam. (II, 882)
gatuvaz*	: 2. Güçlü, kuvvetli erkek. (III, 1936)
hışır*	: (I) [hırıç, hoşirik (II), hoşur (V)] 1. Kuvvetli adam. (III, 2376-2377)
koçyiğit*	: 1. Güçlü, kuvvetli, babayiğit. (IV, 2897)
kurtboğan*	: (II) Güçlü, kuvvetli adam. (IV, 3011)
manak*	: (I) Kalıplı, gösterişli adam. (IV, 3117)
mih çıkım	: Çok sağlam adam. (IV, 3181)
orçum*	: 2. Sağlam adam. (V, 3289)
santır çivisi	: Dinç ve sağlıklı (yaşlı adam, ihtiyar için). (V, 3541)
sırım*	: (V) [sırımsak -2] 1. Sağlam yapılı (kimse için). (V, 3618)
turaman*	: Güçlü (delikanlı). (V, 3996)
ulak*	: (IV) Güçlü adam. (VI, 4034-4786)

“Ağit, alagır, arbas, cenik, gatuva, hışır, kurtboğan, turaman, ulak” gibi sözcükler doğrudan kuvvetli ve güçlü erkekleri ifade etmektedir. “Böke” sözcüğü sadece güçlü olmayı değil aynı zamanda pehlivan yapılı, iri cüsseli bir erkek imajını da yansıtmaktadır. “Manak, mih çıkını, orçum” gibi tanımlar ise daha çok sağlam, dayanıklı ve gösterişli erkekleri betimlemek için kullanılmıştır. Yaşlı erkekler için kullanılan “santır çivisi” ifadesi ile hâlâ dinç, güçlü ve ayakta kalabilen bireyler tarif edilmektedir. Bunlara ek olarak, “yeğin” kelimesi yalnızca fiziksel güçle sınırlı kalmayıp çeviklik, yiğitlik ve atılganlık gibi davranışsal özellikleri de kapsamaktadır. Bu örnekler, halk dilinde güçlü erkek tanımının sadece bedensel değil; kişilik özellikleriyle tamamlanan bir bütün olarak ele alındığını göstermektedir.

3.2.9. Diğer Fiziksel Tanımlamalar

“Diğer Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında 33 örnek bulunmaktadır. Bu örneklerde erkekler için genellikle esmer (4), çirkin (3), sarışın (2), biçimsiz (2), yüzü buruşuk (2), beyaz tenli (1), açık veya mavi gözlü (1), ince sesli (1), iri gözlü (1) ve büyük ağızlı (1) gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, erkeklere yönelik kullanılan cinsiyet, yaş, boy, kilo gibi kavramların dışında kalan ve örnekleri sayıca az olup “Diğer Fiziksel Tanımlamalar ” başlığı altında toplanan sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abraş*	: (I) [abaş (II), apraş -1, 2, 3, 4] 1. Açık renk gözlü adam. (I, 28-29)
acem şeytanı*	: Esmer adam. (I, 44)
aç kabadayı	: Kabadayılık yapan yoksul kimse, yoksul olduğu halde şuna buna yardım eden. (I, 60)
ağca bey*	: (II) 1. Teni beyaz adam. (I, 86)
ahlat*	: (I) 1. Biçimsiz adam (I, 132)
arbaş*	: 2. Mavi gözlü sarı saçlı adam. (I, 301)
avrad ağızlı*	: 1. Kadın gibi konuşan erkek. (VI, 4433)
badı*	: (II) [badel, badıl] (IV) Erkek zenci. (I, 462)
cara	: (V) Boğazı uzun adam. (II, 859)
cılasın*	: [cılāsın] Erkek güzeli. (II, 907)
cırtlak*	: (III) Biçimsiz adam. (VII) [cartlak (III), cırteyna -2] (II-VI, 939-4474)
cıvcıv	: İnce sesli adam. (II, 942)
cingilli	: (III) Burnunun ucunda sürekli su bulunan adam. (II, 979)
garayañız	: Esmer yüzlü (kimse). (III, 1921)
gızali*	: İnce sesli erkek. (III, 2069)
gozalak	: (I) İri gözlü (adam). (III, 2112)
halpaç*	: (II) Büyük ağızlı adam. (III, 2261)
herek*	: (II) [herenek] Çirkin adam. (III, 2343)
hotaman	: 1. Sevimli adam. (III, 2419)
kalak*	: (XVI) İnce sesli, hareketleri kadın gibi olan erkek. (IV, 2609)
karacüllen*	: Esmer erkek. (IV, 2640)
kıdırış	: (I) 2. Yüzü buruşuk adam. (IV, 2789)
kığır	: Burnundan konuşan adam, hımhım. (IV, 2790)
kıridak*	: [kırık (IV), kırışak (III), kırıtak (II)] 3. Dik yürüyen adam.

	(IV, 2824)
kırtış*	: (II) 2. Yüzü boynu buruşuk adam. (IV-VI, 2839-4558)
kurtyemez	: (I) Çirkin adam. (IV, 3012)
pancavur	: Pancar gibi kızaran (adam). (V, 3392)
sarıbaybak	: Sarışın (adam). (V, 3546)
sarıçapar*	: 1. Yüzünün cildi bozuk olan adam. 2. Sarışın adam. (VI, 3847)
yağız*	: (I) 1. Esmer, kara renkli. (VI, 4122-4123-4810)
yâz	: Yağız. (VI, 4217)
zebellâ*	: (I) [zebella, zebellah, zebelle, zübellâ] Karayağız. (VI, 4356)
zombal	: Yaşlanıp yakışıklılığını yitirmiş erkek. (VI, 4394)

Yukarıda verilen tanımlamalar içinde yer alan “Acem şeytanı, garayañız, karacüllen ve yağız” gibi sözcükler, esmer tenli erkekleri betimlemek için kullanılmakla birlikte, sadece fiziksel görünümü değil bu ten rengine yüklenen kültürel çağrışımları da yansıtmaktadır. “Pancavur” ifadesi ise bitki adlarından türetilmiş olup yüzü sık sık kızaran erkekleri tanımlamaktadır. Diğer bir tanımlama örneği olan, “aç kabadayı” yoksul olmasına rağmen kabadayılık yapan ya da başkalarına yardım eden erkekleri tanımlayıp bireyin hem sosyal statüsünü hem de kişilik özelliklerini birlikte değerlendiren bir halk söylemini ortaya koymaktadır.

3.3. Çocuklara Yönelik Fiziksel Tanımlamalar

İnsan yaşamının temel evrelerinden biri olan çocukluk; biyolojik, toplumsal ve kültürel açılardan oldukça zengin bir anlam alanına sahiptir. “Çocuk” kavramı yalnızca belirli bir yaş grubunu değil aynı zamanda korunma, bakım, gelişim ve aidiyet gibi değerleri de içinde barındırır. Fiziksel olarak henüz gelişimini tamamlamamış, zihinsel ve duygusal olarak yetişkinliğe geçiş sürecinde olan bireyler için kullanılan bu kavram, aynı zamanda toplumun geleceği olarak da görülmektedir. “Çocuk” kavramı, halk arasında çok çeşitli sözcüklerle ifade edilmiştir.

Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığını içeren Derleme Sözlüğü’nde çocuk kavramını karşılayan 40 sözcük bulunmaktadır. Bu tanımlamalar şu şekilde sıralanabilir: “**bala** (I, 496), **barak** (I, 524), **bebük** (I, 591), **beçin** (I, 593), **bibi** (I, 678), **ceme** (II, 880), **corruḥ** (II, 1002), **çeluk** (II, 1127), **çağa** (II, 1033-1034), **çemente*** (II, 1129), **diga** (II, 1482), **engi** (III, 1754), **evlet** (III, 1811), **gızan** (III, 2069), **gobül** (III, 2088), **goduk** (III, 2093), **göbel*** (III, 2114), **göne** (III, 2153), **güçe** (III, 2211), **hızan*** (III, 2381), **huy** (III, 2446), **kırbanak** (IV, 2818), **kızan** (IV, 2861-2862), **kozak** (IV, 2946), **lorik** (VI, 4583), **mancirik** (IV, 3120), **mendek** (IV, 3161), **moza*** (IV-VI, 3213-4600), **puli*** (V-VI, 3486-4656), **sinçu** (V, 3640), **tifil*** (V-VI, 3930-4763), **tille** (V, 3934), **tomaz** (V, 3957), **töl** (V, 3981), **törenti** (VI, 4775), **tula*** (V-VI, 3989-4775), **uşak devşek*** (VI, 4790), **üşaḥ** (VI, 4079), **vanda** (VI, 4091), **vâvuş** (VI, 4809).”

Çocuk kavramı, Türk halk kültüründe sadece büyümekte olan bir birey değil aynı zamanda umut, canlılık ve masumiyetin temsili olarak da görülmektedir. Bu nedenle ağızlarda “çocuk” kavramı için kullanılan sözcükler (286 örnek) aynı zamanda çocuğa dair duyguları, gözlemleri ve toplumsal algıları da içinde taşımaktadır.

3.3.1. Cinsiyet ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Çocuklara yönelik fiziksel tanımlamalar incelendiğinde, cinsiyetle ilişkili 31 sözcük “kız (12) ve erkek/oğlan (21) olmak üzere iki temel başlık altında değerlendirilmiştir. Örnekler içinde geçen “dorlak, kızan ve milcan” ifadelerinin hem kız hem de erkek çocukları tanımlamak için ortak

kullanıldığı görülmektedir. Erkek çocuklara yönelik tanımlamalar içerisinde dikkat çeken ifadelerden biri “sanık” sözcüğüdür. Bu kullanım, erkeklige geçiş ritüeli olan sünnetin kültürel anlamda erkek çocuk kimliğinin inşasında önemli bir unsur olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Ayrıca erkek çocuklar için “oğul, oğlan, uşak” gibi geleneksel sözcüklerin tercih edildiği görülmektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, çocuklara yönelik olarak kullanılan “cinsiyet” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sırayla aşağıda listelenmiştir:

bal*	: (III) [balam] 3. Küçük kız çocuk. (I, 495)
bala*	: (I) [balaca, balağ (I) -3, balak (I) -5, bale] 2. Oğlan çocuğu. (I, 496)
bere	: (II) Bebek, çocuk (erkek). (I, 632)
biçi	: Erkek çocuk. (I, 683)
bizdik*	: (II) Erkek çocuk. (I, 713)
bozak	: (II) Erkek çocuk. (I, 748)
comba*	: (II) Erkek çocuk. (II, 996)
çeneke	: (I) Kız çocuk. (II, 1136)
çika*	: 1. Kız çocuğu. (II, 1165)
dorlak*	: (I) 2. Kız ve erkek çocuk. (II, 1564)
elgölgeliği	: (II) Kız çocuğu. (III, 1714)
gede*	: (I) [gebedek (I) -1, 2; gedeş -1, 2; gege (II) -1, göde (I) -3, gödemen (III)] (II) Erkek çocuğu. (III, 1964)
gılıgıdık	: (II) Kız çocuğu. (III, 2044)
gız uşā	: Kız çocuğu. (III, 2071)
herük	: Erkek çocuk. (III, 2348)
horan	: (IV) [horana] 1. Oğlan çocuğu. (III, 2408)
kıravaş	: Uşak, oğlan. (IV, 2817)
kızan*	: (I) 2. Erkek çocuk. 3. Kız çocuk. (IV, 2861-2862)
mangof*	: (I) Kız çocuğu. (IV, 3123)
milcan*	: 2. Kız ya da erkek çocuk. (IV, 3199)
mutuş	: Ufak tefek erkek çocuk. (IV, 3227)
oğuş	: Erkek çocuk. (V, 3274)
öl	: Oğul, erkek çocuk. (VI, 4614)
ovul	: Erkek çocuk. (V, 3301)
paçi	: [paçi] Kız çocuğu. (V, 3378)
sanık	: [sanıg, sanık] 1. Kirvenin kucağında sünnet edilen çocuk. (V, 3539)
şalak*	: (II) [şelek (XII) (IV) Erkek çocuk. (V, 3741)
velet*	: Erkek çocuk. (VI, 4805)
yirik	: [yirig, yirik dudaklı] 4. Kız çocuğu (öfkeyle söylenir.) (VI, 4281)
zıpıldak*	: (I) 2. Oğlan çocuk. (VI, 4376)
zıplak*	: (VI) Erkek çocuk. (VI, 4377)

Kız ve erkek çocuklarına yönelik kullanılan tanımlayıcı sözcükler, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel değerler çerçevesinde farklılık göstermektedir. Kız çocukları için kullanılan “elgölgeliği, mangof, gılıgıdık ve çeneke” gibi ifadeler genellikle narinlik, süs, hareketlilik ya da dış görünüşe gönderme yapan niteliklerle ilişkili görünmektedir. Bu tür örnekler, kız çocuklarının daha çok fiziksel görünüşleri ya da sevimlilikleri üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Buna karşılık, erkek çocukları için kullanılan “velet, zıpıldak, bizdik, bozak, ovul ve oğuş” gibi sözcükler ise daha çok

yaramazlık, hareketlilik, erkeksi duruş veya topluluk içindeki konum gibi özellikleri vurgular niteliktedir. Bu durum, dilin toplumsal cinsiyet kalıplarını pekiştiren bir araç olarak işlev gördüğünü ve çocuklara yönelik algıların kültürel kodlar üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Tanımlayıcı ifadelerden hareketle toplumsal cinsiyet kimliklerinin erken yaşlardan itibaren sözcüklerle inşa edildiği anlaşılmaktadır.

3.3.2. Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Yaş kavramı, bireylerin doğumdan ölüme kadar süren gelişim süreçlerini tanımlamak amacıyla kullanılan ve dilde çeşitli sözcük ve adlandırmalarla temsil edilen çok yönlü bir olgudur. Derleme Sözlüğü'nde çocuklara yönelik "yaş" kavramını ifade eden 73 sözcük bulunmaktadır. Bu sayısal veri fiziksel tanımlamaların halk ağzındaki fazlalığı ve çeşitliliğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Söz konusu tanımlamalar, çocuğun doğumundan itibaren geçirdiği gelişim evrelerini dilin söz varlığında izlemeye imkân sunmaktadır. Tanımlamalar arasında yeni doğmuş çocuklar, bebeklik dönemi, ilk çocukluk, oyun çağı ve ergenliğe yaklaşan dönem gibi evrelere işaret eden çok sayıda sözcük yer almaktadır. Bu sözcükler arasında en sık geçen ifade "küçük/ufak (40)" olurken, bunu sırasıyla "1, 2, 3...20 yaş aralığındaki çocuklar (15), yeni doğmuş (6), bebek (7), meme ve süt çocuğu (4), kırk günlük (3), aynı ay ve yaşta olan (2), büyük (1) ve ortanca (1)" gibi yaş bildiren diğer ifadeler izlemektedir.

Derleme Sözlüğü'nde, çocuklara yönelik olarak kullanılan "yaş" kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler alfabetik sırayla aşağıda listelenmiştir:

abalak	: Meme çocuğu. (I, 6)
adı*	: (II) Küçük çocuk. (I, 65)
aydaş*	: [aydaşık -1, aydeş (I) -1] 3. Yaşına girmemiş çocuk. 4. Aynı ay içinde doğan çocuklar. (I-VI, 410-411-4435)
âzı sarı*	: 1. Çocuk yaşıta. (VI, 4439)
bağana	: (I) [bağnak (I), bağrıntı (II), bağru, bahana (III)] 1. Yeni doğmuş çocuk, üç yaşına kadar olan çocuklara verilen genel ad. (I, 473)
bal*	: (III) [balam] 3. Küçük kız çocuk. (I, 495)
barak*	: (III) Küçük çocuk. (I-VI, 524-4446)
barartı	: Kırkları karışan aynı yaştaki çocuklar, yaşıta. (I, 526)
başıkabak	: Küçük çocuk. (I, 559)
bebey	: Kırk günlük çocuk, bebek. (I, 590)
bıcıldak	: 1. Küçük çocuk. (I, 654)
bir kımık	: 2. Sekiz, on yaşında çocuk. (I, 702)
boduk*	: (I) 3. Küçük çocuk. (I-VI, 721-4464)
bubu	: (II) Bir iki yaşındaki çocuk. (I, 775)
cene	: [cenni] Yeni doğmuş çocuk. (II, 880)
cibar*	: (I) [cabar (II), ceber, cıba (XII) -1, cıbag, cıbirga (I), cıba (VI), cıbar (I) -1] 1. Bebeklikten çıkmış çocuk. (II, 889)
cığıltı	: (III) [cırıldı] Yeni doğan çocuk. (II, 901)
cılız*	: (III) Yeni doğmuş küçük çocuk. (II, 912)
cırbağa*	: (I) [cırba (II), cırbağu, cırbala (I), cırbana (I), cırbağa -1, 2] 1. Küçük çocuk. (II, 925)
cibar	: (I) [cibi (I) -2] 2. Bebek, süt çocuğu. (II, 952)

cicik*	: (XII) Yeni doğan çocuk. (II, 959)
ciş uşak	: Ailenin en küçük çocuğu. (II, 982)
civil cücüğü	: Yaşları küçük ve çok sayıda çocuk. (II, 989)
cölepe	: Küçük çocuk. (II, 1006)
çil çocuk	: Küçük çocuk. (II, 1214)
çömçe	: (II) Ufak çocuk. (II, 1285)
çörten	: (II) Küçük çocuk. (II, 1294)
çune	: Ufak çocuk. (II, 1304)
dada*	: (I) [dad (II) -1, 2; dadak (III), dadaş -3, 4, 6; dadat, dağdaç] 2. Bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk. (II, 1317)
dadaş	: 11. Aynı yaşta olan küçük çocuklar, akran. (II, 1319)
dımdıraz	: Küçük çocuk. (II, 1460)
dil bilmez	: Küçük çocuk. (VI, 4488)
doğdaç*	: [doğdaş] 1. Yeni doğmuş bebek. (II, 1536)
doğugaç	: İlk doğan çocuk, süt emen çocuk. (II, 1539)
dorlak*	: (I) 2. On beş yaşından aşağı çocuk. 3. Küçük çocuk. (II, 1564)
ecik	: (IV) Küçük çocuk. (III, 1661)
ecük becük	: Çok küçük çocuklara verilen isim. (III, 1663)
ede*	: (I) [ece (I), ecem, eci -3, ecim (III) -2, eçe (I), eçi, edi (I), edigey, edocom, efe (II) -1, 2; efi, egim, eğe (I) -2, eke (IV) -1, eppe (I), etde (I) -1, 2] 8. Yirmi yaşına kadar olan çocuk. (III, 1664)
elicek	: (II) Cıva gibi kabına sığamayan beş yaşına kadar çocuk. (III, 1716)
encek	: (II) [encik (II)] Beş altı yaşına kadar olan çocuk. (III, 1744)
engil	: (III) Bir yaşındaki çocuk. (III, 1754)
ēsik	: (II) [eesik] 2. Günü dolmadan doğan çocuk. (III, 1781)
fortuk*	: 2. Sekiz ile dokuz yaşındaki çocuk. (III, 1876)
gacı	: (I) [gaccı, guci] 3. Yeni doğan çocuk. (III, 1887)
ganik	: 1. Küçük çocuk. (III, 1914)
görpe	: [gorpe] 2. Küçük çocuk. (III, 2162)
gübül*	: (I) [gübüç, gücek (I) -2] (II) Yeni doğan çocuk. (III, 2206)
havlez	: İki yaşındaki çocuk. (III, 2311)
hemicük	: Çok genç, çocuk. (III, 2338)
hırá*	: (I) [here (I), herce, hılta, hıraca, hıracık, hırak, hıras, hırca, hırcı, hırça (II), hırçe, hırço, hırda (I), hire (II), hırı (I), hırnık (V), hırpa, hısa, hıra, hire (III) -1, 2] 3. Küçük (çocuk için). 4. Ortanca (çocuk). (III, 2367-2368)
ınga	: Küçük çocuk. (IV, 2478)
kıdem	: Küçük çocuk. (IV, 2787)
kışkene	: Küçük çocuk. (IV, 2847)
kiçkine bala	: Küçük, memede olan çocuk. (IV, 2870)
kirt	: (VIII) Küçük çocuk. (IV, 2883)
kuduz*	: (II) 2. Sevimli küçük çocuk. (IV, 2992)
mağsım	: [mağsim] Çok küçük çocuk. (IV, 3105)
medik*	: [midik, midilik] Küçük çocuk. (VI, 4591)

milcan	: 2. 5-6 yaşındaki çocuk. (IV, 3199)
nini	: (I) [ninik (I) -1, 2; ninni (I)] 1. Küçük çocuk, bebek. (IV, 3253)
palas	: (I) Büyük çocuk. (V, 3385)
patı	: (I) Küçük çocuk. (V-VI, 3411-4641)
sabı	: [sabı çocuk, sabı, sabu] Bir yaşıdan küçük çocuk, bebek. (V, 3509)
sevi	: (II) 2. Küçük çocuk. (V, 3596)
tonguç	: (I) 1. En büyük çocuk. 2. En küçük çocuk. (V, 3961)
töngemen*	: (I) [töngeme, töngümen -2] (II) [töngöme] Küçük çocuk. (V, 3984)
töngümen	: 1. Üç ya da beş yaşında çocuk. (V, 3985)
tuna	: (III) Yavru (insan için). (V, 3994)
ülle	: (I) Yeni doğmuş, kırkı çıkmamış çocuk. (VI, 4065)
yaşartman*	: 2. Altı aylıkla beş, altı yaş arasındaki (gürbüz) çocuk. (VI, 4199)
yavşah*	: (II) [yavşak] Küçük çocuk. (VI, 4208-4209)
yenidünya*	: (I) 1. Yeni doğmuş çocuk. (III) (VI, 4247)
zıplak*	: (VI) On beş yaşındaki çocuk. (VI, 4377)

Verilen örneklerde geçen “ülle, yenidünya, doğdaç, cene, bebey, cıgıltı, gübül,” gibi ifadeler kırkı çıkmamış ya da yeni doğmuş bebekleri tanımlarken “dada, bubu, aba, abalak, engil” gibi sözcükler 1-2 yaş aralığındaki çocuklara işaret etmektedir. Bunun yanında “milcan, fortuk, bir kımık, zıplak” gibi sözcükler ise 5 ile 15 yaş aralığındaki çocukları nitelendirmektedir. Ayrıca “dadaş, barartı” gibi sözcükler aynı yaş grubunda bulunan çocukları, “tonguç ve ciş uşak” gibi sözcükler ise aile içindeki doğum sırasını yani ilk ya da son çocuk olma durumunu işaret etmek için kullanılmaktadır.

Elde edilen veriler, halk dilinde çocuğun yalnızca “küçük” olarak değil gelişim evrelerine, yaşına, fiziksel gelişimine ve ailedeki konumuna göre ayrıntılı biçimde tanımlandığını göstermektedir. Bu tanımlamalar sadece yaş belirtmekle kalmayıp sevgi, küçümseme, şefkat veya mizahi bir yaklaşımı da içermektedir. Dolayısıyla bu sözcükler, sosyal ve kültürel boyutu olan çok katmanlı ifadelerdir.

3.3.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Bedensel özelliklerin ifade edilmesinde sıklıkla kullanılan ve önemli bir yer tutan “kilo” kavramına ilişkin olarak, çocukların fiziksel niteliklerini tanımlamada 56 farklı sözcük kullanıldığı belirlenmiştir. Bu sözcükler anlam bakımından temelde olumlu ve olumsuz anlam taşıyan sözcükler şeklinde iki ana grupta toplanmaktadır. Şişman (18), tombul (9), gürbüz (8), gelişmiş (3) çocuklar olumlu anlam taşıyan ifadeler; zayıf (11), cılız (9), sıska (6), gelişmemiş (4) çocuklar ise olumsuz anlam taşıyan ifadeler olarak belirlenmiştir. “Balaban, pampal, tomuş tomuş, gömbesen, tılış” gibi sözcükler çocukların fiziksel olarak gelişmiş, sağlıklı ve güçlü olduklarını ifade ederken “ağdeş, aydaş, büdük, cıbar, moza, tırkış” gibi sözcükler çocuğun yeterince gelişemediğini, zayıf veya çelimsiz olduğunu belirtmektedir.

Özellikle şişman ve tombul çocukları tanımlayan sözcüklerde bu tür fiziksel özelliklerin halk arasında olumlu birer nitelik olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu sözcüklerde sıkça karşılaşılan +cIk, +cUk, +Uş gibi sözcüğe küçültme anlamı katan ekler ve topuş topuş, yumul yumul gibi tekrar grupları çocuğa yönelik sevgi ve sevecenlik duygularını yansıtmaktadır. Buna karşılık, zayıf ya da cılız çocukları tanımlayan sözcüklerin büyük çoğunluğu olumsuz ve acıma içeren çağrışımlar barındırmaktadır. Örneğin cin ve periler tarafından tutulduğu sanılan sıska, cılız çocuk

“baskın” sözcüğüyle karşılanmakta ve bu zayıflık hâli halk inançlarıyla açıklanmakta, çocuğun fiziksel durumu cin, peri gibi doğaüstü varlıkların etkisiyle ilişkilendirilmektedir. Bu durum halk dilinin yalnızca fiziki betimlemeyi değil kültürel inanç sistemlerini yansıttığını da göstermektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, çocuklara yönelik olarak kullanılan “kilo” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ağdeş	: Zayıf, cılız (çocuk hakkında). (I, 87)
akbilek	: Tosuncuk, fazla iri doğan çocuk. (I, 142)
arbaz	: 3.Tombul, şişman çocuk. (I, 301)
aydaş*	: [aydaşık -1, aydeş (I) -1] 1. Gelişmeyen cılız bebek. (I-VI, 410-411-4435)
balaban*	: (II) [balacan -1, balaman (I), balasır (II)] 1. Şişman, gürbüz (çocuk). (I, 496)
bambal*	: (I) [bambıl (III) -1, 2; bambıl bambıl, bambılböce, bambul (II) -1, 2; banbal (II) -1] 2. Gürbüz çocuk. (I-VI, 513-4445)
baskın*	: (I) [başgın] 1. Cin ve periler tarafından tutulduğu sanılan sıska, cılız çocuk. (I, 543)
boduk*	: Şişman çocuk. (I-VI, 721-4464)
büçük	: (I) [büdür, bükür (I)] Çelimsiz ve zayıf çocuk. (I, 812)
cıbar*	: (I) [cabar (II), ceber, cıba (XII) -1, cıbag, cıbirga (I), cıba (VI), cıbar (I) -1] 2. Zayıf çocuk. (II, 889)
cımbız*	: [cınıvız, cinibiz (III)] Zayıf, çelimsiz çocuk. (II, 924)
cırbağa*	: (I) [cırba (II), cırbağu, cırbala (I), cırbana (I), cırbağa -1, 2] 2. Gelişmemiş, cılız çocuk. (II, 925)
cimil	: (I) Cılız çocuk. (II, 972)
ciran	: [cırbağa (III)] Sıska (çocuklar hk.) (II, 983)
coşka*	: (II) Sıska, cılız çocuk. (II, 1003)
cüneş	: Büyüyemeyen, gelişmemiş (çocuk için). (VI, 4476)
çilpez	: Cılız, gelişmemiş çocuk. (II, 1220)
dombalak	: (II) Şişman çocuk. (II, 1551)
ebbas	: İyi gelişmemiş küçük çocuk. (VI, 4492)
göbil	: [göbül (IV) -2] Tombul çocuk. (III, 2117)
gödelez*	: Şişman çocuk. (III, 2124)
gömbesen	: Şişman ve sağlam çocuk. (III, 2147)
görkem	: (I) [gorkem, gökrem, gölkem, görgem] 2. Gürbüz, iyi gelişmiş (çocuk). (III, 2161)
halazı	: (II) Zayıf çocuk. (III, 2258)
hera	: Hastalıktan zayıf düşen güçsüz çocuk. (III, 2342)
hoirat*	: (I) 8. Bakımsız çocuk. (III, 2423)
hüşürük	: [hösür (II), hötüm (I) -2] 2. Zayıf, cılız çocuk. (III, 2439)
izede	: Zayıf, cılız (çocuk için). (IV, 2576)
kıvrık*	: (II) Zayıf kalmış çocuk. (IV-VI, 2854-4560)
koca dölü	: Sıska çocuk. (IV, 2892)
löpçük	: Yerindem kımıldayamayacak kadar şişman (çocuk için). (IV, 3097)
medik*	: [midik, midilik] Şişman çocuk. (VI, 4591)

moza*	: (III) 3. Sıska çocuk. (IV-VI, 3213-4600)
pahamlı	: Gürbüz, çok gelişmiş (çocuk). (V, 3382)
palak*	: (I) 2. Tombul çocuk. (V, 3384)
palk	: (I) Çok bakımlı ve iyi gelişmiş çocuk. (V, 3389)
pampal	: (I) [pambul (I), pampalak, pampul (I), panpar, pambalak, panpal, panpalaḥ] Tombul, şişman, gürbüz (çocuk). (V, 3390)
panavır	: [panavur] Gürbüz, şişman (çocuk). (V, 3392)
patalak	: (I) Şişman (çocuk için). (V, 3409)
pataman*	: Hantal, tombul çocuk. (V, 3409)
pompul	: (II) [pomak] 2. Sevimsiz ve şişman (çocuk için). (V, 3470)
popul popul	: [popuş popuş -1, 2] 1. Küçük, tombul (çocuk için). (V, 3471)
sütçalgını	: [süthırası] Gebe annenin sütünü emmekten zayıflamış çocuk. (V, 3728)
tlıhş	: Etine dolgun, şişmanca (çocuk için). (V, 3915)
tıpış tıpış	: Şişman ve sevimli (çocuk için). (V, 3919)
tırkış	: (II) Büyüyemeyen, zayıf (çocuk için). (V, 3924)
tokalaç	: Bodur, şişman çocuk. (VI, 4767)
tomak*	: (IV) 2. Çok şişman (bebek için). (V, 3956)
tomuş tomuş	: Şişman (çocuk için). (V, 3960)
tontoroş*	: [tontoloş, tontoş] Tombul. (V, 3962)
topuş topuş*	: [topul topul] Tombul (çocuk için). (V, 3967)
toslak*	: (I) [tongalak, torlak (V), toslah, tosmak (II), tosmalak] Yaşından iri, gürbüz (çocuk). (V-VI, 3974-4772)
tostos	: (I) Şişman (çocuk için). (V, 3975)
üzbelek*	: Sıska (çocuk için). (VI, 4086)
yaşartman*	: 2. Altı aylıkla beş, altı yaş arasındaki gürbüz çocuk. (VI, 4199)
yumul yumul*	: [yumak yumak, yumuk yumuk, yuval yuval] Tombul (çocuk için). (VI, 4319)

Tanımlamalarda kullanılan sözcüklerin yapıları da halkın dil kullanımı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Birçok sözcükte sözcük yinelemesi “popul popul, tıpış tıpış” ya da varyantlar yoluyla “pampal, pampalak, pampul” anlamın duygusal yönü zenginleştirilmiştir. Bu biçimsel çeşitlilik, sözcüklerin hem bölgesel kullanımlarını hem de halk dilinin canlılığını ve üretkenliğini göstermektedir.

3.3.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Türkiye Türkçesi ağızlarının zengin söz varlığında çocukların fiziksel özelliklerine göre şekillenmiş ifadeler bulunmaktadır. Derleme Sözlüğü’nde çocukların boy özelliklerini tanımlamak amacıyla kullanılan 17 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin 11’i kısa boylu ve ufak tefek çocukları, 6’sı ise uzun boylu ve iriyarı çocukları tanımlamak için kullanılmıştır. Özellikle çocukların boy uzunluğunu ve yapısını ifade etmede kullanılan “dev hortuğu ve tanbalığı” gibi ifadeler dikkat çekici örnekler arasında yer almaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, çocuklara yönelik kullanılan “boy” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

bacak çekiştiren* : (I) Küçük çocuk. (VI, 4440)

boci	: (II) Küçük çocuk. (I, 716)
boduk*	: Kısa boylu çocuk. (I-VI, 721-4464)
cinbüzü*	: [cinbüzü, -1, 2; cinbüzzük] 3. Küçük yapılı olan çocuk. (II, 975)
comman*	: İri yarı çocuk. (II, 998)
congalaz*	: (I) [concoloz (III), conculaz (I), congala (II), congalaz karısı, congalamas, conkalaz, conkolaz karısı] (IV) Ufak tefek olan çocuk. (II, 999)
cüvelek	: (I) Küçük ve sevimli. (II, 1029)
dev hortuğu	: Dev yavrusu, iri çocuk. (II, 1443)
dıbiş	: (I) 3. İri yapılı küçük çocuk. (II, 1449)
godaman	: Ufak boylu çocuk. (III, 2091)
gödelez*	: Kısa boylu çocuk. (III, 2124)
kotmak	: İri yarı, gösterişli (çocuklar için). (IV, 2938)
mutuş*	: Ufak tefek erkek çocuk. (IV, 3227)
pöstek	: Kısa boylu, tıknaz (kız çocuk için). (V, 3483)
şimbidi*	: [şimbidik] Ufak tefek, sevimli çocuk. (V, 3780)
tanbalığı	: İriyarı çocuk. (V, 3821)
ufaklık	: (II) Küçük çocuk. (VI, 4026)

3.3.5. Sağlık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Çocukların sağlık durumu ve gelişim dönemlerindeki aksaklıkları tanımlamak için kullanılan 26 sözcük arasında, yürüme ile ilgili problemler (6) ilk sırada yer almaktadır. Bunu, “hastalıklı (5), erken doğan (5), alt ıslatma (3) ve anormal doğan (1)” çocukları tanımlayan diğer ifadeler izlemektedir. Erken doğan çocuklar için “evsük, yetiksiz, kıdıman ve günsüz” gibi sözcüklerin eksikliği, az olmayı ve yetmemeyi çağrıştırdığı görülmektedir. Yürüme çağında olan ancak yürüyemeyen ya da geç yürüyen çocuklar ise “apa, bestar, pestar, oturak ve oydaş” gibi sözcüklerle tanımlanmıştır. Bu ifadeler toplumun çocuk gelişimine ilişkin gözlemlerini, deneyimlerini ve bu konulardaki duyarlılığını yansıtan önemli kültürel göstergeler olarak değerlendirilebilir.

Derleme Sözlüğü’nde, çocuklara yönelik kullanılan “sağlık” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

altı parmak*	: (II) 2. Altı parmaklı doğan çocuk. (I, 230)
apa*	: 1. Yürümesi gerektiği halde yürüyemeyen çocuk. (I, 282)
aydaş*	: [aydaşık -1, aydeş (I) -1] 5. Anormal doğan çocuk. (I-VI, 410-411-4435)
basık*	: (I) [başhun, basılmış, başlan, bassık, bassuk, basuk -1, -2] 2. Yürümesi geciken çocuk. (I, 539)
bestar	: Yürüyemeyen çocuk. (I, 641)
cılaz	: 3. Hastalıklı çocuk. (II, 907)
evsük	: 2. Gününden önce doğmuş çocuk. (III, 1816)
gumbar*	: (II) Hastalıklı, sıska çocuk. (III, 2194)
günsüz*	: Zamanından önce doğan insan. (III-VI, 2231-4515)
halazı	: (II) Hastalıklı çocuk. (III, 2258)
kaskamıt*	: Vücudu biçimsiz çocuk. (IV, 2676)
kebesiz*	: Ölü doğan çocuk. (IV, 2715)

kede	: Şiş karınlı, sarı yüzlü, hasta çocuk. (IV, 2718)
kıdıman	: Zamanından önce doğan (insan). (VI, 4553)
külük	: (V) Sarı benizli, cılız, kavruk çocuk. (IV, 3033)
laşga	: (III) 2. Geceleri altını ıslatan çocuk. (IV, 3068)
oturak*	: (II) 2. Yürüme zamanı geldiği halde yürüyemeyen çocuk. (V, 3297)
oydaş	: Yürüyemeyen, zayıf çocuk. (V, 3302)
pestar	: Yürümesi gerekirken yürüyemeyen çocuk. (V, 3436)
saksak	: (II) Çok işeyen çocuk. (V, 3522)
sellimedek	: [sellimaraz] Yatağını ıslatan çocuk. (VI, 4684)
tıkı*	: (II) Yaşı büyük, bedeni az gelişmiş çocuk. (V-VI, 3912-4760)
tırık*	: (I) 2. Hastalıklı çocuk. (V, 3921)
üzbelek*	: Hastalıklı (çocuk için). (VI, 4086)
yalımbilek	: Kemikleri gelişmeden doğan çocuk. (VI, 4147)
yetiksiz	: Erken doğan çocuk. (VI, 4260)

Derleme Sözlüğü'nde hastalıklı, zayıf ya da sıksa çocuklar için “cılız, gumbar, tırık, külük, üzbelek” gibi ifadeler kullanılırken fiziksel farklılık gösteren çocuklar için “altı parmak, kaskamıt, tıkı, yalımbilek” gibi tanımlamalar yer almıştır. Ayrıca altını ıslatan ya da fazla işeyen çocuklar “laşga, sellimedek, saksak” gibi adlarla anılmış; ölü doğan çocuklar ise “kebesiz” sözcüğüyle ifade edilmiştir.

3.3.6. Diğer Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü'nde, çocuklar için kullanılan tanımlamalar içerisinde örneği az olan ve diğer başlıklar altında değerlendirilemeyen 43 sözcük örneği “Diğer Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu örnekler çocuğun gelişim evresi, fiziksel durumu, doğum sırası ve sosyal algılarına göre çeşitlenmektedir. Örneğin, “cevik” sözcüğü ikiz çocukları tanımlarken, “çot” beş yaşına kadar yürüyemeyen çocukları ifade eder. Yine “apalak” yeni emeklemeye başlayan, “çöçe” yeni yürüyen, “cödü ve tösüldek” ise konuşmaya yeni başlayan çocuklar için kullanılmıştır. Henüz memeden kesilmemiş veya emmeye düşkün çocuklar için “emelek, emişken, emer ve emlik” gibi em- fiilinden türetilmiş sözcüklerin kullanıldığı belirlenmiştir. Gelişimini tamamlayamamış çocukları tanımlamak üzere “eksik, gıynak ve ebbas”, büyüme geriliği gösteren çocuklar için “komeç”, çeşitli sağlık sorunlarına işaret eden çocuklar için ise “fırtıhlı (burnu akan), fildirfiş (abdestini tutamayan), koruklu (sümüklü) ve kirkele (pis)” sözcükleri kullanılmıştır. “Beli gevşek” ifadesi ise özellikle yatağını ıslatan çocukları tanımlamaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde, çocuklara yönelik kullanılan “Diğer Fiziksel Tanımlamalar” kavramı ile ilgili örnek sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

akpampul	: [aktopaç (I)] Güzel ve beyaz çocuk. (I, 160)
apalak*	: (I) 3. Yeni emeklemeye başlamış çocuk. (I, 282-283)
aydeş*	: (I) 3. Akşama kadar durmadan koşup oynayan çocuk. (I, 411)
beli gevşek	: 1. Yatağına işeyen (genellikle çocuk için). (VI, 4455)
cevik	: İkiz olan çocuklar. (II, 887)
comba*	: (II) Güçlü kuvvetli erkek çocuk. (II, 996)
cödü*	: (I) 1. Yeni konuşmağa başlayan çocuk. (II-VI, 1005-4475)
çipil çipil	: (II) Ufak, parlak mavi gözlü (küçük çocuk hk.) (II, 1233)
çot	: (I) 3. Beş yaşına kadar yürüyemeyen çocuklara denir. (II, 1274)

çöçe*	: (II) 1. Yeni yürüyen çocuk. (II, 1276)
dikme	: (VI) 3. Bir ailenin tek çocuğu. (II, 1489)
döl*	(I) [dol (IV) -1, 3; dölleme -1] 1. Soyun devamını sağlayan çocuk. (II-VI, 1575-4489)
eksik*	: (I) Zamanı gelmeden doğan insan yavrusu. (III-VI, 1697-4494)
emelek	: (II) Henüz memeden kesilmemiş (çocuk). (III, 1732)
emer	: Memeden kesilmemiş çocuk. (III, 1734)
emişken	: (II) 1. Meme emmeye düşkün çocuk. (III, 1737)
emlik	: (I) Süt emmekte olan insan yavrusu. (III, 1739)
fırtıhlı	: Burnu akan çocuk. (III, 1857)
fildirfiş	: (II) Abdestini tutamayan çocuk. (III, 1864)
gıynak	: (I) Çok küçük doğan çocuk için kullanılır. (III, 2068)
ilkidin	: [ilkidünü, ilküdü, ilküdü] İlk çocuk. (IV, 2530)
kirkele*	: (II) Pis çocuk. (IV, 2880)
komeç	: Büyüyemeyen çocuk. (IV, 2915)
kopel	: Sağlıklı küçük çocuk. (IV, 2922)
koruklu	: Sümüklü çocuk. (IV, 2929)
köstekli*	: (I) 1. Çok düşen, iyi yürüyemeyen çocuk. (IV, 2977)
mamuh	: (I) Güzel (küçük çocuklar için). (IV, 3117)
nevçır	: [nevcik] Torunun çocuğu. (IV, 3249)
parsalak	: Sevimli ve kirli çocuk. (VI, 4639)
sırkıntı	: (II) Kocamış erkeğin son çocuğu. (V, 3619)
sıyrıntı	: (IV) Son doğan çocuk. (V, 3629)
soncul:	soñcul [sonbeşik, sondöl -1, sonkaltı, sonkesen -1] Sonuncu çocuk. (V, 3666)
tanaka*	: 2. Büyük kafalı (çocuk). (V, 3820)
tekne gazıntısı	: [tekne dibi, teknekazıntısı] Anne ve babaların yaşlıyken olan son çocukları. (V, 3868)
tomuş tomuş*	: Sevimli (çocuk için). (V, 3960)
tontoroş*	: [tontoloş, tontoş] Sevimli, güzel (çocuklar için sevgi belirtir sözcük). (V, 3962)
topuş topuş*	: [topul topul] Sevimli (çocuk için). (V, 3967)
tösüldek	: Anlaşılmaz sözcükler söyleyen, yeni konuşmaya başlamış çocuk. (V, 3987)
tuzun	: Güzel çocuk. (V, 4005)
uğralı	: 1. Burnunun çevresinde beyaz serpinti bulunan (bebek). (VI, 4029)
yannık düren	: [yanık düren] Son çocuk, tekne kazıntısı. (VI, 4174)
yumul yumul	: [yumak yumak, yumuk yumuk, yuval yuval] Sevimli. (çocuk için). (VI, 4319)
zıpıldak*	: (I) 1. Oyun çağında çocuk. (VI, 4376)

Aile içindeki doğum sırasına göre yapılan adlandırmalar arasında “dikme (tek çocuk), ilkidin (ilk çocuk), soncul, sıyrıntı, sırkıntı ve tekne gazıntısı (son çocuk)” öne çıkmaktadır. Torunun çocuğu ise “nevçır” sözcüğüyle ifade edilmiştir. Fiziksel özelliklere atıfta bulunan adlandırmalardan “tanaka” büyük kafalı çocukları, “uğralı” ise burnunun çevresinde beyaz serpinti bulunan bebekleri

tanımlamaktadır. Sağlıklı veya sevimli çocuklara yönelik ise “comba, kopel, mamuh, tuzun, tomuş tomuş, tontoroş, topuş topuş, yumul yumul, zıpıldak ve parsalak gibi” sevgi belirten ifadeler kullanılmaktadır. Ayrıca, gün boyu oynayan çocuklar için “aydeş”, yürürken sık sık düşen çocuklar için “köstekli” sözcükleri kullanılırken “döl” terimi ise genel anlamda soyun devamını sağlayan çocukları tanımlamaktadır.

3.4. İnsanların Geneline Yönelik Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde yer alan tanımlamalar incelendiğinde, bazı sözcüklerin kullanım bağlamında kadın, erkek ya da çocuklara özgü olduğu belirtilmiştir. Ancak konuyla ilgili sözcüklerin büyük çoğunluğunda bu tür bir sınırlama yapılmamış, tanımlamaların cinsiyet, yaş ya da toplumsal rol ayırt etmeksizin insanların geneli için yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, halk ağzındaki fiziksel tanımlamalar yapılırken çoğunlukla bireyin toplumsal kimliğinden ziyade dış görünüşüne, bedensel özelliklerine ya da sağlık durumuna odaklanıldığını göstermektedir.

İnsanların geneline yönelik (2722) fiziksel tanımlama, içeriklerine göre “yaş, cinsiyet, kilo, boy, organ adları, giyim-kuşam ve temizlik, sağlık ile ilgili fiziksel özellikler” başlıkları altında tematik olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, halk ağzındaki tanımlayıcı sözcüklerin sadece bireyleri tanımlamakla kalmadığını aynı zamanda toplumun fiziksel farklılıklara dair değer yargılarını, normlarını ve algı biçimlerini de yansıttığını göstermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla, Derleme Sözlüğü’nde yer alan bu türden halk ağzı verileri yalnızca dil bakımından değil sosyokültürel bağlamda da önem taşımakta bireylerin fiziksel özellikler üzerinden nasıl tanımlandığına, sınıflandırıldığına ve kimi zaman da dışlandığına ışık tutmaktadır.

3.4.1. Cinsiyet ve Üreme ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde insanların geneline yönelik cinsiyet ve üreme yetisi ile ilgili 15 örnek tespit edilmiştir. Halk ağzında kullanılan tanımlamalar, özellikle bireyin doğurganlığı, kısırlığı, cinsel güç eksikliği ve çocuk sahibi olup olamaması üzerinden şekillenmektedir. Sözlükte “kısırlık” olgusunu ifade eden sözcükler önemli bir yer tutmaktadır. “Asnik, göğleme, ursan, üske, yazman, beyman, ocağkör” gibi 7 farklı sözcük, doğuramayan ya da çocuğu olmayan kişiler için kullanılmaktadır. Bunlar arasında “ocağkör ve uğumsuz” gibi sözcükler ise özellikle çocuğu ya da oğlu olmayan bireyleri nitelendirmekte dolayısıyla toplumun erkek çocuk beklentisini yansıtan anlamları da ifade etmektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik kullanılan “cinsiyet ve üreme” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ansız*	: [añsız] (II) 1. Cinsi kudretini kaybetmeyen kimse. (I, 279-280)
asnik	: Kısır. (I, 347)
baştak*	: (I) 1. Çoluğu çocuğu olmayan. (I, 565)
beyman*	: [béyman (I)] (II) Çocuğu olmayan kısır. (I, 648)
göğleme	: (II) Kısır. (III, 2131)
gurubaş	: Çocuğu olmayan. (III, 2201)
martaloş	: Çift cinsiyetli. (IV, 3131)
ocağkör	: Çocuğu olmayan. (V, 3264)
tat*	: (I) [tatat, tatavu] 5. Üreme organı büyük kimse. (V-VI, 3843-4743)
tor*	: (I) [torlak (I) -1, toraşan] (X) Cinsel gücü çok olan. (V, 3968-3969)
uğumsuz*	: (II) Döl döş vermeyen, çocuğu, özellikle oğlu olmayan. (VI, 4031)

ursan	: Kısır. (VI, 4043)
ürek*	: (I) 1. Çok üreyen, üremeye elverişli. (VI, 4070)
üşke	: Kısır, doğurmayan. (VI, 4798)
yazman	: Yoz, yavrusuz. (VI, 4221)

Üreme gücü yüksek ya da cinsel kudret sahibi bireyler için kullanılan “ansız, tor, ürek” gibi sözcükler az sayıda olup, bireyin cinsel gücünü veya üreme yeteneğini öne çıkarmaktadır. Dikkat çekici bir diğer unsur ise “baştak ve beyman” gibi sözcüklerin çocuk sahibi olmamayı bir eksiklik veya kusur olarak tanımlaması, “martaloz” sözcüğünün ise cinsiyet normlarına uymayan çift cinsiyetli bireyleri dışlayıcı ve belirleyici bir biçimde ele almasıdır. Bu durum, halk ağzındaki tanımların yalnızca betimleyici değil aynı zamanda toplumsal değer yargılarıyla yüklü olduğunu da göstermektedir.

3.4.2. Yaş ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Yaş kavramı bireylerin toplumsal konumunu, rollerini ve kimliklerini belirleyen temel göstergelerden biridir. Yaş sadece biyolojik bir veri değil aynı zamanda kültürel, sosyal ve psikolojik anlam katmanlarıyla zenginleşmiş bir kavramdır. Bu bağlamda, Türkiye Türkçesinde yaşla ilgili kullanılan sözcükler yalnızca “genç ya da ihtiyar” gibi basit karşılıklarla sınırlı kalmayıp bireyin olgunluk düzeyi, toplumsal deneyimi, fiziksel görünümü, yaşlılık durumu ve sosyal itibarı gibi çok boyutlu anlamları da ifade etmektedir.

Derleme Sözlüğü’nde insanların geneline yönelik yaş kavramıyla ilişkili 149 sözcük tespit edilmiştir. En yoğun sözcük grubu, “yaşlı (54) ve ihtiyar (42)” kavramları etrafında toplanmaktadır. Bu durum, Türk toplumunda yaşlılık ve ihtiyarlığın hem dilde hem de kültürel olarak daha belirgin ve tanımlayıcı bir rol oynadığını düşündürmektedir. “Genç” kavramına karşılık gelen 32 sözcük, yaşlılık kadar olmasa da dikkat çekici bir çoğunluğa sahiptir. Buna karşın “yaşıt (13), orta yaşlı (10), kart (6), koca (6) ve toy (5)” kavramları daha sınırlı bir ifade alanına sahiptir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik kullanılan “yaş” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abbo	: [abbu] İhtiyar. (I, 15)
ağın	: İhtiyar, yaşlı. (I, 90)
ahdiyar	: Yaşlı. (VI, 4412)
ahıl*	: [ahil] Yaşlı kimse. (I, 129)
akman*	: 3. İhtiyar. (I, 159)
anaç*	: (I) 3. İhtiyarlamış. 5. Orta yaşlı, ergin. (I, 246)
andaç	: (III) Eş, denk. (I, 256)
argan	: (I) Yaşıt, akran. (I, 311)
ası*	: (I) Yetişkin. (I-VI, 342-4427)
ayan	: (I) [ayanağa, a yen -1] 2. İhtiyar, yaşlı koca. (I, 406-407)
aygın*	: (I) 2. İhtiyar, yaşlı. (I, 413)
azmant*	: İhtiyar. (I, 442)
bab	: [bap (I)] Eş, denk, akran. (I, 446)
bastaban	: Eşit, denk. (I, 545)
baylık	: (IV) Gelişmiş, ergin, olgun. (I, 582)
bektaş	: Akran, eş. (I, 604)
buğlez	: 2. Yaşlı görünüşlü. (I, 781)

bumbur	: İhtiyar. (I, 791)
cahal*	: [cahel, cāhilce, cayıl, cehal, cehel (II), cıhal] Genç. (II, 846)
cari*	: [calayır, cari, caşut, celen -1, ceri (I), cerit (I), çelen (II), çevrimli] 3. Genç. (II-VI, 861-4471)
caş	: (I) Genç. (II, 864)
celep*	: (I) [cemeke] 1. Genç (kimse). (II-VI, 877-4472)
celfin	: (II) Genç. (II, 878)
cımbut	: 1. Genç, gelişmiş. (II, 916)
cımbut*	: 1. Genç, gelişmiş. (II, 916)
cimri*	: (I) 1. Genç. (II, 974)
coş	: Genç. (II, 1003)
çağlı	: Yaşlı, kocamış. (II, 1037)
çiğelem	: (II) Genç. (II, 1206)
çökek	: (II) 1. Çok yaşlı. (II-VI, 1281-4482)
dablak*	: (I) Ergenlik çağı yaklaşmış olan. (II, 1316)
denkteş	: [denktaş] Akran, yaşıtlı, eş. (II, 1425)
dığrak*	: (III) 1. Genç. (II, 1453)
direk	: (I) Çok yaşayan (kimse). (II, 1512)
dölek*	: (II) [dölecik] 7. Yaşı kırkı geçen kimse. (IV) 2. Orta yaşlı (kimse). (II, 1577)
düğese	: Yaşlı olduğu halde genç görünen kimse. (II, 1621)
düşkün*	: [düşnük (II)] 1. İhtiyar. (II, 16379)
ece	: 11. Aksakallı ihtiyar. (III, 1659)
ege	: [eğe (III)] 1. Kendinden yaşça büyük olanlara denir. (III, 1672)
eğef	: (III) Beli bükülmüş ihtiyar. (III, 1675)
ehal	: Orta yaşlı insan. (III, 1689)
ehdiyarırak	: İhtiyarca, az ihtiyar. (III, 1689)
ehiti	: (VI) [ehtiyar] İhtiyar. (III, 1691)
eke*	: [ekdi (V) -1, ekeşmiş, ekki (I), ekebüke, ekece (II) -1, eketaka, eketoh, eketoka -1] (I) Büyük, yetişkin, yaşlı, kart, olgun (insan). (III, 1691-1692)
ekece*	: [eke (II) -6] (III) Orta yaşlı. (III, 1692)
eksin*	: (I) 1. İhtiyar. (III, 1698)
emsel	: Yaşıtlı. (III, 1741)
eremeke	: (III) Yetişkin. (III, 1766)
ergisi	: Yetişkin, olgun. (III, 1768)
erişgin*	: (III) [erişik (III)] 2. İhtiyar. (III, 1772)
eşdaş	: Akran. (III, 1788)
everim	: Evlenecek çağa gelmiş olan (kimse). (III, 1805)
fan fan	: [fag fag] İhtiyarlamış. (III, 1833)
ferik	: (IV) 1. Genç, körpe. 2. Yaşını göstermeyen, olduğundan genç görünen (kimse). (III, 1845)
fıdıl	: (I) Toy, genç. (III, 1850)
fortuk*	: 1. 3. İhtiyar, yaşlanmış (kimse). (III, 1876)

garakütük	: Evin yaşlısı, büyüğü. (III, 1919)
gart*	: (I) [gartlaç (I)] 1. Yaşlı, ihtiyar (kimse). (III, 1930-1931)
geç	: (I) Genç. (III, 1960)
geçgel	: (II) Yaşlı. (III, 1961)
geçük	: [geçgin -2, geçik (I)] İhtiyar. (III, 1963)
goca	: (I) [goja] İhtiyar, yaşlı. (III, 2089)
gogo*	: (II) İhtiyar. (III, 2094)
göçkün	: (II) Yaşı ilerlemiş (kimse). (III, 2121)
hentaş	: Akran, yaşıtlı. (VI, 4519)
henteş	: (I) [hendeş, hentoş] Akran, yaşıtlı. (III, 2341)
heryen	: Henüz evlenmemiş, ergen. (III, 2348)
hıntış	: (I) İhtiyar. (III, 2366)
hırhıtér	: Çok ihtiyar. (III, 2369)
hırır	: İhtiyar. (III, 2370)
honaz*	: (I) [honamaz (I) -2] 2. Yaşlı, ihtiyar. (III, 2401)
horlak	: (II) Çok ihtiyar (kimse). (III, 2411)
hotur	: Yaşlı, ihtiyar. (III, 2420)
huntumuş	: Çok yaşlı, ihtiyar. (III, 2444)
ırsap	: Yaşlı, ihtiyar. (IV, 2488)
kabran*	: (VI) İhtiyar. (IV, 2585)
kaftar*	: [kafdar (I), kafter] 1. İhtiyar. (IV, 2594)
kakavan*	: (III) İhtiyarlanmış insan. (IV, 2602)
kaklak*	: (I) Kocamış, iş göremeyecek duruma gelmiş. (IV, 2605)
kanbeyin*	: Genç. (IV, 2620)
kandak*	: (V) 1. Yaşlı, ihtiyar. (IV, 2621)
kanrık*	: (III) İhtiyar. (IV, 2627)
kartalak	: [kartalaç (II), kartalaş] Kart, yaşlı. (IV, 2671)
kartmak	: (III) Yetişkin, olgun. (IV, 2671)
kazak*	: (I) 2. Genç. (IV, 2710-2711)
kerkere*	: Yaşlı. (IV, 2756)
kılavlı*	: (II) Yaşı büyük olup da genç görünen. (IV, 2795)
kılınboz	: (II) Orta yaşlı. (IV, 2799)
kızıl*	: (IV) 3. Genç. (IV, 2864-4561)
kocasan	: (II) Yaşlı görünüşlü (kimse). (IV, 2893)
komu	: Yaşlı, koca. (IV, 2915)
korpe	: Küçük, genç, körpe. (IV, 2928)
koruk	: (VI) Genç, yeni yetişmekte olan. (IV, 2929)
koskos*	: (V) İhtiyar. (IV, 2931)
koşenç	: Yaşıtlı. (IV, 2934)
kovaltaz	: (I) İhtiyar. (IV, 2939)
köfnük*	: (I) İhtiyar (kimse). (IV, 2949)
könez	: (II) 1. İhtiyar, yaşlı. (IV, 2960)
körepe	: (II) Çalışamaz duruma gelmiş (kimse). (IV, 2966)
kösnük*	: (III) İhtiyar ve güçsüz kimse. (IV, 2976)

kucuş*	: [kocamış, kuş, kocuş] Yaşlı kimse. (VI, 4573)
küküm	: (II) [kukum, küngül, künküm] Elden ayaktan düşmüş, çok ihtiyar. (IV, 3027)
mağsakuşu	: Geç uyuyan yaşlılara verilen ad. (IV, 3105)
manguf*	: [mangıf -3, mankuş] 2. Yıpranmış, yaşlanmış (kimse). (IV, 3123)
meñez*	: Yaşlı, bunak. (IV, 3163)
mengiş	: (II) Yaşlı. (IV, 3165)
moçu	: (I) 2. Yaşlı (kimse). (IV, 3208)
morik	: (I) Yaşlı. (IV, 3211)
neneş	: Çok yaşlı. (VI, 4607)
ortancıl	: [ortancılı, ortanul] 1. Ortancı, ikinci. (V, 3291)
otyğit	: Çok genç ve çevik. (V, 3300)
öğür*	: (II) [övür (I) -1, öyür (I)] 1. Aynı yaşta olanlar, yaşıtlı. (V, 3323)
pampır	: (I) Çok yaşlı (kimse). (V, 3391)
papurdak	: Yaşlı (kimse). (V, 3396)
paypir	: Yaşlı. (V, 3418)
peçel*	: (I) 1. Yaşlı (kimse). (V, 3421)
pirpirim	: (II) Çok yaşlı (kimse). (V, 3461)
pohni	: Yaşlı (kimse). (V, 3469)
sadana*	: (I) [sadına, sederek, sedereyh, sedremeki] 2. İhtiyar. (V, 3513)
sına	: (II) Yaşıtlı, akran. (V, 3610)
sinni	: (I) Koca, yaşlı. (V, 3645)
şalakman*	: Genç. (VI, 4721)
tay*	: (I) [taydaş, tayadaş] Eşit, denk, yaşıtlı. (V, 3852)
tentes	: [tenteş] yaşıtlı, denk. (V, 3883)
tifil*	: Genç. (V-VI, 3930-4763)
tinton	: (III) 2. Yaşlı. (V-VI, 3938-4765)
tirit*	: (IV) Yaşlı kimse. (V, 3940)
tofar	: Yaşıtlı. (VI, 4767)
tohma*	: (V) Genç. (V-VI, 3946-4767)
tokur*	: (III) 4. Yaşlı (insan). (V-VI, 3952-4768)
tongal	: (I) Çok yaşlı (insan için). (V, 3961)
toygun	: Genç. (V, 3977)
toylak*	: Genç. (VI, 4773)
toylan	: Gelişmiş, yakışıklı, gösterişli kız, delikanlı. (VI, 4773)
töke*	: (III) Yaşlı. (V, 3980)
töngemen*	: (I) [töngeme, töngümen -2] 3. Çok genç, toy. (V, 3984)
tuş	: (I) 1. Yaşıtlı. (V, 3998)
tuygun*	: 1. Genç. (V, 4004)
tümtüm	: 2. Yaşlanmış (kimse). (V, 4013)
uslu*	: Yaşlı kişi. (VI, 4045)
üşkün	: (II) Yaşlı (kimse). (VI, 4080)
yağşı	: (II) Genç. (VI, 4127)
yallı ballı*	: Genç, görkemli. (VI, 4149)

yaşal	: Yaşlı, orta yaşı geçmiş. (VI, 4198)
yaşdı	: Yaşlı. (VI, 4199)
yaşık	: (I) [yaşdaş, yaştaş] Yaşıt. (VI, 4199)
yetik*	: (II) [yetük (II)] 2. Yaşlı. (VI, 4259-4822)
yetük	: (I) 3. Erginlik çağına gelmiş. (VI, 4261)
zopçuk*	: (III) Yaşlı. (VI, 4397)

Halk ağzında yaşlılık kavramını ifade etmek için: “yaşal, yaşdı, tümtüm, uslu, üşkün, tokur, tinton, garakütük, papurdak, peçel, paypal” gibi sözcükler; gençleri ifade etmek için ise “yağşı, tuygun, toylak, toygun, tifil” gibi adlandırmalar kullanılmaktadır. Ayrıca “denk, akran, yaşıt, olgun, ergin, ortancı, yetişkin, koca, kart” gibi kelimeler, yaş kavramıyla dolaylı olarak bağlantılı olan fakat sosyal statü, fiziksel gelişim ya da toplumsal roller gibi başka alanlarla da ilişkisi bulunan tanımlamalardır.

3.4.3. Kilo ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Beden yapısı, bireylerin fiziksel görünümünden öte onların sağlık, güç, temizlik, hatta kişilik özellikleriyle ilişkilendirilen önemli bir göstergedir. Bu bağlamda “şişmanlık ve zayıflık” kavramları yalnızca beden ölçülerini tanımlamakla kalmaz aynı zamanda toplumsal algılar, değer yargıları ve dil çeşitliliği aracılığıyla kültürel bir anlam katmanına dönüşür. Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik kullanılan bu iki kavrama dair 491 sözcük yer almaktadır. Kilo ile ilgili tanımlamalar arasında en sık rastlanan sözcük 161 örnekle “şişman” olurken, bunu sırasıyla “zayıf (157), cılız (80), sıska (37), çelimsiz (35), gürbüz (28), tombul (25), hantal (22) ve tıknaz (19)” sözcükleri izlemektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik kullanılan “kilo” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler, alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abalag	: Etli, tombul, şişman. (I, 6)
abaz*	: (III) Şişman, etli, gürbüz. (I, 13)
abilobut*	: (I) [abilabit, abilabot, abilabut-2, abil dubul, abır (IV), abırlobut 1-2; ablağ (I) -3, ablak (III) -1, abohan, abullabut -2, abulavut, abullabut -2, abullobut -2, abuloburt, abulobut -2, 3; abur (IV) -1, aburlobut, abustul -2, abut (I)-2, but I but] 1. İri, şişman, hantal. (I, 21-22)
ablag*	: (I) 1. [aplağ, aplan] 2. İri, şişman, hantal. (I, 23)
ablak*	: (III) İri, şişman, hantal. 3. Şişman etine dolgun. (I, 23-24)
acar*	: (II) 2. Şişman, etli. 7. Gürbüz. (I, 39-40)
acarığ*	: Zayıf, cılız. (I, 40)
adıla gödüle	: Çok şişmanlamış kimse. (I, 66)
ahlat kurusu*	: Zayıf kimse. (I, 132)
aklan*	: (III) 2. Tombul. (I, 157-158)
algın*	: (I) [algın -1, 2, 3; alğın (II) -1, alkın -1, 2] 1. Cılız, zayıf. (I, 213-214)
alık*	: (IV) Zayıf. (I, 217)
alız*	: (I) [aliz] Zayıf, cılız. (I, 221)
ander*	: (I) 3. Hantal. (I, 259)
andık*	: (II) 2. İri, şişman. (I, 260)

anık*	: (III) Zayıf, cılız. (I, 268)
antaran*	: Şişman kimse. (I, 280)
apal	: 1. Tombul, gürbüz. (VI, 4422)
apalak*	: (I) 1. Tombul, gürbüz, sevimli. 2. İri. (I, 282-283)
apıldak	: Fazla şişman, etli. (I, 286)
arbaz*	: (I) 2. Zayıf, cılız. (I, 301)
ardala*	: (II) 2. Kaba gövdeli. (I, 303)
arık edna	: Zayıf, biçimsiz, şekilsiz. (I, 317)
arık	: (II) 1. Zayıf, cılız, sıska. (I, 316)
asık	: (V) Zayıf. (I, 342)
asilik	: Çelimsiz. (I, 344)
aşlak*	: (III) 2. Cılız, çelimsiz. (I, 359)
aydaş*	: [aydaşık -1, aydeş (I) -1] 1. Zayıf, cılız. (I-VI, 410-411-4435)
ayı apalağı*	: 1. Şişman, hantal. (VI, 4436)
aynaza	: Zayıf, cılız, çelimsiz. (I, 428)
ayrancı*	: Zayıf. (I, 429)
badabulla	: 2. Hantal (kimse). (I, 459)
badak*	: (I) Tıknaz. (I, 459-461)
badı*	: (II) [badel, badıl] 1. Şişman. (I, 462)
bağrı geçik*	: Karnı içine çekik insan. 2. Cılız. (I-VI, 485-4442)
balaban*	: (II) [balacan -1, balaman (I), balasır (II)] 1. Şişman, gürbüz (kimse). (I, 496)
bambal*	: (I) [bambıl (III) -1, 2; bambıl bambıl, bambılböce, bambul (II) -1, 2; banbal (II) -1] 2. Tombul, şişman. (I-VI, 513-4445)
bambuza	: Çok şişman. (I, 514)
banbıl	: (II) Hantal. (I, 517)
banbul*	: (I) [bunbul (II)] 3. Sıska. (I, 517)
basık*	: (I) [başhun, basılmış, başlan, bassık, bassuk, basuk -1, -2] 1. Cılız, zayıf. (I, 539)
baskın*	: (I) [başgın] 2. Gelişmiş dolgun vücutlu. (I, 543)
batdal*	: 3. Hantal. (VI, 4451)
bavrik	: 2. Zayıf, çelimsiz, cılız. (I, 574)
bebil bebil	: Tombul tombul, etine dolgun. (I, 590)
bedenden arık	: Zayıf. (I, 595)
besti	: (II) Zayıf, cılız. (I, 641)
bezeli*	: Gürbüz, iri. (I, 650)
bıcırık*	: (II) [bıdılık -1] Sıska, çelimsiz. (I, 655)
bıdık*	: (I) [bıdık bıdık -1, bıdıl (III), bıdılıç, bıdılık -2, bıdılış, bıdırık (II), bıdış, bıdik -4, bıdılik, bılız -2, bılık (I) -2, bıttı -2, bızdık (III) -2, bıdış, bıttik (III)] (X) Şişman. (I, 659)
bi pırtık*	: 2. Çelimsiz. (I, 697)
bitik	: (VIII) Halsiz, zayıf. (I, 711)
bitmiyeyazmış	: Zayıf, cılız. (I, 712)
bocuk*	: (I) Zayıf. (I, 716)

boynu yoğun*	: Şişman, boynu kalın. (I, 747)
bozkavara	: Sıska. (I, 751)
böğürtük	: [bödeleği düşük] Zayıf. (I, 758)
börtük	: (III) Zayıf, çelimsiz. (I, 772)
bullak	: 1. Her tarafı sallanan. (I, 789)
burut gibi	: Gürbüz. (I, 805)
buydu*	: 2. Zayıf. (I, 807)
büğdür*	: Cılız. (I, 813)
cangalaz	: Zayıf, cılız. (II, 856)
cannı*	: [canlı (II)] Şişman, iri. (II, 857)
castal*	: [caşman, çeştal] Hantal. (II, 864)
cavlak	: Zayıf, cılız. (VI, 4471)
caynaz	: [cansız, caybaz, caynuz, cayvaz] Sıska, zayıf, cılız. (II, 870)
celep*	: (I) [cemeke] 2. Zayıf, ince (kimse). 3. Kaba yapılı, biçimsiz (kimse). (II-VI, 877-4472)
celimsiz	: 1. Zayıf, cılız. (II, 878)
cere cüre*	: Çelimsiz. (II, 884)
cıbr*	: (V) Cılız, zayıf. (II-VI, 893-4472)
cığa*	: (II) Zayıf. (II, 899)
cılbağa*	: (II) Sıska, cılız. (II, 907)
cılingız*	: [cılangaz, cılaz -1, cılımkız, cılımlı, cılingaz, cılingır, cılingız, cılıs (III), cılı (I), cılaz (I), cılingırız, cılingız] 1. Arık, cılız. 2. Bakımsız. (II, 912)
cicik*	: (VIII) Küçük, cılız. (II, 959)
ciladan*	: (II) [cilankaz] Çelimsiz insan. (II, 964)
ciliz	: (II) Cılız, ince. (II, 966)
cincevik	: İnce, narin. (II, 975)
cindilik	: İnce yapılı. (II, 977)
cinkoz	: Zayıf, cılız. (II, 981)
cirağ	: Sıska. (II, 983)
civa	: Bakımlı, toplu (kimse). (II, 987)
cödü*	: Gösterişsiz, çelimsiz. (II-VI, 1005-4475)
cüddeli	: Gövdeli. (II, 1025)
çangal	: (III) [cañgal, çangata, çankal (I) -1, 2] 2. İnce kemikleri çıkmış insan. (II, 1069)
çedene*	: (II) Çok zayıf. (II, 1106)
çemçük	: [çemçuk] Zayıf, çirkin. (II, 1129)
çeneçüt	: Zayıf yapılı, çelimsiz. (II, 1135)
çetirik	: (I) Vücutça çok zayıf. (II, 1151)
çimbarsı*	: Zayıf (insan hk.). (II, 1176)
çildirik	: [çildirki (III)] 1. Zayıf. 2. Şişman. (II, 1214)
çondur	: (I) Cılız. (II, 1268)
çontu	: (II) Kuru, kemikleri çıkmış, zayıf. (II, 1268)
çordasız	: Zayıf, cılız, çelimsiz. (II, 1271)

çöpten çelebi	: [çöpten direk] İnce, çelimsiz, zayıf kimse. (II, 1290)
çötün	: [çört (I) -2, çörtelek] Cılız, zayıf (insan hk.). (II, 1297)
dalaz*	: (II) 1. Zayıf insan. (II, 1339)
dangalak*	: (II) [danga] 2. Çok zayıf (insan). (II, 1358)
daylan*	: (I) Gürbüz. (II, 1389)
deşik	: (III) [deşük] Şişman. (II, 1437)
dıbil dıbil	: (II) Çok yağlı, şişman kimse. (II, 1449)
diğdiğ*	: (IV) Zayıf, kara kuru kimse. (II, 1452)
dıhga	: Şişman (kimse). (II, 1454)
dıhız*	: (II) [dıhnaz, dıknaz] Toplu, sağlam yapılı, ağır kimse, tıknaz. (II, 1454)
dılacan*	: (I) [dıllık] (II) 1. Zayıf insan. (II, 1457)
dingir*	: (I) [dangır (I), dankır, dınga (I), dıngadak, dıngış (I) -1, 2; dınkabak (II) -1, dıranga] 1. Zayıf, çelimsiz, et tutmayan (kimse). (II, 1464-1465)
dırık	: (II) [dıngıldef, dırgıl (I) -1, dırıç, dırıh (II), dırit, dırız, dırtlak (I) -1, dırtl -1] Zayıf, kuru, mecalsiz (kimse). (II, 1469)
dızman*	: (I) [dizman (I), dizmandık] 1. Kocaman, şişman (kimse). (II, 1477)
dıbelek*	: (II) Şişman (kimse). (II, 1479)
diğdir	: Zayıf, cılız (kimse). (II, 1483)
dingiş*	: (I) [dingiş (II)] 1. Zayıf (kimse). (II, 1506)
dinkoz*	: (II) 4. Zayıf, cılız. (II, 1508)
dipçin*	: (I) Kuvvetli, gürbüz (kimse). (II, 1510)
diplen*	: [diplek (I)] Şişman (kimse). (II, 1511)
dobalak	: (I) Eni boyu birbirine eşit olan, şişman (insan). (II, 1533)
dobiç*	: [dobak (II), dobuç (II)] Tıknaz (kimse). (II, 1533)
dodan	: (II) Şişman, göbekli. (II, 1534)
dombadız	: [dombadiz (I)] 1. Şişman (kimse). (II, 1550)
dombay*	: (II) [dombey (II), donbay (II)] Şişman. (II, 1552)
donbul	: 1. Gürbüz, toplu. (II, 1559)
dorabuç	: Tostoparlak, şişman. (II, 1563)
dortu*	: (II) Tıknaz. (II, 1564)
doşgil*	: Şişman, göbekli (kimse). (II, 1567)
döbejir*	: Cılız (kimse). (II, 1569)
duldul	: Etine dolgun, gürbüz. (II, 1598)
düldük	: Çok zayıf insan. (II, 1627)
dünbelec	: Çok şişman (kimse). (II, 1630)
düşkün*	: [düşnük (II)] 2. Halsiz, zayıf. (II, 16379)
ebeş*	: (II) 1. Şişman, göbekli insan. (III-VI, 1656-4492)
ebrüm	: (II) Şişman. (III, 1658)
ecemük	: [ecceremük] Zayıf, cılız. (III, 1659)
edir*	: Zayıf. (III, 1666)
eğesi ağır	: Hantal, ağır hareketli. (III, 1677)
eğrez	: (II) Cılız. (III, 1683)

ehnez	: Zayıf, cılız. (VI, 4494)
elenge	: (II) Zayıf, çelimsiz. (III, 1711)
enez*	: (I) 2. Hantal. (III, 1751)
eneze*	: (II) [egeze, eğez (II), eğeze, ehlez, ehnez, ehniz çöhnüz, enize (I), eñeze] 1. Cılız, zayıf. (III, 1752)
erembük	: Zayıf, çelimsiz insan. (III, 1765)
eremik*	: 2. Cılız kalmış, büyüyememiş. (III, 1766)
étévinli	: [eteni, etine yarı] Şişmanca, etine dolgun. (III, 1798)
ettendirek	: Dolgun, şişman (kimse). (III, 1800)
eze	: (II) Zayıf. (III, 1828)
faslak*	: (II) 2. Çok şişman (kimse). (III, 1838)
ferfit	: Zayıf. Gücsüz. (III-VI, 1845-4504)
ferteş	: Şişman, toplu. (III, 1847)
fıçı	: (III) 1. Etli, şişman (kimse). (III, 1850)
fıs*	: [fısıq -2, fısıq] 2. Cılız. (III, 1858)
fisil	: (III) Sıska, zayıf. (III, 1871)
fosalak*	: [fosalah] Şişman (kimse). (III, 1877)
gaba*	: (III) Şişman. (III, 1881)
gadı*	: (I) 2. Çelimsiz (kimse). (III, 1890)
gafurluk*	: (II) Sıska. (III, 1891)
gagaleş	: Çok zayıf (kimse). (III, 1892)
gagure	: Zayıf. (III, 1893)
gağ doğan	: (I) Zayıf, cılız (kimse). (III, 1894)
galefet	: [galebet (II)] Zayıf, çelimsiz. (III, 1900)
gamalak*	: (III) [gamalah , (III)] (IV) Karnı büyük olan (kimse). (III, 1905)
gamile	: [gamina] Zayıf. (III, 1908)
gamzellâ	: Çok zayıf (kimse). (III, 1908)
gangıldak	: [gangal (IV), gangıldayık (I), gangıldak] Çok zayıf insan. (III, 1912)
gangil inek	: Zayıf, çarpık insan. (III, 1912)
gantın	: Zayıf. (III, 1915)
garnapa	: [garmap] Karnı büyük, göbekli (kimse). (III, 1929)
gavırık	: Zayıf, cılız. (III, 1940)
gecere	: (II) Sıska, zayıf. (III, 1959)
gede*	: (I) [gebedek (I) -1, 2; gedеш -1, 2; gege (II) -1, göde (I) -3, gödemen (III)] 1. Çelimsiz, zayıf (kimse). (III, 1964)
gelindeş	: Etli butlu (kimse için). (III, 1980)
gelişgin	: [gelişatlı, gelişikli, gelişli (I), gelüşgun] Gürbüz, büyümüş, yetişmiş. (III, 1983)
gemiş	: (I) Şişman. (III, 1987)
gengildek	: [gengüldek] Çok zayıf ve sarsak (kimse). (III, 1992)
gıbtılı	: Büyük karınlı, şişman (kimse). (III, 2025)
gıcık*	: (II) 7. Çelimsiz (insan). (III, 2026)
gıcırılı*	: (I) Şişman (insan). (III, 2029)
gıldır*	: (I) Zayıf, kuvvetsiz, cılız. (III, 2039)

gımbır	: Zayıf, cansız. (III, 2044)
gındılo	: Çelimsiz. (III, 2049)
gırafan	: Çok zayıf, arık (insan). (III, 2051)
gırdan*	: (II) Şişman. (III, 2055)
gırnaz	: Çok zayıf (kimse). (III, 2061)
gıcık*	: (IV) Zayıf. (III, 2071)
godan*	: (I) Sıska. (II) [godal (II), godaş (I)] (III, 2091)
gödenli*	: [gödenbel, gödensiz] 2. Geniş karınlı. (III, 2125)
hampar*	: (I) [hampaz] Kaba yapılı, şişman. (III, 2269)
harın*	: (IV) [harıl, harımsız, harınsız] (VI) Büyük karınlı insan. (III, 2290)
hor*	: (II) [horaf (I), horap] 1. Gösterişsiz, çelimsiz. (III, 2407)
godelek	: 2. Şişman. (III, 2092)
godoş*	: (II) [godaş (II), godeş, gottaş] (III) Şişman. (III, 2092)
gopumlu	: Gelişimli, topluca. (III, 2103)
göbelle*	: (II) 2. Çok zayıf ve güçsüz, cılız. (III, 2116)
göde*	: (I) [gebeç (I) -1, 2; gebedek (II) -1, gebelek (III) -2, gebbeş -2, göbeç, göbeş, göbet (IV), göbül (I), göbüt (I), gödele (II), gödelek (I), gödemen (II), gödeşmen] 1. Şişman, göbekli. (III, 2122-2123)
göden*	: (VII) Zayıf ve cılız. (III, 2123)
gömpâh	: Yerinden kalkamayan, hantal. (III, 2150)
gönnük	: Çok zayıf, cılız. (III, 2155)
götlez*	: 1. Tıknaz (kimse). (III, 2165)
gübrüz	: Gürbüz. (III, 2204)
gülbüz	: Gürbüz. (III, 2217)
gümpüş	: Kaba ve şişman. (III, 2223)
güsgüdelek*	: Şişman. (III, 2238)
gütlez	: Şişman (kimse). (III, 2239)
güzçülüğü*	: (II) [güzdek] Sıska. (III, 2243)
hadala	: (II) Şişman. (III, 2249)
hasıl*	: (IV) Şişman (kimse). (III, 2299)
haşlak*	: (I) [haşlah] 2. Cılız, sıska, büyümemiş (genellikle insan için). (III, 2304)
hatak	: Hantal (kimse). (III, 2305)
hatal*	: (II) Hantal. (III, 2305)
hekelek	: İri, şişman (kimse). (III, 2330)
hennaz	: [hennez] Sıska. (III, 2340)
hérperti	: İri ve anormal vücutlu (kimse). (III, 2347)
heydenli*	: 1. Şişman (kimse). (III, 2352)
hılfatsız	: Çelimsiz, güçsüz. (III, 2358)
hımbıl*	: (I) [hılt (VII)] Şişman (kimse). (III, 2361)
hımır	: [hınız, hın (II), hırit] Cılız, sıska. (III, 2362)
hınıç	: Şişman. (III, 2365)
hınta	: Sıska, cılız. (III, 2366)

hırá*	: (I) [here (I), herce, hılta, hıraca, hıracık, hırak, hıras, hırca, hırcı, hırça (II), hırçe, hırço, hırda (I), hıre (II), hırı (I), hırnık (V), hırpa, hısa, hıra, hire (III) -1, 2] 1. Cılız, çelimsiz, sıska. (III, 2367-2368)
hıtık*	: (I) Şişman kimse. (III, 2380)
hırnık*	: (II) 2. Çok zayıf, sıska. (III, 2388)
hiyet	: Çok zayıf (kimse). (III, 2389)
hocar	: Cüce insan. (III, 2390)
hodalak	: (II) Toplu, sağlam (kimse). (III, 2392)
hodalama	: Şişman yapılı, kaba (kimse). (III, 2392)
honçuk*	: Tıknaç (kimse). (III, 2402)
hopuş	: [hompuş] Çok şişman (kimse). (III, 2407)
horkut	: (II) Düşkün, zayıf. (III, 2411)
horso	: Şişman. (III, 2413)
hort	: (IV) [hurt] 1. Semiz, toplu, şişman. (III, 2413)
hotaman*	: 1. Şişman, güzel. (III, 2419)
hozmur	: (II) Zayıf, cılız. (III, 2425)
höbere*	: 1. Şişman ölçüsüz vücutlu (kimse). (III, 2426)
hödük*	: [hoduk (II), hödek, hödelek -1, hödük (I) -3] 5. Göbekli (kimse). (III, 2427-2428)
hökelekli*	: [hökerekli, höklekli, hönkürekli, höykerekli] 6. Etine dolgun (kimse). (III, 2429)
hönçe	: Şişman, hantal. (III, 2433)
höttemen	: Zayıf, cılız. (III, 2439)
hutun	: (III) Şişman, gürbüz. (III, 2446)
hüpül	: Şişman (kimse). (III, 2451)
ıhtı*	: (II) 1. Düşkün. 2. Zayıf. (IV, 2462)
ılgıdır*	: (II) 2. Zayıf, sıska. (IV, 2469)
ılıntı	: Çelimsiz, kuvvetsiz, zayıf (kimse). (IV, 2473)
ırahın*	: 1. Zayıf, arık. (IV, 2481)
ırgın*	: (I) 1. Zayıf, sıska. (IV-VI, 2485-2486-4524)
ıska	: (II) 2. Zayıf, sıska. (IV, 2492)
ilandili	: (II) Zayıf, ipince. (IV, 2519)
ilek	: (II) [ılek] Zayıf, cansız. (IV, 2520)
ilingir	: (II) [ilingiz] Zayıf, kuvvetsiz. (IV, 2527)
ilüngür*	: (I) Sıska. (IV, 2527)
ingil	: (III) Çok zayıf insan. (IV, 2543)
iylek*	: [iyleme (I), iyli, iylis] Zayıf. (IV, 2575)
izment*	: [izmet, izvet, izvent] Zayıf. (IV, 2577)
kaba*	: (I) Toplu, güçsüz kimse. (VI, 4529)
kabaş*	: (III) [kabış (II)] Çok şişman. (IV, 2583-4529)
kacer	: Sıska, zayıf (insan). (IV, 2586)
kakaç*	: (VII) Zayıf (insan). (IV, 2601)
kakami	: İskelet, cılız kimse. (VI, 4531)
kalafatsız*	: Çok şişman, biçimsiz kimse. (IV, 2608)

kambak*	: (IV) Şişman. (IV, 2615)
kamber	: (III) Arık, cılız. (IV, 2615)
kamit	: (III) [kımıt (II)] Zayıf, kuru, etsiz (insan). (IV, 2617)
kandak*	: (V) 2. Hantal, kaba, iri. (IV, 2621)
kangıldak	: [kandak (III), kangal (IV) , kangaş, kangaşı, kangıldah (I), kankıldak, kankırdak] Zayıf, ince (insan). (IV, 2623)
karakura*	: (III) Cılız insan. (IV, 2649)
karaskan	: Cılız, zayıf insan. (IV, 2653)
karnal	: (II) [karnali (II)] 1. Karnı büyük insan. (IV, 2667)
kaskamıt*	: Şişman ya da çok ince olan. (IV, 2676)
katruk	: Arık, zayıf, biçimsiz. (IV, 2629)
kavsara	: (VI) [kavsak (II) -2] Hafif, zayıf kimse. (IV, 2693)
kedere	: Cılız, sıska. (VI, 4544)
kel*	: (II) Çirkin. (VIII) Biçimsiz, zayıf (insan). (IV, 2725)
kelefet	: Çok zayıf (insan). (IV, 2727)
keleküte	: Şişman. (IV, 2728)
kelepir	: (I) 1. Cılız, zayıf. (IV, 2729)
keles*	: (I) Zayıf, cılız. (IV, 2730)
keleş*	: (II) 2. Cılız. (IV-VI, 2731-4545)
kelez*	: (I) Zayıf. (IV-VI, 2733-4545)
kemçik*	: (II) 1. Sıska, cılız (kimse). (IV-VI, 2738-4546)
kemeş*	: 2. Zayıf (kimse). (IV, 2739)
kemirtlek	: (II) Çok zayıf kimse. (IV, 2740)
keprem*	: 2. Zayıf, cılız (kimse). (IV-VI, 2751-4548)
kerkere*	: Çok zayıf. (IV, 2756)
kıcırılı	: Semiz, şişman. (VI, 4552)
kıldır gücük	: (I) [kıldır sızdır (I), kıldır zıldır (I)] Çelimsiz. (IV, 2797)
kılı*	: (I) Çelimsiz. (IV, 2797-2798)
kımır*	: (II) Zayıf vücutlu (kimse). (IV, 2804)
kırna*	: [gırna, kurnaz] Sıska. (IV-VI, 2835-4558)
kısa kütlez*	: Tıknaz (kimse). (IV, 2840)
kısot*	: Çelimsiz. (IV, 2845)
kıtmır*	: (II) Cılız. (IV-VI, 2849-4559)
kıviç	: (II) Kuru, cılız (kimse). (IV, 2850)
kiriş bacak*	: Zayıf kimse. (VI, 4562)
kizir*	: (II) 2. Gelişmemiş, zayıf. (IV, 2889)
kodalak*	: (IV) [kıda (II), kıdalak (II), kıdır (I), kodala, kodik (VI), kodo, kodoş (II) -1, kondol (I), kotal, kotan (II), kottaş (II), kottik, kottuk (I), köde (II), kut (I), kuttuk] 1. Tıkız (kimse). (IV, 2898)
korada*	: (I) [korata] 1. Cılız, zayıf (insan). (IV, 2924)
kosat*	: (II) Tıknaz (kimse). (IV, 2931)
kosbir*	: Sıska. (VI, 4568)
kota	: Şişman. (IV, 2936)
kotur*	: (III) Cansız, zayıf, cılız. (IV-VI, 2938-4569)

kök*	: (I) 1. Şişman, gürbüz. (IV, 2952)
kömbe*	: (II) Dolgun vücutlu (kimse). (IV, 2957)
köşmen	: (I) [kürüslü (II)] Şişman, tombul, tıknaz. (IV, 2981)
kötürüm*	: (IV) 1. Zayıf. (IV, 2984)
kubat*	: [kobat -1, kubak (I), kübat] Şişman. (IV-VI, 2988-4572)
kuduz*	: (I) 1. Şişman. (IV, 2992)
kumbül	: Şişman, toplu. (IV, 3000)
kundul	: Tıknaz. (IV, 3002)
kurada*	: (II) 1. Gelişmemiş, zayıf, cılız (insan). (IV, 3005)
kurgaz	: (II) [kurgaf -1, kurgut (I), kurğaf, kurğut, kurkaf, kurkut (I), kurunaz, kurutma (II), kuruvaz, kuruyaz (II)] Kuru, zayıf, cılız. (IV, 3008)
kursük	: Şişman. (VI, 4575)
kuşetli	: Ne zayıf ne şişman, balık etinde (kimse). (IV, 3016)
kutekli*	: Toplu (kimse). (IV, 3018)
kükrez*	: Tıknaz (kimse). (IV, 3027)
küpüş*	: (I) [küpüş] Şişman (kimse). (IV, 3043)
küpül	: (I) İri karınlı (kimse). (IV, 3043)
kürüslü	: Toplu, şişman. (VI, 4580)
kütelez*	: [kötemen, kut (I), kutrup, kütelek, kütlez, kütüz (I)] Şişman. (IV, 3054)
lahra	: İri, şişman (kimse). (IV, 3060)
langar	: (II) Şişman. (IV, 3063)
lapbasan*	: (I) [lapbas, lapbastı] 1. Şişman ((kimse). (IV, 3066)
lappaş*	: Şişman (kimse). (IV, 3067)
lepeç	: (I) Şişman (kimse). (IV, 3074)
leşgarın	: [leşgo] Çok yemekten karnı büyümüş kimse. (IV, 3075)
leşko	: 2. Şişman (kimse). (IV, 3075)
lıkman	: (I) Şişman (kimse). (IV, 3078)
lokko	: Çok şişman, yakışıksız (kimse). (IV, 3085)
löllüş*	: Şişmanca (kimse). (IV, 3092)
luk*	: 1. Çelimsiz. (IV, 3094)
maççalı*	: [maççalı -1, 2; maççık] 6. Zayıf, çelimsiz. (IV, 3100)
malak*	: (II) Şişman, gürbüz (kimse). (IV, 3109)
mamaç	: Şişman. (IV, 3115)
mana şiniği	: Çok yiyen, karnı büyük insan. (IV, 3118)
manna	: Şişman ve sevimli (kimse). (IV, 3126)
matufa	: Şişman. (IV, 3138)
maya gibi	: [mayalı (II)] Etine dolgun, canlı. (IV, 3140)
melez*	: (IV) Zayıf. (IV, 3157)
menemen	: Çok iri, toplu, besili. (VI, 4592)
meneş*	: (I) Şişman (kimse). (IV, 3162)
meret*	: (I) 8. Zayıf. (IV, 3169)
mırık*	: (III) [mırız (II) -1, mırkı] 1. Zayıf, cılız. (IV, 3187)

mızgır*	: (I) [mızgirt (II), mızkıç -1] Zayıf, büyümemiş (insan). (IV, 3195)
mızkıç	: 2. Etleri sıkı olan, etine dolgun. (IV, 3197)
mızkıdır	: [mızkır, mızkırt] Cılız, sıska, çelimsiz. (IV, 3197)
moçu	: (I) 2. Şişman (kimse). (IV, 3208)
möydez	: Çelimsiz. (VI, 4601)
muçu*	: (I) Şişman (kimse). (IV, 3216)
mudara*	: (IV) Zayıf, cansız, güçsüz. (IV, 3216)
oflaz*	: (II) [ohlaz (II)] 1. Gülbüz. (V, 3267)
oldaşlı	: Gülbüz, iyi gelişmiş. (VI, 4614)
ondaç	: Gülbüz, gelişmiş. (V, 3284)
ongun*	: (VII) Gelişmiş, gülbüz. (V-VI, 3285-4616)
onmadık*	: [oñmadık] 2. Gelişmemiş. (V-VI, 3285-4616)
onsuz	: (II) 2. Cılız, iyi yetişmemiş (insan için). (V, 3286)
oñumsuz	: 2. Gelişip serpilme yeteneği olmayan, durgun. (V, 3286)
öflez*	: [öfnezik, öhlezi (I) -1, öhlezi (I), öhnezik (I)] 1. Zayıf, cılız. (V, 3315)
ölbe	: (II) Şişman, göbekli. (V, 3331)
örüt	: (I) Zayıf, cılız (insan). (V, 3356)
paflak	: (III) 2. Şişman ama güçsüz (kimse). Yanakları dolgun ve şişman kimse. (V-VI, 3380-4634)
palaz*	: (I) 2. Gülbüz, şişman. (IV) 2. Zayıf, güçsüz. (V, 3386)
pandala*	: [pandal] Şişman (kimse). (V, 3393)
panti*	: (I) [pantiş] Şişman, tombul. Hantal. (V-VI, 3394-4637)
parpıl*	: (I) (II) Gülbüz. (V, 3400-3401)
parpul*	: (I) Gülbüz. (V, 3402)
partél	: Şişman, göbekli (kimse). (V, 3404)
patak*	: (I) Dolgun vücutlu (kimse). (V, 3409)
patanoş	: [patanuş] Eni boyuna eşit olacak denli şişman (kimse). (V, 3410)
peçel*	: (I) 2. Zayıf (kimse). (V, 3421)
peleş*	: (I) Çelimsiz, zayıf (insan). (V, 3426)
pıtık*	: (I) Küçük, çelimsiz (kimse). (V, 3450)
pirpir*	: (I) 1. Cılız. (V, 3461)
poloş*	: (I) Çok şişman (kimse). (V, 3469)
pompul*	: (II) [pomak] 1. Şişman, etli. (V, 3470)
portal*	: Şişman (kimse). (V, 3472)
post*	: (I) Şişman. (V, 3474)
potuk*	: (I) [potuç (II), poytu] 1. Tıknaş (kimse). 2. Tombul. (V, 3476)
pumak	: Şişman. (V, 3487)
sallak	: (II) Çelimsiz. (V, 3528)
sıdalak	: Şişman. (VI, 4689)
sıkış	: Toplu, tıknaz, şişman. (V, 3608)
sıngın*	: [sıngın, sınık (III)] 6. Bakımsız, zayıf. (V, 3613)
sırım*	: (V) [sırımsak -2] 1. Kara kuru (kimse için). (V, 3618)
sırkınlık	: (I) Çelimsiz, zayıf (aşağılama için). (V, 3619)

silcik*	: (I) Cılız, arık. (V, 3635)
sömek	: (VI) Toplu, şişman. (V, 3680)
sun*	: (I) [suna boylu, sune, süme, süne] 1. İnce kimse. (V, 3697)
süngülüç*	: (II) Zayıf. (V, 3717)
sürüntü*	: (II) [sürütme (I)] (V) Zayıf, cılız, kuru. (V-VI, 3726-4716)
şadı*	: (II) Sıska. (V, 3735)
şaltağ*	: (II) [şaltak] 2. Biçimsiz, iri, şişman. (V-VI, 3742-4721)
şamama	: (II) Değirmi, toparlak, güzel. (V, 3743)
şambaba*	: Tıknaç (kişi). (V, 3743)
şamtin*	: Zayıf, kemikleri çıkmış. (V, 3744)
şelte garın	: Şişman, eti gevşek, karnı büyük kimse. (VI, 4724)
şıvga*	: (I) 2. Zayıf. (V, 3775)
şişmanîrak	: Şişmanca. (V, 3789)
şişmeldek	: (II) Sıska (insan). (V, 3790)
tahnaz	: Şişman, tıknaç. (V-VI, 3804-4734)
taktaki	: (II) [takra] Çok zayıf (kimse). (V, 3813)
talaş	: (II) Şişman (kimse). (V, 3815)
tamsalak*	: Tıknaç (kimse). (V, 3819)
tanaka*	: 1. Dolgun yapılı. (V, 3820)
taplı*	: (II) 1. Şişman, semiz. 2. Çok gelişmiş. (III) (V, 3829)
tarhan	: (I) İş yapmamaktan, hareketsizlikten şişmanlamış (insan). (V, 3835)
tasmal	: Biçimsiz şişman. (V, 3840)
tavli	: Şişman. (VI, 4745)
tek damar*	: (I) Zayıf, cılız. (V, 3864)
teleme	: (VIII) Zayıf, cansız, gelişmemiş. (V, 3871)
teletür	: Çok zayıf (kimse). (V, 3872)
teneşir horazı	: Çok zayıf (kimse). (V, 3880)
tıfıl	: Gelişmemiş, büyümemiş. (VI, 4759)
tığlı*	: (II) [tıhılı, tıhlı, tıhlım -1] Zayıf, cılız, büyümemiş (kimse). (V, 3910)
tıkız*	: (V) [tıhnaz, tıkaç, tıkiç (III), tıkmak (I), tıkmalak, tıkman, tıknak] Şişman. (V, 3913)
tıknaç*	: (I) Sıska, zayıf. (VI, 4760)
tingaz	: Zayıf, dayanıksız (insan). (V, 3916)
tırıklı*	: (I) [tırıcan, tırgın, tırık (I) -1, tiril (I)] 1. Zayıf, kansız, cansız, sıska. (V, 3921)
tırtaş	: [tırış, tırış] Zayıf, cılız. (V, 3926)
tırtırlı	: İnce, sıska. (VI, 4763)
tıska*	: (I) [tıs (I), tısğa (I), tısğa (I), tısha (I), tısık -2, tıska (I), tıskamuk, tıslı, tısık, tıskalı] Sıska, zayıf. (V, 3928)
tıstımbıl	: İyi beslenmiş, tombul, yusuvarlak. (V, 3928)
tıylak	: Zayıf. (V, 3930)
tingoz*	: [tingaz, tingöz, tinyaz, tıngoç, tıngafa, tinkoz] 3. Çok zayıf, güçsüz. (V-VI, 3937-4765)

todan*	: Hantal. (V, 3945)
tokalak*	: (II) Tık naz. (V, 3949)
tokur*	: (III) 4. Gelişmemiş, sıksa. (V-VI, 3952-4768)
tolatar	: Tombul, iri, gürbüz, kanlı canlı. (V, 3954)
toma	: (I) [tomalacık, tomalak, tomas (II) , tomaz -1, tombak (I) -2] Tombul, toparlak, tık naz. (V, 3955)
tombak*	: (II) [tokur -1, tomak] (III) Şişman kimse. (VI, 4769)
tombalak	: (I) 2. Şişmanca, tombul. (V, 3957)
tombilik	: [tombik, tombiş, tombuş (I)] Şişmanca, tombul. (V, 3958)
tomsa*	: Şişman. (V, 3959)
tontik	: [tonton -1] Sevimli, tombul. (V, 3962)
tontu	: [tongaldak] Yuvarlak, küçük (kimse için). (VI, 4770)
topan	: (III) Şişman, tombul (kimse). (V, 3965)
topeş	: [topik] Tombul, şişman. (V, 3965)
topuç	: (I) Boyuna göre kol ve bacakları kısa, vücudu şişman (kimse). (V, 3967)
topuş gibi	: Toplu, şişman. (VI, 4771)
tortman	: Tombul, şişman. (V, 3972)
tortor	: (II) 2. Çok şişman. (V, 3972)
tot	: (IV) Şişman. (V, 3976)
totoraman	: Şişmanca. (V, 3976)
totoş	: Toplu, dolgun. (VI, 4773)
tömbe	: (I) Göbekli (kimse). (V, 3982)
tönge*	: (IV) Şişman. (V, 3984)
tuğyan	: Şişman. (V, 3989)
tuluk gibi	: Şişman. (VI, 4776)
tuluk	: (II) Tombul, şişman. (V, 3990)
tumbalak	: (I) Şişman, semiz. (V, 3993)
tumpe	: Yuvarlak, toparlak, şişman. (V, 3994)
tuşba	: (II) Çok şişman (kimse için). (V, 3999)
tuşik	: (II) Tombul. (V, 3999)
tuyan*	: (I) Şişman. (V, 4004)
udeş	: İri, toplu insan. (VI, 4025)
üllüz*	: Cılız, işe yaramaz. (VI, 4065)
ünsüz	: Cılız, cansız. (VI, 4069)
ürgeç	: (II) Çok şişman. (VI, 4071)
üşük*	: (II) Çelimsiz, cılız, gelişmemiş. (VI, 4799)
üvez*	: (III) 2. Çelimsiz. (VI, 4085-4800)
üzük	: (III) Büyümeyen, gelişmeyen. (VI, 4801)
üzütmen	: Cılız, ince. (VI, 4802)
vereş	: Sıksa. (VI, 4098)
verker	: Görkemli, gelişmiş. (VI, 4098)
vezlemük*	: Cansız, sıksa. (VI, 4100)
vırınık	: [vırşık] Zayıf, çelimsiz. (VI, 4103)

yaban ağası*	: Hantal. (VI, 4114)
yabız*	: (II) [yabır (II)] Zayıf. (VI, 4115)
yağ tulumu	: Çok yağlı, şişman. (VI, 4127)
yapalağ*	: (II) [yapalak] 1. Gürbüz. (VI, 4178)
yeğın*	: (I) [yağın (III) , yegin (I) , yeyin (I) -1, 2] 7. Şişman. (VI, 4225-4226)
yerden yığma*	: [yerden yapma, yirden yapalak, yirden yığma] Şişman. (VI, 4252)
yığaç	: Tombul. (VI, 4264)
yığmaç	: Çok şişman, hantal. (VI, 4265)
yığman	: [yığma (III)] Etine dolgun. (VI, 4265)
yumalacık	: Tombul, dolgun. (VI, 4317)
yumru yumru*	: Toplu. (VI, 4318)
yuvudek	: Şişman, loğ taşı gibi. (VI, 4327)
zabın*	: [zabun] 1. İnce, zayıf. (VI, 4342-4830)
zambalak	: Tombul. (VI, 4347)
zartalak*	: (I) 3. Gürbüz, iri. (VI, 4352)
zeykir*	: (III) Zayıf. (VI, 4365)
zıba*	: [zabı] Şişman kimse. (VI, 4366-4835)
zıbuk*	: (I) Çok zayıf. (VI, 4368)
zılğar*	: zılğar [zıpılız, zıpır, zırantı, zıravut, zırtıl, zobar, zobranlı] Gürbüz. (VI, 4836)
zıpır gibi	: Güçlü, gürbüz. (VI, 4377)
zıraf	: Zayıf. (VI, 4378)
zırtlacık	: Şişmanca. (VI, 4382)
zincef	: Çok zayıf, cılız. (VI, 4840)
zobcuk*	: (III) [zolâta] Hantal. (VI, 4842)
zortlak*	: (I) Şişman. (VI, 4399-4843)
zortlamaz	: Şişman. (VI, 4399)
zökel*	: Zayıf. (VI, 4401)
zön	: Şişman. (VI, 4401)
zöngön	: Çok şişman. (VI, 4401)
zöngür	: İri, hantal. (VI, 4401)
zubuş	: Tıknaş, tombul. (VI, 4402)

“Ayı apalağı ve keleküte” gibi şişmanlıkla ilişkilendirilen ifadelerde hantallık çağrışımları dikkat çekerken; “ahlat kurusu ve gangil inek” gibi zayıflıkla ilgili tanımlamalar ise güçsüzlük ima etmektedir. Bu benzetmelerde bitkiler ve hayvanlar gibi diğer canlılara ait söz varlığı unsurları kullanılarak bireylerin bedenleri üzerinden yapılan yargılar pekiştirilir ve bu durum çoğunlukla alaycı, küçümseyici bir dil içerir. Tanımlamalar içerisinde “zıpır gibi, tuluk gibi ve topuş gibi” benzetme edatı ile kurulan sözcükler yapısal olarak dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu söylemler, beden ölçülerinin toplum içinde nasıl bir anlam dünyasına oturtulduğunu, bireylerin görünüşleri üzerinden nasıl sınıflandırılıp etiketlendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum da kilo kavramının yalnızca biyolojik değil kültürel ve sosyal bir olgu olduğunu açıkça göstermektedir.

3.4.4. Boy ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

İnsanların fiziksel özelliklerini tanımlamak amacıyla kullanılan kavramlar arasında “boy” önemli bir yer tutmaktadır. Derleme Sözlüğü incelendiğinde, bireyleri boy özelliklerine göre tanımlamak amacıyla kullanılan 333 farklı sözcüğün yer aldığı görülmektedir. Bu durum, boy kavramının toplum içerisinde yaygın bir şekilde kullanıldığını ve kültürel bellekte önemli bir yer edindiğini göstermektedir. Boy kavramı, genellikle “uzunluk (53) ve kısalık (129)” bağlamında ele alınmaktadır. Fakat boyla ilgili verilerde, uzun boya sahip bireyleri tanımlamak için kullanılan ifadeler arasında “dev, iriyarı, heyulâ, azman ve kocaman” gibi sözcüklere de rastlanmaktadır. Bu sözcükler, yalnızca fiziksel uzunluğu belirtmekle kalmayıp aynı zamanda kişinin heybetli ya da dikkat çekici bir görünüme sahip olduğunu da ima etmektedir.

Öte yandan, kısa boylu bireyler için “bodur (31), cüce (29), ufak tefek (27), bacaksız (4), bücür (2) ve boysuz (2)” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu tür tanımlamalar da yalnızca boy uzunluğunu belirtmekle sınırlı kalmayıp zaman zaman küçümseyici ya da alaycı bir ton da barındırmaktadır. Bu durum, dilin toplumsal önyargıları ve değer yargılarını yansıtırma biçimine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Boy tanımlamaları yalnızca uzun ve kısa gibi kategorilerle sınırlı değildir. Uzun ve kısa boyun dışında, “orta boylu (5)” ifadesi de bireyleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Orta boy tanımı, toplumun geneline göre norm olarak kabul edilen boy uzunluğundaki bireyleri betimlemek için tercih edilmektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik kullanılan “boy” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

acar ayaklı	: Uzun boylu, iri yarı. (I, 40)
acar*	: (II) 1. İri yarı. (I, 39-40)
ahlat kurusu*	: Uzun boylu kimse. (I, 132)
ahlat*	: (I) 2. Ufak tefek kimse. (I, 132)
allım sallım	: Boylu, boslu. (I, 225)
anaçankur	: (II) Uzun boylu, biçimsiz kimse. (I, 274)
antaran*	: İri cüsseli. (I, 280)
ardala*	: (II) 1. İriyarı, kocaman. (I, 303)
arnavut	: Dev. (I, 325)
ası*	: (I) İri, gelişimli, büyük. (I-VI, 342-4427)
avan*	: (II) 3. İri yarı insan. (I-VI, 375-4431)
ayaklı*	: 1. Uzun boylu. (VI, 4434)
azat*	: (II) 2. Kocaman. (I, 436)
azmant*	: İriyarı. (I, 442)
azmantı*	: (III) Olağanüstü gelişen, azman. (I, 442)
aznavur*	: [aznavır] İriyarı. (I, 443)
babacan*	: (I) [babaç -3, babaçan, babaş (II), baboş -4] 1. İri yapılı. (I, 447-448)
babı*	: (I) [babacık (III), babaçko, babalaç, babu (I) -1] 2. İri, büyük, (insan). (I, 452)
badak*	: (I) [babi (II) -1, 2; babuşka, bacak (II), baddibacak, badi (IV), badik (II), badro, bardak (II), basdibacak, battı (II), baydağ (II), baytak, bıdık (I) -3, bıdıl (I), bidik -3, bıdıl, bılız -3, birtik, bittic, bızdık (III) -1, bibil I, bidik (I) -1, bimil, birkıymık -1, boço (I), boçot,

	bodi (III), bodik -4, bodiri -2, boduç (III) -1, bodug, boduk (II), boduş (II), buduk (III)] 1. Kısa boylu, ufak yapılı, cüce, bodur. (I, 459-461)
badı*	: (II) [badel, badıl] 1. Kısa boylu kimse. (I, 462)
balaban*	: (II) [balacan -1, balaman (I), balasır (II)] 2. Büyük, iri. (I, 496)
banzala	: Biçimsiz, büyük. (I, 522)
basık*	: (I) [başhun, basılmış, başlan, bassık, bassuk, basuk -1, -2] 1. Boysuz. (I, 539)
bastibacak	: Kısa boylu. (I, 548)
batlı	: Kısa boylu, bücür, bodur. (I, 571)
becana	: (II) [becane (II)] Çok büyük, kocaman, heyulâ, iriyarı. (I, 591)
bıçgın	: İnce, uzun. (I, 655)
bıkka	: Ufak tefek, kısa boylu. (I, 664)
bıstı	: Kısa. (I, 670)
bi pırtık*	: 2. Kısa boylu. (I, 697)
biliz	: Cüce. (I, 694)
bocut*	: (II) Kısa boylu. (I, 716)
bodu	: (I) Kısa boylu, bodur. (VI, 4464)
bottu	: Kısa boylu. (I, 744)
böcen	: Kısa, ufak. (I, 755)
bucur	: 1. Bacaksız, boyu kısa. 2. Gelişmemiş, ufak tefek. (I, 777)
ceran*	: (I) [caran] 1. Uzun boylu. (II, 883)
cere cüre*	: Ufak tefek. (II, 884)
cıbr*	: (I) [cıbar (IV), cıbara (II) -2, cıbil (II), cıbildeşşak -2, cıbindırız (I), cıhır, cılbak (II), cıpcıllak, cıbeıplak (I), cııldak, cırcıplak (I), cıscıbil (II), cıbil (V), cubul (II), cubur (V), cıbil (III), cıbindırık (I) -1, cıbirga (II), cıbara (III), cıbil (IV), cıbir (II)] (IV) 1. Kısa boylu insan. 2. Yaşı büyük, boyu küçük. (II-VI, 893-4472)
cığa	: (II) Uzun boylu. (II, 899)
cığla	: (III) Büyümemiş bodur (kimse). (II, 905)
cıkka	: Gelişmemiş, büyümemiş. (II, 906)
cılız*	: (I) Cüce. (II, 912)
cımbırık	: [cımtime (II), cımcık, cındıra (II)] Ufak tefek insan. (II, 916)
cırık*	: (I) Büyümemiş, gelişmemiş. (II, 929)
cırtlık	: (V) Küçük, cüce. (II, 940)
cicir	: (II) Cüce. (II, 989)
ciladan*	: (II) [cilankaz] İnce, uzun insan. (II, 964)
cimbizik	: Çok ufak tefek. (II, 969)
cimri*	: (II) Gelişmemiş, büyümemiş. (II, 974)
cincüvez	: [cincoloz] Çok küçük insan. (II, 976)
ciniviz*	: (I) Ufak yapılı. (II, 981)
civelek	: (II) [civek (V), civil (III)] Küçük tipli (kimse). (II, 988)
civir	: Cüce. (II, 989)
coddu	: (II) [codur] Kısa boylu. (II, 994)

coruk*	: (I) [caruh, coruh (I), cotten, coynal, cozirik, cöbez] Gelişmemiş, büyümemiş. (II, 1002-1003)
cottu*	: (II) [cotur, cötturuk] Bodur. (II, 1004)
cöddü	: [cödde, cödü (II), cört (I) -2] Gelişmemiş, büyümemiş. (II, 1005)
cörtlemen	: [cet (I), cörtlek (I), cörtme, cöşdük, cötlem, cörtük (IV)] Cüce, çok kısa boylu. (II, 1008)
cubut	: (II) Kısa boylu. (II, 1009)
cuda	: Bodur, kısa çelimsiz. (II, 1009)
cupdal*	: Uzun boylu. (II, 1017)
cura	: (I) [cundasız -2, curasız, curatsız, curdasız, curra, curuş, curuz, cüre (I), cürre] Ufak tefek, gelişmemiş. (II, 1017)
cure	: (I) Cüce. (II, 1018)
cücen	: (II) [cücü (III), cücül (II), cüllük (III)] Kısa boylu, cüce. (II, 1021)
cüttür	: Cüce. (II, 1028)
çamar	: Cüce, kısa boylu insan. (II, 1063)
çamıç	: (II) Küçük tipli (kimse). (II, 1065)
çarmıhlı	: İri yapılı, gösterişli. (II, 1082)
çarpık	: Kısa boylu, bodur. (II, 1084)
çebel	: Ufak tefek, küçük. (VI, 4478)
çedene*	: (III) Kısa boylu (kimse). (II, 1106)
çekerek	: Orta boylu. (VI, 4479)
çemçüme	: Ufak tefek. (II, 1129)
çencüne	: [çençül, çençün, çençüne, çençünéy] Kısa boylu, bodur. (II, 1133)
çepiş	: Kısa boylu, ince insan. (VI, 4479)
çete	: Kısa boylu. (II, 1149)
çimbarsı*	: Uzun boylu (insan hk.). (II, 1176)
çıtır pıtır	: (II) [çıtır mıtır, çıtrık (I)] Ufak tefek (kimse hk.) (II, 1195)
çıtır	: (VIII) Kısa boylu, ufak (kimse). (II, 1194)
çintirik*	: (I) Kısa boylu (kimse). (II, 1230)
çiti*	: (IV) Kısa boylu. (II, 1242)
çomuk	: (II) [çomak (VI), çomar (I)] Bodur, bacaksız, kısa boylu. (II, 1267)
çonraz	: Büyüyemeyen. (II, 1268)
çoruz	: İnce, uzun boylu. (II, 1273)
çot*	: (I) 5. Bodur, ufak tefek. (II, 1274)
çöce	: [çöçü (II), çöçün -1] Bodur, kısa boylu. (II, 1276)
çömez	: (I) [çöllü, çömlek (I), çöndül, çöne (I) -1, çönge (IV), çöntü (I), çöntük (III), çöntür] Kısa boylu. (II, 1286)
çöremen	: (I) Cüce. (II, 1292)
çöttemen	: Kısa boylu insan. (II, 1297)
çüşlük	: Ufak tefek, hareketli (kimse). (II, 1309)
dabal	: Kısa boylu. (II, 1312)
dalamuk	: Boyu bosu düzgün. (II, 1337)
dalayak	: Uzun boylu. (II, 1339)
daldak	: Uzun boylu kimse. (II, 1341)

dalyan	: Uzun boylu. (VI, 4484)
dalyasan boylu	: Boyu bosu yerinde olan (kimse). (II, 1347)
dangalak*	: (II) [danga] 2. Uzun boylu (insan). (II, 1358)
daş döven*	: 1. İri yapılı insan. (II, 1376)
daylak*	: (II) [day (II), daylah (I)] 2. İnce, uzun boylu (kimse). 3 (II, 1389)
daylan*	: (I) Boylu boslu. (II, 1389)
devlüpsüz	: İri yarı kimse. (II, 1444)
dıbiz*	: (I) [dıbiş (I) -2, dığ, dığız] 2. Kısa boylu, bodur. (II, 1449)
dığı	: (I) Cüce. (II, 1452)
dığır	: Kısa boylu, bodur (kimse). (II, 1453)
dıhız*	: (II) [dıhnaz, dıknaz] Orta boylu. (II, 1454)
dımır	: (II) Kısa boylu (kimse). (II, 1460)
dıngaz*	: (III) Kısa boylu (kimse). (II, 1463)
dıngılı	: 1. Ufak tefek (insan için). (II, 1464)
dırdıra	: (II) Uzun boylu (kimse). (II, 1468)
dızman*	: (I) [dizman (I), dizmandık] 1. Uzun boylu, iri yapılı (kimse). (II, 1477)
dibelek*	: (II) Kısa boylu. (II, 1479)
dingiş*	: (I) [dingiş (II)] 1. Çok uzun boylu ve (kimse). (II, 1506)
dinos	: Boyu kısa olan (kimse). (II, 1508)
diplen*	: [diplek (I)] Kısa boylu. (II, 1511)
diréç	: [direj] Uzun boylu. (II, 1512)
dobiç*	: [dobak (II), dobuç (II)] Kısa boylu (kimse). (II, 1533)
dombay*	: (II) [dombey (II), donbay (II)] Kısa boylu (kimse). (II, 1552)
dortu*	: (II) Kısa boylu. (II, 1564)
doşgil*	: Kısa boylu. (II, 1567)
döbejir*	: Kısa boylu. (II, 1569)
dölek*	: (II) [dölecik]. (IV) 1. Boyu bosu güzel olan (kimse). (II, 1577)
döşekli	: 2. İriyarı kuvvetli olan (insan). (II, 1590)
döşmeldek	: Orta boylu ve göbekli (kimse). (II, 1591)
dubur	: Kısa boylu. (II, 1594)
duruk	: (III) Boy atmamış, gelişmemiş. (II, 1607)
düp*	: İriyarı kimse. (VI, 4490)
ebilobut*	: 2. İri yarı. (III, 1657)
ecene*	: (II) Cüce, kısa boylu. (III-VI, 1660-4492)
edraman	: İri, büyük. (III, 1666)
eketoka	: 2. İri yarı. (III, 1694)
eşiref	: Çok kısa boylu insan. (III, 1793)
evran	: (II) Fazlasıyla uzayıp büyüyen insan. (III, 1813)
evren*	: (III) 1. Boylu boslu, iri yarı. (III, 1813)
fıkga	: [fıkka (II)] Çok küçük, ufak. (III, 1851)
finini	: Ufak tefek, küçücük. (III, 1867)
finnik	: Kısa boylu (kimse). (III, 1867)
fisgecük	: Küçücük, ufacık. (III, 1871)

fortuk*	: 1. Kısa boylu (kimse). (III, 1876)
gadek	: (II) Kısa boylu. (III, 1890)
gadı*	: (I) 2. Gelişmemiş kısa boylu, (III, 1890)
gattik	: Kısa boylu (kimse). (III, 1936)
gede*	: (I) [gebedek (I) -1, 2; gedeş -1, 2; gege (II) -1, göde (I) -3, gödemen (III)] 1. Cüce (kimse). (III, 1964)
gelişüyhlü	: Görkemli. (III, 1984)
gıcık*	: (II) 7. Çok ufak (insan). (III, 2026)
gıcımık*	: (I) Kısa boylu (kimse). (III, 2027)
gıdıl	: Ufak, kısa, bodur (kimse). (III, 2035)
gıncıfır*	: (III) Ufak tefek. (III, 2047)
gındılo	: Küçük, kısa boylu. (III, 2049)
gınnık	: [gıdılık (I) -2] Bodur, cüce. (III, 2050)
gırdan*	: (II) İri, büyük. (III, 2055)
gidik	: (II) Kısa boylu. (III, 2074)
gizir*	: (I) [gizirci] 9. Kısa boylu, cüce. (III, 2087)
godora	: İri yapılı (kimse). (III, 2092)
golot	: (II) Kısa boylu. (III, 2099)
gottik*	: (I) [gotdik] Kısa boylu, cüce. (III, 2108)
göde*	: (I) [gebeç (I) -1, 2; gebedek (II) -1, gebelek (III) -2, gebbeş -2, göbeç, göbeş, göbet (IV), göbül (I), göbüt (I), gödele (II), gödelek (I), gödemen (II), gödeşmen] 1. Kısa boylu. (III, 2122-2123)
göğdeli	: (I) İri yapılı, iri yarı. (III, 2127)
gökbez*	: İri kimse. (VI, 4512)
gömbelek*	: (III) Kısa boylu (kimse). (III, 2147)
görkemli*	: [gerimli -1, görenek (II), görgemli, görkemni, görkimli, görklü, görükemli] 2. İri yapılı. (III, 2161)
götlez*	: 1. Kısa (kimse). (III, 2165)
gucur*	: (I) [gucak, guda (IV), gudük, gudül (II)] Kısa boylu, bodur (kimse). (III, 2187)
gulle	: (III) Büyüyememiş kimse, cüce. (III, 2192)
gundek	: Kısa. (III, 2195)
gübül*	: (I) [gübüç, gücek (I) -2] 1. Kısa boylu, bodur. (III, 2206)
gücük*	: (II) [güdek (II), güdeleç, güdelek (I), güdü (VIII), güdül (VI), güçük (III)] Kısa, bodur, gelişmemiş. (III, 2209)
güdük*	: 1. Kısa boylu. 2. Küçük. (III-VI, 2213-4514)
gürdük*	: (IV) Kısa boylu. (III, 2234)
güsgüdelek*	: Kısa, bodur. (III, 2238)
haçar	: Cüce insan. (III, 2249)
harçı	: İnce, uzun boylu kimse. (VI, 4517)
heydenli*	: 1. İriyarı (kimse). (III, 2352)
hımel	: Kısa boylu (kimse). (III, 2361)
hıtık*	: (I) Kısa boylu kimse. (III, 2380)
hıtık*	: (I) Kısa boylu kimse. (III, 2380)

honçuk*	: Kısa boylu (kimse). (III, 2402)
hondur*	: 1. İri. (III, 2402)
hongala*	: Büyük, biçimsiz (kimse için). (III, 2402)
hortuk	: Kısa boylu (kimse). (III, 2414)
hotak	: (IX) Kısa boylu (kimse). (III, 2418)
hozzik*	: Ufak tefek, büyüyememiş (kimse). (III, 2426)
höbere*	: 2. İnce, uzun boylu (kimse). (III, 2426)
hödeme	: İriyari. (III, 2427)
hödük*	: [hoduk (II), hödek, hödelek -1, hödük (I) -3] 5. Kısa boylu (kimse). (III, 2427-2428)
hökelekli*	: [hökerekli, höklekli, hönkürekli, höykerekli] 2. İri yapılı. (III, 2429)
höllük	: (II) Uzun boylu. (III, 2431)
hördelle	: İriyari, iri kemikli (kimse). (III, 2433)
höreke	: (I) İri ve yakışksız (kimse). (III, 2434)
höbere	: İri vücutlu (kimse). (III, 2447)
hösür	: (II) Çok küçük, gerektiği gibi gelişmemiş. (III, 2452)
ırava	: Kısa boylu, bodur (insan için). (IV, 2483)
incedalan	: İnce, uzun boylu. (VI, 4526)
izment*	: [izmet, izvet, izvent] Küçük, büyümemiş. (IV, 2577)
kacar*	: (I) Kısa boylu, bodur (insan). (IV, 2586)
kakavan*	: (II) 2. Çok uzun boylu kimse. (IV, 2602)
kalafatlı	: [kılafatlı, kilefetli] İri yarı, gösterişli (insan için). (IV, 2608)
karacüllen*	: Orta boylu. (IV, 2640)
kaskamıt*	: Çok kısa ya da uzun olan. (IV, 2676)
katuvaz*	: 2. İri yapılı. (IV, 2686)
kelepir	: (I) 2. Ufak tefek. (IV, 2729)
keleş*	: (II) 1. Bodur. (IV-VI, 2731-4545)
kemeş*	: 1. Bodur, biçimsiz insan. (IV, 2739)
kıldır gücük	: (I) [kıldır sızdır (I), kıldır zıldır (I)] Ufak tefek. (IV, 2797)
kılı*	: (I) Ufak tefek. (IV, 2797-2798)
kırma	: (VIII) İri yarı. (IV, 2834)
kırnak*	: (I) 3. Boyu bosu yerinde olan. (IV, 2835)
kırtık*	: (II) [kındı, kındır (III), kındırık (III), kırtak (II)] Ufak tefek, kısa boylu (kimse). (IV, 2838)
kısa kütlez*	: Kısa boylu (kimse). (IV, 2840)
kısot*	: Ufak tefek. (IV, 2845)
kıssa*	: (I) Kısa. (IV, 2845)
kıtmır*	: (III) [kıtır (I)] Kısa boylu (kimse). (IV-VI, 2849-4559)
kıviç	: (II) Kısa boylu (kimse). (IV, 2850)
kiriş bacak*	: İnce, uzun kimse. (VI, 4562)
kizir*	: (II) 1. Cüce, bodur, boysuz. 2. Ufak. (IV, 2889)
kodalak*	: (IV) [kıda (II), kıdalak (II), kıdır (I), kodala, kodik (VI), kodo, kodoş (II) -1, kondol (I), kotal, kotan (II), kottaş (II), kottik, kottuk (I), köde (II), kut (I), kuttuk] 1. Kısa boylu. (IV, 2898)

koni	: Kısa bacaklı, kısa boylu. (IV, 2919)
kosat*	: (II) Orta boylu (kimse). (IV, 2931)
kosbir*	: Ufak tefek. (VI, 4568)
kose	: 1. Boyu kısa (insan için). (IV, 2931)
kosso	: (I) İri, heybetli (insan için). (IV, 2932)
kotol	: (I) Kısa boylu, cüce. (IV, 2938)
könez	: (II) 2. Büyümemiş, kısa boylu. (IV, 2960)
kucur	: (I) Kısa boylu. (IV, 2990)
kucuş*	: [kocamış, kuş, kocuş] İri yapılı kimse. (VI, 4573)
kuduz*	: (I) 2. Kısa boylu, bodur. (IV, 2992)
kundur*	: 2. Boyu kısa (kimse). (IV, 3002)
kutekli*	: İri yapılı (kimse). (IV, 3018)
küle	: (VI) Kısa, cüce. (IV, 3029)
küpüş*	: (I) [küpüş] Kısa boylu (kimse). (IV, 3043)
kütelez	: [kötemen, kut (I), kutrup, kütelek, kütlez, kütüz (I)] Kısa boylu, bodur. (IV, 3054)
macclı*	: 1. İri (kimse). (IV, 3099)
mardalı*	: [mardallı] 1. İri kemikli, iri yapılı insan. (IV-VI, 3129-4588)
masdı*	: (I) Kısa boylu, bacaksız, cüce. (IV, 3132)
mençük*	: Kısa boylu. (IV, 3161)
mençük*	: Kısa boylu. (IV, 3161)
meret*	: (II) Çok kocaman, iriyarı, azman (insan). (IV, 3169)
mıdık*	: (I) [mıdıh (II)] 1. Cüce, kısa boylu. (IV, 3180)
mittık	: Ufak tefek ve sağlam yapılı kimse. (VI, 4598)
mıza	: Gelişmemiş, büyüyememiş. (VI, 4598)
moççuk	: Yaşı büyük olup büyüyememiş olan (kimse). (IV, 3208)
moçu*	: (I) 1. Kısa boylu. 3. Cüce (kimse). (IV, 3208)
motuk*	: (I) Kısa boylu. (IV-VI, 3212-4600)
moza*	: 3. Kısa boylu kimse. (IV-VI, 32103-4600)
mucuk*	: (I) 1. Cüce (kimse). (IV, 3215)
muçu*	: (I) 1. Kısa boylu. (IV, 3216)
paldım	: İriyarı (kimse). (V, 3387)
parpul*	: (I) İriyarı. (V, 3402)
patal	: (II) Gereğinden çok büyük, iri, hantal. (V, 3409)
pirpir*	: (I) Ufak tefek. (V, 3461)
pita	: (I) Cüce. (V, 3465)
poço	: (I) Çok kısa boylu (kimse). (V, 3467)
poddik	: Güdük, kısa. (V, 3467)
pompul*	: (II) [pomak] 1. İriyarı. (V, 3470)
portal*	: Bodur (kimse). (V, 3472)
potik	: (I) Kısa boylu (kimse). (V, 3475)
potuk*	: (I) [potuç (II), poytu] 1. Kısa boylu, bodur. (V, 3476)
sadana*	: (I) [sadına, sederek, sedereyh, sedremeki] (II) Çok uzun boylu, vücut ölçüleri uyumsuz kimse. (V, 3513)

sallı	: (I) [saldat] İri yapılı uzun insan. (V, 3529)
samen	: 1. Uzun boylu kimse. (V, 3533)
saymanti	: İri, kaba, biçimsiz. (VI, 4678)
seğdim	: Uzun boylu, ince kimse. (VI, 4680)
sellenti*	: 1. İriyari. (V, 3579)
sırrık	: 2. İnce, uzun (kimse için). (V, 3620)
siringel*	: Uzun boylu. (V, 3647)
söbülâki	: [södür -2] 1. Çok uzun, yadırganan boyda (insan). (V, 3675)
söldür	: [sölpük (II), söltük] 1. Uzun boylu. (V, 3679)
sun*	: (I) [suna boylu, sune, süme, süne] 1. Boyu bosu düzgün kimse. (V, 3697)
sündürme	: (III) Çok uzun boylu kimse. (V, 3716)
sünepe*	: (I) İnce uzun (kimse). (VI, 4714)
süngülüç*	: (II) Uzun boylu. (V, 3717)
sürekli	: (II) Sağlam yapılı, boylu boslu. (V, 3721)
şadak*	: (II) Kısa boylu. (V, 3734)
şahalak	: Uzun boylu. (V, 3736)
şalangoz*	: İriyari kişi. (V, 3741)
şambaba	: Kısa boylu. (V, 3743)
şamşalak*	: Ufak tefek kimse için. (V-VI, 3744-4721)
şamtinik	: Ufak tefek. (V, 3744)
şıvga*	: (I) 2. İnce, uzun. (V, 3775)
tamsalak*	: Kısa boylu. (V, 3819)
tanaka*	: 1. İri yapılı. (V, 3820)
tapbaş*	: Kısa boylu. (V, 3826)
tıkız*	: (V) [tıhnaz, tıkaç, tıkiç (III), tıkmak (I), tıkmalak, tıkman, tıknak] Kısa boylu. (V, 3913)
tıraka	: (VI) İriyari (insan için). (V, 3920)
tıtire	: Çok büyük, kocaman. (V, 3929)
tızman	: İri, kocaman. (V, 3930)
tıztızman	: Koskocaman. (V, 3930)
tokalak*	: (II) Kısa boylu. (V, 3949)
tokur*	: (III) 1. Kısa boylu, cüce. 2. Kısa boylu (kimse). (V-VI, 3952-4768)
tombak*	: (II) [tokur -1, tomak] Başı açık. (III) Kısa boylu kimse. (VI, 4769)
tomsa*	: Kısa boylu. (V, 3959)
topuz*	: (IV) 2. Kısa boylu (kimse). (V, 3968)
tönge*	: (IV) Kısa boylu. (V, 3984)
tufana*	: (II) İriyari. (V, 3988)
ufaktan	: Ufak yapılı. (VI, 4026)
yékeper	: İriyari. (VI, 4230)
yerden yığma*	: [yerden yapma, yirden yapalak, yirden yığma] Bodur. (VI, 4252)
yereyapalak	: Kısa boylu (kimse). (VI, 4253)
yığman*	: [yığma (III)] Kısa boylu. (VI, 4265)
yir cücesi*	: Kısa boylu. (VI, 4281)

yoğun*	: (III) 1. Biçimsiz, kısa boylu. (VI, 4288)
yolda görükmez	: Kısacık boylu. (VI, 4292)
yumurcak	: (II) Kısa boylu, bodur insan. (VI, 4827)
zağar*	: (II) [zagar (II)] Bodur, bacaksız. (III) 1. Kısa boylu kimse. (VI, 4344)
zankalak	: (I) İri yapılı, kalın kemikli. (VI, 4349)
zanzura	: Uzun boylu (kimse). (VI, 4350)
zapl*	: 1. İriyari. (VI, 4831)
zarzanba	: İriyari. (VI, 4353)
zavlah	: İriyari (kimse). (VI, 4354)
zaylak	: Kısa boylu, bücür. (VI, 4356)
zebellâ*	: (I) [zeballa, zebellah, zebelle, zübellâ] İriyari, uzun, biçimsiz, korkunç. (VI, 4356)
zek zük	: Ufak tefek, ince yapılı. (VI, 4359)
zeykir*	: (II) Gövdesi biçimli, uzun boylu. (VI, 4365)
zıba*	: 1. İriyari, uzun boylu. (VI, 4366-4835)
zıbindırık	: [zıbık (IV)] Uzun boylu. (VI, 4367)
zılğar*	: zılğar [zıpılız, zıpır, zırantı, zıravut, zırtıl, zobar, zobranlı] Uzun, iriyari. (VI, 4836)
zımpır	: İri, iriyari. (VI, 4372)
zındık*	: (V) Kısa boylu. (VI, 4373)
zıpır*	: (II) [zıbpır, zıppır, zıprama] İriyari. (VI, 4376)
zıplak*	: (V) Uzun boylu. (VI, 4377)
zıravut	: [zıranı -1, zıravana, zırvat, zıravıt, zırba (II), zırdal, zırılı, zırzavut, ziravut (I)] İriyari. (VI, 4378)
zırzop*	: (I) [zırzıpır (II), zırzop akıllı] (II) İriyari. (VI, 4383)
zile	: (III) Uzun boylu olduğundan eğilemeyen kişi. (VI, 4388)
ziravut*	: (I) İriyari, uzun boylu. (VI, 4391-4841)
zobu*	: (I) [zobandık, zoburanrı, zobut (II), zotu] İriyari, kaba. (VI, 4393-4842)
zongaç	: Uzun, iriyari. (VI, 4395)
zopçuk*	: (II) [zopçuk] İri, biçimsiz. (VI, 4397)
zopo*	: [zovdur] İriyari. (VI, 4397)
zoymantı	: [zoymanta, zoypantı] Hoşa gitmeyecek biçimde iriyari, kaba saba. (VI, 4400)
zöl	: Uzun (insan için). (VI, 4401)
zömbe	: Uzun boylu. (VI, 4401)
zövelek	: [zövlek] Uzun boylu, ince. (VI, 4401)
zumbul	: Boylu. (VI, 4402)

Kısa boylu bireylerin tanımlanmasında kullanılan sözcükler, fiziksel bir betimleme işlevi görmeye ötesine geçerek toplumsal değer yargılarını ve bakış açılarını da yansıtmaktadır. Derleme Sözlüğü'nün söz varlığı içerisinde kısa boylulara yönelik olarak kullanılan "potuk, potik, fisgecük, bi pırtık, yerden yığma, yereyapalak ve yolda görükmez" gibi sözcükler bu bireylerin genellikle alaycı ya da küçümseyici bir üslupla tanımlandığını göstermektedir. Bu tür ifadeler, toplumsal hafızada kısa boyun dezavantajlı bir özellik olarak algılandığını ve bu durumun dilde ironi yoluyla

dışavurulduğunu ortaya koymaktadır. Kısa boyluluğu ifade eden sözcüklerde küçüklüğü, azlığı, ufaklığı çağrıştıran ibarelerin yer aldığı görülmektedir.

Kısa boylulara ilişkin tanımlamalarda ikilemelere de sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. “Cere cüre, çitir pıtır ve allım sallım” gibi ikilemeler hem ses uyumu hem de ritmik yapı bakımından dikkat çekici olup fiziksel özellikleri ironik bir biçimde yansıtan ilginç tanımlama örnekleri arasında yer almaktadır. Öte yandan, uzun boylu bireyleri tanımlamak amacıyla kullanılan “kiriş bacak, dalyasan boylu, edraman, dızman, devlüpsüz ve ahlat kurusu” gibi ifadeler, fiziksel uzunluğun aşırı ya da dikkat çekici olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu sözcükler, genellikle kişinin boyunun idealin ötesinde, orantısız ya da şaşırtıcı biçimde uzun olduğunu ima eder niteliktedir.

3.4.5. Giyim-Kuşam ve Temizlik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde yer alan tanımlamalar incelendiğinde, halk arasında yaygın olarak kullanılan birçok ifadenin insanların giyimi, dış görünüşü ve temizlik durumu gibi fiziksel özelliklerini yansıtan niteliklere odaklanıldığı görülmektedir. Bu ifadeler, sadece bireyin estetik görünümüne dair nitelemeler sunmakla kalmamakta aynı zamanda çırılçıplak olma, kötü veya düzensiz giyinme, kirli-pasaklı görünme gibi durumları da betimlemektedir. Konuyla ilgili örnekler halk kültürünün, bireyleri dış görünüşlerine göre sınıflandırma eğilimini yansıtmakta ve bu sınıflandırma çoğu zaman yaşam standardı, toplumsal konum ya da kişisel özen düzeyi ile ilişkilendirilmektedir.

İnsanların geneline yönelik olarak kullanılan giyim-kuşam ve temizlikle ilgili tanımlayıcı sözcükler incelendiğinde, Derleme Sözlüğü’nde yer alan 236 sözcük içerisinde en çok tekrar eden kavramın “çıplak ve çırılçıplak (51)” olduğu görülmektedir. Bu ifadeyi sırasıyla “dağınık (37), düzensiz (30), kılıksız (26), pis (25), kötü giyimli (17), düzgün (12), perişan (8), biçimsiz (8), derli toplu (3), süslü (4) ve şık (1)” gibi tanımlamalar takip etmektedir. Bu dağılım, halk arasında dış görünüşün daha çok olumsuz yönleriyle tanımlandığını, özellikle temizlik, düzen ve estetikten uzak hâllerin daha çeşitli ve ayrıntılı biçimlerde adlandırıldığını göstermektedir. Öte yandan, olumlu giyim-kuşam özelliklerini ifade eden sözcük sayısının oldukça sınırlı olması, halk dilinde dış görünümün olumsuz niteliklerinin daha belirgin olduğunu ortaya koymaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik kullanılan “giyim-kuşam ve temizlik” kavramları ile ilgili tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abazan*	: (II) [abézan (II)] 2. Çıplak. (I-VI, 13-4406)
abılobut*	: abulobut (II) [abulabut -3, abullabut -4, abur (IV) -2] 1. Perişan, pejmürde. (I, 21-22)
abulobut*	: 7. Biçimsiz ve kötü giyinen, giyimine itina etmeyen. (I, 34)
acaruk	: Çıplak (I, 41)
akdoncak	: Çırılçıplak. (VI, 4413)
aldırayaz*	: 2. Çırılçıplak. (I, 210)
ana eti	: Çırılçıplak, anadan doğma. (I, 248)
anadan hüren	: Anadan doğma, çırılçıplak. (VI, 4420)
apabaçık	: Çırılçıplak, çok açık. (I, 282)
apşal*	: 2. Giyinmesini bilmeyen, perişan kılıklı. (I, 290-291)
badırbayrak	: [badalbayrak -1, badambayrak, badanbayrak, badavra (II), badıbayrak, badılbayrak, badır badır (II), baldırbayrak -1] Kılıksız. (I, 467)

barkanak	: [basbanaklı, baskal] Perişan, üstü başı salkım saçak. (I, 533)
başıbozuk*	: (III) Kötü giyimli. (I-VI, 558-4449)
beenesiz	: Üstü başı düzgün olmayan, kılıksız. (I, 597)
belengaz*	: Üstü başı eski olan kimse. (I, 613)
betnasız*	: [betnesiz] Kılıksız. (I, 646)
burhaş*	: Kılıksız. (I, 798)
büsmürük	: Eski, yırtık elbiseli (kimse). (I, 830)
çağıldak	: (IV) [çakıldak (VII)] Pis, dağınık (kimse). (II, 844)
calav	: (II) [çeykel (III)] Kılıksız. (II, 850)
callak cullak	: Üstü başı perişan. (II, 852)
caydak	: (I) [coydak] 1. Yalınayak. 2. Çıplak. (II, 868)
cebabendek*	: 2. Çırılçıplak. (II, 871)
cıbildacık	: [cabcavlak, capcavlak, cascavuldak, cıbcıbil, cıbildaşşak -1, cıbirdak, cıblacık, cıccılbak, cılcıbil, cıpcıbil, cıpcıbil, cıpcırıl, cırlıcıldak, cıscııldak, cıscıbir (II) -1, cıscıblah, cıscılbak, cıscıplak, cıscıbil, cıscıplak, cıscıvlak, cıpcıbil, cıpcıbil] Çırılçıplak. (II, 891-892)
cıbildak*	: (II) 1. Yalın ayak. (II, 892)
cığla*	: (II) Donsuz. (II, 905)
cılbak	: (I) [cıba (I) -2, cıbara (II), cıbil (I) -1, cıblah, cıbildak (II) -2, cıbir (II) -3, cıbiz (I) -4, cıblak, cılbah, cılbıl, cılpak, cıpcıplak (II), cıplı (I), cırcıplak (II), cırcıvlak, cıscıbil (I) -1, cılbah, cıscıbil (II), cılbah, cılbak, cılcılpak, cılcııldak, cılpah, cılpak, cıscıblak] Çıplak. (II, 907-908)
cımcıslak	: Çırılçıplak. (II, 917)
cıscıvlak*	: 1. Çıplak. (II, 941)
cupdal*	: Kılıksız. (II, 1017)
çacal	: Çıplak. (II, 1031)
çağaldak	: Pis insan. (II, 1035)
çağpara	: Dağınık insan. (II, 1038)
çakıldaklı*	: 3. Pis, kirli, dağınık. (II, 1043)
çalata	: Elbiseyi çabuk eskitip yırtan. (II, 1049)
çaltak	: (III) [çaltop] Elbiseyi fena giyen, tutumsuz. (II, 1062)
çarcavlak	: Çıplak. (II, 1080)
çıplaka	: Çıplak. (II, 1184)
çitak*	: (I) Süslü, iyi giyinen (kimse). (II, 1241)
çoşdal*	: Kılıksız kıyafetsiz. (II, 1274)
çoşdal*	: Tertipsiz, kendine çeki düzen vermeyen. (II, 1274)
çulapa	: Perişan kıyafetli, pejmürde. (II, 1302)
çullu kuduz	: [cullu kuduz, çullum çullum] Elbisesini çabuk eskiten ve yırtık pırtık gezen (kimse). (II, 1303)
daban kesen	: Yalınayak. (II, 1314)
dağnak*	: (II) Dağınık. (II, 1325)
dal	: Çıplak. (II, 1333)

dalbacak*	: (II) Çıplak, donsuz. (II, 1339-1340)
dalcın	: Üstü başı açık, çıplak olan kimse. (II, 1341)
daldaban*	: (I) 1. Yalınayak. (II, 1341)
dandın*	: (I) [dandik (III) -5, dandin (I)] 3. Çıplak. (II, 1357)
dazınkırı	: Pejmurde kıyafetli, eski püskü, yırtık elbiseli (kimse). (II, 1390)
deleşik*	: [deleşük] Üstü başı düzensiz (kimse). (II, 1410)
deşik	: (II) Derbeder, giyinişine dikkat etmeyen. (II, 1437)
devdala*	: 2. Elbise ve eşyalarını çabuk kirletip eskiten. (II, 1440)
dıdık	: (III) Çıplak. (II, 1450)
dıldılbağ	: [dıldıbiz (I) -3] Çırılçıplak. (II, 1458)
dıpdızlak	: [dirdiplağ] 1. Çırılçıplak. (II, 1466)
dısdıbil	: Çırılçıplak. (II, 1472)
dızlak*	: 1. Çıplak. (II, 1477)
dimdal	: (II) Çırılçıplak. (II, 14908)
dolaşık*	: (I) 2. Kirli, pis (insan). (II, 1544)f
doncak	: 1. Donsuz, çıplak. (II, 1559)
dongralı	: El ve ayakları kirli olan (kimse). (II, 1560)
dorlak*	: (IV) Donsuz. (II, 1564)
dönük*	: (VI) Kılıksız, kıyafetsiz kimse. (II, 1586)
dunak*	: Giyimi derli toplu olan (kimse). (II, 1603)
düneşir*	: Pis, pasaklı (kimse). (II, 1631)
düşük*	: (I) 3. Hali, tavrı, giyinişi biçimsiz, düzensiz (kimse). (II, 1639)
düşükdon*	: Dağınık kıyafetli. Giyinişine özenmeyen. (II, 1639)
ebiculluk*	: (I) Elbisesi eski, üstü başı yırtık pırtık olan. (III, 1657)
ediksiz	: Derli toplu olmayan, düzensiz kimse. (VI, 4492)
etren	: Çıplak, elbisesiz. (III, 1799)
fayfuduk	: Giyim kuşamına özenmeyen (kimse). (III, 1840)
gırna*	: (II) 1. [→gırıdak] 2. İyi giyinmiş, üstü başı düzgün (kimse). (III, 2060)
göden*	: (VI) Çıplak, elbisesiz. (III, 2123)
gudubet	: [gudübet] Pis, çirkin, biçimsiz. (III, 2188)
haçur	: Kılığı kıyafeti düzensiz, saçları dağınık olan. (III, 2249)
haleylim	: [huleylim] Giyinişi düzgün olmayan. (III, 2259)
harhutlu	: Eski püskü düzensiz giyinen (kimse). (III, 2288)
havkalı	: Kılıksız, düzensiz. (III, 2311)
helkit	: Pis, kılıksız (kimse). (III, 2335)
herkenekli	: Çok eski elbiseli (kimse). (III, 2346)
heydenli*	: 2. Üstübaşı düzensiz, dağınık (kimse). (III, 2352)
hullo	: [hullab] Giyinişi düzensiz olan, kendine yakıştıramayan, gelişigüzel giyinen (kimse). (III, 2359)
hımhırıt	: Üstübaşı pis, perişan. (III, 2361)
hındıl	: Üstübaşı yırtık perişan (kimse). (III, 2364)
hırpıç	: [hırpıt (I) -1] Üstü başı yırtık, perişan kılıklı (kimse). (III, 2372)
hırpıt	: Düzensiz, dağınık giyinen kimse. (VI, 4520)

hırtapoz*	: Düzensiz giyimli. (III, 2372)
hırvat*	: (I) Düzensiz, dağınık giyimli (kimse). (III, 2375)
hıtış	: Dağınık, düzensiz. (III, 2380)
hilet	: İyi giyinmiş, düzgün kılıklı kimse. (III, 2384)
hılhüp	: Giyeceksiz. (III, 2384)
hirçimyh	: Üstü başı düzgün olmayan (kimse). (III, 2388)
holdever	: 2. Biçimsiz, bol elbise giyen (kimse). (III, 2396)
hollik	: (I) 2. Biçimsiz elbise giyen (kimse). (III, 2397)
hontuş*	: [hontabla] 2. Üst üste, kat kat giyinen (kimse). (III, 2403)
horhopurdak*	: Gelişigüzel giyinen. (III, 2411)
hoşuruk	: Dağınık, eski püskü giyinen. (III, 2417)
höllüm*	: (I) [höllüş] 2. Düzensiz ve yırtık pırtık giyinen (kimse). 3. Bol elbise giyerek şişman görünen (kimse). (III, 2431)
hülübeli*	: Kılığı dağınık (kimse). (III, 2449)
ızoz*	: Kılıksız. (IV, 2500)
ingilli	: 2. Dağınık, düzensiz giyinen. (IV, 2544)
ipimilāh	: Çıplak. (VI, 4526)
kıkırık	: (II) Temiz giyinmiş insan. (IV, 2790)
kılfranga	: [kılfrangi, kılfranga, kincifilli, kındırak (I), kırışak (II), kırışığı] Çok süslü, temiz ve güzel giyinen. (IV, 2797)
kırnak*	: (I) 1. Süslü gezen (kimse). 2. Titiz. (IV, 2835)
kıstır	: (III) Kötü giyimli (kimse). (IV, 2845)
kıvrak*	: (III) Güzel, şık. (IV, 2852-2853)
kıyak*	: (I) [kıyburcak, kıyık (IX), kıynaşık (II)] Güzel, biçimli, yakışıklı, düzgün giyimli. (IV, 2855)
kıykımsız*	: Dağınık. Kılıksız. (VI, 4560)
kıytı	: Güzel, iyi giyimli. (IV, 2861)
kip*	: (III) [kipi (I)] 4. Biçimli, güzel. (IV-VI, 2875-4562)
kirkele*	: (II) Pis insan. (IV, 2880)
kistat*	: Kirli, bakımsız. (VI, 4563)
kitmir	: (I) 1. Çok kirli kimse. (IV, 2888)
kubulu	: Yırtık elbiseli. (IV, 2989)
kuvaldam	: Çıplak. (IV, 3019)
küsmentü	: Üstü başı dağınık, düzensiz (kimse). (IV, 3052)
lıpız*	: 1. Çıplak. (IV, 3079)
libel	: Çıplak. (IV, 3079)
löpürdek	: Üstü başı yırtık pırtık ve dağınık kimse. (IV, 3097)
malaş	: (IV) Üstü başı pislik içinde olan. (IV, 3112)
malmaş*	: 2. Kılıksız. (IV, 3114)
mayışlı	: Pis, kirli kimse. (VI, 4590)
mısmıs*	: 2. Kılıksız. (IV, 3193)
mitili	: Giyimi yırtık pırtık olan. (IV, 3206)
moçu*	: (I) 4. Üstü başı kirli (kimse). (IV, 3208)
musluk	: (II) 3. Giyimi, konuşması düzgün, yetkin. (IV, 3224)

mürşe	: Kirli, pis (kimse). (IV, 3231)
müsrüf*	: Kötü giyimli. (VI, 4603)
müsrüf*	: Kötü giyimli, dağınık. (VI, 4603)
neprüs*	: 2. Pis kirli kimse. (VI, 4607)
oflaz*	: (III) [ohlaz (III)] 7. Güzel giyinen, şık. (V, 3267)
omzu düşük*	: 2. Giyinişi düzgün olmayan. (V, 3282)
önneksiz*	: Kılıksız (kimse). (V, 3343)
örübiran	: Çırlıçıplak. (V, 3354)
pacal	: Giyimine önem vermeyen. (V, 3377)
paçkı*	: 1. Düzensiz, pis. [paçalı (II)] Pis, dağınık kimse. (V-VI, 3378-4634)
paçur	: [paçul] Üstü başı dağınık, pis, düzensiz. (V, 3379)
palala	: [palampoş, palañni] Giyimi düzensiz ve dağınık. (V, 3384)
palalı	: Yırtık, eski giysilerle dolaşan. (VI, 4635)
paldımsız*	: [paldamsız, paltımsız -I] 2. Giyinişi düzensiz, dağınık olan. (V, 3387-3288)
paltımsız	: 2. Giydiğini çabuk eskiten. (V, 3389)
pañguduz	: [pangodos, pankuduz (II)] Giydiğini çabuk eskiten, yıpratan. (V, 3393)
panıs*	: (I) [panis] 2. Giyinişine önem vermeyen. (V, 3393)
parpıl*	: (I) 1. Kendine bakmayan, dağınık ve düzensiz (kimse). (V, 3400-3401)
partal*	: (II) [partalcı] 3. Biçimsiz. (IX) Giyinişi düzensiz ve pis olan. (V-VI, 3403-4639)
partanpalaç	: Giyimi düzgün olmayan. (V, 3404)
pasafçı	: 1. Temiz iş yapmayan. (V, 3405)
patanma	: Giydiğini yakıştıramayan (kimse). (V, 3410)
patirik*	: 4. Giyinişi düzensiz. (V, 3413)
perdüçen	: Çıplak. (VI, 4645)
piraçal	: Üstü başı yırtık pırtık. (V, 3443)
pıstıl	: Kirli, yırtık giysilerle gezen. (VI, 4649)
pirpiri*	: (I) 1. Temiz, derli toplu (kimse). Giyimine özen gösteren. (V-VI, 3461-4651)
poçuklu	: Dağınık, derli toplu olmayan. (V, 3467)
polatır	: 2. Giysilerini çabuk eskiten. (V, 3469)
polu	: Düzensiz, özensiz giyinen. (VI, 4653)
posada	: [pasada, posuda, posalı (I), posenki] Beceriksiz, pasaklı, dağınık (kimse). (V, 3473)
potcuk	: Dağınık ve düzensiz giyinişli. (V, 3475)
pöçüklü	: Giyimine kuşamına özen göstermeyen, dağınık. (VI, 4654)
pulaştı	: Üstü başı kirli ve dağınık (kimse). (V, 3486)
sadılı	: Pis, üstü başı kirli insan. (V, 3513)
salapır*	: [salapan] Kötü giyimli. (V, 3524)
sampal	: Dağınık, düzensiz kimse. (VI, 4670)
samsak	: (II) Eski, dağınık, kötü giyimli. (V, 3535)

savulyort	: Düzensiz, dağınık. (V, 3558)
selvaater*	: 1. Dağınık, düzensiz (kimse). (V, 3580)
sepiküpü	: Giydikleri ya da kendisi pis kokan kimse. (VI, 4685)
sıdarasız*	: 1. Kılıksız, kötü giyimli. (V, 3603)
sıtarasız*	: (I) [sıtarasız (II), sıtırassız, sıtıratsız, sıtarasız (I) -1, 2; sıtratsız] 2. Kılıksız, kötü giyimli. (V, 3622)
sıyrık*	: (I) [sıyrık (II), sıyrık, sıyrık, sıyrık (II), sıyrık] 2. Kötü giyimli kimse. (V-VI, 3629-4696)
silcik	: (I) Gösterişsiz. (V, 3635)
silimsi*	: (III) [simser (I)] Temiz, titiz (kimse). (V, 3637)
silli sitirli	: Düzenli ve temiz. (V, 3637)
sinçisiz	: Kötü giyimli, kılıksız. (V, 3640)
sölpeşik	: [sölsöl] Özensiz giyinen, dağınık. (VI, 4707)
sölpük*	: (I) [sölbük -1, 2; söldür -2, sölpeşik, sölpeşik, sörpüh, sörpük -1, 2; sülçük (II), sünpeşik, sölsöl] 1. Kötü giyimli, kılıksız. (V, 3679)
sülepe*	: (I) [süle, sülepene, süllüm (II), sülpe, sülpeşik, süleme, süllümsüp] Kötü giyimli, dağınık, düzensiz. (V-VI, 3710-4712)
sülsal	: Kılıksız. (V, 3710)
sümdük*	: [sömtük -1, sümçük, sümçük (I), sümçük (I) -2, sümçük, sündük (I), sümbeği, sümçük -1, sümçük -2, sümçük, sündük -1, 2] 2. Kılıksız kimse. (V-VI, 3711-4713)
sümtük*	: (II) 1. Kılıksız. (V, 3715)
süngü düşük	: Üstü başı düzensiz, dağınık. (V, 3717)
sürset	: Düzgün giyinmeyen. (V, 3724)
şallabut	: [şallak (II)] Dağınık, kötü giyimli, yakışıksız. (VI, 4721)
şallacık	: Çıplak. (V, 3742)
şallah, şallak*	: (II) [şellek (I),] 1. Donsuz. 2. Kötü giyimli. 3. Çıplak. (V, 3742)
şallak mallak	: Çıplak. (V, 3742)
şalloğ mındar	: Pis, kirli kimse. (VI, 4721)
şamtin*	: Çıplak. (V, 3744)
şapşallak	: Çıplak. (V, 3749)
şarpıtlı	: Özensiz giyinişli. (V, 3752)
şavşal	: Sarsak, kılıksız. (V, 3756)
şıkılsız*	: 2. Biçimsiz giyimli. (V, 3768)
şıldıklı	: Eski giysili. (VI, 4726)
şıldırılı	: Kötü giyimli, bakımsız. (V, 3770)
şıpıtık	: (II) Kılıksız. (V, 3773)
şirah*	: 1. Gösterişli. (VI, 4727)
şibili	: Pis, kirli kimse. (VI, 4728)
şikirsiz*	: [şikibatsız, şikilsiz, şikirsüz, şikletsiz] Kılıksız, yakışıksız. (V, 3779)
şilepi	: Kötü görünümlü, dağınık kimse için. (VI, 4729)
şirkef	: Görünümü pis kimse. (VI, 4730)
tal*	: (II) Çıplak. (V-VI, 3814-4737)

taslak*	: (I) 1. Görünüşü düzgün olmayan, kaba saba (insan). (V-VI, 3839-4743)
tastak	: Yakışksız. (V, 3840)
tendürüs	: Temiz, titiz, düzenli. (V, 3879)
tentürüklü	: Düzenli. (V, 3883)
termaş*	: (III) Görünüşü iyi olmayan, biçimsiz (kimse). (V, 3895)
tikloz	: Çıplak. (V, 3932)
tili	: 2. Eski püskü giyinen. 3. Aşırı derecede titiz, temiz. (V, 3933)
tirendez*	: [tırانداز, tirendez, tırانداز, tırانگهز (I), tirantez, tirendiz, tirenghez -1, tirintaz, tirindez] Titiz, temiz, süslü giyinen. (V-VI, 3939-4766)
toralak	: Donsuz. (V, 3969)
torlak*	: (I) 3. Donsuz, çıplak. (V, 3970)
toso*	: 1. Pis. (V, 3975)
töltüpsüz	: Düzensiz, dağınık. (VI, 4774)
törlek	: (II) Donsuz, çıplak. (V-VI, 3986-4775)
tumançah	: Donsuz, çıplak. (VI, 4776)
tunguç	: Düzenli giyinmeyen. (V, 3995)
udubet*	: Dağınık görünümlü. (VI, 4784)
uluk*	: (III) 2. Düzensiz, dağınık kimse. (VI, 4036-4037-4786)
ürübeyran	: Çırlıçıplak. (VI, 4797)
üryan bıryan	: Çırlıçıplak. (VI, 4075)
yağadılı	: [yağdılı, yağır (III) -2, yağırılı (II)] 1. Üstünde yağlı kir bulunan, pis. (VI, 4118)
yağdalı	: Giysisi ve başı yağlı, kirli, pis kimse. (VI, 4810)
yalazman	: Yakışksız. (VI, 4144)
yalbırdak	: (I) [yalbır (II), yalbırcak, yalbundak, yalburdah, yalburdak] 1. Çıplak, yarı çıplak, don gömlek. (VI, 4144)
yalın	: (II) [yalıncak -1] Çıplak. (VI, 4147)
yallı	: (V) Kirli, bakımsız (kimse). (VI, 4149)
yancak	: (IV) Yalınayak. (VI, 4164)
yapaz yupaz	: (I) Üstü başı yırtık, kirli. (VI, 4178)
yapbasan*	: Kılığı düzgün olmayan. (VI, 4178)
yayan yalbırdak	: [yayan yapıldah, yayan yapıldak, yaya yapıldak, yayın yapılak] Yalınayak. (VI, 4211)
yıltırık	: Kılıksız. (VI, 4274)
zernezebil	: Üstü başı yırtık. (VI, 4364)
zıldır zıldır	: (I) 1. Çırlıçıplak. 2. Yırtık pırtık, eski giysili. (VI, 4369)

Derleme Sözlüğü'nde yer alan giyim-kuşam ve temizlik ile ilişkili sözcüklerin büyük bir çoğunluğunun bireyin kötü giyimli, dağınık, kılıksız ya da çıplak olma hâlini tanımladığı görülmektedir. Özellikle “çıplak→ cııldak, akdoncak, torlak, kötü giyimli→ abulobut, hırvat, sülepe ve pis→ badı, mürşe, moçu” gibi nitelemeler, halk arasında dış görünüme ve temizliğe dair olumsuz değerlendirmelerin sözcük bazındaki yansımalarını oluşturmaktadır. Buna karşın, “iyi giyimli, süslü ve gösterişli, çitak, kıyak” gibi olumlu çağrışımlar barındıran ibareler sınırlı sayıda

bulunmaktadır. Bu dağılım farklılığı halkın giyim-kuşam ve temizlik anlayışında dış görünüşteki olumsuzlukların daha fazla dikkat çektiğini ve bu nedenle ağızlarda daha çok olumsuz sözcüklerle ifade edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla halk ağzında dış görünümün olumsuz hâllerine yönelik yaratıcılık oldukça zengin olumlu durumlar daha az sözcüklerle ifade edilmektedir.

3.4.6. Göz ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Doğan Aksan’a göre organ adları, temel sözcükler içerisinde ilk sıralarda yer alıp dil akrabalık ve ayrışmalarında kıstas alınan temel unsurların başında gelmektedir (Aksan, 2004: 26). Organ adlarının dillerdeki fonetik ve semantik süreçleri incelendiği zaman değişimlere en fazla direnç gösteren sözcük alanlarından biri olduğu görülmektedir. Organ adları, temel sözcüklerin belirlenmesindeki ölçütlerden biri olarak kabul edilen, gerek asıl anlamları gerekse yan anlamlarıyla oldukça yüksek kullanım sıklığına sahip olan sözcüklerdir (Doğan, 2005’ten akt. Görmüş, 2021: 287).

Derleme Sözlüğü’nde organ adlarının başında gelen göz ile ilgili 131 adet tanımlayıcı sözcük tespit edilmiştir. Göz ile ilgili tanımlamalar içerisinde “şaşıklık (35) ve körlük (20)” ile ilgili tanımlamalar ilk sırada gelmektedir. Bu tanımlamaları “küçük göz (6), patlak göz (5), şehla göz (3), iri göz (3), mavi göz (12) ve yeşil göz (1)” gibi göz ile ilgili diğer tanımlamalar izlemektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik kullanılan “göz ve göz hastalıkları” kavramları ile ilgili tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abraş*	: (I) [abaş (II), apraş -1, 2, 3, 4] 11. Şaşı. (I, 28-29)
ağdük	: Şaşı. (I, 88)
ağma	: (II) Âmâ, doğuştan kör. (I, 102)
ağricaklı*	: 3. Gözü hastalıklı kimse. (I, 109)
alangöz	: İri gözlü. (I, 195)
amba	: Ama. (I, 237)
angıl	: Aptal bakışlı. (I, 266)
aprak	: Şaşı. (I, 290)
artin	: (I) Kör. (I, 335)
avar	: (II) Tek gözü kör olan. (I, 376)
aydaş*	: [aydaşık -1, aydeş (I) -1]. 6. Şaşı. (I-VI, 410-411-4435)
ayvaz*	: (III) 1. Kör, bir gözü kör. (I, 433)
bağarkor	: Bakarkör. (I, 487)
banaz*	: (I) 2. Gözleri az gören. (I, 516)
batçı	: (II) Dikkatli bakan. (I, 570)
bayınık	: Baygın, süzgün bakışlı. (I, 580)
beldir	: Patlak gözlü. (I, 607)
belercin gözlü	: Gözlerini iyice açarak bakan kimse. (I, 614)
bertlek	: (I) [bürtle] Patlak gözlü. (I, 638)
beşiş	: [beşüş] Şaşı. (I, 644)
bıcır	: (I) Gözleri sulanan. (I, 654)
cebelek	: Gözleri küçük ve görmesi zayıf olan (kimse). (II, 872)
ceran*	: (I) [caran] 1. Güzel gözlü insan. (II, 883)
cibiş	: (II) Kirpiği kısa ve az olan. (II, 956)
cingözlü	: Küçük gözlü. (II, 980)

cörtlek*	: (II) Gözleri bozuk olan. (II, 1008)
cumuk	: Göz kapaklarının şişliğinden gözlerini açamayan (kimse). (II, 1016)
cünüs	: Küçük gözlü. (II, 1027)
çabras	: [çabri] Şaşı. (II, 1031)
çakal*	: (I) [çakır (III)] (IV) Mavi gözlü (kimse). (II, 1041)
çakın	: (II) Mavi gözlü. (II, 1043)
çakrak	: (II) Mavi gözlü. (II, 1046)
çandır*	: (VI) Gök gözlü. (VIII) 1. İnce uzun bacaklı insan. 2. Cılız. (II, 1068-1069)
çapar*	: (I) [capar, çaparkır, çıpar (II), çıpır (II), çimak (I) -2] Mavi veya yeşil gözlü insan. (II, 1073)
çayan	: (II) [çayan gözlü] Mavi gözlü. (II, 1096)
çelek	: (VII) Gözü şaşı olan kimse. (II, 1119)
çepiş gözlü	: Gözünü kısarak bakan açık renk gözlü kimse. (II, 1144)
çipil*	: (II) [çıpıhlı, çıpış] Gözleri çapaklı (kimse). (II, 1182)
çırlak	: (I) [cerlek] 3. Gözleri dışarı çıkık olan (kimse). (II, 1187)
çipil gözlü	: Küçük gözlü (kimse). (II, 1233)
çipil	: (I) [çipildek (III)] Gözleri çapaklı olan (kimse). (II, 1232)
çipiş	: Gözü iyi görmeyen, gözünü kırparak bakan. (II, 1233)
çungur	: (I) [çunkur (I)] 1. Gözleri çökük. (II, 1304)
dakne	: Şehlâ gözlü. (II, 1332)
dolman	: (I) Şaşı (kimse). (II, 1547)
doros gözlü	: Gözleri büyük ve dışarı fırlamış olan kimse. (II, 1564)
döngöz	: [dönükgöz] 1. Şaşı. 2. Gözleri çok hareket eden kimse. (II, 1585)
ebeş*	: (III) 1. Gözlerinin önü kırmızıya çalar, sevimsiz (insan). Kaşı kirpiği olmayan. (III-VI, 1656-4492)
emme	: (V) Âmâ, kör. (III, 1740)
gıpidık	: Sık sık gözünü kırpan kimse. (III, 2051)
gırpıh	: Gözünü çok kırpan (kimse). (III, 2061)
gıyih	: (I) Şaşı (kimse). (III, 2066)
göğüş*	: Mavi gözlü (kimse). (III, 2134)
gökmen*	: (I) [göğüş göz, gökçe (IV), gökçen (II), gök gözlü, gökülü, göküş] 1. Mavi gözlü (kimse). (III, 2138)
görek	: (III) [göreğen, görge] İyi gören (kimse). (III, 2158)
gözaçan	: İri gözlü, patlak gözlü (kimse). (III, 2175)
gözü akık	: Şaşı (kimse). (III, 2184)
gür	: Kör. (III, 2197)
holak	: (III) Büyük gözlü. (III, 2396)
hörtlek	: (II) Gözü dışarıya fırlamış, patlak gözlü (kimse). (III, 2435)
kaklak*	: (II) Kör, âma. (IV, 2605)
kandilli	: Gözünden sürekli yaş akan (kimse). (IV, 2622)
karoy	: Gece gözleri görmeyen insan. (IV, 2668)
kayıkgöz	: Şaşı, şehla göz. (IV, 2701)
kımış	: Gözünü sürekli açıp kapayan kimse. (VI, 4554)

kıpık	: [kıpıl (II)] 1. İki gözü eşit büyüklükte olmayan insan. 3. Şaşı. (IV, 2814)
kıpış	: [kıpık -2] Gözünü çok kırpan insan. (IV, 2814)
kırcıl	: Şaşı. (VI, 4556)
kırpık	: Sürekli gözünü kırpan. (VI, 4558)
kıypık*	: (I) 1. Gözünü sık sık açıp kapayan (kimse). (IV, 2860)
kıpişik	: Hastalık nedeniyle gözlerini kırparak bakan. (IV, 2875)
kor	: (VI) Kör. (IV, 2923)
köreş*	: (II) Kör gibi bakan. (IV, 2966)
körüş	: Şaşı. (VI, 4571)
kötürüm*	: 2. Gözü görmeyen, kör. (IV, 2984)
kula	: (I) [kule (II) -1] 1. Kumral. 2. Sarışın, mavi gözlü. (IV, 2994)
lip lip gözlü	: Gözlerini sık sık açıp kapayan (kimse). (IV, 3081)
manav*	: (II) 1. Mavi gözlü (kimse). (IV, 3118)
mancarak	: (II) [mançararak] Çakır gözlü (kimse). (IV, 3119)
mandagöz	: Anlamsız bakan, iri gözlü kimse. (VI, 4587)
maskal	: Elâ, mavi gözlü (kimse). (IV, 3133)
maşal	: Şaşı. (IV, 3134)
matı	: Kör gözlü. (IV, 3137)
maviyo	: Mavi gözlü kimse. (VI, 4590)
mertlek*	: 2. Fırlak gözlü. (IV, 3171)
mıcık*	: (I) 4. Gözleri yumuk (kimse). 5. Gözleri çapaklı, yangılı (kimse). (IV, 3178)
mucuk*	: (I) 2. Küçük ve çekik gözlü (kimse). (IV, 3215)
müleviş gözlü	: Gözleri az gören. (IV, 3229)
müşef	: (II) Şaşı. (IV, 3232)
naşal*	: (II) [naşşal (II) -1, 2] 1. Kör. 2. Şaşı. (IV, 3241-2342)
özen	: (I) Kör. (V, 3373)
patlağ gözlü	: Göz kapakları şişkin, gözleri dışarı fırlamış gibi olan kimse. (VI, 4641)
petlek	: [pertlek] Gözleri yapı olarak dışarı çıkık kimse. (VI, 4647)
pirpir*	: (I) 2. Gözünü sık sık kırpan (kimse). (V, 3461)
pisigöz	: Uyuyacak gibi gözleri kısık (kimse). (V, 3462)
pişpirik	: Gözleri süreğen bir hastalık nedeniyle sulanan, çapaklanan ve kirpikleri dökülen (kimse). (V, 3465)
puç*	: (II) Kör. (V, 3484)
sası*	: (VII) 2. Şaşı. (V, 3551)
sokur	: (I) Kör. (V, 3662)
şali	: (I) Şaşı. (V, 3741)
şampir	: Şaşı. (V, 3744)
şaş	: (II) [şaşalak (II), şaşıbeş, şaşkal (II), şaşkaloz -2, şaştak (I), şeşi, şevşel, şevşir, şevşiri -2] Şaşı. (V, 3753)
şaşa	: Kör. (V, 3753)
şaşıbeş	: [şaşı] Şaşı. (VI, 4723)

şasırac	: [şaşılak, şaaşkar] Az şası, şehla. (V, 3753)
şefşelli	: Gözleri yan bakan. (V, 3758)
şelek göz	: Sürekli gözleri çapaklanan. (V, 3760)
şelek*	: (VIII) [şellâvi] Şası. (V, 3760)
şelemen	: Şası. (VI, 4724)
şellef	: Kör. (V, 3760)
şıbbıhlı	: Gözü ağrıyıp akan, çapaklı. (V, 3767)
şılğınlı	: Gözünden sürekli yaş akan. (V, 3770)
şırılağanlı	: Gözünden sürekli yaş akan (kimse). (V, 3775)
şibikli	: Gözleri hastalıklı, çapaklı. (VI, 4728)
şil*	: (II) 2. Şası. (V, 3779)
şilek	: 2. Gözü bozuk. (V, 3779)
şirbitli	: [şirgilli, şirpitli] Gözü akan, çapaklı. (V, 3785)
şuhelâ	: Şasımsı, az şası. (V, 3795)
tantış*	: 2. Küçük gözlü (kimse). (V, 3824)
tepegöz*	: (I) Gözleri yukarı doğru kaymış (kimse). (V-VI, 3884-4754)
terkeş gözlü	: Şası gözlü. (VI, 4755)
tetiri bozuk*	: 2. Mavi gözlü. (V, 3902)
tıkızı kırık	: Gözü kör. (V, 3913)
tirkeş	: Şası. (V, 3940)
yankeş*	: (II) [yankoş] 1. Şası, gözünün tekini kapatarak bakan. 2 (VI, 4172)
yanpir	: (I) 2. Şası. (VI, 4174)
yantır*	: [yantırı -1, 2; yantir (II) -1, 2, 3; yantiri (I) -1, 2] 3. Şası. (VI, 4176)
yılık*	: (I) 2. Şası. (VI, 4271-4272-4823)
yıpıldak	: Gözlerini çok kırpan. (VI, 4275)
yırtlaz	: Gözkapağı dışa dönük, biçimsiz (kimse). (VI, 4277)
zörtlek	: Patlak gözlü. (VI, 4401)

Tespit edilen sözcükler ışığında ağızlarda göz yapısı, görme yetisi ve göz hastalıkları ile ilgili oldukça zengin bir sözcük varlığının olduğu görülmektedir. Özellikle “şaşılık ve körlük” gibi görme ile ilgili yetersizliklerin çok sayıda farklı sözcükle ifade edilmesi, bu durumların halk arasında önemli ve yaygın biçimde gözlemlendiğine işaret etmektedir. “Abraş, dolman, şaş, tirkeş, şelemen, müşef” gibi çok sayıda ifade şaşılık için kullanılırken “ağma, artin, puç, sokur, gür, kor” gibi sözcüklerle körlük hâli tanımlanmıştır. Bu çeşitlilik, yalnızca fiziksel durumu değil toplumun bu duruma yüklediği anlamı ve algıyı da yansıtmaktadır. Gözün rengiyle ilgili adlandırmalarda da benzer bir zenginlik gözlemlenmiştir. “Çakır, gökmen, çapar, mancarak, maskal” gibi sözcüklerle genellikle gözleri mavi renkli kişiler tanımlanmış, göz renginin ayırt edici bir nitelik taşıdığı ve hatta kimi zaman övgüye değer bir özellik olarak algılandığı görülmüştür.

Gözle ilgili hastalık, şişlik, çapaklanma, sulanma gibi sağlık problemlerine dair çok sayıda sözcüğün varlığı “çıpıl, şibikli, mıcık, pişpirik, şırılağanlı, şıbbıhlı gibi” halk dilinin göz sağlığına dair detaylı bir gözlem gücü geliştirdiğini göstermektedir.

3.4.7. İşitme, Konuşma ve Ses ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

İşitme ve konuşma eylemi, bireyin çevresiyle etkileşim kurmasında temel rol oynayan iki önemli iletişim becerisidir. Bu becerilerde yaşanan bazı bozukluklar dilde çeşitli adlandırmalarla ifade edilmektedir. Derleme Sözlüğü'nün söz varlığında işitme, konuşma ve bunların gerçekleştirildiği organlar olan dil ve kulak ile ilgili 139 tanımlayıcı sözcük tespit edilmiştir. Tespit edilen tanımlamalar arasında en çok “konuşma (58)” ifadesi yer almakta, bu konuşma türleri “genizden, burundan, sessiz, ağır, iyi, rahat, peltek, güzel, tutuk, çabuk, bağırarak, kibar, deli dolu ve düzgün konuşma” şeklinde tanımlanmaktadır. Konuyla ilgili örnek sözcükler arasında, “dilsiz (28), kekeme (23), sağır (22), peltek (12), genizden konuşan (12), burnundan konuşan (7)” gibi ifadeler ile ses niteliğini belirten “ince, boğuk, kötü, çirkin, kısık ve gür” gibi terimler de yer almaktadır. Bu ifadelerden hareketle, sözlükte yer alan tanımlamaların büyük ölçüde konuşma bozukluklarını nitelendirmeye yönelik olduğu görülmektedir.

Derleme Sözlüğü'nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan “işitme, konuşma ve ses” kavramları ile ilgili tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ahraz*	: [ahras, ahres] 1. Dilsiz. (I, 133)
akraz	: Dilsiz. (I, 160)
apa*	: 2. Sağır, dilsiz. (I, 282)
aras*	: (III) [araz (I) -1] Sağır, dilsiz. (I, 300)
argaz	: 1. Dilsiz. (I, 311)
avalla*	: Sağır, dilsiz. (I, 375)
avdal*	: [avdalla -1] Sağır, kekeme. (I, 379)
basuk dilli	: Kekeme. (I, 549)
balaçora*	: 3. Dobra dobra konuşan. (I, 496)
balağız	: (II) Tatlı tatlı konuşan (kimse). (I, 497)
bebildək	: İyi konuşamayan, söylediği anlaşılamayan. (I, 590)
beldek	: Peltek. (I, 607)
bıdılavık	: Ağzının içinden konuşan, dediği anlaşılmayan. (I, 659)
buruk*	: (I) 4. Düzgün konuşamayan, dili dönmeyen. (I, 802)
büküş	: (II) 2. Kulakları içine eğri olan insan. (I, 819)
calay	: [cıldır (II)] Dilsiz, kekeme, peltek konuşan (kimse). (II, 850)
carcarı	: 2. Kötü sesli. (II, 860)
carlak	: 1. Sesi hoşla gitmeyen (kimse). (II, 862)
cemcük ağız	: [çemcik] 1. Sözleri tam telaffuz edemeyen (kimse). (II, 879)
cırlak*	: (I) [cıllak (IV), cıllayık, cırlavık (II), cirlek, çırlak (I) -1, 2] 1. İnce ve sürekli sesle bağırıp ağlayan. (II, 932)
cinni cüre	: Deli dolu konuşan (kimse). (II, 982)
civildek	: İnce sesiyle hiç durmadan konuşan. (II, 989)
çağırıcı	: Kaba konuşan (kimse). (II, 1036)
çağırğan*	: (III) 1. Çok bağırın (kimse). (II, 1037)
çingirek	: İnce, kulağı yırtan sesle konuşan insan. (II, 1182)
çomruk	: (III) Sağır. (II, 1266)
dada*	: (I) [dad (II) -1, 2; dadak (III), dadaş -3, 4, 6; dadat, dağdaç] (II) 2. Dilsiz. (II, 1317)
dagal*	: (I) 1. Dilsiz. (II, 1321)

dangır	: (II) [dañgurdak] 2. Kalın, çirkin sesli. (II, 1359)
delenç	: Güzel konuşan. (II, 1410)
deme	: (II) Kekeme, dilsiz. (II, 1416)
dilcek	: [dilcik -2, 5; diltug, dilçek, dilçeyh, dilicek (I) -1, 2] 1. Dilsiz. (II, 1492)
dili çalık	: Yabancı şiveli, başka şekilde konuşan (kimse). (II, 1494)
dillemez	: Dilsiz. (II, 1496)
diyeşet*	: 2. Düzgün, güzel konuşan. (II, 1529)
dukur	: Sağır. (II, 1596)
ebeş*	: (I) 2. Konuşurken hecelerin hakkını veremeyen, kekeme. (III-VI, 1656-4492)
ebu	: (II) Dilsiz. (III, 1658)
ehrez	: Dilsiz. (III, 1690)
fasıldak	: Kalın, kart ve kısık sesli (kimse). (III, 1838)
faskulak	: Kulağı az duyan (kimse). (III, 1838)
fat	: (I) Kekeme. (III, 1839)
folak	: Peltek, kelimeleri tam ve doğru söyleyemeyen. (III, 1875)
fosut	: Kulakları işitmeyen, sağır. (III, 1878)
gagiriyyk	: Çirkin sesle konuşan (kimse). (III, 1893)
gege*	: (II) 4. Peltek konuşan (kimse). (III, 1968)
geñzek	: Genizden konuşan, konuşurken burnunun tutukluğu belli olan (kimse). (III, 1993)
gındır	: (II) Boğuk boğuk, burnundan konuşan (kimse). (III, 2049)
gırgun	: Kibar, düzgün konuşan (kimse). (III, 2056)
gofoz	: Sağır. (III, 2093)
gölüf	: Sağır. (III, 2194)
gümğürük	: Kulağı olmayan. (III, 2222)
güzel	: Kibar, terbiyeli konuşan. (I, 118)
habu	: (II) Dilsiz. (III, 2247)
hıllak	: Kısık sesli (kimse). (III, 2359)
hımık	: (III) [hımhım (II) -2, hımik, hımık (II), hınık (I), hınis, himik (II)] Burundan, genizden konuşan (kimse). (III, 2361)
hınılı	: Genizden konuşan. (III, 2365)
hırhır	: (IV) Sesi boğuk ve kısık olan (kimse). (III, 2369)
hırnık*	: (III) 3. Burundan konuşan (kimse). (III, 2371)
hinli	: [hinnik (I)] Genizden konuşan (kimse). (III, 2387)
homu*	: (I) 1. Boğuk sesli (kimse). (III, 2400)
hont*	: (I) 1. Sözü anlaşılmayan, tutuk (kimse). (III, 2403)
horhopurdak*	: Gelişigüzel konuşan. (III, 2411)
hörhör	: Bağırarak konuşan. (III, 2434)
hörhör	: Bağırarak konuşan. (III, 2434)
humhum	: Genizden ses çıkararak konuşan. (III, 2443)
ıbrı*	: Sağır, dilsiz. (IV, 2455)
ılat*	: 1. Kekeme. (IV, 2465)

ivez	: (II) İnce sesli (kadın ya da erkek). (IV, 2572)
kacar*	: (II) Dilsiz. (IV, 2586)
kakaç*	: (X) Kekeme. (IV, 2601)
kar	: (II) [kār] Sağır. (IV, 2638)
kazak*	: (II) Dilsiz. (IV, 2710-2711)
kekeç	: (I) [keheç, keke, kekeç, kekecen, kekeş (I), kekevi, kekez (III)] 1. Kekeme, peltek. (IV, 2723)
ketlez*	: (I) 3. Genizden konuşan. (IV, 2775)
kımkım*	: 1. Ağır ağır konuşan (kimse). Konuşması iyi anlaşılmayan kimse. (IV-VI, 2804-4554)
kınık*	: (X) Genizden konuşan, hımhım. (IV, 2811)
kobi	: Sağır. (IV, 2891)
kofo	: [kofe, kofi (I), kofos, kofoz, kofuz] Sağır. (IV, 2901)
köley	: Küçük kulaklı. (VI, 4570)
kürüz*	: (I) Küçük kulaklı (insan). (IV, 3050)
kufu	: [kufa (I)] Sağır. (IV, 2992)
kuluf	: Sağır. (IV, 2998)
lalak*	: [lağlağı, lahmi (I) -3, lala (I) -1, lalas -1, lalaş, lālaş -2, lalık -2, lalikka, lavlak, lehlük] 3. Güzel konuşmayı beceremeyen. (IV, 3061)
lalaş*	: lālaş [lahmi (I) -2, lalaç, lalaver, lalık -3] 3. Peltek konuşan, sözü anlaşılmayan. (IV, 3062)
lalık*	: 4. Kekeme. [lahh] Dilsiz. (IV-VI, 3062-4582)
lalıkga	: [lölük -2, lölüh -2] Sözcükleri doğru dürüst söyleyemeyen. (IV, 3062)
lalik	: (III) [lāllik, lāluç] 1. Dilsiz. 2. Dili tutulmuş, ne söyleyeceğini şaşırılmış. (IV, 3062)
lalloş	: Yeni konuşmaya başlamış çocuk gibi konuşan. (IV, 3062)
langırdak*	: (I) 2. Gür sesli. (IV, 3064)
lavardak	: Çabuk çabuk konuşan. (IV, 3068)
lavlav	: (I) 2. Konuşurken söylediği anlaşılmayan (kimse). (IV, 3069)
lüç	: Konuşmadan sessiz duran. (IV, 3095)
mamak*	: (I) [mamatatik, nanak] 2. Doğuştan ya da sonradan dilsiz olan. (IV, 3115)
mamt*	: Hiç konuşmayan. (IV, 3117)
manav*	: (II) 2. Tutuk tutuk konuştuğu için sözleri anlaşılmayan. (IV, 3118)
manka	: Genizden konuşan. (VI, 4588)
mırmır*	: (I) 2. Burnundan konuşan. (IV, 3189)
münü	: Hımhım, burnundan konuşan. (IV, 3230)
nadi*	: 2. Güzel konuşan. (IV, 3233)
nahnah	: Genizden konuşan, hımhım. (IV, 3235)
nunuş*	: 2. Genizden konuşan. (IV, 3257)
paldırak	: Kekeme. (V, 3388)
pat	: (V) 1. Sağır. (V, 3408)

patat	: (I) [pat (V) -2, pata (I), patır (I), patirik -1] Peltek konuşan, kekeme, dilsiz. (V, 3410)
patırvak	: Konuşması anlaşılmayan, peltek. (VI, 4641)
paytak*	: (I) Peltek, kekeme. (V, 3418)
pepildek	: [pépe (I) -2, pepeği, pepeme, pepere, pepi, pepil (I), pepül, pepir (II)] Kekeme. (V, 3429)
peselek	: Tutuk ve yarım yarım konuşan. (V, 3435)
pitpit	: Kekeme. (V, 3466)
saloz*	: 1. Konuşmasında ağır kimse. (VI, 4669)
sanavu	: [savır] 1. Sağır. (V, 3537)
sağırav	: Sağır. (VI, 4671)
sañrau	: Sağır. (V, 3540)
sār	: (II) Sağır. (V, 3544)
sarmaşık sözlü	: İyi konuşamayan, söyleyişi anlaşılmayan. (V, 3549)
sava	: (VI) Sağır. (V, 3553)
selgi kulak	: Kulağı düşük. (V, 3578)
sesmez	: Dilsiz. (V, 3594)
söylegen	: [söyleğen] Düzgün ve rahat konuşan. (V, 3686)
şaltağ*	: (II) [şaltak] Çok bağırان kimse. (V-VI, 3742-4721)
tal	: (II) Dilsiz. (V-VI, 3814-4737)
tat*	: (I) [tatat, tatavu] 1. Dilsiz. 2. Kekeme. (V-VI, 3843-4743)
tehmen	: Peltek konuşan. (V, 3863)
tekeç	: (III) Kekeme. (V, 3865)
teltik*	: (IV) [teltek (I), teltel (I), teltuk, teltük] Kekeme. (V-VI, 3875-4751)
tılık	: Peltek. (V, 3915)
tımtım	: Genizden konuşan. (V, 3916)
tıntın	: (I) [tını] 1. Sessiz konuşan. 2. Ağır konuşan. (VI, 4761)
tırın	: (I) Genizden konuşan. (V, 3922)
tilik*	: 1. Kesik kulaklı (kimse için). (V, 3933)
tilkov	: Kekeme. (V, 3930)
tilsiz	: Dilsiz. (V, 3934)
tiltak*	: [tılık, tilik (III), tiltek] 2. Kekeme. (V, 3934)
tiñsiz*	: (I) [tensiz] (II) Konuşamayan, dilsiz. (V-VI, 3937-4765)
yabakulak	: [yabır -2] Büyük, biçimsiz kulaklı kişi. (VI, 4112)
yabuk	: Kekeme. (VI, 4115)
yarenlikli	: Konuşkan, sözü tatlı. (VI, 4184)
yalabık dilli	: Tatlı dilli, konuşmasıyla insanı büyüleyen. (VI, 4134)
yapal*	: (II) Kıvrımsız kulaklı (kimse). (VI, 4177)
yapaz	: (III) Koca kulaklı. (VI, 4178)
yava*	: (I) 1. Peltek, kekeme. (VI, 4205)
yayıq ağızlı	: 2. Heceleri uzatarak, ezgili konuşan (kişi). (VI, 4212)
zavrak*	: (V) 1. Sağır. (VI, 4355)
zaza*	: (II) Kekeme. 2. Dilsiz. (VI, 4356-4833)
zırtlak*	: (II) Sesi çatlak çıkan. (VI, 4382)

Yukarıda sözcük karşılıkları verilen tanımlamalarda, “dilsiz” anlamını taşıyan→ ahraz, akraz, apa, aras, argaz, dagal, kazak, tilsiz, sesmez, tiñsiz, tat” gibi çok sayıda sözcüğün kullanıldığı görülmektedir. Bu çeşitlilik, dilsizlik hâlinin sadece fizyolojik bir eksiklik olarak değil aynı zamanda toplum içinde ayırt edici ve isimlendirilmeye değer bir özellik olarak algılandığını ortaya koymaktadır. “Avdal, kekeç, kakaç, pepe, pitpit, paldırak, tilkov, teltik, yabuk, zaza” gibi sözcükler, kekeme bireyleri tanımlamak için kullanılmıştır. Bu durum, kekemeliğin sosyal hayatta yaygın olarak görülen bir konuşma bozukluğu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu tür tanımlamalarda bireylerin konuşma tarzına yönelik eleştirel ve yer yer alaycı bir yaklaşımın benimsendiği de görülmektedir. “Balağız, balaçora, güzel ve yarenlikli” gibi bazı örneklerde konuşma eylemi; “tatlı tatlı, dobra dobra, kibar ve terbiyeli” şeklinde nitelendirilmiştir. Bu tanımlamaların altında ruhsal bir özellik bulunsa da bu tür özellikler ancak fiziksel bir eyleme yansıdığı zaman anlaşılabilir. Bu nedenle bu tür ifadeler “ışıtme, konuşma ve ses” başlığı altında fiziksel bir eylem olarak değerlendirilmiştir.

3.4.8. Burun ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Araştırmaya esas olan Derleme Sözlüğü’nde burun organı ile ilgili 32 tanımlama belirlenmiş olup bu tanımlamalar şekil ve işlev farklılıklarına göre sınıflandırılmıştır. Sözlükte yer alan tanımlamalar hem fiziksel görünümü doğrudan betimlemekte hem de konuşma biçimiyle ilgili dolaylı anlamlar içerebilmektedir. Halk ağzı verilerine göre, burun yapısına ilişkin en sık karşılaşılan tanımlamalar “çökük (8)→ birtnaz, cognık, gasmuk, kuka, mıkık, muşuk, şaptık; basık (8)→ kemçik, kümük, mırız, mantış, pinik, yamsuk; uzun/sivri (4)→ culuğ burunnu, gagaç ve eğri (2)→ tomaz, yamkuduk” gibi burun tiplerine yönelik olup, en fazla sözcük 16 örnekle çökük ve basık burunlu kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan “burun” kavramı ile ilgili tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

andil	: (II) Sümüklü. (I, 261)
birtnaz	: Çökük burunlu. (I, 670)
boboc	: 2. Sümüklü. (I, 715)
boksalık	: Yassı burunlu insan. (I, 733)
cognık	: Burnu çökük olan (kimse). (II, 994)
culuğ burunnu	: Uzun, sivri burunlu. (II, 1014)
gagaç	: (V) [gagak (II)] 1. Uzun burunlu (kimse). (III, 1892)
gasmuk	: (III) Burnu çökük olan (kimse). (III, 1933)
hım hım*	: [hımhımı, hımırsık] (II) Sakat burunlu (kimse). (III, 2361)
hincikli	: Sümüklü. (III, 2386)
horit	: Burunsuz. (III, 2411)
hortlak	: Uygunsuz zamanda burnu akan, sümüklü. (VI, 4521)
hotamış	: Geniş ve etli burunlu (kimse). (III, 2419)
kandil	: (I) Sivri burunlu kimse. (IV, 2622)
kemçik*	: (I) [kemcük, kemçuk, kemçük -3, kemki (I), kepiç (III), kepüç, kevüç] 2. Burnu basık (kimse). (IV-VI, 2738-4546)
kertik	: (III) [kedek burunlu] Burnu küçük olan insan. (IV, 2758)
kertlez*	: (II) [kesdek (II), ketlez (I) -2, ketnez] 1. Burnunun üstü çökük olan, basık burunlu. (IV, 2759)

kıtık	: (I) Yayvan burunlu. (IV, 2813)
kuka	: (IV) Çökük burunlu. (IV, 2993)
kümük*	: (I) [kümdük, kümkü (II), kümürük, kündük (II), künük (II)] 1. Basık burunlu. (IV, 3036)
mantış*	: Basık burunlu kimse. (VI, 4588)
mart tohlusu	: Nezleden burnu akan (kimse). (IV, 3131)
mıkık	: Burnu yuvarlak ve çökük (kimse). (IV, 3183)
mırız	: (III) 2. Kısa burunlu. Basık burunlu. (IV-VI, 3189-4597)
muşuk*	: (II) Basık, çökük yayvan burunlu. (IV, 3264)
pinik	: (II) 1. Basık burunlu (kimse). (V, 3458)
sömek burunlu	: Büyük burunlu kimse. (V, 3680)
sümsürüklü	: Sümüklü, sürekli burnunu çeken. (V, 3714)
şaptık	: Çökük burunlu. (V, 3750)
tomaz*	: 2. Eğri burunlu (kimse). (V, 3957)
yamkuduk	: Eğriburunlu. (VI, 4158)
yamsuk	: 2. Basık burunlu. (VI, 4160)

Burunla ilişkili diğer tanımlamalardan bazıları burnun fizyolojik işlevine ilişkin nitelemelerdir. Örneğin: “mart tohlusu, boboc, hincikli ve sümsürüklü” gibi terimler, bireyin geçici ya da sürekli bir rahatsızlık nedeniyle burnunun akmasını ifade eden kullanımlardır.

3.4.9. Yüz ve Ten Rengi ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Yüz, insanın kimliğini, duygularını, sağlığını ve toplumdaki yerini en açık şekilde gösterdiği için halk arasında yüzle ilgili çok sayıda tanımlama ve betimleme yapılmıştır. Derleme Sözlüğü içerisinde yüz ve ten rengi ile ilgili 142 tanımlayıcı sözcük belirlenmiştir. Söz konusu sözcüklerin özellikle yüz şekli, deri yapısı, ten rengi ve yüzün genel izlenimi gibi anlam alanlarına yönelik tanımlamalardan oluştuğu görülmektedir. Tanımlamalar arasında, yüzle ilgili en sık kullanılan nitelemeler “çopur (22), asık yüzlü (21) ve çiçekbozuğu (17)” olarak öne çıkmaktadır. Bu ifadeleri sırasıyla “somurtkan (15), sarışın (10), ablak (9), esmer (6), soluk (6), çilli (6) ve uçuk benizli (2)” gibi diğer tanımlamalar izlemektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan ve “Yüz ve Ten rengi ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen 142 tanımlayıcı sözcük alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abbak*	: (I) 2. Beyaz tenli sarışın. (I, 14)
abeş*	: (I) 4. Derisi alacalı insan. (I, 18)
abılobut*	: abulobut (II) [abulabut -3, abullabut -4, abur (IV) -2] 2. Geniş yüzlü (kimse). (I, 21-22)
ablaḥ*	: (I) 1. [aplaḥ, aplan] Ablak. (I, 23)
abraş*	: (I) [abaş (II), apraş -1, 2, 3, 4] 1. Çilli ve çopur yüzlü. (I, 28-29)
acığara	: Esmer. (I, 47)
akcalı	: Beyaz tenli insan. (I, 144)
aklan*	: (III) 2. Beyaz (insan). (I, 157-158)
akpaflak*	: [akşaplak] Beyaz, şişman yüzlü kimse. (I, 159)
alabulanık	: 1. Hasta yüzlü, renksiz. (I, 174)

albah	: Yuvarlak ve dolgun yüzlü, ablak. (I, 207)
alık*	: (IV) Halsiz, renksiz, soluk. (I, 217)
andık*	: (II) 5. Yüzü, yara bere içinde ve şeklini kaybetmiş kimse. (I, 260)
apalak*	: (I) 2. Tombul yüzlü, ablak. (I, 282-283)
aplak*	: (II) 2. Yuvarlak yüzlü. (I-VI, 289-4423)
arabırak	: Arap gibi, koyu renkli, arabımsı. (I, 292)
arabi yüzlü	: İnce uzun yüzlü. (I, 291)
aşgar*	: 3. Kızıl yüzlü kişi. (I, 352)
avırtlak	: (I) [avurtdak, avurtlak] Avurdu yumru, sarkık olan insan. (I, 384)
badı*	: (II) [badel, badıl] 1. Ablak yüzlü. (I, 462)
bağrsuk	: (II) Yüzü kansız, ince yapılı (kimse). (I, 486)
barak*	: (I) (I) Çopur, çilli sarışın. (I-VI, 524-4446)
bembez	: Solgun renkli. (I, 625)
benzi bezik	: [benzi boz (I)] Yüzü solgun, renksiz. (I, 630)
berem	: 2. Solgun yüzlü. (I, 632)
bıdık*	: (I) [bıdık bıdık -1, bıdıl (III), bıdılıç, bıdılık -2, bıdılış, bıdırık (II), bıdış, bıdik -4, bıdılik, bılız -2, bılık (I) -2, bıttı -2, bızdık (III) -2, bıdış, bıttik (III)] (X) Etli ve yuvarlak yüzlü. (I, 659)
bütür yatır	: 2. Yüzü siğilli (kimse). (I, 830)
cihrit*	: (II) Solgun, renksiz. (II, 963)
cile	: (I) Çopur. (II, 965)
cimbek	: (II) Çok esmer. (II, 968)
cobuk	: (II) [coddu] 2. Çopur, çiçekbozuğu yüzlü. (II, 993)
cottu*	: (I) Çiçekbozuğu yüzlü, çopurlu. (II, 1004)
cozak*	: (I) [cozalak (I)] Soluk yüzlü (kimse). (II, 1004)
cubur	: (II) Çiçek bozuğu yüzlü, çopur. (II, 1009)
çakal*	: (I) [çakır (III)] (IV) Sarışın (kimse). (II, 1041)
çakıcı	: Koyu esmer. (II, 1042)
çapar*	: (I) [capar, çaparkır, çıpar (II), çıpır (II), çimak (I) -2] Sarışın, çilli insan. (II, 1073)
çarpana yüzlü	: Kara kuru ve çiçek bozuğu yüzlü olan (kimse). (II, 1083)
çendek	: (IV) Yüzü çiçek bozuğu, çopur olan (kimse). (II, 1134)
çil	: (X) [çilbozgunu, çilbozu, çilbozuğu, çilçapar (II), çil fıslak] 1. Çilli (kimse hk.) (II, 1213)
çildir	: (III) Teninin rengi çil rengine olan (kimse). (II, 1214)
çilsi	: Az çilli (kimse). (II, 1220)
çipar	: (I) Çopur, çiçek bozuğu. (II, 1231)
çollu*	: Benzi sararmış (kimse). (II, 1263)
çonduk	: Çopur. (II, 1268)
çoral	: (III) Çopur. (II, 1270)
çotrak	: Yüzünde fazlasıyla çiçek bozuğu olan. (II, 1275)
çöpür	: (V) Çopur. (II, 1291)
çur	: (III) [çuro, çür (II)] Sarışın, açık sarı renkli. (II, 1305)
dablak*	: (II) [daplak] Ablak suratlı. (II, 1316)

dam baskını	: Kapalı yerde uzun zaman oturup havasız kalmaktan halsiz düşen, rengi solgun ve yüzü şiş (kimse). (II, 1350)
dıngaz*	: (III) Zayıf, kuru yüzlü (kimse). (II, 1463)
dodoylu*	: Güzel yüzlü. (II, 1535)
domuşuk	: [domşak, domuşak, domuşkan] Somurtkan, asık suratlı. (II, 1555)
don yüzlü	: [donyağı dolması] Soğuk, somurtkan (kimse). (II, 1562)
ebilobut*	: 2. Çopur yüzlü. (III, 1657)
egu*	: 1. Yüzü çilli çingene. (III, 1674)
eşker	: Sarışın. (III, 1793)
fasla	: (III) [faslak (II) -1] Ablak yüzlü (kimse). (III, 1838)
faslak*	: (II) 2. Kızıl renkli (kimse). (III, 1838)
gamar	: (I) Yüzü çiçek bozuğu olan (kimse). (III, 1906)
gambak*	: (I) [gambah] 3. Dolgun yüzlü. (III, 1907)
gerik*	: (IV) Çiçek bozuğu, çopur. (III, 2002)
göğçek	: (I) 2. Güler yüzlü. (III, 2127)
gökmen*	: [göğüş göz, gökçe (IV), gökçen (II), gök gözlü, gökölü, göküş] 2. Sarışın (kimse). (III, 2138)
helize*	: (II) Ablak yüzlü (kimse). (III, 2334)
hoçuk	: Kızıl renkli (kimse). (III, 2390)
holdur hoyuk	: Çiçek bozuğu, çopur yüzlü kimse. (III, 2396)
hont	: (I) 2. Asık yüzlü (kimse). (III, 2403)
hoşur	: (II) Çiçek bozuğu, çopur yüzlü (kimse). (III, 2417)
ibiş*	: (I) 3. Zenci. (IV, 2503)
karadamak*	: [karadamaklı] 2. Somurtkan, yüzü gülmez. (IV, 2642)
karagülmez	: (II) Somurtkan (kimse). (IV, 2645)
karakura*	: (III) Esmer. (IV, 2649)
karavilloğ	: [karayandık] Kapkara (çoğunlukla insan için). (VI, 4536)
karmıç*	: Cildi bozuk. (IV, 2666)YÜZ
kemçik*	: (I) [kemcük, kemçuk, kemçük -3, kemki (I), kepiç (III), kepüç, kevüç] (II) 2. İnce yüzlü (kimse). 3. Asık yüzlü (kimse). (IV-VI, 2738-4546)
kepçük	: [kapçik, kemçik (I) -4, kemçük -2, kençik, kepçik] Küçük yüzlü (insan). (IV, 2745)
ketlez*	: (I) 4. Çopur. (IV, 2775)
kımır*	: (II) Çopur (kimse). (IV, 2804)
kırçıl kafalı*	: Sarışın. (IV, 2820)
kırçıl	: (V) Melez. (VI) Çopur. (IV, 2820)
kırışkın	: (I) Asık yüzlü. (IV, 2828)
kırış*	: (III)2. Çiçekbozuğu yüzlü kimse. (IV-VI, 2839-4558)
kodalak*	: (IV) [kda (II), kılalak (II), kıldır (I), kodala, kodik (VI), kodo, kodoş (II) -1, kondol (I), kotal, kotan (II), kottaş (II), kottik, kottuk (I), köde (II), kut (I), kuttuk] 2. Sarışın (kimse). (IV, 2898)
koğur	: [goñur] Koyu kumral. (VI, 4565)
kömbe*	: (II) Geniş yüzlü (kimse). (IV, 2957)

kükrez*	: Esmer. (IV, 3027)
manıt*	: 1. Asık yüzlü. (IV-VI, 3124-4588)
mantiş*	: Yuvarlak, tombul yüzlü kimse. (VI, 4588)
maşmalak	: Kocaman yüzlü (kimse). (IV, 3136)
meçük	: (I) [meçuk] Zayıf, avurtları çökmüş (kimse). (IV, 3149)
mesmursuz*	: [mesmusuz -1] 3. Çirkin yüzlü (kimse). (IV, 3173)
mırık*	: (II) [mırız (I), mirik (II)] 1. Yüzü asık. (III) [mırız (II) -1, mırkı] (V) 1. Sevimsiz (kimse). (IV, 3187)
mışık*	: (II) Kumral (kimse). (IV, 3193)
mon	: Asık yüzlü, yüzü gülmeyen. (IV, 3210)
muntruş	: Asık suratlı, somurtkan. (IV, 3221)
müllük	: Sarışın. (IV, 3229)
navraksız*	: 2. Çirkin yüzlü. (IV, 3243)
nevirsüz	: [nevürsüz] Çirkin yüzlü. (IV, 3249)
nokran	: Yüzü gülmeyen, asık suratlı. (IV, 3255)
övez*	: (I) 2. Solgun, üzgün yüzlü (kimse). (V, 3365)
pıtır	: (I) Çiçekbozuğu, çopur. (V, 3451)
potur	: (I) [potur yüzlü, potor] 1. Yüzünde çiçek bozuğu olan, çopur. (V, 3477)
pusarik	: (II) Asık suratlı, yüzü gülmeyen. (V, 3491)
pültür	: Çiçekbozuğu. (V, 3496)
sınık*	: (V) Soluk, renksiz. (V, 3613)
sıtıratsız	: Suratsız, somurtkan. (VI, 4694)
sincisüz	: [sincisiz, sinçesiz, sinçi (I) -2, şincisiz] Asık yüzlü, somurtkan. (V, 3640)
sipsi	: (II) Yüzü uzun, kafası sivrice kimse. (V, 3647)
soğulyort	: Asık suratlı, suratsız. (VI, 4702)
somartık	: [somudak, somurgaç, somurtuk, somutuk, sorudak -5] Asık suratlı. (V, 3664)
songurt	: Somurtkan. (V, 3666)
sorudak*	: 2. Somurtkan. (V-VI, 3668-4705)
sosur*	: Suratsız. (V, 3669)
sömürtkon	: Asık yüzlü, somurtkan. (V, 3681)
sumurtgan	: Somurtkan, yüzü asık. (V, 3697)
süksünü düşük*	: [süksünü eğri] 2. Somurtkan, suratı asık. (V, 3709)
şebek*	: (IV) [şebelek -2, 3, şebeke] 1. Çok çirkin yüzlü. 3. Alnı geniş (kimse). (V, 3757)
şırnaşık*	: (II) Sırtkan. (V, 3775)
şilte	: (VII) Çopur. (V, 3780) (V-VI, 3976-4773)
tahtabaş	: (II) İnce, zayıf yüzlü (kimse için). (V, 3805)
tetiri bozuk*	: 2. Al yüzlü (kimse). (V, 3902)
tırhış	: [tırış, tırkış] Çiçekbozuğu yüzlü kimse. (VI, 4762)
tırışık	: 2. Çiçekbozuğu. (V, 3923)

tırtıl*	: (III) Çopur. (V, 3926)
tıska*	: (I) [tıs (I), tısğa (I), tısğa (I), tısha (I), tısık -2, tıska (I), tıskamuk, tıslı, tısik, tıskalı] Sarı benizli. (V, 3928)
tıtırış	: Ablak, şişman yüzlü. (V, 3929)
tıhnik	: Uçuk benizli, sıska. (V, 3931)
tipi yüzlü	: Suratı sürekli asık, gülmez. (VI, 4765)
tomku	: Asık yüzlü. (VI, 4770)
tomsuruk	: (I) Asık yüzlü (kimse). (V, 3959)
toska	: (II) Soluk yüzlü, zayıf (kimse). (V, 3974)
tosmarık	: Asık yüzlü (kimse). (V, 3975)
tostos*	: (II) Yüzü gülmeyen, somurtkan. (V, 3975)
totruk	: Asık yüzlü (kimse). (V, 3976)
totuş*	: 1. Yüzü gülmeyen, somurtkan. (V-VI, 3976-4773) totuş*: 1. Yüzü gülmeyen, somurtkan. 2. Yüzü çirkin kimse.
tulhum	: (I) Sarı benizli, sıska. (V, 3989)
tunuk*	: 1. Soluk, donuk. (VI, 4777)
tütek	: (II) Marsık. (V, 4017)
uçuh benizli	: Soluk, uçuk benizli. (VI, 4783)
üdüber yüzlü*	: Kirli yüzlü (kimse). (VI, 4059)
yağlı kara*	: (II) [yağlı gara] (III) Koyu esmer. (VI, 4124)
yahm	: (III) [yahm (VII)] Zayıf yüzlü. (VI, 4147)
zıtları	: Sırtkan. (VI, 4383)

Yukarıda sıralanan örnekler içerisinde yer alan “çopur, çiçekbozuğu, ablak, solgun, sarışın” gibi sözcüklerin farklı varyantlarla ve yöresel biçimlerle sıkça kullanılması, bu kavramların halk belleğindeki önemini göstermektedir. Bazı sözcükler doğrudan fiziksel özellikleri belirtirken bazıları estetik ya da duygusal yargılarla yüklüdür. Örneğin güzel yüzlü anlamına gelen “dodoylu” gibi olumlu çağrışımlar taşıyan betimlemeler ile “şebek ve totuş” gibi küçültücü ifadeler bir arada yer alabilmektedir. Ayrıca, “muntruş→ asık suratlı, manıt→ asık yüzlü, pusarık→ asık suratlı” gibi bazı sözcüklerin fizikselin dışında ruhsal yönleri de bulunmakla birlikte fiziksel yönün ağır bastığı görülmektedir. Çünkü bu tür ifadeler, doğrudan yüz ifadesi üzerinden anlaşılmakta ve kişinin ruh hâli, fiziksel görünümü aracılığıyla betimlenmektedir. İnsanlara ait ten renklerini belirtmek için esmer, koyu esmer, sarışın, melez, beyaz marsık, soluk, uçuk ve sarı beniz gibi nitelemelerin kullanıldığı görülmektedir.

3.4.10. Ağız, Çene, Diş ve Dudak ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nden elde edilen halk ağız verileri içerisinde ağız, diş, çene, dudak ve damak gibi yüzün belli bölgelerine ilişkin toplam 56 tanımlayıcı sözcük tespit edilmiştir. Söz konusu betimlemeler arasında en yoğun grubu 31 örnekle diş ile ilgili ifadeler oluşturmaktadır. Bu durum, halkın diş yapısına dair gözlemlerinin ve değerlendirmelerinin sözcüklere en çok yansıyan unsur olduğunu göstermektedir. Dişi, 16 örnekle ağızla ilgili sözcükler izlemekte, bu durum da ağız büyüklüğü, açıklığı, salyalılık gibi özelliklerin halk dilinde önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Çene ile ilgili 6, dudakla ilgili 7 örnek ise çoğu zaman çarpıklık, büyüklük ya da kalınlık gibi ayırt edici özelliklere vurgu yapmaktadır. Damak ile ilgili sadece 1 sözcüğün bulunması, bu bölgenin halk betimlemelerinde daha az öne çıktığını göstermektedir.

Elde edilen veriler, halk dilinde yüzün fiziksel özelliklerine ilişkin betimlemelerin en çok dikkat çeken, değişkenlik gösteren ve toplumsal değerlendirmeye açık yönler etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle diş ve ağız yapısına dair ifadelerin sayıca fazla olması hem konuşmanın görsel boyutunun hem de ağız-diş sağlığına dair gözlemlerin halk diline yoğun biçimde yansıdığını göstermektedir.

Derleme Sözlüğü'nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan ve "Ağız, Çene, Diş ve Dudak ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar" başlığı altında değerlendirilen 56 tanımlayıcı sözcük alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

ağzı astarlı	: Ağzı sığağa dayanıklı. (I, 117)
ağzı keşli*	: 4. Konuşurken ağzının iki yanında tükürük toplanan kimse. 5. Bir hastalık sebebiyle ağzında keşe benzer beyazlıklar olan kimse. (I, 119)
ağzı yaş	: Ağzı salyalı olan ve konuşurken etrafa tükürük sıçratan kimse. (I, 120)
ahıraklı	: Balgamlı. (I, 130)
avrana	: (III) [avrana ağız] Ağzı büyük, büyük ağızlı. (I, 390)
avurtlak	: (I) 1. Yanakları büyük olan. 3. Büyük ağızlı. (I, 396)
çarıkağız	: Büyük ağızlı. (II, 1081)
dılan	: Ağzı büyük ve açık (kimse). (II, 1458)
dilik	: (I) [dilig, dilük] Üst dudağı yukardan aşağıya doğru yarık olan (kimse). (II, 1494)
dişdiş*	: (IV) Dişleri iri, seyrek ve öne doğru çıkık olan kimse. (II, 1520)
dişlen	: dişleñ [dişko, dişlân, dişlank, dişleg] Dişleri dışarı doğru çıkık olan (kimse). (II, 1525)
dişleyen	: Büyük dişli (kimse). (II, 1525)
diştir	: (III) Ön dişleri dışarıya doğru fırlak olan (kimse). (II, 1525)
eşir	: (III) İri ağızlı. (III, 1792)
fösük	: Dişsiz ya da dişsiz gibi konuşan. (III, 1878)
gambak*	: (I) [gambah] 2. Dişleri dökülmüş (kimse). (III, 1907)
gebik	: (III) Alt çenesi uzun (kimse). (III, 1957)
gedik	: (VIII) Ağzı yamuk (kimse). (III, 1967)
gedikgeme	: Dişleri dökülmüş kimse. (VI, 4509)
geme	: (II) [gemeç] 1. Büyük dişli (kimse). 2. Düzgün, beyaz dişli (kimse). 3. Alt ya da üst çenesi uzun (kimse). 4. Ön dişleri öne doğru çıkık (kimse). (III, 1986)
gemeş*	: (I) 1. Ön dişleri olmayan ya da küçük olan (kimse). 2. Geniş ağızlı (kimse). (III, 1986)
gertlek*	: 2. Ağzı büyük, elmacık kemikleri çıkık, fırlak dişli (kimse). (III, 2006)
gevgeç	: (I) [gevgeş (I)] Seyrek dişli, büyük ağızlı (kimse). (III, 2010)
harik	: (II) Kalın dudaklı (kimse). (III, 2290)
haşvat	: Dişsiz (kimse). (III, 2305)
havut	: (III) 1. Dişleri olmayan (kimse). (III, 2313)
hirnik*	: (II) 1. Üst dudağı yarık olan. (III, 2388)
karadamak*	: [karadamaklı] 6. Dişleri dökülmüş, dişsiz insan. (IV, 2642)

kemçik*	: (I) [kemcük, kemçuk, kemçük -3, kemki (I), kepiç (III), kepüç, keviç] 1. Alt çenesi çıkık, üst çenesi içeriye çökmüş gibi duran, dişleri üst üste gelmeyen (kimse) (II) 3. Ağzı eğri (kimse). (IV-VI, 2738-4546)
kemçük	: 1. Yaşlılıktan ve zayıflıktan ağzı çöküp burnu ile çenesi birbirine yaklaşmış olan insan. (IV, 2738)
keme	: (III) 1. Ön dişleri olmayan ya da eksik olan kimse. 2. Çenesi çıkık olan kimse. (IV, 2739)
kertlek	: (III) 2. Ağzı kokan kimse. (IV, 2759)
kevük	: (II) Dişsiz (kimse). (IV, 2778)
koflak*	: (I) 2. Dişleri dökülmüş (kimse). (IV-VI, 2901-4565)
koskos*	: (I) (V) Dişsiz. (IV, 2931)
kümük*	: (I) [kümdük, kümkü (II), kümürük, kündük (II), künük (II)] 2. Dişi dökülmüş (kimse). (IV, 3036)
lapçınağız	: Büyük ağızlı (kimse). (IV, 3066)
laşo	: Büyük ağızlı. (IV, 3068)
maymak*	: (II) [maymah -2, maymaşık -3, maynak -2, maytak] (I) Ağzı eğri kimse. (IV-VI, 3143-4590)
mırh	: (I) 1. Ağzı eğik (kimse). 2. Doğuştan dudağı yarık, tavşandudaklı. (IV, 3187)
paldım dudak	: [paldım dudak] Kalın dudaklı (kimse). (V, 3387)
sell	: (II) [silli (II)] Salyası bol olan, salyalı. (V, 3579)
sılcarlı	: Salyası çok akan kimse. (VI, 4691)
sırtak	: [sırtgan] 1. Sırtkan, dişleri görünür biçimde gülen. (V, 3620)
sırtarik*	: [sırtak -2] Yerli yersiz dişleri görünür biçimde gülen kimse, sırtkan. (V-VI, 3621-4694)
sırtlak*	: Yersizce kahağa ile gülen. Dişleri yapı olarak dışarıya doğru fırlak (kimse). (V-VI, 3621-4694)
suluzırtlak*	: (IV) Ağzından salya akan kimse. (V-VI, 3695-4710)
şakoz	: Ağzı büyük kimse (aşağılama). (V, 3739)
şıpdudak	: 1. Dudağı ince (kişi). (V, 3783)
şorutlu	: [şörüklü] Salyalı (insan). (V, 3794)
tağal	: Başı ve ağzı büyük, sesi kalın kimse. (VI, 4739)
taranağız	: [taranaağız, taraşağız] Biçimsiz, büyük ağızlı kimse. (VI, 4742)
tongur*	: (I) 3. Çirkin sesli (kimse). (V, 3961)
vankıldak	: [vanğırdak] Ağlamaklı, kalın ses çıkaran insan için. (VI, 4804)
yılıkkan	: (II) Büyük ve çirkin ağızlı. (VI, 4272)
zıtlan dişli	: Damağı öne çıkık, dişleri sırtır gibi görünen (kimse). (VI, 4383)

Derleme Sözlüğü'ndeki halk ağzı verileri, dilin sadece bir iletişim unsuru olmadığını aynı zamanda toplumun kültürel belleğini, değer yargılarını, fiziksel görünüme dair algılarını ve sosyal ilişkiler içindeki tutumlarını da yansıtan çok katmanlı bir alan olduğunu göstermektedir. Özellikle ağız, diş, çene ve dudak gibi yüzün belirgin bölgelerine ilişkin betimlemeler, bireylerin fiziksel özelliklerine dair halk arasında oluşmuş gözlem, tanımlama ve sınıflandırma biçimlerini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Bu tür sözcükler yalnızca fizyolojik niteliklere işaret etmekle kalmaz aynı zamanda sözcüklere sosyal anlamlar yükleyerek bireylerin toplumsal

konumlandırılmasına da katkı sunmaktadır. Halk arasında kullanılan bu tür nitelemeler kimi zaman alaycı, küçümseyici ya da dışlayıcı tonlar taşırken kimi zaman da gözlem gücüne dayanan doğal ve yerel tanımlamalar olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla halk dilinde fiziksel farklılıkların nasıl adlandırıldığı, hangi yönlerinin öne çıkarıldığı ve bu betimlemelerin hangi sosyal bağlamlara oturtulduğu sadece dilsel değil sosyokültürel bir inceleme alanı da sunmaktadır.

3.4.11. El ve Ayak ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Halk ağızlarında yer alan sözcükler halkın yaşam biçimi, gözlem gücü ve kültürel birikimiyle şekillenmiş dilsel hazineler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, özellikle insan bedeni üzerinde meydana gelen çeşitli rahatsızlık ve bunlara bağlı oluşabilecek farklılıkları ifade eden sözcükler, halkın gözlemci yönünü ve çevresine karşı duyarlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan ve çoğu bugün standart Türkçede yer bulamamış bu sözcükler, bireylerin bedensel durumlarını, yürüyüş biçimlerini, sakatlık ya da fiziksel özelliklerini tanımlamada son derece ayrıntılı ve çeşitlidir. Topallık, eğrilik, düzgün yürüyememe, çolaklık gibi fiziksel farklılıklar halk dilinde çeşitli anlam katmanlarıyla ifade edilmiştir. Kimi zaman bu sözcükler bir alay unsuru kimi zaman acıma duygusunun dili, kimi zaman da sadece gözleme dayalı bir tanımlama olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda el, ayak ve bunlarda görülen rahatsızlıkları ifade eden 186 tanımlayıcı sözcük tespit edilmiştir. Bu tanımlamalar arasında en çok “yürüme eylemi (62)” ne bağlı olarak kullanılanlar dikkati çekmektedir. Bu ifadeyi sırasıyla “topal (29), sakat (24), kötürüm (20), ayak (15), el (13), çolak (10), aksak (8), düztaban (8), inmeli (4), felçli (4)” gibi diğer tanımlamalar izlemektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan ve “El ve Ayak ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen 186 tanımlayıcı sözcük alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

āsak	: [asak] (II) Topal, aksak. (I, 339)
abcal	: [abcalak] Sakatlığı olmadığı halde topal gibi yürüyen. (I, 15)
abşak*	: (II) Paytak, apışları ayrık. (I, 31)
abullabut	: 3. İki tarafına sallanarak yürüyen. (I, 34)
abusalak	: 2. Yamuk yumuk yürüyen. (I, 35)
ağsak	: 1. Topal, hafifçe topallayan, aksak. (I, 111)
ahnıt*	: (I) 1. Kötürüm. (I, 132-133)
algın*	: (I) [alğın -1, 2, 3; alğın (II) -1, alkın -1, 2] 2. Kötürüm. (I, 213-214)
alınmış	: Felçli, inme inmiş. (I, 220)
angiç	: (III) Doğru dürüst yürümeyen. (I, 265)
ansak	: [aınsak] (I) Topal, aksak. (I, 279)
apıldırıyık	: Yürümesini bilmeyen, düzgün yürüyemeyen. (I, 286)
apışak*	: (I) 1. Bacaklarını açarak yürüyen, ayrık bacaklı. (I, 287)
apşalak	: Düzgün yürüyemeyen. (VI, 4423)
arbaş*	: 1. Eğri bacaklı. (I, 301)
asmaz	: Topal. (I, 346)
aşıksız	: [aşıksız arap] Hızlı yürüyen. (I, 354)
attırğan	: Yaylanarak topallayan kimse. (I, 373)
avşak*	: (II) 1. Hafif topal, aksak. (I, 391)
avsal	: (I) Yürüme bilmeyen kimse. (I, 391)

ayaklı*	: 2. Ayakları uzun kimse. 3. Tez yürüyen kimse. (VI, 4434)
aydaş*	: [aydaşık -1, aydeş (I) -1] 2. Bacakları çarpık. 2. Sakat kimse. (I-VI, 410-411-4435)
aytaç	: Bacağı eğri olan insan. (I, 432)
badak*	: (I)2. Paytak yürüyen, bacakları çarpık olan. (I, 459-461)
bauli	: Ağır tabanlı. (I, 573)
baymal	: Yürürken ayak uçlarını içeriye doğru basarak yürüyen (kimse). (I, 583)
beçel	: [beçal, beçıl] Sakat insan. (I, 593)
beşli	: (IV) Beş parmaklı. (I, 645)
buruk*	: (I) 1. Aksak, topal, eğri basan. (I, 802)
cac	: Sakat, düzgün yürüyemeyen (kimse). (II, 839)
cardon	: (II) Uzun bacaklı insan. (II, 861)
castana	: Ayağını sürten. (II, 864)
cıdar*	: 1. Sakat. (II, 896)
cipcip	: (II) Ağır ağır ses çıkarmadan yürüyen (kimse). (II, 983)
coşak	: (II) Çabuk koşan. (II, 1003)
cöçün	: Ayakları romatizmalı veya inmeli olan (kimse). (II, 1005)
cüçcen	: Ağır ağır, sallana sallana yürüyen (kimse). (II, 1025)
çahşak	: (III) Bozuk yürüyüşlü (kimse). (II, 1040)
çakşak	: Eli ayağı titreyen kimse. (VI, 4477)
çalçar	: Eğri yürüyen, yürürken bacakları dolaşan (kimse). (II, 1050)
çalgın*	: (III) [cartıl -1, çalğın (II), çalıh (II), çalık (I), çalkın, çalkun, çaluğ, çaluk] Kötürüm, inmeli, sakat. (II, 1052)
çapkın*	: (IV) Biçimsiz yürüyen. (II, 1076-1077)
çarkıt*	: [çarhacı, çarhıt] 2. Sakat. (II, 1082)
çarpanak	: (I) Çarpık bacaklı. (II, 1083)
çavdar bacak	: İnce bacaklı (kimse). (II, 1093)
çaynak	: Eli kolu tutmayan, eli ve kolu sakat olan. (II, 1097)
çaytak	: (II) [çaytnak] 1. Düz taban. 2. Bacakları dışa doğru eğri olan. (II, 1098)
çolan	: (II) Çolak. (II, 1262)
çolçar	: Eğri büğrü bacaklı, yıkıla yıkıla yürüyen (kimse). (II, 1263)
çona	: Parmakları açılmayan kimse. (VI, 4482)
çonata	: Eli ayağı tutmayan kötürüm. (II, 1268)
çot*	: (I) El veya ayağı sakat olan kimse, kötürüm, çolak. 2. Parmakları kısa ve küt olan. (II, 1274)
çökek*	: (II) Yerde sürünen, kötürüm. (II-VI, 1281-4482)
çömedan	: 1. Bacakları uyuşmuş olan. 2. Çolak. (II, 1285)
çömelek	: (I) [cöme -1, çömelen (IV), çömez (II)] (II) Bacakları eğri olan. (II, 1286)
çönetir	: Sakat. (II, 1288)
çört*	: (I) [cört (I) -1, çöt (IV), çötüre (III)] 1. Topal, çolak (kimse). (II-VI, 1293-4483)

çövdürmeç	: Sakat, topal. (II, 1298)
dabbasan*	: [dabanı düz] Düztaban. (II, 1315)
dabeç	: 1. Yürümesini bilmeyen. (II, 1315)
daguc	: Elleri ve kolları normal hareket etmeyen. (II, 1321)
dalaz*	: (II) 2. Zayıf olduğu halde hızlı yürüyen kimse. (II, 1339)
dalbacak*	: (I) 2. Uzun bacaklı insan. (II, 1339-1340)
debeli	: 3. Biçimsiz yürüyen. (II, 1392)
debez	: Yürürken sendeleyyen. (II, 1394)
debik	: 1. Bastığı yeri bilmeyen. (II, 1394)
dembesek*	: [dembeser, dempeser, demsek, dembester] 2. Yürürken etrafa çarpan, sendeleyerek yürüyen, bastığı yeri bilmeyen. (II, 1415)
dırçık	: (II) Ayağına çabuk (kimse). (II, 1468)
dırgıl	: (I) [dırhlı] 2. Özürlü, sakat (kimse). (II, 1469)
dingiş*	: (I) [dingiş (II)] 2. Kötürüm. (II, 1506)
diydaban*	: Düztaban. (II, 1528)
ebelek sebelek	: (I) [epelek sepelek] Yürürken sık sık düşüp kalkan, düşse kalka yürüyen (insan). (III, 1653)
eğrimboz	: Eğri ayaklı ve yürüyüşlü (kimse). (III, 1685)
gıcırı büklüm	: Sakat kimse. (III, 2029)
gıçuk	: [gılçır] Topal. (III, 2031)
gıldır gol	: Çolak. (III, 2040)
gır	: (I) Kol damarları büzülmüş, çolak. (III, 2051)
gıygaşık	: (II) Ayakları çarpık (kimse). (III, 2066)
gobuç	: [gobik] Çolak. (III, 2088)
goç	: (III) Yürüyemeyen sakat (kimse). (III, 2090)
golak	: (II) Çolak. (III, 2097)
gop	: (I) Kolsuz. (III, 2103)
gütrüm	: Kötürüm. (III, 2239)
hoyduruk*	: Yürüyüşü kaba olan (kimse). (III, 2422)
höldür	: (I) Sakat. (III, 2430)
höttüldek	: Kabasaba yürüyen (kimse). (III, 2439)
hötüm	: (I) [hötümen, hötürüm, hutum] 1. Kötürüm. (III, 2439)
ıkış*	: 2. Şişmanlık vb. nedenlerle zor yürüyen. (IV, 2464)
ınkılış*	: [ımgılıkış] 3. Yavaş yavaş yürüyen (kimse). (IV, 2480)
itelli	: (II) Felçli, çolak. (IV, 2569)
kakuç	: (II) Eli sakat. (IV, 2607)
kapran*	: (I) Ağır yürüyen, oyalanan insan. (IV, 2636)
kaydur	: Topal. (IV, 2700)
keçrik	: Kötürüm. (IV, 2718)
kestekli	: Eli, ayağı, kolu kesilmiş, organı eksik kimse. (VI, 4550)
kıcirik	: Kötürüm. (IV, 2785)
kırdırayak	: Topallayarak yürüyen (kimse). (IV, 2821)
kıydırık	: [gıygaç, gıyğışık, kıyğışık, kıykaç] Topal, bacağı eğri kimse. (VI, 4560)

kobuk	: (I) Kolsuz, parmaksız (kimse). (IV, 2891)
kolak	: (II) Çolak. (IV, 2908)
koloz	: (III) Eğri bacaklı (insan için). (IV, 2912)
kop	: (I) 3. Bir kolu sakat (kimse). (IV, 2920)
koppik	: Kötürüm. (IV, 2922)
korapa	: Dikkatsiz, yalpalayarak yürüyen (kimse). (IV, 2925)
koskos*	: (I) 3. Topal. (IV, 2931)
köstekli*	: (I) 2. Tutuk adımlarla yürüyen (kimse). (IV, 2977)
küd	: [küt] Eli ayağı tutmayan, inmeli (kimse). (VI, 4577)
küt	: (I) [kut (III), kutrum, küd (I), küküm (I), kül kütürüm] Kötürüm, sakat. (IV, 3053)
lapbasan*	: (I) [lapbas, lapbastı] 2. Dengesiz, sarsak yürüyüşlü (kimse). 3. Düztaban (kimse). 4. Seyrek basıp ağır ağır yürüyen (kimse). (IV, 3066)
masdı*	: (I) 2. Bacaklarını açarak yürüyen (kimse). (IV, 3132)
maymağ	: [maynak -1] 1. Sendeleterek yürüyen, topal. (IV, 3142)
maymak*	: (II) [maymağ -2, maymaşık -3, maynak -2, maytak] Ayakları ve eli çarpık (kimse). (IV-VI, 3143-4590)
maytağ	: Topal. (VI, 4590)
mertabanlı	: Büyük ayaklı. (VI, 4594)
mırık*	: [mırız (II) -1, mırkı]. 2. Topal. (IV, 3187)
mucurum	: Kötürüm, yatalak, topal. (IV, 3216)
mücrüm	: [mücrüm -2] İnmeli. (IV, 3228)
nimelik	: İnmeli, felçli. (VI, 4608)
oturag	: (I) Kötürüm. (V, 3297)
oturak*	: (I) [otrak (II)] (II) 1. Kötürüm. (V, 3297)
oturak*	: (I) [otrak (II)] (II) 1. Kötürüm. (V, 3297)
pan*	: (I) [pañ] 4. Ağır ağır yürüyen. (V-VI, 3391-4637)
papirik	: Topal, aksak. (VI, 4638)
papya	: Yavaş yürüyen. (VI, 4638)
parpıl*	: (I) 2. Yürüyüşü dengesiz olan, düşe kalka yürüyen. (V, 3400-3401)
patel	: [patele (II)] Ayakları çarpık olduğu için iki yana sallanarak yürüyen (kimse). (V, 3411)
patı*	: (I) Şişmanlıktan yalpalayarak yürüyen. (V-VI, 3411-4641)
pattaban	: Büyük ayaklı ve düztaban (kimse). (V, 3415)
payalı*	: (I) Kalın bacaklı (kimse). (V-VI, 3416-4642)
paymak	: El ya da ayağında sakatlığı olan (kimse). (V, 3417)
paytak*	: (II) [paytağ] 1. Düztaban. 2. Eğri bacaklı (insan). (V, 3418)
peçal	: [peçel -3] Kolu bacağı sakat, düşkün (kimse). (V, 3420)
peleş*	: (II) Solak. (V, 3426)
poloş*	: (I) Çok şişmanlıktan yıkılacakmış gibi yürüyen (kimse). (V, 3469)
sañıldak	: Bedeni titreyen, felçli kimse. (VI, 4671)
sapalaç*	: (I) 1. Oraya buraya çarparak yürüyen. (V-VI, 3541-4672)
sarsık	: (III) Eli, ayağı titreyen kimse. (V, 3550)

savak*	: (I) [sava (III), savah (III), savana -1, savdal, savsalak, savsara, savsak -2, savah(II)] (II) [satık (III), sava (I)] 2. Topal. (V-VI, 3553-3554-4676)
solapa	: Solak. (VI, 4704)
sökel*	: 5. Sakat. (V, 3677)
sustalı	: Kıvrak yürüyen. (V, 3702)
şapşal*	: (I) [şapşak (IV) -2, 3; şapşalak (III) -2, şavşalak] 3. Ayaklarının ucunu dışa dönük basan. (V, 3748-3749)
şapşalak*	: (IV) Çarpık yürüyüşlü kimse. (V, 3749)
şapul	: Ayağı çarpık, biçimsiz yürüyen. (V, 3750)
şarayak	: Düztaban. (V, 3752)
şaynak	: Topal. (V, 3757)
şel	: 2. İnmeli. (V, 3759)
şil*	: (II) 1. Sakat. (V, 3779)
takur	: (I) Bir kolu sakat (kimse). (V, 3814)
tapan ayahlı	: Büyük, düz, geniş ayaklı (kimse). (VI, 4739)
tapbasan	: (II) [tabbasan] Ayağını yere sert vurarak yürüyen. (VI, 4740)
tatala	: Topal. (VI, 4744)
taytak*	: (II) Ayaklarını içe doğru basan, yana eğilerek yürüyen (kimse için). (V-VI, 3855-4747)
teltük*	: (V) Sallanarak, dengesiz yürüyen (kimse). (V, 3875)
tersayak	: (I) Düztaban. (V, 3896)
tetevü*	: 2. Sendeleven. (VI, 4757)
tık ayak	: 1. Takma ayaklı (kimse). (V, 3911)
tıtak	: Yan yan yürüyen (kimse). (V, 3929)
topaç	: (IV) [topuc] Kötürüm. (V, 3963)
topuz*	: (IV) 1. Eli, ayağı büzülmüş, şişmiş. (V, 3968)
tozak	: (V) Tozu dumana katarak giden (kimse). (V, 3978)
töker	: Kötürüm. (V, 3981)
uçurum	: (I) Aşırı topal. (VI, 4025)
uğraklı	: Çarpılmış, inmeli (kimse). (VI, 4784)
ulok	: Kötürüm. (VI, 4036)
yababacak	: Düztaban. (VI, 4112)
yabuç	: 3. Ayakları dışa dönük (insan). (VI, 4115)
yamık	: (I) 2. Ayağı bir yana eğik, çarpık (insan için). (VI, 4157)
yampiri*	: [yamfiri, yamperi -1, 2; yampır, yampırı, yampir (II), yampirik, yampiş, yamrı, yanfiri -1, 2; yanpırı, yanpırı, yanpi, yanpir (I) -1, yanpırı (I) -1, 2, 3; yanpuri, yanpuru, yempür] 1. Yan yan yürüyen. (VI, 4158-4159)
yanbaç	: Eğri bacaklı. (VI, 4163)
yanbastı	: (I) Topal, aksak. (VI, 4163)
yangal*	: (I) 1. Çarpık yürüyüşlü (kimse). (VI, 4166)
yanıç:	: (IV) Topal, yan yan yürüyen. (V) [yanuç (V)] Biçimsiz. (VI, 4169)
yanıkırık*	: (I) Yan yürüyen, sakat. (VI, 4170)

yankeş*	: (II) [yankoş] 2. Yan yan yürüyen. (VI, 4172)
yantır*	: [yantırı -1, 2; yantir (II) -1, 2, 3; yantiri (I) -1, 2] 1. Titrek, doğru yürüyemeyen, yan yan yürüyen. 2. Topal, aksak. (VI, 4176)
yap yap*	: (II) Doğru yürüyemeyen, dengesiz (kimse için). (VI, 4182)
yaydal	: (I) [yaybalak, yaydalak] Ayakları dışa dönük basan. (VI, 4211)
yaygıç	: Zayıf bacaklı. (VI, 4211)
yortan	: Hızlı yürüyen. (VI, 4300)
yörük*	: (I) [yörük] (II) 2. Çok yürüyen. (VI, 4312)
yügrük*	: (I) [yögrük, yörügen, yörük (II) -1, 3; yürük, yuvruk, yügrük, yürük (I), yüvrük (I), yüyrük] (I) Koşar gibi yürüyen. (VI, 4327-4328-4828)
yürükken	: Çevik yürüyüşlü. (VI, 4336)
zangaç	: [zankaç] Topal. (VI, 4349)
zıbirdak	: Sıçrayarak koşan. (VI, 4367)

Sözcükler arasında yürüme problemine dayalı tanımlamalar “ağsak, ansak, asmaz, avsak, attırğan, buruk, çövdürmeç, çört, koskos, şaynak, yanıç, yanbastı, zangaç” oldukça yoğun bir kullanıma sahiptir. Bazı tanımlamalar ise “abcal, abullabut, apıldıyk, apşalak, çavdar bacak, cipcip, cüçcen, dembesek, ebelek sebelek, eğrimboz, yantır gibi” kişinin yürüme biçimindeki farklılıkları detaylı olarak betimlemekte kullanılmıştır. Örneğin, “cipcip” sessizce yürüyen insanı ifade ederken “cüçcen” ise ağır ve sallanarak yürüyen insanı tanımlamaktadır. Özellikle bacakların eğriliği, ayrıklığı ya da çarpıklığını vurgulayan sözcüklerin sıklığı dikkat çekicidir. Ayrıca, “aşıksız Arap” tanımlamasıyla hızlı yürüyen bir insanı ifade etmek için “Arap” millet adının kullanılması, bazı kültürel ve tarihsel izlenimlerin dile yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu tür ifadeler, toplumların belli gruplara atfettiği özelliklerin mecaz yoluyla aktarıldığını göstermektedir.

3. 4.12. Saç, Kaş ve Kirpik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Bireylerin dış görünüşlerini belirleyen temel unsurlardan olan saç ve kaş, halk arasında kişileri ayırt etmek ve nitelemek amacıyla başvurulmuş bir ölçüt olarak öne çıkmaktadır. Saç, kaş ve kirpik ile ilgili tespit edilen 27 tanımlama arasında, 24 örnekle “saç” ifadesi ilk sırada gelmektedir. Saç ifadesini 3 örnekle kaş, 2 örnekle kirpik izlemektedir. Saçın biçimi, rengi, çokluğu ya da yokluğu gibi durumlar, tanımlamaların oluşmasında temel alınan unsurlardır. Tanımlamalarda en çok “dağınık (9), beyazlaşmış (6), kırışmış (6), düz (5), sarı (5), kıvrıkcık (2), kabarık (2)” gibi sözcükler, saçın yapısını açık bir şekilde anlatan tanımlamalardır.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan ve “Saç, Kaş ve Kirpik ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen 27 tanımlayıcı sözcük alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abraş*	: (I) [abaş (II), apraş -1, 2, 3, 4] 1. Sarı saçlı. (I, 28-29)
ak gaş	: Kaşları beyaz insan. (I, 149)
akpapa	: Beyaz saçlı (kimse). (I, 160)
alefet	: Saçı başı dağınık. (I, 210)
coraz	: Saçları dağınık, biçimsiz olan. (II, 1000)
epelek	: Saçı dağınık. (VI, 4499)
gılman	: Kabarık saçlı (kimse). (III, 2044)
gıranta	: [gırbaş (I), gircıman] 1. Saçına kır düşmüş orta yaşlı kimse.

	(III, 2052)
göğüş*	: (II) [göyüş (I)] Sarı saçlı (kimse).
gökkır	: Siyah beyaz karışık, kır saçlı (kimse). (III, 2138)
hülübeli*	: Saçı başı dağınık (kimse). (III, 2449)
kafulbaşlı	: Taranmamış, dağınık saçlı kimse. (IV, 2594)
kıpışık	: Kirpikleri yapışık gibi olan (kimse). (IV, 2814)
kırbaç	: Saçları ağarmış insan. (IV, 2818)
kırcıman	: Kır saçlı. (IV, 2819)
kırçıl kafalı*	: Sarı saçlı. (IV, 2820)
kırdır	: [gırdır, kırdış] Kaşsız, kirpiksiz kimse. (VI, 4556)
konordaklı	: Kıvırcık saçlı. (IV, 2919)
kundur*	: (I) 1. Saçı kısa (kimse). (IV, 3002)
menesfer	: Saç, kaş ve kirpiği sarı olan (kimse). (IV, 3162)
muçu*	: (I) 2. Kıvırcık saçlı (kimse). (IV, 3216)
pürçekli*	: (I) 2. Saçı başı dağınık, taranmamış (kimse). (V, 3498)
tetiri bozuk*	: 2. Açık sarı saçlı, (kimse). (V, 3902)
tincikli	: Saçı dağınık. (VI, 4765)
tülbür	: Saçı dağınık. (VI, 4779)
yapalağ*	: (II) [yapalak] (V) Kabarık saçlı. (VI, 4178)
yoluk*	: (I) Saçı başı dağınık. (VI, 4293)

İnsanları tanımlayan sözcüklerin, halk arasında daha farklı ve mecazlı biçimlerde kullanılan birçok örneği bulunmaktadır. Özellikle saçla ilgili tanımlamalarda bu tür kullanımlara sıkça rastlanılmaktadır. Örneğin, “koful başlı, tincikli, yapalağ” gibi sözcükler saçın kabarık ve dağınık bir yapıda olduğunu anlatırken, “kırçıl kafalı” tanımı ise saçta siyah ve beyaz tellerin karışık hâlde bulunduğunu ifade etmektedir. “Akçakoca ve akpapa” gibi sözcükler ak rengiyle bağlantılı olarak saçın tamamen beyazlamış olmasına işaret ederken “yoluk” sözcüğü ise bakımsız bir görünüme sahip olduğunu anlatmak için kullanılmıştır.

3.4.13. Sağlık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

İnsanlar biyolojik ve fiziksel açıdan birbirinden farklı yapılar sergilerler. Bu farklılıklar kimi zaman rahatsızlık olarak tanımlanan sağlık sorunlarıyla kimi zaman da doğuştan ya da sonradan edinilen fiziksel farklılıklarla kendini göstermektedir. İnsan bedeninde meydana gelen rahatsızlıklar yalnızca fizyolojik bir bozulma değil aynı zamanda dilsel bir tanımlama meselesidir. Her fiziksel belirti, toplumun bilgi birikimi ve kültürel algısıyla yoğrularak bir isimle anılmaktadır. Türkçede kullanılan hastalık adlarının bolluğu, halk arasında şekillenmiş benzetmelerin ve yerel söylemlerin bir sonucudur. Derleme Sözlüğü içerisinde de insanların bu yönlerini tanımlayan 302 sözcük bulunmaktadır. Bu tanımlamalar arasında göz, el, ağız, çene, diş, ayak, burun ve işitme (kulak), konuşma (dil) ve ses ile ilgili olanlar örnekleri sayıca fazla olduğu için ayrı başlıklar altında toplanarak değerlendirilmiş, kalan diğer hastalıklar ile ilgili tanımlamalar da bu başlık altında sıralanmıştır. Tespit edilen tanımlamalar içerisinde “hasta/hastalık” ifadesi 80 örnekle en sık geçen ibare olup bunu “kambur (24), kansız (12), öksürüklü (10), saralı (7), fitıklı (6), ağır hasta (6), cansız (4), solunum (4), boyun (4), bitkin (3) ve ağrılı (2)” diğer hastalıklarla ilgili tanımlamalar izlemektedir.

Derleme Sözlüğü'nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan ve "Sağlık ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar" başlığı altında değerlendirilen tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

acarlı*	: Hastalıklı. (I, 40)
ağdık*	: 4. Kusurlu, eksik. (I, 87)
ağrıcağı*	: 1. Hastalıktan kurtulamayan kimse, hastalıklı, ağırlı, sızılı. (I, 109)
ağırlıklı*	: 2. Saraya benzer bir çeşit sinir hastalığına tutulmuş kimse. (I, 110)
ahnıt*	: (I) 1. Sakat, hasta, zayıf. (I, 132-133)
akarcalı*	: 2. Bünyece zayıf, hastalıklı kimse. (I, 139)
alacanlı	: Yarı canlı, ölmek üzere bulunan. (I, 178)
aladiri	: 1. Ölecek durumda, can çekişen. (VI, 4415)
algın*	: (I) [algın -1, 2, 3; algın (II) -1, alkın -1, 2] 1. Hastalıklı. (I, 213-214)
ana devli	: Hasta, rahatsız. (I, 247)
antirikli	: Hastalıklı. (I, 281)
aralık iyisi	: Ölmeden önce, geçici olarak iyileşen hasta, ölüm iyisi. (I, 297)
arbaz*	: (I) 2. Hastalıklı. (I, 301)
arılı	: Ağrılı. (VI, 4425)
aydeş*	: (I) 2. Vücudu uygun olmayan. (I, 411)
aytak puytak	: Kanbur, eğribüğü. (I, 432)
azarrı	: Hastalıklı. (I, 435)
bağalıklı	: Öksürüklü, tıknafes, hastalıklı. (VI, 4441)
bağar	: (II) Karnı, bir hastalıktan şişmiş kimse. (I, 474)
bahak	: Çok öksürüklü kimse. (I, 487)
baskın*	: (I) [basgın] 2. Sıhhatli. (I, 543)
bayrambeyi	: Midesi bozulup geçirdikçe pis koku çıkaran (kimse). (I, 584)
beleğiz	: Kambur. (I, 608)
bellik	: (I) Kambur. (VI, 4455)
besge	: Kansız, cansız kimse. (I, 639)
bezenk	: (III) Baygın, bitkin, yıpranmış. (I, 651)
bısırık*	: [bısırıklı] Hastalıklı. (I, 670)
bocuk*	: (I) Kambur. (I, 716)
boduz	: Kambur. (I, 722)
boynak	: [boynek, boynik] Boynu eğri, eğri. (I, 746)
bozgun	: (I) [bozgunluk, bozgölü] 1. Perişan, 3. Zayıf, sağlık durumu bozuk. (I, 751)
böcöklü	: Barsağında solucan olan. (I, 757)
bögürtük*	: [bödeleği düşük] Kansız. (I, 758)
bucur bucur	: Sıhhatli, kanlı canlı. (I, 777)
büğdür*	: Hastalıklı kimse. (I, 813)
büğleiz	: Kamburlaşmış. (I, 813)
bükdelek	: Eğilip, bükülerek yürüyen. (I, 816)
bükürü	: [büğleiz -1, bulüz, buruk (I) -3, burüz, burü, büğrü, büğdez, büğdüz (I), büğleiz, büğlüz, büğrü, büğrüz, bükeç -4, bükre (II),

	bükrüce, büküre (I) -1, bükürü, bülengez, büleze, büydüz (I), büylüz, büyrüz] Kambur. (I, 818)
cıdavlu	: Vücudunda daimi yara bulunan (kimse). (II, 896)
cıdırılı*	: (I) 3. Daimi hasta. 4. Vücudu yaradan kurtulamayan. (II) [cıdırılı atlısı (I), cıfıt, cıdırılı] (II, 898)
cılız*	: (IV) Hastalıklı. (II, 912)
cıslı	: Hastalıklı. (II, 941)
cicecik*	: 2. Kaşıntıdan yerinde duramayan. (II, 958)
cilli	: Saçında bit yumurtası bulunan (kimse). (II, 967)
civildirik	: Sıcaktan bunalarak bayılan (kimse). (II, 989)
cizlak	: Kansız. (II, 992)
coruk*	: (I) [caruh, coruh (I), cotten, coynal, cozirik, cöbez] (VII) Fıtıklı (kimse). (II, 1002-1003)
coz	: (V) Kambur. (II, 1004)
cozak*	: (I) [cozalak (I)] Hastalıklı. (II, 1004)
cudam	: (III) [codam, codar, cudar] Sakat. (II, 1009)
culdur	: [curgut, çuldur] Fıtık hastalığı olan (kimse). (II, 1012)
cürümsüz	: Hastalıklı, arık. (II, 1028)
çalık*	: (XVII) 1. Renksiz, kansız (kimse). 2. Sıksa, kuvvetsiz. (II, 1054-1055)
çelpeşik	: (II) Sıtmadan yürüyemeyecek kadar bitkin kimse. (II, 1126)
çirli	: (I) Hastalıklı. (II, 1236)
çollu*	: Hastalıklı (kimse). (II, 1263)
çollu*	: Kansız (kimse). (II, 1263)
çontur	: Kambur. (II, 1268)
çorlu*	: (I) [çörü, çörüş (III), çörüşük -2] 1. Hastalıklı, dertli, illetli. 3. Vücutta tam olgunlaşmamış zayıf kimse. Sarı benizli. (II-VI, 1272-4482)
çökel	: 1. Hasta. (II, 1281)
çöldebek	: Hastalıklı. (II, 1282)
çultaklı	: Hastalıklı, dertli. (II, 1304)
çürüyh	: 1. Çürük. 2. Hastalıklı (kimse). (II, 1309)
dalaşlı	: Hastalıklı. (II, 1336)
debbe	: (II) [debe -2, debeli -2] Fıtıklı insan. (II, 1391)
deperem	: (I) Hastalıklı insan. (II, 1427)
deri yatmalık	: Vücudu fazla yaralanmış, berelenmiş olan. (Vücudu fazla vurulmuş olan kimse yeni kesilmiş hayvan derisine sarılırsa bereleri daha çabuk iyileşir.) (II, 1434)
deşgel	: [deşkel -1,deşmek (IV)] Karnı şiş, koca göbekli (kimse). (II, 1437)
dılıkç	: [dılıkış] Sıksa, dalağı şişmiş (kimse.) (II, 1458)
dımdırız	: Vücudu zayıf, karnı şiş (kimse). (II, 1460)
dınga*	: (III) Karnı şiş olan, hastalıklı. (II, 1463)
dırda	: Kambur. (II, 1468)
dırdlag	: Hastalıklı, kansız, cansız. (II, 1469)
dırtlı*	: 3. Göğüs kemiğinin altında fazla yağ tabakası olan kimse. (II, 1472)

dircinti	: Hastalıklı (kimse). (II, 1511)
donralı	: Baş kepekli, konaklı (kimse). (II, 1561)
döngüldeyü	: Dengesiz, ileri geri sallanan kimse. (II, 1585)
döngün*	: (III) Hastalığı iyiliğe dönmüş durumda olan. (II-VI, 1585-4490)
döngüldek	: Zayıflık ve ihtiyarlıktan başı çöküp omuzları kalkmış durumda yürüyen (kimse). (II, 1586)
dutargalı	: Saralı, sarası olan. (VI, 4490)
ebeş*	: (II) 2. Koca başlı. (III-VI, 1656-4492)
ecil ecivat	: Hastalık, boya vb. şeylerle yüzünün şekli değişen (kimse). (III, 1661)
edir*	: Hastalıklı. (III, 1666)
eneze*	: (II) [egeze, eğez (II) , egeze, ehlez, ehnez, ehniz çöhnüz, enize (I) , eñeze] 1. Kudretsiz. 2. Can çekişen, ölümü yaklaşan. (III, 1752)
engin	: (III) 4. Ağır hasta, durumu ölüme yakın olan (kimse). (III, 1755)
erişigli	: Hastalıklı, zayıf, kendini toparlayamayan. (III, 1772)
erişikli*	: 2. İnanişâ göre cin, şeytan çarpmasıyla herhangi bir uzvu eğrilen ya da tutmayan, sara tutmuş gibi çırpınan (kimse). (III, 1772)
esem	: Sağlam, sağlığı yerinde olan (kimse). (III, 1779)
eserli*	: (I) [eserik, eserük -1, eserüklü, esirek -2, esirik -2] 2. Sar'alı olan (kimse). (III, 1780)
esürük*	: 3. Saralı. (III, 1787)
eyleşük	: Hastalıktan kalkmış, yeni yeni iyileşmeye başlayan (kimse). (III, 1823)
fişfirdal	: Sidiğini tutamayan (kimse). (III, 1859)
fişlak	: Sesli sesli soluk alan (kimse). (III, 1860)
firekli	: Firengili. (III, 1869)
fosurdak	: (II) Burnu tıkalı olup da nefes alırken göğsü körük gibi ses çıkaran (kimse). (III, 1878)
gafurluk*	: (II) Hastalıklı (kimse). (III, 1891)
ganbur	: Kambur. (III, 1909)
gattırık	: Kambur. (III, 1936)
gavuç	: Fıtığı olan (kimse). (III, 1941)
gebelek	: (III) 1. Sıska. Hastalık nedeniyle şiş karınlı kimse. (III-VI, 1955-4509)
gebeş*	: [gebes, gebhan, gembe (II) , gembeş] 1. Karnı şiş olan (kimse). 3. Büyük başlı (kimse). (III, 1956)
geçemenli	: Kendinden geçmiş, ağır hasta. (III, 1961)
gede*	: (I) [gebedek (I) -1, 2; gedeş -1, 2; gege (II) -1, göde (I) -3, gödemen (III)] 8. Karnı şiş hastalıklı (kimse). (III, 1964)
genirtlek	: Midesi bozularak ağızdan devamlı gaz çıkaran (kimse). (III, 1992)
gertlek*	: 1. Kendi zayıf, hastalıktan karnı şişmiş (kimse). (III, 2006)
gertlez	: Kansız, zayıf, soluk renkli (kimse). (III, 2006)
gıcırık	: (I) İki büklüm. (III, 2029)
gıcirik	: (II) İki büklüm. (III, 2030)
gırşan	: Hasta (insan). (III, 2061)
gicikli	: Pis, bitli (kimse). (III, 2071)

göbben	: Karnı şişkin. (III, 2113)
gödeni deşik	: Sık sık yellenen (kimse). (III, 2125)
göz yeringeci	: Hastalıklı, sakat (kimse). (III, 2184)
gubuz	: (III) Göğüs kemiği çıkık, kambur kimse. (III, 2186)
gurruk	: Fıtıklı kimse. (III, 2191)
güdül*	: (XI) Kambur. (III, 2214)
gürüz	: (II) [guz (V) , guzik, guzuk, guzzık, guzzık, güz (III) , güzük, güzzük] Kambur. (III, 2238)
harazalı*	: (I) 1. Soluyan, kesik kesik öksüren. 2. Saralı. 3. Hastalıktan zayıf düşen. (III, 2286)
harlek	: (I) [harıldek (III) , harlavuk, horlavuk] Ses çıkararak nefes alan (kimse). (III, 2292)
hasek	: (II) 1. Dertli, hastalıklı (kimse). (III, 2298)
hastacıl	: Hastalıklı. (III, 2300)
hastauş	: [hastavuç] Hastalıklı, zayıf. (III, 2300)
hegbeli	: Kambur (kimse). (III, 2328)
hesek	: Zayıf, cılız, hastalıklı (insan). (III, 2348)
hılız	: (II) İyi büyümemiş, cılız, hastalıklı (kimse). (III, 2359)
hıncırıklı	: Dertli, hastalıklı, öksürüklü. (VI, 4520)
hırıldaklı	: Hır hır diye ses çıkaran (kimse). (III, 2370)
hırlavuk	: Üşüttüğü için göğsü hırlayan (kimse). (III, 2371)
hırtış	: (I) [hırt (I) , hırik (I) , hırpıt (I) -2] Zayıf, hastalıklı. (III, 2373)
hışhış	: (I) Öksürüklü kimse. (III, 2376)
hışır*	: (I) [hırıç, hoşirik (II) , hoşur (V)] 7. Hastalıklı, zayıf, cılız, çelimsiz (insan). (III, 2376-2377)
hilâz	: Çok çabuk hasta olan, hastalıklı kimse. (III, 2384)
horiyan	: Durmadan kaşınan (kimse). (III, 2411)
hos	: Hastalıklı, sıksa. (III, 2415)
hoslak*	: [holasa -1, holasak] 1. Hastalıklı, kansız cansız (kimse). (III, 2415)
hömbük	: [hömmük] Kambur. (III, 2432)
hötürük	: 2. İsal olmuş kimse. (III, 2439)
ıgımlı	: 1. Ölecekmiş gibi zayıf, cılız olan. 2. Ölümcül. (V, 3335)
ıkış*	: [ıgımlı, ıgı] Sürekli hastalıklı, dertli. (IV, 2457)
ılı	: 3. Mide dolgunluğuna uğrayan. (IV, 2464)
ımraz	: Zayıf, kansız. (IV, 2473)
ıñez	: Hasta, çok zayıf bünyeli. (IV, 2477)
ıngıraz	: Hastalıktan çok zayıflamış (kimse). (IV, 2478)
ıñrsınız	: [ıngırız] 1. Zayıf, cılız, hastalıklı. Bakımsız. (IV-VI, 2479-4523)
ıñraz	: [ıñzarı] Hastalığı iyiliğe yüz tutan. (IV, 2480)
ırahın*	: Hastalıktan işe yaramaz hale gelen (kimse). (IV, 2480)
ırgın*	: 2. Hasta. (IV, 2481)
ırkı	: (I) 3. Hasta, rahatsız. (IV-VI, 2485-2486-4524)
ızgar*	: (I) [ırkın, ırgın -2, irik (II) -1] Zayıf, cılız, hastalıklı. (IV, 2488)
	: [ızga] 2. Hastalıklı, çok zayıf. (IV, 2500)

içirikli*	: 1. Özürlü. 2. Hastalıklı. Kusurlu. (IV, 2507)
iğdir	: (I) [iğdiş (II)] Hastalıklı, cılız, çok zayıf. (IV, 2510)
iğeze	: Süreğen hastalıklı (kimse). (IV, 2511)
iğlek	: (II) 1. Zayıf, güçsüz, hastalıklı. (IV, 2512)
iğli	: (I) [iğez (I) , iğili, iğilik, iğlez, ihlez] 1. Zayıf, hastalıklı, cılız (insan için). (IV, 2512)
ikibüklüm	: Kambur. (IV, 2515)
ilbiz	: (II) Zayıf, cılız, hastalıklı. (IV, 2519)
ileze	: Veremli, hastalıklı. (IV, 2522)
indal	: (II) Hastalıktan yeni kalkmış, halsiz (kimse). (IV, 2540)
inez	: (I) [ineze (I) -1, 2; inize, inniz] 1. Hastalıktan yeni kurtulmuş, tam iyileşememiş (kimse). 2. Sakat, cılız, bakımsız, hastalıklı (kimse). (IV, 2541)
ingileşik	: Hastalıktan yeni kalkmış (kimse). (IV, 2543)
inli	: Hasta. (IV, 2544)
iylek*	: [iyleme (I) , iyli, iyliş] Hastalıklı. (IV, 2575)
kabapost	: İri yarı olduğu halde sağlıklı, canlı olmayan insan. (IV, 2582)
kabaracı	: Sık sık yellenen ve bunu huy edinen kimse. (IV, 2582)
kağruk	: (I) Kambur, biçimsiz. (IV, 2596)
kakur	: Kambur. (IV, 2607)
kansırıklı	: Öksürüklü, hastalıklı (kimse). (IV, 2628)
karakuzgun	: Hastalıktan yüzü sararmış insan. (IV, 2650)
karakütük	: (III) Hastalıktan esmerleşmiş ve büyümemiş insan. (IV, 2650)
kerz	: Kambur. (IV, 2760)
kesik	: (VII) 1. Kansız, zayıf insan. (IV-VI, 2765-4549)
kılavlı*	: (III) [kılağlı] Sağlıklı. (IV, 2795)
kıngılı	: Soluk alırken boğazından ses çıkan. (VI, 4555)
kırçan	: (IV) Kırgın, hastalıklı, sağlıksız. (IV, 2819)
kırna*	: [gırna, kurnaz] Hastalıktan sararmış kimse. (IV-VI, 2835-4558)
kotur*	: [gotur, kotor] Cüzzamlı. (IV-VI, 2938-4569)
köfnük*	: (I) Hastalıklı (kimse). (IV, 2949)
kudayna	: Özürlü. (IV, 2991)
kuldur	: (I) [kılır, kıcır (II) , kocur (II) , kurkur (I)] 2. Fıtıklı (kimse). (IV, 2996)
kundik	: (II) Kambur. (IV, 3002)
kursaklı*	: (I) Boğazında ur olan kimse. (IV, 3010)
kuzuk	: [kozuk (II) , kuzuk, kuzzuk] Kambur. (IV, 3023)
küplek	: Şiş karınlı, sıtmal, sıska (kimse). (IV, 3043)
kürüz*	: (III) Kambur. (IV, 3050)
macat	: Sakat, bir organı eksik olan. (IV, 3099)
maccalı*	: 1. Dertli, hastalıklı, yaralı. (IV, 3099)
maççalı*	: [maççalı -1, 2; maçcık] 7. Hastalıklı, dertli. (IV, 3100)
mahaklı	: 1. Çok öksüren, tıknafes (kimse). 2. Lekeler biçiminde beliren bir deri hastalığına tutulmuş (kimse). (IV, 3106)

mardalı*	: [mardallı] 2. Hastalıklı. (IV-VI, 3129-4588)
matçalı*	: (I) 1. Hastalıklı. 2. Yangılı. (IV, 3137)
mehenkli	: 1. Sağlığı bozulmuş, özürlü (kimse). (VI, 4592)
melemilli	: Dertli, hastalıklı. (IV, 3156)
melez*	: (VI) Beli içeri, kalçası dışarı doğru çıkık (kimse). (IV, 3157)
memilli	: Üst dudağının ortasında meme başı gibi çıkıntı bulunan (kimse). (IV, 3161)
meret*	: (I) 8. Hastalıklı. (IV, 3169)
mertlek*	: 2. Göğsünü çıkarıp arkaya doğru yaslanarak yürüyen (kimse). (IV, 3171)
mırık*	: (III) [mırız (II) -1, mırkı] 1. Hastalıklı. (IV, 3187)
muşulavık	: Nefes alıp verirken ısıklık sesi çıkaran, horlayan (kimse). (IV, 3226)
mücürüm	: 1. Bedence özürlü, işe yaramaz, sağlam olmayan. (IV, 3228)
naçalış	: [naçak] Hasta. (IV, 3233)
nedirli	: Özürlü, eksik. (IV, 3244)
oluşlu	: Sağlıklı, sağlığı yerinde. (V, 3281)
oñatsız	: Hastalıklı, bakımsızlıktan gelişmemiş. (V, 3284)
öbet	: Kusurlu. (V, 3309)
öbüzmen	: Hasta. (VI, 4622)
ödüllü*	: [ödüllü -3, ödünlü] 2. Korkudan kalbi çok çarpan. (V, 3314)
öflez*	: [öfnezik, öhlezi (I) -1, öhlezi (I), öhnezik (I)] 1. Ölmek üzere olan. (V, 3315)
öğkenli	: [övkenli] Süreğen öksürüklü, bronşitli. (V, 3317)
ölmesek	: [ölümseg, ölümsek -1, ölümsürek, ölekez -2, ölmeşük, ölümse]
ölükez	: Zayıf, hastalıklı. (V, 3335)
ölümcül	: Can çekişen, ağır hasta. (V, 3335)
önsüz	: Cansız, kendinden geçmiş. (V, 3344)
örkenli	: Öksürüklü. (V, 3349)
ötürük	: (I) [ötörek, ötrük, ötürek, ötüргеç (I), ötüруг] 3. Hastalıklı. (V, 3361-3362)
ötürüklü*	: (I) [ötörekli, ötürgen] 1. İshalli (insan). 2. Kansız, cansız. (II) Hasta ve öksürüklü. (V, 3362)
özke*	: (II) 1. Sağlam, sağlıklı. (V, 3374)
palaz*	: (IV) 1. Ağır hasta. (V, 3386)
pısırick	: (I) 1. Büyüyememiş, gelişmemiş (kimse). 2. Hastalıklı (kimse). (V, 3448-3449)
potur	: (I) [potur yüzlü, potor] 2. Gövde yapısı çirkin, biçimsiz (kimse). (V, 3477)
puluç*	: 1. Fıtıklı. (V, 3487)
rıklı	: [rılı, rılıklı] 1. Hastalıklı. (I, 318)
sacalan	: Sağlıklı. (V, 3509)
sağır	: (II) Hasta. (V, 3515)
sağlıcaklı	: Sağlıklı. (V, 3516)
salbaş*	: (II) Başı titreyen (kimse). (V, 3525)

salık*	: (II) Beli çıkık, sakat. (V-VI, 3527-4667)
sancınık	: Sancıya tutulmuş, sancılı. (VI, 4671)
samıralı	: 1. Hırıltılı ses çıkaran bronşitli ihtiyar. (V, 3539)
sarı göñursu	: Hastalıktan zayıflayan ve sararan kimse için. (VI, 4674)
sarsak*	: (I) [sarsaḥ, sarsalak, sarsık (II), sarsuk] (II) Sidiğini tutamayan, sürekli sidik kokan kimse. (V, 3550)
sasık	: (II) [saslama] Sağlıksız, renksiz (kimse). (V, 3551)
savak*	: (I) [sava (III), savah (III), savana -1, savdal, savsalak, savsara, savsak -2, savah(II)] (II) [satık (III), sava (I)] 1. Beli kırık insan. (V-VI, 3553-3554-4676)
sayır	: Hasta. (V, 3561)
sayru	: [soyru] Hasta. (V, 3563)
seğricekli*	: (II) Tikli, seğirme hastalığı olan. (V, 3568)
semirgin	: Ağır hasta. (VI, 4684)
serek	: (V) Sayıklayan hasta. (V, 3588)
seri	: (II) Diri, sağlıklı, dinç kimse. (V, 3591)
sıracalı*	: 2. Dertli, hastalıklı. (VI, 4692)
soku	: (II) Kısa boyunlu (kimse). (V, 3661)
sokuk boyun	: Kısa boyunlu kimse. (VI, 4703)
solugan	: (I) 1. Nefes darlığı çeken. (V, 3663)
sormuk	: (II) Solunum güçlüğü çeken, tıknafes. (VI, 4705)
süksün	: (I) [süḡsün] 2. Eğri boyunlu. (V, 3709)
süksünü düşük*	: [süksünü eğri] 1. Sürekli öne eğik duran, başını eğik tutan. (V, 3709)
sütce	: Şiş karınlı, kansız. (V, 3728)
süzegen	: [süzeḡen] Sık sık işeyen. Sidiğini tutamayan. (V-VI, 3732-4718)
şabak	: (II) Kafasının arkası yassı kişi. (V, 3734)
şaşkın*	: 2. Hasta, güçsüz. (V, 3753)
şişik	: Büyük karınlı kimse. (VI, 4731)
tahtasız	: (I) Göğüs kemiği dümdüz (kimse). (VI, 4735)
tangal	: 2. Büyük başlı (insan için). (V, 3821-3822)
tapbaş*	: Basık başlı. (V, 3826)
tar	: (IX) Fıtığı olan (kimse için). (V, 3832)
tavtav	: Hastalığı zaman zaman iyiye ya da kötüye giden kimse. (V, 3851)
teknefes	: Çabuk yorulan ve solunum sıkıntısı çeken. (V, 3868)
tepeşük	: Hastalıklı, soluk benizli (kimse). (V, 3885)
teşkel	: Büyük karınlı (kimse). (V, 3900)
tetevü*	: 1. Bitkin, güçsüz, dayanmaz durumda. (VI, 4757)
tıhı	: (II) Hastalıklı. (V, 3911)
tıhmıl	: Şiş karınlı (kimse). (V, 3911)
tıkış	: (II) Çıkık alınlı (kimse). (V, 3913)
tıkna	: (II) 1. Kendi zayıf, karnı büyük ve şişkin (kimse). 2. Çok yemekten hazımsızlığa uğramış (kimse). (V, 3914)
tlak	: [tlıḡı] Karnı şiş, sıtmal (kimse). (V, 3914)
tlık	: (I) Yüzü ya da vücudu şiş (kimse). (V, 3915)

tınç	: Sağlıklı, iyi durumda. (VI, 4761)
tırtıl*	: (III) Hasta, zayıf. (V, 3926)
tısgalı	: [tıskalı, tıstan (II)] Hastalıklı, kansız. (V, 3927)
tıvgalı	: Hastalıklı. (VI, 4763)
tılçı	: Sızlanan, ağrsı, sancısı olan, yakınan. (V, 3933)
tılık*	: 1. Yarık dudaklı (kimse için). (V, 3933)
tın	: (II) [timi (I)] Sağlam vücutlu. (V, 3936)
titirek*	: (I) [tirildek, titirik, titreyik, titrok] 2. Sürekli titreyen (kimse). (V, 3943)
tohmürüklü	: Öksürüklü. (V, 3947)
tokmak	: (III) Büyük başlı (kimse). (V, 3950)
toslak*	: (I) [tongalak, torlak (V), toslah, tosmak (II), tosmalak] Solunum güçlüğü çeken yaşlı kimse. (V-VI, 3974-4772)
toşur	: (I) Fıtıklı (kimse). (V, 3976)
töhmürüklü	: Sürekli, kesik kesik öksüren (kimse). Solunum güçlüğü çeken kimse. (V-VI, 3980-4474)
törlek	: (II) Bağırsağı bozuk, sürgün olmuş kimse. (V-VI, 3986-4775)
uluk*	: (I) 2. İnce, narin, hastalıklı. (VI, 4036-4037-4786)
ungun*	: (II) Sağlığı yerinde. (VI, 4041)
üskülü	: Çok ağır hasta. (VI, 4798)
üzüt	: [uzut] Sıksa, renksiz, hastalıklı. (VI, 4087)
vagan	: Birdenbire sararıp solan. (VI, 4090)
vahtsız	: (I) Hasta. (VI, 4803)
vurgun	: (I) [vuruk (I) -1] 1. Büyüyüp gelişmemiş. 2. Nazar değdiği, çarpıldığı sanılan algın, güçsüz kişi. (VI, 4110)
vurğunnu	: Kurşunla vurulmuş. (VI, 4808)
yağırılı*	: (III) [yanır, yañır (I) -2] Sırtı yaralı. (VI, 4122)
yalama dodağ	: [yalama dudak] Dudak yarası uzun süren, geçmeyen kişi. (VI, 4139)
yanaz*	: [yañaz, yagaz, yağas, yağaz, yağız (III), yañaza, yañız (II)] 4. Cılız, hastalıklı. (VI, 4163)
yangabaz*	: (I) [yangaboç] Biçimsiz gövdeli. (VI, 4166)
yapal*	: (I) Gövdesi düzgün olmayan kimse. (VI, 4177)
yarım	: (II) 1. Fıtıklı. 2. Sakat, beden yapısından eksiği olan. (VI, 4186)
yayalak	: Kalça çıkıklığı olup, iki yana eğilerek yürüyen. (VI, 4211)
yelli*	: (III) Romatizmalı. (IV) Sık sık yellenen. (VI, 4239)
yelpikli	: [yelpik (I) -3, yilpikli] Nefes darlığı çeken, öksürüklü (kimse). (VI, 4241)
yeten	: (II) Süresi dolan, günü gelen. (VI, 4258)
yılık*	: (II) Mimiklerini alışkanlık durumuna getiren, tikli. (II) (VI, 4271-4272-4823)
yilli	: Saralı. (VI, 4279)
yillikli	: Göğüs hastalığı çeken (kimse). (VI, 4279)
yuğrükli	: Gövdesinde yuğruk denilen şişlik bulunan kişi. (VI, 4314)
zayakıl	: Baygın. (VI, 4355)

zökel : Hastalıklı. (VI, 4401)

Hastalık adları ile ilgili tanımlamalarda başında bit yumurtası olan, romatizmalı, nefes darlığı, kalça çıkıklığı gibi hastalıkların dışında cüzam ve firengi gibi bulaşıcı hastalık adları da geçmektedir. “Vurğunnu→ kurşunla vurulmuş” gibi bir tanımlama dikkat çekmekte ayrıca “deri yatmalık” sözcüğünde hastalık tanımlamasının yanında halk hekimliği örneğine de rastlanmaktadır. Bu durum da Derleme Sözlüğü’nün çok boyutlu ve kapsayıcı özelliğini ön plana çıkarmaktadır.

3.4.14. Güç-Kuvvet ve Hareket ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar

Türkiye Türkçesi ağızlarının zengin söz varlığında yer alan “güçlü-güçsüz”, “kuvvetli-kuvvetsiz” ve “hareketli-hareketsiz” gibi anlam alanına sahip sözcükler sadece fiziksel bir durumu ifade etmekle kalmaz aynı zamanda toplumun değer yargılarını, insan algısını ve yaşamsal deneyimlerini de yansıtır. Bu sözcükler, insanların sağlam, çevik, yorgun, bitkin gibi bedensel durumlarıyla ilgili çok çeşitli kavramları karşılamaktadır. Örneğin sadece “güçlü” ya da “zayıf” demekle yetinilmez; bu durumun derecesi, nedeni, sonucu gibi ayrıntılar da farklı sözcüklerle ifade edilir. Bu tür sözcüklerle toplum, yaşlı ama dinç bir kişiyi överken; genç ama tembel birini eleştirebilmektedir.

Derleme Sözlüğü içerisinde güç-kuvvet ve hareket ile ilgili fiziksel tanımlamalar kapsamında değerlendirilebilecek 185 sözcük tespit edilmiştir. Sözcük verileri incelendiğinde, “çevik (26), güçlü (12) ve yorgun (11)” sözcüklerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kavramları “güçsüz (10), kuvvetli (7), hareketli (6), dayanıklı (4), dayanıksız (4) ve kuvvetsiz (3)” gibi diğer sözcükler takip etmektedir. Bu dağılım, halkın güç ve güçsüzlük durumlarını çok boyutlu bir biçimde algıladığını ve her durumu farklı sözcüklerle ayrıntılı biçimde ifade ettiğini göstermektedir. Güç yalnızca fiziksel kuvvetle değil çeviklik, dayanıklılık ve hareketlilik gibi özelliklerle; güçsüzlük ise yorgunluk, bitkinlik ve dirençsizlik gibi durumlarla birlikte ele alınmıştır.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan ve “Güç-Kuvvet ve Hareket ile İlgili Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen tanımlayıcı sözcük alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

aca*	: Güçlü, kuvvetli. (I, 35)
acar*	: (II) 1. Kuvvetli, dinç. 3. Çevik, enerjik. 7. Güçlü, sağlam, dinç. (I, 39-40)
aşar	: Çabuk iş gören çevik. (I, 74)
aşar	: Çabuk iş gören çevik. (I, 74)
agmaz dönmez*	: Kuvvetli, kudretli. (I, 77)
ağterme	: Dermansız, bitkin. (I, 113)
algın*	: (I) [algın -1, 2, 3; alğın (II) -1, alkın -1, 2] 3. Kuvvetli. (I, 213-214)
andık*	: (II) 2. Kuvvetli. (I, 260)
angiraz	: Halsiz, dermansız. (I, 266)
apışık*	: 1. Yorgun, güçsüz. (I, 288)
arba	: 1. Güçlü, kuvvetli. 2. Üstün. (VI, 4424)
arbas	: Çok kuvvetli erkek. (I, 301)
argin*	: (I) [argın (II)] 1. Yorgun, zayıf, bitkin. (I, 311)
arığan	: Yorgun, çabuk yorulan. (I, 311)
ayrancı*	: Kuvvetsiz. (I, 429)
azap	: (V) Güçlü, kuvvetli. (I, 435)

azat*	: (II) 2. Güçlü. (I, 436)
aznafır*	: 2. Kuvvetli. (I, 443)
baba tutmaz	: Dayanıklı, sağlam, kuvvetli kimse. (I, 450)
babacan*	: (I) [babaç -3, babaçan, babaş (II), baboş -4] 1. Güçlü, kuvvetli. (I, 447-448)
badak*	: (III) 1. Dermansız, takatsız. Çevik olmayan. (I, 459-461)
baydır	: Güçlü, kuvvetli. (I, 579)
baygun	: Yorgun. (I, 579)
baz	: (I) İri, büyük, gösterişli, güçlü, kuvvetli. (I, 585)
bek	: (I) [beki (I), berk (I)] Sert, katı, sağlam, kuvvetli. (I, 600)
bezeli*	: Kuvvetli. (I, 650)
bezeli*	: Kuvvetli. (I, 650)
böbrekli*	: [bödöy -1, bö..rekli] Güçlü. (I, 754)
böke*	: (II) [büke (III)] Güçlü, pehlivan yapılı. (I, 767)
canrı*	: [canlı (II)] Güçlü. (II, 857)
cappar*	: 2. Güçlü. (II, 859)
celimsiz*	: 2. Halsiz. (II, 878)
cerpli	: [ceri (II)] Kuvvetli, güçlü. (II, 886)
cin	: (VII) Kuvvetli (kimse). (II, 974)
cöfü*	: (I) [cavrak, cöfer (II), cöflü, cöh] 3. Güçlü, kuvvetli. (II, 1006)
cüherli	: 1. Güçlü. (II, 1025)
çelimli	: Güçlü, kuvvetli. (II, 1124)
çepiyh	: Çevik. (II, 1144)
çınarı beden	: Küçük fakat sağlam yapılı olan (kimse). (II, 1179)
çöçün*	: 2. Bitkin, çökmüş (kimse). (II, 1276)
çöneke	: (I) 1. Yorgun (kimse). (II, 1288)
çut*	: (II) Dermansız. (II, 1305)
daş döven*	: 1. Kuvvetli. (II, 1376)
dayangan	: dayağan [dayangılı, dayanğal, dayanğan, dayantılı] Dayanıklı, sert, metin, sağlam. (II, 1386)
daylan*	: (I) Güçlü kuvvetli (kimse). (II, 1389)
dılıcan*	: 1. Canlı, enerjik. (II, 1458)
dıvrak	: (I) [dığrak (III) -3, dıstıvrak, dıvrağ, dıyrak (I) -1, 2; difringi, divrek, divrengi, divri, divriki -2, divringi -2, durak (VI)] 1. Çevik, canlı, kıvrak (kimse). (II, 1474-1475)
diğrek	: (II) İhtiyar olduğu halde dinç ve kuvvetli olan (kimse). (II, 1484)
divriki*	: [divreki -1, 2; divringi -1] 1. Genç olmadığı halde yıpranmamış, sağlam (kimse). (II, 1528)
diytaban*	: Çevik, hareketli (kimse). (II, 1530)
düşleşik	: Düşkünleşmiş, işe yaramaz. (II, 1639)
ecevit*	: [ecvit] 1. Çevik. (III, 1660)
ecinus*	: Çevik (kimse). (III, 1662)
efin tofun	: Çok yorgun. (III, 1669)
etik	: (I) Çevik (insan). (III, 1798)

fıs*	: [fısık -2, fısık] 2. Kuvvetsiz. (III, 1858)
fişelek*	: Hareketli. (III, 1873)
fişilevik	: Yerinde duramayan, hareketli. (III, 1873)
fosalak*	: [fosalah] Şişman olduğu halde kuvvetsiz olan (kimse). (III, 1877)
foslak	: Gücü, kuvveti olmayan, bitkin ve üzerine gevşeklik çökmüş (kimse). (III, 1877)
fosuk	: (II) Gücü, kuvveti yerinde olmayan (kimse). (III, 1877)
galgun	: Sürekli yorgun (kimse). (III, 1901)
gamalak*	: (III) [gamalah , (III)] 1. Yorgun (kimse). (III,1905)
geçek	: (V) Dayanıksız insan. (III, 1961)
gevi	: (II) Dayanıklı, kuvvetli. (III,2011)
geyim	: (IV) Sağlam, dayanıklı. (III, 2016)
gıcırlı*	: (I) Kuvvetli (insan). (III, 2029)
gıflı*	: [gıcılı -1, 2; gıncıfırlı (I), gındamlı, gildanlı] 2. Hızlı. (III, 2035-2036)
gıcık*	: (II) 1. Çok kıpırdayan, yerinde duramayan (kimse). (III, 2071)
görkemli*	: [gerimli -1, görenek (II), görgeçli, görkemni, görkimli, görklü, görükemli] 2. Kuvvetli. (III, 2161)
hangel	: Yorgun. (III, 2273)
harın*	: (I) 2. Dayanıklılığını, çevikliğini yitirmiş insan. (III, 2290)
harlak*	: (IV) 1. Yorgun. (III, 2291)
haslak	: (II) Gevşek, cansız (kimse). (III, 2300)
haslak	: (II) Gevşek, cansız (kimse). (III, 2300)
haşıl*	: (IV) Çok yorgunluktan bitkin durumda olan. (III, 2302)
hemicik	: Güçsüz, bitkin. (III, 2338)
hımış	: (II) Fazla hareket etmeyen (kimse). (III, 2362)
hırâ*	: (I) [here (I), herce, hılta, hıraca, hıracık, hırak, hıras, hırca, hırcı, hırça (II), hırçe, hırço, hırda (I), hıre (II), hırı (I), hırnık (V), hırpa, hısa, hira, hire (III) -1, 2] 7. Ağır hareketli. (III, 2367-2368)
hurhut	: (II) Yorgunluktan bitkin düşen. (III, 2444)
ırgın*	: (I) 1. Güçsüz. 2. Yorgun. (IV-VI, 2485-2486-4524)
kadırga*	: (I) 1. Kuvvetli. (IV, 2591)
kadırga*	: (I) 1. Kuvvetli. (IV, 2591)
katuvaz*	: 2. Kuvvetli. (IV, 2686)
keperim*	: [keperem] Güçsüz. (IV, 2747)
keprem*	: 1. Kuvvetten düşmüş, güçsüz insan. (IV-VI, 2751-4548)
kesik	: (VII)2. Dayanıksız, güçsüz (kimse). (II) Hızlı yürüyemeyen, yorgun. (IV-VI, 2765-4549)
keş*	: (I) Güçlü (kimse). (IV-VI, 2771-4551)
kéşeve	: Güçsüz. (IV, 2771)
kalkuyruk*	: (I) 1. Zayıf, güçsüz. (VI, 4554)
kılıpık	: (II) Yerinde duramayan, çok hareketli. (IV, 2802)
kımıldızı	: [kımıldırdu] Durmadan kımıldayan, hareketli. (IV, 2804)
	(IV, 2943)

kırkıt *	: (III) 1. Kuvvetli kimse. (IV, 2830)
kırnak*	: (I) 2. Çevik (IV, 2835)
kıvrak*	: (II) 2. Çevik, tetik. 3. Dayanaksız, direşmez. (IV, 2852-2853)
kipçik*	: (I) Yerinde duramayan, çok hareketli. (IV, 2875)
korada*	: (I) [korata] 2. İş göremez durumda olan. (IV, 2924)
koygun*	: (I) [koyak (II), koyduraklı, koytan (III), koyuk (I)] 2. Kuvvetli.
kök*	: (I) 2. Güçlü. (IV, 2952)
köklü*	: (II) 2. Kuvvetli. (IV, 2954)
kurada*	: (II). 2. Dayanaksız, güçsüz (kimse). (IV, 3005)
kuşku*	: (I) 3. Çevik, atik. (IV, 3017)
küperimli*	: Güçlü, kuvvetli (kimse). (IV, 3042)
lahmi	: (I) 1. Güçsüz, bitkin (kimse). (IV, 3060)
löş*	: (I) 3. Güçlü. (IV, 3094)
martoluz	: Güçsüz, işe yaramayan (kimse). (IV, 3131)
medersiz	: Güçsüz. (VI, 4591)
melemez*	: 2. Güçsüz. (IV-VI, 3156-4592)
meteretli	: Güçlü, dayanıklı. (VI, 4595)
mıdara*	: (III) Güçsüz. (IV, 3179)
mırtmırt	: (I) Çevik. (IV-VI, 3190-4597)
oskun	: Yorgun, bitkin. (VI, 4617)
ölez	: [ölfez, ölfezik, ölkez] 2. Güçsüz, bitkin (kimse). (V, 3333)
ölgün*	: (I) 2. Güçsüz, bitkin. (V, 3334)
ölmezoğlu	: Dayanıklı. (VI, 4626)
önesek	: Güçsüz. (VI, 4626)
özünüksüz	: Dayanaksız. (VI, 4633)
paf	: (I) Kof dayanaksız (kimse). (V, 3379)
panti*	: (III) 1. İdmansız, kof (kimse). 2. Yerinden kımıldamayan. (V, 3394)
pardılı	: (I) Güçlü, dayanıklı (kimse). (V, 3398)
patak*	: (I) Güçlü, kuvvetli (kimse). (V, 3409)
pester	: [belipester] Yorgun, bitkin. (VI, 4646)
polat	: (IV) Dayanıklı, güçlü kimse. (VI, 4653)
posuk	: (II) Yorgun, güçsüz, sinmiş. (V, 3472)
sam	: (III) Bitkin, yorgun. (V, 3532)
savana	: 2. Yorgun. (V, 3555)
sayanı*	: (I) 2. Güçsüz. (V-VI, 3560-4677)
sergen	: (VII) Yorgun, perişan. (V, 3590)
sıracalı*	: 1. Bakımsız, güçsüz, gösterişsiz. (VI, 4692)
sırım*	: (V) [sırımsak -2] 2. Çevik, güçlü. (V, 3618)
sökel*	: 2. Güçsüz, düşkün. (V, 3677)
şahbaz*	: [şabbaz -1, şahpaz (I) -1, 2; şöhbaz] 3. Güçlü. (V, 3736)
şeremet*	: [şeremetli] Çevik. (V-VI, 3764-4725)
şıp	: (I) 2. Çevik, eline ayağına çabuk. (V, 3772)
tapsız*	: [tafsız, tatavatsız, taysız] 2. Güçsüz. (V, 3830)
tasanas	: Yorgun, güçsüz. (V, 3838)

taşdöven*	: (I) 1. Dayanıklı (mecaz). 2. Güçlü. (V, 3841)
tetik*	: (I) [tedik -1, 2, tetük] 2. Çevik. (V, 3900-3901)
tırt	: Güçsüz, halsiz (kimse). (V, 3923)
tingildek	: Yerinde durmayan, sürekli kımıldayıp sallanan, kıpırdayan. (V, 3936)
tingoz*	: [tingaz, tingöz, tinyaz, tngo, tngafa, tinkoz] 2. Çevik. 3. Çok zayıf, güçsüz. (V-VI, 3937-4765)
tingürük	: Çevik, tez davranan. (V, 3937)
tintin	: (VI) Dinç, canlı. (V, 3938)
tintiris	: Güçlü ve hareketli (kimse). (V, 3938)
tirik	: (II) Çevik, atik. (V, 3940)
tirit*	: (IV) Güçsüz kimse. (V, 3940)
titiz	: Çevik. (VI, 4766)
tokur*	: (III) 2. Güçlü (kimse). (V-VI, 3952-4768)
tol	: (V) İşe dayanamayan, güçsüz (kimse). (V, 3954)
toraman	: (I) Güçlü, kuvvetli. (V, 3969)
totuk*	: (I) Güçlü. (V, 3976)
tömtöm	: (I) Vaktinden önce yaşlanmış, zayıflamış, güçsüzleşmiş (kimse için). (V, 3983)
tunuk*	: 2. Güçsüz. (VI, 4777)
turaman*	: Güçlü. (V, 3996)
tuygun*	: 1. Güçlü. (V, 4004)
tünnük	: (III) Güçlü. (VI, 4779)
uckun	: Hızlı. (VI, 4021)
üdürgü gibi*	: Ayağına çabuk, çevik. (VI, 4060)
üllüz*	: Güçsüz. (VI, 4065)
ülüngür*	: Güçsüz (kimse için). (VI, 4795)
ünsüz*	: Güçsüz. (VI, 4069)
üznük*	: (I) 1. Gücü tükenmiş, yorgun. (VI, 4087-4801)
vahlı	: Güçlü, canlı, çabuk büyüyen. (VI, 4091)
vezlemük*	: Yorgun. (VI, 4100) (VI, 4225-4226)
yalabık*	: [(IV) [yalabuk (II), yalamuk VII)] (V) 1. Çevik, atik. (VI, 4134)
yaş*	: (II) Çok çevik, sağlam. (VI, 4198)
yeğın*	: (I) [yağın (III), yegin (I), yeyin (I) -1, 2] 1. Güçlü, hızlı, çevik.
yemelek	: Yorgun, bitkin. (VI, 4243)
yetik*	: (II) 1. Güçlü. (VI, 4259-4822)
yügrük*	: (I) [yögrük, yörügen, yörük (II) -1, 3; yürük, yuvruk, yügrük, yürük (I), yüvrük (I), yüyrük] 1. Çevik, güçlü. (VI, 4327-4328-4828)
zabın*	: [zabun] 1. Güçsüz. (VI, 4342-4830)
zaplı*	: 2. Güçlü. (VI, 4831)
zarplı	: Güçlü. (VI, 4832)
zartalak*	: (I) 3. Güçlü. (VI, 4352)
zavraklı*	: (I) Güçlü. (VI, 4355)
zayahıl	: Güçsüz. (VI, 4833)

zaylı	: Güçlü. (VI, 4833)
zıbir*	: 1. Güçlü. (VI, 4835)
zıpır*	: (II) [zıbpır, zıppır, zıprama] Güçlü. (VI, 4376)
zirek*	: 3. Çevik. (VI, 4391)
zirink*	: Çevik. (VI, 4841)
ziyrek*	: Çevik. (VI, 4393-4841)
zorbaz*	: 2. Güçlü. (VI, 4397)
zorlu*	: (I) [zollu, zoylu] 1. Güzel, çok güzel. 2. (II) [zorlu topuzlu] 1. Güçlü, dayanıklı. (VI, 4398-4843)
zülâm*	: 2. Gücsüz. (VI, 4403)

“Aca, bezeli, gıcırlı, patak, polat, şahbaz, yeğin, tokur, zıpır, zartalak” gibi sözcükler, bireyin fiziksel gücünü, dayanıklılığını, direncini ve bazen de çevikliğini tanımlarken “ayrancı, efın tofun, geçek, keprem, paf, üllüz, ünsüz, tirit, sökel, zabın” gibi sözcükler zayıflığı, yorgunluğu, tükenmişliği ve düşkünlüğü ifade etmektedir. Dikkat çeken bir başka nokta da bazı sözcüklerin yaşa ve fiziksel görünüme rağmen direnç ve canlılık vurgusu yapmasıdır. Örneğin, “diğrek ve divriki” yaşlı olmasına rağmen dinçliğini koruyan bireyleri tanımlamakta “çınarı beden” ise küçük yapıli olmasına rağmen sağlam kişiyi betimlemektedir. Bu da halk dilinde gücün yalnızca fiziksel büyüklükle değil iç direnç ve canlılıkla da ilişkili olduğunu göstermektedir. Yorgunluğu ve bitkinliği tanımlayan “gamalak, hangel, hurhut, tasanas, vezlemük” gibi sözcükler bireyin enerjisinin tükenmişliğine vurgu yaparken “fosalak” örneği şişman ama kuvvetsiz olma hâlini yani dış görünüm ile iç güç arasındaki uyumsuzluğu ortaya koymaktadır. Hareketlilik ve çeviklik de güçle ilişkilendirilmiştir. “Afşar, dıvrak, gıflı, gıcık, kımıkızı ve tingildek” gibi sözcükler yalnızca güç değil hareket kabiliyeti, canlılık ve çevikliği de ifade etmektedir. Bu çıkarım halk arasında güçlü olmanın sadece kas gücüyle değil çeviklikle, kıvraklıkla ve canlılıkla birlikte değerlendirildiğini göstermektedir.

3.4.15. Diğer Fiziksel Tanımlamalar

Fiziksel tanımlamalar, bir kişinin dış görünüşüne dair gözlemlenebilir özelliklerin dil aracılığıyla aktarılmasını sağlar. Bu tanımlamalar çoğu zaman tarafsız ve betimleyici nitelikte olsa da bazı durumlarda değerlendirmeler öznel nitelikler de içerir. “Güzel ve çirkin” gibi ifadeler, bu bağlamda yalnızca bir betimleme değil aynı zamanda bir yargı bildirmektedir. Güzellik ve çirkinlik kavramları, doğrudan bir fiziksel özelliğe karşılık gelmemekle birlikte genellikle bazı fiziksel özelliklerle ilişkilendirilerek dile getirilir. Bu ilişkilendirme, bireysel algıdan çok, toplumda yaygın olarak kabul gören estetik normlara dayanır. Dolayısıyla bu kavramlar, betimleyici değil değerlendirici fiziksel tanımlamalar arasında yer almaktadır. Bir kişinin “güzel” ya da “çirkin” olarak nitelendirilmesi yalnızca fiziksel özelliklerinin değil bu özelliklerin toplumda nasıl algılandığının da bir ifadesidir. Bu nedenle fiziksel tanımlamalar içinde kullanıldıklarında yalnızca bir görünüş aktarımını değil estetik bir yargıyı da içermektedir.

Derleme Sözlüğü’nde, insanların geneline yönelik olarak kullanılan ve “Diğer Fiziksel Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen 299 tanımlayıcı sözcük alfabetik sıraya göre aşağıda listelenmiştir:

abaytı*	: 1. Çirkin. (I, 12)
abdaş*	: 1. Kaba, çirkin. 2. Kaba hareketli. (I, 16)
abeş*	: (II) 2. Çirkin. (I, 18)
abılabut*	: 1. Çirkin, gösterişsiz. (I, 20)

ablaħ*	: (I) 1. [aplaħ, aplan] 3. Çirkin, yakışksız. (I, 23)
ablak*	: (I) 1. Güzel. 2. Sevimli. (I, 23-24)
abraş*	: (I) [abaş (II), apraş -1, 2, 3, 4] 9. Biçimsiz, çirkin. (I, 28-29)
acamuk	: (I) Uzun zaman aç kaldığı için bir türlü doymak bilmeyen kimse. (I, 37)
acar*	: (II) 6. Güzel. (I, 39-40)
akça pakça	: Beyaz, temiz, güzel. (I, 146)
akıdık*	: (I) 2. Her yere işeyen kimse. (I, 150)
akman*	: 1. Temiz, güzel. (I, 159)
alagırık*	: Sevimli. (I-VI, 187-4415)
alaseme	: Yarı uyur, yarı uyanık. (I, 198)
algın*	: (I) [algın -1, 2, 3; alğın (II) -1, alkın -1, 2] 6. Güzel. 7. Sevimli. (I, 213-214)
anadan yañgın	: Çok susamış, kavrulmuş. (VI, 4419)
ander*	: (I) 3. Pis, çirkin. (I, 259)
annık	: (II) Alnı fazla çıkıntılı insan. (I, 279)
antaran*	: Sevimsiz. (I, 280)
appeş*	: Güzel kimse. (I, 289)
aşgar*	: 3. Yarasa tüylü kişi. (I, 352)
aşkarsız*	: 1. Biçimsiz, sevimsiz, çirkin. (I, 359)
avduk*	: (II) Çirkin. (I-VI, 379-4431)
aybecer	: Şekilsiz, biçimsiz, çirkin. (I, 410)
aydaş*	: [aydaşık -1, aydeş (I) -1] 2. Çirkin kimse. (I-VI, 410-411-4435)
aydeş*	: (I) 2. Çirkin. (I, 411)
ayı apalağı*	: 1. Çirkin. (VI, 4436)
aynasız*	: (I) Biçimsiz, çirkin. (I, 428)
aynet beynet	: Ucube, gayritabiî. (I, 428)
ayransız	: 2. Çirkin. (I, 430)
ayvaz*	: Güzel. (I, 433)
bakınak	: (II) Bakıma muhtaç kimse. (I, 492)
balkı	: (I) Çok güzel (insan hakkında). (I, 505)
baloş	: Sevimli, güzel. (I, 510)
barak*	: (I) 1. Çok kıllı insan. (I-VI, 524-4446)
batal	: (III) Çirkin. (I, 568)
batdal*	: 3. Kaba, biçimsiz. (VI, 4451)
bayırın pisi*	: Çirkin kimse. (VI, 4452)
b ddam	: [betlam] İğrenç, çirkin. (I, 594)
bekdayı	: Çok güzel. (I, 601)
belliboncuk	: Göze çarpan kimse. (I, 623)
bénesiz	: Çirkin, suratsız. (VI, 4456)
benzeş	: Birbirine benzeyen iki kişiden her biri. (I, 630)
beşil beşarat	: Çok çirkin. (I, 644)
bet	: (I) [bed -1, 2; beter I, bise II-2] 2. Güzel. (I, 645)

betnasız*	: [betnesiz] Çirkin. (I, 646)
bici bici	: (IV) Temiz, güzel. (I, 680)
bihot	: Baygın. (VI, 4461)
boklu şehit	: Dikkatsizliği yüzünden bir kaza sonucu ölen. (I, 733)
boynuk	: Boynu kısa. (I, 747)
bulaşık*	: (III) 2. Sevimsiz. (I, 786)
buynaz	: Çabuk üşüyen. (I, 808)
cedcare*	: [ceddek] Öfkeden yüzü sararmış, gözü kızarmış (kimse). (II, 874)
cemik	: İkiz. (VI, 4471)
ceran*	: (I) [caran] 1. Sevimli insan. (II, 883)
cevik	: İkiz olan çocuklar. (II, 887)
cılasın	: [cilasın] Erkek ve kız güzeli. (II, 907)
cotturuk	: Kocamış, çirkinleşmiş (kimse). (II, 1004)
cudam	: (III) [codam, codar, cudar] Çirkin. (II, 1009)
cupdal*	: Çirkin. (II, 1017)
çağabacak	: [çağbacak] İnce bacaklı insan. (II, 1034)
çebiç çene	: Sivri çene (insanlar hk.) (II, 1101)
çekik	: (II) Çirkin. (II, 1113)
çilkıdır	: [çılğıdır] Vücudunun etleri gevşemiş (kimse). (II, 1174)
çollik	: Çirkin. (VI, 4482)
çopurli	: Vücudunda çok miktarda kıl bulunan insan. (II, 1269)
çorlu*	: (I) [çörü, çörüş (III), çörüşük -2] 4. Tuz veya toprak yiyen kimse. (II-VI, 1272-4482)
dabeç*	: 2. Bağrı açık (kimse). (II, 1315)
dadaş*	: 10. İkiz. 12. Adları aynı olan, adaş. (II, 1319)
dalaban	: Güzel. (II, 1333)
dalaklı	: Uzun yola gelemeyen (kimse). (II, 1337)
daşlı darımlı	: Vücudu güzel, uygun, gösterişli. (II, 1374)
debersahar*	: Kör gibi hareket eden. (II, 1393)
delecem	: Korkunç, sevimsiz, anormal. (II, 1409)
depelenti	: (I) 2. Ayak altında çiğnenen. (II, 1427)
dıbiş*	: (I) 1. Çirkin. (II, 1449)
dılış	: Çirkin. (II, 1454)
dımık	: (VI) Uyumuş, sızmış. (II, 1460)
dilmen	: Güzel (kimse). (II, 1497)
diñelük	: Ayakta duran. (II, 1502)
direnkarga	: Konuşmadan, hareket etmeden ayakta duran kimselere verilen ad. (II, 1514)
doğaca	: (II) Çirkin. (II, 1536)
doğuzcu	: 1. Soğuktan vücudunun ısısı düşerek donan (kimse). (II, 1539)
dökmen*	: Güzel. (II, 1573)
dönük*	: (II) Çirkin. (II, 1586)
düdüş	: Çirkin. (II, 1618)
düzdikli	: Çişli. (II, 1644)

ebdel	: Çok büyük, çirkince olan. (III, 1649)
ebes	: (III) Çirkin. (III, 1656, Bo.)
ebeş*	: (II) 2. Çirkin. (III-VI, 1656-4492)
ecit mecit	: [eççik meççik] 1. Anormal denecek kadar çirkin. (III, 1662)
efenek	: Çok gıdıklanan kimse. (III, 1668)
ekiz*	: 1. İkiz. (III, 1695)
eksin*	: (I) 2. Yaşlılık ya da şiddetli bir hastalık nedeniyle bunamış (kimse). (III, 1698)
elden ayırksı	: Kimseye benzemeyen. (III, 1708)
erkiz	: İkiz. (VI, 4499)
erşi	: Çirkin. (III, 1777)
eşingen*	: (I) Benzer, eş. (III, 1792)
fadılım	: Çirkin. (III, 1831)
falle	: Gece yatağa işeyen (kimse). (III, 1833)
fasan	: [fasdam] Güzel. (III, 1837)
fısın	: (IV) Çirkin. (III, 1858)
fuşukar	: Güzel. (III, 1880)
gabeç	: Gövdesi iri, bacakları ince olan insan tipi. (III, 1885)
gabelli	: Çirkin, yakışıksız. (III, 1885)
gakşak	: Baygın. (III, 1897)
gamıt	: (II) Sessiz, hareketsiz. (III, 1908)
gañguldak	: [gangıldayık (II)] 1. İhtiyarlıktan titreyerek yürüyen insan. (III, 1912)
gañrık	: (II) 1. Arkaya doğru meyillenmiş başını arkaya doğru kaldırmış (kimse için). (III, 1915)
gat kelle	: Kocaman başlı (kimse). (III, 1936)
gaybana*	: (II) Biçimsiz, yakışıksız (insanlar için). (III, 1943)
gelgeç*	: (I) [gelgeç akıllı -2] 3. Güzel. (III, 1976)
gıyak*	: (I) [gıyah] Güzel. (III, 2065)
gokçek	: Güzel. (VI, 4512)
göbeği beraber	: 2. İkiz (kardeş). (III, 2114)
göbül	: (IV) 3. Sevimli. (III, 2117)
gökçek*	: (I) [göğcek (I) -1, göğçek, gökcek, gökcen, gökçecik, gökçen (I), gökçeyh] 1. Güzel (insan için). (III, 2136)
gömbelek*	: (III) Kafası büyük (kimse). (III, 2147)
görüncülü	: Bakıma muhtaç (kimse). (III, 2163)
götlek*	: (II) [götten bacak] Kalçası büyük ve düşük (kimse). (III, 2165)
gözlek adam	: [gözlekçi -1] İyi nişan alan (kimse). (III, 2182)
gözlek	: (III) Gözetleyen kimse. (III, 2182)
gubat*	: [gaba (IV), gobat, gubatı] Biçimsiz, kaba. (III-VI, 2185-4513)
güdül*	: (VI) 1. Çirkin. (III, 2214)
günsüz doğmuş*	: (II) Çok üşüten kimse. (III, 2231)
gürgülü*	: Güzel. (III, 2236)
güzem*	: (II) [güsüm] Güzel. (III, 2243)
haççak*	: 1. Güzel. (III, 2249)

haltan	: (II) Güzel. (III, 2262)
hameret	: Çirkin. (III, 2266)
hantana	: 2. Çirkin. (III, 2276)
harkıt	: (III) Çirkin. (III, 2291)
harkut*	: 2. Çok çirkin. (III, 2291)
hatur	: Bitli, pis (kimse). (III, 2307)
hecit mecit	: Biçimsiz, eciş bicüş. (III, 2326)
heyvere*	: Çirkin (kimse). (III, 2355)
hırtı	: (IV) Sıskalıktan, cılızlıktan ya da gebelikten dolayı vücudu oranlı olmayan (kimse). (III, 2373)
hırvat*	: (II) Büyük vücutlu (kimse). (III, 2375)
hidiyhli	: Çok gıdıklanan (kimse). (III, 2384)
hobu*	: (II) [hopu, hombul (III)] 1. Biçimsiz, iri vücutlu (kimse). (III, 2390)
hoçuk	: Kalın boyunlu (kimse). (III, 2390)
hodul	: (I) [hadul -1, 2; hod, hodol, hodu (I) , hot (IV) -1] (I) Biçimsiz, çirkin. (II) (III-VI, 2393-4520)
hoki	: Biçimsiz, sevimsiz. (III, 2395)
holta	: (II) Sarhoş gibi bilinçsiz hareketler yapan (kimse). (III, 2398)
hondaz	: [hondu -2] Kabasaba, biçimsiz (kimse). (III, 2402)
hongala*	: Çirkin (kimse için). (III, 2402)
hor*	: (II) [horaf (I) , horap] 3. Çirkin, sevimsiz. (III, 2407)
hoyrat*	: (I) 1. Yakışksız, çirkin. 3. Biçimsiz. (III, 2423)
hölsek	: Derbeder, sünepe. (III, 2431)
hörelep	: Görünüşü korku veren (kimse). (III, 2434)
höstürük	: Çirkin, biçimsiz, yakışksız. (III, 2437)
hunpuş	: Sevimli. (III, 2443)
hüdük*	: (I) 1. Çok gıdıklanan (kimse). (III, 2448)
hürülük*	: (II) Uzun kafalı (kimse). (III, 2451)
ıhkın	: (I) Yorulup çökmüş (kimse). (IV, 2461)
ıldızsız	: Çirkin, sevimsiz (kimse). (IV, 2467)
ılgıdır incik	: Çok ince bilekli kimse. (IV, 2469)
ılgıtırnlık	: İnce ve eğri bacaklı (kimse). (IV, 2470)
ılı	: (III) Sevimsiz. (IV, 2471)
ılışgan	: Soğuk ve yapmacık bir tavırla gülen (kimse). (IV, 2473)
ırşat	: [irrşat] Çirkin, suratsız. (IV, 2489)
ırşatsız	: Nursuz, yakışksız. (IV, 2489)
ışkıt	: Çirkin, sevimsiz, gösterişsiz (kimse). (IV, 2498)
illop	: Büyük başlı (kimse). (IV, 2532)
imirik	: Yarı uyur yarı uyanık olan (kimse). (IV, 2537)
irşat	: Çirkin. (VI, 4527)
issi	: (IV) 1. Sert bakışlı (kimse). (IV, 2560)
işşok	: Çirkin. (IV, 2567)
kadaç	: Kendinden küçük olan kimse. (IV, 2589)
kaddırak	: (I) Vücudunu dimdik tutan (kimse). (IV, 2590)

kakavan*	: (II) 1. Çirkin, tipsiz, biçimsiz. (IV, 2602)
kalağan	: (II) Yapısı büyük, içi boş, kof (insan). (IV, 2608)
kanıkara	: Sevimsiz. (IV, 2624)
karmıç*	: Çirkin. (IV, 2666)
kazıkayak	: Çok dolaşan, yorulmak bilmeyen kimse. (IV, 2713)
keleş*	: (I) 1. Güzel (insan). 3. Vücut yapısı gösterişsiz, kaba. 4. Çirkin. (IV-VI, 2731-4545)
kelleli	: Başı büyük olan. (IV, 2735)
kemçik*	: (I) [kemcük, kemçuk, kemçük -3, kemki (I), kepiç (III), kepüç, kevüç] 3. Çirkin (kimse). (IV-VI, 2738-4546)
kılkılı	: (I) 1. Güzel. 2. Güzel vücutlu, yakışıklı, gösterişli. (IV, 2799)
kırış*	: (III) [kirçikli, kir pasak, kirri] Çirkin. (IV, 2827)
kırnak*	: (I) 2. Güzel. (IV, 2835)
kıvrak*	: (III) Güzel. (IV, 2852-2853)
kişbir	: 1. Sevimsiz insan. (IV, 2886)
kişmir	: Sevimli, güzel. (IV, 2887)
kocagöz	: (I) Gözü kararmış. (IV, 2892)
koca löhlü	: Bunak, bunamış. (IV, 2893)
kokuşlu	: Uzun zaman yıkanmamaktan teni pis kokan (kimse). (IV, 2907)
kökçek*	: (I) Güzel (insan için). (IV, 2952)
kömcek	: Sevimli. (IV, 2957)
köreş*	: (I) Sevimsiz insan. (IV, 2966)
kubat*	: [kobat -1, kubak (I), kübat] Kaba. Çirkin, biçimsiz. (IV-VI, 2988-4572)
kuynu*	: (III) Bitli. (IV, 3021)
leylamba	: Çok uzun bacaklı (insan). (IV, 3076)
maçalok	: Güzel. (VI, 4584)
maççalı*	: [maççalı -1, 2; maççık] 5. Suratsız. (IV, 3100)
maççalı*	: [maççalı -1, 2; maççık] 6. Çirkin. (IV, 3100)
mamır	: (III) Çişli. (IV, 3116)
maran gafalı	: Koca kafalı. (IV, 3128)
maran kelle	: Kafatası geniş ve büyük kimse. (VI, 4588)
mardalı*	: [mardallı] Gösterişli, güzel (insan). (IV-VI, 3129-4588)
mayhar	: (I) 1. Çirkin. (IV, 3141)
mazman kelle	: Koca kafalı. (IV, 3147)
mençük*	: Çirkin. (IV, 3161)
mençük*	: Çirkin. (IV, 3161)
mençük*	: Çirkin. (IV, 3161)
mençük*	: Çirkin. (IV, 3161)
mertlek*	: 1. Çekirge gibi sıçrayan (kimse). (IV, 3171)
mitil*	: (I) 1. Görünüşü çirkin, kaba, sevimsiz (kimse). (IV, 3205)
müren	: Güzel. (VI, 4603)
nadarlı	: Güzel, sevimli. (IV, 3233)
navraksız*	: 1. Biçimsiz. (IV, 3243)

neversiz	: Renk ve görünüşü hoş olmayan (insan). (IV, 3249)
nunuş*	: 1. Biçimsiz insan. (IV, 3257)
nuruş	: Çirkin (kimse). (IV, 3257)
omsu	: Sevimli. (V, 3282)
orandasız	: El ve göz ölçüsü olmayan. (V, 3288)
oturğan	: Oturan. (V, 3299)
öcübe gibi	: Çok çirkin, kara (insan için). (V, 3310)
ökelekli	: 1. Vücudu gösterişli olan (kimse). (V, 3327)
önneksiz*	: Çirkin. (V, 3343)
örflü*	: (II) Görünüşü korkunç, korku verici olan. (V, 3348)
örneksiz	: [örnek] Çirkin, suratsız. (V, 3351)
örsek	: Örselenmiş, hırpalanmış. (VI, 4629)
öyücü	: Koşan, çabuk giden. (V, 3368)
palaz*	: (I) 3. Çirkin. (V, 3386)
palaz*	: (I) 3. Çirkin. (V, 3386)
pamucak	: (IV) Sevimli. (V, 3391)
peldirdek	: Aptal aptal bakan. (VI, 4644)
pelevertsiz	: Biçimsiz, çirkin. (V, 3426)
pışıldak	: Sevimsiz (kimse). (V, 3450)
pildir	: Çok koşan. (V, 3454)
puli*	: (III) Küçük, sevimli. (V-VI, 3486-4656)
puza*	: (I) Kaba, biçimsiz (kimse). (V, 3495)
saba	: Çok su içen. (VI, 4661)
sallabaş	: [sallanbaş] Konuşurken başını sallayan kimse. (VI, 4668)
sası*	: (VII) Biçimsiz, kaba. (V, 3551)
seğirden	: Koşucu. (VI, 4680)
sekirdanlı	: Kalçalı. (VI, 4681)
seldirek	: (II) Titrek. (V, 3576)
sıkı*	: (I) [sıka, sıkıl, sıkırcım (II)] Güzel. (V-VI, 3607-4690)
sıtarasız*	: (I) [sıtırassız (II), sıtırassız, sıtıratsız, sıtarasız (I) -1, 2; sıtıratsız] 1. Sevimsiz, suratsız, çirkin. (V, 3622)
sıtarassız	: Çirkin. (VI, 4694)
siyez*	: (II) [siyes (II)] 1. Biçimsiz, sevimsiz, çirkin (insan). (V, 3653)
sösüret	: Çirkin, güzel olmayan. (V, 3682)
surat düşkünü	: Çirkin. (V, 3700)
şadı*	: (I) Şebek gibi çirkin (kişi). (V, 3735)
şamşalak*	: Çirkin kimse için. (V-VI, 3744-4721)
şankalak	: Çirkin, biçimsiz. (V, 3744)
şapşal*	: (I) [şapşak (IV) -2, 3; şapşalak (III) -2, şavşalak] 1. Biçimsiz, düzensiz. (V, 3748-3749)
şaşkaloz*	: 1. Çirkin. (V, 3753)
şerpeze	: Bakımsız, acınacak, utanılacak durumda. (V, 3765)
şıl*	: (II) Çirkin. (V, 3769)
şımşırım	: Sırılsıklam, çok terli. (V, 3771)

şibir	: Güzel. (VI, 4728)
şinaksuz	: Çirkin. (VI, 4729)
tamarzi	: [tamarzi] 2. Perhiz yapan. (V, 3819)
tantiş*	: 1. Biçimsiz, kaba saba (kimse). (V, 3824)
tart turt	: Kaba saba, biçimsiz. (V, 3838)
tat*	: (I) [tatat, tatavu] 3. Çirkin, sevimsiz. (V-VI, 3843-4743)
tavatır*	: (I) 1. Çok iyi, çok güzel. 2. Eşsiz. 3. Güzel. (V, 3848)
tentes	: [tenteş] Birbirine benzeyen ya da yakışan. (V, 3883)
teşir*	: Yabansı, çirkin. (V-VI, 3900-4757)
tetiri bozuk*	: 1. Sevimsiz (kimse). (V, 3902)
tohma*	: (III) Ana ya da babasına benzemeyen (insan). (V-VI, 3946-4767)
tonton	: 2. Sevimli. (V, 3962)
tort mort	: Kaba saba, biçimsiz. (V, 3972)
tort	: (II) Biçimsiz. (VI, 4770)
totuş*	: 2. Bedeni çirkin kimse. (V-VI, 3976-4773)
	totuş* : Biçimsiz, çirkin (kimse). (V-VI, 3976-4773)
törelî*	: (I) 2. Güzel. (V, 3985)
udubet*	: Çirkin. (VI, 4784)
urasız	: Çirkin, suratsız. (VI, 4042)
urşat	: Çirkin, yakışıksız. (VI, 4043)
uyku semesi	: Uykulu. (VI, 4051)
uykulu	: Yeni uykudan uyanmış, üstünde uyku sersemliği bulunan. (VI, 4051)
üçübet	: Kendisine çirkin görünüm veren, ayrıksı kimse. (VI, 4793)
üdüber yüzlü*	: Çirkin (kimse). (VI, 4059)
üşük*	: (I) Üşümüş. (VI, 4799)
üşük*	: (I) 6. Üşümüş kimse. (VI, 4080-4799)
ütük	: (I) [ütek (I), ütelek, ütügen, ütüz, üytük] Çok ve çabuk üşüyen, ateş başından ayrılmak istemeyen. (VI, 4082)
üvez*	: (III) (I) Çirkin. (VI, 4085-4800)
yabur	: (III) Kaba, çirkin (kimse). (VI, 4115)
yağarlı	: (II) İri gövdeli, geniş göğüslü. (VI, 4118)
yalabık*	: (III) [yalabuk (VI), (IV) [yalabuk (II), yalamuk VII]] 1. Güzel, sevimli. (VI, 4134)
yangın*	: (I) [yangılı (I) -1, 2, 3, 4; yangunlu (I), yanık (IV)] Susuzluktan yanmış, kurumuş. (VI, 4167)
yanık	: (III) Çok susamış. (VI, 4169)
yankidik	: Yan yan giden, yavaşça sokulan. (VI, 4172)
yassı yağarnı	: [yassı yağrnlı] Geniş omuzlu. (VI, 4198)
yavan*	: (III) 1. Çirkin. (VI, 4205)
yavu*	: (I) 4. Çirkin. (VI, 4209)
yımızık	: [yımızık] Çirkin. (VI, 4274)
yırtlaç	: Çirkin. (VI, 4824)
yikim	: Çirkin. (VI, 4279)
yoğun*	: (III) 1. Çirkin. (VI, 4288)

yolcu yolakçı	: Gezgin, gezgin durumda olan (kimse). (VI, 4291)
yolcu yolakçı	: Gezgin, gezgin durumda olan (kimse). (VI, 4291)
yumulgan*	: [yumulkan] 1. Yumulmaya yetenekli, eğilimli. 3. Başını bacaklarının arasına alarak oturan. (VI, 4319)
yüzğen	: [yüzeğen] İyi yüzen. (VI, 4829)
zankur*	: Çirkin, (VI, 4349)
zarth*	: (II) 1. Güzel. (VI, 4352)
zöber*	: (II) Kaba, çirkin, iri gövdeli. (VI, 4400)

Derleme Sözlüğü'nde geçen fiziksel özelliklere bağlı olarak yapılan adlandırmalara ait sayısal verilerin genel tablosu ve grafiği aşağıda verilmiştir:

Tablo 1. Fiziksel özellikleri tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin tablosu.

	Kadın		Erkek		Çocuk		İns. geneli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Cinsiyet ve üreme	92	%2	29	%1	31	%1	15	%0
Yaş	61	%2	43	%1	73	%2	149	%4
Kilo	17	%0	23	%1	56	%1	491	%13
Boy	8	%0	54	%1	17	%0	333	%9
Giyim-kuşam ve temizlik	118	%3	72	%2	-	-	236	%6
Saç, sakal, bıyık ve kaş	-	-	98	%3	-	-	27	%1
Sağlık	-	-	27	%1	26	%1	302	%8
Güç, kuvvet ve hareket	-	-	17	%0	-	-	185	%5
Göz ve göz hastalıkları	-	-	-	-	-	-	131	%4
İşitme, konuşma ve ses	-	-	-	-	-	-	139	%4
Burun	-	-	-	-	-	-	32	%1
Yüz ve ten rengi	-	-	-	-	-	-	142	%4
Ağız, çene, diş ve dudak	-	-	-	-	-	-	56	%1
El ve ayak	-	-	-	-	-	-	186	%5
Diğerleri	53	%1	33	%1	83	%2	299	%8
Belirlenen sözcük sayısı	349		396		286		2722	

4. RUHSAL ÖZELLİKLER

İnsan yalnızca biyolojik ve fizyolojik bir varlık olmayıp bunun ötesinde karmaşık bir ruhsal yapıya sahip olan çok yönlü bir canlıdır. Ruhsal sözcüğünün anlamı Türkçe Sözlük'te: "Maddeyle ilgisi olmayan, ruhla ilgili olan; ruhi, tinsel, spiritüel. Ruh bilimi ile ilgili; psikolojik. Bir grubun veya bir bireyin davranış, düşünce ve duygulanma biçimleriyle ilgili; psikolojik." (Türkçe Sözlük, 2023: 2794) olarak verilmektedir. Ruhsal özellikler bir kişinin duygu, düşünce, değer ve inançlarından oluşan bileşenler bütünüdür. Bu özellikler insanların kendilerine ve çevrelerine karşı olumlu ya da olumsuz nasıl tepkiler vereceklerini, nasıl düşüneceklerini ve nasıl davranacaklarını etkileyip şekillendirmektedir. Ruhsal özellikler dışarıdan gözle görülüp hissedilemeyen ancak davranışlara yansımalarıyla ortaya çıkan karakter özellikleridir. Ruhsal özelliklerin anlaşılması hem bireysel gelişim hem de toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

İnsan zihni, karmaşık bir düşünce yapısına sahiptir. Duygular ise bu ruhsal yapısının en temel unsurlarından biridir. Sevgi, öfke, korku, cesaret, nefret, sevinç ve üzüntü gibi duygular, insanların kendi içsel dünyalarıyla olan etkileşimlerinde ve çevreleriyle olan sosyal ilişkilerinde belirleyici rol oynamaktadır. Duyguların insanların ruh sağlığı üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Pozitif duygular, insanların psikolojik anlamda iyi oluşunu artırırken olumsuz duygular depresyon başta olmak üzere birçok ruhsal sağlık sorunlarını tetikleyebilmektedir. Duygular yalnızca psikolojik değil aynı zamanda insan vücudu üzerinde fiziksel yan etkiler de gösterebilmektedir. Mutlu ve huzurlu bir insanın yaşam kalitesi ve süresi buna bağlı olarak uzayabilmektedir.

Dil, sadece bir iletişim aracı olmayıp insanın düşünce ve duygularının yansıtılmasında da etkin görev üstlenen bir sistemdir. Türkiye Türkçesi ağızlarından derlenen sözcükleri içeren Derleme Sözlüğü'nde ruhsal tanımlamaları içeren sözcüklerin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Özellikle ruhsal durumları tanımlayan sözcükler, dilin duygusal zenginliğini ve insanın iç dünyasını en iyi şekilde ifade edebilme kapasitesini göstermektedir. Bu bağlamda derleme sözlükleri dilin çeşitli yönlerini kapsayan ve söz konusu dildeki sözcüklerin kökenini, anlamını ve kullanım biçimini gösteren önemli kaynakların başında gelmektedir. Karakter özelliklerini belirten sözcükler de derleme sözlüklerinde özel bir yer tutmakta dilin duygusal ve kişisel yönlerini halk ağzıyla en açık ve samimi bir şekilde yansıtmaktadır.

Ruhsal özellikleri tanımlayan sözcükler, insanların iç dünyasında meydana gelen duygu, düşünce ve psikolojik durumları ifade etmek amacıyla kullanılan anahtar sözcükler olup bireyler için farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bu durum kültürel, sosyal ya da kişisel faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Ruhsal özellikleri tanımlayan sözcükler, dilin en zengin ve derin anlam katmanlarını barındıran öğeleridir. Derleme sözlüklerinde bu tür sözcüklerin yer alması, dilin gelişimi ve değişimi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Ruhsal durumları ifade eden sözcükler bireylerin ve toplumların psikolojik dünyalarını anlamaya olanak sağlayan önemli göstergelerdir.

Dil, insanları tanımlamak, duyguları ifade edebilmek ve ilişkileri anlamlandırmak için kullanılan en güçlü iletişim araçlarından biridir. Bir toplumun kültürel değerleri ve toplumsal yapısının yansımaları dilde kullanılan sözcüklerle kendini gösterir. Olumlu tanımlamalar ise bireylerin ve toplumların birbirlerini farklı açılardan nasıl görüp anlamlandırıdığını ve değer verdiğini ortaya koymaktadır. İnsanları olumlu şekilde tanımlayan sözcükler genellikle sevgi, saygı, merhamet, cesaret, hoşgörü ve iyilik gibi evrensel kavramları yansıtmaktadır. Bu tür sözcükler sadece bireylerin kişiliklerini değil aynı zamanda toplumsal birlikteliği ve ortak yaşam anlayışını da pekiştirip kuvvetlendiren ve sağlıklı bir iletişimin önünü açan unsurlardır.

Olumlu tanımlamalar toplumsal ilişkilerdeki güveni artırır ve bireylerin kendilerini değerli hissetmelerini sağlar. Bu tür ifadeler yalnızca bireyler arası iletişimi güçlendirmekle kalmaz aynı zamanda daha pozitif bir toplum yapısının temellerinin oluşmasına da yardımcı olur. Olumlu tanımlamalar toplumsal uyumu ve bireysel iyiliği teşvik ederken insan ilişkilerinde empati, anlayış ve hoşgörü gibi kavramların kökleşmesine yardımcı olur. Bu nedenle olumlu tanımlamalar hem kişiye hem de topluma dair geniş bir anlayışın ve bağlılığın temellerini atar. İnsanları olumlu bir şekilde tanımlamak yalnızca onların bireysel kimliklerine değil toplumun genel psikolojisine ve değerlerine de katkı sağlar.

Olumsuz kavramı için Türkçe Sözlük'te şu anlamlar verilmektedir: “Gözetilen amaca veya beklenilene uygun olmayan, menfi, negatif. Yapıcı ve yararlı olmayan. Onaylamayan, kabul etmeyen, aleyhte olan. Davranışları beğenilmeyen, yıkıcı düşünceleri olan, zararlı (kimse). Bir şeyi inkâr eden, inkâr veya ret özelliği taşıyan.” (Türkçe Sözlük, 2023: 1800).

Seçil Hirik, olumsuzluk kavramının biçimbirimsel ve söylemsel/bağlamsal düzlemde olmak üzere iki alanda değerlendirilebileceğini belirterek biçimbirimsel düzlemde olumsuzluk kavramının, bir nesnenin veya durumun yokluğunu belirtebildiği gibi bir eylemin de gerçekleşmediğini ekler veya olumsuzluk bildiren zarf, bağlaç, fiil gibi sözcük türleriyle de ifade edebileceğini söylemektedir. Söylemsel/bağlamsal düzlemdeki olumsuzluk kavramında ise devreye derinlemesine bir yapının girerek sözcüğün anlamında çağrışım, mecaz, kinaye ve taşlama gibi söz sanatlarının ortaya çıktığını ve dolayısıyla olumsuzluk kavramını yalnızca sözcük ya da bağımsız biçimbirimsel boyutuyla incelemenin doğru bir yaklaşım olmadığını vurgulamaktadır (Hirik, 2014: 351).

Olumsuzluk kavramının anlamsal ve yapısal olarak değerlendirildiği “Türk Dilinde Olumsuzluk” adlı çalışmada, olumsuzluğun anlamsal boyutuyla ilgili şu bilgiler verilmektedir: “Olumlu anlam taşıyan kelimelerin bağdaştırmalar veya alışılmamış bağdaştırmalar yoluyla olumsuz bir çağrışım değeriyle sözdiziminde kullanılması, sözdiziminde kelimelere yüklenen anlamlarla olumsuz bir durum ifade etmesi anlamsal olumsuzluktur. Ayrıca dilin bilinmeyen tarihlerinden itibaren olumsuz anlamlar yüklenerek dil sistemi içerisinde kullanılan bütün isim, sıfat, fiil gibi olumsuz anlamlı kelimeler ile sözdizimine olumsuzluk anlamı katan bağlaç, edat gibi görevli kelimeler de anlamsal olumsuzluk içerisinde değerlendirilmelidir” (İlhan ve Kabadayı 2017’den akt. Özbek, 2024: 947).

Erten’e göre olumsuz sözcüğü: “Bir şeyin zıddı, karşıtı; bulunmama, içermeme, yokluk.” anlamındadır. Erten, olumsuz sözcüğüne, tasvip edilmeyen, doğru olmadığı herkes tarafından kabul edilen vb. başka anlamlar da yüklendiğini; hatta olumsuz ibaresinin bu anlamıyla kabul edildiğini belirtmektedir: “Yalan söylemek, insanların arkasından konuşmak, hile yapmak gibi.” (Erten 2007: 1169).

İnsanları tanımlarken kullanılan sözcükler sadece bireylerin kişilik özelliklerini değil aynı zamanda toplumsal değer yargılarını ve kültürel normları da belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Dil, bireylerin toplumda nasıl algılandığını belirleyen bir araçtır ve buna bağlı olarak olumsuz tanımlamalar toplumsal ilişkilerde önemli bir rol oynar. Toplumların hoş karşılamadığı belirli karakter özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler dilde olumsuz birtakım sıfatlar ve tanımlamalarla ifade edilmektedir. Örneğin: “korkak, tembel, düşüncesiz, acımasız, aptal, sinsî” gibi sözcükler, bir kişinin toplumsal bağlamdaki olumsuz etkilerini ve algılarını ifade etmektedir. Bu tür sözcükler, yalnızca kişinin kendisini değil aynı zamanda çevresiyle olan ilişkilerini de olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir.

Konuyla ilgili olarak verilen açıklamalardan yola çıkılacak olursa istenen, sevilen, yararlı görülen özelliklerin olumlu; aksi durumların olumsuz olarak nitelendirildiğini bunu dile getiren cümlelerin kuruluş biçiminin belirli özellikler taşıdığını belirtmek gerekir. Konu bu hâliyle hem biçimsel hem de anlamsal açıdan ele alınabilmektedir. Dolayısıyla olumsuzluk kavramı hem dil bilgisi hem de anlam boyutuyla değerlendirilmesi gereken bir konudur. İnsan karakterleri, çağrıştırdığı duygulardan hareketle olumlu veya olumsuz anlama sahip olabilmektedir.

Derleme Sözlüğü'nün muhtevası içinde bireylerin ruhsal özelliklerine göre tanımlandığı sözcükler tespit edilirken bazı ifadelerin kadınlara, erkeklere ve çocuklara özgü olarak kullanıldığı görülmüş, sınıflandırmalar bu çerçevede yapılmıştır. Belirlenen kategorilerin dışında kalan örnekler ise insanların geneline yönelik tanımlamalar olarak değerlendirilmiş ve kendi içinde olumlu ve olumsuz olmak üzere gruplandırılarak örnekleriyle birlikte sunulmuştur.

4.1. Kadınlara Yönelik Ruhsal Tanımlamalar

Kadın kavramı, Türklerin ilk yazılı metinleri olarak kabul edilen Orhun Yazıtları'ndan başlayarak günümüze kadar gelen bütün edebî metinler içerisinde aile ve devlet yönetimindeki konumu ve dinî-mitolojik açıdan taşıdığı kutsiyetiyle dikkati çekmektedir. Türk tarihi ve kültürüne ait ürünlerde de kadınlara ait çok zengin adlandırmaları görmek mümkündür. Kadınlara ilgili yapılan çalışmaların bazıları adlandırmalarla ilgili sınıflandırmalardan oluşurken bazıları da kadının sosyolojik ve kültürel açıdan yerini tespit etmeyi amaçlayan çalışmalara dayanmaktadır (Mangır, 2017: 39).

Soren Kierkegaard, insanlar gibi kavramların da bir geçmişinin bulunduğunu, onların zamanın yıpratıcı etkileri karşısında en az insanlar kadar aciz kaldığını belirterek: “Türkçedeki kadın kavramının uzun bir geçmişinin olduğunu ve Orhun Yazıtları'ndan günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başaramış bir kavram olarak kabul edildiğini belirtmektedir.” (Kierkegaard, 2003'ten akt. Işık, 2018: 68).

Kadın imgesinin toplumsal bellekteki yansıması sadece yazılı kaynaklarda değil ağızların söz varlığı üzerinden de okunabilir. Türkiye'nin sözlü kültürünü belgelemeye yönelik hazırlanmış olan Derleme Sözlüğü, bu bağlamda önemli bir kaynak işlevi görmektedir. Bu sözlükte yer alan kadın temalı sözcükler, dilin zenginliğini ve toplumun kadın kimliğine yüklediği anlamları gözler önüne sermektedir.

Derleme Sözlüğü içerisinde kadınları ruhsal açıdan tanımlayan 354 sözcük tespit edilmiş, bu sözcükler olumlu ve olumsuz tanımlamalar olarak iki alt başlık altında incelenmiştir.

4.1.1. Kadınlara Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü'nde, kadın kavramını ruhsal açıdan olumlu biçimde nitelendiren 71 sözcük tespit edilmiştir. Kadınları tanımlamak amacıyla kullanılan “garı, avrat, anaç, ebenene” gibi bazı bilindik sözcüklerin yanı sıra “ciddav, çevrik, ekemiş, evdireği, güperim, keveni” gibi daha az bilinen sözcüklerin yer alması ağızların ifade zenginliğini gözler önüne sermektedir. Kadınlara yönelik tanımlamalarda en çok kullanılan ifade 22 örnekle “nazlı” sözcüğüdür. Bu kavramı “hamarat (9), cilveli (8), becerikli (5), bilgiç/bilgili (5), ev işlerinde becerikli (4), olgun (3), zarif (3), çalışkan (3), annesinin huyunda (3), derleyen/toparlayan (2), sayılan ve erkeğini seven (2), edalı (2), albenili (1), hünerli (1) ve kibar (1)” gibi olumlu nitelikleri öne çıkaran örnekler takip etmektedir. Ancak bu tür olumlu tanımlamaların sayıca azlığı dikkati çekmektedir.

Derleme Sözlüğü verilerine göre, kadınları olumlu ruhsal özellikler bakımından tanımlayan sözcükler aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

abaç	: Annesi gibi, annesine çeken, annesi ahlâkında. (I, 5)
acar*	: (III) [acarı (I), acevit -1, 2, 3; acı kara (III)] 2. Hamarat. (I, 39-40)
alaylı	: 4. Bilgiç kadın. (I, 204)
albeni kıvrak*	: Hamarat. (I, 208)
allek*	: 2. Hamarat. (I, 224-225)
amarat*	: (I) Hamarat. (I, 237)
anaç*	: (I) 5. Ergin, olgun kadın. (IV) 1. Tecrübeli, bilgili. (I, 246)
anaccopulu	: Annesinin huyunda olan. (I, 244)
anaç yapılı	: Annesinin huyunda olan. (I, 247)
arvat*	: (I) [arvad -1, 2] 2. Olgun kadın. Hünerli. (I, 337-338)
atlı gibi*	: Hamarat kadın. (I-VI, 371-4431)
avrat*	: 1. Olgun kadın. (VI, 4433)
avşar	: (II) 3. Hamarat, becerikli. (I, 394)
ayunu	: Nazlı. (I, 432)
balaban*	: (II) [balacan -1, balaman (I), balasır (II)] 4. Nazlı, cilveli. (I, 496)
ballı*	: (II) 2. Nazlı, cilveli. (I, 509)
bambal*	: (I) [bambıl (III) -1, 2; bambıl bambıl, bambılböce, bambul (II) -1, 2; banbal (II) -1] 1. Nazlı. (I-VI, 513-4445)
baylan, baylañ*	: (I) [baydan (II), bayık (II), bayılğan, bayın, baylak (I), baylam, baymak (VII) -1] (II) [baylak (II)] 2. Nazlı, edalı, nazlı. (I-VI, 581-4452)
bebil	: Nazlı. (I, 590)
bek gadın	: 2. Becerikli, iyi nitelikli (kadın için). (VI, 4453)
besdek	: Nazlı. (VI, 4456)
bödöy	: 2. Nazlı. (I, 757)
cıddav	: Gamsız, şen kadın. (II, 896)
cıdır cıdır	: Nazlı. (II, 897)
cıllı*	: (II) Nazlı. (II, 913)
cibecik*	: Kibar, zarif. (II, 953)
ciğer	: (II) Çalışkan kadın. (II, 962)
cimcime*	: (I) [cimcima, cimcime kuması, cimcirik (I), cimik, cimiri, cincik (II), cindik, çinçiri] 3. Becerikli, konuşkan, akıllı kadın. (II, 971)
çağbağ	: Hamarat. (II, 1035)
çevrik	: (V) Becerikli kadın. (II, 1154)
çingıllı	: (VI) Nazlı. (II, 1182)
dandın*	: (I) [dandik (III) -5, dandin (I)] 1. Nazlı. (II, 1357)
daş döven*	: 2. Hamarat (kimse). (II, 1376)
dımışkı*	: (VII) 2. Alımlı. 3. Zarif. (II, 1461)
divriki*	: [divreki -1, 2; divringi -1] 3. Hamarat. (II, 1528)
ebenene	: Çok bilgili kadın. (III, 1655)
eci	: [ebe (I), -2, ece (I) -5, 6; ecim (III) -1, -3; edeē -2, egeç (I), egeçi, eycana, eyce] 5. Saygıya yaraşır kadın. (III, 1660-1661)

ekemiş*	: 2. Bilgiç kadın. (III, 1694)
ellek*	: [ellag, ellah, ellāk -1, 2; ellemeyah] 5. Cilveli. (III, 1720)
engarı	: Çok bilgili kadın. (III, 1752)
erköyün	: Nazlı. (VI, 4499)
ersel	: Kocasına bağlı kadın. (III, 1776)
etirikli	: Nazlı. (III, 1798)
ev avradı	: Ev işlerini gereğiyle yapan, kendini ev işlerine bağlayan kadın. (III, 1801)
evcimen	: (I) [evcimal -1, evciman -1, evcuman, evcūman, evcūmen, evcūmük] Ev işlerinde becerikli, çalışkan olan, derleyip toparlayan (kadın). (III, 1801)
evdireği	: Evini iyi çekip çeviren, idaresini bilen kadın. (III, 1802)
eye	: (I) [eğe (I) -1, eyye] (II) 1. Evin, ailenin en sayılan kadın. (III, 1819)
gıpçık*	: (I) [gıncıfırlı (II), gıncık (II)] 2. Cilveli. (III, 2051)
goçak*	: [goç (II)] 3. Şen, şakrak. (III, 2090)
güperim*	: 1. Becerikli. Çalışkan kadın. (III-VI, 2233-4515)
güzem*	: (II) [güsüm] Şirin, edalı. (III, 2243)
heci	: Kızkardeş gibi yakın tutulan (kimse). (III, 2325)
hevke*	: 2. Cilveli. (III, 2351)
kıncıflı	: Cilveli. (VI, 4554)
kırnak*	: (I) 4. Cilveli (kadın). (IV, 2835)
kiveni	: İşbilir, iyi yemek yapan ev kadını. (IV, 2889)
kocacı	: Erkeğini çok seven kadın. (VI, 4564)
nazdı	: Nazlı. (VI, 4606)
nazeneyn*	: Nazlı. (VI, 4606)
öveç	: (I) Kurnaz kadın. (V, 3363)
pupa	: (II) Çok nazlı. (V, 3488)
şaddak*	: Nazlı. (V, 3734)
şataflı*	: (I) [şatafalı] 2. Albenili, çekici. (V, 3754)
şnaetli	: Nazlı. (V, 3781)
şişkin	: (II) Nazlı. (V, 3789)
telli*	: (I) [teltük (II) -1] Nazlı. (V, 3874)
yalkı*	: (II) [yalk (II)] 3. Tek başına, çekincesiz kadın. (VI, 4149)
yerik	: (I) [yergin (II), yerikli, yirikli (II)] Aşeren (gebe kadın). (VI, 4253)
yerük	: Aşeren. (VI, 4256)
yeyilgen*	: Nazlı. (VI, 4262)
zımbırdak*	: [zımzım (III), zıngıldak (I) -1, zınkıldak (II)] Cilveli. (VI, 4372)

Yukarıda verilen tanımlamalar arasında kadının çalışkanlığını belirtmek amacıyla kullanılan “atlı gibi” ifadesinde hayvan unsuruna dayalı bir benzetmeye yer verilmesi, Türkçede betimlemelerin doğadaki çeşitli unsurlar aracılığıyla yapılması ve Türk halkının mizahi yönünün dile yansımaları açısından dikkat çekicidir. Kadının “ev avradı, evindireği, evcimen” örneklerinde olduğu gibi “ev” kavramı ile özdeşleştirilmesi geleneksel tanımlamalar aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerinin kültürel kodlar üzerinden nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Bu tür söylemler, kadını aile yapısının temel taşı olarak konumlandırmaktadır. Öte yandan, “taş döven” örneği, kadının fiziksel ya

da ruhsal gücüne atıfta bulunarak onun yalnızca edilgen bir figür olmadığını, zorluklarla başa çıkabilen, dirençli ve üretken bir özne olarak tasvir edildiğini de göstermektedir.

4.1.2. Kadınlara Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü'nde kadınlara yönelik olarak kullanılan ve olumsuz çağrışımlar içeren 283 sözcük tespit edilmiştir. Belirlenen bu sözcüklerin anlamlarının büyük ölçüde belirli tematik alanlar etrafında toplandığı görülmektedir. Sözcüklerin önemli bir bölümü, kadınları ahlaki ve cinsel yargılar temelinde tanımlamaktadır. İkinci sırada ise “geveze, hoppa, şımarık, çapkın, çok gezen” örneklerinde olduğu gibi davranışsal ve kişilik temelli nitelendirmeler bulunmaktadır. Bunu toplumsal normlara uymama durumunu yansıtan “başına buyruk, söz dinlemez” gibi ifadelerle temsil edilen tanımlamalar takip etmektedir. Son olarak “beceriksiz, dağınık” gibi nitelemelerle ifade edilen davranış yetersizlikleri olumsuz bir değerlendirme biçimi olarak kadınlara ait söz varlığı içerisinde yer almaktadır.

Derleme Sözlüğü incelendiğinde, kadınları olumsuz niteliklerle tanımlamak amacıyla en sık kullanılan sözcüklerin başında “hoppa (81)” ifadesinin geldiği belirlenmiştir. Bu ifadeyi sırasıyla “kötü (57), oynak (50), hafif ve hafifmeşrep (21), ahlâksız (20), çok gezen (10), edepsiz (9), şımarık (9), densiz (3) ve iffetsiz (2)” gibi sözcüklerin takip ettiği görülmektedir. Çeşitli kullanım özellikleriyle öne çıkan bu sözcükleri diğer olumsuz nitelemeler takip etmektedir. Bu durum, dilde kadınlara yönelik olumsuz temsillerin çoğunlukla cinsellik ve toplumsal normlara aykırılık bağlamında şekillendiğini göstermektedir. “Fıddır fiş, dalıp, zavratızort” gibi bazı sözcükler ise mizahi ya da alaycı bir anlam ifade ediyor gibi görünse de esasen kadınları küçümseyici bağlamda kullanılmaktadır.

Derleme Sözlüğü verilerine göre, kadınları olumsuz ruhsal özellikler bakımından tanımlayan sözcükler aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

abakebe	: Densiz. (I, 6)
abla	: (II) 1. Ahlâksız kadın. (I, 23)
abrazonlu*	: Oynak. (I, 30)
adışik	: Süse, gösterişe düşkün. (I, 67)
adiyle	: Kendi kafasına göre hareket eden söz dinlemeyen kız. (I, 67)
afinti	: Oynak, fıkırdak. (I, 72)
alcıkarı	: 2. Şirret, edepsiz kadın. (I, 208)
alefte	: İffetsiz, kötü kadın. (I, 210)
anaç*	: (IV) 2. Serbest hareketli, başına buyruk, eksik terbiyeli kız veya kadın. (I, 246)
anadan ırafan	: 2. Annesine kötü huy bakımından benzeyen kız veya kadın. (I, 247)
andız*	: (III) 1. İffetsiz, kadın. (I, 260)
araklı	: Edepsiz. (I, 295)
arasat cazısı	: [arasatçı] Ara bozan, söz taşıyan, münafık. (I, 300)
artık sürtük	: Onunla bununla düşüp kalkan, birkaç koca değiştirmiş kadın. (I, 335)
aspak*	: Derbeder kadın. (I, 347)
aşkar*	: [aşgar (I) -1, 2] (III) Edepsiz kadın. (I, 358)
aşna fişne	: Dedikoducu, adı çıkmış kimse. (I, 361)
aşuri	: Hoppa. (I, 363)
atkın	: (III) Çapkın kız. (I, 370)

attırğan	: Cinsel isteklerini açığa vurmuş, isterik kadın. (I, 373)
avrat	: 2. Oyuncu kadın. 3. Hoppa kadın. (VI, 4433)
avratsı	: Kadınlığa özenen kız. (I, 391)
ayağı dışarı	: [ayağı bozuk, ayağı garıncalı, aya dışarı, ayah karısı, ayak (IV)] Bozuk ahlâklı. Bir yerde durmasını bilmeyen. (I-VI, 398-4433)
ayağı gaymış	: Kötü yolda kadın. (VI, 4433)
ayakcı karısı	: [ayak garısı, ayak karısı] Kötü kadın. (I, 400)
aygır*	: (II) [aygır-2] Kavgacı kadın. (I-VI, 413-4435)
aygırsak	: [aygırat, aygırsak, aykırsak] Erkek isteyen kadın. (I, 414)
aytılıñan*	: Adı çıkan. (I, 432)
babıcı boklu*	: Tembel. (VI, 4440)
babile	: Lüzumsuz yere çok konuşan, çok gezen kadın. (I, 453)
babuş	: (I) 3. Kötü kadın. (I, 454)
bambal*	: (I) [bambıl (III) -1, 2; bambıl bambıl, bambılböce, bambul (II) -1, 2; banbal (II) -1] 1. Hoppa. (I-VI, 513-4445)
bandırmalı	: Hafif meşrep kadın. (I, 519)
başangır*	: [başanı-1, başankı, başangı] 3. Söz dinlemez, utanmaz (kız için). (I-VI, 552-4448)
başdan çıkgın*	: 1. Yoldan çıkmış, kötü yolda (kadın). (VI, 4448)
bazar avradı	: Hafif meşrep kadın, aşüfte. (I, 586)
bazlamaç	: Kötü kadın. (I, 589)
boydağ*	: [boydak, boycak] 5. Kötü kadın. (I, 746)
bozuk*	: (II) 2. Kötü kadın. (I, 752)
böcük	: (II) [böcekçi (I) -1] Kötü kadın. (I, 757)
bucek	: (II) Sert kadın. (I, 775)
buruğ	: (I) Densiz, münasebetsiz, aşırı cilve yapan. (I, 802)
cabcık	: [cabcuk -2, cabcık, capçık (II) -1, cibçak, çabçak, çabcık (II)] Şımarık, hoppa. (II, 838)
cadalos*	: [cadaloz -1, cadıloz, cıcaç, codoloz] 2. Ağız kalabalığıyla bir şeyi elde eden, şirret. (II, 840)
cakkav	: [cakkavı (II)] Hoppa. (II, 849)
caru	: Dürüst olmayan kadın. (II, 864)
catlak	: [cartıl -2, cartlak (I), catlah, catlahı] Yaşlılıktan bunamış, delimsi, acuze, cadı. (II, 865)
cazgarısı	: [cazanga, cazaraklı, cazgır -1, cazgır, cazgit (I), cazgır, cazıgarı -1, cazıgarsı, cazi, cazigari, cazzı] Cadı, fitneci. (II, 870)
ceçcen	: Geveze kadın. (II, 874)
cıldır cıldır	: (I) [cılık -1, cıllak (V)] Hoppa. (II, 909)
cimbıldak*	: [cimbıldayık, cımıldak, cimbıldak (II), cumbuldak (I), cumburtdak] 5. Oynak. (II, 915)
cimbıldak*	: 2. Oynak. (II, 918)
cıngılı*	: (I) (II) [cıngılı (IV)] Oynak şımarık (kadın hk.). (II, 922)
cıptır	: Oynak, hafif meşrep. (II, 925)

cırtık	: (I) [carı -2, cıltık (I), cırt (VI) -1, cırtalak, cırt cırt (I), cırteyn, cırteyna -1, cırteyne, cırtıh, cırtına, cırtık (I), cıtdırma, cıvcıg, çılık (II), çılpık (IV), çırtık (III), çılçık] Şımarık, hoppa. (II, 938)
cidav*	: (III) [cidavı (II) -3, cidavu (III) -2, cidavuz] (IV) Kötü kadın. (II, 961)
cikcik*	: Hoppa kadın. (II, 964)
cimiz	: (I) [cımız (II), cimizik] 2. Erkeğe düşkün kadın. (II, 973)
congalaz*	: (I) [concoloz (III), conculaz (I), congala (II), congalaz karısı, congalamas, conkalaz, conkolaz karısı] 2. Bunak kadın. 3. Cadı. (II, 999)
coş coş	: Her an oynamaya hazır olan. (II, 1003)
çaça	: Kötü yol gösteren kadın. (II, 1031)
çadı	: Kötü huylu kadın. (II, 1032)
çağırğan*	: (IV) Terbiyesiz, dile düşmüş olan kadın. (II, 1037)
çalık*	: (XIII) [carbık (II)] 3. Oynak. (II, 1054-1055)
çalkak	: (IV) Oynak kadın. (II, 1057)
çalpıra	: (I) [çalpara (II) -2] Pis, kötü kadın. (II, 1062)
çaltaklı*	: (I) [çaltahlı] 1. Kavgacı kadın. (II, 1062)
çan çan çarık	: Dile düşen, hakkında dedikodu çıkan (kimse). (II, 1067)
çapaklı	: (I) Ahlâksız kadın. (II, 1073)
çapıda	: Beceriksiz kadın. (II, 1075)
çapıtcı	: Giyim eşyasına düşkün. (II, 1076)
çaptırmış	: Sokak kadını. (II, 1078)
çarkıt*	: [çarhacı, çarhit] 3. Kötü kadın. (II, 1082)
çaşarat	: 1. Huysuz, kavgacı kadın. 2. Ahlâksız, kötü kadın. 4. Beceriksiz, şaşkın kadın. (II, 1085)
çatı guyrıh	: Dedikoducu kadın. (II, 1089)
çatışkan	: Kötü kadın. (II, 1090)
çatlak	: (I) [çatlah] Düşük, kötü kadın. (II, 1091)
çeldiğe	: Küçük yaşta düşen kadın. (II, 1118)
çillık	: (II) Çok boyanmış, hafif meşrep kadın. (II, 1174)
çıvgın	: (III) Hafifmeşrep. (II, 1200)
çildir*	: (I) 1. Cazgır. (II, 1214)
çiltik	: (III) Düşmüş kadın. (II, 1221)
çirteyne	: Hafifmeşrep (kadın). (II, 1238)
çulba	: Beceriksiz kadın. (II, 1302)
dahdiri	: (I) Hoppa, oynak kadın, kız. (II, 1328)
dalıp	: [dalab -1, 2; dalaf, dalapsak, dalapşak, dalıp -1, 2; dalip] 2. Cinsî münasebete çok düşkün kadın. (II, 1338)
damarı kırık	: Utanmaz, arlanmaz, namussuz kadın. (II, 1350)
dandın*	: (I) [dandik (III) -5, dandin (I)] 1. Hoppa. (II, 1357)
defli*	: [defo] Kötü kadın. (II, 1399)
dekiş	: Erkeklere musallat olup, paralarını yiyen kadın. (II, 1407)
delli dobır	: Taşkın hareketleri olan kız ve kadın. (II, 1414)

demşek*	: [demişək, densek, densük, dinsük] Hafif meşrep, şımarık. (II, 1419)
denksiz	: (I) Terbiyesiz kadın. (II, 1425)
dıldır	: 1. Hoppa, şımarık. (II, 1458)
dışarı ayaklı	: Ahlâkı bozuk, kötü kadın. (II, 1473)
dibabı*	: [dibabi -2] 2. Hafif, oynak (kadın). (II, 1478)
dingildek*	: (I) [dıngıldak (I), dildirik, dinglek -1, dingil (II) -4, dingirikli, dıngildek] 3. Oynak, hoppa (kimse). (II, 1504)
dövdürgen	: Kötü kadın. (II, 1592)
dulcuk*	: 2. Davranışları serbest olan kız. (II, 1596)
düşük*	: (I) 2. Ahlaksız kadın. (II, 1639)
ebcim*	: 2. Şımarık, hoppa. (III, 1649)
ebegarı	: Bilgiçlik taslayan. (III, 1652)
eldek	: (IV) Ele geçirilmesi kolay (kadın). (III, 1707)
eleği başında	: Çingene kadınlarına benzeyen arsız kadın. (III, 1709)
elekci karısı	: Hırsızlık vb. işler yapan, korkusuzca dolaşan kadın. (III, 1709)
elekçi karısı	: Çok gezen, evde durmayan kadın. (III, 1709)
eli beratlı*	: 2. Ahlâk bakımından düşük kadın. (III, 1715)
ellek*	: [ellag, ellaḥ, ellāk -1, 2; ellemeyah] 5. Oynak. (III, 1720)
ersek	: (I) [ersenek, erzük] Erkeğe düşkün kadın. (III, 1776)
eteğine eğri	: Kötü kadın. (III, 1796)
fanni	: Kendini beğenen kadın. (III, 1834)
farsak	: Elinden iş gelmeyen, deli dolu kız. (VI, 4504)
faşlak	: Kötü kadın. (III, 1839)
fayşa	: [faşa, fayşe] Kötü kadın. (III, 1840)
ferzek	: [ferzenk] Kötü kadın. (III, 1847)
fiddır fiş	: Çok gezen kız. (III, 1850)
fiddırık	: Oynak, hoppa (kimse). (III, 1850)
fıkfık*	: (IV) Kötü kadın. (III, 1851)
fıldırık	: Serbest davranışları nedeniyle şüphe uyandıran, hafif kadın. (III, 1852)
fındıllı*	: [fındırdak, fıngılı, fıngırdak] Oynak (kimse). (III, 1853)
fırçık	: Hoppa, oynak davranışlı. (VI, 4505)
fırtan	: Oynak, hoppa kadın. (III, 1856)
fırtık*	: (I) [fırçık (I) -1, fırçıklı] 1. Oynak, hoppa. (III, 1857)
fışgı	: [fışkı, fişirdek] Ahlaksız, arsız, yapışkan (genellikle kadın ya da kızları aşağılamak için). (VI, 4505)
fiddirik	: [fiddire, fiddirek] Oynak, hoppa, hafif kız ya da kadın. (III, 1863)
filçik*	: (I) Oynak, hoppa kız ya da kadın. (III-VI, 1864-4506)
figilli*	: Hoppa, kırık. (VI, 4506)
fork	: Kötü yola düşmüş. (III, 1876)
galek	: (I) [gale (III), galuş (III), gelek (IV)] 2. Kötü kadın ya da halkın kötü tanıdığı kadın. (III, 1900)
galtak*	: (I) [galak (X), galaklı -1, galtah, goltak] 1. Ahlâksız kadın. (III, 1904)

geçi*	: (III) 1. Oynatılan orta kadını. (III, 1962)
gehbe	: Gözü dışarda kötü kadın. (III, 1971)
gercik*	: (I) [gecik (I), geçercik, geleç, gencik (I), gerçih, gerçik -1, 2, gerez] 2. Hoppa, hafifmeşrep (kimse). 3. Gösterişe düşkün (kimse). (III, 1994-1995)
gerez	: (V) 1. Şirin, dilber, yosma. (III, 2000)
gılguyruğ	: 1. Deikoducu kadın. 2. Çok gezen kadın. (III, 2042)
gıpçık*	: (I) [gıncıfırlı (II), gıncık (II)] 2. Oynak. (III, 2051)
gırcık	: Hoppa. (VI, 4510)
gırmança	: Ahlaksız, kötü kadın. (III, 2060)
gidişgen	: (II) Kösnül hislerine uyan kadın. (III, 2075)
götügara	: Kötü ahlaklı kadın. (III, 2108)
guvan	: Kötü ahlaklı kadın. (III, 2203)
guyruklı	: [guyrukönü] Dedikoducu kadın. (III, 2204)
gürdük*	: (II) Hoppa, isterik kadın. (III, 2234)
güvende	: [güvençe (III)] Kötü yola düşen kadın. (III, 2240)
hahciyh	: [hañcih, hañcık -1, 2] 2. Hoppa kız. (III, 2252)
hampa*	: 2. Aracı kadın. (III, 2268)
helemeş	: Ağırbaşlı olmayan kadın. (III, 2331)
hertiyğ	: Ahlâksız kadın. (III, 2348)
hevke*	: 2. Oynak. (III, 2351)
hınaza*	: [hınaya, hınaz, hıncık (I)] 6. Nazlanan (kimse). 8. Edepsiz, utanmaz (kimse). (III, 2363)
hoda karısı	: Çok gezen kadın. (III, 2391)
holasa	: 2. Densiz. (III, 2396)
hoppala	: Oynak, hoppa (kimse). (III, 2406)
horavı	: Edepsiz, haşarı. (III, 2410)
hork*	: (I) 1. Ahlâken düşük kadın. (III, 2411)
hortlamık*	: Seilmeyen kadın. (III, 2414)
hoşşık*	: Hoppa. (III-VI, 2417-4521)
hoşu	: (II) [hoşuk] Kötü kadın. (III, 2417)
hömere	: Cadı kadın. (III, 2432)
hüştik	: Hoppa, züppe (kadın için). (III, 2452)
ıngıl zıngıl	: Gösteriş ve davranışlarıyla töreleri umursamayan (kız için). (VI, 4523)
ırsız*	: 2. Edepsiz. (IV, 2489)
irmikli	: Davranışları hafif olan, oynak kadın. (IV, 2554)
ırsız*	: 2. Edepsiz. (IV, 2554)
kaftar*	: [kafdar (I), kafter] 1. Cadı, bunak. (IV, 2594)
kantik	: Oynak, hoppa kadın. (IV, 2629)
karahni	: Oyuncu, hafif kadın. (IV, 2646)
kaşalot	: Çok hareketli, oynak. (IV, 2679)
kattereli	: Oynak kadın. (IV, 2686)
kayış*	: 2. Kötü kadın. (IV, 2702)
kaynaşık*	: 1. Oynak kadın. (IV-VI, 2706-4542)

kelik	: (VI) Çok gezen kadın. (IV, 2734)
kelkiraz	: Beceriksiz kız ya da kadın. (IV, 2735)
keltek*	: (II) Davranışları beğenilmeyen, değersiz (kadın için). (IV-VI, 2737-4546)
kepin*	: (II) Erkek tavırlı kadın. (IV, 2749)
kıflı	: Oynak. (IV, 2790)
kılbık	: Oynak, hafif kadın. (IV, 2795)
kıncıfır*	: (I) [kıldır (II), kılplik (I), kınafır, kındırdak, kıpçık (III), kıpırdak -3] Hoppa, oynak, hafif (kadın). (IV, 2807)
kındım*	: (II) [kınbık, kındam (II), kındin] Hoppa, oynak. (IV-VI, 2809-4555)
kınık*	: (III) Kötü kadın. (IV, 2811)
kıntış*	: (II) 2. Oynak, havalı. (VI, 4555)
kıntışlı*	: Hoppa (kadınlar için). (IV, 2813)
kırgız	: (II) Davranışları erkek gibi olan kız. (IV, 2823)
kıridak*	: [kırık (IV), kırışak (III), kırıtak (II)] 2. Oynak, ahlâksız. (IV, 2824)
kırık	: 4. Hafif, hoppa. (IV, 2824)
kırkır	: [kırak] Geveze, çok konuşan kadın. (VI, 4557)
kırna*	: (II) [gırna, kurnaz] Çok konuşan kadın. (IV-VI, 2835-4558)
kırnak*	: (I) 4. Oynak (kadın). (IV, 2835)
kocasak	: Koca arıyan kız. (IV, 2893)
komsa	: Bilgiçlik taslayan kadın. (IV, 2915)
köçekçi*	: [köcekçi] Hoppa. (IV, 2948)
kösnük*	: (I) [kösmük (IV), kösnek, küsnek, küsnük] 3. Kötü kadın, isterik kadın. (IV, 2976)
köstük	: (I) Hafif, hoppa kadın. (IV, 2978)
kuyruklu	: (V) Karışık işlere giren, kurnaz kadın. (IV, 3022)
leçer	: (I) Arsız kadın, kötü kadın. (IV, 3070)
lepez*	: (III) Kötü kadın. (IV, 3074)
losura	: Oynak, arsız kadın. (IV, 3089)
malta	: Kötü kadın. (IV, 3115)
melik	: (IV) Çok gezen, iş yapmayan ev kadını. (IV, 3158)
mezdek	: Şımarık, densiz. (IV, 3176)
mırnav	: 1. Erkeğe çok düşkün olan kadın. (IV, 3190)
minnoş	: (I) Hoppa kadın. (IV, 3203)
morçilik	: Cinsel isteği çok olan kadın. (IV, 3211)
moyda	: Hoppa kadın, kız. (VI, 4600)
muvarni	: İyi yetişmemiş, terbiyesiz (kızlar için). (IV, 3227)
orfana	: [orfala] 2. Kötü yola düşmüş kadın. (V, 3290)
oski	: Kötü yolda olan kadın. (V, 3293)
oynaç*	: Hafif, oynak (kadın için). (V-VI, 3304-4620)
oynatma*	: (I) [oynakma, oynadan] 1. Kötü, oynak kadın. (V, 3304)
önlük	: (V) Kötü kadın. (V, 3343)
paçanaklı	: Pis, beceriksiz (kadın). (V, 3378)
palçıklı	: Darmadağınık, derli toplu olmayan (kadın). (V, 3387)

petetul	: (I) Beceriksiz, derli toplu olmayan (kadın). (V, 3438)
picikci	: Davranışları törelere aykırı olan (kız). (V, 3453)
pürçekli*	: (I) 1. Sevimsiz kadın. (V, 3498)
sadala	: Derli toplu olmayan, dağınık kadın. (VI, 4662)
seçme	: Kötü yolda kadın. (V, 3566)
seğricekli*	: (I) Hoppa, oynak. (V, 3568)
selcik*	: [selçik (I) -1, 2] 2. Hoppa, oynak. (V, 3575)
selçik*	: 3. Bakımsız, dağınık kadın. (V, 3576)
sepedi séyreḥ*	: Hafif, hoppa. (V, 3585)
silik*	: (I) 2. Hoppa ahlaksız (kadın). (V-VI, 3636-4698)
sinnek	: 2. Yüreği kötülükle dolu kadın, cadı. (VI, 4700)
siylek	: (II) Hoppa (genç kız için). (V, 3654)
sokak süpürgesi	: Çok gezen kadın. (V, 3659)
sörtük	: Sörtük, çok gezen kimse. (V, 3682)
susak ağızlı*	: Sövgü ya da aşağılayıcı söz söylemeyi huy edinmiş kadın. (V-VI, 3702-4711)
sürgüç	: (IV) 1. Pis, tembel kadın. 2. Çok gezen kadın. (V, 3722)
sürtük*	: (I) [sürtek (I) -1, 2; sürsat (III), sürütük] 1. Hoppa, oynak, ahlaksız kadın. (V, 3725)
sürütme*	: (V) 1. Beceriksiz kadın. (V, 3726)
şaddak*	: Hoppa. (V, 3734)
şakırdak*	: (III) [şaklak (I)] (IV) Hoppa. (V, 3738)
şallah, şallak*	: (II) [şellek (I), şallāk (I), (VI) şallamşop]. Oynak, hoppa. (V-VI, 3742-4721)
şanlı*	: [şannı] 2. Ahlaksız kadın. (V, 3744)
şapşap*	: (II) Hoppa. (V, 3749)
şarmıta	: [şarmuta, şarmata] Ahlaksız, hoppa kadın. (V, 3752)
şenelek	: Hoppa. (VI, 4725)
şinanay	: (II) Hoppa kadın. (V, 3771)
şırpıntı	: Uygunsuz kadın. (V, 3775)
şillik	: (I) Hoppa. (V, 3780)
şingil	: Hoppa. (V, 3782)
şipir	: [şipilik, şipşip (II)] Hoppa. (V, 3784)
şıptirme	: [şıpdirim] Hoppa, oynak kadın. (VI, 4730)
şirnik	: (I) [şirnük] Hoppa, şımarık, yaramaz. (V, 3787)
tekesek	: (I) Hoppa kadın. (VI, 4749)
tellek*	: 2. Kötü yola düşmüş kadın. (V, 3873)
teltük*	: (VII) Hoppa. (V, 3875)
tensuz	: Kötü (kadın için). (V, 3882)
teynek	: (I) Hoppa. (V, 3906)
timbiliti	: (II) Oynak, hafif kadın. (V, 3935)
tinğildek	: Yerinde duramayan, kıpır kıpır, oynak. (VI, 4765)
toloz*	: (I) 2. Edepsiz. (V, 3955)
tottirik	: Yeğni, hoppa. (VI, 4773)

tülüngü	: (I) Utanmaz, sıkılmaz, edepsiz, şirret (kadın için). (V, 4011)
uçak	: (III) Oynak. (VI, 4022)
vereğan	: Kötü kadın, hoppa. (VI, 4097)
videli	: Oynak, hoppa. (VI, 4106)
yağır	: (VI) Hoppa, kötü kadın. (VI, 4122)
yalah, yalak*	: (II) [yalacan (I) -1, 2; yalaçan (I) -1, yalagoz (I) -2, yalağız -2, yalaka -1, 2, 3, 4, 5, 6, 7; yalakçı -1, 2, 3; yalaktar, yalamakçı -1, 2; yalamaşçı, yalamık (IV) -1, 2; yalamsuk -1, 2; yalamuk (IX), yalamukcu, yalamukçu -1, 2, 3; yalaviç (I) -1, 2; yalaviş (I), yalavuç (II) -1, 2; yalavuş (I), yalavuç (II) -1, 2; yalavuş -1, yalcı, yaldakçı, yalcan] 10. Hoppa, kötü kadın. (VI, 4137-4138)
yalık*	: 2. Hoppa, kötü kadın. (VI, 4146)
yallı*	: (III) Hoppa, kötü kadın. (VI, 4149)
yaltak*	: (I) [yaltakçı] 2. Kötü yola düşmüş kadın. (VI, 4152)
yeğni	: [yeğnicek, yencek (II), yencilek -2, yēni (II) -2, yēnik (IV) -2, yēnilçek, yeñnicek, yeyni -2, yeynicek, yeynik -2, yiñni] 3. Ağırbaşlı olmayan, hoppa. (VI, 4228-4229)
yeleleği	: [yeleleyen (II)] Hoppa. (VI, 4233)
yelfe	: (I) [yeleme, yelfirik] 2. Ağırbaşlı olmayan, hoppa. (VI, 4236)
yelincek*	: [yelikcen, yelikken, yelink, yelki (II)] Hafif, hoppa. (VI, 4237)
yelloz*	: 1. İkiyüzlü, döneç. 2. Hoppa. (VI, 4240)
yıktıran	: Kötü kadın. (VI, 4266)
yıldızı yeğni*	: (II) Hoppa. (VI, 4270)
yılık*	: (III) 2. Hoppa. (VI, 4271-4272-4823)
yılık*	: (IV) 2. Hoppa. (VI, 4273)
yilelek	: (II) Hoppa. (VI, 4279)
yoluk*	: (VI) Hoppa. (VI, 4293)
yosma*	: 2. Oynak, albenili. (VI, 4301)
yuka*	: (II) 3. Hoppa. (VI, 4315)
yuñul	: (II) Hoppa. (VI, 4827)
zavratızort	: Hoppa, beğenilmeyen kadın. (VI, 4355)
zaybak*	: (III) Hoppa. (VI, 4355-4833)
zerzek	: Hoppa kadın. (VI, 4365)
zımbırdak*	: [zımzım (III), zıngıldak (I) -1, zınkıldak (II)] Oynak. (VI, 4372)
zırtıkçı*	: Hoppa, oynak. (VI, 4381)
zileper	: Şımarık (kadın için). (VI, 4388)
zilli	: (I) [zilli maşa (II), zilli or..pı] Oynak, adı kötüye çıkmış. (II) Geveze kadın. 1. Ahlsız, hoppa kadın. 2. Oyuncu kadın. (VI, 4389-4840)

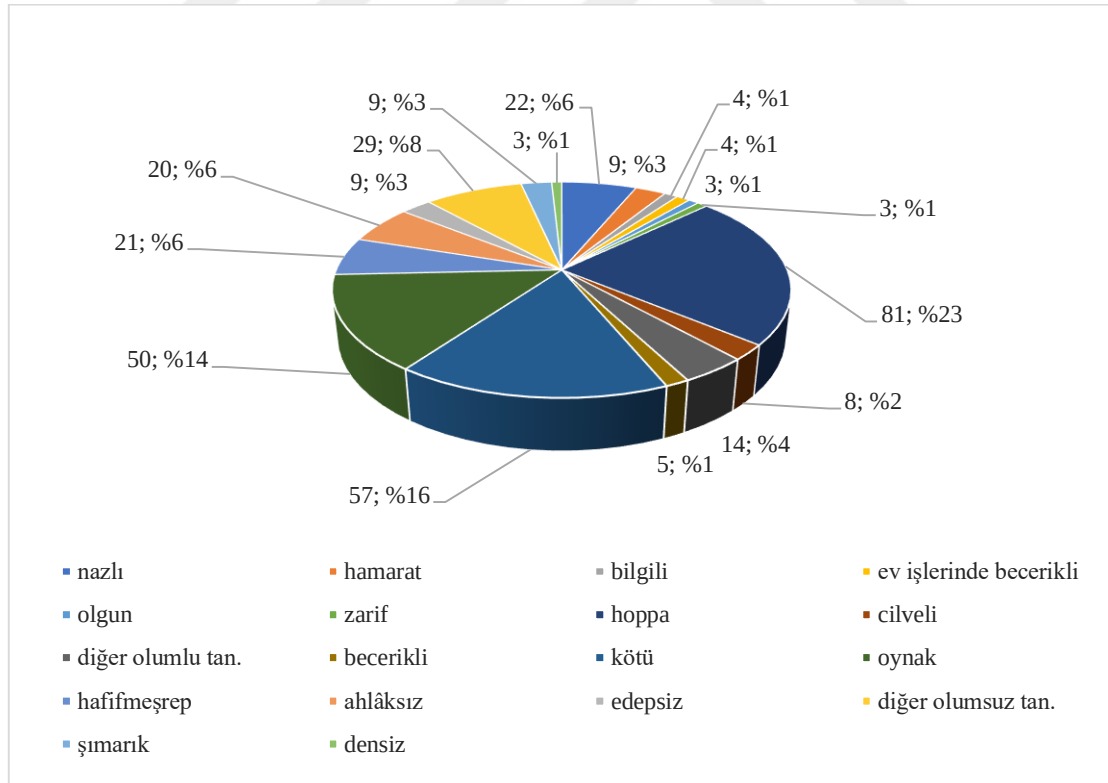
Kadınları olumsuz anlamda tanımlayan sözcüklerin renk, hayvan, organ, eşya, bitki, yiyecek ve millet adı gibi çok geniş bir kavramsal betimleme zenginliğine sahip olduğu görülmektedir. Örneğin: “aygır, aygırsak, geçi” gibi sözcüklerde hayvan adları temel alınarak kadına yönelik cinsel çağrışımlar ya da inatçılık gibi olumsuz özellikler betimlenmiştir. “Eli beratlı, başdan çıkgın, eldek, ayakçı karısı” gibi örneklerde ise organ isimleri üzerinden kadının iffeti, ahlaki durumu ya da görünümü yargılanmıştır. “Elekçi karısı ve sokak süpürgesi” gibi sözcükler, eşya adları ile kadınların

dağınık ya da toplum dışı kabul edilen davranışlarını ifade etmekte kullanılmıştır. Ayrıca “keveni ve kelkiraz” gibi sözcüklerde bitki adları sert, geçimsiz kadınları tanımlamak için mecaz anlamda kullanılmıştır. “Bazlamaç ve irmikli” gibi örneklerde ise yiyecek adları üzerinden kadına ahlaki düşüklük atfedilmiştir.

Kadınlara yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlamaları içeren sözcüklerin dağılımını gösteren tablo ve grafik aşağıda verilmiştir:

Tablo 2. Kadınlara yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin dağılımı.

Olumlu Tanımlamalar	Sayı	Yüzde	Olumsuz tanımlamalar	Sayı	Yüzde
Nazlı	22	%6	Hoppa	81	%23
Hamarat	9	%3	Kötü	57	%16
Cilveli	8	%2	Oynak	50	%14
Becerikli	5	%1	Hafifmeşrep	21	%6
Ev işlerinde becerikli	4	%1	Ahlaksız	20	%6
Bilgili	5	%1	Edepsiz	9	%3
Olgun	3	%1	Şımarık	9	%3
Zarif	3	%1	Densiz	3	%1
Diğer olumlu tan.	14	%4	Diğer olumsuz tan.	29	%8
Belirlenen sözcük sayısı	71			283	

Şekil 2. Kadınlara yönelik olumlu ve olumsuz tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin grafiği.

4.2. Erkeklerle Yönelik Ruhsal Tanımlamalar

Dil bir toplumun hafızasını, değerlerini ve toplumsal yapısını yansıtan en güçlü araçlardan biridir. Bu bağlamda bir kavramın dilin söz varlığı içindeki yeri yalnızca sözcüklerin anlam dünyasında değil aynı zamanda toplumun düşünce dünyasında da derin izler taşımaktadır. Bu bağlamda “erkek” kavramının yalnızca biyolojik bir cinsiyeti tanımlamakla kalmayıp aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamlarda farklı anlamlar kazandığı da görülmektedir.

Erkeklik kavramı hem toplumsal hayatın içerisindeki bir cinsiyet algısı hem de modern öncesi dönemlerden itibaren süregelen bir gelişim ve değişim çizgisinde sürekli yeni anlamlar kazanan bir olgudur. Erkeğin doğuştan getirdiği genetik ve biyolojik farklılıkları cinsiyet olarak bir tanımlama yapmaya yetse bile “toplumsal cinsiyet olarak erkekliği tanımlamada yetersiz kalacağı fikri cinsiyetin sosyal olarak inşa edildiği” düşüncesine dayanmaktadır (Güneş, 2016: 268).

Derleme Sözlüğü’nde erkeklerle atfedilen sözcükler, yerel kültürlerin ataerkil yapısını yansıtan ve yeniden üreten bir alan oluşturmaktadır. Bu sözcükler aracılığıyla “erkeklik” yalnızca biyolojik bir kimlik değil aynı zamanda güç, otorite, cesaret, üretkenlik gibi toplumsal olarak inşa edilmiş rollerle tanımlanır. Halk ağzında kullanılan erkeklerle ait tanımlamaların hangi değerleri ve normları yansıttığını ortaya çıkarmak erkek kimliğinin yerel söylem içindeki anlam dünyasını çözümlemeye katkı sağlayacaktır. Bu tür sözcükler, toplumun ideal erkeklik anlayışını yücelten erkek tiplerini olumlu şekilde tanımlamakta ve bu kalıplara uymayan erkekleri küçümseyen ya da alaya alan ifadelerle dışlamaktadır. Bu durum, dilin tanımlayıcı olmakla birlikte aynı zamanda yönlendirici bir işlevi olduğunu da gösterir. Erkek kavramı, bu tür ifadeler aracılığıyla belli kalıplar içinde sunulur ve bu kalıpların dışına çıkanlar toplum tarafından dil yoluyla uyarılır. Böylece toplumsal cinsiyet rolleri, dil aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilir ve güçlendirilir.

Derleme Sözlüğü içerisinde, erkekleri ruhsal yönleriyle tanımlayan 397 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler içerdikleri kavram alanına göre olumlu ve olumsuz olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir.

4.2.1. Erkeklerle Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde erkekleri olumlu tanımlamak için kullanılan 94 sözcük, tematik olarak incelendiğinde, yerel kültürde erkeğe atfedilen rollerin dil aracılığıyla nasıl inşa edildiği görülmektedir. Erkek kavramı, halk söyleminde çoğunlukla yiğit (52), mert (12), akıllı/zeki (5), cesur (4), sözünün eri/sözü geçen (4), babayiğit (2), kahraman (3), doğru/dürüst (3), olgun (2), yürekli/yüreği temiz (4), babacan (1), oturaklı (1), uysal (1) ve saygıdeğer (1) gibi öne çıkan olumlu sözcüklerle nitelenmektedir. Bu tanımlamaların temelinde ataerkil değer sistemlerinin dildeki yansımaları yatmaktadır. Konuyla ilgili sözcükler, halk arasında erkekliğe dair oluşan algının izlerini taşımakta, toplumsal cinsiyetin dildeki temsilleri hakkında da kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır.

Derleme Sözlüğü verilerine göre, erkekleri ruhsal bakımdan olumlu özelliklerle tanımlayan sözcükler aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

abalı*	: (I) Yiğit. (I, 8)
acar*	: (III) [acarı (I), acevit -1, 2, 3; acı kara (III)] 1.Yiğit. (I, 39-40)
acur*	: (IV) Yenilmez, yılmaz adam. (I, 55)
adamıklı	: 3. Aklı başında, oturaklı adam. (I, 63)
agit*	: Yiğit. (I, 77)
ağır*	: (II) Olgun, babacan, ağır başlı. (I, 90)

ağit	: Yiğit. (I, 100)
ahu*	: (II) 1. Saygı değer adam. (I, 134)
akitin*	: Yiğit. (I, 155)
aklan	: (III) 4. Olgun aklı başında adam. (I, 157-158)
akyüzlü	: Temiz, namuslu, doğru adam. (I, 165)
alagöz*	: (I) 1. Yiğit. (I, 187)
aldanç*	: Uysal adam. (I, 209)
allah adamı*	: 1. Doğru, dürüst, güvenilir adam. Saf, yüreği temiz kişi. (I-VI, 223-4418)
apırcın*	: 2. Yiğit, kahraman. (I, 287)
arbalı*	: Yiğit. (VI, 4424)
arbi	: Arkalı, kuvvetli adam. (I, 302)
aşbak	: (II) Keyifli adam. (I, 351)
atalık	: Baba gibi gözeten, koruyan kimse. (VI, 4430)
balaban*	: (II) [balacan -1, balaman (I), balasır (II)] 3. Yiğit. (I, 496)
bâtr	: (II) [batur] Yiğit, kahraman. (I, 570)
belipek	: 1. Kendine güveni olan, metin. 2. Cinsî arzularına kendini kaptırmayan. (I, 620)
böbrekli*	: [bödöy -1, bö..rekli] Yürekli, cesur, güçlü. (I, 754)
benkişi	: Mert, sözünün eri. (I, 629)
böğü	: Sözü geçen adam. (I, 758)
börklü	: Otoriter, şerefli, metin. (I, 770)
bubeş*	: [bubuş (II)] Yiğit, babayiğit. (I, 774)
cadalos*	: [cadaloz -1, cadıloz, cafcac, codoloz] 1. Yiğit. (II, 840)
ceğet	: (II) [ciğit (I)] Yiğit. (II, 875)
cifi	: 1. Yiğit. (II, 962)
cineviz	: (I) [cinibiz (I), cinibüzük, cinivit, ciniviz] Çok akıllı adam. (II, 978)
cinevüz ağıllı	: İnce görüşlü, her şeyi bilen adam. (II, 978)
comba*	: (II) Yiğit. (II, 996)
çelem	: (III) Yiğit. (II, 1119)
dadaş*	: 7. Mert, cesur. (II, 1319)
dalışman*	: Yiğit. (II, 1345)
daşşaklı*	: (II) Yiğit, cesaretli. (II, 1377)
dayı*	: [dayca, dayıca] Cesur, babayiğit. (II-VI, 1388-4484)
delibaş*	: (II) 1. Yiğit. (II, 1410)
dığrak*	: (III) 2. Mert. (II, 1453)
dikgöz*	: Yiğit, kahraman. (II, 1486)
dodoy	: Mert adam. (II, 1535)
doran*	: (II) 2. Yiğit (adam). (II, 1563)
dölek*	: (II) [dölecik] 6. Mert. (II, 1577)
ede*	: (I) [ece (I), ecem, eci -3, ecim (III) -2, eçe (I), eçi, edi (I), edigey, edocom, efe (II) -1, 2; efi, egim, eğe (I) -2, eke (IV) -1, eppe (I), etde (I) -1, 2] 5. Elinden iş gelir büyük adam. (III, 1664)
eke*	: (II) [ekdi (V) -1, ekeşmiş, ekki (I)] 3. Zeki, çok bilgili (adam).

	(III, 1691-1692)
eprem	: Becerikli adam. (VI, 4251)
ergiş	: (II) Yiğit. (III, 1768)
evci	: Evinden, ailesinden ayrılmayan erkek. (VI, 4501)
evcil	: Evine düşkün adam. (III, 1801)
gazak	: (VI) Karısına söz geçirebilen, kılıbık olmayan (kimse). (III, 1953)
geni	: Sözünün eri, mert (kimse). (III, 1992)
gılok	: Çok kuvvetli, cesur ve gözü pek adam. (III, 2044)
goçak*	: [goç (II)] 1. Yiğit. (III, 2090)
gökçek*	: (I) [göğcek (I) -1, göğçek, gökcek, gökcen, gökçecik, gökçen (I), gökçeyh] 2. Yiğit. (III, 2136)
gönç*	: (II) 3. Yiğit. (III, 2152)
güdül*	: (VI) 2. Açıkgoz ve becerikli adam. (III, 2214)
gürlek*	: (II) 1. Mert. (III, 2236)
igid	: Yiğit. (IV, 2509)
iyit*	: Yiğit. (IV, 2575)
kacamer*	: [kacemer, kacere] 1. Yiğit. (IV, 2586)
karabilecek	: Okuma yazması olmadığı halde sezgi yoluyla herşeyi bilen adam. (IV, 2639)
kasbak*	: 2. Mert, yürekli, gözüpek. (IV, 2675)
keleş*	: (I) 2. Yiğit. (IV-VI, 2731-4545)
kıyak*	: (I) [kıyburcak, kıyık (IX), kıynaşık (II)] (VI) 2. Yiğit. (IV, 2855)
kıyışkan*	: Yiğit. (IV, 2858)
koçak*	: (I) [kocak (I) -1, koçağ, koçağ, koçbaşı (I)] 1. Yiğit. (IV, 2894)
kolçak*	: (IX) Yiğit, mert, yürekli. (IV, 2910)
kostak*	: (I) [kosbak -1, 2; kosdak, kosga, koska, koskos (I) -1, kosmak (IV), kospak, kospis, kostaklı, kostalak, kosur] 3. Yiğit. (IV, 2932-2933)
kovak*	: (I) Yiğit. (IV, 2939)
leleş	: 3. Çocuğun evde en güvendiği erkek. (IV, 3072)
riravut*	: (II) Yiğit. (VI, 4391-4841)
sokman*	: (I) Yiğit. (V, 3660)
şart	: Mert. (V, 3753)
taşaklı	: Yiğit. (V, 3841)
teke	: Mert. (V, 3865)
totuk*	: (I) Yiğit. (V, 3976)
tufana*	: (II) Yiğit. (V, 3988)
tuytuklu	: Çok akıllı adam. (V, 4004)
uçkuruna sağlam	: Cinsel duygularının tutsağı olmayan. (VI, 4024)
ungan*	: 2. Yiğit. (VI, 4041)
ünek*	: (I) Yiğit. (VI, 4067)
yağız*	: (II) 1. Yiğit. (VI, 4122-4123-4810)
yalloz*	: [yallas, yallaz -1, 2; yallos, yalloş -1, 3; yallus, yalluş, yalyos, yalyoş] 4. Yiğit. (VI, 4150)
yanlış*	: [yağmış (II), yâmış (III)] Yiğit. (VI, 4173)

yavuz*	: [yavıa -1, 2; yavız] 2. Yiğit, mert. (VI, 4210)
yeğid*	: [yégit -2] 1. Yiğit. (VI, 4225)
yeğın*	: (I) [yağın (III), yegin (I), yeyin (I) -1, 2] 1. Yiğit. (VI, 4225-4226)
yeprem	: Becerikli adam. (VI, 4251)
yırlığ	: Yiğit. (VI, 4276)
yiğit	: Yiğit. (VI, 4278)
yit	: Yiğit. (VI, 4282)
zaman adamı	: Çağına uyan adam. (VI, 4347)
zartalaklı*	: [zartaklı, zartanaklı, zartaraklı, zartarlaklı] 2. Yiğit. (VI, 4353)

Derleme Sözlüğü'nde erkek kavramına ilişkin olumlu nitelikler taşıyan çok sayıda sözcük yer almaktadır. Bu sözcükler arasında, “Dadaş, teke, daşşaklı, yavuz, yeğid, kolçak, akyüzlü, aklan, evcil, atalık, dayı ve delibaş” gibi sözcükler, halkın erkeklığe yüklediği anlamları göstermeye ve ideal erkek tipini yansıtmaya yarayan dil unsurlardır. Bu ifadeler genellikle güç, cesaret, mertlik, liderlik ve saygınlık gibi değerlerle ilişkilendirilmektedir. Örnek olarak “dadaş” sözcüğü, Erzurum ilinde kullanılan ve erkeklığe atfedilen cesaret, onur ve toplumsal saygınlık gibi değerleri yansıtmaktadır. Teke, böğü ve ahu gibi hayvan adlarıyla oluşturulan tanımlamalar ise hem fiziksel güç hem de kendine güven duygusuyla ilişkilidir. Örneğin, “teke” sözcüğü mert ve gözü pek erkekleri tanımlamak için kullanılırken “böğü” sözü geçen adam anlamına gelerek erkeğin toplum içindeki otoritesine vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde “ahu” sözcüğü saygıdeğer adam anlamında kullanılmakta ve erkeğe duyulan toplumsal saygının dile yansımaları olarak öne çıkmaktadır.

“Yavuz ve yeğid” sözcükleri cesaret ve kararlılığı öne çıkarırken, “kolçak ve delibaş” gibi kavramlar savaşçı, önder ve gözünü budaktan sakınmayan erkek profiline işaret etmektedir. “Akyüzlü ve aklan” örnekleri dürüstlük ve temiz bir geçmiş gibi ahlaki erdemleri nitelerken, “evcil ve atalık” sözcükleri ise erkeklerin aileye bağlılık ve koruyuculuk gibi sosyal rollerini öne çıkarmaktadır.

4.2.2. Erkeklerle Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü'nde erkekler için kullanılan (303 örnek) olumsuz tanımlamaların, olumlu tanımlamalara göre sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Erkeklik algısının ideal kalıplarına uymayanlar için kullanılan “işsiz (50), serseri (43), başıboş (35), kabadayı (33), çapkın (25), kaba/kaba saba (14), , güçsüz (12), kötü (12), kılıbık (8), hovarda (9), züppe (7), zampara (5), dönek (3), tembel (3) ve saygısız (2)” gibi ifadeler toplumun erkekten beklediği güç, kararlılık, liderlik ve söz geçirme gibi özellikleri taşımayan bireyleri küçümseyici ve dışlayıcı biçimde tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu durum ataerkil kültürde erkeklığın ne kadar katı kurallarla tanımlandığını ve bu normların dil yoluyla nasıl korunduğunu göstermektedir. Olumsuz tanımlamaların çokluğu, toplumun erkeğe yüklediği ideal kalıpların dışındaki hiçbir durumu onaylamadığını ve bu durumları dil yoluyla olumsuzlayarak somutlaştığını göstermektedir.

Derleme Sözlüğü verilerine göre, erkekleri ruhsal bakımdan olumsuz özellikler bakımından tanımlayan sözcükler aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

abahon*	: 3. Tembel, kaba adam. (I, 6)
abanges	: (II) 2. Her hareketinden beceriksizlik sezilen adam. (I, 8)
abidik*	: (I) 2. Külhanbeyi. (I, 23)
abuk*	: (I) Kötü adam. (I, 32)
abuzayık*	: Kalın kafalı adam. (I, 35)

acar*	: (III) [acarı (I) , acevit -1, 2, 3; acı kara (III)] 1. Kabadayı. (III) 5. Çapkın. (I, 39-40)
acur*	: (IV) Sert adam. (I, 55)
afalak	: 2. Sallapati adam. (I, 69)
ağara	: Avare, işsiz, boş gezen. (I, 82)
ahretlik	: Kendinden geçmiş adam. (I, 134)
aka	: (I) [akey, akga, akka -1, 2] 3. Kabadayı. (I, 136)
akkaya bülbulü*	: Kaba adam. (I, 155)
alabacak*	: (III) [ala (VII) , alabaş (III) -2, alabele, alaca (III) -3] Uğursuz adam. (I, 172)
alabula*	: 5. Şüpheli adam. (I, 174)
alacalı beleceli*	: 2. Dönek adam. (I, 177)
alağöt*	: İştutmaz adam. (I, 188)
alakabak*	: (II) [alakabış -2] 2. Serseri, işsiz güçsüz, boş gezen. (I, 189)
alameşlek*	: Yüze gülüp, arkadan konuşan adam. (I, 194)
alasarık	: Kötü, dönek adam. (I, 198)
alıklı	: Karısının baskısında olan adam. (I, 217)
alıkları	: Kadınların işine çok karışan erkek. (I, 222)
alılık	: 1. Eli ev işine yatkın, kadın işi yapabilen erkek. (I, 222)
allah adamı*	: 2. Bilgisiz, ahmak, saf adam. (I-VI, 223-4418)
alloza	: Başboş, aylak, işsiz, güçsüz. (I, 225)
amsalah*	: 2. Kadına fazla düşkün erkek. (I, 239)
andıl	: Boş gezen, işsiz, serseri. (I, 260)
anyos*	: Kötü adam. (I, 282)
arasa	: (II) Çok gezen, sürtük, işsiz dolaşan. (I, 300)
arvatbaz	: Hovarda, zampara. (I, 338)
âşık*	: (III) Allah adamı, safderun. (I, 354)
avanta	: 1. Avare, işsiz, aylak. (I, 375)
avara*	: (I) [avaracı -2, avatali] İşsiz, avare. (I, 376)
avrad ağızlı*	: 3. Karısının sözüyle davranışlarını düzenleyen, kılıbık. (VI, 4433)
avrat abla*	: 1. Boşboğaz erkek. (I, 390)
avrat ağızlı	: Karısının sözüyle hareket eden erkek. (I, 390)
avratbaz	: Kadın avcısı, zampara. (I, 391)
aylakçı*	: aylakçı [aylâcık] 2. Boş, işsiz, aylak. (I, 424)
aymana	: Avare, başboş, aylak. (I, 426)
aynalı*	: (VIII) Başboş, avare. (I, 427)
aynasız*	: (II) 1. Kabadayı. (I, 428)
babıcsız	: Evine sadık olmayan, hovarda. (I, 452)
bağarda	: İşsiz, boş gezen. (I, 474)
bambarran	: Elinden iş gelmeyen adam, lüzumsuz adam. (I, 513)
bambe	: Bilgisiz, tecrübesiz adam. (I, 513)
barkıt	: 3. Vahşî, yabanî adam. (I, 533)
başbadrik	: [başbedirik, başbedrik] 2. Başboş, serseri. (I, 554)
başbozuk*	: (III) Külhanbey. (I-VI, 558-4449)

başıboş	: Başıboş, işsiz güçsüz. (I, 561)
baştahsız	: İşini gücünü bilmeyen, derbeder, serseri. (I, 556)
baştak*	: (I) 3. Başıboş, işsiz güçsüz, yaramaz. (I, 565)
battal	: (I) İşsiz, güçsüz. (I, 572)
baylan*	: (I) [baydan (II), bayık (II), bayılğan, bayın, baylak (I), baylam, baymak (VII) -1, baylak (II)] (II) 1. İşsiz, güçsüz. (I, 581)
bekār	: 4. İşsiz, boş. (I, 601)
beli salık	: 2. Serseri, başıboş. (I, 620)
berhay	: (II) 1. Derebeyi, mütegalibe, zorba. 2. Serseri, avare. (I, 634)
berdoş	: [berdüç, beredayi (II)] Serseri, berduş. (I, 632)
berrehay*	: Kabadayı. (I, 636)
betal	: Serseri, başıboş. (I, 645)
beyiksiz	: Açık saçık konuşan (erkek). (I, 647)
bıçkın*	: [bıçğın] 2. Kabadayı, hovarda, serseri. (I, 658)
botor	: Taşkınlık eden adam. (I, 743)
boydağ	: (boydak, [boycak] 4. Başıboş, işsiz. (I, 746)
boytak boytak	: İşsiz, başıboş. (VI, 4465)
boz	: (I) Okumamış, olgunlaşmamış, basit adam. (I, 748)
börtgün*	: [börtkün] Çapkın. (I, 770)
budam	: Kötü ve kendisinden nefret edilen adam. (I, 778)
ceddelek guşu	: Kararsız, sebatsız adam. (II, 874)
cıbir*	: (I) [cıbar (IV), cıbara (II) -2, cıbil (II), cıbildeşşak -2, cıbindırız (I), cıhır, cılbak (II), cıpcıllak, cıbcıplak (I), cııldak, cırcıplak (I), cıscıbil (II), cıbil (V), cubul (II), cubur (V), cıbil (III), cıbindırık (I) -1, cıbirga (II), cıbara (III), cıbil (IV), cıbir (II), cıbir (I)] 2. İşsiz, güçsüz. (II-VI, 893-4472)
cıldır	: (III) Dönek adam. (II, 909)
cılgısız*	: cılgısız [cılık (V), cılık (I) -3, cıkısız (I) -1, 2] 2. Çapkın. (II, 911)
cırtık	: (I) [carı -2, cıltık (I), cırt (VI) -1, cırtalak, cırt cırt (I), cırteyn, cırteyna -1, cırteyne, cırtıh, cırtına, cırtık (I), cıdırma, cıvcıg, cılık (II), cılıpık (IV), cırtık (III), cılık] Züppe. (II, 938)
cifne çirk	: 1. Ters, aksi adam. (II, 962)
cimbıldak*	: (III) Ona buna sataşan adam. (II, 968)
ciniviz*	: (I) Çabuk kızan adam. (II, 981)
cinnas	: [cinkaz, cinok] Kötülük düşünen adam. (II, 982)
ciri	: (I) Kötü adam. (II, 985)
ciynaz	: Her işte zorluk çıkaran adam. (II, 991)
çoştar*	: 3. Çapkın (erkek hk.) (II, 1003)
cörtelik	: Ufak yapılı olduğu halde kabadayılık taslayan. (VI, 4476)
çakmakçı	: (I) Konuşan iki kişiyi kızıştırarak birbirine takan adam. (II, 1046)
çakal*	: (I) [çakır (III)] 3. İpsiz, serseri. (II, 1041)
çalkaturacı	: [çalkotca] 1. Etrafı karıştıran adam. (II, 1058)
çalparalı	: Dalgın adam. (II, 1061)
çangallı	: Kötü karakterli adam. (II, 1070)

çangı	: Kötü adam. (II, 1070)
çapar*	: (I) [capar, çaparkır, çıpar (II), çıpır (II), çimak (I) -2] (IV) 1. Huysuz, ters adam. (II, 1073)
çaparaz	: [çaparo] 2. Zarar verici adam. (II, 1074)
çapgın	: Çapkın. (II, 1075)
çapkın*	: (III) 2. Kabadayı. (II, 1076-1077)
çitak*	: (II) [caplak] 3. Kaba adam. (II, 1192)
çorba çöpleyen	: Ev işlerinde sık sık kadınların işlerine karışan erkekler için kullanılır. (II, 1271)
çölle	: (II) Başboş, serseri. (II, 1283)
çöv*	: Kabadayı. (II, 1297)
çulpa*	: 1. Tembel adam. (II, 1303)
çülliyen	: Yakıp yıkan adam. (II, 1308)
dabuş	: (I) Seilmeyen adam. (II, 1316)
dadaş*	: 8. Külhanbeyi, kabadayı. (II, 1319)
daldingil*	: (I) [dasdingil, dasdiñgil -1] 1. İşsiz, güçsüz, başboş. (II, 1343)
dambat	: Hovarda, kabadayı adam. (II, 1351)
danadöğen*	: Haylaz erkek. (II, 1356)
dandik*	: (III) 3. Ciddi olmayan adam. (II, 1357)
dandini	: Şaşkın adam. (II, 1358)
davdar	: Deli adam. (II, 1379)
dazlak*	: (V) Kaba adam. (II, 1391)
deplek*	: (I) [depleh] 2. Hovarda. (II, 1430)
dınaz	: (II) Aksi adam. (II, 1462)
didon*	: 1. Züppe. (II, 1482)
dikkulak*	: (I) Arsız adam. (II, 1488)
dingoz*	: [dinkoz (II) -3] 1. Sinirli ve ham adam. (II, 1507)
dolaz	: (I) 1. İşsiz güçsüz (kimse). 2. İpsiz sapsız (kimse). (II, 1545)
doller	: Külhanbeyi. (II, 1546)
don	: (II) [donk] Somurtkan, içine kapalı, soğuk adam. (II, 1558)
doruk*	: (III) 2. Kabadayı. (II, 1565)
efci	: Kadın gibi iş gören erkeklere verilen ad. (III, 1667)
ekece*	: (I) [eke (II) -6] Kabadayı, efe halli. (III, 1692)
ekmeklik	: (II) Bönlüğü yüzünden başkalarına alay konusu olan adam. (III, 1697)
engez	: (II) Kendi yararını düşünen (adam). (III, 1753)
eyhti*	: Kimseye iyiliği dokunmayan adam. (III, 1821)
eyveten	: [eyveti] Çok aceleci adam. (III, 1827)
gabadayı*	: 2. Kabadayı. (III, 1882)
gazep*	: 2. Çapkın (kimse). (III, 1954)
gede*	: (I) [gebedek (I) -1, 2; gedeş -1, 2; gege (II) -1, göde (I) -3, gödemen (III)] 6. Aşağı adam. (III, 1964)
gezenti	: (I) 2. İşsiz, serseri. (III, 2022)
gilibik	: [gilibik] Karısının baskısı altında bulunan erkek, kılıbık. (III, 2042)
gıranta*	: [gırbaş (I), gırcıman]. 2. Görmüş geçirmiş, hovarda. (III, 2052)

gicük*	: (II) 2. Çapkın erkek, zampara. (III, 2073)
gij*	: 2. Çabuk kızan adam. (III, 2075)
gile	: (III) Çapkın, külhanbeyi. (III, 2076)
godoş*	: (II) [godaş (II), godeş, gottaş] 1. Ahlaksız adam. (III, 2092)
gogre	: Çok sinirli ve hırçın (adam). (III, 2094)
golluk*	: (V) Salak (adam). (III, 2098)
gopuk	: Külhanbeyi. (III, 2103)
govan*	: (I) 2. Boynuzlu anlamında olup küfür olarak kullanılır, kerata. (III, 2109)
govroş	: Çok kaba (adam). (III, 2110)
goydar	: Delidolu (adam). (III, 2111)
göcür	: (I) 1. Düşüncesiz (adam). 2. İnatçı (adam). (III, 2120)
gödle	: Ahlâksız adam. (III, 2126)
götlek*	: (I) 2. İpsiz, başı boş gezen (kimse). (III, 2165)
götlesen	: İşsiz, kararsız ve şaşkınca dolaşan (kimse). (III, 2165)
gudumsuz	: 1. Uğursuz adam. 2. Kıskanç adam. 3. Açgözlü, obur adam. (III, 2188)
guldur	: Başiboş, işsiz. (III, 2191)
guncu	: [guncur] İnatçı adam. (III, 2195)
gurumsak*	: Kabadayı. (III, 2201)
gurzula	: Öfkeli adam. (III, 2202)
gücük*	: (II) [güdek (II), güdeleç, güdelek (I), güdü (VIII), güdül (VI), güçük (III)] (IX) Zampara, çapkın. (III, 2209)
güdük*	: (II) Hileci adam. (III-VI, 2213-4514)
gümülcü	: Bencil adam. (III, 2223)
haban*	: (I) [habezan (I), haca -1] 1. İşsiz, başiboş, serseri. (III, 2245)
halavurt	: Kaba adam. (III, 2257)
hamicik	: Değersiz (adam). (III, 2267)
happa	: (II) Züppe. (III, 2280)
harşo	: (II) Her şeyi karıştıran adam. (III, 2295)
harum	: (I) Kaygısız adam. (III, 2297)
haruza	: Herkese çatan, kavgacı (adam). (III, 2297)
haşeş*	: (II) [haşar (II), haşeş, haşlak (II) -2] 1. Kabadayı. (III, 2302)
havarı*	: (I) 2. Ağır başlı olmayan erkek. (III, 2309)
havayı*	: (I) Kabadayı. (III, 2309)
hayhop*	: Züppe. (III, 2317)
haymana*	: (I) [haymına] 2. İşsiz, serseri. (III, 2320)
hırtapoz*	: Serseri. (III, 2372)
hışır*	: (I) [hırıç, hoşirik (II), hoşur (V)] 2. Sert karakterli ve kaba adam. (III, 2376-2377)
hodul*	: (I) [hadul -1, 2; hod, hodol, hodu (I), hot (IV) -1] 2. Her işe burnunu sokan adam. 3. Kabadayı. (III-VI, 2393-4520)
hokela	: Kabadayı. (III, 2395)
horu	: (II) İşsiz gezen, serseri. (III, 2414)

hoslak*	: [holasa -1, holasak] 3. İşsiz adam. (III, 2415)
hota	: (V) Kabadayı. (III, 2418)
hoydak	: (I) [hodana, hoydana, hoydur, hoyhoy -2] Başiboş, serseri (kimse). (III, 2422)
hoyuh*	: Serseri. (VI, 4521)
hödük*	: [hoduk (II), hödek, hödelek -1, hödük (I) -3] 8. Kabadayı. (III, 2427-2428)
hökena	: Kabadayı. (III, 2429)
hucu	: 2. İşsiz, boş gezen, serseri. (III, 2441)
hutuman	: Serseri. (III, 2446)
ıbilman	: 1. Serseri. (IV, 2455)
ılgız	: İşsiz güçsüz, boş gezen. (IV, 2471)
ışık	: (II) Hanım akrabalarına karşı iyi niyet beslemeyen (adam). (IV, 2496)
ibşir*	: Serseri. (IV, 2504)
ifil kurdu	: Her şeye burnunu sokan, kendisini ilgilendirmeyen gizli şeylere karışan adam. (IV, 2509)
ingilli*	: 1. Kılıbık. (IV, 2544)
ipi sapık	: Başiboş dolaşan, serseri. (VI, 4526)
itgüden	: İşsiz, boş gezen (kimse). (IV, 2569)
kabaç	: (II) Çocukluğundan beri ince yapılı büyüyen erkek. (IV, 2578)
kakanuz*	: Kendisinden bir şey alınamayan adam. (IV, 2602)
kakavan*	: (I) Aptal adam. (IV, 2602)
kallemit	: Çapkın. (IV, 2611)
kambaz*	: (II) Oyuncu adam. (IV, 2615)
kambuk	: (I) Kılıbık adam. (IV, 2615)
kandakçı	: İki yüzlü adam. (IV, 2621)
kandaz*	: Kandırıcı adam. (IV, 2621)
kandik	: (II) İşe yaramaz adam. (IV, 2622)
kanırık*	: Ters adam. (IV-VI, 2625-4534)
karaboğaz*	: (III) [karabaş (IV)] 2. Asalak, başkasının üzerinden geçinen adam. (IV, 2639)
karakada	: (III) Kötü adam. (IV, 2646)
karıcı*	: Çapkın erkek. (IV-VI, 2662-4537)
katuvaz*	: 1. Kaba adam. (IV, 2686)
kavayak*	: 2. Serseri. (IV, 2689)
kavsak*	: (II) 1. Kaba, sevimsiz adam. (IV-VI, 2692-4540)
kaytar*	: (I) İşsiz, güçsüz. (IV, 2709)
kefere*	: 2. Kötü adam. (IV, 2720)
keleş*	: (I) 2. Kabadayı. (IV-VI, 2731-4545)
kemçik*	: (I) [kemcük, kemçuk, kemçük -3, kemki (I), kepiç (III), kepüş, kevüç] (II) 2. Fena adam. (IV-VI, 2738-4546)
kıldak	: Kadınlarla arkadaşlıktan hoşlanan, kadınsı. (IV, 2795)
kile	: (I) Adi adam. (IV, 2797)
kındım*	: (II) [kınbık, kındam (II), kındin] Züppe. (IV-VI, 2809-4555)

kınıkırık	: (I) Eski çapkın. (IV, 2811)
kır serdari	: (II) Serseri, işsiz, güçsüz, başıboş dolaşan kimse. (IV, 2837)
kimirtlek	: (II) Tuhaf adam. (IV, 2873)
kivrik	: Çapkın, kopuk, külhanbey. (IV, 2889)
koçak*	: (I) [kocak (I) -1, koçağ, koçağ, koçbaşı (I)] 1. Kabadayı. (IV, 2894)
kostak*	: (I) [kosbak -1, 2; kosdak, kosga, koska, koskos (I) -1, kosmak (IV), kospak, kospis, kostaklı, kostalak, kosur] 3. Kabadayı. (IV, 2932-2933)
koyku	: Kabadayı. (IV, 2943)
kubuduk*	: 3. Kabadayı. (IV, 2989)
küçül	: (II) Züppe. (IV, 3026)
kür	: (I) İnatçı, hırslı adam. (IV, 3043)
lelevan	: İşsiz güçsüz dolaşan. (IV, 3072)
littan*	: Serseri. (IV, 3081)
löf	: Kaba adam. (IV, 3090)
löngürdek*	: (I) Kaba saba adam. (IV, 3093)
maccalı*	: 2. Kötü adam. (IV, 3099)
maççalı*	: [maççalı -1, 2; maççık] 4. Aşağılık adam. (IV, 3100)
madan	: 1. Serseri. (IV, 3101)
mamıştan	: Kadınlarla konuşmayı seven erkek. (IV, 3116)
manak*	: (I) Beceriksiz adam. (IV, 3117)
maneyli	: (II) Serseri. (IV, 3122)
manı*	: (I) Serseri. İşsiz güçsüz dolaşan. (IV, 3123)
matırak*	: [matarakçı -2, matırakçı] 3. Çapkın, zampara. (IV, 3137)
mazannı	: İşsiz, başıboş kimse. (VI, 4590)
mennikçi	: Çapkın erkek. (IV, 3166)
meşmeş	: (I) Kadın yaradılışlı erkek. (IV, 3174)
mıh	: (I) Karısından dayak yiyen erkek, kılıbık. (IV, 3181)
mordalak	: Serseri. (IV, 3211)
mudavak	: (I) Çok kaba adam. (IV, 3216)
muhannet*	: Kadın yaradılışlı adam. (IV, 3218)
oflaz*	: (III) [ohlaz (III)] 3. Kabadayı. (V, 3267)
oya*	: (II) 1. Elinden iş çıkmayan adam. (V-VI, 3302-4619)
pankuduz	: (I) Uçarı, çapkın. (V, 3394)
pırtık	: (I) Serseri, başıboş. (V, 3447)
pızıngır*	: 2. Hovarda, çapkın. (V, 3453)
pipi	: (III) Kılıbık. (V, 3459)
poşkanat	: Başıboş, işsiz. (VI, 4654)
pürüz	: Kavga, döğüş çıkaran adam. (V, 3502)
sakallı bebek	: Yaşına başına bakmadan çocuksu davranan kimse. (V, 3519)
salaḥana*	: 1. İşsiz, başıboş dolaşan kimse. (VI, 4666)
salbaş*	: (I) Serseri. (V, 3525)
saltabaş	: [salmaseyip] Başıboş, boş gezen. (VI, 4669)
sarıçapar*	: 2. Aksi adam. (VI, 3847)

savsak*	: [savsa (III), savsal, savsata, savsı] 4. Başiboş, serseri. (V-VI, 3557-4677)
saymanta	: Kaba saba, patavatsız adam. (V, 3562)
sellenti*	: 1. Kabadayı. (V, 3579)
sıyrık*	: (I) [sıyrık (II), sıyrık, sıyrık, sıyrık (II), sıyrık] 2. Serseri. (V-VI, 3629-4696)
silik*	: (I) 1. Onursuz, şerefsiz (adam). (V-VI, 3636-4698)
simsor*	: İşsiz, güçsüz. (V, 3639)
sokman*	: (I) Kabadayı. (V, 3660)
susak*	: (V) 2. Serseri. (V, 3702)
sutal*	: İşsiz, güçsüz, serseri. (V, 3703)
şalakgoz	: (II) Baştan savma iş yapan adam. (V, 3741)
şapçı*	: (II) Kılıbık. (V, 3745)
şıvga*	: (II) Kabadayı, çapkın. (V, 3775)
tava kapağı	: İki yüzlü (adam). (V, 3847)
tek çarık	: Kabadayı. (V, 3864)
tellek*	: 3. Hovarda. (V, 3873)
teres*	: 2. Kötü huylu erkek. (VI, 4755)
tevgende	: [tevgende] İşsiz, başiboş. (V, 3904)
tıkgöz*	: 2. Kabadayı. (V, 3912)
tolaz	: (I) [tallos] Başiboş, işsiz güçsüz, serseri. (V, 3954)
tongur*	: (I) 2. Ahlaksız (erkek). (V, 3961)
tuncuk*	: 1. Aşırı cinsel istek duyan (erkek için). (V-VI, 3994-4776)
türüdü*	: [türedi] 3. Serseri. (V, 4016)
uçak	: (III) Çapkın. (VI, 4022)
uçkun*	: (VII) 1. Çapkın. (VI, 4023-4783)
uğuz*	: [uğuzana] 4. Başiboş, serseri. (VI, 4033-4785)
uşgun	: (II) Çapkın. (VI, 4047)
üntüz	: Yılışık, çapkın (erkek). (VI, 4069)
vacib	: [vacibi (I) -1] Çapkın. (VI, 4803)
yaban*	: (II) 1. Evine bağlı olmayan adam. (VI, 4113)
yahı çapkını	: Aşırı çapkın, uçarı. (VI, 4146)
yanşah	: Serseri. (VI, 4175)
yantırı	: 3. Aksi, ters adam. (VI, 4177)
yekti*	: Başiboş büyüyen, serseri. (VI, 4232)
yelpik	: (III) Aklına eseni yapan, delifişek. (VI, 4241)
yelyudan	: (II) [yelyutan] Boş gezen. (VI, 4242)
yeygin*	: Çapkın. (VI, 4262)
yılık*	: (III) 5. Başiboş, serseri. (VI, 4271-4272-4823)
yögente	: İşsiz, başiboş (kimse). (VI, 4306)
yoğa	: İşsiz, başiboş. (VI, 4825)
yovanta*	: (II) İşsiz güçsüz. (VI, 4302)
yularlı	: Kılıbık. (VI, 4316)
yuvanta	: İşsiz, boş gezen, aylak. (VI, 4326)

zangarakçı	: İşsiz, güçsüz dolaşıp gönül eğlendiren. (VI, 4349)
zırañ zırañ	: İşsiz, güçsüz, başıboş. (VI, 4378)
zıbık	: (V) Hovarda. (VI, 4366)
zııldak	: (II) [zıbara] Baldırı çıplak, zibidi, serseri. (III) Delidolu hoppa. (VI, 4366)
zılgır	: [zıldır] Başıboş, işsiz. (VI, 4836)
zırık	: Kaba adam. (VI, 4379)
zırtabos	: [zırtaboz] Kavgacı, saygısız, kırıcı. (VI, 4838)
zırtaboz	: [zırta (II), zırtabos, zırtapaz, zırtapoz, zırtobos, zırtoboz, zırtaboz] Patavatsız, saygısız, utanmaz, tembel. (VI, 4381)
zırzııldak	: [zırzıdır, zırzıpır (I), zırzııldak] İşsiz, eliboş, parasız, hiçbir şeysiz. (VI, 4383)
zirzop	: (I) [zırzır, zivziv] 2. İşsiz, başıboş. (VI, 4841)
ziryan	: Boş gezen. (VI, 4392)
zombo	: Züppe. (VI, 4394)
zomzom	: (III) Kaba saba (adam). (VI, 4395)
zorlu*	: (II) [zorlu topuzlu] 2. Kabadayı. (VI, 4398-4843)
zortlak*	: (II) 1. İşsiz, amaçsız dolaşan kimse. (VI, 4399-4843)
zöber*	: (I) İşsiz, başıboş. (VI, 4400)

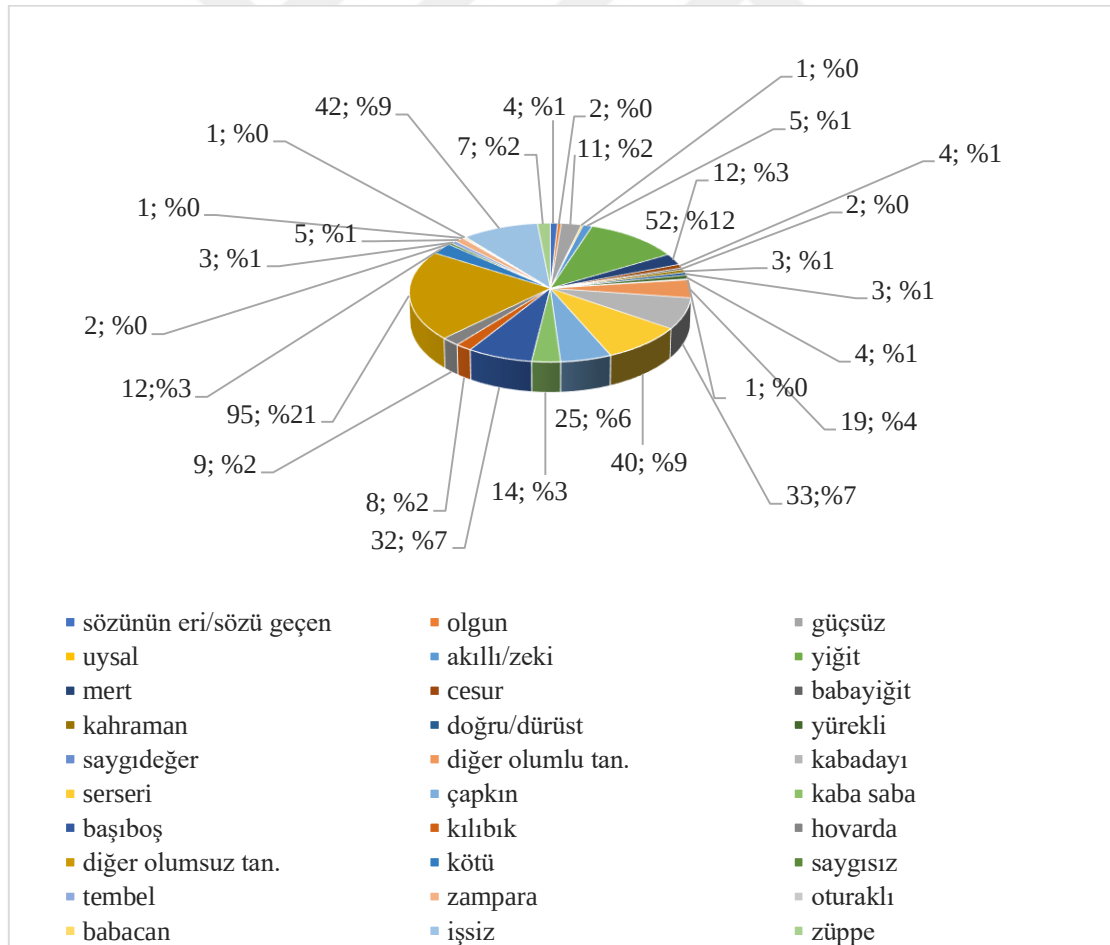
Halk arasında kullanılan ve erkeklerin çeşitli olumsuz özelliklerini belirten sözcükler özellikle cinsiyet rolleri, ahlak anlayışı ve sosyal kabul üzerine çeşitli anlamlar barındırmaktadır. Erkekler için kullanılan olumsuz tanımlamaların ortak yönlerinden biri erkekliğe dair toplumsal beklentilerin sınırlarını çizen ve bu sınırların dışına çıkan erkekleri ayıplayıp küçümseyen bir bakış açısına sahip olmasıdır. “Alikarı, çorba çöpleyen, avrat ağızlı, alıkız” gibi tanımlamaların, geleneksel erkeklik kalıplarının dışında davranan, ev işlerine karışan, kadını özellikler gösteren ya da karısının sözüne göre hareket eden erkekleri küçümsemek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bu tür tanımlamalar, erkekliğe dair sert, bağımsız, otoriter olma gibi niteliklerin idealize edildiğini göstermektedir. Bir diğer tanımlama grubu ise “pankuduz, avratbaz, babıçsız” gibi kavramlar aracılığıyla ahlaki olumsuzluklarla ilişkilendirilen erkekleri kapsamaktadır. Bu tür tanımlamalar özellikle halkın sadakatsizlik, çapkınlık ve kadınlarla aşırı ilgilenmeyi olumsuz kabul eden bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Erkeklerle ilgili olumsuz ruhsal özellikleri belirten sözcüklerin ortak yönlerinden biri de toplumun biçtiği rollerin dışına çıkan bireylerin etiketlenmesi ve bu yolla dilin toplumsal bir denetim aracı olarak kullanılmasıdır. Bu da ataerkil toplum yapısında erkeğin nasıl olması gerektiğine dair keskin sınırlar çizildiğini ve bu sınırların dil aracılığıyla pekiştirildiğini göstermektedir. Dilin içinde saklı olan bu gizli normlar, toplumsal cinsiyet rollerinin katı ve denetleyici olabileceğini ortaya koymaktadır.

Erkeklerle yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlamaları içeren sözcüklerin dağılımını gösteren tablo ve grafik aşağıda verilmiştir:

Tablo 3. Erkeklerle yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin dağılımı.

Olumlu Tanımlamalar	Sayı	Yüzde	Olumsuz tanımlamalar	Sayı	Yüzde
Yiğit	52	%12	İşsiz	42	%9
Mert	12	%3	Serseri	40	%9
Akıllı/zeki	5	%1	Kabadayı	33	%7
Cesur	4	%1	Başiboş	32	%7
Sözünün eri/sözü geçen	4	%1	Çapkın	25	%6
Yürekli	4	%1	Kaba Saba	14	%3
Kahraman	3	%1	Kötü	12	%3
Doğru/dürüst	3	%1	Güçsüz	11	%2
Babayiğit	2	%0	Hovarda	9	%2
Olgun	2	%0	Kılıbık	8	%2
Uysal	1	%0	Züppe	7	%2
Saygıdeğer	1	%0	Zampara	5	%1
Babacan	1	%0	Tembel	3	%1
Oturaklı	1	%0	Saygısız	2	%0
Diğer olumlu tan.	19	%4	Diğer olumsuz tan.	95	%21
Belirlenen sözcük sayısı	94			303	

Şekil 3. Erkeklerle yönelik olumlu ve olumsuz tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin grafiği.

4.3. Çocuklara Yönelik Ruhsal Tanımlamalar

Çocuk kavramı, literatürde farklı yaş aralıkları ve gelişim düzeylerine göre çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. Araştırmacılar tarafından yapılan tanımlamalara göre, 0–2 yaş aralığındaki insan yavrusu “meme, süt veya kucak çocuğu” şeklinde yani bebek olarak nitelendirilirken 2 ile 16 yaş arasındaki bireyler, bebeklikten ergenliğe kadar olan gelişim döneminde yer almaları nedeniyle “çocuk” olarak adlandırılmaktadır (Oğuzkan, 1981: 40; Güler, 2002: 5’ ten akt. Küçük, 2016: 426). Türkçe Sözlük’te ise çocuk kavramı çok yönlü olarak ele alınmakta ve şöyle tanımlanmaktadır: “Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişim döneminde bulunan oğlan veya kız çocuğu; soy bağı açısından oğul veya kız, yani evlat; genç erkek; yetişkinler arasında daha az yaşlı olan birey; yetişkinlere uygun olmayan, daha çok küçük yaşta bireylerin yapabileceği davranışlarda bulunan kişi; ve belirli bir alanda yeterli deneyim ve yetkinliği bulunmayan birey.” (Türkçe Sözlük, 2023: 860). Derleme Sözlüğü’nde yer alan ve çocukların ruhsal durumlarını, duygusal eğilimlerini ya da kişilik özelliklerini tanımlayan 327 sözcük, olumlu ve olumsuz anlam alanlarına göre iki alt başlık altında sınıflandırılarak incelenmiştir.

4.3.1. Çocuklara Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü’nde çocukları ruhsal bakımdan olumlu tanımlamak amacıyla kullanılan 38 sözcük tespit edilmiştir. Belirlenen bu sözcükler bölgesel dil zenginliğini, toplumun çocuklara ilişkin algısını, değerlerini ve beklentilerini yansıtmaktadır. Derleme Sözlüğü’nün taranması sonucu elde edilen verilere göre çocuklara yönelik tanımlamalarda en sık karşılaşılan nitelikler arasında “akıllı (7), sevimli (7), büyük insan gibi konuşan (6)” anne ve babaya benzeyen (2), bilmiş (2), tatlı dilli (2), atılgan (2), bilgili (1), güler yüzlü (1), ifadeleri öne çıkmaktadır. Bu temel nitelikleri, çocuğun davranış ve tutumlarına yönelik olumlu ya da dikkat çekici betimlemeler izlemektedir. Örnek olarak: “ağı bardağı ve alağaz” gibi sözcüklerle “atılgan ve gözü pek”, “eslek ve uğum” ile uysal ve söz dinleyen, “aşna” ile güler yüzlü, “cimbız ve şeytanın ardayağı” ile kurnaz, “cimbüzük” ile becerikli, “culumbuz ve viçirdek” ile tatlı dilli, hoşsohbet çocuklar tanımlanmaktadır. Bununla birlikte eğlenceli çocuklar için “maskara ve şimbidi” gibi sözcüklerin de kullanıldığı görülmektedir. Çocuğun aile bireylerine olan düşkünlüğünü ifade eden “anacı, babacıl ve bacıcı” gibi tanımlamalar da dikkat çekicidir.

Derleme Sözlüğü verilerine göre, çocukları ruhsal bakımdan olumlu özelliklerle tanımlayan sözcükler aşağıda alfabetik sırayla verilmiştir:

ağı bardağı*	: 2. Atılgan, gözü pek çocuk. (I-VI, 88-4409)
alağaz*	: 2. Atılgan çocuk. (I-VI, 188-4415)
alaja cücük	: Küçük yaşta ev geçim sorumluluğu alan kimse. (I, 189)
anacı	: Babadan çok anneyi seven, anneye düşkün olan çocuk. (I, 244)
anaç*	: (V) Huy ve şekil bakımından anneye benzeyen. (I, 246)
anakız	: 2. Sevimli cana yakın küçük kız çocuğu. (I, 249)
anam garı (karı)	: Yaşı küçük olduğu halde büyükler gibi konuşan bilgiç. Çok bilmiş (kız çocuğu). (I-VI, 251-4420)
aşna*	: (II) 1. Güler yüzlü çocuk. (I, 361)
babacıl	: Babasına düşkün çocuk. (I, 446)
babaç	: [babaç yapılı] 2. Her bakımdan babasına benzeyen çocuk. (I, 448)
bacıcı	: (II) Kız kardeşine düşkün, onu koruyan erkek çocuk. (I, 457)
bazar uşağı	: Gözü açık, alış verişe akli eren (çocuk). (I, 586)

beterük	: Sevimli, akıllı çocuk. (I, 646)
cımbız*	: [cınıvız, cinibiz (III)] Kurnaz olan çocuk. (II, 924)
cinbüzzük*	: [cinbüzzüh, -1, 2; cinbüzzük] 3. Becerikli çocuk. (II, 975)
cödü*	: (I) 2. Kendinden umulmayan sözlerle çevresindekileri şaşırtan çocuk. (II-VI, 1005-4475)
culumbuz	: Tatlı dilli, konuşkan (çocuk hk.) (II, 1014)
dılıcan*	: 2. Büyük insan gibi konuşan kız çocuğu. (II, 1458)
dulcuk*	: 1. Yaşına göre bilgi ve duygusu fazla olan kız çocuğu. (II, 1596)
ebecen	: Akıllı çocuk. (III, 1652)
ebecük*	: Büyük insanlar gibi konuşan çocuk. (III, 1652)
eke*	: (III) [ekebüke, ekece (II) -1, eketaka, eketoh, eketoka -1] 1. Yaşı küçük olduğu halde sözleri ve işleri büyük olan (çocuk). (III, 1691-1692)
ekkeş	: Yaşından büyük kişilerin bildiğini bilen, bilgiç (çocuk için). (VI, 4494)
ekti*	: (VI) Büyümüşte küçülmüş, yaşı ile bağdaşmayan sözler söyleyen. (III, 1700-1701)
eren	: (VI) Hayırlı çocuk. (III, 1766)
eslek*	: Uysal, söz dinleyen (çocuk için). (III-VI, 1785-4500)
filçik	: Çevik, akıllı ve sevimli (çocuk için). (III-VI, 1864-4506)
höceke	: 2. Çok bilgili, büyümüş de küçülmüş (çocuk için). (III, 2427)
höddü	: Yaşından umulmayacak kadar akıllıca hareketler yapan, konuşan (çocuk). (III, 2427)
kaynaşık*	: 2. Sevimli çocuk. (IV-VI, 2706-4542)
kunt akıllı	: Bilmiş, akıllı (çocuklar için). (IV, 3004)
şeytanın ardayağı	: Akıllı, kurnaz (çocuk için). (V, 3767)
şimbidi*	: [şimbidik] Maskara, sevimli çocuk. (V, 3780)
şimbilli	: Küçük ve süse düşkün, sevimli (kız çocuğu için). (V, 3780)
tıkı*	: (II) Akıllı çocuk. (V-VI, 3912-4760)
uğum	: (I) Uslu, iyi düşünen, iyi gören (çocuk). (VI, 4030)
viçirdek	: Şen, hoş, tatlı konuşan (çocuk için). (VI, 4106)
yamaşuk*	: (I) Sevimli (çocuk için). (VI, 4156)

Derleme Sözlüğü'nde yer alan çocuk tanımlamaları incelendiğinde, çocukları olumlu biçimde betimleyen ifadelerin çoğunun akrabalık bildiren kavram adlarından türetildiği ya da bu adlarla birleşerek oluşturulduğu görülmektedir. Özellikle ana, baba, bacı ve ebe gibi akrabalık adlarının, çocukların kişilik özelliklerini ifade eden sözcük biçimlerine dönüştüğü dikkat çekmektedir. Örneğin, “anacı→ anneye düşkün çocuk, “anaç→ huy ve şekil bakımından anneye benzeyen, “anam garı ise→ yaşı küçük olduğu hâlde büyükler gibi konuşan bilgiç kız çocuğu anlamında kullanılarak çocuğun hem duygusal bağı hem de sosyal olgunluğu vurgulanmaktadır. Benzer biçimde “anakız” sözcüğü sevimli, cana yakın küçük kız çocuğu anlamı taşıyan olumlu bir niteleme sunmaktadır.

4.3.2. Çocuklara Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar

Derleme Sözlüğü'nde yer alan çocuklarla ilgili tanımlamaların (289 örnek) çoğunluğu çocuğun olumsuz davranışlarına, uyumsuzluklarına ya da istenmeyen kişilik özelliklerine işaret eden sözcüklerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, çocukların çok ağlayan, mızız ve huzursuz hallerini tanımlamak üzere kullanılan “adasız, ālaçko, ancor, bağırtlak, cidavı, cıydak, cıynaz, dızdız, eneze, ineze” gibi ifadeler çocukların olumsuz davranışlarına karşı toplumsal tahammülsüzlüğü göstermektedir. Çocuklarla ilgili olumsuz tanımlamaların en çok yaramazlık (162), haylaz (30), mızıkçı (25), haşarı (20), arsızlık (15), oyunbozan (11), huysuzluk (10), terbiyesizlik (6), afacan (5) ve söz dinlememe (2) gibi kavramlardan oluştuğu görülmüş, bu durum “afat, afkur, ağı bardağı, asu, atoyunçu, başbuğ, baştak, cılbağa, çılpıh, delibaş, dölleme, dörek, feşel, fırır, gemalmaz, huşum, isiyan, kaynaşık, külleme, tınçlıksız, todi, tongül, zıpıldak” gibi pek çok sözcükle tanımlanmıştır.

Derleme Sözlüğü'nde, çocukları ruhsal açıdan olumsuz biçimde tanımlayan sözcükler aşağıda alfabetik sıraya göre listelenmiştir:

abidik*	: (I) 2. Haylaz. (I, 23)
acarlı	: 2. Yaramaz, haşarı. (I, 40)
acevit*	: 5. Yaramaz. (I, 44)
acıtiyek*	: 1. Yaramaz. (I, 54)
adasız	: [adaysız] Çok ağlayan, huysuz küçük çocuk (I, 64)
afat	: Haylaz, yaramaz çocuk. (I, 71)
afkur	: Çok yaramaz çocuk. (I, 73)
ağdık*	: 1. Yaramaz. (I, 87)
ağı bardağı*	: Çok yaramaz, haşarı, afacan çocuk. 2. Yaramaz çocuk. (I-VI, 88-4409)
ağlak*	: 2. Oyun bozan, mızıkçı. (I, 101)
ağlaz	: Mızıkçı, oyunbozan. (VI, 4411)
ağzı kara*	: 9. Toy, olgunlaşmamış çocuk. (I, 118)
akıl delisi	: Zeki fakat çok yaramaz çocuk. (I, 151)
ālaçko	: Sık sık ağlayan, mızız çocuk. (I, 180)
alagırık*	: (I) Yaramaz. (I-VI, 187-4415)
alañız	: Yaramaz, mızıkçı. (I, 196)
alıraş	: Yaramaz, hareketli. (I, 220)
ancor	: Çok ağlayan, huysuz, yaramaz çocuk. (I, 255)
angırgan	: Vara yoğa bağıran, ağlayan, terbiyesiz çocuk. (I, 266)
añırgan	: 2. Bağırarak ağlayan (çocuk). (VI, 4421)
anisaz	: [anizaz] Huysuz, yaramaz. (I, 273)
arbaş*	: 3. Yaramaz. (I, 301)
asarı	: Huysuz, haşarı. (I, 340)
asu*	: 1. Pek yaramaz çocuk. (I, 348)
aşırı	: Yaramaz, azgın (çocuk için) (VI, 4428)
atoyunçu*	: Durup dinlenmeyen yaramaz çocuk. (I, 372)
auduk	: Şımarık, sırtkan, yılışık, açgözlü, kendini bilmez, alık (çokça çocuklar hakkında). (I, 373)
avan*	: Sürekli ağlayan bebek. (I-VI, 375-4431)
avzun	: 1. Haşarı, yavuz. (I, 397)
ayaklı canavar	: Kavgacı, yaramaz, kırıcı dökücü çocuk. (VI, 4434)

âzi sarı	: 1. Deneyimsiz, toy, çocuk yaşta. (VI, 4439)
azmırta*	: [azmırtı-1, azmırta] 2. Çok yaramaz, söz dinlemez çocuk. (I, 442)
aznaklı	: Yaramaz. (I, 443)
azraklı	: [azıraklı] Yaramaz. (I, 443)
bağırtlak*	: (V) [baartlak, baatlaḥ (II), bağırtlak, bağartlak (III), bağırzan] 3. Çok ağlayan çocuk. (I, 480)
başağı	: (I) Baştan çıkmış, söz, nasihat dinlemeyen, terbiyesiz (çocuk). (I, 550)
başbuğ	: Yaramaz (çocuk). (I, 555)
baştak*	: (I) 3. Yaramaz, haylaz (çocuk). (I, 565)
baylan*	: (I) [baydan (II), bayık (II), bayılzan, bayın, baylak (I), baylam, baymak (VII) -1, baylak (II)] 1. Yaramaz. (I, 581)
bencik*	: 2. Şımarık, fazla yüz bulmuş (çocuk hakkında). (I, 626)
beres*	: [berevî] 1. Yaramaz, haylaz. (I, 633)
bıcırık*	: (I) Yaramaz. (I, 655)
bıçkın*	: [bıçğın] 3. Haşarı, yaramaz. (I, 658)
boğassak	: (II) Obur, pisboğaz (genellikle çocuk). (VI, 4464)
buzalamacı	: Oyun oynarken mızıyan, mızıkçı. (I, 810)
buzzi	: Yaramaz, yerinde durmaz, kararsız. (I, 811)
cadaloz*	: 3. Haylaz, yaramaz. (II, 840)
calgazan*	: 4. Yaramaz, haşarı. (II, 851)
camgöz	: (III) Afacan çocuk. (II, 854)
capçak ağızlı	: 1. Çok ağlayan çocuk. (II, 858)
caris*	: [carıspalas, caris -1, 2; carıspalaz, carış, cariz, cırıs] 2. Yaramaz. (II, 862)
cıba*	: [cebiş -2, cıba (I)] 2. Yaramaz çocuk. (II-VI, 888-4472)
cıdavi*	: (III) [cıdala, cıdam, cıdavu (III), cıdavi (II) -2, cıdevül] 2. Yaramaz, afacan. (II, 896)
cığız*	: (I) 1. Oyunbozan, mızıkçı. 2. Oyunda hile yapan. (II-VI, 903-4472)
cılbağa*	: (I) Yaramaz, huysuz çocuk. (II, 907)
cilkusuz	: Yaramaz, iyi eğitilmemiş çocuk. (VI, 4473)
cıllakı	: Onu bunu rahatsız eden çocuk. (II, 913)
cimbıldak*	: [cimbıldayık, cımıldak, cimbıldak (II), cumbuldak (I), cumburtdak] 2. Yaramaz. (II, 915)
cırbağa*	: (I) [cırba (II), cırbağu, cırbala (I), cırbana (I)] (II) [cırbağa -1, 2] 2. Yaramaz, arsız. (II, 925)
cırddey	: Yaramaz. (II, 928)
cırt	: (VI) 2. Yaramaz, arsız. (II, 937)
cıydak	: Çok ağlayan çocuk. (II, 945)
cıynaz*	: (I) Durmadan ağlayan çocuk. (II, 945)
cızbüzük	: [cızbebek, cızbözzük, cızbüzzük -1, cızcız (I), cızbüzük] Yaramaz, yerli yersiz ağlayan çocuk. (II, 946)
cicecik*	: 1. Yaramaz. (II, 958)
cidagu*	: [cidağu (I) -1, 2; cidanı] 1. Yaramaz. (II, 960)
cidavi	: Huysuz, yaramaz, çok ağlayan (çocuk için). (VI, 4474)

cilbağa	: Yaramaz çocuk. (II, 964)
cillik	: (IV) Oyunu bırakıp kaçan. (II, 967)
cimbüzzük	: Yerli yersiz, hemen ağlayan çocuk. (II, 969)
cimri*	: (III) Yaramaz. (II, 974)
cinbüzzük*	: [cinbüzzük, -1, 2; cinbüzzük] 2. Çok ağlayan çocuk. (II, 975)
cinçavat	: Mızıkçı. (II, 976)
cindili	: 1. Çok akıllı ve yaramaz (çocuklar hk.). (II, 977)
cinik	: (III) [cinipi] (VI) Mızıkçı. (II, 980)
circir	: (II) Çok yiyen, obur çocuk. (II, 984)
comman*	: Aptal çocuk. (II, 998)
congalaz	: (I) [concoloz (III), conculaz (I), congala (II), congalaz karısı, congalamas, conkalaz, conkolaz karısı]. (IV) Çok açığöz olan çocuk. (II, 999)
cufut*	: (I) 1. Yaramaz. (II, 1009)
çakana	: (II) Yaramaz. (II, 1042)
çalıntı	: (III) Cin ve perilerin etkisinde olduğu sanılan çocuk. (II, 1056)
çalkazan*	: [çalgazan] Haylaz, yaramaz. (II-VI, 1058-1477)
çalmızzık	: Mızıkçı. (II, 1060)
çangalaz	: Yaramaz. (II, 1070)
çel	: (II) [çer (VI)] Yaramaz (çocuklar hk.). (II, 1116)
çelet	: Şımarık, hırçın, atılgan, haylaz (çocuk). (II, 1122)
çığa	: (III) Yaramaz çocuk. (II, 1159)
çığırğan	: (III) [çığırğan (I), çığırğan (I)] Çok bağırان (kimse, çocuk). (II, 1161)
çıka*	: 2. Yaramaz çocuk. (II, 1165)
çılplıh	: [çılplık (I), çılplık] Yaramaz (çocuk). (II, 1174)
çitrık	: (II) Kavgacı (çocuk). (II, 1198)
çilis	: Gördüğü her yemekten isteyen (çocuk). (II, 1218)
çitmidan	: Yaşından büyük giyinip konuşan çocuk. (II, 1247)
çümbüzzük	: Fazla yüz bulmuş, şımarık, nazlı. (II, 1308)
dandin*	: (I) [dandik (III) -5, dandin (I)] 1. Yaramaz. (II, 1357)
debildek	: (I) Yerinde duramayan, daima gezmek isteyen çocuk. (II, 1394)
delibaş*	: (II) 2. Delice hareketler yapan çocuk. (II, 1410)
demşek*	: [demişsek, densek, densük, dinsük] Haşarı. (II, 1419)
dışlıksız	: Yaramaz, kimseye rahat vermeyen, huysuz (çocuk). (II, 1474)
dızdız*	: (II) [dızdıza -1, 2] 2. Çabuk ve çok ağlayan çocuk. (II, 1476)
dipçin*	: (II) Yaramaz. (II, 1510)
divin	: Yaramaz. (II, 1526)
divriki*	: [divreki -1, 2; divringi -1] 4. Yaramaz. (II, 1528)
dorani	: Terbiyesiz, yaramaz çocuk. (II, 1564)
dölleme*	: 2. Yaramaz çocuk. (II, 1579)
dörek	: (I) [dörelek, dörgüç] Yaramaz çocuk. (II, 1587)
dul avrat çocuğu	: [dul avrat oğlu, dul karı beslediği, dul karı çocuğu, dul kari yavrısı] Babasız büyüdüğü için terbiyesiz ve görgüsüz olan çocuk.

	(II, 1596,)
dulaca	: [dulaz -2] Yaramaz. (II, 1596)
durumsuz*	: [duruksuz] 1. Yerinde duramayan, hareketli, haşarı, yaramaz. (II, 1608)
ecevit*	: [ecvit] 2. Yaramaz. (III, 1660)
ecinli	: [ecinni] Zeki fakat çok yaramaz çocuk. (III, 1662)
elkin*	: (I) Yaramaz, şımarık. (III, 1719)
ellek*	: [ellag, ellah, ellāk -1, 2; ellemeyah] 6. Her şeye el süren, azgın, durup dinlenmeyen yaramaz çocuk. (III, 1720)
elleş	: 2. Komşusuna zarar veren çocuk. (III, 1721)
emeze	: Mızımız, yaramaz, dirliksiz (çocuk). (III, 1735)
eneze*	: (IV) [eñeze] Çok ağlayan, huysuzlaşan çocuk. (III, 1752)
erçel	: Hırçın, huysuz, yaramaz (çocuk). (III, 1764)
erke	: Fazla nazlı ve serbest büyüyen çocuk. (III, 1773)
eşingen*	: (III) Yaramaz. (III, 1792)
eşire*	: (I) [eşira, eşura] 1. Yaramaz, haşarı. (III, 1793)
eznabı	: Yaramaz, haylaz çocuk. (III, 1830)
feşel	: [feşal] Yaramaz, haşarı çocuk. (III, 1848)
fındık biber	: (II) Aksi, inatçı olan çocuk. (III, 1853)
fırçık	: (I) 2. Arsız çocuk. (III, 1854)
fırfır	: (II) Çok yaramaz çocuklar için kullanılır. (III, 1854)
fişıl	: Yaramaz çocuk. (III, 1860)
fuluş	: Yaramaz. (III, 1879)
gazep	: 1. Çok yaramaz. (III, 1954)
gelmeşik	: Yaramaz çocuk. (III, 1984)
gemalmaz*	: [gartlangaz] 2. Yaramaz (çocuk). (III, 1985)
gıcarçı*	: 2. Oyun bozan, mızıkçı. (III, 2025)
gıdıl*	: Yaramaz, haşarı çocuk. [gıdalak] (III-VI, 2033-4510)
gıncık	: Mızıkçı. (VI, 4511)
gımkı*	: 3. Kötü huylu çocuk. (III, 2050)
gıran	: (VI) Ahlaksız, terbiyesiz çocuk. (III, 2052)
gızâcı	: Oyunda mızıkçılık eden. (III, 2069)
göbel*	: (I) [gahel, gobel (I), gober, göbele (I), göbelek (IV), göbül (IV) -1, görbez (II), gübel] 3. Yaramaz çocuk. (III, 2114)
götlek*	: (I) 3. Haylaz, dalgacı çocuk. (III, 2165)
gumbar*	: (II) Hırçın çocuk. (III, 2194)
gündüzleme	: Hayırsız çocuk. (III, 2227)
habaza	: Yaramaz. (III, 2246)
hacarap	: Yaramaz (çocuk). (III, 2247)
halaza	: (IV) Ana baba, okul terbiyesi görmeyen çocuk. (III, 2258)
haramzada*	: 2. Eve faydası olmayan, haylaz çocuk. (III, 2283)
haremicî	: Yaramazlık yapan, sağa sola zarar veren çocuk. (III, 2288)
harın*	: (VII) Haşarı. (III, 2290)
haşış*	: (II) [haşar (II), haşheş, haşlak (II) -2] 2. Yaramaz. (III, 2302)

haylangaz	: Haylaz. (III, 2319)
haymana*	: (I) [haymına] 4. Yaramaz çocuk. (III, 2320)
hazele	: Ele avuca sığmayan, yaramaz çocuk. (III, 2322)
heşeri	: Haşarı, yaramaz. (III, 2349)
hınaza*	: [hınaya, hınaz, hıncık (I)] 5. Haylaz. (III, 2363)
holdara	: Oyun bozan, mızıkçı. (III, 2396)
hontuş*	: [hontabla] 3. Obur çocuk. (III, 2403)
hoşşık*	: 1. Yaramaz. (III-VI, 2417-4521)
huşum	: Yaramaz, arsız, söz dinlemeyen (çocuk). (III, 2446)
ıbilman	: 2. Yaramaz. (IV, 2455)
ılamaz	: Yaramaz. (IV, 2465)
ırsız*	: 1. Çok ağlayan, yaramaz çocuk. (IV, 2489)
ibşir*	: Haylaz. (IV, 2504)
imez	: Mızımız. (IV, 2536)
ineze*	: (I) 3. Çok ağlayan, hasta çocuk. (IV, 2542-1543)
isiyan	: Yaramaz çocuk. (IV, 2556)
kacara*	: Mızıkçı. (IV-VI, 2586-4530)
karıcı*	: Oyun bozucu, mızıkçı. (IV-VI, 2662-4537)
kaykı*	: (IV) 1. Büyük sözü dinlemeyen, arsız çocuk. (IV, 2703)
kaynaşık*	: 2. Yaramaz çocuk. (IV-VI, 2706-4542)
kefere*	: 1. Yaramaz çocuk. (IV, 2720)
keltek*	: (II) Davranışları beğenilmeyen, değersiz (çocuk için). (IV-VI, 2737-4546)
kemsik	: (I) Her gördüğünü isteyen, arsız çocuk. (IV, 2741)
kerçik	: Karşılık veren arsız kız çocuğu. (IV, 2753)
kezbek	: Yaramaz. (IV, 2779)
kıbil kıbil	: Kıpır kıpır, yaramaz. (IV, 2782)
kıbılık	: Yaramaz. (VI, 4552)
kıflı*	: Şımarık. (IV, 2790)
kılık	: (I) 2. Oyunda bozgunluk yapan, mızıkçı. (IV, 2801)
kıpçık*	: (I) [kıldır (VIII)] 1. Yaramaz. (IV, 2813)
kıprıdak	: 2. Yerinde duramayan, yaramaz. (IV, 2814)
kırtçala	: Yaramaz, haylaz (çocuklar için). (IV, 2838)
kızarcı	: Oyun bozan, mızıkçı. (IV, 2863)
kodak*	: (II) [koduk (II)] 2. Annesinin yanından ayrılmayan çocuk. (IV-VI, 2897-4564)
kopey	: (II) Sarkıntılık yapan, sırnaşık çocuk. (IV, 2922)
köbel	: Yaramaz çocuk. (IV, 2947)
köripliz	: Yaramaz. (VI, 4571)
kuduz*	: (II) 1. Ele avuca sığmayan, yaramaz çocuk. (IV, 2992)
kurdama	: Kıpır kıpır yaramaz. (IV, 3007)
külleme	: (III) Yaramaz, ele avuca sığmayan, terbiyesiz çocuk. (IV, 3031)
künk*	: (I) Tutuk, unutkan, akılsız (çocuk). (IV, 3039)
küscici	: Çabuk küsen çocuk. (IV, 3050)

maççalı*	: [maççalı -1, 2; maççık] 3. Haylaz. (IV, 3100)
mayık*	: Yaramaz. (IV, 3141)
meşmelet	: Yaramaz. (IV, 3174)
mezeme	: Yemekte mızızlık eden, yiyeceği ağzında geveleyen (çocuk). (IV, 3177)
mıcık*	: (II) Oyunbozan, mızıkçı. (IV, 3178)
miççık*	: 2. Oyunbozanlık eden. (IV, 3179)
mingıraz	: [mingırız] Mızımız. (IV, 3186)
mınık	: (I) Mızıkçı. (IV, 3186)
mırtına	: Haşarı, yerinde duramayan. (IV, 3190)
mişşik	: Mızıkçı. (IV, 3194)
mızdı	: [mızık] Oyunbozan. (VI, 4598)
mişek	: (II) [mişşek] Mızıkçı. (IV, 3205)
mitmit*	: 1. Yaramaz, çok hareketli çocuk. (IV, 3206)
morbet	: Evde az iş yapan çocuk. (VI, 4600)
moza*	: (III) 2. Yaramaz çocuk. (IV-VI, 3213-4600)
mötlek	: Bir şey söylenince hemen ağlayan, çabuk küsen çocuk. (IV, 3215)
nınnık	: Mızıkçı, oyunbozanlık eden. (IV, 3252)
niyetsiz çocuk	: Çok ağlayan, gözü yaşlı çocuk. (IV, 3254)
ordubozan*	: (I) 1. Mızıkçı. 2. Çok yaramaz çocuk. (V, 3289)
pataman*	: Uyuşuk, çocuk. (V, 3409)
pızıngır*	: 1. Haylaz. (V, 3453)
pişikçi	: Mızıkçı. (V, 3464)
sınkman	: Yaramaz. (VI, 4692)
sırıklı	: (I) Eğitilmemiş çocuk. (V, 3618)
sırpap	: (I) 1. Yaramaz, kavgacı çocuk. (V, 3620)
sırtap	: Şımarık, sırnaşık, yaramaz (çocuk için). (VI, 4694)
sırtık	: Yüzsüz, utanmaz (çocuk için). (V, 3621)
simsim	: (I) Yaramaz. (VI, 4699)
siyrık	: [siyrık, siyrik] Arsız, yaramaz (çocuk için). (V, 3655)
sutal*	: Haylaz. (V, 3703)
suvaşık	: Sırnaşık, şımarık (çocuk için). (V, 3704)
şakata	: Hırçın, yaramaz. (VI, 4720)
şâkıda	: Yaramaz, huysuz. (V, 3737)
şalakâlli*	: 1. Yaramaz. (VI, 4720)
şalakga	: Yaramaz. (V, 3741)
şapşap*	: (II) Yaramaz. (V, 3749)
şargada*	: (I) [şalkada (II), şarğada, şarkada (II), şarkadak, şarkata, şergada, şerhata, şerkada, şerkade, şernaz, şargıda, şaraşor, şelefe, şerhata] 1. Şımarık çocuk. (V-VI, 3750-4722)
şarlattan	: [şorlatan] Yaramaz çocuk. (VI, 4722)
şarmırta	: Haşarı, yaramaz. (V, 3752)
şelefe*	: (II) Yaramaz. (V, 3759)
şelet	: [şelep, şelit] Yaramaz, çok devingen. (V, 3760)

şepbeli	: Yaramaz. (V, 3763)
şer	: (I) Yaramaz. (V, 3764)
şimbil	: (II) Küçük ve kurnaz. (V, 3780)
şitengi	: Yaramaz. (VI, 4731)
şuluḥ	: Yaramaz. (VI, 4732)
şurman	: Yaramaz. (VI, 4732)
tanaka*	: 2. Anlayışsız (çocuk). (V, 3820)
taytı*	: Birinin arkasına takılan çocuk. (VI, 4747)
tecavuz	: [tecavır, tecavüz] Haylaz, yaramaz. (V, 3858)
teccal	: (I) [tecel, teccal] Haylaz, yaramaz. (V, 3858)
tecemillet	: Yaramaz çocuk. (VI, 4747)
teftana*	: [teftane] Haşarı, yaramaz. (V-VI, 3861-4748)
telbis*	: (I) [telbiz (I)] 1. Yaramaz. (V-VI, 3870-4750)
teltik*	: (IV) [teltek (I), teltel (I), teltuk, teltük] (VI) 3. Yaramaz. (V-VI, 3875-4751)
temşek	: Yaramaz, geveze, yılışık (çocuk için). (V, 3878)
tepegöz*	: (II) [tepgöz] 2. Yaramaz (çocuk için). (V-VI, 3884-4754)
tevge*	: (I) [tevgi] 2. Yaramaz, haylaz, haşarı. (V, 3904)
tevke*	: 3. Haylaz. (V, 3905)
tınçlıksız	: [tınçsız] Uslu durmayan, yaramaz (çocuk). (V, 3916)
tiltak*	: [tultık, tilik (III), tiltek] 1. Şımarık. (V, 3934)
todi	: 2. Yaramaz çocuk. (V, 3945)
tongül	: Yaramaz kız çocuğu. (V, 3962)
töngül	: (I) Yaramaz (kız çocuğu için). (V, 3984)
tülek*	: (I) [tölek (I), tüleḥ] 1. Kurnaz. (V-VI, 4008-4009-4779)
türüdü*	: [türedi] 3. Haylaz. (V, 4016)
tüye	: Arsız, şımarık (çocuk). (V, 4019)
uçkun*	: (VII) 1. Yaramaz. (VI, 4023-4783)
ulak*	: (III) Yaramaz. (VI, 4034-4786)
üşem*	: [üşümen] Yaramaz. (VI, 4799)
velet*	: Yararsız erkek çocuk. (VI, 4805)
velvele	: (I) Yaramaz çocuk. (VI, 4097)
vızzık*	: (IV) Yaramaz. (VI, 4106)
yakılman	: Yaramaz. (VI, 4131)
yamaşuk*	: (I) Yaramaz (çocuk için). (VI, 4156)
yankaz*	: (I) [yangaz (I) -1, 3; yankabız -3, yankabiz, yankeş (IV)] 2. Haylaz, yaramaz. (VI, 4172)
yaraşık	: Çok bilmiş, yılışık (çocuk için). (VI, 4183)
yarım avrat	: Çok bilmiş kız çocuğu. (VI, 4186)
yatlı*	: Yaramaz. (VI, 4204)
yehdi, yéhdi*	: 1. Yaramaz, haylaz. (VI, 4230)
yelincek*	: [yelikcen, yelikken, yelink, yelki (II)] Şımarık. (VI, 4237)
yellöz*	: Haylaz. (VI, 4240)
yelteḥ*	: Haşarı, şımarık. (VI, 4242)

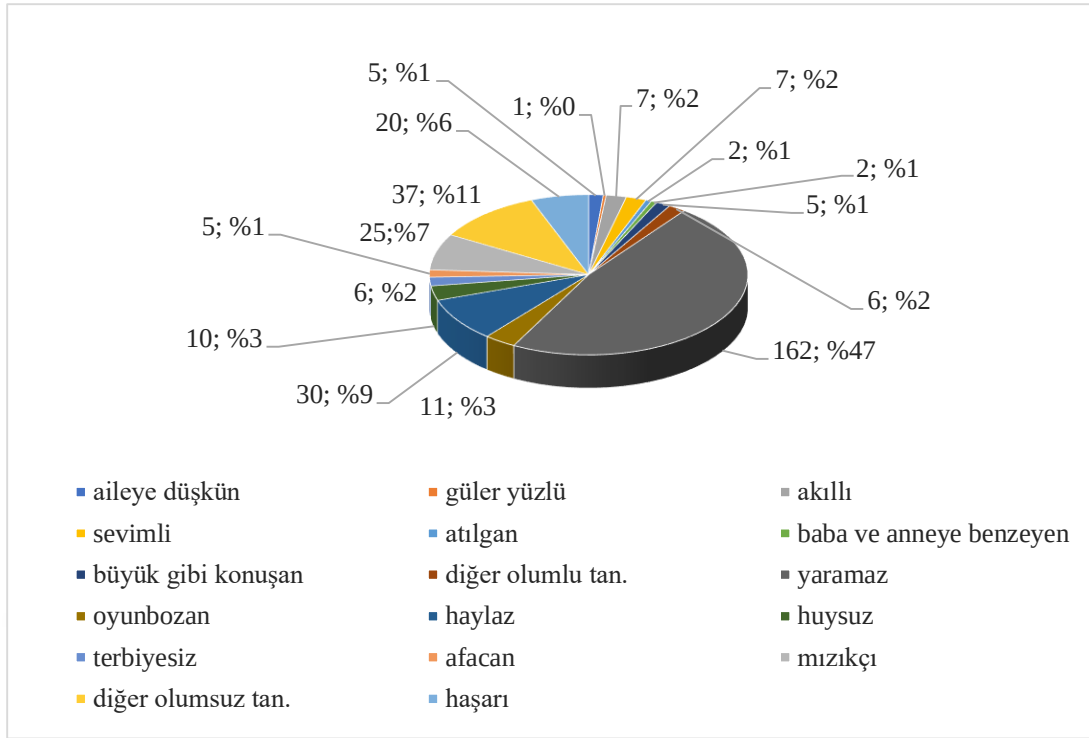
yelve	: (III) Şımarık, haylaz. (VI, 4242)
yeşge	: Haşarı. (VI, 4257)
yetemeli*	: [yetemeli (II)] Haylaz. (VI, 4258)
yeygin*	: Yaramaz. (VI, 4262)
yılan yavrusı	: Kötü kişi çocuğu. (VI, 4268)
yılkı*	: (IV) 2. Şımarık. (VI, 4273)
yobaz*	: 3. Haylaz. (VI, 4287)
yozuk*	: Haylaz. (VI, 4306)
zamzort	: Yaramaz. (VI, 4348)
zebellâ*	: (I) [zeballa, zebellah, zebelle, zübellâ] (II) Afacan, yaramaz. (VI, 4356)
zehir zemberek	: (II) Afacan. (VI, 4358)
zikkım	: (II) Yaramaz. (VI, 4369)
zıllıcı	: [zığarcı, zıllık, zıvarcı] Mızıkçı. (VI, 4371)
zıpıldak*	: (I) 2. Haşarı çocuk. (VI, 4376)
zırtlı*	: (I) [zırlı, zırzır (II)] 2. Yaramaz, haylaz. (VI, 4381-4382)
zina	: (I) [zine (I), zine dölü -I] Yaramaz, şımarık çocuk. (VI, 4390)

Çocuklar için kullanılan ifadelerden bazıları zekâ ve davranış arasındaki çelişkiye dikkat çekmektedir. Örnek olarak: “akıl delisi, ecinli, cindili” gibi sözcükler, çocuğun akıllı ya da zeki olduğu hâlde bu durumu olumlu değil, yaramazlıkla, haşarılıkla birlikte sergilediğine işaret etmektedir. Bu durum, yerel algıda zekânın toplumsal uyumla birleşmediği sürece değerli görülmediğine dair ipuçları sunmaktadır. Derleme Sözlüğü’nde yer alan olumsuz nitelemeli çocuk tanımlamalarının çocuğun bireysel özellikleriyle değil, toplumla kurduğu ilişki, uyum düzeyi ve davranışlarının yetişkin normlarına göre değerlendirilmesi üzerinden şekillendiği görülmektedir.

Çocuklara yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlamaları içeren sözcüklerin dağılımını gösteren tablo ve grafik aşağıda verilmiştir:

Tablo 4. Çocuklara yönelik olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin dağılımı.

Olumlu Tanımlamalar	Sayı	Yüzde	Olumsuz tanımlamalar	Sayı	Yüzde
Akıllı	7	%2	Yaramaz	162	%47
Sevimli	7	%2	Haylaz	30	%9
Aileye düşkün	5	%1	Mızıkçı	25	%7
Tatlı dilli	2	%1	Haşarı	20	%6
Atılğan	2	%1	Oyunbozan	11	%3
Baba ve anneye benzeyen	2	%1	Huysuz	10	%3
Büyük gibi konuşan	6	%2	Terbiyesiz	6	%2
Güler yüzlü	1	%0	Afacan	5	%1
Diğer olumlu tan.	6	%2	Diğer olumsuz tan.	37	%11
Belirlenen sözcük sayısı	38			289	

Şekil 4. Çocuklara yönelik olumlu ve olumsuz tanımlayıcı sözcüklere ait verilerin grafiği.

4.4. İnsanların Geneline Yönelik Ruhsal Tanımlamalar

Toplumsal yapının hem bir ürünü hem de yeniden üretim aracı olan dil, toplumda hakim olan değer yargıları ve rolleri bireylere aktaran bir görev üstlenmektedir. Bu noktada, sözlü kültür ürünlerini belgeleyen kaynaklar toplumun zihinsel yapısının, değer sisteminin analiz edilmesinde önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Derleme Sözlüğü, Anadolu'nun farklı bölgelerinden toplanan sözcükler sayesinde sadece dildeki çeşitliliği değil, aynı zamanda halkın yaşam tarzını, düşünce biçimini ve toplumsal değerlerini de yansıtan zengin bir veri tabanı sunmaktadır. Bu bağlamdan hareketle dilde yer alan tanımlamalar yalnızca betimleyici değil aynı zamanda yönlendirici ve biçimlendiricidir.

Derleme Sözlüğü'nde tespit edilen olumlu ve olumsuz ruhsal tanımlamaların önemli bir kısmı, kadın, erkek ya da çocuk ayrımı yapılmaksızın insanların geneline hitap eden tanımlamalardan oluşmaktadır. Konuyla ilgili olarak tespit edilen 5153 örnek şöyle açıklanabilir:

4.4.1. İnsanların Geneline Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar

İnsanları tanımlarken seçilen sözcükler yalnızca bir betimleme değil aynı zamanda bir takdir, bir duygu ve bir farkındalık ifadesidir. Dolayısıyla olumlu insan özelliklerini dile getiren sözcükler; yapıcı, kapsayıcı ve iyileştirici bir iletişim kültürünün gelişmesinde güçlü bir araçtır. İnsan davranışlarının ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesinde kullanılan sözcüklerin niteliği, bireylerarası iletişimi, toplumsal normların, değerlerin ve kültürel kodların yansımaları da içermektedir. Bu bağlamda, olumlu nitelik bildiren sözcükler bireysel takdirin ötesinde, değer aktarımının da temel bileşenlerindendir.

Derleme Sözlüğü'nde insanların ruhsal yönlerini niteleyerek olumlu anlamda tanımlayan 996 örnek bulunmaktadır. Bu tanımlamalardan bazıları kullanım sıklıklarına göre şöyle sıralanabilir:

“Becerikli (72), akıllı (48), açık göz (47), çalışkan (39), şakacı (37), uslu (32), cömert (29), güldürücü (29), yürekli (28), cesur (23), anlayışlı (22), ağırbaşlı (21), onurlu (20), tez canlı (20), tutumlu (18), neşeli (17), duygulu (15), cana yakın (15), olgun (14), ıvecen (14), soylu (14), ünlü (13), terbiyeli (13), âşık/aşık (11), namuslu (10), sessiz (10), düşünceli (8), sıcakkanlı (8), görgülü (7), yufka yürekli (7), alçak gönüllü (6), merhametli (6),), şanslı/talihli (6), eli çabuk (6), konuksever (6), gözüpek (6), hoşsohbet (5) ve kalender (4).”

“İnsanların Geneline Yönelik Olumlu Ruhsal Tanımlamalar” başlığı altında değerlendirilen sözcükler açıklamalarıyla birlikte şöyle verilebilir:

abalı*	: (I) Becerikli. (I, 8,)
abazambak	: (II) Güldürücü ve tuhaf söz söyleyen, tuhaflık yapan. (I, 13)
abırcın*	: (I) Memnun. (I, 22)
abidik*	: (I) 1. Atak, acul. (I, 23)
abkın*	: 1. Atılğan, girişken. (I, 23)
ablacı	: (I) 1. Ablasını çok seven. (I, 23)
abracı	: İdare eden, zor durumdan kurtaran, aracı. (I, 28)
abuzambak	: Güldürücü ve tuhaf söz söyleyen, tuhaflık yapan kimse. (I, 35)
acar*	: (III) [acarı (I), acevit -1, 2, 3; acı kara (III)] 1. Cesur, atılğan, gözüpek. 2. Çalışkan, becerikli. 3. Tez canlı. 4. Açık göz, zeki. 6. İyi. (I, 39-40)
acaza	: Asilzâde, soylu. (I, 41)
acebe	: (I) Akıllı, düşünceli, zeki, muhakemeli. (I, 43)
acı mıklı	: Merhametli, yufka yürekli. (I, 51)
açık el	: Cömert. (I, 59)
adamuklu	: 1. Hatır, gönül sayan, insaniyetli. 2. Terbiyeli. 3. Konuk sever. [→adamlıklı] 3. Cana yakın, sıcak kanlı. (I, 64)
adar	: (III) Taraftar, omuzdaş. (I, 70)
afit	: Çok yaman, atılğan, gözü pek. (I, 72)
aga	: [ago] Saygıdeğer (kimse). (VI, 4408)
agmaz dönmez*	: Bir kararda giden, işini aksatmayan. (I, 77)
ağı bardağı*	: 1. Becerikli, akıllı ve bilgili kimse. (I-VI, 88-4409)
ağır*	: (I) 1. Olgun, terbiyeli, oturaklı, aklı başında. 2. İtibarlı, hatırı sayılır (kimse). (I, 90)
ağırnaz	: Konuksever, eliaçık. (VI, 4409)
ağnak	: (II) 1. Anlayışlı. (I, 105)
ağnur	: Gururlu, onurlu. (VI, 4411)
ağuz	: Namuslu. (I, 116)
ağzı dolu*	: (I) 2. Lafı bitmemiş, söyleyecek sözü olan kimse. 3. Akıllı, mantıklı kimse. (I, 117)
ağzı esenli	: Ağzından dua eksik olmayan, tatlı dilli kimse. (I, 117)
ağzı kulağına yakın	: Uyanık, aklı başında, anlayışlı (kimse). (I, 119)
ağzı yomlu	: Ağzı uğurlu, sözü uğurlu (kimse). (I, 121)
ağzı yumuk	: 1. Sessiz, sakın, geçimli. (I, 121)
ahıl*	: [ahil] Görmüş geçirmiş kimse. (I, 129)
ahlı*	: 1. Duygulu, içli kimse. (I, 132)

ahu*	: (II) 2. Sevgili, sevimli kimse. (I, 134)
akıldak	: Aynı akılda olan, kafa dengi. (I, 151)
akitin**	: Cesur. (I, 154)
akkın	: (III) [akıntılı (II)] 1. İstekli, eğinik, gönüllü, tutkun. 2. Anlayışlı. (I, 156)
akli balığ	: Akli başında, düşünceli. (I, 158)
akyalavuş	: Tatlı dilli, cana yakın. (I, 164)
alabanı	: 1. Cömert, eli açık. 2. Açık kalpli. (I, 173)
alafakı*	: [alafaka, alıfaka, alıfakı] 1. Uzman, bir işin ehli, usta. (I, 184)
alagırık*	: (I) Şakacı kimse. (I-VI, 187-4415)
alagöz*	: (I) 1. Cesur. (I, 187)
alağız	: Başkalarının çıkarlarını savunan kimse. (VI, 4415)
alakırık*	: 2. Açık göz, işini bilir. (I, 190)
alamanlı	: Olgun, anlayışlı kimse. (I, 193)
alaşa*	: (II) Başkasının çıkarları için çalışan. (I-VI, 199-200-4416)
algın*	: (I) [algın -1, 2, 3; alğın (II) -1, alkın -1, 2] 6. İyi. 7. Sıcakkanlı. 8. Alışık, yakın, tutkun. 9. Sevdalı, âşık, vurgun. (I, 213-214)
alık*	: (II). 2. Anlayışlı, kavrayıcı. (I, 217)
alımcıl	: [alıcım, alımcır, alımker, alımkerim] 1. Satın almaya istekli kimse. (I, 218)
alımlı geniş*	: Hazımlı, tahammüllü. (I, 218)
alımlı*	: [alımcıl -2, alıncak, alıngaç, alınganç, alıngeş, alıngın] 1. Anlayışlı, hassas, alingan, onurlu. (I, 218-219)
allāk*	: Becerikli. (I-VI, 224-4418)
allek*	: 2. Zeki, açık göz. (I, 224-225)
amarat*	: (I) Çalışkan, iş bilir. (I, 237)
ambık	: Olgun, tok gözlü. (I, 238)
andi*	: (II) Çok akıllı. (I, 261)
angılı	: [aṅgılı] Ünlü, tanınmış, namlı, şöhretli, soylu. (I, 266)
anlagan	: Duygulu. (I, 274)
anlak	: (II) Anlayışlı. (I, 274)
añlamlı	: Anlayışlı. (I, 275)
annayışlı	: Anlayışlı, kavrayışlı. (VI, 4421)
annışlı	: Akıllı, anlayışlı. (I, 279)
anurlu	: [anorlu] Onurlu, alingan, haysiyetli. (I, 280)
apırcın*	: 2. Becerikli. (I, 287)
apik	: Atik, çevik. (I, 289)
appeş*	: İyi, terbiyeli kimse. (I, 289)
arabulan	: Hakem, uzlaştırmacı. (I, 292)
araçı	: Ara bulucu, aracı, uzlaştırmacı. (I, 292)
arḥalı*	: 1. Yardım edeni, güvenilir kimsesi olan. (I, 311)
arifden	: Anlayışlı. (I, 324)
ariz	: Bilgili, bilgin. (I, 325)
armacık	: Alın açık, temiz. (I, 325)

arsuz*	: 2. Gözü açık. (I, 332)
artık*	: (III) Faziletli. (I, 334)
aşıt*	: (III) Çevik, cesur. (I, 355)
aşna	: (I) Bilgili. (I, 361)
atak*	: (I) [atakçı -1, 2]. 3. Cömert. (I-VI, 364-4429)
ataklı	: Anlı, şanlı, ünlü. (I, 365)
atik	: (II) Açık göz. (I, 370)
atlı gibi*	: Çalışkan, koşarcasına iş yapan (kimse için). (I-VI, 371-4431)
atlım	: Namlı, şanlı. (I, 372)
avıl*	: 2. Açık göz. (I, 384)
ayağı pek	: [ayağı yeğni] Atik, çevik. (I, 398)
ayar*	: (II) 2. Hoş sohbet. (I, 407-408)
aygın*	: (I) 1. Uyanık, ayık, gözü açık. (I, 413)
ayık	: [ayıl, ayuh -1, 2; ayuk (II)] 1. Ayılmış, uyanık, aklı başında. 2. Zeki, açık göz, anlayışlı, açık fikirli, görgülü. Aklı eren, bilgili. (I-VI, 417-4436)
aynalı*	: (VII) Sevdalı, âşık. (I, 427)
aynışlı	: Akıllı, algılı. (I, 429)
aysun	: Uysal. (I, 430)
aytılñan*	: Ünlü, anlı, şanlı. (I, 432)
azaylı	: Terbiyeli. (I, 436)
âzı güzel	: Güzel ve ölçülü konuşan. (VI, 4438)
azıklı	: Aç doyuran. (I, 438)
azılı	: (II) Güçlü, sözü geçen. (VI, 4439)
aznafır*	: 2. Açık göz. (I, 443)
babacan*	: (I) [babaç -3, babaçan, babaş (II), baboş -4] 2. İyiliksever, merhametli. (I, 447-448)
bağdaş	: [bağdaşık (I) -2] Birbiriyle her bakımdan anlaşılan, içli dışlı olan, uyuşmuş. (I, 477)
bağrı bağdaşık	: [bağrı badaşık, bağrı bataşık, bağrı bitişik, bargı badaşık, bargı badaşık] Kalben bağlı, aynı düşüncede olan, arkadaş canlısı, göbeği bir kesik. (I, 484)
bağrı yufka	: [bağrı yoğa, bağrı yoka, bağrı yuğa, bağrı yuka, bağrı yüfka, bağrı yufka] Yufka yürekli, merhametli. (I, 485)
bağrıbütün*	: (II) [bağrıkati] 2. Acıya, kedere dayanıklı geniş yürekli kimse. 3. Sağlam yapılı (kimse). (I, 485)
bağrıyirtık	: Cömert. (I, 485)
bağdavar	: [bağdavarlı, bağdavarı, bahtavar, bahtuli] Bahtiyar, mutlu. (I, 488)
balaçora*	: 2. Kalender. 3. Dobra dobra konuşan. (I, 496)
balağız	: (II) Tatlı tatlı konuşan (kimse). (I, 497)
balımkı	: Uslu, terbiyeli. (I, 505)
balkaymak	: (II) İyi, mesut. (I, 507)
ballı*	: (II) 1. Tatlı dilli, sevimli, terbiyeli (kimse). (I, 509)

barbar*	: (I) 4. Atak. (I, 526)
barıyuka*	: [bàrıyuka, barnıyuka] Merhametli. (I-VI, 532-4446)
bastırık	: (II) 2. Bir kimseyi koruyan ve eğiten kişi, koruyucu. (I, 547)
baş*	: [başsa (II)] 2. İleri gelen. (I, 549)
başangı*	: [başanı-1, başankı] 2. Akıllı. (I-VI, 552-4448)
başarathı	: [başarıklı, başarıklı, başaruklu, başarılıklı] Becerikli (kimse). Başarılı. (I-VI, 553-4448)
başbadarak	: (I) [başbadırık] Baş, idare eden. (I, 554)
başbadrık	: [başbedirik, başbedrik] 1. Akıllı, iş bilir kimse. (I, 554)
başda büyük	: Bilgi, akıl ve görgüde üstün kimse. (VI, 4448)
başdutan	: Yol gösteren, kılavuz. Yöneten, çekip çeviren. (I-VI, 556-4448)
başdutar	: [başdın] Başkan, elebaşı. (I, 556)
başeski	: 1. En eski, en kıdemli. (I, 557)
başı yımşak	: [başı yumuşak] Munis, geçimli, uysal, uslu. (I, 561)
başıağır	: Ağırbaşlı. (I, 558)
başiböyük	: Onurlu. (I-VI, 559-4449)
başıdeğmiş	: Olgun (kimse). (I, 559)
başparah	: Yönetici, başkan, sözü dinlenen, kendisine hürmet edilen kimse. (I, 564)
başta büyük	: Zekâ, akıl ve tedbir bakımından üstün kimse. (I, 565)
batlıma ağır	: Uslu, terbiyeli. (I, 571)
bavlumuş*	: Usta, aldanmaz (kimse). (I, 574)
bavrıyık	: [bavrunmuş] Bavrımış, bir işde pişmiş (kimse). (I, 574)
bayandur	: İyiilik yapmayı seven (kimse). (I, 578)
bayat	: (II) Devletli. (I, 578)
baygın	: Âşık, tutkun. (VI, 4451)
bayındır	: İyiiliği seven. (I, 580)
baylan, baylañ*	: (I) [baydan (II), bayık (II), bayılğan, bayın, baylak (I), baylam, baymak (VII) -1] (II) [baylak (II)] 2. Ağırbaşlı, uslu, kibar. İnce davranışlı. (I-VI, 581-4452)
beçene	: Gayretli, çalışkan. (I, 593)
begavz	: Ağzı sıkı, sır tutan, ağzı pek. (I, 597)
bellegen	: [bellekci, bellekçi, belleyen] Akıllı, çabuk öğrenen. (I, 621)
bellekli	: Belleği kuvvetli. (I, 621)
belleyik	: Bellemiş, öğrenmiş. (I, 623)
beşdana	: Herkes tarafından tanınan, bilinen kimse. (I, 642)
beşirikli	: [becernikli, beşerikli] Becerikli. (I, 644)
bet	: (I) [bed -1, 2; beter I, bise II-2] 2. İyi. (I, 645)
bıçkın*	: [bıçğın] 1. Cesur. (I, 658)
bilecen	: [bilgiç, bilenç, bilgeç, bilgiş, bilgüç, bilhan] Çok bilen, bilgiç. (I, 665)
bicirikli	: Becerikli. (I, 682)
bidene	: Eşi bulunmayan. (I, 684)
bilâ	: (II) Bilir, bilen. (I, 689)

bilecen*	: (I) [bilegen, bileğen, bilican, bilicen, bilici, bilür] 2. Bilgin. 3. Yaşına göre çok şey bilen. (I, 691)
bilgiş*	: 2. Çok bilen, bilgiç. (VI, 4461)
bilikli	: [bilimli] Anlayışlı, akıllı, bilgili. (I, 693)
biri	: 1. Görgülü. 2. Tecrübeli. (I, 701)
bişkin	: [bişgun] Olgun. (I, 707)
bongör	: Eliaçık. (VI, 4464)
buluşath	: Akıllı, icat, keşif yeteneği olan. (I, 790)
burğazan*	: Güldürücü. (I, 798)
bülücan	: Bilge ve yetenekli kimse. (I, 821)
büzüğü sıkı	: Gözüpek. (I, 834)
cadalos*	: [cadaloz -1, cadıloz, cafcac, codoloz] 1. Cömert, becerikli. (II, 840)
cadaloz*	: 2. Bilgili, duygulu. (II, 840)
calkazan*	: 4. Şakacı. (II, 852)
camadan	: Açıkgoz. (II, 853)
canı çıkık	: İvecen, tez canlı. (VI, 4471)
canı evek	: Canı tez. (II, 856)
capık	: [cabık (III)] Atılğan, sokulğan, her şeye koşan. (II, 858)
cappar*	: 2. Çevik. (II, 859)
carı*	: [calayır, cari, caşut, celen -1, ceri (I), cerit (I), çelen (II), çevrimli] 1. Canlı, becerikli, eli çabuk. 1. Açıkgoz. (II-VI, 861-4471)
cavıldak	: [cavır cavır, çombalak] Konuşkan, sıcak kanlı. (II, 866)
cavır gibi*	: Bilgiç, akıllı. (II, 866)
cavuldar	: [cavuldur] Namuslu. (II, 867)
cebbar	: [capbar, cappar -1, carıcabbar, çeber] Becerikli, açıkgoz, cesur. (II, 871)
cebeli	: (II) Şen (kimse). (II, 872)
cellâbı	: [cellâbi, cellek] 1. Açıkgoz, becerikli. 2. Atılğan. (II, 879)
cengiz	: Yenilmez. (II, 882)
cenik*	: (II) [canik] 1. Atik, çevik. 2. Gözü açık ve becerikli. (II, 882)
certel	: Çevik. (II, 886)
ceven	: Ateşli, tez canlı (kimse). (II, 887)
cıdamık	: Sabırlı olan (kimse). (II, 896)
cıdırılı*	: (II) [cıdırılı atlısı (I), cıfıt, çıdırılı] 1. Çarçabuk gidip geri gelen. (IV) 1. Açıkgoz. 2. Atılğan. (II, 898)
cımbışlı	: [cimbiş (II)] 1. Güldürücü kimse. (II, 916)
cırtaozan*	: Onurlu. (II, 937)
cırtlavuk	: (I) Tezcanlı (kimse). (II, 940)
cıva	: (II) Atılğan, gözüpek. (II, 941)
cıba*	: (II) Çevik, oynak. (II, 952)
cidirli	: Açıkgoz. (II, 961)
cifi	: 2. Çalışkan, becerikli. (II, 962)
ciğer canlı	: Akrabasına düşkün olan. (II, 962)
ciğerli	: 1. Atılğan. 2. Merhametli. (II, 963)

cikciki	: (II) Şakacı, taklitçi, güldürücü (kimse). (II, 964)
cilveli	: Gözü açık kimse. (II, 968)
cimbit	: (IV) Çok atik, çevik. (II, 968)
cimcirik	: (II) Açık göz. (II, 972)
cimider	: Tutumlu. (II, 972)
cimri*	: (III) Atılğan. (II, 974)
cinbaş*	: (II) 1. Zeki, uyanık. (II-VI, 975-4475)
cinfikir	: Uyanık, akıllı. (II, 978)
cingit	: (II) Açık göz. (II, 980)
cingoz	: 1. Açık göz, akıllı. (II, 980)
cingöz	: (I) Bilgili, kültürlü. (II, 980)
cinik	: (III) [cinipil] Açık gözlü. (II, 980)
ciniviz*	: (I) Açık göz. (II, 981)
cinlandoz	: Şakacı. (II, 981)
cipkir	: (I) Açık göz. (II, 983)
citi	: (II) Çok akıllı. (II, 987)
civek	: (IV) Canayakın, sevimli. (VI) Atılğan. (II, 988)
civgin	: (II) Neşeli, canlı. (II, 989)
civil	: (IV) 1. Titiz, duygulu. 2. Uyanık. (II, 989)
civir civir	: Güler yüzlü (kimse hk.) (II, 989)
cof	: (II) Eli açık, cömert. (III) Şakacı. (II, 994)
cog	: Usta, maharetli. (II, 994)
coh	: (I) Gamsız, şen. (III) Gözü tok, cömert, eli açık. (II, 995)
com	: (I) Her işe karşı meraklı olan. (II, 996)
comart	: Eli açık, cömert. (II, 995)
comaz	: Güldüren, taklit yapan (kimse). (II, 996)
coşgun	: [coşgun] Coşkun. (II, 1003)
coştar*	: 1. Cömert, eliaçık. (II, 1003)
cöfü*	: (I) [cavrak, cöfer (II) , cöflü, cöh] 1. Yılmaz, cesur. 2. Çalışkan. (II, 1006)
cönk	: (II) 2. Şakacı, güler yüzlü (kimse). (II, 1007)
cönklü	: [cönger (II)] Neşeli. (II, 1007)
cövherli	: (I) Tezcanlı. (II) İçli, özlü. (II, 1008)
cufut*	: (I) 1. Açık göz. (II, 1009)
cus*	: Akıllı. (II, 1020)
cuslu*	: 3. Akıllı, uslu, rahat duran. (II, 1020)
cüce	: (II) Açık göz. (II, 1021)
cüherli	: 2. Yürekli, özüpek. (II, 1025)
cüü	: Açık göz. (II, 1028)
çakal*	: (I) [çakır (III)] 4. Açık göz. (II, 1041)
çalışıklı	: (I) İbadete düşkün. (II) Çalışkan. (II, 1056)
çalp	: [çalp (I)] Çevik, tetik. (II, 1060)
çambış	: Gamsız, kedersiz. (II, 1064)

çapar*	: (I) [capar, çaparkır, çıpar (II) , çıpır (II) , çimak (I) -2] (VIII) Cesur. (II, 1073)
çapkın*	: (III) 1. Açık göz. (II, 1076-1077)
çavıldır	: Namuslu. (II, 1094)
çeçen	: Akıllı. (II, 1105)
çeçeron	: [çeçiron] Açık göz olan kimse. (II, 1105)
çekili	: Düzenli, derli toplu. (II, 1113)
celebük	: Açık göz. (II, 1119)
celeñger	: Boş zamanlarını değerlendiren kimse. (II, 1120)
çellek	: (III) Atılğan, açık göz. (II, 1124)
çemrek*	: (I) [çemlek (I) , çemreh] (II) Becerikli, düzenli (kimse). (II, 1131)
çepiyh	: Çevik. (II, 1144)
çetmi	: (I) Açık göz. (II, 1151)
çevirgen	: (III) İdareci olan (kimse). (II, 1152)
çevk	: (II) [çevük] Çevik olan (kimse). (II, 1153)
çevrümlü	: İşi düzenli olarak yürüten (kimse). (II, 1155)
çingıştaklı	: Neşeli (kimse). (II, 1182)
çıtak*	: (II) [caplak] (III) 3. Açık göz (kimse). (II, 1192)
çıtırgı	: (III) İnce düşünen (kimse). (II, 1194)
çifin	: (II) Tutumlu. (II, 1205)
çohçohlu	: Şen, neşeli ve eğlenceyi seven (kimse). (II, 1258)
çöntük	: (I) Kalender. (II, 1289)
çöpürlü	: (II) Dayanacak kimsesi bulunan. (II, 1291)
dabanlı	: (I) Cesaretli. (II, 1314)
dahal	: Tez canlı, evenen. (II, 1328)
dalaçan*	: Canı tez, titiz. (II, 1335)
dalağı dışarı	: [dalağı dışında -1, 2] 1. Temiz yürekli. 2. Cömert. (II, 1335)
dalgalı*	: Sevdalı. (II, 1343)
dalışman*	: Cesur. (II, 1345)
danışman	: Bilgin. (II, 1361)
davranuğlu	: Gayretli, hareketli, canlı. (II, 1381)
dayanak	: (II) Koruyucu, koruyan. (II, 1386)
dayı*	: [dayca, dayıca] 1. İyi. 2. Eliaçık. (II-VI, 1388-4484)
dek	: (II) [dekak, dekin, denli] 1. Uslu, terbiyeli, doğru, namuslu (kimse.) (II, 1406)
delibaş*	: (II) 1. Cesur. (II, 1410)
demşek*	: [demişək, densek, densük, dinsük] Şakacı. (II, 1419)
denekli	: Tecrübeli. (II, 1421)
devünni	: Çok şanslı, talihi iyi olan. (II, 1446)
dığrak*	: (III) 2. Cesur. (II, 1453)
dıkdıkacı*	: 1. Bir işin aslını, esasını araştıran. (II, 1455)
dırğa	: Titiz. (II, 1469)
dıvringin	: 1. Çalışkan. 2. Cesur. (II, 1475)

dike*	: (II) [dikbaş, dikelek, dikko, dinek (I), dinelek, diñelek -2] 2. Üstün, ileri, başta gelen (kimse). (II, 1484)
dikgöz*	: Cesur. (II, 1486)
dilbesek*	: [dilbeze -2, dilbezeği -2, 3; dilbezek -2] 1. Yerinde söz söyleyen. (II, 1491)
dilbezeği	: [dilbeze -1, dilbezek -1] 1. Tatlı dilli, hoşsohbet. (II, 1491)
dilcimen	: Hoş sohbet, tatlı konuşan. (II, 1492)
dili datlı	: Hoşsohbet. (II, 1494)
dillibisi*	: 2. Güzel ve çabuk konuşan. (II, 1496)
dinleüngin	: [dinlengün] Dinlenmiş, yorgunluğu gitmiş. (II, 1508)
diññengin	: [diññenik] Dinlenmiş. (II, 1508)
dipdiniz	: Çok uslu. (II, 1510)
dipli	: Köklü, oturaklı, soylu. (II, 1511)
diribaş*	: Açıkgoz, çevik. (II, 1517)
divriki*	: [divreki -1, 2; divringi -1] 3. Gayretli, çalışkan. (II, 1528)
divringi	: 3. Cesur. (II, 1528)
doddi başı	: Onun bunun arasını bulan (kimse). (II, 1534)
dodilic	: Akıllı, fikirli. (II, 1534)
dodoylu*	: İyi huylu. (II, 1535)
dodurga	: Yurt almayı ve korumayı bilen. (II, 1535)
doğuşlu	: Asil, temiz karakterli. (II, 1539)
dolbaç	: Cömert. (II, 1546)
domuzlak	: Hali vakti yerinde olan. 2. İşini bilen (kimse). 3. Her şeyde başarılı olan (kimse). (II, 1556)
döknel	: (I) Oturaklı, ağırca. (II, 1574)
dökücü	: (I) Cömert, eli açık. (II, 1574)
dökümlü	: (I) Cömert. (II, 1574)
dölek*	: (II) [dölecik] 1. Uslu, terbiyeli, ağırbaşlı (kimse). 2. Uyanık, dikkatli. 3. Uysal. 4. Eli işe yatkın. 6. Dürüst, ciddi. (II, 1577)
dölekli döşekli	: Ağırbaşlı, olgun, temkinli. (II, 1578)
döllen	: [dollen] Cömert. (II, 1579)
döşüdoğru	: Doğruluktan ayrılmayan (kimse). (II, 1591)
döyümlü	: [döymelli] 1. Sabırlı, tahammüllü. (II, 1594)
dudgun	: Sadık. (II, 1595)
dumani doğru	: Namuslu (kimse). (II, 1602)
duşkulu	: Uyanık, tetikte olan (kimse). (II, 1610)
dutamak	: (IV) Tutunacak, dayanacak kimse. (II, 1612)
dutucu*	: 2. Tutumlu. (II, 1613)
dutumlu	: Tutumlu. (II, 1613)
duysal	: Duygulu, içli kimse. (II, 1615)
düm	: (I) Alışık, eli işe yatkın. (II, 1628)
düşüncemeli	: Yol yordam bilen, düşünceli (kimse). (II, 1640)
düşünük	: 1. Düşünceli. (II, 1640)
düzenli	: 2. Geçimli (kimse). (II, 1645)

ebcim*	: 1. Eli işe yatkın, becerikli. (III, 1649)
ebecük*	: İş bilir, akıllı. (III, 1652)
ebitçi*	: Tutumlu. (III, 1658)
eccim	: [ecim (I)] Girişken, becerikli. (III, 1659)
ecemiş	: Olgun. (III, 1659)
ecevit*	: [ecvit] 1. Çalışkan, açık fikirli, açık göz. (III, 1660)
ecinus*	: Açık göz, kurnaz (kimse). (III, 1662)
ecmeh	: Nazik (kimse). (III, 1662)
ede*	: (I) [ece (I), ecem, eci -3, ecim (III) -2, eçe (I), eçi, edi (I), edigey, edocom, efe (II) -1, 2; efi, egim, eğe (I) -2, eke (IV) -1, eppe (I), etde (I) -1, 2] (III) Kendisine saygı gösterilen (kimse). (III, 1664)
egemi	: Herhangi bir iş ya da zanaatta acemilik devresini geçirmiş (kimse). (III, 1672)
eğimli	: [eğintili] Hünarlı, istidatlı, kabiliyetli. (III, 1678)
eğlimli	: Eli işe yatkın, becerikli. (III, 1681)
eğniksiz	: Söylemeyi gerektirmeden eksiksiz iş yapan (kimse). (III, 1682)
ehelli	: Uslu. (III, 1689)
ehliz	: Uslu, sakın, ağırbaşlı. (III, 1690)
ehretlik	: Kardeş gibi tutulan kimse. (III, 1690)
eke*	: (II) [ekdi (V) -1, ekeşmiş, ekki (I), ekebüke, ekece (II) -1, eketaka, eketoğ, eketoka -1] 1. Açık göz (insan). (III, 1691-1692)
eke*	: (II) [ekdi (V) -1, ekeşmiş, ekki (I), ekebüke, ekece (II) -1, eketaka, eketoğ, eketoka -1] 12. Tecrübeli, usta. 4. Dâhi. 5. Görgülü. (III, 1691-1692)
ekece*	: (I) [eke (II) -6] (II) 2. Kendini sevdirecek şekilde gevezelik yapan. (III, 1692)
ekiz*	: 2. Çok yakın, sıkı fıkı, içtikleri su ayrı gitmeyen dost, arkadaş. (III, 1695)
ekselek	: Cömert. (III, 1697)
ekti*	: (V) 1. Uyanık işini bilen. (III, 1700-1701)
el elması	: Çok sevilen, el üstünde tutulan (kimse). (III, 1710)
el körgesi	: 2. Yardımıyla bir iş bitirilecek olan kimse. (III, 1719)
el kuşu*	: (I) 1. Değerli, sevgili, saygılı. (III, 1719)
elbaydan*	: 1. Cömert, gözü tok. (III, 1703)
elbir*	: 1. Dargın olan iki kişinin arasını bulan. 3. İki sevgilinin arasını bulan. 4. Bir işi birlikte yapanlar için kullanılır. (III, 1704)
elci	: (III) 2. Dargın olan iki tarafı barıştıran (kimse). (III, 1705)
eldem	: [eldēn (I)] Alışkın, ehli. (III, 1707)
elganem*	: 1. Her şeye karışmayan, elinden kötülük gelmeyen insan. 1. Uslu. (III-VI, 1713-4495)
elganim*	: [elgalem, elgama, elganem -2, elganım, elkalem, elkalemi, elkama, elkaneme, elkanım -1] 2. Uysal, uslu. (III, 1713)
elhırız	: Dürüst, namuslu. (VI, 4495)
eli ağzına uygun	: Hali vakti yerinde, geçim darlığı çekmeyen. (III, 1714)

eli büyük	: (II) Yardımsever. (III, 1715)
eli eğimli	: [eli eğintili, eli kırık] Elinden iş gelen, yetenekli, usta. (III, 1716)
eli ölçüm	: [eli ölçüm] Elinden her iş gelen. (III, 1718)
eli sebepli	: Eli uğurlu, tuttuğu, giriştiği işten iyi sonuç alınan (kimse). (III, 1718)
eli yordamlı	: Becerikli, elinden iş gelir. (III, 1719)
elibol	: 1. Cömert, eli açık. (III, 1715)
elikoyunda*	: (I) 2. Düşünceli (insan). (III, 1717)
eliman	: (I) İman sahibi. (III, 1717)
eliselek*	: (I) Cömert. (III, 1718)
elkanım	: 2. Uslu, kimseye kötülüğü dokunmayan. (III, 1719)
ellek*	: [ellag, ellaḥ, ellāk -1, 2; ellemeyah] 1. Zeki, akıllı, anlayışlı. 4. Becerikli, eli çabuk. (III, 1720)
elli ayaklı*	: Çalışkan, hünerli. (III, 1722)
elli	: (II) Bir iş ile ilgisi olan. (III) Sözü geçer, saygılı. (III, 1722)
emsiz*	: [emsüz, enez (I) -1-1, eneze (I), ensiz] 2. Dertsiz, kedersiz. (III-VI, 1741-4479)
enem konam	: (II) Kaygısız, rahat. (III, 1750)
epli	: Uysal ve becerikli. (III, 1763)
erişgin*	: (II) Ermiş (kimse). (III, 1772)
eslek	: 1. Söz tutan, yumuşak başlı. 2. Çalışkan, gayretli. 3. Atılgan, çevik. (III-VI, 1785-4500)
esli	: Karakter sahibi. (III, 17835)
esnek*	: (VII) Yatkin, uysal. (III, 1786)
eşbah	: [eşbahlı] Şen, neşeli. (III, 1788)
evcimik	: [evcimal -2, evciman -2, evcumal, evçimik] Tutumlu. (III, 1802)
evcumal	: Tutumlu, iyi yöneten. (VI, 4501)
everağar	: [evgin] Tezcanlı, ıvecen. (VI, 4502)
everen	: Büyük, ulu. (III, 1805)
evirgen	: İşini bilen, tedbirli. (III, 1809)
evrümlü	: İşini bilen, kendi işini çeviren (kimse). (III, 1814)
evsel	: Evcil. (III, 1814)
eye*	: (I) [eḡe (I) -1, eyye] Sahip, koruyucu. (III, 1819)
eyelmiş	: Ağır başlı, olgun. (III, 1820)
ezgü	: İyi (kimse). (III, 1829)
fakı	: 1. Soylu. (VI, 4504)
fasıl	: (I) Güldürücü, eğlendirici sözler söyleyenlere denir. (III, 1838)
faşfaş ayşâ*	: 2. Uysal, yumuşak başlı (kimse). (III, 1839)
fersek*	: Zeki, akıllı. (III, 1847)
fıkı	: (II) Şakacı, komik (kimse). (III, 1851)
firesetli	: Becerikli. (III, 1869)
firtik*	: 2. Bilgili. (VI, 4506)
fişelek*	: Becerikli. (III, 1873)
fos	: (II) Hiç eziyet, sıkıntı çekmemiş, zorlukla karşılaşmamış (kimse). (III, 1877)

gacemer	: [gacamer] Becerikli. (III, 1887)
gafalı	: Akıllı. (III, 1890)
gağmarcı	: Yardım eden (kimse). (III, 1895)
gaşmer*	: 2. Sevimli, komik (kimse). (III, 1934)
gavşak	: (V) 2. Şakacı (kimse). (III, 1941)
gaybetli	: Değerli, herkes tarafından sevilen (kimse için). (III, 1943)
gaygılı	: İşini takip ederek günü gününe yapan (kimse). (III, 1945)
gaygisiz	: [gaygusuz] Telâşsız, düşüncesiz, endişesiz (kimse için). (III, 1945)
gaynağçı	: Söylentilerin doğrusunu ortaya çıkaran (kimse). (III, 1948)
gayun	: Mahcup (kimse). (III, 1952)
gebeş*	: [gebes, gebhan, gembe (II), gembes] 4. Cesur (kimse). (III, 1956)
geçgili	: [geçgel (I), geçgin -1, geçgülü, geçkel] Sözü geçen, sözü etkili, beğenilen (kimse). (III, 1962)
gedeş*	: 3. Konuksever. 5. Onurlu. (III, 1966)
gen	: (IX) [gensek] İstekli, iştahlı. (III, 1989)
geşmer	: Şakacı, her sözü ile insanları güldüren (kimse). (III, 2007)
gıflı*	: [gıcılı -1, 2; gıncıfırlı (I), gındamlı, gildanlı] 4. İstekli. (III, 2035-2036)
gımaşık	: Cana yakın, sokulgan (kimse). (III, 2044)
gımşıt	: İnce, nazik. (III, 2046)
gıyimsuz	: Yufka yürekli, merhametli. (III, 2067)
gıyneşık*	: 1. İşini kazancını bilen (kimse). (III, 2068)
gicimikli	: Boş durmayan, kendi kendine iş bulan (kimse). (III, 2072)
girgin	: Girişken. (VI, 4511)
girgün	: Güvenilir, saygı duyulmaya değer (kimse). (III, 2083)
giritili	: [gırışken, girempe, girente, girgeç, girgiç (I), girgiş, girişgin, girişik, girlek, girnük] Sokulgan, becerikli, girgin (kimse). (III, 2084)
gişi	: [gissade] 3. Zarif, kibar, soylu (kimse). (III, 2085)
gizirci	: Arabulucu. (VI, 4511)
gizzik	: Takılmayı seven, şakacı (kimse). (III, 2088)
goçak*	: [goç (II)] 1. Cesur. 2. Çalışkan, becerikli. (III, 2090)
godduş*	: 1. Gözü açık. (III, 2092)
godduş*	: 2. Usta, becerikli. 3. Görgülü. (III, 2092)
gogur	: Gururlu. (III, 2094)
goğmaz	: 1. Korkmaz. 2. Atılğan. (III, 2096)
gongun	: (II) Bir yere çabuk gidip gelmiş kimse. (III, 2101)
goñurlu	: Onurlu. (VI, 4512)
goynü alçak	: Alçak gönüllü. (III, 2111)
goz böbeği	: (II) En çok sevilen kimse. (III, 2113)
gozugara	: Pek gözlü, cesur. (III, 2113)
gökbez*	: Şakacı kimse. (VI, 4512)
gökçek*	: (I) [göğcek (I) -1, göğçek, gökcek, gökcen, gökçecik, gökçen (I), gökçeyh] 2. Cesur. (III, 2136)
gömük	: (V) Güldürücü, taklitçi (kimse). (III, 2151)

gönç*	: (II) 1. Şen, neşeli. 2. Gamsız, kedersiz. (III, 2152)
gönü alçak	: Alçak gönüllü, kurumsuz. (III, 2155)
gönü	: [gönlü] Olgun. (III, 2155)
gönük	: (III) Çok duygulu (kimse). (III, 2155)
gönül uğrusu	: Gönül almayı, gönlü hoş etmeyi bilen kimse. (III, 2156)
gönüllü*	: (II) Her hangi bir işe çağrılmadan gelen, ya da yapan. (III) Değerli (kimse). (III, 2155)
görkü	: Görgülü (kimse). (III, 2161)
götrümlü	: Sabırlı tahammüllü (kimse). (III, 2165)
götürümlü	: Dayanıklı, tahammüllü (kimse). (III, 2166)
gözlengiç	: Beklenen, gözlenen (kimse). (III, 2183)
gudde*	: [gahbah, gudubaz] Akıllı. (III, 2187)
gudümlü	: Uğurlu. (III, 2188)
güleç	: Güler yüzlü. (III, 2191)
gurak	: İvecen, çabuk iş yapan. (III, 2197)
gursaklı	: İşine düşkün, çalışkan. (III, 2200)
güleğen*	: [gülec, gülecan, güleç, gülegen, gülek (IV), güleş] Çok gülen (kimse). (III, 2218)
güleyim	: Güldürücü. (VI, 4514)
gülmeşeker	: Güzel ve sevilen insanlara denir. (III, 2220)
gündem	: (I) Uysal, herşeyi kolay kabul eden (kimse). (III, 2225)
gürlek*	: (II) 1. Atılgan. 2. Neşeli. (III, 2236)
güvenç	: (I) Sevinçli. (III, 2240)
haççak*	: 1. İyi. 2. Terbiyeli. (III, 2249)
hakiyyetli	: Vefalı. (III, 2254)
hampacı*	: (II) 2. Koruyucu (kimse). (III, 2268)
haraycı	: Yardıma gelen (kimse). (III, 2285)
harazanlı	: Çalışkan. (III, 2286)
hareyçılığ	: [hareyçıl] Aracı. (III, 2288)
harfli	: Saygılı. (III, 2288)
hasıl*	: (V) Çalışkan, becerikli. (III, 2299)
havarı*	: (I) 1. Her şeyi hoş gören, aldırmayan (kimse). (III, 2309)
haylamalı	: Gayretli (kimse). (III, 2319)
hembelik	: Sırdaş. (III, 2337)
hepsem	: Uslu. (III, 2342)
hercimek	: Çalışkan. (III, 2342)
hevl	: Eli açık, cömert. (III, 2351)
heyrender	: İyilik için varlığını başkalarına dağıtan (kimse). (III, 2354)
hez	: Açık fikirli, anlayışlı. (III, 2355)
hıllı	: (I) 1. Doğru, dürüst, işe yarar (kimse). 2. İyi ahlâklı, edepli (kimse). (III, 2359)
hıntın	: İçli, duygulu. (III, 2366)
hırlı*	: [hırlıbaz] 1. İşinde doğru, uslu, iyi (kimse). 3. Hayırlı, uğurlu. (III, 2371)

hısımcak	: Akrabalarını çok seven (kimse). (III, 2375)
hiz*	: (I) 1. Duygulu. 2. Anlayışlı. (III, 2389)
hizan*	: (I) 4. Becerikli. (III, 2390)
hodul	: (I) [hadul -1, 2; hod, hodol, hodu (I), hot (IV) -1] 11. Her işe eli yatkın (kimse). (III-VI, 2393-4520)
hopalak	: [hapalak] Sevinçli. (III, 2404)
horasa	: (I) [honaza] Hoşsohbet (kimse). (III, 2409)
horata	: [harata, horantı, horta (I) -1, hota (IV)] 3. Eğlendirici, maskara. (III, 2409)
hoşimek	: Yumuşak yüzlü (kimse). (III, 2416)
hoveri	: Cömert. (III, 2421)
hoylu*	: (I) 1. Soylu (kimse). (III, 2422)
hozancı*	: 2. Şakacı. (III, 2425)
hökelekli*	: [hökerekli, höklekli, hönkürekli, höykerekli] 4. Ağırbaşlı, olgun (kimse). (III, 2429)
hönkeri	: Gururlu. (III, 2433)
huralı	: Neşeli, şen. (III, 2444)
hülün	: Çocuğuna, yavrusuna düşkün (insan). (III, 2449)
hüplümen	: Akıllı. (III, 2451)
hüt	: (II) Kavrayışlı, akıllı. (III, 2452)
hütlü	: Ağır başlı (kimse). (III, 2452)
hüveri	: Eli açık, cömert. (III, 2452)
ılık	: (II) [ılıh canrı] 2. Cana yakın, sıcakkanlı. (IV, 2472)
ılkaç	: İşini yoluna koyan (kimse). (IV, 2473)
ımgaz*	: 1. Seyretmekten hoşlanan, meraklı. (IV, 2476)
ımkrek	: Özenen, imrenen (kimse). (IV, 2477)
ımsık	: (I) 2. Gamsız, kaygısız. 4. Sır saklayan. (IV, 2477)
ımramaz	: Hiçbir şeye karışmayan, sessiz. (IV, 2480)
ırgın*	: (I) Durgun, sessiz (kimse için). (IV-VI, 2485-2486-4524)
ırgıp	: Sokulgan. (IV, 2486)
ırılı	: Her işi uygun biçimiyle, yoluyla yapan. (IV, 2488)
ışanlı	: 2. Güvenilir (kimse). (IV, 2495)
ıvgalı*	: 2. İstekli, hevesli. (IV, 2498)
ızgınlı	: Ateşli ve heyecanlı (kimse). (IV, 2500)
ızmık	: Sakin. (IV, 2500)
ibili	: İnce, narin, nazik. (IV, 2503)
ıçeñü	: [içingir] İçli, duygulu. (IV, 2505)
ıçge	: Saygılı, kibar (kimse). (IV, 2505)
ikte	: Alışkın, toyluk devresini geçirmiş. (IV, 2517)
ilfit	: 1. Açık göz, zeki. (IV, 2522)
ilgöksü	: Namuslu (kimse). (IV, 2523)
ilter	: Vatanı koruyan, kayıran (kimse). (IV, 2534)
imat*	: 1. Komik (kimse). (IV, 2535)
imirsek	: Cana yakın, sempatik (kimse). (IV, 2537)

inanca	: [inanç] Sözüne güvenilir, inanılır (kimse). (IV, 2538)
innak	: (I) Sözüne inanılır kimse. (IV, 2545)
irkin	: (I) Durgun. (II) Kendini bulmuş, yetişmiş. (IV, 2553)
irkin*	: (II) Kendini bulmuş, yetişmiş. (IV, 2553)
isdeyhli	: Dost, sevilen kimse. (IV, 2555)
ispshi	: Nazik, kibar. (IV, 2559)
isvaha	: Kibar, temiz. (IV, 2562,)
işçimen	: [işçiman, işçimen] Çalışkan, becerikli, iş bilen. (IV, 2562)
işehli	: Becerikli, işbilir, çalışan. (IV, 2562)
işerek	: [işeret] Çok iş gören, çalışan, becerikli. (IV, 2563)
işgir	: [işingir] Becerikli. (IV, 2563)
işkilli*	: (I) [içkilli] (II) Bağlı. (IV, 2564)
işkin	: İş çok seven. (IV, 2565)
işlek*	: (II) Çalışkan. (IV, 2565)
iti*	: (VI) 1. Zeki. (IV, 2569)
itişken*	: (I) 2. Uğraşan, yılmayan. (IV, 2570)
ivecen*	: (II) 2. Canı tez. (IV, 2572)
ieye*	: (II) 1. Koruyan. (IV, 2574)
iyilcik	: İçli, kolay uygulanan (kimse). (IV, 2575)
izleüçü	: Araştırmacı, arayıcı. (IV, 2577)
kacamer	: [kacemer, kacere] 2. Becerikli, çalışan. İş seven, tez iş gören. (IV-VI, 2586-4530)
kaçak	: (III) Eliaçık, cömert. (IV, 2587)
kadder	: İşini bilen, açık göz. (IV, 2590)
kadırga*	: (I) 2. Becerikli. (IV, 2591)
kahraman	: Sessiz, yumuşak huylu insan. (IV, 2599)
kalaklı	: Gururlu. (IV, 2609)
kalbibütün	: Namuslu. (IV, 2610)
kangın	: (II) Bir şeye inancı olan kimse. (IV, 2623)
kanık*	: (III) 3. Tok gözlü. (IV, 2624)
kargın*	: (II) 1. Herşeyi çok ve bol olan insan. (IV, 2661)
karnı geniş	: Hoş görüşü olan. (IV, 2667)
kasalak*	: [kasalan, kasanan, kasavan -2] Onurlu. (IV, 2673-2674)
kasalma*	: Gururlu. (IV, 2674)
kasbak*	: 1. Cömert, eli açık. (IV, 2675)
kaşka	: (II) Şakacı, güldürücü. (IV, 2681)
kaşmer	: (I) Şakacı, maskara, güldürücü. (IV, 2681-2682)
kav*	: (II) 2. Gururlu. (IV, 2687)
kavalak*	: 2. Onurlu. (VI, 4540)
kavımsak	: 1. Sevimli. 2. Akraba ve yakınlarına düşkün kimse. Cana yakın, sıcakkanlı. (IV-VI, 2690-4540)
kavruk*	: (III) 2. Âşık, sevdalı. (IV, 2692)
kavşak	: (VI) Maskara, güldürücü. (IV, 2693)
kavzamlı	: Kendini koruyan. (VI, 4541)

kaymas	: Yılmayan, cesur. (IV, 2705)
kaynak	: (II) 2. Eğlendirici, neşeli kimse. 3. Sevimli, çekici kimse. (IV, 2705)
kaynaşık*	: Oynak, canlı, kıpır kıpır. (IV-VI, 2706-4542)
kayran	: (II) Arkalayan, tutan. (IV, 2708)
kazamını	: Tutumlu, çevrimli. (IV, 2711)
kefcil	: Eğlenmeyi seven, yaşamayı bilen. (IV, 2719)
keles*	: (II) İyi, güzel huylu kimse. (IV, 2730)
keleş*	: (I) 2. Temiz yürekli. (IV-VI, 2731-4545)
kemender	: Akıllı, iş bilen. (IV, 2739)
kerameli	: Heybetli. (IV, 2752)
kerçiman	: [kerdiman] Becerikli, iş bilen. (IV, 2753)
kesenetli	: İnancalı, güvenceli. (IV, 2761)
keşmer	: Güldürücü, güldüren. (IV, 2774)
kıfı	: (II) [kıpı (I)] 2. Güldürücü, eğlendirici. (IV, 2789)
kılavlı*	: (III) [kılağılı] İştahlı, istekli. (IV, 2795)
kılbız*	: 2. Tezcanlı (kimse). (IV, 2795)
kılı*	: (III) [kıfı (III)] Şakacı, güldürücü (kimse). (IV, 2797-2798)
kıncıfır*	: (I) [kıldır (II), kılıpık (I), kınafır, kındırdak, kıpçık (III), kıpırdak -3] (III) [kıcık (IX), kıncık (IV), kıpçık (III)] 4. Anlaklı, zeki. (IV, 2807)
kıpçık*	: (I) [kıldır (VIII)] 2. Şakacı. (IV, 2813)
kırdarlı	: Ölçülü davranan, sakıngan. (IV, 2821)
kırk kırıklı	: Sıkı fıkı görüştüğü dostları çok olan. (IV, 2831)
kırkıt *	: (III) 2. Kendisinden sakınıldığı için sözü geçen, dişli. (IV, 2830)
kırnak*	: (II) Becerikli. (IV, 2835)
kıvrak*	: (II) 2. Çalışkan. (IV, 2852-2853)
kıyak*	: (I) [kıyburcak, kıyık (IX), kıynaşık (II)] (VI) 2. Yürekli. (IV, 2855)
kıyımlı	: Eli açık, cömert. (IV, 2857)
kıyışkan*	: Yürekli. (IV, 2858)
kip*	: (III) [kipi (I)] (IV) Tutumlu. (IV-VI, 2875-4562)
kirde	: (III) Usta, eli işe yatkın. (IV, 2877)
kocur	: (I) Her şeyden haberi olan, kulağı delik. (IV, 2894)
koçak*	: (I) [kocak (I) -1, koçağ, koçağ, koçbaş (I)] 1. Yürekli. 2. Eli açık, cömert. 3. İş bilen, becerikli. 4. Yüce gönüllü. 5. Konuksever. 7. Esirgemez. (IV, 2894)
koçıra	: Tutumlu. (IV, 2895)
koçyiğit*	: 2. Cömert, eli açık. (IV, 2897)
konak sahibi	: Sürekli konuk ağırlayan varlıklı kimse. (VI, 4566)
kondurak	: Bir işin ehli, becerikli, udumlu. (IV, 2917)
konusaklı	: [konuşmalı] Konuşkan, güzel konuşan kimse. (IV, 2920)
kopçur	: [koptur] 1. Tez canlı, ıvecen. (VI, 4567)
kostak*	: (I) [kosbak -1, 2; kosdak, kosga, koska, koskos (I) -1, kosmak (IV), kospak, kospis, kostaklı, kostalak, kosur] 2. Onurlu. 3. Yürekli. (IV, 2932-2933)

kotak	: (III) Yürekli, cesur. (IV, 2936)
kovak*	: (I) Yürekli, korkusuz. (IV, 2939)
kovzat	: Serbest söz söyleyen, çekinmeden konuşan. (IV, 2941)
koygun*	: (I) [koyak (II) , koyduraklı , koytan (III) , koyuk (I)] 2. Ünlü, onurlu. (IV, 2943)
koyurtgan	: Özgürlük veren. (IV, 2945)
kozan	: (II) Güldürücü, tuhaf söz söyleyen. (IV, 2947)
köhnük	: (II) Çabuk ağlayan, yufka yürekli (kimse). (IV, 2951)
köklü*	: (II) 1. Soylu, görgülü. (IV, 2954)
kökten sürme	: Soyu sopu belli, türedi olmayan, soylu. (IV, 2954)
köşlük	: Mutlu, sevinçli. (IV, 2981)
kudde*	: [kudduk] 2. Akıllı, zeki. 3. Güldürücü (kimse). (I) 2. Düşünceli. (IV-VI, 2991-4573)
kursaklı*	: (II) 1. Anlaklı, akıllı. 2. Terbiyeli, namuslu. (IV, 3010)
kurtlu*	: 4. Güldüren, neşeli. (IV-VI, 3011-4575)
kurulgan*	: (III) Onurlu. (IV, 3013)
kurumsak*	: 1. Onurlu, gururlu. (IV, 3013)
kuşkulu	: [kuşlu -2] Uykusu hafif olan (kimse). (IV, 3017)
küddüş	: [küdüş] Becerikli. (IV, 3026)
küperimli*	: Becerikli (kimse). (IV, 3042)
küşlü	: Mutlu. (IV, 3053)
küştahlı	: Her yerde, her zaman neşeli, üzüntüsüz kimse. (VI, 4581)
kütlü	: (II) Ağırbaşlı, onurlu. (IV, 3055)
lâdim	: Yaptığına acıyan, pişman. (IV, 3059)
lafkörük	: Konuşkan, tatlı dilli. (IV, 3059)
lengerli	: Ağırbaşlı, onurlu. (IV, 3073)
lök adam	: Tokgözlü, cömert. (IV, 3091)
lök gibi	: (I) Ağırbaşlı, oturaklı. (VI, 4583)
lökeş	: [lökgeş] Davranışları ağır, durgun (kimse). (IV, 3091)
löllüş*	: Ağırbaşlı (kimse). (IV, 3092)
makane gibi	: Çalışkan. (VI, 4585)
manaviş	: Çabuk davranan. (IV, 3118)
manca	: Sevimli. (VI, 4587)
mancakanca	: İhlidışlı, çok yakın olan kimseler için. (IV, 3118)
mancar	: (I) Davranışlarıyla başkalarını güldüren, soytarı. (IV, 3118)
maslah	: [maslak -2] Şakacı, güldürücü. (VI, 4589)
maslak	: (I) Güldürücü, şaşırtıcı, beklenmedik biçimde konuşan. (IV, 3133)
matarakçı	: 1. Şamatacı. (IV, 3137)
matırak*	: [matarakçı -2 , matırakçı] 2. Şakacı, eğlendirici. (IV, 3137)
mazak*	: (I) [mazık (I) -1 , mazzak (I)] (II) Şakacı, neşeli (kimse). (IV, 3144)
meğirsek	: [meğersek , mersek , meyirsek -1] Yavrusuna çok düşkün insan. (IV, 3151)
mehdah	: Şakacı, eğlendirici. (VI, 4592)
mehirsek	: Sevgisi gerçek ve sürekli olan. (IV, 3152)

menes*	: (I) İyimser (kimse). (IV, 3162)
menşur	: [manşır] Tanınmış, ünlü. (IV, 3166)
merdim	: (II) Uslu (mazlumla birlikte kullanılır). (IV, 3168)
merim	: (I) Uysal, yumuşak, ince (kimse). (IV, 3170)
metin	: Ünlü, tanınmış. (IV, 3175)
mezeke	: [mezaka, mezake, mezek, mezzak] 1. Maskara. (IV, 3177)
mısmıl	: (I) 1. Uysal. 2. İyi. 3. Kendi kabuğuna çekilmiş, el içine karışmayan (kimse). 4. Temiz iş yapan (kimse). (IV, 3191)
mışık*	: (I) Güldürücü, taklitçi (kimse). (IV, 3193)
mızgır*	: (I) [mızgirt (II), mızkıç -1] (II) 1. Çalışkan. (IV, 3195)
midilli	: Çok söz bilen. (IV, 3198)
motuk*	: (I) İnsancıl. (IV-VI, 3212-4600)
muğallip	: Neşeli, şakacı, taklitçi. (IV, 3217)
mutu	: Arkadaş canlısı, dost. (VI, 4602)
mükrek	: Sevecen. (IV, 3229)
mülüs	: Uslu. (IV, 3229)
münevli	: Akıllı. (VI, 4603)
müsürman	: Suçsuz. (IV, 3231)
naḥelif	: Güldürücü, eğlendirici konuşan kimse. (VI, 4604)
naneci	: Kibar ve canının değerini bilen. (IV, 3240)
nargan	: Soylu. (IV, 3240)
naşal*	: (I) [naşsal (I) -1, 3] 1. Güler yüzlü, neşeli. (IV, 3241-2342)
naşsal	: (I) 4. Açıkgoz. (IV, 3242)
nazlım	: Sessiz ve uysal. (IV, 3243)
netrek	: (II) Komik, neşeli. (IV, 3249)
nezik	: (I) [nezük (I), nezzük] Davranışları ince ve saygılı olan. (IV, 3251)
nicimli	: Tokgozlu. (IV, 3252)
nikaplı	: Eğitim görmüş, ince davranışlı kimse. (VI, 4608)
nuzurnaz	: Hoşa gidecek sözler söyleyen. (IV, 3257)
oba	: (I) Zekâ ve yetenekleri olağanüstü işler başaracak kadar üstün olan kimse, dâhi. (V, 3261)
ocaklı	: Soylu aileden gelen. (V, 3265)
ocaktan	: Soylu, duygu, düşünce ve davranışları ince olan. (V, 3265)
oflaz*	: (III) [ohlaz (III)] 1. Cömert. 2. Konuksever. 3. Cesur. 4. Oturaklı. 8. Becerikli. (V, 3267)
oğarman	: Usta, onarıcı. (VI, 4611)
oğuz*	: 3. Uslu (kimse). (V, 3274)
okkalı	: 1. Ağırbaşlı, uslu. (VI, 4613)
olcacık	: Çalışkan, becerikli. (V, 3279)
olçum*	: (I) [ölçüm (II)] 1. Eli işe yatkın, becerikli, usta. (V, 3279)
onak	: Elinden iş gelen, becerikli. (VI, 4615)
oñat	: (I) 2. İyi yaradılışlı, namuslu. (V, 3284)
ongun*	: (IV) [oñgun] Kutlu, uğurlu, beğenilen (kimse). (V) Tapılan kişi. (VIII) Kurtulmuş, onmuş. [oñ (I)] 1. Mutlu. (V-VI, 3285-4616)

orannamacı	: Şakacı. (VI, 4616)
orçacı	: Arabulucu, kavga edenleri ayıran. (V, 3289)
osgan	: Akıllı. (V, 3293)
osmanlı	: (I) 1. Görmüş geçirmiş. 2. Düşündüğünü çekinmeden söyleyen. (V, 3293)
oşığ	: Âşık. (VI, 4617)
oturağlı cezve	: Akıllı başında, anlayışlı. (VI, 4618)
oturaklı*	: (II) [oturağlı] 1. Ağırbaşlı, davranışları ölçülü kimse. (V-VI, 3299-4618)
oturamaklı	: (I) Ağır, davranışları ölçülü olan. (V, 3299)
oturgun	: (I) [oturğan, oturuşğan, oturuşkun] Olgun, ağırbaşlı. (V, 3299)
oyanta	: 1. Başkalarına uymayan insan. (V, 3302)
oynak*	: (I) 1. İş bilen (kimse). (V, 3304)
ozan*	: (I) [ozancı] 3. Şakacı, güzel ve tatlı konuşan. (V, 3307)
ödekli	: Yürekli. (V, 3312)
ödürgü	: 1. Uykudan tez uyanan. (VI, 4622)
ödürgüç	: Hızlı, tez yürüyen. (VI, 4622)
öflü	: Ünlü. (V, 3315)
öge	: Dahi. (V, 3315)
öğdüç	: Sevindirici haberler getiren, muştucu. (V, 3316)
öğrence	: 2. Öğrenmek üzere olan, öğrenmeye çalışan. (V, 3319)
öğrenik	: [öğrenig] Öğrenmiş, öğretilmiş, toyluğu geçmiş. (V, 3319)
öğlülü	: Tanınmış, iyi bilinen, ünlü. (V, 3321)
öğünbeç*	: [öğübet, öğüncek, öğüneh, öğüngeç, öğüngeç] Onurlu. (VI, 4624)
öğür*	: (II) [övür (I) -1, öyür (I)] 4. Birbirinden ayrılmayan, birbirine alışık, yakın (insan). (V, 3323)
ölgün*	: (I) 1. Acıma duygusu olan, yufka yürekli. (V, 3334)
öngel	: Ağırbaşlı. (V, 3341)
örekli	: Tez ve çok iş yapan. (VI, 4628)
örflü*	: (I) 1. Saygı uyandıran, sayılan (kimse). 2. Sözünü geçiren, yetkili (kimse). (V, 3348)
örkir	: İyi iş yapan. (V, 3350)
ötgün*	: (I) [ötegen -1] 2. Ünlü (kimse). (V, 3359)
ötkün	: [ötegen -1] 1. Konuşkan. 2. Sözü geçen, saygın. (VI, 4630)
övgülü	: Övülen. (V, 3365)
öycül	: Öncül, işe ilk başlayan. (VI, 4631)
özden	: (I) Soyca temiz (kimse). (V, 3371)
özek*	: (IV) 2. Çalışkan. (V-VI, 3371-4632)
özge	: (III) 1. Şakacı. 2. Cana yakın, sıcakkanlı. 3. Yürekli, gözü pek. (V, 3373)
özgümen	: Anlayışlı. (VI, 4633)
özke	: (II) 2. Temiz yürekli. (V, 3374)
özü baydı*	: Gözü pek. (V, 3375)
özü doğru	: Güvenilir, iyi yaradılışlı (kimse). (V, 3375)

özü yufka	: [özü yuha] Acıma duygusu çok olan, yumuşak yürekli. (V, 3376)
özü	: (III) 2. Cana yakın (kimse). (V, 3375)
pallotçu	: Söz ve davranışlarıyla çevresindekileri güldüren (kimse). (V, 3389)
panıs*	: (I) [panis] 1. İleriyi düşünerek gerekli şeyleri evinde bulunduran. (V, 3393)
panus*	: (I) [panız] 2. İleriyi düşünerek ölçülü davranan. (VI, 4637)
paryandı	: (I) Ünlü, tanınmış. (V, 3405)
pasalak*	: Onurlu. (VI, 4640)
patahçı	: Sabahları erken kalkan. (V, 3409)
pedi*	: (I) Açıkgöz. (V, 3421)
petenteli*	: 2. Becerikli, açıkgöz. (V, 3438)
pırlangıç	: Çevik, becerikli, zamanında iş yapan. (VI, 4648)
pirpiri*	: (I) 2. İvecen. 3. Bir işi iyi yapan, usta. (V-VI, 3461-4651)
pohpohcu	: Eli açık, gereğinden çok harcayan. (V, 3469)
pupuma	: Yumuşak kalpli (kimse). (V, 3488)
riravut*	: (II) Korkusuz. (VI, 4391-4841)
sak	: (I) [sayah, sayak (II), sok (II), sah (I)] 1. Uyanıkta, tetikte. 2. Uykusu hafif kimse. 3. Duygulu, sezek. (V-VI, 3518-4664)
saklangıçlı	: Tutumlu. (V, 3522)
saklımlı	: Gereçlerini, nesnelerini iyi ve tutumlu kullanan kimse. (VI, 4665)
saksemit	: Uslu. (VI, 4666)
sapkın*	: 2. Her şeyi bilen, bilgili. (V, 3543)
sargın	: (I) [sarğın] 1. Candan, yakın, sıkı fıkı. 2. İlgi çekici. 3. Tutkun. 1. Girgin. (VI, 4673)
sarlak	: Sokulgan, girgin. (V, 3549)
sarnak	: Konuğa yakınlık, içten ilgi gösteren kimse. (VI, 4674)
savassız	: Tezcanlı. (V, 3555)
sayar	: Kendisinden çekinilen, sayılan. (V, 3560)
sayılğan	: Kendisini saydıran. (V, 3561)
saykal	: (I) 1. Saygın, seçkin. 2. Tanınmış. (VI, 4678)
sebepli	: 2. Uğurlu. (V, 3565)
selek*	: (I) 1. Eliaçık, cömert. (V, 3577)
selme*	: (II) Tezcanlı, evcen. (V, 3579)
sezek	: Duygun, duyarlı, tez sezen. (VI, 4689)
sezgili	: [sezişli] Anlayışlı, duygulu, içli. (V, 3601)
sezgin	: Duygulu. (VI, 4689)
sığıç	: Sığınan kimse. (VI, 4690)
sıkı*	: (I) [sıka, sıkıç, sıkırcım (II)] (II) Tutumlu. (V-VI, 3607-4690)
sıllı sıtırılı	: Şanslı, talihli. (V, 3610)
sımk*	: (III) 3. Utangaç. (V, 3613)
sıpor	: Dayanacak kimse, dayanak. (V, 3616)
sıtaralı	: [sıtralı] Cana yakın, sevimli. (V, 3622)
sıylı	: Saygıdeğer. (V, 3628)
silik*	: (I) 5. Uysal (kimse). (V-VI, 3636-4698)

sinçli	: Özenli, dikkatli. (VI, 4699)
sirdaş	: Sırdaş. (VI, 4700)
siyeç	: (III) Alıcı, istekli. (V, 3652)
solata	: Güldürücü (kişi). (V, 3662)
sorgan	: Araştırmacı, ilgilenen, öğrenmek isteyen. (VI, 4705)
soyasürmi	: İz süren, suçu ortaya çıkaran kimse. (V, 3671)
sözü geçgel	: Sözü geçen, saygın kimse. (VI, 4708)
sufrası açık	: 1. Eliaçık. 2. Konuksever. (V, 3690)
suğumsuz*	: 2. Tokgözlü. 3. Tez canlı. (V, 3691)
sumuçlu	: İstekli, hevesli. (V, 3697)
sunturlu*	: (I) 1. Görkemli, saygın. (V, 3699)
südü sümüğü temiz	: Soyu sopu temiz. (V, 3707)
sülefe	: Eliaçık. (V, 3709)
sümtük*	: (II) 4. Uysal. (V, 3715)
sündük*	: (II) 2. Uslu. (V, 3715)
sünnü	: 1. Soylu. 2. Acıma duygusu olan, bağışlayıcı. (VI, 4715)
sütlü goyun	: Yararlı kişi. (V, 3729)
sütlü göllü	: Çok yararlı ve paralı. (V, 3729)
süürlü	: İyi yazgılı, talihli. (V, 3730)
süydürücü	: Çalışkan, eliaçık. (V, 3730)
süygün	: (II) 1. Sözü tutulan, değer verilen kimse. (V, 3730)
süyümcü	: Muştucu. (V, 3732)
süyümlü	: Sevimli. (V, 3732)
şabab	: Sevimli, güldürücü kimse. (VI, 4719)
şaddak*	: Şakacı. (V, 3734)
şadraz	: Çıkardığı oyunlarla çevresindekileri oyalayan, şen. (V, 3735)
şahbaz*	: [şabbaz -1, şahpaz (I) -1, 2; şöhbaz] 1. Atılgan, becerikli, iş başaran. 2. Hızlı, çabuk, çevik. (V, 3736)
şahin	: Çevik, becerikli, tuttuğunu koparan. (V, 3736)
şakalak	: (II) Davranışlarında çekingen olmayan, atak kimse. (VI, 4720)
şakaman	: [şakıman, şamikon] 1. Alçak gönüllü. 2. Şakacı. (VI, 4720)
şakar	: Şen, şakrak. (V, 3737)
şakkaban	: [şakraban] Güldürücü, şaklaban. (V, 3738)
şaklayan	: Çok ve ilgi çekici konuşan. (V, 3739)
şalakca	: İyi iş gören. (V, 3741)
şalkada	: Şakacı. (V, 3741)
şamakon*	: Şakacı. (V, 3743)
şamkon	: Dikkatli. (V, 3743)
şanlı*	: [şannı] 1. Onurlu, ünlü. (V, 3744)
şansı yörük	: Şanslı, şansı yardım eden. (VI, 4721)
şapkapan	: [şapkapıcı] Hızla kapan, açık göz. (V, 3746)
şapşal*	: (I) [şapşak (IV) -2, 3; şapşalak (III) -2, şavşalak] 7. Eliaçık, geniş yürekli. (V, 3748-3749)
şapşalak*	: (III) [şapşup (I), şarpşurp] 1. Tezcanlı. (V, 3749)

şargada*	: (I) [şalkada (II), şarğada, şarkada (II), şarkadak, şarkata, şergada, şerhata, şerkada, şerkade, şernaz, şargıda, şaraşor, şelege, şerhata] 3. Güleç. (V-VI, 3750-4722)
şataf	: (II) 2. Güleç. Neşeli. (V-VI, 3754-4723)
şataflı*	: (I) [şatafalı] 1. Neşeli, eğlenceli. 3. Tezcanlı. (II) [şatarath, şatavlu] (V, 3754)
şatdakçı	: Şakacı, güler yüzlü. (V, 3754)
şatır*	: (I) Tatlı, canayakın. (VI, 4723)
şavar	: (I) Şakacı. (V, 3755)
şaze	: Şen. (V, 3757)
şebili*	: Açıkgoz. (V-VI, 3757-4724)
şelefe	: (I) Şen, şakrak. (V, 3759)
şelek*	: [şellâvî] (XI) Attığı taşla ereğini bulan kişi. (V, 3760)
şelfe	: Ayağına çabuk. (V, 3760)
şellav	: Şakacı. (V, 3760)
şellâvı	: Eliaçık. (VI, 4724)
şembel	: Şakacı. (V, 3761)
şembelek	: (I) Güldürücü, oyuncu. (II) Eline çabuk. (V, 3761)
şengil	: İçtenikli, candan davranışlı. (V, 3762)
şenk	: İşi yolunda, keyfi yerinde. (V, 3762)
şeremet*	: [şeremetli] Çalışkan, becerikli, eli çabuk. 1. İvecen, tez canlı. (V-VI, 3764-4725)
şihrana	: Arkalı, adamı olan. (V, 3768)
şirah*	: 2. Sevinçli, şen. (VI, 4727)
şitih	: Güler yüzlü. (V, 3775)
şivara	: Âşık. (VI, 4728)
şibri	: Becerikli, akıllı. (V, 3777)
şimşek	: (III) Girişken. (V, 3781)
şipidik	: (II) İvecen, tez canlı. (V, 3784)
şıslah	: Şakacı. (V, 3789)
tamada	: Sözü geçen, buyurucu, ileri gelen (kimse). (V, 3818)
tamşa	: (I) [tamışa -3] Eğlendiren, güzel ve tatlı konuşan, geveze. (V, 3820)
tanılğan	: Tanınmış, ünlü (kimse). (V, 3822)
taplı*	: (III) Özenli, dikkatli. (V, 3829)
tarkarın	: Tez canlı. (V, 3836)
taşdöven*	: (I) 2. İşbilir, becerikli. (V, 3841)
taşkalacı*	: Şakacı. (V, 3842)
tatalacı	: (II) İvecen kimse. (V, 3844)
tavat	: Bağımsız. (V, 3848)
tavlı	: İstekli. (II) İvecen. (V-VI, 3849-4745)
taya*	: (VI) Koruyucu. (V, 3853)
tecekli	: Tutumlu, hesabımı bilir. (V, 3858)
teceren	: Becerikli. (V, 3858)
teftana*	: [teftane] Akıllı. (V-VI, 3861-4748)

teğli	: Becerikli. (V, 3861)
tek	: (I) [tekin (II) -2] Uslu. (V, 3864)
tekin	: (II) 1. Uyanık, tetikte. (I) Uslu. (V-VI, 3867-4749)
telehli	: (I) 1. Sanattan anlayan kimse. 2. İnce düşünceli. (II) Düşkün, tutkun. (III) İyi yazgılı, talihli. (V, 3870)
telesik	: [telesük, telasük] 1. İvecen. (V, 3872)
telsik	: Tez canlı, ivecen. (V, 3874)
temerik	: Çalışkan, becerikli, işbilir. (V, 3877)
tenceme	: Geçim sıkıntısı çekmeyen. (V, 3879)
teper*	: 1. İyi huylu. (V, 3885)
tetik*	: (I) [tedik -1, 2, tetük] 1. Uyanık, açık göz. 2. Çabuk davranan. 3. Becerikli. (V, 3900-3901)
tevge*	: (I) [tevgi] 4. Kendi halinde, uysal. 5. Akıllı, işbilir. (V, 3904)
tevke*	: 4. Saf, temiz kalpli. (V, 3905)
tıkgöz*	: 1. İnce, kibar. (V, 3912)
tıpıl	: Çok akıllı. (V, 3919)
tırıntaz	: İnce, kibar. (V, 3922)
tibili	: (II) Açık göz. (V, 3930)
tilbi*	: [tifni] 1. Uyanık, duygulu. 2. Ölçülü, tutumlu (kimse). 3. Yemekte titizlik gösteren, herkesin pişirdiği yemeyi yemeyen (kimse). (V, 3932)
tingoz*	: [tingaz, tingöz, tinyaz, tıngo, tıngafa, tinkoz] 4. Açık göz, işini bilir. 3. Anlayışlı, ince düşünceli. (V-VI, 3937-4765)
tiremen	: İyi huylu. (VI, 4766)
tirendez	: [tırındaz, tirendez, tırındaz, tırıngez (I), tirantez, tirendiz, tirengez -1, tırıntaz, tirindez] İnce davranışlı, duygulu kimse. (V-VI, 3939-4766)
tirengez	: 3. Tutumlu. (V, 3939)
tiz canlı	: İvecen, canı tez. (V, 3944)
tolho	: Yalın, gösterişsiz yaşama yanlısı, kalender. (V, 3955)
tomaz*	: 4. Şen, şakacı, güldürücü. (V, 3957)
tombul	: (I) Sevimli. (VI, 4769)
tor*	: (I) [torlak (I) -1, toraşan] 7. Tok gözlü. (V, 3968-3969)
torum	: (II) Kibar. (V, 3972)
totabaz	: Güler yüz gösteren, hoş davranan. (V, 3976)
töke*	: (II) Saf, temiz. (V, 3980)
töllü	: (I) Çok iyi, güçlü, erkli. (V, 3982)
törel*	: (I) 1. İyi. (II) 1. Konuk ağırlamayı seven, sofrası açık. 2. İyi eğitilmiş (kimse). 3. Soylu. (V, 3985)
tuğkun	: İzinsiz yanına varılmayan, varlıklı, saygın. (V, 3988)
tullaşa	: Becerikli. (V, 3989)
tumuşgun	: Korkusuz, yürekli. (VI, 4776)
tun	: (II) Saygı gösterilen, saygın. (V, 3994)
tutamaklı	: 1. Çevrimli, tutumlu. 2. Eli işe yatkın, becerikli. (V-VI, 4001-4778)
tutamık	: [tutanak -1] Yardımcı. (VI, 4778)

tutkun	: (II) Ana, baba vb. kimseye bağı, düşkün. (VI, 4778)
tutkun	: (II) Bir şeye ya da birine düşkün, bağı (kimse). (V, 4001)
tutucu	: (II) Tutumlu. (V, 4003)
tuyğun	: 1. Aşık, vurgun, tutkun. (VI, 4778)
tülek*	: (I) [tölek (I), tüleh] 1. Açık göz. 2. Saygın (kimse). (V-VI, 4008-4009-4779)
tütkun	: Âşık. (V, 4017)
tüz	: Töreye, yasaya uygun davranan, âdil. (V, 4020)
uçkun*	: (VII) 2. Becerikli, eli tez. (VI, 4023-4783)
uğru açık	: Bahtı açık. (VI, 4029)
uğuk	: Uğurlu. (VI, 4030)
uğumlu	: Uslu, ağırbaşlı, onurlu, azla yetinen. Uğurlu, uğur getiren. (VI, 4031-4785)
uğurlu	: Yararlı (insan için). (VI, 4032)
uğuz*	: [uğuzana] 1. Uslu, akıllı, uysal. (VI, 4033)
ulak*	: (I) 1. Her zaman el altında bulunan kişi, yardımcı. 2. Aracı. (VI, 4034-4786)
ungan*	: 1. Onmuş kişi. 2. Yürekli. (VI, 4041)
ungut	: Sessiz. (VI, 4041)
urgun	: Âşık, vurgun. (VI, 4788)
uskut	: Sessiz, uslu. (VI, 4045)
uslu*	: Sözü dinlenir kişi. (VI, 4045)
uslup	: (I) Akıllı. (VI, 4045)
usluplu	: Uslu, terbiyeli. (VI, 4045)
uyanık	: Gözü açık, işini bilir. (VI, 4049)
uyman	: Sevimli. (VI, 4791)
uysal*	: (I) Evcil. (VI, 4053)
uz*	: (I) 1. Doğru, temiz, uslu, dikkatli (kişi için). 2. Uysal, yumuşak yapılı (kişi için). (II) Becerikli, akıllı, anlayışlı. (III) [uzcu]. 4. Saygılı. (VI, 4054)
üdürgü gibi*	: Girişken. (VI, 4060)
ünek*	: (I) Ünlü. (VI, 4067)
ürek	: (I) 2. Hızlı. 3. Eli çabuk, çok iş çıkaran. (VI, 4070)
ürlü	: Şanlı, şerefli. (VI, 4071)
ürüşen	: Tez canlı. (VI, 4074)
üsanlı	: Şanlı. (VI, 4797)
üsküdar	: (II) Çalışkan. (VI, 4075)
üteleyh	: Tez canlı. (VI, 4799)
üzegelen	: Seçkin. (VI, 4086)
üzü yola	: [üzü yumuşah] Söz dinler, uysal (kimse). (VI, 4802)
varaşath	: [varışath, varışlı] Anlayışlı, akıllı. (VI, 4093)
varımlı varışlı	: Konuşkan, girişken, yatımlı, eli açık. (VI, 4093)
verelli	: Eliaçık. (VI, 4097)
vergili	: (II) [verimli (I -2, virgili (II))] Eliaçık. (VI, 4098)

vurğun	: Âşık, tutkun. (VI, 4808)
yablımaz	: Güldürücü, hokkabaz. (VI, 4115)
yağşagalelli	: Güldürücü, eğlendirici (kimse). (VI, 4126)
yağşah*	: [yağşak, yahşak, yakşak] 2. Girişken. (VI, 4127)
yakımsak	: Cana yakın, uysal, çabuk alışan. (VI, 4131)
yalabık*	: (III) [yalabuk (VI)] 2. Girişken. (IV) [yalabuk (II), yalamuk VII] (V) 2. Kavgada üstün gelen. (VI, 4134)
yalavuş	: 2. Cana yakın, tatlı dilli yumuşak başlı. (VI, 4143)
yaldır*	: (IV) Açıkgoz. (VI, 4145)
yahımı alçak	: Alçak gönüllü. (VI, 4147)
yahıncak	: [yahın (IV), yahıncak, yahıncak (I)] 2. İnce, narın (kimse). (VI, 4148)
yallı ballı*	: Zarif. (VI, 4149)
yalpapak*	: (VI) Güler yüzlü, şen, sevimli. (VI, 4151)
yaman*	: (II) İşbilir. Becerikli. (VI, 4155-4814)
yan yürek	: Bağışlayıcı, yufka yürekli. (VI, 4177)
yanaş, yañaş *	: 1. Ağırbaşlı, sessiz, soğukkanlı. (VI, 4162)
yangal*	: (II) 2. Sıcakkanlı. (VI, 4166)
yangaza	: [yangaz (I) -2] Takılmayı seven, güldürücü. (VI, 4166)
yangılı	: (I) 2. Sıcakkanlı. (VI, 4167)
yangın*	: (I) [yangılı (I) -1, 2, 3, 4; yangunlu (I), yanık (I)] 1. Sevdalı. 2. Bağlı, düşkün, candan seven. (VI, 4167)
yangınlık	: (II) Sevimli. (VI, 4168)
yanış	: [yağış (II), yâniş (III)] Akıllı, açıkgoz. (VI, 4173)
yantiri	: (IV) Yardımcı, akıl verici. (VI, 4177)
yapalah*	: (II) [yapalak] 2. Sevimli. (VI, 4178)
yarıman	: Çalışkan. (VI, 4816)
yarsık	: Tutkun, vurgun. (VI, 4191)
yatan	: (I) Uz, eli yatkın. (VI, 4201)
yatımlı	: (I) Uysal, uslu. (II) Becerikli, eli yatkın. (VI, 4201)
yatkın	: (I) [yatgın (I), yatık (X), yatıkın (I)] 1. Alışkın, usta, becerikli. 2. Uslu, ağırbaşlı, uysal. (VI, 4204)
yavrak	: Cana yakın. (VI, 4207)
yavuklu	: 2. Âşık, seven. (VI, 4818)
yavuz*	: [yavıa -1, 2; yavız] 1. İyi, güzel, iyi huylu. 3. Eliaçık. 4. Becerikli, çalışkan. (VI, 4210)
yayan semen	: Kalender. (VI, 4211)
yegin akıllı	: Çok akıllı. (VI, 4225)
yegin*	: (I) [yellin] 2. Tez davranışlı, tez canlı, atılğan. (VI, 4225-4820)
yegin*	: (I) [yağın (III), yegin (I), yeyin (I) -1, 2] 1. Çalışkan. 2. İyi, uslu. 3. İyiliği yardımcı seven. 6. Üstün, yenmiş. (VI, 4225-4226)
yeğrek	: (II) İyiliksever. (VI, 4230)
yekte	: (II) 1. Yenen, üstün. (III) Akıllı. (VI, 4232)
yeleşen*	: (I) [yeldürüç, yelegen] İvecen, canı tez. (VI, 4233)
yelgin*	: (I) 2. Tez giden. (VI, 4236-4820)

yelli*	: (V) Oturaklı. (VI, 4239)
yepelek	: (V) Sevimli. (VI, 4250)
yerincek	: Alçak gönüllü. (VI, 4253)
yerinden	: Soylu. (VI, 4253)
yertmeç	: (I) Uyan, bağlı olan (kimse). (VI, 4256)
yetik*	: (II) [yetük (II)] 1. Bir işten, durumdan bilgisi olan. 2. Bilgili, olgun, ağırbaşlı. 3. Sorumlu. 4. Ermiş. (I) 2. Becerikli. (VI, 4259-4822)
yılabazan	: Çevik. (VI, 4266)
yıldızı dişi	: (I) [yıldızı hoş] Sevimli, cana yakın. (VI, 4270)
yılmancık	: Yürekli yılmaz. (VI, 4274)
yırıh*	: (III) Girgin. (VI, 4276)
yırtak	: Hakkını almakta kavgadan çekinmeyen, becerikli. (VI, 4276)
yıvrık*	: (I) [yıvrık] Terbiyeli, sessiz. (VI, 4277)
yiti	: İyi, güzel. (VI, 4824)
yitişkin	: Ergin, olgun. (VI, 4284)
yivrük	: Canı tez, işine hızlı, kıvrak. (VI, 4286)
yolağ	: (VI) [yolak] Haklı, doğru yolda olan. (VI, 4291)
yolpak	: (II) 1. Tatlı dilli, konuşkan. 2. Uysal. (III) Çalışkan, çevik. (VI, 4292)
yordamlı*	: (I) [yoldam -2, yoldamlı, yondemli, yurdamlı] 1. Eli yatkın, becerikli, hünerli. 2. Düzenli. 3. Eğitim görmüş. (VI, 4299)
yorsak	: Uysal. (VI, 4300)
yovuz	: Uslu, ağırbaşlı, çalışkan. (VI, 4303)
yönatça	: Özenli, uyanık. (VI, 4307)
yöndemli	: 2. Çevik, çalışkan. Eli işe yatkın, becerikli. (VI, 4308-4826)
yönet	: (III) Yatkın, becerikli. (VI, 4309)
yönnü	: 1. Akıllı, yol yordam bilen, görgülü. (VI, 4309)
yöntemli*	: [yöndemli -1, 3; yördemli] 1. Becerikli, eli uz, yoluyla yordamıyla iş yapan. 4. Uysal, olgun (kişi). (VI, 4309)
yuha*	: (I) [yuha] 2. İnce, duyarlı. (VI, 4315)
yuka*	: (II) 1. İncelikli, duyarlı (kimse). (VI, 4315)
yularsız	: Uysal (kimse). (VI, 4316)
yumru yumru*	: Sevimli. (VI, 4318)
yumuğ gözlü	: Yumuşak yaradılışlı, duygulu. (VI, 4827)
yumuk	: (III) Uysal, sessiz, ağırbaşlı. (VI, 4319)
yumuş ehli	: Söz dinleyen, her istenileni yapan. (VI, 4320)
yumuşcu	: Uysal. (VI, 4320)
yügrük*	: (I) [yögrük, yörügen, yörük (II) -1, 3; yürük, yuvruk, yügrük, yürük (I), yüvrük (I), yüyrük] 1. Çalışkan, eline ayağına çabuk. 2. Yürekli. (VI, 4327-4328-4828)
yüreği yuka	: Başkasının acısına, üzüntüsüne dayanamayan, acımalı. (VI, 4334)
yüreği ziz	: Acımalı, yufka yürekli. (VI, 4334)
yüze gelen	: Seçkin. (VI, 4338)
yüzü yirde*	: Alçak gönüllü, uysal, iyi huylu. (VI, 4341)
zağ	: (III) Mutlu. (VI, 4343)

zağlı*	: (III) İstekli. (VI, 4345)
zarrak	: Güldürücü. (VI, 4352)
zartalaklı*	: [zartaklı, zartanaklı, zartaraklı, zartaralaklı] 2. Cesur, erdemli. (VI, 4353)
zartlı*	: (II) 2. Ağırbaşlı, bilgili. (VI, 4352)
zavarcı	: Atak. (VI, 4832)
zerefetçi	: Şakacı. (VI, 4834)
zeyinli	: Akıllı. (VI, 4365)
zeyli	: Hızlı giden, çevik. (VI, 4365)
zeyrek	: (III) 1. Eli uz. 2. Akıllı. (VI, 4365)
zıpçık*	: (VII) Acar. (VI, 4376)
ziravut	: (II) Yürekli, korkusuz. (VI, 4841)
zirek*	: 1. Açık göz, akıllı, çalışkan. 2. Eli çabuk. (VI, 4391)
zirink	: Tez iş yapan. (VI, 4841)
ziyrek*	: Becerikli. Akıllı. (VI, 4393-4841)
zobu*	: (I) [zobandık, zoburannı, zobut (II), zotu] 2. Onurlu. (VI, 4393-4842)
zonturlu*	: Oturaklı. (VI, 4396)
zorlu*	: (I) [zollu, zoylu] 1. İyi. (II) [zorlu topuzlu] 3. Yürekli, cesur. (III) 1. İnandırıcı konuşan, girgin. 2. Dikkatli. [zorbaz] 1. Beğenilen. (VI, 4398-4843)

Araştırmaya konu olan Derleme Sözlüğü'nde geçen sözcükler, bireyleri olumlu yönleriyle tanımlama konusunda hem anlamsal hem de bağlamsal açıdan büyük bir çeşitlilik sunmaktadır. Bu çeşitlilik, toplumun “iyi insan” tanımına dair güçlü bir sosyo-kültürel yansıma oluşturmaktadır. Örneğin, akıl ve kavrayış alanında kullanılan “acebe, annışlı, bilikli, cus ve bilecen” gibi sözcükler bireyin, muhakeme gücü ve entelektüel birikimi üzerinden değer kazandığını gösterir niteliktedir. Ayrıca bu sözcüklerin varlığı, özellikle bilgiye ve sezgiye dayalı bir zekâ tanımının Anadolu halk kültüründe güçlü şekilde yer aldığını düşündürmektedir.

Benzer biçimde, cesaret ve atılganlık niteliklerini yansıtan “acar, afit, cöfü, delibaş ve dabanlı” sözcükleri toplumun; mücadeleci, girişken ve gerektiğinde öne çıkan bireyleri olumlu olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir. Bu sözcükler aynı zamanda bireyin topluluk içindeki konumunu belirleyen bir davranış haritası da sunmaktadır.

Çalışkanlık ve beceriklilik, özellikle üretime dayalı kırsal yaşamda temel erdemlerden biridir. Bu kapsamda “amaret, başaratlı, beşirikli, bicirikli ve apırcın” gibi sözcükler emeğin, iş bilirliliğin ve çözüm üretme becerisi gibi özelliklerin dilin hafızasında önemli bir değer olarak kodlandığını göstermektedir.

Toplumun cömertlik, yardımseverlik ve içtenlik gibi ahlaki niteliklere verdiği önemi gösteren “açık el, bağrıyrtık, ekselek, elbaydan ve coştar” gibi örnekler bireyin maddi ya da manevi paylaşımcı yapısını olumlamaktadır. Bu tür sözcüklerin sıklığı, dayanışma kültürünün ve “eli açık insan” idealinin dildeki yansıması olarak değerlendirilebilir.

Şakacılık, güler yüzlülük ve neşeli olma özellikle sosyal ilişkilerde tercih edilen özellikler arasında yer almaktadır. Konuyla ilgili “cönk, comaz, calkazan, demşek” sözcükleri bu yönüyle dikkati çekmektedir. Söz konusu örnekler, mizahı ve neşeyi olumlu sosyal özellikler olarak kabul eden bir bakış açısını temsil etmektedir. Ayrıca “anurlu (onurlu), dayı (iyi, eliaçık), ambık (olgun,

tokgözlü), dek (namuslu), elhırız (dürüst)” gibi sözcükler kişisel erdemler ve ahlaki sağlamlık üzerinden tanımlanan bireylere duyulan saygıyı göstermektedir. Bu sözcükler aracılığıyla halk dilinde ahlaki değerlere dair bir söz varlığı ağı kurulmuştur.

Konuyla ilgili olarak verilen örnekler, dilin yalnızca iletişim aracı değil aynı zamanda bir değerler sistemi olduğunu da ortaya koymaktadır. Her bir sözcük, toplumun bireyden beklediği özelliklerin, beğeni ölçütlerinin ve ideal insan modelinin ipuçlarını barındırmaktadır.

Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan olumlu insan niteliklerine dair sözcükler dil çeşitliliğinin, derin bir kültürel belleğin ve değer aktarımının temsilcisidir. Bu sözcüklerin yeniden hatırlanması ve kullanıma kazandırılması hem Türkçenin zenginliğini koruma hem de pozitif iletişim kültürünü güçlendirme açısından son derece değerlidir.

4.4.2. İnsanların Geneline Yönelik Olumsuz Ruhsal Tanımlamalar

Türkiye’nin çeşitli yörelerinden derlenmiş ağız özelliklerini belgeleyen ve halk dilindeki sözcük zenginliğini ortaya koyan temel kaynaklardan biri olarak kabul edilen Derleme Sözlüğü sadece yerel deyim ve sözcükleri kayıt altına almakla kalmaz aynı zamanda halkın dünyaya, doğaya ve özellikle de insana dair bakış açısını da yansıtmaktadır. Bu çerçevede, sözlükte yer alan insanları niteleyen sözcükler, halk kültürünün değer yargılarını ve sosyal ilişkilerdeki algı biçimlerini anlamak açısından önemli birer göstergedir.

Derleme Sözlüğü içerisinde insanların geneline yönelik kullanılan 4157 olumsuz sözcük tespit edilmiştir. Bunlar arasında sık kullanımlarıyla öne çıkan 57 farklı sözcük ve bunlara ait 3383 kullanım belirlenmiştir. En sık kullanılan sözcükler arasında “beceriksiz (236), tembel (188), aptal (165), geveze (160) ve sersem (133)” ifadeleri öne çıkmaktadır. Bu tanımlamaları sayısal çoğunluk sırasına göre “deli (120), uyuşuk (109), cimri (108), budala (89), inatçı (88), obur (85), şaşkın (84), ahmak (80), şımarık (72), kavgacı (68), kurnaz (65), akılsız (61), ters (61), korkak (58), yalancı (52), sinirli (52), aksi (51), boşboğaz (48), serseri (46), düşüncesiz (43), sinsi (43), dönek (42), ikiyüzlü (37), görgüsüz (34), dalkavuk (33), saygısız (33), miskin (31), öfkeli (31), patavatsız (30), utangaç (28), sırnaşık (28), bön (28), saf (26), anlayışsız (25), aceleci (22), sünepe (22), arabozucu (17), tutumsuz (17), sıkılgan (16), vurdumduymaz (16), sakar (15), duygusuz (14), işkilli (12), pısrık (12), övünen (11), ahlaksız (11), kuruntulu (10), eli sıkı (10), çokbilmiş (9) ve fitne (6)” gibi diğer tanımlamalar izlemektedir.

Sözcükler genel olarak aptal, ahmak, dangalak, sersem, budala gibi zihinsel yetersizliği; tembel, uyuşuk, miskin gibi tembellik ve beceriksizliği; yalancı, ikiyüzlü, geveze gibi sosyal ilişkilerdeki sorunlu davranışları; inatçı, cimri, şımarık, yalancı, dönek, fesat, kurnaz gibi olumsuz kişilik özelliklerini ve öfkeli, deli, şaşkın gibi duygusal dengesizliği belirten ifadeleri kapsamaktadır. Bu dağılım, toplumda bireyleri küçümseme, aşağılayıcı sıfatlarla etiketleme ve özellikle zihinsel ya da sosyal yetersizlikler üzerinden tanımlama eğiliminin yaygın olduğunu göstermektedir.

Derleme Sözlüğü içerisinde insanların geneline yönelik olumsuz tanımlamalar aşağıda alfabetik olarak listelenmiştir:

abacı	: 1. Atıcı, yalan yanlış söyleyen. 2. Bedavadan yiyip içen. (I, 5)
abahan	: 1. Tembel, uyuşuk. 2. Beceriksiz. 3. Şaşkın. (I, 6)
abahon*	: 2. Düşüncesiz. (I, 6)
abalı firenk	: Kurnaz, cin fikirli. (I, 8)
abanges*	: (II) 1. Akılsız, kıt akıllı. (I, 8)
abansız	: (I) Davranışları kaba ve özensiz kimse. (I, 9)

abaytı	: 2. Kötü huylu. (I, 12)
abaz	: (I) 1. Fesatçı. 2. İddiacı, inatçı. 3. Dangalak. (I, 13)
abazan*	: (II) [abézan (II)] 1. Kazançsız, işsiz. (I-VI, 13-4406)
abbaz	: Beceriksiz, çekingen, pısrık. (I, 14)
abdal	: (II) [apdal (II) -1] 1. Serseri. 2. Avâre. 3. Tembel. 4. Beceriksiz. 5. Deli. 6. İtibarsız. (III) Tamahkâr, açgözlü, cimri. (I, 15)
abdestsiz	: Korkmaz, çekinmez, senli benli, saygısız. (I, 17)
abeci	: 1. Atıcı, palavracı, yalancı, mübâlağacı. (I, 17)
aberdal	: Derbeder. (I, 17)
abeş*	: (II) 1. Dönek, hileci. 2. Kötü. 5. Aksi, söz dinlemez. 6. İnsana yakın olmıyan, yabancı. (I, 18)
abıdık	: Beceriksiz, elinden iş gelmiyen. (I, 18)
abilabut*	: 2. Ahmak, budala, sersem, aptal. (I, 20)
abilobut*	: (I) [abilabit, abilabot, abilabut-2, abıl dubul, abır (IV), abırlobut 1-2; ablağ (I) -3, ablak (III) -1, abohan, abullabut -2, abulavut, abullabut -2, abullobut -2, abuloburt, abulobut -2, 3; abur (IV) -1, aburlobut, abustul -2, abut (I)-2, abut labut]. 2. Obur, çok yiyen. abulobut (II) [abulabut -3, abullabut -4, abur (IV) -2] 1. Kaba, anlayışsız, vurdumduymaz. (III) Geveze, çenesi düşük, abuk subuk konuşan. 2. Kaba saba ve aptal (kimse). (I, 21-22)
abırcın*	: (II) Seme, sersem. (I, 22)
abırsız	: Utanmaz, hayâsız. (I, 22)
abıyakavlak	: Eli boş, cascavlak. (I, 23)
abızambak	: (I) [abızamzak, çamkavak (I)] 1. [→abulabut -1] 3. Saçma sapan, gelişi güzel konuşan. 4. Geveze çenesi düşük, abuk subuk konuşan. 5. Ahmak, budala, sersem, aptal. (I, 23)
abızamzak	: (I) 2. Bunak. (I, 23)
abkın*	: 2. Aç gözlü. (I, 23)
ablak*	: (II) Ahmak, budala, sersem, aptal. (I, 23-24)
abore	: Değersiz, beceriksiz. (I, 27)
abraş*	: (I) [abaş (II), apraş -1, 2, 3, 4] 12. Sert huylu, ters, kaba, muaşeret bilmez. 13. Patavatsız, sözü hoşla gitmeyen. 14. Tedirgin edici, obur. 15. Tembel, uyuşuk, ağır canlı. 16. Pinti, hasis. (I, 28-29)
abşak*	: (I) 1. Tembel. 2. Beceriksiz. (I, 31)
abudağ	: 1. Tembel, miskin. 2. Âciz. (I, 32)
abugat	: (II) 1. Çok bilmiş. 2. Kandırıcı. (I, 32)
abuk*	: (I) Sersem. (I, 32)
abukat	: (II) Geveze. (I, 32)
abul	: (I) Aptal. (I, 32)
abulavut	: 3. Beceriksiz, dangalak. (I, 34)
abulobut*	: 6. İnatçı. (I, 34)
aburgaşık	: (II) Yalancı. (I, 35)
abuş	: (I) 1. Kötü huylu, hırçın, geçimsiz, 2. Ahmak, budala, sersem, aptal. (I, 35)

abuşak	: Beceriksiz, başarısız. (I, 35)
abut	: (I) 1. İş bilmez, sersem. 2. (I, 35)
abuzayık*	: Dangkalak. (I, 35)
aca*	: Başladığı işi başaran. (I, 35)
acamı*	: 1. Toy, tecrübesiz, eli işe alışmamış. (I, 37)
acevit*	: 4. Deli. (I, 44)
acığaz	: Duyduğu sözü, gördüğü olayı sabredemeyerek söyleyen, boşboğaz. (I, 47)
acımık	: İnsanlara sınıksık sarılan sırnaşık kimse. (I, 51)
acınaklı	: Elemlı, kederli, acılı. (I, 51)
acıtiyek*	: 1. Kavgacı. 2. Geveze. (I, 54)
aç boğaz	: Açgözlü, gözü doymaz. (I, 57)
aç	: 2. Açgözlü. (I, 55)
açağız	: Boşboğaz, ukalâ. (I, 57)
açgöz	: Açgözlü. (I, 58)
açık ağız	: [açık ağızlı] 1. Boşboğaz, geveze. 2. Aptal, salak. (I, 58)
açık ağızlı	: 3. Tembel. (I, 59)
açıkçı	: Beleşçi, bedavadan geçinen. (I, 58)
açış	: [acış] Kūs, dargın, gücenik. (I, 54)
açuvlu	: Kızgın, öfkeli. (I, 61)
ad çekici	: 1. İftiracı, müzevir. 2. Yaygaracı. (I, 65)
adamıksız	: [adamlıksız, adamuksuz] İnsaniyetsiz, kıymet bilmez. (I, 63)
adı*	: (I) Serseri, ahmak. (III) İnsan içine girmeyen, yabani. (I, 65)
âdih	: İnatçı. (VI, 4408)
adiş	: Dargın, kūsülü, gücenik. (I, 67)
afal	: Aptal, sersem, şaşkın. (I, 69)
afalsız	: Akılsız, beyinsiz. (I, 69)
afara	: Çok yaramaz, kötü. (VI, 4408)
âfem	: Beceriksiz, tembel. (VI, 4408)
afganlı	: Sinirli, delice hareketleri olan (kimse). (I, 71)
afıganrı	: Helecanlı, iç sıkıntısı olan (kimse). (I, 71)
aflak	: 2. Tembel. (I, 73)
aflakçı	: Yalancı, dubaracı, düzenci. (I, 73)
agıbat	: Çok bilmiş, bilgiç. (I, 76)
ağaç gaganası	: 2. Geveze. (I, 80)
ağdık boğaz	: Obur, pisboğaz. (I, 87)
ağdık*	: 1. Sırnaşık, münasebetsiz, densiz, nâdan. 2. Ters, aksi. 4. Hatalı. (I, 87)
ağdırık	: Şımarık, ne oldum delisi, kibirli. (I, 88)
ağıbaht	: 2. Talihsiz. (I, 89)
ağır ayak*	: 1. [ağır ayaklı, ağır canlı, ağırlıklı, ağır daban, ağır taban] 2. Tembel, ağır canlı, vurdum duymaz. (I, 91)
ağır elli	: Borcunu geç ödeyen, elinden kolay para çıkmayan. (I, 91)
ağız kavafı (gavafı)	: Geveze, çalçene. (I, 97)

ağızları bir	: Anlaşmış, söz birliği etmiş kimseler. (I, 97)
ağızsız	: Söz söylemesini beceremeyen. (I, 100)
ağlak*	: 1. Vara yoğa ağlayan, sulu gözlü. (I, 101)
ağlamsı	: Ağlayacak hale gelmiş, ağlamaklı. (I, 101)
ağlarca	: 1. Olduğundan az gösterip, acındıran kimse. (I, 101)
ağlarıcı	: Çok çabuk ağlayan. (VI, 4410)
ağmak	: (III) 2. Ahmak, salak. (I, 104)
ağnamaksız	: Anlayışsız. (I, 107)
ağrık	: (III) Düşkün, müptela. (I, 110)
ağrıklı*	: 3. Belâlı, çileli. (I, 110)
ağrınğın	: Dargın, küskün. (I, 111)
ağruğ	: Kızgın, öfkeli, içerlemiş. (I, 111)
ağu bardağı	: Sinirli, aksi, titiz. (I, 114)
ağzaçık	: (II) 1. Boşboğaz, geveze, sır tutmaz. 2. Avanak, şaşkın, aptal. (I, 116)
ağzı ala	: Geçimsiz. (I, 117)
ağzı bağlı	: Büyülü. (I, 117)
ağzı dolu*	(I) [ağzı kara -5, ağzı pis, ağzı püsür, ağzı yelli -1] 1. Kaba konuşan, söven, sövmeyi huy edinmiş. (I, 117)
ağzı gırağlı	: Yüksekten atan, övünen. (I, 118)
ağzı havalı	: Gururlu, kendini beğenmiş. (I, 118)
ağzı kara*	: 1. Ara bozucu, dedikoducu, kovcu. 3. Kötü, kara haber vermekten hoşlanan kimse. 4. Kavgacı, dövüşken. 6. Yalancı. 7. İftiracı 12. Softa, mutaassıp. (I, 118)
ağzı kenetli	: 1. Sır vermeyen. 2. Konuşmayan, suskun. (VI, 4411)
ağzı keşli*	: 1. Yerli yersiz konuşan, tatsız lâflar eden, can sıkıcı şeyler söyleyen (kimse). 3. Beceriksiz, budala. (I, 119)
ağzı kılavlı	: Sert konuşan (kimse). (I, 119)
ağzı pek	: Sır vermeyen, ketum (kimse). (I, 120)
ağzı yokarı	: Pazarlığı yukarıdan tutan, malına çok para isteyen. 1. Abartıcı. 2. Pahacı. (I-VI, 120-4411)
ağzı yumlu	: Sıkılğan, söz söylemez. (I, 121)
ağzına başa	: [ağzına başañı] Başına buyruk. (I, 119)
ahar	: (V) Obur, gereğinden çok yiyen. (I, 125)
ahçı	: Çoğu zaman yanık yanık ah çeken kimse. (I, 127)
ahıs	: 1. Ters, aksi. 2. Uğursuz. (I, 131)
ahlat kurusu*	: Aptal kimse. (I, 132)
ahlat*	: (I) 1. Kaba, bilgisiz, duygusuz. (I, 132)
ahlı karalı	: Dertli, kederli. (I, 132)
ahlı*	: 2. Ah almış, ilençli, beddualı kimse. (I, 132)
ahnıt*	: (I) 2. Akılsız, aptal. (I, 132-133)
ahraz*	: [ahras, ahres] 2. Akılsız, ahmak. (I, 133)
ahrıyan	: Merhametsiz. (I, 134)
akak	: (II) [akağan, akılğan (III) -1] Çabuk meyleden, sebatsız, maymun iştahlı. (I, 137)

akar akıllı	: İradesiz, döneke, duygusuyla hareket eden. (I, 139)
akarcalı*	: 1. Başkasının malına zarar veren kimse. (I, 139)
akbakan	: Beceriksiz, budala. (I, 141)
akgöz	: [akgözlü, akközlü] 1. Korkak, budala, ahmak. 2. Açgözlü, her şeyde gözü olan. 3. Fesat, hırçın. (I, 149-150)
akıdık*	: (II) Kararsız, iki yüzlü, sebatsız, döneke. (I, 150)
akılcı	: Akıl veren. (I, 151)
akılğan	: (III) 2. Bilgiç, çok bilmiş. (I, 151)
akisi	: Aksi, söz dinlemeyen. (I, 154)
akkaya bülbülü*	: Muaşeret adabını bilmeyen. (I, 155)
ako	: [akob] Deli, serseri. (I, 159)
akrut	: Düzenici, bilgiç, kurnaz. (I, 161)
akur	: (I) Kudurmuş. (I, 164)
akyavan	: Lüzumundan fazla konuşan, münasebetsiz kimse. (I, 164)
akyavaş	: (I) [akyaveş] 1. Sinsice hareket eden insan. 2. Ağır kanlı, tembel kimse. (I, 164)
ala ağız	: [alaaaz, alagaz (I), alagizir, alagız, alaguz, alağaz -1, alağız, alağızcı, alağızlı, alağuz, alavaz, alavuz (I), alaz (VII), algaz] Ara bozucu, boşboğaz, geveze, iki yüzlü, döneke. (I, 170)
ala fikirli	: Karşı iki düşünce içindeki kimse. (VI, 4415)
ala garga	: (II) Boşboğaz, ara bozucu. (I, 187)
alabacak*	: (III) [ala (VII), alabaş (III) -2, alabele, alaca (III) -3] Ahlâksız, ara bozucu, döneke. (I, 172)
alabaş	: (III) 3. Ahmak, sersem, aptal. (I, 173)
alabık	: İki yüzlü, ara bozan kimse. (I, 174)
alaboncuk	: İyi veya kötü halleriyle her yerde tanınan kimse. (I, 174)
alabula*	: 5. İki yüzlü, iki taraflı. (I, 174)
alacalı beleceli*	: 2. İki yüzlü. (I, 177)
aladeli	: Yarı deli, budalaca. (I, 181)
alafakı*	: [alafaka, alıfaka, alıfakı] 1. 2. Şuursuz. (I, 184)
alafılı	: [alavılı -2] 2. Kızgın, öfkeli, istekli, arzulu. (I, 186)
alagırık*	: (I) Kurnaz. (I-VI, 187-4415)
alağaz*	: Boşboğaz, geveze. (I-VI, 188-4415)
alağöt*	: Tembel. (I, 188)
alak	: (II) 2. Şaşkın, sersem, alık. (I, 189)
alakabak*	: (II) [alakabış -2] 1. Boşboğaz, sözünde durmaz. (I, 189)
alakeçi	: Ara bozucu, boşboğaz. (I, 190)
alaktırıcı	: Ortılığı birbirine katan, ara bozucu. (I, 190)
alakuş	: (I) Yaygaracı, palavracı. (I, 191)
alameşlek*	: İki yüzlü. (I, 194)
alamşat	: 1. Ara bozucu, iki yüzlü. 2. Yılışarak sevgisini gösteren. (I, 194)
alapartıcı	: Savruk, baştan savma iş yapan. (I, 197)
alaş	: (III) 1. İki yüzlü, ara bozucu. 2. Obur, çok yiyen. (I, 199)

alaşa*	: (II) 4. İki yüzlü, ara bozucu, yaltaklık eden. 6. Çok aceleci, her işte acele eden. 7. Yaramaz, hırçın, yaygaracı. (I-VI, 199-200-4416)
alavartacı	: Palavracı, mübalâğacı. (I, 202)
alavçan	: Sert mizaçlı. (I, 202)
alavlı	: 1. Kıskanç. (I, 203)
alay bozan	: Bir düzeni veya kararı bozan. (I, 203)
alazağar	: Boşboğaz, geveze. (I, 205)
aldanç*	: Çabuk aldanan. (I, 209)
aldaukçu	: Yalancı. (I, 210)
aldırık	: Şımarık. (I, 210)
alduruk	: Kendini beğenmiş, kibirli. (I, 210)
alemşat	: [alevelek] Ara bozucu, iki yüzlü. (I, 211)
alengirli	: 2. Dönek, sözünde durmayan. (VI, 4417)
aleste*	: (I) Yalancı. (I, 211)
algın*	: (I) [algın -1, 2, 3; alğın (II) -1, alkın -1, 2] 1. Yılgın. 10. Alıngan, işkili. 11. Şaşkın, sersem. 12. Öfkeli, kinli, düşman. (I, 213-214)
algısız	: Sevimsiz, hoş olmayan. (I, 213)
algura	: Boş gezen. (I, 214, Ks.)
alğayuk	: Vurdumduymaz, ağır kanlı. (I, 215)
alğın	: (II) 2. Dalgın. (I, 215)
alıbusun*	: Hileci, kurnaz. (I, 215)
alıcı	: (I) 3. İçli, alıngan. (I, 215)
alık*	: (II) 1. Düzensiz, tertipsiz. 2. Alıngan, hassas. 3. Sözünde durmayan, yalancı, dönek. (I, 217)
alımı geniş*	: Vurdumduymaz. (I, 218)
alımlı*	: [alımcıl -2, alıncak, alıngaç, alınganç, alıngeş, alıngın] 2. Gururlu, çalımlı, kurumlu. (I, 218-219)
alız*	: (II) Kurnaz, sinsi ve açgözlü. (I, 221)
alifaka	: Laf ebesi, laf ustası. (I, 222)
alivelek	: Dönek, sözünden cayan. (I, 222)
alkaçıcı	: Kaçırıcı, dolandırıcı. (I, 222)
alkap	: 2. Dalavereci, dönek. (I, 222)
allāk*	: Dönek. (I-VI, 224-4418)
allaksız	: Düşüncesiz, ilgisiz. (I, 222)
allek*	: 1. Düzenici, yalancı, dönek, geveze. 3. İnatçı, müşkülpesent. 4. Korkak. 5. Beceriksiz. (I, 224-225)
alım şallım	: Suçsuz görünmeye çalışan, suçsuz gibi davranan. (I, 225)
alo	: (III) Deli, budala. (I, 228)
altdan bazarlı	: Sinsi, iki yüzlü. (I, 230)
aluk	: (II) 1. Delidolu, aklına geleni yapan. 2. Alık, aptal, sersem. (I, 234)
alvurcu	: Hırsız. (I, 234)
amal	: (I) [amallı, amalsız -2, amere -1, 2] 1. Baş belâsı, usanç verici, yaramaz, inatçı. (I, 236)

amalsız	: [amal azgını, amarsız, amasız, ámelsiz] 1. Açgözlü, kanaatsız, muhteris. (I, 236)
amancı	: Kusur bulan, kusurları açıklayan. (I, 236)
amansız	: Halden anlamaz, zalim. (I, 237)
amat	: Şaşkın, serseri, budala. (I, 237)
amsalaḥ*	: 1. Şaşkın, budala, ahmak, alık, pısırik. (I, 239)
amsalık	: Aptal, alık, şaşkın. (VI, 4418)
anaç*	: (IV) 1. Kurnaz. 2. Serbest hareketli, başına buyruk. (I, 246)
anadan cavlak*	: 2. Doğuştan deli olan kimse. (I, 247)
anakodos	: 1. Dargın, somurtkan. (I, 249)
anay	: (III) Ara bozucu, müzevir. (I, 253)
ancami	: Acemi, tecrübesiz. (I, 255)
ancıl	: Obur, doymaz. (I, 255)
andal	: Sersem, budala. (I, 257)
andaval	: [angıdak, anıdak] Aptal, ahmak, beceriksiz, bön, avanak, şaşkın, andavallı. (I, 258)
ander*	: (I) 3. Kötü, uğursuz, miskin, tembel. (I, 259)
andık*	: (II) 1. Hödük, görgüsüz, anlayışsız. 2. Tembel. 3. Terbiyesiz, şımarık. 4. Obur, doymak bilmeyen. Açgözlü. (I-VI, 260-4420)
andır	: 1. Uğursuz. 3. Kötü yürekli. (VI, 4420)
andırı	: Aptal, sersem. (I, 260)
andız*	: (III) 2. Terbiyesiz, utanmaz, arsız. (I, 260)
andi*	: (II) Kurnaz. (I, 261)
anga (lak)	: (III) Ahmak, sersem, akılsız, dangalak, angıt. (I, 262)
anget*	: İnatçı, kanmaz, açgözlü. (I, 265)
anık*	: (I) Boşboğaz, ara bozucu. (I, 268)
añırtkan	: Çok arsız. Azgın. (I, 270)
anıt	: (I) Aptal, alık, budala. (VI, 4421)
anız, añız	: (V) Aksi ve inatçı kimse. (I, 272)
annat	: Söz bilmez, cahil. (I, 278)
annışsız	: Anlayışsız, marifetsiz. (I, 279)
anol	: Başkalarının sözüne uyan kimse. (I, 279)
ansız*	: [añsız] (I) 1. Söz dinlemez, aksi, haşarı. 2. Utanmaz, sıkılmaz. 3. Anlayışsız, akılsız. (I, 279-280)
antiriş	: [antirişli] 2. Acayip kimse. (I, 281)
anyos*	: Ahlâksız. (I, 282)
anzaroz	: Palavracı, ağzı kalabalık. (I, 282)
anzavır gavırı	: Aksi, inatçı, acımasız. (VI, 4422)
anzavur	: Kinci, gaddar, azgın. (I, 282)
apa*	: 3. Aptal. (I, 282)
apabak	: (II) 2. İhtiyatsız, yangın körükle giden. (I, 280)
aparıcı	: Ufak tefek şeyleri çalan. (I, 284)
apbaz	: Sözü ve davranışlarını bilmeyen, dengesiz. (VI, 4422)
apdal	: (II) 2. Görgüsüz. 3. Bencil, kıskanç. (II) Alık, sersem.

	(I-VI, 286-4423)
apık*	: (I) 2. Tembel. (I, 286)
apırcın*	: 1. Şaşkın, telaşlı, perişan. (I, 287)
apışak*	: (II) Ağır elli, beceriksiz, tembel. (I, 287)
apışık*	: 1. Şaşkın. (I, 288)
apkın	: (II) Akılsız, serseri, delidolu. (I, 289)
aplak*	: (II) 1. Tembel. 2. Budala, şaşkın. (I-VI, 289-4423)
apo	: (I) 2. Serseri, aptal. (I, 289)
apsut	: (II) Sersem, avanak, budala. (I, 290)
apşal*	: 1. Salak, sersem. (I, 290-291)
aptal	: 5. Açgözlü, görgüsüz. (I, 291)
aptulli	: Ahmak, budala. (I, 291)
apuh	: (II) Deli. (I, 291)
ara kedisi	: Ara bozan, münafık. (I, 295)
arabatı	: Derbeder, harabati. (I, 292)
aracelli	: İki kişi arasında laf getirip götüren, fitneci. (I, 292)
arāk	: (II) Kendini beğenmiş, nazlı, şımarık. (I, 294)
arakçı	: [aragçı] Hırsız. (I, 294)
arango	: [arangu] Tembel. (I, 298)
arayışçı	: Dedikoducu. (I, 301)
arbadan	: İhmalci, bataklı (aldığını vermemeyi huy edinmiş olan). (I, 301)
arbatan	: 1. Arsız, hayasız. 2. Obur. 3. Tutumsuz, bataklı. (I, 301)
ardaf	: Terbiyesiz, huysuz, obur. (I, 302)
ardala*	: (II) 2. Aptal, işe yaramaz. (I, 303)
argın*	: (I) [argun (II)] 2. Beceriksiz. (I, 311)
arı sili*	: (II) Habersiz, gamsız. (I, 322)
arıdamak	: 2. Sert, inatçı, aksi. (I, 314)
arıkçı	: (I) Hırsız. (I, 317)
arıkıran	: Geveze, gürültücü. (I, 317)
arısız	: (II) Arsız, utanmaz. (I, 322)
arkabak	: Ahmak, sersem. (I, 325)
arko	: İnatçı, kaba, bön, gülmez. (I, 327)
arnafa	: Obur, pisboğaz. (I, 329)
arsatan	: [arsavat] Arsız, utanmaz. (I, 332)
arsız	: 2. Arsız, utanmaz. (I, 322)
arsuz*	: 1. Arsız, huysuz. (I, 332)
arzanlı	: Kibirli insan. (I, 338)
arızman	: Çok özleyen. (VI, 4426)
arız	: Huysuz. (I, 338)
asabkıl	: Yorgunluktan aptal olan. (I, 339)
asar	: (V) Arsız, utanmaz. (I, 340)
asebi	: Hırçın, sinirli. (I, 341)
aselsuz	: Terbiyesiz. (I, 341)
ası*	: 1. Söz dinlemeyen, ters kimse. 2. Baştan çıkmış, ahlaksız.

	(I-VI, 342-4427)
asıntı	: [askıntı] (V) Sırnaşık, yapışkan, yüz­süz. (I, 343)
assı	: (III) Karşı gelen, asi. (I, 342)
asu*	: 2. Can yakan, isyan eden. (I, 348)
asurlu	: Hiddetli, küskün, dargın. (I, 348)
asvadır	: Sersem, budala, dikkatsiz. (I, 348)
âşaksız	: Çok konuşan, ağır başlı olmayan, patavatsız. (I, 350)
aşarık	: 1. İştahlı. (I, 351)
aşgöz	: Kendi malını görmeyip başkasının malına göz diken, açgözlü. (I, 352)
âşık*	: (III) Bön. (I, 354)
aşıkâr	: Bir şeyin üzerine fazla düşen. (I, 354)
aşıt*	: (III) İşgüzar. (I, 355)
aşiyık	: Atlaticı. (I, 358)
aşim	: Toy, acemi. (I, 358)
aşkarı bozuk	: 2. Sözüne güvenilmeyen kimse. (I, 358)
aşkarsız*	: 1. Yüz­süz. (I, 359)
aşlak*	: (III) 1. Budala, ahmak, serseri. (I, 359)
aşret	: (II) Çabukça yüzgöz olup senli benli konuşan kimse. (I, 362)
aşşagılak	: [aşşalak, aşşalek, aşşalık] Aşağılık, şerefsiz. (I, 362)
atağan	: (I) [atagcı] Öğünen, atıp tutan. (I, 364)
atak*	: (I) [atakçı -1, 2] 1. Geveze, mübalâğacı. 2. Yalancı. 4. Bunak. Abartıcı, çok öğünen. (I-VI, 364-4429)
atgın	: 1. Abartıcı, palavracı. 2. Atılan. (VI, 4430)
atoyunçu*	: Zalim. (I, 372)
attırgeç	: II) Yalancı. (I, 373)
avalah	: [avak, avalak (I) -1, avanağ, avanağ, avel (I)] Bön, avanak, şaşkın. (I, 375)
avalak	: (I) 2. Tembel. [aval] Alık, aptal. (I, 375)
avan*	: (II) 1. Obur. 2. Hırsız. 4. Sert, titiz, sinirli. 5. Vurucu kırıcı, zorba. (I-VI, 375-4431)
avanağ	: Kolaylıkla kandırılabilen kimse. (VI, 4431)
avanta*	: 1. Kötü kimse. (I, 375)
avantacı	: Düzmeçi, hileci. (I, 375)
avara	: (I) [avaracı -2, avatali] Şaşkın, kararsız, beceriksiz. (I, 376)
avaracı popaz	: 2. İş gücü olmayan, önemsiz işlerle ilgilenen kimse. (VI, 4431)
avdal*	: Alık, aptal. (I, 379)
avduk*	: Şımarık, kendini bilmez, alık, açgözlü. (I-VI, 379-4431)
avgın	: (II) Hasis, cimri. (I, 381)
avınak	: Avanak. (I, 383)
avil*	: 1. Sarsak, aptal. 2. Bayağı, âdi. (I, 384)
avkanlı	: Sinirli. (I, 386)
avkuru	: (II) İnatçı. (I, 387)
avlaksız	: [avlarsız, avlasır, avlasız] Sersem, budala. (I, 389)

avlaz	: Av meraklısı. (I, 389)
avlukcu	: Başkasından geçinen, avantacı. (I, 390)
avrad ağızlı*	: 2. Sözünden dönen, döneke. (VI, 4433)
avrak	: Ahmak, aptal. (I, 390)
avran	: Obur. (I, 390)
avsak	: (III) Ava istekli, av isteklisi. (I, 391)
avsana	: Sersem, aptal, saf. (I, 392)
avsnılı	: [avsunlu] Afsunlanmış kimse. (I, 392)
avuk	: (II) Avare. (I, 395)
avurdu yelli	: Palavracı. (I, 396)
avurna	: (II) Obur. (I, 396)
avurt	: (III) 2. Bilgiçlik taslayan. (I, 396)
avurz	: Ağzı bozuk. (I, 396)
avutgan	: [avutgon, avutkan] Aldatıcı, avutucu. (I, 397)
ayà cıvık	: Bir yerde durup dinlenmeyen, gereksiz yere dolaşıp gezen. (I, 397)
ayafta	: [aya (IV)] Nazlı büyütülmüş, beceriksiz, işe alıştırılmamış. (I, 397)
ayan delisi	: [ayañı (II)] Hoppa, şımarık. (I, 407)
ayanta	: Tembel, ihmâlcı. (I, 407)
ayar*	: (II) 1. Tembel, işten kaçan. (I, 407-408)
ayardılmış	: Şımarık, arsız, utanmaz. (VI, 4435)
ayarsız	: 1. Deli, şuursuz. 2. Döneke. 3. Terbiyesiz, edepsiz. 4. Namussuz. 5. Aşağılık, karaktersiz. (I, 408)
ayarta	: 1. Kendi işinde iyi çalıştığı halde başkasının işinde tembellik eden. 2. Hayal seven kimse. (I, 408)
ayartılmış	: Şımarık. (I, 408)
ayaş	: (I) Ayyaş. (I, 408)
ayavaya	: Aptal, vurdum duymaz. (I, 409)
ayaz almayan	: İşten eli boş çıkan. (VI, 4435)
aybatçı	: Gürültücü, şamatacı. (I, 410)
aydamak	: (I) Tembel, işten kaçan. (I, 410)
aydaşık	: 2. Beceriksiz, âciz. (I, 411)
ayer	: (I) Tembel, hımbıl, haylaz, kaygısız. (I, 413)
aygır*	: (II) [ayğır-2] Azgın, arsız, edepsiz. (I-VI, 413-4435)
aygırı toyoru	: [aygırı toyguru] İstikameti olmıyan, yönsüz. (I, 414)
aygıt	: (III) Keyif sahibi, başına buyruk. (I, 415)
ayhar*	: Beyni uyuşuk, sersem. (I, 415)
ayhırı	: [ayhuri -1] Aykırı, ters, aksi. (I, 415)
ayı apalağı*	: 2. Kaba konuşan. (VI, 4436)
ayı balağı*	: Kaba, tembel. (I-VI, 416-4436)
ayın oyuncu	: [ayın oyuncu] Hileci, dalavereci. 1. Alıcı, oyuncu, düzenci. 2. Tutumsuz, savurgan. (I-VI, 419-4436)
ayınpaç	: Hırsız. (VI, 4436)
aykırdakçı	: 2. Ara bozucu, müzevvir, karıştırıcı. (I, 422)
aykırıkcı	: Muhalif. (I, 423)

aykırı	: 1. Yanıltıcı, kışkırtıcı. 2. Söz getirip götür, müzevir. 3. Çok kurnaz. (I, 423-424)
aylakçı*	: aylakçı [aylâcık] 1. Beleşçi, asalak. (I, 424)
aymaz	: Edepsiz, utanmaz. (I, 426)
aynasız*	: (I) Fena, kötü. (II) 2. Düşük karakterli, terbiyesiz. (I, 428)
aynaşık	: (I) Sırnaşık, arsız. (I, 428)
aynışız	: Algısız, akılsız. (I, 422)
ayran ağızlı	: Boşboğaz, geveze. (I, 429)
ayran geven	: 1. Aptal, sersem, miskin, budala, beceriksiz, geveze. 2. Dalkavuk. (I, 429)
ayran gönüllü	: 1. Maymun iştahlı. 2. Şıpsevdi. (I, 429)
ayrıksağa	: [ayrıksağı] 2. Hırçın, haşın, hodbin. (I, 430)
ayrık	: [ayrık, ayrık, ayrık, ayrık, ayrık] 1. Kimseye benzemiyen. 2. Çekingen. 3. Kendini beğenmiş. 2. Acınacak durumda. (I-VI, 430-4437)
ayruk	: (II) Muhalif. (I, 431)
ayruksa	: Huysuz, tabiatsız. (I, 431)
ayvaz*	: (III) 5. Hoyrat, kaba. (I, 433)
ayyar	: Tembel. (I, 433)
ayyeri	: Alaycı, komik. (I, 433)
azarsız	: Yolunu şaşırılmış kimse. (VI, 4438)
azat*	: (II) 1. İşe yaramaz. (I, 436)
azaysız	: [azatsız, azayinsız, azazıl, azaysız, azéysiz, azıyatsız] Huysuz, terbiyesiz. Geçimsiz. (I-VI, 436-4438)
azcanlı	: Aceleci, sabırsız. (I, 436)
azgıntı	: Soyтары, serseri. (I, 438)
azgun	: Azgın, edepsiz. (I, 438)
azı açık	: [âzi açık] Salak. (I, 438)
âzi bâlî	: 2. Suskun, konuşmayan. (VI, 4438)
âzi cıvık	: [âzi boş, âzi gevşek] 1. Sır tutmayan. 2. Kaba konuşan, ağzı bozuk. (VI, 4438)
âzi dolu	: Söz söylemek için uygun zaman ve durum kollayan, kavgaya hazır. (VI, 4438)
âzi galabalık	: Yüksek eder isteyen, pahacı. (VI, 4438)
âzi gara	: Dost olmıyan kimse. (I, 438)
âzi kaytansız	: Boşboğaz. (I, 438)
âzi pis	: Sövgü ile konuşan, ağzı bozuk. (VI, 4439)
âzi sarı*	: 1. Deneyimsiz, toy. (VI, 4439)
âzi yumuk	: Sıkılğan. (I, 441)
azılanmış	: Kafa tutan, baş kaldıran. (I, 439)
azıntı	: 1. İşe yaramıyan ve nerden geldiği belli olmıyan, serseri. 2. Zorba, azgın. Yoldan çıkmış, azmış, uslanmayan kimse. (I, 440)
azıraklı	: Kavgacı, kızgın, belâlı. (I, 440)
azil	: Rezil, aşağılanmış. (I, 441)

azmant*	: İyice kaşarlanmış. (I, 442)
azmantı*	: (II) Zorba. (I, 442)
azmırta	: [azmırtı-1, azmurta] 1. Soyu bozuk, dejenere, yoz. (I, 442)
azmırtı	: 2. Geçim kaygısı duymıyan, mesuliyetsiz, avare. (I, 442)
aznafır*	: 1. Zalim. (I, 443)
aznaşıl	: Şımarık, belâlı. (I, 443)
aznavur*	: [aznavır] Asık yüzlü, sinirli, sert, haşın. (I, 443)
baalı	: Ahlâksız, soysuz. (I, 446)
babak	: (II) Korkak, döneke, hileci. (I, 450)
babı*	: (I) [babacık (III), babaço, babalaç, babu (I) -1] 3. Beceriksiz, salak, şaşkın. (I, 452)
babıcı boklu*	: Tembel. (VI, 4440)
babık	: (II) Tutkun, vurgun, meftun. (I, 45)
babile*	: Lüzumsuz yere çok konuşan. (I, 453)
bacak çekiştiren*	: (II) 1. Gizlice düşmanlık yapan. 2. İşe engel olan kimse. (VI, 4440)
bada	: (I) [badazlı, badden] Beceriksiz, iş bilmez, tertipsiz, şaşkın. (I, 459)
badak*	: (I) [babi (II) -1, 2; babuşka, bacak (II), baddibacak, badi (IV), badik (II), badro, bardak (II), basdibacak, battı (II), baydağ (II), baytak, bıdık (I) -3, bıdıl (I), bidik -3, bıdıl, bılız -3, birtik, bittic, bızdık (III) -1, bibil I, bidik (I) -1, bimil, birkırmık -1, boço (I), boçot, bodi (III), bodik -4, bodiri -2, boduç (III) -1, bodug, boduk (II), boduş (II), buduk (III)] (III)2. Duygusuz, vurdumduymaz. (I, 459-461)
badı*	: (II) [badel, badıl] 3. Tembel. (I, 462)
badırık	: (I) [badrak] 1. Konuşmasını bilmez, kaba. 2. Başına buyruk. (I, 468)
badi	: (II) Vara yoğa uluorta laf eden kimse. (I, 470)
badrabar	: Hain, kötü insan. (I, 470)
bagas	: [bagaz, bağas (I), bağaz (I), bakas] Aptal, alık, sersem. (I, 471)
bağırtlak*	: (V) [baartlak, baatlağ (II), bağırtlak, bağartlak (III), bağırğan] 1. Geveze, yaygaracı, çok bağırın, gürültücü. 2. Asabî, titiz, sert. (I, 480)
bağlıkçı	: Bağırmaı adet edinen, yaygaracı. (I, 484)
bağnak	: (II) Akılsız. (I, 484)
bağrı geçik*	: 1. Ağlamaklı. (I-VI, 485-4442)
bağrı taşlı	: Çok dert çekmiş. (I, 485)
bağrı yanık	: Bağrı yanık. (I, 485)
bağrıacık	: Çocukluktan kurtulamayan. (I, 484)
bağrıbütün*	: (II) [bağırkatı] 1. Merhametsiz (kimse). (I, 485)
bahıcı	: Pahacı. (VI, 4442)
bahidi	: Deli, serseri. (I, 488)
balalas	: Aptal, budala, deli. (I, 498)
balavurt	: Söz ve hareketleri kaba olan (kimse). (I, 500)
balbal	: (II) Gürültücü, şamatacı. (I, 500)
baldan	: Ahmak. (I, 501)

baldudak	: 1. Yüze gülen, ikiyüzlü, dalkavuk (kimse). 2. Geveze (kimse). (I, 503)
ballak bullak	: Sersem, hiç bir şeye akli ermeyen. (I, 505)
ballat	: Tembel. (I, 508)
baltakesmez	: Görgüsüz, patavatsız (kimse). (I, 512)
balyemez	: Cimri, malını yemeyen. (I, 512)
bambal*	: (I) [bambıl (III) -1, 2; bambıl bambıl, bambılböce, bambul (II) -1, 2; banbal (II) -1] 1. Şımarık, yılışık. Ağır canlı. (I-VI, 513-4445)
banakçı	: [banışçı] Dilenci tabiatlı, anafordan karnını doyuran, pisboğaz. (I, 516)
banavi	: Ahmak, budala. (I, 516)
banaz*	: (I) 1. Sersem beceriksiz, akli ermez. (I, 516)
banban	: Yüksek sesle konuşan, gürültücü (kimse). (I, 517)
banbul*	: (I) [bunbul (II)] 4. Tembel. (I, 517)
bandakcı	: Her işe burnunu sokup da yapamayan. (I, 517)
bank	: (I) Sersem, budala, şaşkın, hissiz. (I, 521)
bar	: (V) Değersiz, kötü, adi, sefil, pis, berbat. (I, 523)
barak*	: (IV) Şaşkın. (V) Koğucu. (I-VI, 524-4446)
barbar*	: (I) 1. Gürültücü, patırtıcı (kimse). 2. Palavracı. 3. Sert, haşin (kimse). 6. Bir kimsenin aleyhinde kötülük yapan. 7. Gelişigüzel, saygısızca konuşan. (I, 526)
bardabaş*	: 1. Serseri, haşarı, burnunun doğrusuna giden, saygısız. 2. Tertipsiz, işini bilmez. (I, 527)
bardıklı	: Kıygın, mağdur. (VI, 4446)
bareşki	: Kalleş, dönek. (VI, 4446)
bârı daşlı	: Üzüntülü, sıkıntılı. (VI, 4446)
barıyuka*	: [bâriyuka, barnıyuka] Acıya dayanamayan, çabuk ağlayan. (I-VI, 532-4446)
barlı	: Kibirli. (I, 534)
barşa	: Kavgacı. (I, 535)
bartılcı	: Rüşvet alan. (I, 535)
barunotu	: Cimri kimse. (I, 535)
basbank	: Sersem, budala, şaşkın. (I, 538)
basıratı bâlı	: 2. Şanssız, kötü yazgılı. (VI, 4447)
baskısız	: [başkısız] Terbiyesiz, ahlâksız. (I, 543)
bastıbacak	: (I) Kurnaz. (I, 545)
başangı*	: [başanı-1, başankı] 1. Baştan çıkmış, huysuz, haşarı, yaramaz, hırçın, ele avuca sığmaz, ahlâksız. 1. İnatçı. (I-VI, 552-4448)
başanı	: 2. Akli ermediği halde işe karışan. (I, 552)
başavut	: Geveze. (I, 553)
başdan çıkgın*	: 2. Ters (kimse). (VI, 4448)
başı gara	: Kötü yazılı, mutsuz. (VI, 4449)
başı kakışlı	: Hakkında ileri geri söz söylenen (kimse). (I, 559)
başı yirde	: Utangaç, sıkılgan (kimse). (I, 561)
başıbağlı	: (I) Yastı, kederli. (I, 558)

başibozuk*	: (III) Kötü (kimse), dirliksiz, serseri. (I-VI, 558-4449)
başiböyük*	: Mihnətli, dertli (kimse). (I-VI, 559-4449)
başidar	: Sinirli (kimse). (I, 559)
başıdışarı	: (II) Eviyle meşgul olmayan (kimse) (I, 559)
başıkara	: Talihsiz. (I, 559)
başikel	: 2. Başkalarının minneti altında olan kimse. Kusurlu. (I-VI, 559-4449)
başına baydak	: [başına piyade] Kendi bildiğinden şaşmayan, başına buyruk. (I, 559)
başına boş*	: Başiboş. (I, 559)
başsız	: Serseri. (I-VI, 565-4450)
baştaksız	: Herşeye burnunu sokan, herşeye karışan (kimse). (I, 565)
baştanayak	: İtaatsiz, söz dinlemez (kimse). (I, 566)
batağan	: (II) [batahçı] Eline geçen parayı boş yere harcayan. (I, 568)
batgın	: Batkın, müflis. (I, 570)
batık	: (II) [batuk (II)] 1. Harap olmuş, yıkılmış, perişan. (I, 570)
batkın bazar	: Pazarlık yapan (kimse). (I, 571)
battirin	: Sözünde durmayan, döneke. (I, 573)
bavlumuş*	: Kurnaz (kimse). (I, 574)
bayğı	: Budala, şaşkın, sersem. (I, 579)
bayıcı	: Uytucu, kandırıcı. (I, 579)
bayırın pisi*	: Sırnaşık, densiz kimse. (VI, 4452)
baykara	: Soyтары, maskara. Deli. (I-VI, 581-4452)
baykuş	: Mecâzen sersem, aptal, uğursuz (kimse). (I, 581)
baylan*	: (I) [baydan (II), bayık (II), bayılğan, bayın, baylak (I), baylam, baymak (VII) -1, baylak (II)] 1. Şımarık, yüzşüz, terbiyesiz, arsız, densiz. 2. Şirret. 3. Sebatsız. 4. Serbest, başiboş. (II) 1. Tembel. (I, 581)
baymak	: (VII) 1. [baylan (I) -1] 2. Ahmak, budala. (I, 583)
baymaşık	: Gevşek, uyuşuk, ağır. (I, 583)
bayrakçeken	: Bir topluluğun işini bozan, kavgayı kızıştırmak için araya fesat sokan. (I, 583)
bayram ağası	: Dostlarını çok seyrek ziyaret eden, çok az görünen (kimse). (I, 584)
bazarlıklı	: Sinsi. (VI, 4452)
beceka	: Saygısız, yaramaz. (I, 591)
becel	: (II) Tembel. (I, 591)
beç	: (I) 1. Aptal, budala. 2. Akli başında olmayan, deli. (I, 593)
beçare	: [béçaro, beyçare] Biçare, zavallı. (I, 593)
bedaf	: Sersem, budala. (I, 593)
bedasız	: Asılsız, kötü. (I, 594)
bedevi	: Huysuz, ahlâksız. (I, 595)
bedriz	: Ahlâksız. (I, 596)
bedrük	: (II) Sıra, saygı gözetmeyen, münasebetsiz (kimse). (I, 597)
behdemsiz	: [behtemsiz] Beceriksiz, eli işe yakışmaz, kabiliyetsiz. (I, 599)
beheme	: Ahmak, aptal. (I, 599)
behi	: (II) 1. Korkak. 2. İnsanların arasına pek karışmayan, yabancı. (I, 599)
behtek	: Her şeye burnunu sokan, her işe karışan. (I, 599)

behtil	: Rezil, alçak, aşağılık kimse. (I, 599)
bekbazar	: Pazarlıkta ayağını direyen kimse. (I, 601)
belek	: (V) 2. Korkak. (I, 609)
belen	: (IV) [belin (II)] Deli. (I, 612)
belengez	: Düşüncesiz, tasasız, hiç bir şey düşünmeyen. (I, 613)
belercin	: Ahmak, budala. (I, 614)
belergöz	: Şaşkına dönmüş. (I, 614)
belibeciren	: Belâlı, sırnaşık (kimse). (I, 617)
belika	: Yalancı. (I, 618)
bello, bellö	: 1. Yaltaklanan kimse, dalkavuk. 2. Yüzsüz, utanmaz, boşboğaz. (I, 624)
benava	: [beneva, benge (II), bengi (I) -1, 2; benivaz, benuva] 1. Sersem, budala, ahmak. 2. Yarı deli. (I, 625)
benave	: [benàve] Serseri, mantıksız, zevzek. (I, 625)
benbenci	: [bencik -1, bengildek, benlikçi, benlikçi, benlikli -2, benlukçi, bennek (I), bennikci] Kendini beğenmiş, kendini öven, gururlu, kibirli, şımarık. İnatçı, ters. (I-VI, 625-4456)
bencik*	: 4. Hareketleriyle etrafı sıkı kimse. (I, 626)
bencil	: Ara bozan. (I, 626)
benlek	: Ukalâ. (I, 629)
benlikli	: [bencik -3] 1. Bencil. (I, 629)
bennikci	: 1. Bencil. 2. Başkasının varlığını, malını kendine mal eden ya da etmek isteyen. (VI, 4456)
bennikçi	: [bennükçi] İnatçı. (I, 630)
beravi	: Ayı gibi, kaba, anlayışsız. (I, 631)
beredayi	: (I) Kötü, fena, adi. (I, 632)
beres*	: [berevî] 2. Geçimsiz, kötü huylu. (I, 633)
berhayı	: Hayırsız. (I, 631)
berrehay*	: Kafa tutan. (I, 636)
beselek	: (I) Başiboş gezen insan. (I, 639)
béserek*	: [beserek] (III) Aptal, sersem. (I, 639)
besleme	: (I) Beceriksiz, eli işe yakışmayan. (I, 640)
beşbeş	: (II) Yerli yersiz konuşan, boşboğaz, geveze. (I, 642)
beşiriksiz	: Beceriksiz. (I, 644)
betgi	: Birinin yüzüne ağır söz söyleyen. (VI, 4457)
beyhağ	: İçi dışı bir olmayan kimse, içten pazarlıklı. (I, 647)
beyman*	: [béyman (I)] 1. Yalan yere yemin eden, ahlâksız. 2. İmansız, insafsız. (I, 648)
beymas	: Düşüncesiz, saygısız. (I, 648)
béyni galñ	: Anlayışı az, akılsız. (VI, 4457)
beynidelik	: Akılsız, aptal. (I, 648)
beytambal	: Hayırsız, uğursuz. (I, 648)
beytanbal	: Dağınık, çapaçul. (I, 649)
beyyar	: 1. Utanmaz. 2. Tembel. (I, 649)

bezbaş	: İlgisiz, bir şeye aldırış etmeyen, lâkayt. (I, 649)
bezermiş	: (II) [bezik (II), bezmece] Bezmiş, bıkmış, usanmış. (I, 652)
bıcı bıcı	: (I) Baştan savıcı, savsaklayıcı. (I, 654)
bıdırğan	: (I) [bıdırğan (III)] Ortılığı karıştıran, fitneci. (I, 655)
bıdıla	: Budala. (I, 659)
bıggın	: [bıtkın] Bıkkın, doymuş, usanmış. (I, 662)
bıkl	: Obur. (I, 663)
bılaşık	: [bileşik, bulaşık -1] 2. Yapışkan, balta olan insan. Arsız kimse. (I-VI, 664-4459)
bingıldak*	: bıngıldak (I) [böngüldek-1, büngüldek (II)] 1. Sözünde durmayan, oynak insan. (I, 668)
bısırık	: [bısırıklı] Pısırık, işe yaramaz. (I, 670)
bıtbıt	: (I) [bıdırık (III), bıdbıt, bıdı (III), bıdıbıdı -1, bıdıcı, bıdırık (III), bıdırık, bıdrak, bıtbıdı, bıdı (II), bıdırık] Geveze. (I, 671)
bıtır	: 1. Gamsız, düşüncesiz. (I, 671)
bilecen*	: (I) [bilegen, bileğen, bilican, bilicen, bilici, bilür] 1. Bilgiçlik taslayan. (I, 691)
bilgiş	: 3. Bilgiçlik taslayan. (VI, 4461)
bingin	: Dargın, kavgalı. (I, 697)
bir kav bir çakmak	: Kavgaya hazır. (I, 701)
birbandi	: Serseri. (I, 697)
birötek	: Çok bilen. (I, 702)
bişmez	: Laf anlamaz. (I, 708)
bitelik	: Şaşkın, sersem, yorgun. (I, 709)
bizdik*	: (III) Tembel, miskin. (I, 713)
bocuk*	: (I) İş yapamayan. (I, 716)
bocut	: (II) Kötü insan. (I, 716)
bodü bodü	: (I) Azametli, çalımlı. (I, 718)
boğaz ağrığı	: [boğaz ağrığı, boğazane, boğaz avruğu, boğazcı, boğazcıl, boğaz eşşegi] Hazır yiyici. (I, 726-727)
boğaz arsız	: Hazır yiyici, tembel. (I, 727)
boğazı kara	: (II) Uğursuz. (I, 727)
boğazı kısa	: Sır tutmayan, düşündüğünü saklayamayan. (I, 727)
boğazına gavi	: Boğazına düşkün. (I, 727)
boğazsak	: [bogarsak (I), boğaccı, boğaçcıl, boğarsak (I), boğassak (I), boğazak, boğazlak, boğazlı, boğoz, boğozli, bokboğaz, buazak, buğarsak (I), buğazsak] 1. Obur, pisboğaz. (I, 728)
boğazsız	: İştahsız, az yemek yiyen. (I, 728)
boğsak	: (I) Fazla şımarık, hoyrat. (I, 730)
boğunuk	: Sıkıntılı, donuk. (I, 731)
boğ boğlavat	: Ne olduğu belli olmayan, aşağılık kişiler. (I, 731)
bok püsürük	: 2. Ayak takımı. (I, 733)
boka basmaz	: Kendini beğenmiş, kendini tarta tarta yürüyen. (I, 732)
bolatan	: Kendisine ait şeyleri büyüterek söyleyen. (I, 734)

bolavurt	: Ölçüsüz konuşan, rasgele atıp tutan. (I, 734)
bolumsuz	: (I) Tutumsuz. (II) Kudretsiz, beceriksiz, yeteneksiz. (I, 735)
bomuz	: Utangaç, sefil. (I, 736)
bon*	: (I) Unutkan, bunak. (I, 736)
boruçul	: Kendini bilmeyen. (I, 741)
bosek	: Tembel. (I, 730)
boşbuğaz	: [boşbardağ, boşbiğaz] Boşboğaz. (I, 743)
boylan	: Kibirli. (I, 746)
boynuburuk	: (I) Yetimlikten dolayı üzgün. (I, 746)
boynueğri	: Birine karşı minnet duyan. (I, 746)
bozmancı	: Fırsatçı. (VI, 4465)
böğrül	: (II) Ters, aksi (kimse). (I, 765)
böğür çivisi	: Zorluk, engel çıkaran. (I, 766)
böğür kazığı	: [böğür oğu, böğür iği, böğür kazığı (I)] Baş belâsı, zararlı. (I, 758)
böke*	: (II) [büke (III)] Elebaşı, (I, 767)
böm	: [bönafa, böngü, bönkafa, bönüfe] Bön, şaşkın. (I, 769)
börtgün	: [börtkün] Küstah, haşarı. (I, 770)
böşöür	: Hayırsız. (I, 773)
buçuça	: Beceriksiz, iş yapamayan. (I, 777)
buçukçu	: Pinti. (I, 777)
buçuna	: Sersem. (I, 777)
budalarak	: Az budala. (I, 778)
buğaz ağrığı	: Geçimini başkası sağlayan, başkasına yük olan insan. (I, 780)
buğur	: (III) Kızgın. (I, 781)
buhur keyfli	: Nazlı, gönlü buhur deve gibi güç yapılan. (I, 783)
bulak	: (III) Sersem. (I, 785)
bulaki	: Akılsız. (I, 785)
bulaşık*	: (III) 3. Yarı deli. (I, 786)
bulaşkan	: [bulaşuh] Huysuz, kavgacı, sataşan. (I, 786)
buldumcuk delisi	: Ne oldum delisi, umduğundan fazla şey bulmaktan şaşkın. (I, 787)
bulunkıt	: Sıkıntıdan uyuşmuş, bönleşmiş. (I, 790)
bulzk	: Pis, ahmak. (I, 790)
bungun	: [bunalgın, bunalık, bungunluk -1] 1. Sıkıntılı, üzgün. (I, 792-793)
bunnu yilli	: Havalı, azgın. (I, 793)
burcudar	: İş bozan. (I, 795)
burcukırım	: Küskün, kırgın. (I, 795)
burgazan	: Ortılığı karıştıran. (I, 797)
burguç	: (III) Kabaran, köpüren. (I, 798)
burğazan*	: Laf taşıyan, güldürücü, fesatlık yapan. (I, 798)
burhaç	: (II) İnatçı, aksi. (I, 798)
burhaş*	: Düzensiz, beceriksiz. (I, 798)
buruk*	: (I) 5. Aksi, ters, inatçı. (III) Cimri. (V) Ağırcanlı, işi ağır yapan, beceriksiz. (I, 802)
burun boğaz	: Yarı dargın. (I, 803)

burunlu	: 1. Kibirli. 2. Kızgın, asık suratlı. (I, 804)
buruşgan	: Döğüşken. (I, 805)
burut	: Akılsız. (I, 805)
burutgan	: (II) Somurtkan. (I, 805)
busuruk	: Sıkıntılı, kederli, durgun. (I, 806)
butur	: (III) [buturgaç] Haşarı, yaramaz, eğlence, gezme düşkünü, azgın. (I, 806)
buvacıl	: Obur, çok yemek yiyen. (VI, 4468)
buydu*	: 1. Geveze, geçimsiz. 2. Beceriksiz. (I, 807)
buyuşuk	: Uyuşuk, uyuşmuş. (I, 809)
bücüldek	: Tembel ve beceriksiz kimse. (I, 812)
bügülü	: [büylü (II)] Büyülenmiş kimse. (I, 813)
bün	: Çekingen. (I, 822)
bünelekli	: Bir yerde durup dinlenmeyen, kurtlu. (I, 821)
büsten	: Kurnaz, sinsî (kimse). (I, 830)
büttül	: Alık, budala. (I, 831)
büz büz	: [büzdek, büzdelek (I), büzdük, büzüdek, büzüntü] 1. Mıymıntı, beceriksiz, pısrık. 2. İçten pazarlıklı. (I, 833)
büzdesik	: [büzdüm (II)] Uyuşuk. (I, 833)
büznük	: (I) [büzük (I)] Sıkılğan. (I, 834)
caam	: İştahsız (kimse). (II, 837)
cabap	: Boşboğaz. (II, 837)
cabcuk	: 1. Terbiyesiz, saygısız. (II, 838)
cahal*	: [cahel, cāhilce, cayıl, cehal, cehel (II), cıhal] Cahil. (II, 846)
cakcak	: (I) [caca (I), cagak, caccaban, cakçıbırak, cakkala, cakıldak (II), cakkabak, cakkala, cakkalak kuşu -1, cakkavaz, cakkavı (I), cakkavu, capçak ağızlı -2, carcar (I), carcara (I), carcarı -1, carcur (III) carıldak, cayrak (I), cebcek, cekcek (III), cekceki (II), cekcek kuşu (II), cepcek cevcek, cevcerik, cevceve, cıgalak (I), cıkcık (V) -1, cıvcık (III), cıkcık (II), cıvcık (II), çabcık (I), çakanak (II), çakcavar, çakçak (I), çakçavel, çakıldak (IX), çepçek] Geveze, dedikoducu. (II, 847-848)
cakka	: (I) [çalan (II), çalık (V) -1, çalkavuş] Aceleci, sabırsız. (II, 849)
cakkalak kuşu	: 2. Doymak bilmeyen, obur. (II, 849)
calgavuş	: (II) [çalgavuş] Acele ve düzensiz iş gören. (II, 851)
calgazan*	: [calgızan, calğasan, calğazan, calkasan (I), calkazan -1, 2, 3: callahı, camgamacı, cangaza, cankaza, carbazan -1, cartazan (II), cılgazan -1, çalgazan -2, çalgazan, çalkazan -1] 1. Geveze. 2. Her şeye karışan. 3. İş bozan, oyun bozan. 5. İşten kaçan, tembel. (II, 851)
calkazan*	: 4. Alaycı. (II, 852)
callak	: Yobaz. (II, 852)
calp calpta	: [cılıldak (I) -1] Kararsız, şaşırılmış durumda. (II, 852)
camazak	: Şaşkın. (II, 853)
canayaklı	: [cancuk (II)] Aceleci. (II, 855)

canaz	: Sinirli. (II, 855)
carbazan	: [carbıcı] 2. Eli uzun, hırsız. (II, 860)
carıs*	: [carıspalas, carıs -1, 2; carıspalaz, cariş, carız, cırıs] 1. Arsız, terbiyesiz. (II, 862)
carlakı	: Dolandırıcı, hileci. (II, 863)
carlı	: Zavallı. (II, 862)
cartazan	: (I) [caylı] 1. Kendini beğenmiş. (II, 864)
castal*	: [caşman, çeştal] Uyuşuk, tembel. (II, 864)
caşdak	: Laf taşıyan. (II, 864)
cavcavlı	: Ateşli, istekli. (VI, 4471)
cavcı	: Bencil. (II, 865)
cavır gibi*	: Kurnaz. (II, 866)
caygın	: [cayak (I), caybak, cayğan, caygın, cayğun, caypak, cazgır -3, cazgit (II) -2, cızgan (II)] Vazgeçen, işin ardını bırakan, döneke. (II, 868)
caylak	: Bilgisiz, görgüsüz. (II, 869)
caynal	: Beceriksiz. (II, 869)
cazgır	: 2. Sözünden dönen, sözünde durmayan. (II, 871)
cebabendek*	: 1. Başiboş. (II, 871)
cebele	: (II) [cebگیر] Zorba, haydut. (II, 872)
cecime	: Uyuşuk, elinden bir iş gelmeyen, miskin. (II, 873)
cedcare*	: [ceddek] Sinirli (kimse). (II, 874)
celb	: Aksi, inatçı (kimse). (II, 877)
celep*	: (I) [cemeke] 4. Acemi, toy. (IV) 1. Bağlanmayan, başı boş. Beceriksiz, kırıp döken. (II-VI, 877-4472)
celen	: 2. Kurnaz. (II, 877)
cıbara	: (I) [cıbaracı, cibare -1, 2] 1. Serseri, düşük karakterli insan. 2. Görgüsüz. (II) 3. Tutumsuz. Hırçın, eğitilmemiş. (II-VI, 889-4472)
cıbık	: (II) Yerli yersiz övünen. (III) Oyunda ve işte hile yapan (kimse). (II, 891)
cıbil	: (V) [cıbirin kabadayısı] Parası olmadığı halde caka satan. (II, 891)
cıbıldak*	: (I) 2. Geveze. (II, 892)
cıbindırık	: (II) Anne baba sözü dinlemeyen. (II, 892)
cıbindırız	: (II) Çalışma kolaylığını bilmeyen. (II, 892)
cıbir*	: (III) 1. Tembel. 2. Beceriksiz. (II-VI, 893-4472)
cıbiş	: 1. Dertli. 2. Düşünceli. (II, 894)
cıdal	: (III) Huysuz ve sinirli (kimse). (II, 895)
cıdalacı	: [cıdak, cıdav (III)] Kavga arayan. (II, 896)
cıdar*	: 2. Çatlak. (II, 896)
cıdavı*	: (III) [cıdala, cıdam, cıdavı (III), cıdavı (II) -2, cıdevü] 1. Aksi, inatçı. (II, 896)
cıdık	: (II) Kavgacı. (II, 896)
cıdırı	: [cıdır (I) -2, cıdırılı (I) -1, cıdı (II), cıdırılı (I)] Titiz, sinirli. (II, 897)
cıdırılı*	: (I) 2. Deli. (II) [cıdırılı atlısı (I), cıfıt, cıdırılı] (II, 898)

cıfut	: Kendini beğenmiş. (II, 898)
cığal	: (II) Aldatıcı, hileci. (II, 899)
cığcığa	: (III) [cığ cığ (IV), cığıldım] Kuru gürültücü, geveze. (II, 900)
cığız*	: (I) [calgıcı, cıgaz, cığır (II), cıhız, cıka (I), cılakçı, cılcık, cılgancı, cılgazan -2, cılgısız -4, cılıgan, cılık (III), cıllak (I), cıllaz, cıllı (III) -1, cılıgan, cılık (I) -1, cımız (III), cıngız, cınık, cırdasan -2, cırlı, cırnaz (II), cışkı, cıvız -1, cızak (I), cızan (I), cızık (II), cıgaz, cılaz (II), cığuz, cığız] 3. Kavgacı, huysuz. 4. Dedikoducu. Sert yaradılışlı, titiz. (II-VI, 903-4472)
cıkrak	: Yerli yersiz gülen. (II, 906)
cılgı	: (V) Kendine sahip olamayıp yerli yersiz konuşan (kimse). (II, 909)
cılgısız*	: cılgısız [cılık (V), cılık (I) -3, cıkısız (I) -1, 2] 1. Terbiyesiz. 3. Yaramaz. 5. Aç gözlü. 6. Obur. (II, 911)
cılık	: (I) [cılğ (II), cıkısız (II), cılık (VIII)] 1. Sözüünün eri olmayan. 2. Kötü kalpli. (II, 912-913)
cıllı*	: (III) 2. Haksız. (II, 913)
cıllık	: (I) 2. Çok çabuk darılan. (II, 914)
cıluluk	: Tembel. (II, 914)
cımbıldak*	: [cımbıldayık, cımbıldak, cımbıldak (II), cımbıldak (I), cımburtdak] 1. Sütsüz, soysuz. 3. Her şeye karışan, ukala. 4. Arsız. 6. Dönek, sözünün eri olmayan. (II, 915)
cımcıplak	: 1. Geveze. 2. Kötü. (II, 917)
cımhırt	: Malını yemeyen, cimri. (II, 917)
cımırı	: Cimri, pinti. (II, 918)
cınaz	: [cinaz (I) -2] Huysuz ihtiyar. (II, 918)
cınbıldak*	: 1. Zevzek. (II, 918)
cındı	: [cındısız, cıngan -2] Cimri. (II, 919)
cındık	: (II) Alıngan, kötü huylu. (II, 919)
cındım	: Hareketini ve sözünü bilmeyen. (II, 919)
cıngana	: (II) İnatçı. (II, 920)
cıngaz	: Geveze. (II, 920)
cıngıbet	: 1. Kavgacı. (II, 920)
cıngıl	: (V) Sözüünü tartmadan konuşan. (II, 922)
cıngıllı*	: (I) [cırgıllı, cıngıllı (II)] (IV) 1. Dayanaksız, iradesiz. (II, 922)
cınık	: Dönek, döneklik yapan. (VI, 4473)
cırbağa*	: (I) [cırba (II), cırbağı, cırbala (I), cırbana (I)] (II) [cırbağa -1, 2] 1. Aşağılık. (II, 925)
cırcır	(IV) Geveze. (II, 927)
cırdasan	: 1. Yola gelmeyen (kimse). (II, 928)
cırıl	: Sözüünü ve hareketlerini tartmayan (kimse). (II, 928)
cırık*	: (X) 1. Şımarık. 2. Sır saklayamayan. 3. Az akıllı. 4. Obur, çok yiyen. (II, 929)
cırıldak	: (I) Hoşa gitmeyen sesler çıkaran, gürültücü. (II, 930)
cırla	: (II) Aciz. (II, 931)

cırlak*	: (I) [cıllak (IV), cıllayık, cırlavık (II), cirlek, cırlak (I) -1, 2] 2. Çabuk ağlayan. 3. Geveze. 4. Korkak. 5. Sözünde durmayan (kimse). (II, 932)
cırlat	: Aç gözlü. (II, 933)
cırt cırt	: (IV) Her işe karışan. (II, 938)
cırta	: (I) [cırktan (II), cirtlah] Geveze. (II) Düşkün. (II, 937)
cırtabozan*	: Kibirli. (II, 937)
cırtan	: (II) Ahlâksız, huysuz. (II, 937)
cırtlak*	: (VII) [cartlak (III), cırteyna -2] 1. Kendini beğenmiş, şımarık. 2. Her söze karışan. Övünmekten hoşlanan kimse. (II-VI, 939-4474)
cırtlamuk	: (I) Kendini beğenmiş. (II, 940)
cıştan	: [cişdan] Arsız, utanmaz. (II, 941)
cıtcı	: (I) Elinden birşey gelmediği halde gösteriş yapan (kimse). (II, 941)
cıvgın	: (II) 1. Delice hareketler yapan, hoppa (kimse). (II, 942)
cıvık	: (I) [cıvık ağızlı, cıvıl (II), civik (I)] 1. Verdiği sözü tutmayan (kimse). 2. Geveze. 3. Sır saklayamayan. (II, 942-943)
cıvız	: 2. İş bozan (kimse). 3. Sözüünün eri olmayan. (II, 943)
cızgın	: Sözünde durmayan. (II, 947)
cızlak	: (IV) [cızlak (I), cızırdak (III), cızırık] Yerli yersiz ağlayan. (II, 951)
cızlık	: (IV) Çabuk ve sık sık darılan. (II, 952)
cıba*	: (VIII) Hiç bir şeyi olmayan. (II, 952)
cibare	: 4. Asaletsiz. (II, 952)
cibelek	: (I) Çok konuşan. (II, 953)
cibelgeç	: [cibelik (II), cibeluk, cibil (II)] Terbiyesiz, şımarık. (II, 953)
cibik	: (IV) Her işe burnunu sokan (kimse). (II, 955)
cibinar	: Cimri. (II, 956)
cica	: (II) Çok konuşan. (II, 957)
cicaz	: (II) Bir şeyi olmayan, düşkün. (II, 957)
cicik bıyık	: Herşeyi beğenmeyen. (II, 959)
cicik boğaz	: Her yemeği beğenmeyen. (II, 959)
cidagu*	: [cidağı (I) -1, 2; cidani] 2. Hırçın. (II, 960)
cidav*	: (III) [cidavı (II) -3, cidavu (III) -2, cidavuz] Kavgacı. (II, 961)
cidavu	: (II) Aceleci, heyecanlı. (III) 1. Hileci. (II, 961)
cife	: (II) Düşük, kötü (insan hk.) Yaramaz, geçimsiz. (II-VI, 961-4475)
cigaz	: Zavallı, zararsız. (II, 962)
ciğersek	: Acıya dayanıksız. (II, 963)
ciğersiz	: Korkak. (II, 963)
ciğir	: (II) İşe alışmış olduğu halde yapmaktan çekinen. (II, 963)
cihal	: Okuyup yazma bilmeyen. (II, 963)
cilkisiz	: Terbiyesiz. (II, 966)
cillek	: (II) 1. Pisboğaz, obur. 2. Aç gözlü. (II, 967)
cimara	: (I) Cimri. (II, 968)
cimâre	: Huysuz, arsız. (II, 968)
cimbıldak*	: (I) Acıma hissi olmayan. (II, 968)

cimcime*	: (I) [cimcima, cimcime kuması, cimcirik (I) , cimik, cimiri, cincik (II) , cindik, çinçiri] 4. Kavgacı. 5. Kötü kalpli. (II, 971)
cimeker	: [cimcim (II) , cimete (V) , cimpri, çimete (II)] Cimri. (II, 972)
cimete	: (IV) Bencil. (II, 972)
cimeteci	: Alış verişte çok inceleyen (kimse). (II, 972)
cimirik	: Karamsar. (II, 973)
cimpir	: Çabuk kızan. (II, 974)
cimpirik	: Kuruntulu, vesveseli. (II, 974)
cimri*	: (I) 1. Bilgisiz. 2. Görgüsüz. (II, 974)
cinbaş*	: (II) 2. Şirret, aksi. Ele avuca sığmaz. (II-VI, 975-4475)
cinbüzzük*	: [cinbüzzük, -1, 2; cinbüzzük] 1. Sinirli, öfkeli. (II, 975)
cincifeli	: [cincivıt, cindilli] Kötü huylu, sinirli. (II, 976)
cindalak	: Terbiyesiz, geveze. (II, 977)
cindire	: (I) [cindoru] Kurnaz. (II, 977)
cingan	: (II) [cingen (II) , cingene (I) , ciniviz (III)] Cimri. (II, 978)
cingen ceba	: Kötü niyetli yabancı (hk.). Soyu, kökü belirsiz. (II-VI, 979-4475)
cingene	: 2. Görgüsüz. (II, 979)
cingildek	: Şımarık. (II, 979)
cingiş	: Dövüşken, kavgacı. (VI, 4475)
cingoz	: 2. Titiz. (II, 980)
cingit	: Arsız, utanmaz. (II, 980)
cinli	: [cinlü] Çok sinirli. (II, 982)
cinni	: (II) Yaygaracı. (II, 982)
cirbe	: (I) Terbiyesiz anlamında kullanılır. (II, 983)
circir*	: (II) Çok yiyen. (II, 984)
cire	: (IV) Sersem. (II, 985)
ciresun	: [cirbin, cirgit] Şımarık. (II, 985)
civelek*	: (II) [civek (V) , civil (III)] (VI) Toy. (VII) Geveze. (II, 988)
civiz	: (I) Yalancı, haksız. (II, 990)
ciyfe	: (I) Yüzsüz, arsız. (II, 990)
ciyo	: Terbiyesiz. (II, 991)
cokhal	: Cahil. (II, 995)
combaş	: Anlayışsız. (II, 997)
conbalak	: Cimri. (II, 998)
corcu	: (I) Dedikoducu. (II) Obur. (II, 1000)
cort sözlü	: Acı sözlü. (II, 1002)
coruk*	: (I) [caruh, coruh (I) , cotten, coynal, cozirik, cöbez] (III) İnatçı. (VIII) 1. Para tutmayan. 2. Cahil, görgüsüz. (II, 1002-1003)
coşdan	: Boşboğaz, geveze. (II, 1003)
coşka*	: (I) Dikkatsiz. (II, 1003)
coştar*	: 2. Fesatçı. (II, 1003)
cotlak	: Aptal. (II, 1003)
covyürek	: Korkak. (II, 1004)
cöme	: 2. Beceriksiz. (II, 1006)

cörtlek*	: (III) Her söze karışan. (II, 1008)
cudam*	: (I) [caman, cudamsız] 1. Beceriksiz. (II, 1009)
cufut*	: (I) 2. Cimri. (II, 1009)
culum	: Alingan, küçük söz ve olayları büyüten. (II, 1014)
curcun	: (I) Deli, azgın, çılgın. (II, 1018)
cusba	: Çok bilmiş. (II, 1020)
cus*	: Kurnaz. (II, 1020)
cuslu*	: 1. Kendini pahalı satan. (II, 1020)
custul	: [cuslu -2] Nazlı ve hileli konuşan. (II, 1020)
custullu	: Alingan. (II, 1020)
cusun	: (II) Aptal. (II, 1020)
cülle	: (IV) Yaramaz, kötü. (II, 1026)
cümare	: Görmemiş, sonradan görmüş. (II, 1027)
cünüldeli	: Zırddeli. (II, 1027)
cüşteci	: Taklit eden. (II, 1028)
çaçar	: Kavgacı. (II, 1032)
çaçaran	: (I) Çok konuşan. (II, 1032)
çaço	: İntizamsız, budala. (II, 1032)
çaçoş	: Dedikoducu, yüze gülüp arkadan söz eden. (II, 1032)
çaddağ	: Çatlak. (II, 1032)
çahal*	: (II) Yaramaz, huysuz, kötü. (II, 1039)
çakal*	: (I) [çakır (III)] 1. Titiz, huysuz. 4. Kurnaz. 5. İşbilmeyen, acemi, toy. 6. Geveze. 7. Cimri. (II, 1041)
çakaloz	: (I) 1. İşe yaramaz, beceriksiz (kimse). 2. Topluluğa uymayan (kimse). (II, 1041)
çakar	: (III) Sakar, eli işe yakışmayan (kimse). (II, 1042)
çakıldak	: (III) Seviyesi düşük. (II, 1043)
çakıldaklı*	: 1. Terbiyesiz. 2. Geçimsiz. (II, 1043)
çakır diken	: Kavgacı, sinirli (kimse). (II, 1044)
çakıştırıcı	: Dedikoducu, fitneci. (II, 1045)
çako	: Budala, serseri. (II, 1046)
çakşaşık	: Dengesiz. (II, 1046)
çalak	: (XI) Deli. (II, 1048)
çalamak	: (II) Ahmak, beceriksiz. (II, 1049)
çalbuzan	: Herşeye burnunu sokan. (II, 1050)
çalçap*	: 1. Eliçabuk, hırsız. 2. Acele, gelişi güzel iş gören. (II, 1050)
çalçubuk	: Kendini bilmez, terbiyesiz. (II, 1050)
çalgın*	: (II) 1. Deli, delimsi. 2. Terbiyesiz. (VI) [çalık (XIV)] Hırsız (II, 1052)
çalguçlu	: Utanmaz, arsız. (II, 1053)
çalık*	: (V) 2. Aceleci. (XI) Kaba, patavatsız. (XIII) [carbık (II)] 2. Serseri. 3. Ahlâksız. (II, 1054-1055)
çalıkakıcı	: Yankesiciliğe özenen. (II, 1055)
çalkaz	: Düzensiz. (II, 1058)

çalkazan*	: [çalgazan] 2. Taklitçi. 3. Bağlılık duygusu olmayan.(II-VI, 1058-4477)
çalpa	: (I) [capçık (II) -2, çalapa, çalpaklı, çalpara (II) -1, çalpaz] Beceriksiz, eli işe yakışmayan. (II, 1060)
çamak	: (II) Kendini beğenen. (II, 1063)
çamış	: Huysuz, hırçın. (VI, 4478)
çanavar	: (I) Aç gözlü. (II, 1067)
çandır*	: (II) 1. Dikbaşı, kavgacı. (IX) Edepsiz, yabancı. (II, 1068-1069)
çangaza	: [caynas, çangıldak, çankaza -1, 2] 1. Gürültücü, kavgacı. 2. Geveze. (II, 1070)
çankaş	: Beceriksiz, sakar. (II, 1071)
çapanaklı	: Beceriksiz. (II, 1073)
çapar çavış	: Her şeye burnunu sokan (kimse). (II, 1074)
çapar*	: (I) [capar, çaparkır, çıpar (II), çıpır (II), çimak (I) -2] (IV) 2. Sakar. (VII) Sırnaşık. (II, 1073)
çaparız	: (II) Borcuna sadık olmayan. (II, 1074)
çapkın*	: (I) Kısıtlı olan (kimse). (II) Her gördüğü eşyayı alan. (II, 1076-1077)
çapraz	: (V) 1. İnatçı. 2. Ortalığı karıştıran (kimse). (II, 1078)
çarpana	: (V) Serseri, avare. (II, 1083)
çarpuk	: (II) Yalancı. (II, 1084)
çarşanga	: Söz dinlemeyen, bildiğini okuyan. (II, 1084)
çarşut	: Bildirmeden denetleyen (kimse). (II, 1084)
çâşır	: (IV) Boş gezen. (II, 1085)
çaşıt	: (I) [casıt, çaşara, çaşarat -3, çaşut (I) -2, 3; çavşut] 2. Dedikoducu. (II, 1085)
çaşut	: (I) 5. Şaşırtan, aldatan. 6. Arabulucu. (II, 1086)
çatana	: (I) Ona buna sataşan. (II, 1088)
çatçene	: Geveze. (II, 1089)
çavgın	: (V) Bir anı diğerine uymayan. (II, 1094)
çaylak	: (III) Sözünde durmayan (kimse). (II, 1097)
çedek	: Pis ve beceriksiz olan kimse. (II, 1105)
çedene*	: (III) Huysuz olan (kimse). (II, 1106)
çefet	: Geçimsiz kimse. (II, 1106)
çegesek	: [çeğesek] Çok konuşan kimse, geveze. (II, 1107)
çehebaz	: Çok konuşan (kimse). (II, 1108)
çehikçi	: Vurguncu. (VI, 4479)
çekincek	: (I) [çekürgen] Utangaç, çekingen olan kimse. (II, 1113)
çekişken	: [çekişgen] Kavgacı (kimse). (II, 1114)
çeleñ hırsız	: Becerikli hırsız. (II, 1120)
çelibası	: Kötü bir işte öncü, elebaşı olan (kimse). (II, 1122)
çelte	: (III) Korkak. (II, 1126)
çeme	: Budala, sersem. (II, 1129)
çemek	: (III) Çok konuşan, geveze. (II, 1129)
çemente	: (I) Başkasının sırtından geçinen (kimse). (II, 1129)

çemtük	: Sözünde durmayan geveze (kimse). (II, 1133)
çençen	: [çemçem, çene (V), çenesek, çenesi şakırdak, çengi, çenki (I)] Çok konuşan, geveze. (II, 1134)
çeper	: (III) Ahlâksız, geçimsiz (kimse). (II, 1142)
çepildeyik	: Çok konuşan, geveze. (II, 1143)
çeplemce	: Çenesi düşük, çok konuşan. (II, 1144)
çepni	: (I) 2. Soysuz, ahlâkı bozuk olan kimse. (II, 1144)
çeremetçi	: Aceleci. (II, 1145)
çertevül	: Geçimsiz, uysal olmayan (kimse). (II, 1148)
çeşdira	: Gereksiz yere çok dolaşan ve sözünü sakınmayan (kimse). (II, 1148)
çetrebez	: Geçimsiz, kavgacı (kimse). (II, 1152)
çevkel	: (I) Çekişerek pazarlık eden (kimse). (II, 1153)
çeykel	: (II) [çeygel] Sert, kavgacı (kimse). (II, 1155)
çidak	: Yaramaz, çevresine zarar veren (kimse). (II, 1158)
çifit	: Kötü düşünceli. (VI, 4480)
çığırgan*	: (III) [çığırtan (I), çığırtkan (I)] Çok bağırان (kimse). (II, 1161)
çıkartma	: (II) Terbiyesiz. (II, 1166)
çıkcanlı	: Aceleci olan (kimse). (II, 1166)
çıkımsız	: (II) Sözünde durmayan (kimse). (II, 1167)
çılduruş	: [çıldurmuş, çıldurttu, çılğıttı] Çıldırılmış (kimse). (II, 1172)
çılğısız	: [çılğıtsız, çılğısız, çılksız] 1. Akılsız. 2. Terbiyesiz. (II, 1173)
çılkrık	: Şımarık. (VI, 4480)
çiltak	: (II) 1. Kavgacı, huysuz (kimse). 2. Sözünde durmayan (kimse). (II, 1175)
çımkırtma	: Onbeş ve onsekiz yaşlarındaki sinirli gençler için verilen ad. (II, 1177)
çırpan	: (V) Kavgacı, geçimsiz (kimse). (II, 1189)
çırpık	: (I) 1. Hileci. 2. Eline geçeni alıp götüren (kimse). 3. Adaletsiz, kötü ruhlu (kimse). (II, 1189)
çırpısız	: Terbiyesiz. (II, 1189)
çitak*	: (II) [caplak] (III) 1. Kavgacı, huysuz (kimse). 3. Kurnaz (kimse). (II, 1192)
çıtıl	: (I) [çıtılcı, çıtırık (XII) -1] 2. Kavgacı (kimse). (II, 1193)
çıtırık	: (XII) 2. Çok konuşan, geveze (kimse). (II, 1195)
çıtlık çekirgesi	: Herşeye burnunu sokan (kimse). (II, 1197)
çıvdırgın	: [cıvgın (II) -2, çıvgın] Çıldırılmış, deli (kimse). (II, 1198)
çibare	: [cibare -3] Terbiyesiz, şımarık (kimse). (II, 1202)
çiç	: (II) Bir şeyi zorla almak isteyen arsız (kimse). (II, 1203)
çiçi	: (VI) Şımarık, arsız. (II, 1204)
çifteli	: Uğursuz. (II, 1205)
çildir*	: (I) 2. Çok konuşan, geveze. (II, 1214)
çilesiz	: (II) [çilesuz] 1. Utanmaz, ahlâksız. 2. Düşünmeden konuşan, patavatsız (kimse). (II, 1217)
çimçimci	: Meraklı (kimse). (II, 1222)
çimeter	: [çimeteri] Yemek seçen, az yiyen (kimse). (II, 1223)

çimke	: (VII) [çimki (II)] Kavgacı (kimse). (II, 1224)
çinçavat	: [cincalap (II), cincavat] Bencil, açıkgöz (kimse). (II, 1226)
çindilli	: Geçimsiz (kimse). (II, 1227)
çinko	: (II) Kavgacı, çok konuşan (kimse). (II, 1229)
çintirik*	: (II) Çok konuşan (kimse). (II, 1230)
çipiruz	: Parasını yerinde harcamasını bilmeyen (kimse). (II, 1233)
çipruka	: Cimri (kimse). (II, 1234)
çirpinti	: (II) [çirpisiz] Terbiyesiz (kimse). (II, 1237)
çirtik	: (IV) Hiçbir şeyi beğenmeyen (kimse). (II, 1238)
çişten	: [çişden, çiştan] Şımarık (kimse). (II, 1240)
çitak*	: (II) Kavgacı, kaba (kimse). (II, 1241)
çitemik	: (III) Kavgacı (kimse). (II, 1242)
çitikçi	: Fırsat kollayan (kimse). (II, 1243,)
çitil	: (II) [çitilci, çitilli (I)] 1. Kavgacı (kimse). (II, 1243)
çivi süren	: İş bozan. (II, 1248)
çolapa	: [colpa (I), çolbaz, çoldurum (II), çolpa, çolpak (I) -1, 2; çolpu (II), çona (IV)] 1. Beceriksiz, eli işe yakışmayan. 2. Dağınık, dikkatsiz. 3. Sersem. (II, 1262-1263)
çolpak	: (I) 3. Düşkün. (II, 1263)
çom ağızlı	: Felâket ihtimallerinden söz açan, şom ağızlı (kimse). (II, 1265)
çomak	: (V) 1. Kendini beğenen (kimse). 2. Ukalâ, bilgiç. (II, 1265)
çor çocuk	: [çol çocuğ, çoluh çocuğ, çoluk çomak -1] 2. Çocuk gibi hareket edenler hakkında kullanılır. (II, 1271)
çor	: (IV) 3. Kötü huylu kimse. (II, 1270)
çorlu*	: (I) [çörü, çörüş (III), çörüşük -2] 2. Akılsız, deli. (II-VI, 1272-4482)
çort	: (II) Kaba, görgüsüz, uyuşuk. (II, 1273)
çoşka	: (II) Deli. (II, 1274)
çoştar	: Her işe burnunu sokan, fazla atılgan. Batakçı, tutumsuz. (II-VI, 1274-4482)
çotralı	: Aksi, kavgacı (kimse). (II, 1275)
çovdürük	: Dikkatsiz, derin düşünemeyen. (II, 1275)
çöçe*	: (II) 2. Çok gezen (kimse). (II, 1276)
çöçen	: Aciz, elinden bir iş gelmeyen. (II, 1276)
çöçün*	: 3. Sünepe, miskin. (II, 1276)
çödü	: Beceriksiz. (II, 1276)
çok gızı	: Oturduğu yerden hiç kalkmak istemeyen kişi. (II, 1282)
çölepe	: Sünepe, pejmürde. (II, 1283)
çölpe	: [çölpeşik (I)] 1. Saçma sapan konuşan. 2. Miskin, uyuşuk, beceriksiz. (II, 1283)
çömelek*	: (I) [cöme -1, çömelen (IV), çömez (II)] Çok oturan, tembel. (II, 1286)
çöne	: (II) Acemi, beceriksiz. (II, 1288)
çönepe	: [çönge (II), çörüşük -1, çöstelek] Beceriksiz, uyuşuk. (II, 1288)
çönt	: Kaba, görgüsüz, iş bilmez. (II, 1289)

çört*	: (I) [cört (I) -1, çöt (IV), çötüre (III)] (IV) [cört (II)] 1. Savruk, sıkıntısız. 2. Kaba saba. Beceriksiz. (II-VI, 1293-4483)
çörtük	: (II) Beceriksiz. (II, 1295)
çöt	: (III) Beceriksiz, tembel. (II, 1292, (II, 1296)
çöyneşik	: Uyuşuk. (II, 1299)
çöyteri	: Aptal, sersem, budala. (II, 1299)
çuğul	: (I) 2. Söz getirip götüren, dedikoducu. (II, 1301)
çulpa*	: 2. Şaşkın, beceriksiz (kimse). (II, 1303)
çuluk	: (I) Bön, serseri. (II, 1304)
çunavlak	: Soysuz, kötü ruhlu. (II, 1304)
çuren	: Eli yakışmayan. (II, 1305)
çuşdar	: Dalkavuk. (II, 1305)
çuşut	: Arabozucu. (II, 1305)
çüçül*	: (I) [çülpe, çüne (II)] 1. Aptal, sersem. (II, 1306)
çürükçü	: Müsrif, idaresiz. (II, 1308)
çüşdüm	: Şaşkın. (II, 1309)
dabansız	: [dabiza] 1. Korkak, çekingen, cesaretsiz. 2. Beceriksiz, gayretsiz. 3. İradesiz. 4. Sebatsız, bir yerde durmayan. (II, 1314-1315)
dabbasan*	: [dabanı düz] Uğursuz. (II, 1315)
dabsak	: [dabşak] Aç gözlü, doymaz. (VI, 4484)
dadal bayrak	: Sallapati (kimse). (II, 1318)
dadal	: [dada (II) -1, dadak (IV), dagal (I) -2, dambal] 1. Ahmak, saf, bön, şaşkın, sersem. 2. Pisboğaz. (II, 1318)
dadangın	: [dadankın, dadgın] Alışkın. (II, 1319)
daddiri	: (II) Dönek. (II, 1319)
dadik	: (II) [dadtirik] Münasebetsiz ve düşüncesizce konuşan. (II, 1320)
dağdağacı	: Mantıksız, yerli yersiz konuşan. (II, 1324)
dağıtıcı	: Boşboğaz. (II, 1325)
dağlı	: Görgüsüz. (II, 1325)
dağnak	: (I) Yabanıl, uygarlaşmamış. (II, 1325)
dahdah delisi	: [dâhdâh delisi] 1. Şaşkın, sersem. 2. Başkalarına alay konusu olan, şımarık, deli gibi çok kızan kimse. (II, 1328)
daklaşak	: Sırnaşık. (II, 1332)
dalaçan*	: Hırçın. (II, 1335)
dalaşkan	: (I) [dalaşcı] Kavgacı insan. (II, 1339)
dalaviracı	: Hileci, oyunla başkalarını aldatan. (II, 1339)
dalbak	: (I) Geçimsiz, huysuz. (II, 1340)
dalbazan	: Sebepsiz yere şuna buna çatan kimse. (II, 1340)
daldaban*	: (I) 2. Serseri, patavatsız. (II, 1341)
daldingil*	: (I) [dasdingil, dasdiñgil -1] 2. Aptal, akılsız. (II, 1343)
dalgah*	: Kaygılı, kararsız. (II, 1343)
dalgavuk	: Dalkavuk. (II, 1343)
dalgıran	: Kaba, incitici kimse. (II, 1344)
dalıduzlu	: Tembel, miskin. (II, 1344)

dalıh	: Bir yerde uzun süre oturamayan (kimse). (II, 1344)
dalkavuç	: Müzevir. (II, 1345)
dalp	: Ağır davranan, ağır kanlı. (II, 1347)
damah	: (II) Malını, parasını yemeyen, cimri. (II, 1348)
damarı bozuk	: Soysuz, cibiliyetsiz. (II, 1350)
damarlı	: [damarsız -1] Huysuz, inatçı, aksi. (II, 1350)
damarsız	: 2. Soysuz, hayırsız. (II, 1350)
damaşan	: Çok küsen. (II, 1350)
dambadız	: Hileci. (II, 1350)
damracı	: Kurnaz. (II, 1354)
damsak	: Yararını, çıkarını düşünen. (II, 1354)
damsözlü	: Patavatsız, kırıcı şekilde konuşan (kimse). (II, 1354)
danabacağı	: İyilik yapmak istemeyen kimseye verilen ad. (II, 1355)
danbal	: Tembel. (II, 1357)
dancı	: 1. Ayıp arayıcı, ayıplayıcı. 2. Boyu uzun, aklı kısa insanlara verilen ad. (II, 1357)
dandan	: 1. Kaba ve düşünmeden konuşan (kimse). 3. Çok gürültülü ve iddialı konuşan (kimse). (II, 1357)
dandin*	: (I) [dandik (III) -5, dandin (I)] 2. Zevzek, patavatsız. (II, 1357)
dandik*	: (III) 1. Kavgacı, dövüşken. 2. Çabuk küsen, huysuz. 4. Hevesi çabuk geçen, kararsız (kimse). (II, 1357)
dandilgaç kuşu	: (II) Bir işte sebat etmeyen (kimse). (II, 1358)
dandilik	: (II) Yavaş çalışan kimse. (II, 1358)
dangalak*	: (I) [dangılak] Boşboğaz. (II, 1358)
dangaz	: (I) 1. Müsrif. 2. Aptal, budala. (II, 1359)
dangırdak	: (II) [dangır (II) -1, dangır dangır -2] Bağırarak, kaba saba konuşan, küstah. (II, 1359)
dansak	: [dansık -1, 2] 2. Gururlu, kibirli, alaycı, münasebetsiz (kimse). Ölçüsüz, yersiz konuşan, densiz. (II-VI, 1363-4484)
dansuk	: Düşünmeden, kalp kırıcı şekilde konuşan (kimse). (II, 1363)
dar canlı	: Sabırsız, aceleci. (II, 1369)
daral	: Tembel. (II, 1367)
dardar	: 1. Geveze. (II, 1369)
dasalatsız	: Beceriksiz. (II, 1374)
dasdingil*	: [dasdiñgil, dasdaylak] 2. Hiç bir şeyi olmayan. (II, 1374)
dattiri	: (II) 1. Kendi çalıp, kendi oynayan. 2. Yerde duramayan, çok hareketli. (II, 1378)
daylak*	: (II) [day (II), daylak (I)] 5. Gelişigüzel büyümüş ve terbiyesiz kalmış, başıboş kimse. (II, 1389)
daylı	: 2. Arsız. (II, 1389)
dazlak*	: (V) Terbiyesiz. (II, 1391)
debeng	: [debenk, depelek] Sersem, ahmak, şuursuzca hareket eden. (II, 1393)
deber	: (I) [dabı (II), dabır, dabış (I)] Hoyrat, sözünü bilmez, patavatsız. (II, 1393)

debersahar*	: Düşünmeden söz söyleyen. (II, 1393)
debiz	: (II) 2. Edepsiz. (II, 1395)
deblek	: (II) 1. Uyuşuk, sünepe. 2. Ahmak, sersem. (II, 1395)
dedem akıllı	: Sersem, bunak, avanak. (II, 1398)
dedirgin	: [didirgin] Rahatsız, dirliksiz. (II, 1398)
defli*	: [defo] Irz ve namusuna önem vermeyen, aşağılık kimse. (II, 1399)
değel	: 2. Hileci. (II, 1400)
değirmencahcağası	: [değirmenoluğu] Anlamsız söz söyleyen, boşuna konuşan, boşboğaz. (II, 1401)
değsiz	: [densüz] Densiz, kibirli, iyilik bilmez. (II, 1404)
dehmen	: (I) 1. Sersem, budala, beceriksiz, uyuşuk. (II, 1406)
delavcı	: Yalancı. (II, 1408)
delbeder	: Derbeder. (II, 1408)
delbesek	: Serseri, ahmak. (II, 1408)
delbiz	: Delişmen (kimse). (II, 1408)
deldel	: 2. Deli, ahmak, budala. (II, 1408)
deledöz	: [deledüz] Mayası bozuk, soyu bozuk, yalancı, döneke olan (kimse). (II, 1409)
delek*	: (I) 1. Ahmak, aptal. (II, 1409)
deleşik*	: [deleşük] Beceriksiz (kimse). (II, 1410)
delezen	: Söylediği sözlerde gerçek payı olmayan, bar bar bağırarak atıp tutan. (II, 1410)
deli dedirgen	: Perişan, bunalmış. (II, 1411)
deli depek	: Akılsız, sersem. (II, 1411)
delibalak	: Tecrübesiz, hayatın acısını tatmamış genç, hoppa. (II, 1410)
delibayram	: Delişmen, hoppa. (II, 1411)
delimsirek	: [delimisirek, delimsek, delimserek, delimsirik, delimsük, delimşirek, delirek, delisem, delisen, delümsek] Sersem, salak, çılgın, delişmen. (II, 1413)
delitepe	: [delütepek] Yolsuz ve aşırı davranışları olan, deli dolu (kimse). (II, 1413)
delitoy	: Tecrübesiz ve çok genç kimselere denir. (II, 1413)
dellöğ	: Saygısızca hareket eden. (II, 1414)
dembeğin tepesi	: Çok budala, fazla ahmak. (II, 1415)
dembelek	: Budala, ahmak. (II, 1415)
dembesek*	: [dembeser, dempeser, demsek, dembester] 1. Şaşkın, sersem, beceriksiz. (II, 1415)
demden akıllı	: Aklına geleni yapan, durmadan fikir değiştiren. (II, 1416)
demşek*	: [demişsek, densek, densük, dinsük] Lâubali hareketleri olan (kimse). (II, 1419)
denbel	: (II) Dalavereci (kimse). (II, 1420)
dendep	: Sersem. (II, 1420)
dendere	: Açgözlü. (II, 1420)
deneci	: Yiyici, rüşvet alan. (II, 1421)

denepe	: Şaşkın, ahmak. (II, 1422)
deneş	: Alçak, namussuz. Beceriksiz, ağırcaanlı, uyuşuk. (II-VI, 1422-4486)
dengesek	: [deng (I), deñgeser, dengi, denk (I)] 1. Sersem, dengesiz, akılsız, dalgın. 2. Kendini bilmeyen, terbiyesiz, büyüklerin işine karışan. (II, 1423)
dennak	: Pisboğaz, obur. (II, 1426)
depdelek	: [deberek] Elinden iş gelmeyen. (II, 1426)
depek	: (I) Sapık anlamındadır ve deli kelimesiyle birlikte kullanılır. (II, 1426)
depelenti	: (I) 3. Arada kalan. (II, 1427)
depiye	: [depegöz, deppe düppe] Salak, aptal. (II, 1430)
deplek*	: (I) [depleh] 1. Önüne bakmadan dikkatsizce yürüten. (II, 1430)
depşelek	: 1. Yaramaz, geçimsiz. 2. Çok konuşan. (II, 1431)
derametli*	: (I) [deremetli, derémetli] (II) Dertli, kederli (kimse). (II, 1431)
derdala	: Başı boş, başına buyruk, hoppa. (II, 1431)
derderiç	: Çabuk ve çok konuşan. (II, 1431)
derinti	: [derintü] 2. Şurdan burdan toplanmış (insan). 3. Kimliği, seciyesi, ailesi belirsiz kimse. (II, 1434)
destepesiz	: Dikkatsiz hareketlerde bulunan (kimse). (II, 1437)
deşkel	: 2. Soğukkanlı, tembel. (II, 1438)
devamsız	: Çok ve münasebetsizce konuşan, dik sözlü (kimse). (II, 1440)
devdala*	: 1. Düşüncesizce iş yapan (kimse). (II, 1440)
deveci	: Elinden hiç bir iş gelmeyen (kimse). (II, 1440)
devge	: Alık, bön, ahmak. (II, 1443)
devirdük	: Son sözünü hemen söyleyen (kimse). (II, 1443)
devre	: (I) 1. Ters, aksi, yolunda olmayan, yanlış (insan). (II, 1445)
dıbaracı	: [dibaracı] Yalan söz ve hareketlerle başkalarını kandıran kimse. (II, 1448)
dıbıdık	: [dıbıldıbil (IV)] Elinden iş gelmeyen, ufak bir iş karşısında eli ayağı dolaşan (kimse). (II, 1448)
dıbit	: Geveze. (II, 1449)
dıdıkçı	: Titiz, güç beğenen. (II, 1450)
dıdıklı	: Çabuk karar veremeyen. (II, 1450)
dığan	: Boşboğaz, geveze. (VI, 4486)
dığan ağız	: Dedikoducu. (II, 1451)
dığdığ*	: (III) 3. Kavgacı, olur olmaz şeylere sinirlenen. (II, 1452)
dığış	: Ters kimse. (VI, 4487)
dıkdıkacı*	: 2. Lafını bilmez. (II, 1455)
dılaba	: [dılebe, dilebe] Her şeye karışan, çok bilmiş. (II, 1457)
dılacan*	: (I) [dılık] Yaramaz, yerinde duramayan, hırçın (kimse). (II, 1457)
dıldıbz*	: (I) 1. Düşkün, aşağılık (kimse). (II, 1458)
dıldıla	: Geveze. (II, 1458)
dıldır*	: 2. Yüzsüz. (II, 148)
dılık	: (II) Serseri. (II, 1459)

dalk	: Utanmaz, yüzüstü. (II, 1459)
dallı	: Geveze ve kavgacı. (II, 1458)
dımbık*	: (I) Sebatsız. (II, 1459)
dımdık	: (II) Kendi kendine çok gülen (kimse). (II, 1459)
dımıkçı	: Cimri. (II, 1460)
dındık	: (I) Alıngan, sinirli. (II, 1462)
dındın	: dıñdıñ (I) [dımdım (I) -1, dırdın] 1. Mızımız, mıymıntı, çabuk karar veremeyen, sözü uzatan. 2. Anlamsız ve fazla konuşan, dedikoducu, sözleriyle başkalarını rahatsız eden. (II, 1463)
dındık	: (I) Beceriksiz. (II, 1463)
dınga*	: (II) Ukala. (II, 1463)
dıngala	: [dınkala] Ağır hareket eden (kimse). (II, 1463)
dıngaz*	: (V) Hiçbir şeye aldırmış etmeyen (kimse). (II, 1463)
dıngı	: Sünepe, tembel. (II, 1463)
dıngıl	: (IV) Patavatsız, şımarık. (II, 1463)
dıncabak*	: (I) Sinirli, sert, çabuk öfkelenen (kimse). (II, 1465)
dınna bitlü	: Çok pinti, cimri (kimse). (II, 1466)
dıptın	: Geveze, dedikoducu. (II, 1466)
dıram	: Uyuşuk (kimse). (II, 1467)
dıravacı	: 1. Yalancı. 2. Arsız. 4. Titiz. 5. İşsiz, boşta olan. 6. Saman altından su yürüten. (II, 1467)
dırca	: Herkese karşı gelen, itaatsiz, söz dinlemeyen. (II, 1467)
dırcuk	: Olur olmaz şeye kızan. (II, 1468)
dırdır	: [dırdalaç, dırdalaş, dırdık, dırdıra (I), dırdırık, dırdırılı, dırdırık -1, dırlağan, dırlam -2] Geveze, yerli yersiz konuşan. (II, 1468)
dırdırık	: 2. Kavgacı. (II, 1468)
dırı	: (II) Kötü kalpli insan. (II, 1469)
dırızlı	: Gergin. (VI, 4487)
dırmıkçı	: Söz taşıyan. (II, 1471)
dırnaksız	: Dalavereci, düzmeci. (II, 1472)
dırnoy	: Akılsız, düşüncesiz. (II, 1472)
dırtlak	: (I) 2. Korkak. (II, 1472)
dırtlı*	: 2. Miskin, mızımız. (II, 1472)
dışlık	: İlgisiz. (II, 1474)
dıydıh	: [dıydık (I), dıyık] Akılsız, düşüncesiz. (II, 1475)
dızdız*	: (II) [dızdıza -1, 2] 1. Titiz, huysuz, çabuk öfkelenen. (II, 1476)
dızgağ	: Korkak, cesaretsiz. (II, 1476)
dızık	: (I) Hödük, patavatsız. (II, 1476)
dızman*	: (I) [dızman (I), dızmandık] 3. Cahil. 4. Ayağına tetik, aceleci (kimse). (II, 1477)
dızdır	: Huysuz, ara bozucu, karıştırıcı. (II, 1478)
dibabi*	: [dibabi -2] 1. Yalancı. (II, 1478)
dibabi	: 1. İkiyüzlü, laf taşıyan. (II, 1478)
dibiç	: Çok saf kimselere verilen ad. (II, 1479)

didik	: Hırçın. (VI, 4487)
didişgen	: Geçimsiz, kavgacı. (II, 1482)
didon*	: 1. Kendini beğenmiş. (II, 1482)
dike*	: (II) [dikbaş, dikelek, dikko, dinek (I), dinelek, diñelek -2] 1. İtaatsiz, inatçı, dik kafalı. (II, 1484)
diki	: (I) Çalımlı (kimse). (II, 1486)
dikkulak*	: (I) Kimsenin sözünü dinlemeyen. (II, 1488)
dikota	: Sert, komut verir gibi konuşan (kimse). (II, 1490)
diksuylu	: [diksuruğ] Söz dinlemeyen, dik kafalı. (II, 1490)
dil vezzağı	: Çok konuşan, dilli. (II, 1498)
dilaca	: Her söze karışan (kimse). (II, 1490)
dilaltı	: Sinsi. (II, 1490)
dilāvar	: Söz ustası, avukat gibi konuşan (kimse). (II, 1490)
dilbesek*	: [dilbeze -2, dilbezeği -2, 3; dilbezek -2] 2. Çok konuşan. (II, 1491)
dilcan	: [dilcek -2, dilceve, dилcık -1, dilicek (II)] Geveze. (II, 1492)
dilci	: Laf taşıyarak ara açmaya çalışan kimse. (II, 1492)
dilçik	: (I) 1. Kolay ve inandırıcı konuşan. 2. Çok konuşan. (II, 1492)
dildamak	: (I) [dildirim, dilemenli, dillidibek] Fazla gevezelik eden, gelişigüzel konuşan. (II, 1492)
dili güllü	: Yüze karşı iyi konuşan fakat arkadan kötü olan kimse, ikiyüzlü. (II, 1494)
dili zifir	: Gönül inciten kimse. (II, 1495)
dillibisi*	: 1. Her duyduğunu hemen her yere ulaştıran (kimse). (II, 1496)
dilliksiz	: Geçimsiz, huysuz. (II, 1497)
dillizağar	: Bir yerden bir yere laf götürüp getiren geveze. (II, 14907)
dimbiy	: Serseri. (II, 1498)
dimrah	: İnsafsız. (II, 1500)
dinbaç	: Kendini beğenmiş. (II, 1500)
dinelek	: [diñelek] 1. Ukala, kendini beğenmiş (kimse). 3. İşe giderken ya da iş yaparken onunla bununla meşgul olarak sallanan, boş vakit geçiren (kimse). Karşı koyan, direnen. (II-VI, 1501-4488)
dingeci	: [dingeç] Maskara, soytarı. (II, 1503)
dingelek	: 3. Yersiz söze karışan. (II, 1503)
dingik	: Edepsiz, terbiyesiz. (II, 1503)
dingil	: (II) [dıngıldak (I), dildirik] 2. Kırıcı, düşüncesizce konuşan (kimse). 3. Geveze. (II, 1503)
dingilli	: Uslu durmayan. (VI, 4488)
dingin*	: (I) [dingin] 2. Durgun, sessiz, düşünceli. 3. İlgisiz. (II, 1506)
dingoz*	: [dinkoz (II) -3] 2. Kurnaz. (II, 1507)
dinkabak	: (I) Avanak. (II, 1508)
dinkafa	: Dikbaşlı. (II, 1508)
dinkese	: Çaresiz, ümitsiz, zor bir durumda olan. (II, 1508)
dinkoz*	: (II) 1. Mağrur (kimse). 2. Uçarı, yaramaz. (II, 1508)
diribaş*	: Kurnaz. (II, 1517)

dirliksiz	: [dirlüksüz] Geçimsiz, huysuz. (II, 1518)
dişengiç	: (I) İşsiz güçsüz olup başkalarını el ve dil şakalarıyla oyalayan, boşboğaz (kimse). (II, 1523)
dişi gannında	: [dişi karnında] İçinden pazarlıklı, düşmanlığını gizleyen, kinini belli etmeyen. (II, 1524)
dişi sakızlı	: Bir sözü ya da konuyu gereksiz yere uzatan. (II, 1524)
divildek	: Yerinde duramayan, sessiz sedasız birşeyle uğraşan (kimse). (II, 1526)
diydaban*	: Ayağı uğursuz kimse. (II, 1528)
dizdiz	: Beceriksiz. (II, 1530)
dizlek	: 1. Hazırcevap. 2. İnatçı. (II, 1532)
dobran	: Yüzü gülmeyen, kibirli. (II, 1533)
doddi	: İnsanları birbirine düşüren kimse. (II, 1534)
dodil	: Ağız kavgası yapan (kimse). (II, 1534)
doğrama tökdüren	: Aceleci ve titiz (kimse). (II, 1537)
doğuşuz	: Soysuz, cibiliyetsiz. (II, 1539)
dolfun	: Hareretli (kimse). (II, 1546)
dombaz	: (II) Mirasyedi. (II, 1552)
domdan	: Kendini beğenmiş. (VI, 4489)
don*	: (II) [donk] Somurtkan, içine kapalı. (II, 1558)
dongabaş	: Kalın kafalı, avanak. (II, 1560)
donuşuğ	: Uyuşuk (kimse). (II, 1562)
doreyli	: Pek akıllı olmayan kaçık. (II, 1564)
dorlak*	: (III) Tembel. (II, 1564)
doruk*	: (III) 1. Kibirli. 3. Bir işe başlayıp başaramayan. (II, 1565)
dotto	: Dikbaşlı, sert (kimse). (II, 1567)
doydoy	: Akılsız, serseri. (II, 1568)
dozdoz	: (I) [dozurdak (I)] 1. Kibirli. 2. Muhtaç durumda olduğu halde kabadayılık yapan (kimse). (II, 1569)
döden	: (II) Budala. (II, 1569)
döğüşgeç	: 2. Çok ve iyi döğüşen. (II, 1572)
döğüşmen	: Kavgacı, savaşçı. (II, 1569)
dölek*	: (II) [dölecik] 5. İçinden pazarlıklı. (II, 1577)
dömbele	: Sözünün nereye varacağını bilmeyen. (II, 1580)
dömbelekçi	: Sözüne ve hareketlerine güvenilmeyen (kimse). (II, 1580)
dönbele	: Patavatsız, kalp kırıcı (kimse). (II, 1581)
döndön	: (I) Kararsız, döneç (kimse). (II, 1582)
döneğen	: (I) [dönegine yavız] Sözünde durmayan. (II, 1582)
dönerceli	: Sözünde durmayan. (II, 1584)
döngel	: (II) Sözünde durmayan (kimse). (II, 1585)
döngüldevik	: Kararsız, işkilli (kimse). (II, 1585)
döngün*	: (I) 1. Dargın. 2. Bir tarafa dost görünüp de onlardan aldığı havadisleri karşı tarafa götüren, satılmış kimse. Sözünde durmayan, döneç. (II-VI, 1585-4490)

dönük*	: (III) 1. Yaramaz. 2. Huysuz, asık yüzlü (kimse). 3. Sözüne güvenilmeyen, sözünde durmayan. (II, 1586)
dönümsüz	: Beceriksiz, sakar. (II, 1586)
dörpüsüz	: Kaba, terbiyesiz kimse. (II, 1588)
dövüşgen	: [dögüşgen, dösşgen, dövüşkel, döyüşgen] Kavgacı. (II, 1593)
dub	: Yalancı. (II, 1594)
dudhun	: [duduna] Tembel ve işini bilmeyen kimse. (II, 1595)
duğuşağ	: Olup bitenleri herkesten çabuk haber alan, kulağıdelik. (II, 1596)
duka	: (II) Aptal. (II, 1596)
dulaz	: 1. Bilmediği halde her işe burnunu sokan (kimse). (II, 1596)
dulcanebe	: Her söze, her işe karışan (kimse). (II, 1596)
dulçuk	: Dedikoducu. (II, 1596)
duldası	: Kimseye faydası dokunmayan (kimse). (II, 1598)
dullama	: [dulapa] 2. Geveze. (II, 1598)
dundar	: (II) Pısrık, beceriksiz. (II, 1603)
dungun	: Üzgün, düşünceli. (II, 1603)
duraksız	: Sebatsız, döneke. (II, 1603)
durlak	: Anaforcu, asalak. (II, 1605)
durumsuz*	: [duruksuz] 2. Ciddi olmayan, münasebetsiz. (II, 1608)
dussak	: (I) Tembel. (II, 1608)
duşamada	: [duşamadı, duşamadıya] Münasebetsiz. (II, 1609)
duşka	: (II) [duşgu, duşku] Akılsız, düşüncesiz, sersem. (II, 1610)
duşul	: Sarsak (kimse). (II, 1610)
dutak	: (IV) Ona buna sataşan (kimse). (II, 1611)
dutahlık	: Sinirli, öfkeli. (II, 1611)
dutucu*	: 1. Pinti. (II, 1613)
dutuk*	: (II) 2. Utangaç (kimse). (II, 1613)
duzsuz	: (I) Bayağı, yavan (kimse). (II, 1615)
düden	: (IV) 2. Obur. (II, 1617)
düdüllü	: (I) Serseri. (II, 1618)
düğümcü	: Onu bunu kandıran. (II, 1624)
dümbük	: (I) [dümbüllü -1, 2; dümdümbük] 1. Fena, kötü (kimse). (II, 1628-1629)
dümdümcü	: Palavracı. (II, 1629)
dümük	: (II) 3. Haris. (II, 1630)
dümüksüz	: Düşüncesiz. (II, 1630)
düneşir*	: Tembel (kimse). (II, 1631)
düp	: Başboş kimse. (VI, 4490)
dürek	: 1. Beceriksiz. 2. Korkak. (II, 1633)
dürüm	: (II) Sersem. (II, 1637)
düşük*	: (I) 1. Aşağılık, bayağı (kimse). (II, 1639)
düşündürük	: Sersem, dalgın (kimse). (II, 1640)
düşüngülü	: Sıkıntılı, kederli. (II, 1640)
düşünüksüz	: Saygısız kimse. (II, 1640)

düzmeçi	: [düzenli -1, düzücü -1] Yalancı. (II, 1647)
ebe	: (II) Çok konuşan, geveze. (III, 1650)
ebelek gübelek	: Beceriksiz, herhangi bir işi sonuçlandıramayan. (III, 1653)
ebenneka	: Pısırik, beceriksiz. (VI, 4492)
ebesili*	: 1. Kurnaz, şeytan gibi. 2. Hep kendini düşünen. (III, 1656)
ebeş*	: (I) 1. Yaşı ile uygun söz söylemeyen ve her şeyi bilirim diyen. (III-VI, 1656-4492)
ebeyılanı	: (II) Saman altından su yürüten. (III, 1656)
ebicili	: Şaşkın, budala. (III, 1657)
ebiculluk*	: (II) 1. Başkasının sözüne uyan. 2. Berduş, serseri. (III, 1657)
ebilobut*	: 1. Ahmak, sersem, kalın kafalı. (III, 1657)
ebitçi*	: Cimri. (III, 1658)
ebném	: [ebrehem] Beceriksiz. (III, 1658)
ebürnünük	: Obur. 1659 (III, 1659)
ecanaz	: 2. Kurnaz. (III, 1659)
ecemi çaylak	: Bir şey bilmeyen, acemi. (III, 1659)
ecemiş*	: Çok bilmiş. (III, 1659)
ecene*	: Cin gibi. (III-VI, 1660-4492)
ecenez	: (I) [ecanaz -1, ecnez] Huysuz. (III, 1660)
ecovit*	: [ecvit] 3. Sinirli. (III, 1660)
edişken	: Her söze cevap veren, söz altında kalmayan. (III, 1666)
edük düdük	: (II) Beceriksiz. (III, 1666)
efe	: (VI) Evsiz, barksız, işsiz, güçsüz. (III, 1667)
efelek	: (II) [efelekli] 1. Herkesin söylediğini yapan, iltifattan hoşlanan, iltifat meraklısı (kimse). 2. Aceleci, çok telâşlı, delimsi hareketleri olan (kimse). (III, 1667)
efirikli	: [efirikli -1, 2] 1. Düşüncesiz. 2. Aceleci. (III, 1669)
eflek	: Korkak, şaşkın. (III, 1670)
efsene	: Dengesiz, az akıllı, budala. (III, 1670)
eğeyşi beş bannak	: Kaba, inatçı. (III, 1667)
ehem	: (I) Dargın. (III, 1689)
ehnesek	: Ahmak. (III, 1690)
ehpel	: Ahmak. (III, 1690)
ek dolak	: Birinin peşine takılıp dolaşan. (III, 1691)
ékde	: (II) [ekte (II)] İstenmediği halde arkasına takılıp gelen, gölge gibi dolaşan. (III, 1691)
ekdi*	: (V) 2. Serseri, başıboş. 3. İki yüzlü, yüze gülücü. (III, 1691)
eke*	: (II) [ekdi (V) -1, ekeşmiş, ekki (I), ekebüke, ekece (II) -1, eketaka, eketoğ, eketoka -1] (III) 1. Kurnaz (insan). 2. Çok konuşan, geveze, ukâla. (III, 1691-1692)
ekebir	: [ekemen] Kibirli, gururlu. (III, 1692)
ekemiş	: 1. Hareketleri yaşı ve durumuyla bağdaşmayan (kimse). 3. Her şeyde çıkarını çok fazla düşünen. (III, 1694)
ekeşik	: Bir işi diğerinin üstüne atan. (III, 1694)

ekidesi kereli	: Onursuz. (III, 1694)
ekis	: [eksi (III), eksin (II)] Kötü, fena, ters, aksi. (III, 1695)
ekrut	: Gevşek, miskin, tembel. (III, 1697)
ekşitme	: (II) 1. Yüzü gülmez insan. (III, 1700)
ekti*	: (II) [ehdi (I), ehti (II) -1, 2; ekdi (II) -1, 2] 1. Asalak, başkalarının sırtından geçinen. 2. Cimri, pinti, görmemiş. 3. Arsız, yüzsüz, görgüsüz. 4. Dilenci tabiatlı. 5. Her şeyden tatmak isteyen. 6. Obur. 7. Aşağılık (kimse). (IV) 1. Dağınık, düzensiz. 2. Çok gezen. (V) 2. Dalkavuk. (III, 1700-1701)
el altı	: (I) 1. Her işe karışan (kimse). 2. Aracılık eden (kimse). (III, 1702)
el kuşu*	: (I) 2. Her zaman başkasından ikram bekleyen. 3. Çaresiz, zavallı. (III, 1719)
el yüzlü	: Olduğu gibi görünmeyen, dışarıdakilere, yabancılara karşı daha iyi görünen kimse. (III, 1729)
elağız	: 1. Dedikoducu. 2. Başkasının sözüne inanan (kimse). (III, 1702)
elaşsız	: Çaresiz, onulmaz. (III, 1702)
elāvay	: (II) [elāvaycı -1, 2] 1. Her şeye ağlayan, küsen, bağırان çağırان (kimse). 2. Söz götürüp getiren (kimse). (III, 1702)
elbaydan*	: 2. Zenginmiş gibi gereksizce harcayan, savurgan. (III, 1703)
elberek	: İki kişi arasında söz getirip götüran (kimse). (III, 1703)
elbeşte	: (III) Elinden bir iş gelmeyen. (III, 1703)
elbiri	: Bir kadınla, bir erkek arasında söz götürüp getiren (kimse). (III, 1704)
elcin	: (II) Çabuk aldanan ve kanan. (III, 1706)
elçi	: [élçi, elci (III) -1, elçim (IV), elçin (III)]2. İki kişi arasında söz getirip götüran, bunu iş ve huy edinen (kimse). (III, 1706)
eldirekçi	: Aldatan, aldatıcı. (III, 1708)
elebez kancığı	: İşsiz güçsüz olup, gönül eylemek için avare avare dolaşan. (III, 1709)
elekçi	: [elegci] 2. Kavgacı, küfürbaz, çingene mizaçlı. 3. Zevksiz, tabiatsız. (III, 1709)
elevay	: [elāvay (I), eleva, elevayı] 1. Beceriksiz, tembel, başıboş. 2. Ahmak. (III, 1712)
elevetsiz	: Tıynetsiz, sözünü bilmez. (III, 1713)
elfide	: Beceriksiz, tembel, başıboş. (III, 1713)
elganamı	: [elganem -2] Elinden iş gelmeyen beceriksiz. (VI, 4495)
elganem*	: 1. Tez kanan. (III-VI, 1713-4495)
elganım*	: [elgalem, elgama, elganem -2, elganım, elkalem, elkalemi, elkama, elkaneme, elkanım -1] 1. Beceriksiz, tembel. (III, 1713)
elgin	: Cimri. (III, 1714)
elgün maskarası	: Herkese alay konusu olan, kişiliği olmayan (kimse). (III, 1714)
elhan	: Obur. (III, 1714)
eli arçun	: Eli her işe yatkın olmayan. (III, 1714)
eli baratlı	: Yaman. (VI, 4495)
eli beratlı*	: 1. Halkın kötü gördüğü ve suç saydığı işlerde becerikli (insan). (III, 1715)

eli böğründe	: (II) Kimsesiz, yalnız kalan, boynu bükük insan. (III, 1715)
eli çakır	: [eli büyük (III), eli çabuk, eli çakal, eli çalık, eli çap, eli eğri, eli sakar, eli uz] Hırsız. (III, 1716)
eli çorlu	: Hiç bir iş yapamayan (kimse). (III, 1716)
eli deli	: Tutumsuz, savurgan. (III, 1716)
eli deneli	: [eli garıncalı, eli karıncalı] Kaş ile göz arasında bir yerden bir şey çalmayı huy edinen (kimse). (III, 1716)
eli pek	: Eli ağır, parasına sıkı. (III, 1718)
eli sahanlı	: 1. Tutumsuz. 2. Beceriksiz. (VI, 4495)
eli sidikli	: Uğursuz (kimse). (III, 1718)
eli sinan	: Yalancı, hilekâr. (III, 1718)
eli yüreğinde	: Kaygılı. (VI, 1719)
eliboş	: İşe yaramaz, kötü. (III, 1715)
elikoyununda*	: (I) 1. Utangaç, sıkılğan (insan). (III, 1717)
eliselek*	: (II) Beceriksiz, bir işi tam başaramayan. (III, 1718)
elkin	: (I) Arsız. (III, 1719)
elkit	: [elgit -1, elküt] 1. Beceriksiz, tembel. 2. Elinden her şeyi gidip iş yapamaz hale gelen. 3. Kıskanç. 4. Cimri, elinden hiç bir şey alınamayan. (III, 1719)
ellek*	: [ellag, ellağ, ellāk -1, 2; ellemeyah] 2. İki yüzlü, döneke, yalancı. 3. Geveze, boşboğaz. (III, 1720)
elleme	: (III) İki yüzlülük eden (kimse). (III, 1721)
elliği kıt	: Görgüsüz. (III, 1723)
ellikci	: Söz götürüp getiren. (III, 1724)
élliksiz	: 2. Başkalarıyla tanışıp konuşma gereği duymayan kimse. (III, 1725)
elmende	: Beceriksiz. (III, 1726)
elpik	: (II) Aklına eseni yapan, zırzop. (III, 1727)
elsiz	: 2. Herkesten ayrı iş gören. (III, 1728)
emeretsiz	: [emezek] Beceriksiz. (III, 1734)
emeysiz*	: Eli bir işe yakışmayan. (III, 1735)
emizek	: Ahmak, budala. (III, 1738)
emrehel	: Şaşkın, miskin, Allahlık. (III, 1741)
emsem	: (II) Sersem. (III, 1741)
emsiz*	: [emsüz, enez (I) -1-1, eneze (I), ensiz] 1. Beceriksiz. 2. Vurdumduymaz, savsak. Güçsüz, işe yaramaz. (III-VI, 1741-4479)
enari	: Beceriksiz. (III, 1743)
eñcen	: [eñcen] Geveze. (III, 1744)
endek döndek	: Dönek, sözünde durmayan. (VI, 4497)
endek	: (VI) Sözünden dönen, cayan iradesiz. (III, 1745)
endelekçi	: Yalancı. (III, 1745)
endelip	: 1. Sersem. (III, 1745)
endesiz bendesiz	: Görgüsüz, terbiyesiz. (III, 1746)
endik	: Utangaç, sıkılğan. (III, 1746)
enez*	: (I) 2. Vurdum duymaz. (III, 1751)

eneze*	: (II) [egeze, eğez (II) , eğeze, ehlez, ehnez, ehniz çöhnüz, enize (I) , eñeze] (V) Boşboğaz, geveze. (III, 1752)
engeme	: (II) Dalkavuk, iki yüzlü, asalak, sığıntı. (III, 1753)
enim zekim	: Hiç acele etmeden, yavaş yavaş iş yapan. (III, 1758)
enit	: Budala, aptal. (III, 1758)
epeme	: [epene (II)] Beceriksiz, şaşkın. (III, 1762)
epesek	: Aptal, budala. (III, 1762)
epmeksiz	: İyilik bilmeyen. (III, 1763)
erdevinli	: Çalıp çırpın, hırsız. (VI, 4499)
erezil	: Durumu iyi olmayan, rezil, perişan. (III, 1767)
erganem	: Beceriksiz. (III, 1769)
erincek	: [erinceğ, eringân, eringeç, eringen, eringin] Tembel, üşenen (kimse). (III, 1770)
erişek	: (II) Yakışık almayacak şekilde el şakası yapan (kimse). (III, 1772)
erişik	: (I) 2. Deli. (IV) Ötekine berikine çok sataşan kimse. (III, 1772)
erişikli*	: 1. Sinirli, çabuk öfkelenen. (III, 1772)
erleşikli	: Cin çarpmış. (III, 1775)
ertük	: Uğursuz. (III, 1778)
erzel	: Arsız, yüzsüz. (III, 1778)
eselek	: Dengesiz. Kararsız. (III-VI, 1778-4499)
esemeli	: Deli. (III, 1779)
esemetsiz	: Düşünmeden konuşan, densiz. (VI, 4499)
eserli*	: (I) [eserik, eserük -1, eserüklü, esirek -2, esirik -2] 1. Delişmen, deli. (III, 1780)
esirekli	: [esiren (III)] İşkilli, sinirli, kuruntulu. (III, 1782)
esirgin	: (II) Ele avuca sığmayan, hal ve hareketleri aşırı olan. (III, 1783)
esirik	: [esirikli, esürük -1] 1. Kızgın, öfkeli, sinirli. 3. Deli. 4. Dalgın, yarım akıllı. (III, 1783)
esirikli	: Alingan, çok küsen. (VI, 4500)
esirten	: (II) Ayartan, kışkırtan, herhangi bir fikri başkasına aşıl原因. (III, 1783)
esma çalgını	: Sersem, aptal. (III, 1785)
esnek*	: (VIII) [esrik (I)] Delimsek, delişmen. (III, 1786)
esneksiz	: Ağzı bozuk, saygısız. (III, 1786)
espir	: Çok gezen. (III, 1786)
esral	: (II) Akıllı az, sapık. (III, 1786)
esrek*	: [esrik (II)] 2. Deli. (III, 1786-1787)
estirikli	: Kafadan çatlak, serseri, deli. (III, 1787)
esürük*	: 2. Cin peri çarpmış (kimse). (III, 1787)
eşbek	: Kibirli, burnu büyük. (III, 1788)
eşeş	: Kendine bakamayıp, onun bunun sırtından geçinen insan. (III, 1791)
eşire*	: (I) [eşira, eşura] 2. Öfkeli, sinirli, kavgacı. (III, 1793)
eşkem köşkem	: Kayıtsız, gamsız. (III, 1793)
eşpek	: 1. Şehvetli. 2. Meraklı. (III, 1795)

eteğine cıgız	: [eteğine pis] Fazla cinsî arzu duyan, tatmin olmayan insan. (III, 1796)
etgafa	: Anlayışsız, kalın kafalı, ahmak. (III, 1798)
etir tetir	: İşe yaramaz. (III, 1798)
etlek	: Ödle, korkak. (III, 1799)
ev güveğisi	: Köşeyi bucağı karıştıran, her tarafı darmadağınık eden (kimse). (III, 1806)
evecen	: [evecek, evecekli, evecik, evecük, eveç (I), evedici, evedile, evegen, even (II), evetici, evgil, evgin, evici, evicik] Aceleci. (III, 1803)
even	: (I) Zalim, zorba, başkasına söz hakkı ve davranma erkinliği vermeyen (kimse). (III, 1805)
evinsiz çavdar	: Haylaz, iş tutmayan, herşeyin kaçamak yolunu arayan. (III, 1808)
evinsiz	: (II) 2. İyi huylu olmayan, sözünü bilmeyen, güm güm konuşan (kimse). (III) Neşesiz, keyifsiz, canı sıkılan. (III, 1808)
evraksız	: Namussuz, şerefsiz (kimse). (III, 1813)
evrem	: (I) Obur. (III, 1813)
evsane	: [evsene] Akılsız, aklını yitirmiş, deli. (III, 1814)
evünsüz	: 1. Uğursuz. 2. Densiz. (VI, 4502)
eyhti*	: Bencil, görgüsüz. (III, 1821)
eyleyici	: (II) İş olmayıp, başkalarını da işinden alıkoyan (kimse). (III, 1823)
eymeli	: [eymenç, eymenik] Utangaç. (III, 1824)
eynat	: İnatçı. (III, 1824)
eynehan	: [eğnehan, eğnihan, eğnihon, enihon, eynahan, eynehar, eynihal, eynihan, eynihon] Obur, midesine düşkün. (III, 1824-1825)
eyvaz	: (I) Beceriksiz (kimse). (III, 1827)
ezgili	: Halinden her zaman yakınan (kimse). (III, 1829)
ezgin tezgün	: 2. Yolunu şaşırılmış (kimse). Kuşku veren kimse. (III-VI, 1829-4503)
ezgin	: (I) [ezik (I)] 2. Çok cefa görmüş, her çeşit işe girmiş, çok küçük yaşta hayatın zorluklarını görmüş (kimse). 3. Yorgun olan (kimse). (III, 1829)
ezvahlı	: Sıkıntılı. (VI, 4503)
fadıl	: Çok konuşan. (III, 1830)
fafa	: Akılsız, aptal. (III, 1831)
faldıravık	: Çok konuşan, geveze. (III, 1832)
faldırık	: Sözleri ve hareketleri normal olmayan (kimse). (III, 1832)
fallik*	: 1. Utanma duygusu olmayan, yüzü kızarmayan (kimse). (III, 1833)
faltaka	: (I) Dedikoducu. (III, 1833)
fanfar	: Budala, sersem, alık. (III, 1833)
fanık	: (II) Durgun, sönük, neş'esiz. (III, 1833)
farfarı	: (II) Tutumsuz, savurgan. (III) Herhangi bir yerde yerleşip oturamayan. (III, 1834)
farsak	: 1. Akılsız, delişmen (kimse). (III, 1837)
farşa	: [farşi] Terbiyesiz, edepsiz. (III, 1837)
fartal	: İyi ve kötü hiç bir söze aldırış etmeyen (kimse). (III, 1837)
fartfurtçu	: [fartfürteci] Gelişi güzel iş yapan konuşan, palavra atan (kimse). (III, 1837)

fasalak	: [faslak (IV)] Kaba, yobaz (kimse). (III, 1837)
faşgöt	: İşe yaramaz. (III, 1838)
faşlı	: Fitneci, bozguncu. (III, 1838)
fasit	: 1. Kıskaç. 2. Arabozucu. (VI, 4504)
faslam	: Kibirli. (III, 1839)
faşalakçı	: Önemsiz bir nedenle bağırıp çağıran, yaygaracı. (III, 1839)
faşfaş ayşâ*	: 1. Herşeye siniri bozulup gülen (kimse). (III, 1839)
faşılavık	: Aceleci. (III, 1839)
faşıldak	: Çabuk fakat özenmeden iş yapan (kimse). (III, 1839)
faşulca	: Her işi üstünkörü yapan fakat iyi yapmış gibi kendini beğenen (kimse). (III, 1839)
faşın	: 1. Korkak, cesaretsiz (kimse). 2. Kendisine dayanılamayan (kimse). (III, 1840)
faysak	: Herhangi bir üzüntü ya da hastalığa dayanamayan, kendini biraakıveren (kimse). (III, 1840)
fazam	: Kurnaz (kimse). (III, 1840)
felemma	: Çok politik (kimse). (III, 1841)
fene*	: Kurnaz, yaman, işgüzar. (III, 1843)
ferfilişli	: Eli işe yatkın olmayan. (III, 1845)
fersek*	: Kurnaz. (III, 1847)
fesot	: Kötü yürekli, kıskanç. (VI, 4505)
feşili bozuk	: Düzenbaz, ahlâksız. (III, 1849)
feşilsiz	: (I) [feşilsüz (I)] Doymak bilmeyen, obur. (II) 1. İşsiz, güçsüz, düşüncesiz, gamsız. 2. Onun bunun işine karışan (kimse). (III, 1849)
feşilsüz	: (II) Huysuz, kıskanç, hırslı (kimse). (III, 1849)
fiğancı	: Başkalarının kavga etmelerine sebep olan (kimse). (III, 1850)
fıkfık*	: (V) Duyduğu bir sözü hemen başkasına ileten, söz getirip götüren. (III, 1851)
filçık	: Elinden iş gelmeyen, beceriksiz. (III, 1852)
fırfır akıllı	: Sürekli düşünce değiştiren. (VI, 4505)
fırfırı	: (II) Sözünde durmayan, döneke. (III, 1854)
fırt	: (IV) Dönek. (III, 1856)
fırtık*	: (I) [fırçık (I) -1, fırçıklı] 2. Alingan (kimse). 3. Her şeye burnunu sokan (kimse). (III, 1857)
fırttırık	: Olur olmaz şeye darılan insan. (III, 1858)
fisaratsız	: Düşüncesizce davranan (kimse). (III, 1858)
fısmırı	: Saman altından su yürüten, sinsî kimse. (III, 1859)
fişıldayık	: (I) Her işi becerirmiş gibi davranan (kimse). (III, 1860)
fişlak*	: (II) [fişlan (II)] (III) Çabuk etkilenen, olur olmaz şeye kızan (kimse). (III, 1861)
fişrak	: Azgın, hiddetli (kimse). (III, 1861)
fitfita	: Civelek, bir dalda durmayan. (III, 1861)
fiydınlı	: Hoppa huylu insan. (III, 1862)
ficirikli	: Hileli, düzenli. (III, 1863)

fidivan	: Sözünde durmadığı gibi kendisini haklı çıkarmak için çeşitli nedenlerle karşısındakinin gözünü boyamak isteyen (kimse). (III, 1863)
fiilsiz	: Kötü yürekli. (VI, 4506)
fineyerli	: Her zaman üzüntülü, kederli olan (kimse). (III, 1866)
fingilli*	: Kendini beğenmiş. (VI, 4506)
finiyer	: (I) Çok bilmiş, içten pazarlıklı. (III, 1867)
finiyerli	: (I) Sinirli, huysuz. (III, 1867)
fır	: Dargın, küs. (III, 1868)
fırğat	: Dertli, kederli. (III, 1869)
firit	: Yalancı. (III, 1870)
firtik*	: 1. Kurnaz. (VI, 4506)
fişekçi	: Arabozan, söz getirip götüran (kimse). (III, 1872)
fişşik akıllı	: Saf, herşeye çabuk inanan. (III, 1873)
fitoz*	: (III) Böbürlü, çalımlı. (III, 1874)
fiz	: Kurnaz. (VI, 4507)
fodine	: Tembel. (III, 1875)
fodurgan	: Kendi kendine konuşan, homurdanan (kimse). (III, 1831)
fodurğan	: Olur olmaz şeye küsen (kimse). (III, 1875)
folyalak	: Çok şımarık. (VI, 4507)
fortacı	: Yalan söyleyen, palavra atan (kimse). (III, 1876)
forumcu	: Kendini bir şey sanan, kendi kendine poz veren, kurumlu, gururlu (kimse). (III, 1876)
fosturuk	: İyi ya da kötü hiç bir söz ya da olaya aldırış etmeyen, ne doğana gülen, ne ölene ağlayan (kimse). (III, 1877)
fosucu	: Yüze gülüp arkadan konuşan (kimse). (III, 1877)
foful	: Dik kafalı, her işe burnunu sokan, huysuz (kimse). (III, 1878)
foyrazlı	: Kaba saba insan. (III, 1878)
gaba*	: (II) Tembel. (III, 1881)
gababaş	: Akılsız. (III, 1881)
gabesiz	: Kaygısız, düşüncesiz. (III, 1885)
gabran	: (III) Eli işe yatmayan, beceriksiz (kimse). (III, 1886)
gacar	: (I) [gacara (I) -1, 2] 1. Hileci. 2. İnatçı (kimse). (III, 1887)
gacara	: (I) 3. Kavgacı ve zorba (kimse). (III, 1887)
gacirik	: Bağırıp çağıran, gürültücü (kimse). (III, 1887)
gaçık	: Kaçık. (III, 1888)
gadek*	: (II) Kurnaz. (III, 1890)
gağrık	: (I) [gatilük, gatlam] Kaba, inatçı, huysuz (kimse için). (III, 1893)
galaklı	: 2. Gururlu, kibirli. (III, 1898)
galaman	: Aptal. (III, 1898)
gale	: (IV) Herşeye üzülmeyen, kaygısız (kimse). (VI) [galek (III)] Kaba (kimse). (III, 1900)
galiz	: Tembel. (III, 1902)
galloş	: [gadoş] Ahlaksız. (III, 1903)

gamalak*	: (III) [gamalaḥ , (III)] 1. Tembel, uyuşuk (kimse). 2. Yılgın, korkak. (III,1905)
gamene	: Aptal. (III, 1907)
gamo	: (III) Kibirli. (III, 1908)
gan paltası	: Pek ağırcaanlı, tembel (kimse için). (III, 1915)
ganak	: (I) [ganam] Aldanan (kimse). (III, 1908)
ganara	: (III) [garana (I)] Çok yiyen, obur. (III, 1909)
gancık*	: (I) [gancıḥ] (II) Hileci (kimse). (III, 1909)
gancoz	: Cimri. (III, 1910)
gandagçı	: Yalancı. (III, 1910)
ganere*	: (III) [gandil gafes] 1. Çok gezen (kimse). 2. Doymayan, çok yiyen (insan için). (III-VI, 1911-4508)
gañirtma	: Aklına geleni yapan (kimse). (III, 1913)
ganmaz	: Anlayışsız. (III, 1914)
ganruk	: (IV) [gañırık (II) -2] İnatçı, söz dinlemeyen (kimse). (III, 1915)
ganuh	: Kanmış, aldanmış (kimse). (III, 1915)
gañzak	: Kendi bildiğini yapan, öğüt dinlemeyen (kimse). (III, 1916)
gapgapıcı	: Yağmacı. (III, 1916)
gara çileli	: Hayatı üzüntüler içinde geçen kimse. (III, 1918)
gara gıbilli	: Kinci (kimse için). (III, 1918)
gara yürekli	: Kinci. (III, 1921)
garaca	: (I) [garacı, garamaçcı] İftiracı (kimse için). (III, 1918)
garadan sılacı	: Giriştiği işte parasız kalarak orayı terkedip giden. (III, 1918)
garagada	: Uğursuz (kimse). (III, 1918)
garagebil	: Kötü kalpli (kimse). (III, 1918)
garametli baş	: [garametli] Üzüntülü, mutsuz (kimse için). (III, 1920)
garb	: Tembel. (III, 1921)
gargın	: (V) 2. İş çok fazla olan kimse. (III, 1924)
garsamba	: (II) [garsavran, garsonba] İnsana yük olan, tembel (kimse için). (III, 1930)
gart*	: (I) [gartlaç (I)] (II) Kaba (kimse). (III, 1930-1931)
gaşmer*	: 1. Herkese rezil olan, maskara olan (kimse). (III, 1934)
gatirehim	: Acıma duygusu olmayan, merhametsiz (kimse). (III, 1936)
gatuvaz*	: 1. İnatçı (kimse). 3. Cimri. 4. Görgüsüz, cahil, kaba (kimse). (III, 1936)
gavaracı	: Boş sözlerle herkesten üstün gelmek için çalışan, gürültücü, yalancı (kimse). (III, 1938)
gavgala kaşağısı	: Kavgayı kızıştıran (kimse). (III, 1938)
gavsalak	: (II) Aptal, akılsız. (III, 1940)
gavşak	: (V) 1. Çapaçul (kimse). (III, 1941)
gaybana*	: (II) Kötü (insanlar için). (III, 1943)
gaydalı	: 2. Gösterişli hareketler yapan (kimse). (III, 1944)
gaygay	: (III) Budala, aptal. (III, 1945)
gayıran	: [gayıruḥ] Dövüşen iki kişiden birini tutan (kimse). (III, 1946)

gaynaşık	: Şımarık. (III, 1948)
gaypak	: (I) [gaypah (II)] Sözünde durmayan (kimse). (III, 1948)
gayrangaş	: İlgisiz. (III, 1949)
gaytar	: Hırsız. (III, 1951)
gaz	: (VI) Salak, serseri. (III, 1952)
gazaz	: Cahil (kimse). (III, 1953)
gazbeyin	: Akılsız (kimse). (III, 1953)
gazdağlı	: İş yapmayı canı istemeyen (kimse). (III, 1953)
gazık	: Aksilik yapan (kimse). (III, 1954)
gebci	: Birbirine dargın (kimse). (III, 1955)
geben	: (III) Abdal. (III, 1956)
gebeş*	[gebes, gebhan, gembe (II), gembeş] 5. Herkesi taklit eden. 6. Elinden iş gelmeyen beceriksiz, alık (kimse). (III, 1956)
gece kirpisi	: Söz getirip götürən, dedikoducu. (III, 1958)
geçeli	: Yanlı, taraflı. (III, 1961)
geçgüncü	: Elinde bulunanı bol harcayan (kimse). (III, 1962)
geçici	: (II) Vefasız (kimse). (III, 1962)
gede*	: (I) [gebedek (I) -1, 2; gedeş -1, 2; gege (II) -1, göde (I) -3, gödemen (III)] 3. Aç gözlü, obur (kimse). 4. Arsız (kimse). 5. Yaşına göre daha akıllı görünen (kimse). 6. Niteliği düşük. 7. Cimri. (III, 1964)
gedeş*	: 4. Gösterişi seven. (III, 1966)
geduç	: Çok konuşan, geveze (kimse). (III, 1968)
gege*	: (II) 3. Beceriksiz, eli işe yatkın olmayan. (III, 1968)
geleber	: Soytarı. (III, 1973)
gelez	: (III) Serseri, aptal. (III, 1976)
gelgeç akıllı	: [gelgit akıllı] Yarı deli (kimse). (III, 1976)
gelgeç*	: (I) [gelgeç akıllı -2] 1. Direşmez, sebatsız (kimse). 2. Unutkan (kimse). (III, 1976)
gelir gider	: (I) Kararsız. (III, 1983)
gelişkin	: (I) Eziyet çeken, üzülen (kimse). (III, 1983)
gelleş	: (I) Kalles, oynak (kimse). (III, 1984)
gelp	: (II) Hain. (III, 1984)
gemalmaz*	: [gartlangaz] 1. Söz dinlemeyen, inatçı. (III, 1985)
gemeş*	: (II) İradesiz yavaş kanlı kimse. (III, 1986)
gengildiyik	: [gengildeyik] Geveze, saygısız (kimse). (III, 1992)
gercik*	: (I) [gecik (I), geçercik, geleç, gencik (I), gerçih, gerçik -1, 2, gereş] 4. Dedikoducu. 5. Kuruntulu. 6. Kurumlu. 7. Lafa karşılık veren, saygısız. 8. Öğünen. (III, 1994-1995)
gereñ	: (VI) 1. Kaba (kimse). 2. Anlamsız konuşan (kimse). (III, 1999)
gerik*	: (II) Ağzı açık ahmak (kimse). (III, 2002)
geriz	: (IV) Kavgalı (kimse). (III, 2003)
germager	: (II) İnatçı ve kaba (kimse). (III, 2004)
geşim	: Çabuk inanan, saf (kimse). (III, 2007)

gevgene	: (I) [gege (II) -2, geven (I), gevge, gevgev, gevig, gevik (II) -3] Geveze. (III, 2010)
gevik	: (II) 1. Kuruntulu. 2. Sözünde durmayan. (III, 2011)
gevilcen	: (II) Boşboğaz. (III, 2012)
gevilcenli	: [gevilli -2] Önem verilmeyen, seilmeyen kimseler için kullanılır. (III, 2012)
gevilli	: 3. Aksi, ters konuşan kimse. (III, 2012)
geygel*	: (I) 2. Yerinde duramayan, hareketli (kimse). 4. Aptal (kimse). (III, 2015)
geygin	: Düşmanlık, kin besleyen (kimse). (III, 2015)
geyincik	: Kendisi ile alay edilen (kimse). (III, 2016)
gezeğen	: (I) [gezeğente, gezek (II), gezençi, gezenki, gezente (I) -1, gezenti (I) -1, gezgen, gezgiç -1, gezgin -1, gezginci -1, gezgüç] Çok gezen (kimse). (III, 2019-2020)
gezer	: (I) 2. Geceleri kötü niyetle dolaşan (kimse). (III, 2022)
gezgin	: 3. Uykuda gezen kimse. (III, 2023)
gıbcık	: Yerinde duramayan, hareketli (kimse). (III, 2024)
gıcarçı*	: 1. Vara yoğa ağlayan, sulu gözlü. (III, 2025)
gıcık*	: (I) 1. Sözüne güvenilmeyen, her işten vazgeçen. 2. Başkasına sevimli gelmeyen (kimse). 3. Fazla el şakası yapan. (III, 2026)
gıcımık*	: (III) Çocukça hareketler yaparak konuşan, çocukluğa özenen (kimse). (III, 2027)
gıdıgıdı	: (III) Cimri, pinti. (III, 2031)
gıdım	: (IV) Uyuşuk. (III, 2034)
gıdırel	: Akılsız. (III, 2034)
gıflı*	: [gıcılı -1, 2; gıncıfırlı (I), gındamlı, gildanlı] 3. Aceleci (kimse). (III, 2035-2036)
gılalı	: Sinirli (kimse). (III, 2038)
gılavan	: (II) [gılava] Anlayışı az, düşüncesiz. (III, 2038)
gıldak	: Yılışık. (III, 2039)
gıldır*	: (III) Çok konuşan. (III, 2039)
gıldırğış*	: (II) 2. Karıştırıcı, arabozucu. (III, 2040)
gıle	: 1. Bilgiçlik taslayan, ukalâ. 2. Hileci. 3. Oyuncu, hokkabaz. (III, 2041)
gılga	: Gelişigüzel konuşan, patavatsız, delidolu (kimse). (III, 2041)
gılıgılı	: Dalkavuk. (III, 2042)
gılistrik	: Elinden bir iş gelmeyen. (III, 2043)
gıllipci	: [gıllingış] Sözünde durmayan, kalleş. (III, 2044)
gımbık	: Yerinde duramayan, oynak (kimse). (III, 2044)
gımgım	: (I) 1. Herşeye karışan geveze, atılğan. 2. Hiçbir yerde duramayan (kimse). 3. Mızız, miskin (kimse). (III, 2045)
gımlıgızı	: Durmadan kımıldayan (kimse). (III, 2046)
gıncıfir*	: (I) 1. Ağırbaşlı olmayan, hoppa (kimse). 2. Her şeyi anlayışla karşılamayan, hoşgörüsü olmayan (kimse). (III, 2047)
gıncifir	: Hile yapan (kimse). (III, 2046)

gıncık*	: 1. Aç gözlü, obur (kimse). (III, 2050)
gınıyan	: Kınayan. (VI, 4511)
gıpçık*	: (I) [gıncıfırlı (II), gıncık (II)] 1. Çok kıpırdayan, yerinde duramayan (kimse). 3. Karaktersiz, sözünden dönen (kimse). (III, 2051)
gırdıraklı	: Çalımlı. (III, 2055)
gırgıt	: [gıbgıblı, gıdımlık, gımız (II), gıncık -2, gıptı, gıpti, gısgıs (II), gısmır, gısmuk] Cimri. (III, 2056)
gıridak	: [gırışak, gırna (II) -1] Kendini beğenen, çalımlı (kimse). (III, 2057)
gırıya zırıya	: Sır saklamayan (kimse). (III, 2059)
gırna*	: (II) 1. [→gıridak] 3. Çok konuşan (kimse). 4. Poz yaparak kurumla yürüyen (kimse). (III, 2060)
gırnaç	: Sırnaşık kimse. (III, 2060)
gırnak	: [gırimik, gırımpis, gırs, gıyılm, gırgit (III)] Cimri. (III, 2060)
gırnakçı	: Oyun bozan, hak yiyen (kimse). (III, 2060)
gırtık	: Kendine poz veren, çalımlı (kimse). (III, 2061)
gırtıl	: (I) Geçimsiz, sinirli (kimse). (III, 2061)
gıtmür	: [gıtıptıyoz, gıtmir (II)] Cimri. (III, 2063)
gıvcı	: 1. Önemsiz nedenlerle bağırıp çağıran, yaygaracı. 2. Kışkırtıcı, ayartıcı. (III, 2063)
gıymıkçı	: Cimri. (III, 2068)
gıynaşık	: (II) Sırnaşık, yılışık. (III, 2068)
gıyneşık*	: 2. Söz getirip götürerek başkalarının arasını açan kimse. (III, 2068)
gızıl	: (II) Tembel. (III, 2070)
gıcık*	: 2. Çok gülen (kimse). (III, 2071)
gıcük*	: (II) 1. Zevki için para harcamaktan kaçınmayan (kimse). (III, 2073)
gider gelir	: (II) 2. Kararsız, bir düzende durmayan. (III, 2074)
gidi	: (I) [gıdış, gidiman] Ahlaklı. (III, 2074)
gij*	: 1. Aptal, ahmak. (III, 2075)
gileyli	: Şikayet eden. (III, 2076)
gili	: (II) Obur. (III, 2077)
gink	: Dayanılmayan, tahammül edilemeyen (kimse). (III, 2079)
girinti	: (VI) Boğaz tokluğuna çalışan (kimse). (III, 2084)
gizgin	: Kızgın. (III, 2087)
gizik	: (II) Korkak, çekingen (kimse). (III, 2087)
gizir*	: (I) [gizirci] 6. Arabozucu. 7. Aracı. 8. Çok gezen (kimse). (III, 2087)
gobil	: Çok konuşan, geveze. (III, 2088)
gocungaç	: Alıngan (kimse). (III, 2090)
godan*	: (II) [godal (II), godaş (I)] Gururlu, kibirli. (III, 2091)
godduş*	: 1. Kurnaz. (III, 2092)
godoş*	: (II) [godaş (II), godeş, gottaş] 2. Kendini beğenmiş, gururlu, çalımlı. 3. Tembel, yaramaz. 4. Sevimsiz, şaşkın. (III, 2092)
goduğ	: Bir kimsenin devamlı peşinde olan, hiç bırakmayan. (III, 2093)
gofalak	: [gafalak, gosalak] Öğünen (kimse). (III, 2093)
gofar	: 2. Kimseden korkmayan. (III, 2093)

gofasan	: Deli, serseri. (III, 2093)
gofulak	: (I) Derbeder, dünyayı takmayan, serbest. (III, 2093)
gofur*	: (I) [gofadak, gofar -1] 1. Kendini beğenmiş (kimse). (III, 2093)
gogo*	: (III) Kaba konuşan (kimse için). (III, 2094)
goğur	: (II) Kibirli (insan). (III, 2095)
goltukdan	: Asalak, sığıntı, bedavacı. (III, 2099)
gombil	: El altından iş gören, sinsi (kimse). (III, 2099)
gomsu*	: (II) 1. Bilgiçlik taslayan. 2. Birinden ötekine söz taşıyan (kimse). (III, 2099)
gondol	: 1. Huysuz, soysuz. (III, 2100)
gondul	: 1. Müsrif (kimse). (III, 2100)
gongak	: (I) Kendini bilmeyen, serseri, deli. (III, 2101)
goran	: (I) Eline geçen parayı batıran (kimse). (III, 2104)
gorana	: Zavallı. (III, 2104)
gordüksüz	: [göreneksiz, görmedik] Görgüsüz. (III, 2104)
gorgor	: Kararsız, sözünde durmayan. (III, 2104)
gosdak	: (II) Çalımlı, kibirli. (III, 2106)
gosga	: (II) Haksız, insafsız. (III, 2106)
gosgos	: [gosga (I), goska (II)] Gururlu, kibirli, kendini beğenen. (III, 2106)
gosnak	: Düşünmeden ve saygısızca hareketlerde bulunan (kimse). (III, 2107)
gottik*	: (I) [gotdik] (II) Baş belâsı. (III, 2108)
gotur	: Cimri. (III, 2108)
govalak	: Korkak. (III, 2109)
govan*	: (I) 1. Ahlâksız (kimse). (III, 2109)
govcu	: [goguçu, goğcu, goğu, goğucu] Dedikoducu, söz götürüp getiren. (III, 2109)
gozuraklı	: Bir yerde devamlı durmayıp gezen (kimse). (III, 2113)
gozurdak	: Fazla öğünen. (III, 2113)
göbelle*	: (II) 1. Zekâsı az gelişmiş olan, budala. (III, 2116)
gödenli*	: [gödenbel, gödensiz] 1. Çok yiyen, obur. (III, 2125)
gödeş	: (II) Her işe karışan, saygısız. (III, 2126)
gökbaş	: (II) [gökbaşı, gökbaşlı] İşe yaramaz, kötü. (III, 2135)
gökgörmedik	: [göeze, göğez (I), gökgörenli] 1. Açgözlü, obur. 2. Görgüsüz, sonradan görme. 3. Aptal. (III, 2137)
gölle	: (II) Çok uyuyan (kimse). (III, 2145)
gölük	: (III) Tembel (insan). (VI) Görünüşüne önem vermeyen, derbeder kılıklı, şapşal. (III, 2146)
gömdemsiz	: Beceriksiz. (III, 2148)
gönlükara	: Kötümser, karamsar (kimse). (III, 2155)
gönüllü*	: (I) Herşeyi beğenmeyen. (III, 2155)
göre	: (II) Ürkek. (III, 2158)
görenek	: [göresek (I) -1, 2, 3, 4; görnek] 4. Birisinden gördüğü şeyi aynen yapmak isteyen (kimse). (III, 2159)

göreneyh	: [görenek (III)] Davranışları başkalarına benzemeyen, acayip (kimse). (III, 2159)
görgü	: (IV) Taklit eden (kimse). (III, 2160)
gösnük	: (II) Açgözlü, terbiyesiz (kimse). (III, 2164)
göt görmedik	: Görgüsüz, sonradan görme. (III, 2165)
götlek*	: (I) 4. Korkak. (III, 2165)
götügüzl	: Tembel, iş görmez (kimse). (III, 2165)
götürümsüz	: Başkalarının varlıklı oluşunu çekemeyen, bencil kimse. (III, 2166)
gövüllü	: Alıngan, hassas (kimse). (III, 2170)
göz kaçı	: (II) Göz önünden sıvışarak giden, kaçan (kimse). (III, 2182)
gözsüz	: (II) Utanmaz, arlanmaz (kimse). (III, 2184)
gözü bozluk	: Hep kendini düşünen, açık göz (kimse). (III, 2184)
gözü yassı	: Miskin (kimse). (III, 2184)
gözüboz	: Enayi, serseri. (III, 2184)
gubat*	: [gaba (IV), gobat, gubatı] Görgüsüz. (III-VI, 2185-4513)
gubuzca	: Ölçüsüz, çok konuşan. (III, 2186)
gucüğü dar	: Sabırsız, söz dinlemeyen. (III, 2187)
gudde*	: [gahbah, gudubaz] Kurnaz. (III, 2187)
gudguda	: Dedikoducu. (III, 2188)
guduk	: (III) Birisini takip eden (kimse). (III, 2188)
gudurğan	: Yaramaz, azgın kimse. (III, 2188)
guduruk	: Kudurmuş. (III, 2188)
güdümsüz	: Sözünü tartmadan konuşan, densiz. Uğursuz. (III-VI, 2188-4513)
gudyanı	: Kurnaz. (III, 2188)
gugu	: (III) Aptal. (III, 2189)
gundaşçı	: İki yüzlü, yataklık yapan kimse. (III, 2195)
gunk	: Hasis. (III, 2195)
gunt*	: (III) Çok bilmiş, kurnaz kimse. (III, 2197)
gurembez	: Çok kurnaz. (III, 2198)
gurgum	: (I) Kibirli, gururlu. (III, 2198)
gursaşsız	: Kendine söylenen kötü sözlerle aldırmayan. (III, 2200)
gurtlu	: 1. Kıskaç. 2. Eğlenceye düşkün. (III, 2201)
gurumlu	: Kibirli. (III, 2201)
gurumsak*	: Azgın, arsız. (III, 2201)
gussuz	: Açgözlü, obur. (III, 2202)
guvalak	: (II) Sersem, budala. (III, 2203)
güç üzgünü	: Can sıkan, üzüntü veren (kimse). (III, 2211)
güddem	: Bilgiç, çok bilen. (III, 2211)
güdükçü	: Takip eden kimse. (III, 2214)
güdyanı	: Şeytan gibi, kurnaz anlamında kullanılır. (III, 2215)
gülüdekçi	: Birini öven, övücü. (VI, 4515)
gümanlı	: Dertli. (VI, 4515)
gümüşgöz	: Açgözlü, para canlısı, cimri. (III, 2224)
günsüz doğmuş*	: (I) Tembel insan. (III, 2231)

günücü	: [gunücü, günür] Kıskanç (kimse). (III, 2231)
güre*	: (II) [gürelî (II), gürevî] 2. Çekingen, korkak, ürkek. 3. Soğukkanlı. (VII) Yabancı olan, alışmamış olan. (III, 2235)
gürgülü*	: Saf. (III, 2236)
güvez	: (II) Sabırsız, aç gözlü insan. (III, 2241)
güyümsüz	: Sabırsız. (III, 2242)
haban*	: (I) [habezan (I), haca -1] 2. Budala. (III, 2245)
habaran	: [habazan, hapazan] Pisboğaz, obur. (III, 2245)
habenneka	: Aptal. (III, 2246)
habık	: Korkak. (III, 2247)
habıta	: Haydut. (3, 2247)
hacibıldırıcın	: Habersiz ve suçsuz gibi görünen, davranan. (III, 2248)
hacil	: Kederli, üzgün. (III, 2248)
hadal	: Kibirli, kendini beğenmiş. (III, 2249)
hadar	: Eğitilmemiş. (VI, 4516)
haflek	: Korkak. (III, 2251)
hahla	: Budala. (III, 2252)
hahol	: Kaba, bayağı, ilkel. (III, 2252)
hakkakan	: Her şeye sahip olmak isteyen, bencil. (III, 2254)
halak ağızlı	: Boşboğaz. (III, 2256)
halasa	: İki yüzlü. (III, 2257)
halasız	: Akılsız. (III, 2257)
halaşa	: (I) 1. Haşarı, edepsiz. 2. Uyuşuk, kuvvetsiz. 3. Söz getirip götür. (III, 2257)
halbuş	: Şaşkın. (III, 2259)
haldırdak	: 1. Saçma sapan konuşan. 2. Kırıp döken (kimse). (III, 2259)
halizeyn	: Saf, aptal. (III, 2261)
hallevi	: Serseri. (III, 2261)
hallo cello	: Ayak takımı, laf anlamaz kimseler. (III, 2261)
haltağaç	: Her işe karışan, boşboğaz. (III, 2262)
hamadak	: [hamadalla, hamduş, hampa (XI), hondu -3] Akılsız, budala. (III, 2263)
hamas kargası	: Sürekli düşünceli ve üzgün görünen. (III, 2264)
hamaz	: (III) [hammaz (II), hımız -2] 1. Hileci, kurnaz. 2. Söz taşıyan, fitneci, dedikoducu. 3. Yobaz. (III, 2264)
hambalat	: (II) [hampalat, hamparsı -1, harhıt (II)] Beceriksiz, miskin. (III, 2265)
hamçar	: (II) 1. İyi terbiye görmemiş insan. (III, 2266)
hamdasız*	: Kaba davranışlı (kimse). (III, 2266)
hamhaş	: (II) Lafı sözü yerinde olmayan. (III, 2267)
hamhumcu	: Rüşvet alan. (III, 2267)
hamir	: İştahı olmayan (kimse). (III, 2267)
hampa*	: (VI) 1. Hırsızlara yataklık eden (kimse). (III, 2268)

hampacı*	: (II) 1. Hazırdan yiyen, başkasına yük olan (kimse). (III, 2268)
hampar*	: [hampaz] (II) 1. Birinin yolunu gözleyen. 2. Uygun zaman ve durum gözetleyen. (III, 2269)
hamparsı	: 2. Perişan. (III, 2269)
hampur	: [hamsalak] Aptal, salak. (III, 2269)
hamşor	: (I) 1. Okuma yazma bilmeyen, cahil. 2. Acemi, tecrübesiz. (III, 2269)
hamşur	: Alaycı. (III, 2269)
hamza	: Acemi, toy. (III, 2269)
hanık	: [hanıh] Hazıra konan. (III, 2274)
hantı	: Gürültücü, yüksek sesle bağırان. (III, 2276)
hantıl	: Obur, açgözlü (kimse). (VI, 4517)
hanuk	: [hanyatır] 1. Hazıra konan. 2. İnatçı. (III, 2276)
hap kapan	: (II) Her şeyi alan (kimse). (III, 2280)
haphap	: (I) 1. Geveze. 2. Sinirli. (III, 2279)
hapırcın	: Birdenbire sevinen. (III, 2280)
hapon	: Varını yoğunu kaybeden (kimse). (III, 2280)
har	: (IV) Kötü (kimse). (III, 2281)
haramzada*	: 1. Arabozucu. (III, 2283)
haraşçı	: Rüşvet alan. (III, 2285)
harazalı*	: (II) Hırçın, kavgacı, çabuk kızan. (III, 2286)
hardal geven	: Bir şeyden haberi olmayan. (III, 2287)
harhur	: (I) 1. Yakışsız ve saygısızca davranışlarda bulunan, densiz. (III, 2288)
harın*	: (I) 3. Tembel. (IV) [harıl, harımsız, harınsız] Obur. (X) Hain, huysuz. (III, 2290)
harin	: 2. Tembel. (III, 2291)
harkut*	: 1. Obur. (III, 2291)
harlak*	: (IV) 2. Çabuk kızan. (III, 2291)
harlenkeş	: Tembel. (III, 2292)
harmul	: 2. Kibirli. (III, 2293)
hartalaş köpeği	: 1. Herkese sataşp kavgacı çıkaran (kimse). (III, 2295)
hartumu büyük	: Çok yiyen, obur (kimse). (III, 2296)
hasas	: (III) Yobaz. (III, 2298)
hases	: (II) [hassüt] Kıskanç. (III, 2298)
hasis	: Kinci. (III, 2300)
hasut	: 1. Cimri. 2. Görgüsüz. (III, 2301)
hasüt	: Kıskanç. (VI, 4517)
haşal	: (I) 1. Tembel, beceriksiz (kimse). (III, 2301)
haşıl*	: (VI) Yaradılıştan kırıcı olan kimse. (III, 2302)
haşım	: [haşim] Acemi, toy. (III, 2303)
haşlak*	: [haşlah] (II) 1. Sıkılان, utangaç. (III, 2304)
hatakapçık	: Arsız (kimse). (III, 2305)
hatal*	: (II) Beceriksiz. (III, 2305)
hatmul	: Hatır gönül dinlemeden konuşan. (III, 2306)

havaklı	: Yüksekten konuşan, olmayacak şeyler isteyen. (III, 2307)
havayı*	: (I) Dikbaşlı. (III, 2309)
havıtağız	: Boşboğaz. (III, 2311)
havkale	: Düşüncesiz, akılsız. (III, 2311)
hayatsız	: Kavgacı, terbiyesiz (kimse). (III, 2316)
haybatçı	: [haybatlı] Gürültücü, yaygaracı, olur olmaz şeylere bağırان, ağlayan (kimse). (III, 2316)
haybatsız	: 1. Sevimsiz (kimse). 2. Terbiyesiz (kimse). (III, 2316)
haydana	: Kaba, hırpalayıcı. (VI, 4518)
hayhop*	: Aklına eseni yapan, şımarık. (III, 2317)
haymana*	: (I) [haymına] 1. Tembel. 3. Vahşi. (III, 2320)
haynı	: Çekingen, insan içine sokulmayan (kimse). (III, 2320)
hayta*	: 3. Yardakçı (kimse). 4. Duygusuz (kimse için). Çok gezen. (III-VI, 2321-4518)
hayvara	: 1. İşsiz ve kararsızca dolaşan. 2. Zararını düşünmeden düzensiz iş yapan (kimse). (III, 2321)
hazan	: 2. Aç gözlü (kimse). (III, 2322)
hazer	: Büyüklük taslayan (kimse). (III, 2322)
hazırcı	: Hazırdan yiyen (kimse). (III, 2323)
hebıs	: Malını yemeyen. (III, 2324)
heblem	: Ahmak. (III, 2324)
hedersiz	: Utanmaz, düşüncesiz. (III, 2326)
hefelci	: Gereksiz yere telaşlanan (kimse). (III, 2328)
hefnek	: Korkak (kimse). (III, 2328)
hel akıl	: Az akıllı (kimse). (III, 2330)
heleze	: [helevze, helize (III) -2] 1. Alaycı, geveze, kavgacı. 2. Serseri, başıboş (kimse). (III, 2332)
helhel	: (IV) 1. Serseri. 2. Ağırbaşlı olmayan (kimse). (III, 2333)
helhela	: [helhop] Evecen (kimse). (III, 2333)
helize*	: (III) 1. Güvenilmeyen (kimse). (III, 2334)
helleme	: Aşırı hareketler yapan, deli. (III, 2336)
hellim	: (II) Dürüst ve ciddi olmayan. (III, 2337)
helük hülük	: 2. Aşağılık, kötü, değersiz (kimse). (III, 2337)
hemdes	: Acemi. (III, 2337)
hemsiz	: Beceriksiz. (III, 2338)
hendeyh	: (II) Parasız geçinmeyi seven, bedavacı. (III, 2339)
hengemen	: Kavgacı. (III, 2339)
heplem	: Aşağılık, adi (kimse). (III, 2342)
herelli	: Akılsız. (III, 2343)
herkildek	: Kötü huylu (kimse). (III, 2346)
hersem	: Aptal. (III, 2348)
hersli	: Hırslı. (III, 2348)
hesat	: Kıskanç, kimseyi çekemeyen. (III, 2348)
hetelek	: Düşünmeden, acele iş yapan (kimse). (III, 2350)

heveke	: [hevik (II), hevike] Aptal, sersem. (III, 2350)
hevke*	: 1. Geveze. (III, 2351)
heydi	: (I) Çaresiz, mutsuz. (III, 2353)
heyvara	: Tembel. (III, 2355)
heyvere*	: Kötü (kimse). (III, 2355)
hıblık	: Korkak. (III, 2356)
hıcılı	: (I) Bir işi yapmak için kendini zorlayan (kimse). (II) Hayvana çok yük yükleyen (kimse). (III, 2356)
hıçır	: [hışıl (III)] Beceriksiz. (III, 2357)
hıdırgen	: Alışkan, dadanmış. (III, 2357)
hıdırgen	: Huzursuz, rahatsız (kimse). (III, 2357)
hıllıkçı	: Alaycı. (III, 2359)
hılt	: (VI) Dürüst olmayan, bencil, düzmeci (kimse). (III, 2360)
hım hım*	: (I) [hımhımı, hımrısık] 1. İçinden pazarlıklı (kimse). 2. Miskin, uyuşuk (kimse). (III, 2361)
hımbıl*	: [hılt (VII)] Uyuşuk (kimse). (II) Aciz ve zavallı. (III, 2361)
hımırğan	: Kendi kendine söylenen (kimse). (III, 2362)
hımıs	: [hımız -1, hınaza -2] Cimri, açgözlü. (III, 2362)
hınaza*	: [hınaya, hınaz, hıncık (I)] 1. İçinden pazarlıklı, sinsî, hain (kimse). 3. Kıskanç. 4. İnatçı, hırçın. 7. Hiç bir şeyden hoşnut kalmayan (kimse). (III, 2363)
hındık	: (II) [hındarsuz] Açgözlü, arsız. (III, 2364)
hınık	: (I) Açgözlü (kimse). (III, 2365)
hınrısık	: [hını (I)] Asık yüzlü cana yakın olmayan (kimse). (III, 2365)
hınıs	: (II) [hıntış (II)] 1. Cimri. 2. Sinsî. (III, 2365-2366)
hınsık	: Söz tutmayan (kimse). (III, 2366)
hıntık	: İnatçı, ayak direyici (kimse). (III, 2366)
hırá*	(I) [here (I), herce, hılta, hıraca, hıracık, hırak, hıras, hırca, hırcı, hırça (II), hırçe, hırço, hırda (I), hıre (II), hırı (I), hırnık (V), hırpa, hısa, hıra, hire (III) -1, 2] 5. Obur, çok yiyen (kimse). 6. Dertli (kimse). 7. Tembel. (III, 2367-2368)
hırçık	: (III) Kimseyle ilişki kuramayan huysuz kimse. (III, 2369)
hırışman	: Miskin, uyuşuk. (III, 2370)
hırıtçı	: (I) Nedensiz kavga çıkaran. (III, 2370)
hırız	: 2. Hırslı, açgözlü. (VI, 4520)
hırlak	: (IV) Döğüşe hazır kimse. (III, 2370)
hırlı*	: [hırlıbaz] 2. Yaramaz, şımarık, kötü (kimse). 4. Hileci, düzenbaz (kimse). (III, 2371)
hırnık*	: (III) 2. Verdiği sözü tutmayan. (III, 2371)
hırt	: (III) Haksız. (III, 2372)
hırtık	: (I) [hırnık (III) -1] Kavgacı, saldırgan (kimse). (III, 2373)
hırtlek	: (III) [hırtlamba, hırtlık (II)] Obur kimse. (III, 2375)
hışır*	: (I) [hırıç, hoşirik (II), hoşur (V)] 3. Aptal, düşüncesiz (kimse).

	4. Aksi, ters, kavgacı (kimse). 5. İnatçı. 6. İçi içine sığmayan, yaramaz. (III, 2376-2377)
hışkılı	: Saygısız. (III, 2379)
hıştaman	: Çok konuşmayan. (III, 2379)
hıt	: (II) Cimri. (III, 2380)
hıvık	: Yerli yersiz konuşup gülen, ciddi olmayan (kimse). (III, 2381)
hıylı	: Öfkeli. (III, 2381)
hıymı	: (II) Budala. (III, 2381)
hızan*	: (I) [hırzan -1, 2; hıyız, hızam, hızan (I) -1, 2, 5; hizen (II)] 1. Açgözlü. 2. Miskin, tembel. 3. Görgüsüz, sonradan görmüş (kimse). 4. Cimri. (III, 2381)
hin	: Zekasını hile yapmakta kullanan, kurnaz, açığöz (kimse). (III, 2385)
hinbilyh	: Akıllı bir şeye ermeyen, aptal, uyuşuk (kimse). (III, 2385)
hincek	: Kötülük düşünen. (III, 2385)
hindarsız	: Onursuz. (III, 2386)
hingil	: (II) Perişan. (III, 2387)
hinno	: Kaba ve beceriksiz (kimse). (III, 2388)
hirif	: Bunamış, zayıf bellekli kimse. (III, 2388)
hiz*	: (I) 1. Ürkek. (III, 2389)
hizan*	: (I) 3. Kıskanç, çekemeyen. (III, 2390)
hobu*	: (II) [hopu, hombul (III)] 2. Obur (kimse). (III, 2390)
hodabık	: İpsiz sapsız (kimse). (III, 2391)
hoday	: Akılsız. (III, 2392)
hodibik	: (I) 1. Bilgiçlik taslayan (kimse). 2. Büyüklük taslayan (kimse). (III, 2392)
hodman*	: (I) [hotman (I)] Hatır gönül dinlemeyen, acı konuşan (kimse). (III, 2392)
hodul*	: (I) [hadul -1, 2; hod, hodol, hodu (I), hot (IV) -1] 1. Kendini beğenmiş, kibirli. 2. Her işe burnunu sokan adam. Anlayışsız (kimse). 5. Hatır gönül dinlemeden konuşan, tok sözlü (kimse). 6. Kötü ruhlu (kimse). 7. Tembel. 8. Az konuşup, az gülen (kimse). 9. Çekingen (kimse). 10. Aksi huylu (kimse). 12. Zorba. (II) Kendi ayıplarını başkasına mal eden, karacı. (III) Ağır kanlı. (III-VI, 2393-4520)
hoğduracı	: Söz getirip götürten, dedikoducu (kimse). (III, 2394)
hohuç	: (II) Çekingen (kimse). (III, 2395)
hoke	: 1. Güzel konuşmak isteyip de sözü hoşla gitmeyen (kimse). 2. Bilgiçlik taslayan. (III, 2395)
hōku	: (II) Yaşça genç olup da, ruhen ve bedenen çökmüş (kimse). (III, 2395)
holasız	: Akılsız. (III, 2396)
holeyli	: Sersem, salak. (III, 2396)
holucu	: Çok tembel. (III, 2398)
homsuk	: İnsanlardan kaçan, içine kapanık (kimse). (III, 2400)
homu*	: (I) 2. Derbeder (kimse). (III, 2400)
homurdak	: Öfkelenerek kendi kendine konuşan (kimse). (III, 2401)

homurdan	: Çok konuşan, geveze. (III, 2401)
homurtkan	: Kendi kendine söylenen (kimse). (III, 2401)
honamaz	: (I) 1. Kıskanç (yaşlı kimse için). (III, 2401)
honasa	: Düzensiz (kimse). (III, 2401)
honaz*	: (I) [honamaz (I) -2] 1. Düzensiz, kurnaz (kimse). (III, 2401)
hontul	: [hontol, hontuş -1] Kaba. (III, 2403)
honusuz	: Sersem. (III, 2404)
hopbak	: Gürültücü (kimse). (III, 2405)
hoplop	: (I) 1. Sinirli (kimse). 2. Çok gezen (kimse). (III, 2405)
hor*	: (II) [horaf (I), horap] 2. Soğukkanlı. (III, 2407)
horansız	: Tutumsuz, savurgan. (III, 2408)
horanta*	: (III) İşe yaramaz durumda olan (canlılar için). (III-VI, 2409-4521)
horav	: Kızgın. (III, 2410)
horavu	: 2. Kimseye sokulmayan, yadırgayan (kimse). 3. Eli işe yatkın olmayan (kimse). (III, 2410)
horçum	: Düşüncesiz. (III, 2410)
horhori	: Hesabını kitabını bilmeyen. (III, 2411)
horkuç	: (II) Cimri. (III, 2411)
hormul	: (I) Kaba, sert, gönül kırıcı (kimse). (III, 2411)
horyat	: (II) 1. Kaba, hoyrat. 2. İnsafsız kimse. (III, 2415)
hosgöt	: Tembel. (III, 2415)
hoshos	: 1. Yüzü gülmeyen, somurtkan (kimse). 2. Yol yöntem bilmeyen (kimse). (III, 2415)
hoslak*	: [holasa -1, holasak] 2. Beceriksiz, tembel (kimse). (III, 2415)
hosmat	: Geçimsiz, huysuz (kimse). (III, 2415)
hoşafçı	: Çıkarı için yüze gülen kimse. (VI, 4521)
hoşalak	: Ahmak. (III, 2416)
hoşamadı	: Sözüne güvenilmeyen iki yüzlü (kimse). (III, 2416)
hoşamatçı	: [hoşmacı] Dalkavuk. (III, 2416)
hoşşik*	: 1. Uslu durmayan (kimse). 2. Dalkavuk. (III-VI, 2417-4521)
hot	: (IV) 2. Ters, sinirli (kimse). (III, 2418)
hotaç	: Başarısından gururlanan, böbürlenlen (kimse). (III, 2418)
hotalak	: (I) Sert hareketli, kaba (kimse). (III, 2418)
hotaman*	: 2. İleri gelen, kodaman. (III, 2419)
hothot	: 2. Kendi bildiğine giden, kendini beğenmiş. (III, 2419)
hotik	: (IV) Kaba (kimse). (III, 2419)
hottuk	: (II) Kaba ve ağır canlı (kimse). (III, 2420)
hoyan	: Şaşkın. (III, 2422)
hoyduruk*	: Davranışları kaba olan (kimse). (III, 2422)
hoylu*	: (I) 2. Yarı deli, dengesiz (kimse). (III, 2422)
hoyrat*	: (I) 2. Acemi. 4. Dikkatsiz. 5. Söz dinlemeyen, itaatsiz (kimse). 6. Tembel. 7. Savruk (kimse). 9. Soğuk yaradılışlı, insanlardan kaçan. 10. Yüzü hiç gülmeyen (kimse). 12. Tutumsuz. 13. Cimri, hasis. (III, 2423)

hoyuḡ*	: Alık. (VI, 4521)
hoyuk	: (III) Aptal, sersem. (III, 2424)
hoyun	: Tembel. (III, 2424)
hozan	: (II) 1. Çok konuşan, geveze. 2. Okur yazar olmayan, cahil. (III, 2425)
hozancı*	: 1. Yalan söyleyen. (III, 2425)
hozu	: 1. Kaba (kimse). 2. Kimseye yaklaşmayan, çekingen (kimse). (III, 2426)
hozzik*	: Büyüyememiş zeki (kimse). (III, 2426)
höbüdük	: Sersem, aptal. (III, 2426)
hödelek	: 3. Salak. (III, 2427)
hödük*	: [hoduk (II), hödek, hödelek -1, hödük (I) -3] 1. Korkak. 2. Ürkek, çekingen. 3. Uyuşuk, beceriksiz (kimse). 4. Acemi, toy. 6. Aceleci (kimse). (III, 2427-2428)
höke	: (I) Kibirli, ukala. (III, 2429)
hökel	: (I) Anlayışı kıt olan. (III, 2429)
hökelekli*	: [hökerekli, höklekli, hönkürekli, höykerekli] 1. Çalımlı, gösterişli (kimse). (III, 2429)
hökkem	: Geveze. (III, 2429)
hökki	: Kibirli, kendini beğenen. (III, 2429)
höldürevik	: Çok bağırان (kimse). (III, 2430)
höllüm*	: (I) [höllüş] 1. Vücutça gelişmiş fakat geri zekâlı (kimse). (III, 2431)
hölsek	: Derbeder, sünepe. (III, 2431)
hölül	: Kavgacı, herkese çatan (kimse). (III, 2431)
hömbül	: (II) Tembel. (III, 2432)
hömsül	: Ahmak, aptal. (III, 2432)
höndül	: İşe yaramayan (kimse). (III, 2433)
höndürlü	: Zorlu, öfkeli. (III, 2433)
hönü	: Tembel. (III, 2433)
hönüt	: Soğukkanlı (kimse). (III, 2433)
hördemsiz	: 1. Düzensiz, beceriksiz. 2. Tedbirsiz. (III, 2433)
hörlek	: (I) Bağırıp çağırان, gürültücü (kimse). (III, 2434)
hörrük	: Övüngen (kimse). (III, 2435)
hörü	: (III) Beceriksiz. (III, 2436)
hörüme	: Eli işe yakışmayan, işin ustası olmayan (kimse). (III, 2436)
hösbek	: Uyuşuk, miskin (kimse). (III, 2436)
hösebe	: Saf, beceriksiz (kimse). (III, 2436)
höselek*	: Sinsi, kaba (kimse). (III, 2436)
höştürü	: Kalabalık içine karışmayan çekingen (kimse). (III, 2438)
hötelek	: (II) 1. Kaba ve somurtkan (kimse). (III, 2439)
hötlek	: [hötelek (II) -2] Korkak. (III, 2439)
hötmür	: Sabırsız ve kendi bildiğini yapan. (III, 2439)
hötü	: Yadırganan, yabansı. (III, 2439)
höyürtlek	: Bir iş yapamadığı halde yapıyormuş gibi görünen. (III, 2440)
hözen	: Geçimsiz, dirliksiz (kimse). (III, 2440)

huanba	: Aksi ve ters konuşan (kimse). (III, 2441)
huduk	: Sosyal yaşantısı olmayan. (III, 2441)
hulu	: (III) Öfkeli, sinirli. (III, 2442)
huluz	: (I) Huysuz (insanlar için). (III, 2442)
humbul	: [humpul (I)] Budala, miskin. (III, 2443)
humbur	: Obur. (III, 2443)
humhus	: Gözü doymayan. (III, 2443)
humra	: Anlaşığı yorgun ya da işlemeyen (kimse). (III, 2443)
humsuz	: Obur. (III, 2443)
hunamaz	: Kıskanç. (III, 2443)
hundarsız	: Sabırsız. (III, 2443)
husalı	: Kaygılı. (III, 2445)
husasız	: Düşüncesiz. (III, 2445)
huysuk	: Huysuz, ahlâksız. (III, 2446)
huzmur	: Gençliğe özenen yaşlı kimse. (III, 2446)
huzu	: Kaba, ince ruhlu olmayan. (III, 2447)
hübürüklü	: Küçük şeyleri abartarak konuşan (kimse). (III, 2448)
hüddan	: Bilgiç. (III, 2448)
hüdük*	: 2. Değersiz. 4. Ahmak. (III, 2448)
hüggi	: Kibirli, gururlu. (III, 2448)
hülhülü	: (II) Kuruntulu. (III, 2448)
hülübesiz	: Sözünden sohbetinden hoşlanılmayan (kimse). (III, 2449)
hümbül	: Pis boğaz. (III, 2450)
hünnek	: Gözü korkan kimse. (III, 2450)
hünük	: (I) Sıkılğan (kimse). (III, 2450)
hürset yasırı	: Elverişli durum gözetleyen, fırsatçı. (III, 2451)
hüşhüş	: 1. Aptal, salak. (III, 2452)
hüşüş	: (I) Söz getirip götüren. (III, 2452)
ıbı*	: 1. Sinsi, kurnaz. (IV, 2455)
ıdı*	: Miskin, hımbıl. Akıllı az gelişmiş kimse. (IV-VI, 2456-4523)
ıdırıksız	: Beceriksiz, elinden iş gelmeyen. (VI, 4523)
ığdırıp	: Bir şeye düşkün, alışkın. (IV, 2457)
ıkcıkcır	: Sözünde durmayan, döneke (kimse). (IV, 2463)
ıkış*	: 1. Ağır canlı, vurdum duymaz. (IV, 2464)
ılat*	: 2. Kaba, saygısız. (IV, 2465)
ılgıdır*	: (II) 1. Saf, ahmak. (IV, 2469)
ılgın	: (III) 1. Gözü korkmuş, gözü yılmış (kimse). 2. Dargın, gücenmiş (kimse). (IV, 2470)
ılğın	: (I) Korkak. (IV, 2471)
ılınız	: Pinti. (IV, 2473)
ılkıdan tutma	: (I) Yabanıl (insan için). (IV, 2474)
ımbıl	: Hımbıl. (IV, 2475)
ımirgaz*	: 2. Kendisini ilgilendirmediği halde bilgiçlik taslayan. 3. Gereksiz, hoşlanılmayan (kimse). (IV, 2476)

ııırsılı	: Dostunun iyiliğini istemeyen, kıskanç. (VI, 4523)
ııışkan	: Yaltaklanan (kimse). (IV, 2476)
ııımsık	: (I) 2. Gamsız, kaygısız. 4. Sır saklayan. (IV, 2477)
ııımsık	: (I) [ııımsık -1, 2; ııımsık (I) -3] 1. Arsız, uyuşuk, miskin, beceriksiz. 3. Cimri, eli sıkı. 4. Sinsi, içinden pazarlıklı. (IV, 2477)
ıııncık	: (I) 1. Somurtkan, aksi (kimse). 2. İnatçı (kimse). 3. Mızımız, miskin. 4. Güç beğenen, titiz. 5. Her şeyi inceden inceye hesap eden, kuruntulu. (IV, 2478)
ıııngıl zıngıl	: Gösteriş ve davranışlarıyla töreleri umursamayan (kız, oğlan için). (VI, 4523)
ııııncık sayrısı	: Gönülsüz iş gören. (IV, 2480)
ııııncık	: [ııııncık] 1. Durgun, beceriksiz. (IV, 2480)
ııııma	: Ne istediğini anlatamayan kimse. (IV, 2480)
ııııcal	: Kurumlu, kibirli. (IV, 2484)
ıııııdama	: Geveze. (IV, 2485)
ıııııpcı	: Aldatıcı, yalancı. (IV, 2487)
ııııııncık	: Birinin damarına basan, nispet yapan. (IV, 2488)
ııııımsız	: 1. Yüzsüz, arsız. 2. Gürültücü, yaramaz. (IV, 2488)
ııııııntı	: Güç beğenen, titiz. (IV, 2488)
ııııımsız*	: 2. Kavgacı. 3. Dedikoducu. 4. Namussuz. (IV, 2489)
ııııımsık	: (II) Konuşmayan, az konuşan. (VI, 4523)
ııııımsık	: [ııııımsık (I) -1, ııııımsık (I) -2, ııııımsık -1, ııııımsık] 1. Sessiz, utangaç, sıkılğan, az konuşan (kimse). 2. Ahmak, budala. 3. Toy. (IV, 2494)
ııııımsık	: 2. Sinsi. (IV, 2494)
ııııımsık	: Yalancı. (IV, 2494)
ııııımsık	: Sözünde direnen kimse. (VI, 4523)
ııııımsık	: Kışkırtan, ayartan. (IV, 2498)
ııııımsık*	: 1. Kaygılı, işkilli. (IV, 2498)
ııııımsık	: Tekin olmayan (kimse). (IV, 2499)
ııııımsık*	: [ııııımsık] 1. Cimri. 3. Kurnaz. (IV, 2500)
ııııımsık	: Sürekli mızımızlanan, bir şeyi çok inceleyen. (IV, 2500)
ııııımsık*	: Uyuşuk, sünepe. (IV, 2500)
ııııımsık	: Hileci. (IV, 2502)
ııııımsık	: (III) Budala, aptal. (IV, 2502)
ııııımsık	: (IV) Söz getirip götür, dedikoducu. (IV, 2503)
ııııımsık	: Kurnaz. (IV, 2503)
ııııımsık	: (I) 2. Soyтары. (IV, 2503)
ııııımsık	: Yalancı, dolandırıcı. (IV, 2504)
ııııımsık	: [ııııımsık] Alınan. (IV, 2505)
ııııımsık	: (II) Kinci. (IV, 2505)
ııııımsık	: Kindar. (IV, 2506)
ııııımsık	: [ııııımsık -3, ııııımsık, ııııımsık] Alınan, işkilli, içli. (IV, 2506)
ııııımsık	: Aceleci. (IV, 2506)
ııııımsık	: Hileci, sinsi. (IV, 2506)

içkil	: (II) Çok içki içen, ayyaş. (IV, 2507)
iğşik	: (I) 1. İşi üzerinden atan, savsaklayan. (IV, 2510)
iğize	: 1. Geçimsiz, huysuz. (IV, 2511)
ihci	: Yüze gülen, düzensiz. (IV, 2514)
ihnanaz	: Kıskanç, çekemeyen. (IV, 2514)
ikdi	: Ufak çıkarları gözetken (kimse). (IV, 2515)
iki yarlı	: İkiye bölünmüş, iki taraflı. (IV, 2517)
ikicikli	: [ikücükli] 1. İki tarafın her birinden yana imiş gibi davranan, iki tarafı da kollayan. 2. Kişiler arasında ayrılık yaratan. Güvenilmez, kuşku veren kimse. (IV-VI, 2515-4523)
ikincilikli	: [ikircilikli -1, 2] 1. Kuşkulu, kararsız kimse. (VI, 4525)
ikircinli	: [ikincilikli] Karar veremeyen, kararsız. (IV, 2516)
ikti	: (II) 1. Açgözlü. 2. Annesiz babasız büyüdüğü için arsız olan (kimse). (IV, 2517)
ilbiz*	: (III) Kötü, fena. (IV, 2519)
il iyisi	: Başkalarına sürekli iyilikte bulunup da, kendi çoluğunu çocuğunu gereğince düşünmeyen kimse. (IV, 2530)
ilik	: (III) Söz götürüp getiren. (IV, 2524)
ilinti	: (V) Gördüğü şeyi arsızca isteyen, asalak yaşayan (kimse). (IX) Açgözlü. (IV, 2527)
ilişik	: Boş inanca göre cin çarpmış kimse. (IV, 2528)
ilişken	: (III) Sırnaşık kimse. (IV, 2528)
iliyertemi	: Sinir hastası olan, boş inanca göre cin peri tarafından çarpılmış olan. (IV, 2530)
illik	: (II) [illim] Derli toplu olmayan, derbeder (kimse). (IV, 2532)
ilti	: (II) Çok gezen (kimse). (IV, 2534)
ilüngür*	: (I) Pısrık. (IV, 2527)
imat*	: 2. Çokbilmiş (kimse). (IV, 2535)
imiz	: Cimri. (IV, 2537)
inahan	: Obur. (IV, 2538)
inehan	: Çok yiyen, obur. (IV, 2541)
ineze*	: (II) 1. Lafı uzatarak anlatan (kimse). 2. Arabozucu. 3. Anlayışsız, ağır hareketli (kimse). (IV, 2542-1543)
inürcü	: Bir işi olmayıp şurada burada dolaşan (kimse). (IV, 2545)
ipleme	: Bağlanacak derecede deli. (IV, 2546)
ipsala	: İşsiz, tembel. (IV, 2547)
irkin*	: (I) Durgun. (IV, 2553)
irsiz*	: 1. Arsız. 3. Titiz. (IV, 2554)
isbir	: Yalancı. (IV, 2555)
isik	: (I) Hiç durmadan gülen (kimse). (IV, 2556)
isirgan	: Ona buna sataşan terbiyesiz (kimse). (IV, 2556)
istifacı	: Kendi yararını düşünen, çıkarıcı. (IV, 2561)
işkilli	: (I) [içkilli] 1. Herşeye heveslenen, her şeyi isteyen. 2. Alingan. (II) Bağlı. (IV, 2564)

işkilli*	: (I) [içkilli] 2. Alınan. (IV, 2564)
işlek	: (II) Çalışır gibi görünen. (IV, 2565)
işşok*	: Kötü. (IV, 2567)
it uyutmaz	: Geceleri sürekli gezinen, uyumayan (kimse). (IV, 2571)
iti*	: (VI) 2. Kızgın, asabi. (IV, 2569)
itinciri	: Cimri. (IV, 2570)
itişgen	: (I) 2. İnatçı (kimse). (IV, 2570)
itişken*	: (I) 1. Kavgacı, geçimsiz. (IV, 2570)
itiz	: Terbiyesiz. (IV, 2570)
ivecen*	: (II) 1. Söz getirip götüren, dedikoducu. 2. Aceleci. (IV, 2572)
ivindi	: Bir yere çağrılmadan giden (kimse). (IV, 2573)
iyçik	: Yaltaklanan kimse. (IV, 2574)
iyе*	: (III) Hile yapan. (IV, 2574)
iyеşikçi	: İş başkasına yükleyerek sonucu uzatan (kimse). (IV, 2574)
iyişik	: Tembel, yavaş yavaş iş yapan. (IV, 2575)
iylempe	: [iyleşik] Uyuşuk, beceriksiz. (IV, 2576)
inyihan	: Obur. (IV, 2576)
izağncı	: Karşısındakini kızdırmak için istenilenin aksini yapan (kimse). (IV, 2577)
kabınım	: Sabırsız. (VI, 4530)
kabiltim	: Birşeyi kendine maleden. (IV, 2584)
kabran*	: (IV) Tembel, haylaz. (IV, 2585)
kacara	: Yaygaracı, gürültücü. Beceriksiz, iş bitirmeyen. (IV-VI, 2586-4530)
kaçar	: (III) Hile yapan, hileci. (IV, 2587)
kâçok*	: [kaçgın -1] Suçlu. (VI, 4530)
kadahana	: Doymayan, açgözlü. (IV, 2589)
kaddaj	: [kaddırak (II)] Kurumlu, gururlu. (IV, 2590)
kaflanan	: [kafalak] Kendini öven. (IV, 2593)
kağrık	: (III) 1. Kendini beğenmiş kimse. 2. İnatçı. (IV, 2596)
kağruğ	: [kağruk (II)] Terbiyesiz, kaba, söz dinlemeyen kimse. (IV, 2596)
kahraka	: (I) Mutsuz, şanssız. (IV, 2599)
kak	: (IV) Beceriksiz. (IV, 2600)
kakacan	: 2. Aşağı görülen, horlanan kimse. (VI, 4531)
kakanaz*	: İnatçı, kendi fikrini kabul ettirmek isteyen. (IV-VI, 2602-4531)
kakanuz*	: Bencil. (IV, 2602)
kakavan*	: (I) Düşüncesiz, bilgisiz. (IV, 2602)
kakıntı	: (II) Değersiz insan. (IV, 2604)
kakmık	: (I) Kudurmuş insan. (IV, 2606)
kako	: (I) Akılsız. (IV, 2607)
kakvan	: Akıllı kıt, aptal. (IV, 2607)
kalağız	: Düşünmeden konuşan insan. (IV, 2608)
kalak*	: (IX) 2. Aptal. (IV, 2609)
kalakçı	: Durmadan gezen, kapı kapı dolaşan. (VI, 4532)
kalçın	: (II) Geveze. (VI, 4532)

kalleç	: [kalmaş, kallem] Dönek, kötü, sözünde durmayan. (IV, 2611)
kalleş	: (II) Tembel, eli ağır. Ters insan. (IV-VI, 2611-4533)
kaltaban	: 1. Kof, korkak, tabansız kimse. 2. Konuşmasını bilmeyen kimse. (IV, 2611)
kamalak*	: (IV) [kamalah (II), kimalak] 1. Korkak, şaşkın, uyuşuk. (IV, 2613)
kamarut	: Sözüünü bilmez, densiz. (IV, 2614)
kamaşık	: (II) [kamak (II), kamaşuh (II)] Beceriksiz, tembel, uyuşuk. (IV, 2614)
kamaz	: (IV) İki yüzlü, söz taşıyan, arabozucu. (IV, 2615)
kambaz*	: (II) Kurnaz. (IV, 2615)
kamlı	: (II) Öfkeli, kederli (insan). (IV, 2617)
kamsız	: Ağır, uyuşuk kimse. (IV-VI, 2617-4531)
kanak	: (V) Çabuk aldanan, saf. (IV, 2618)
kanara	: (I) [knare (III) -1, kanare (I) -1, 2; kaneri, kannapa, karnapa -1, karnapa] 1. Doymak bilmeyen, obur (insan). (IV, 2618) (IV, 2619) (IV, 2628)
kanaracı	: Görgüsüz. (IV, 2619)
kanare	: (IV) 1. Miskin, kendine bakamayan, kirli. 2. Açgözlü insan.
kanbeyin*	: Bilgisiz, toy. (IV, 2620)
kandak*	: (V) 3. Obur, gözü doymayan. 4. Kıskaç. (IV, 2621)
kandal	: (II) Budala. (IV, 2621)
kandaz*	: Kurnaz. (IV, 2621)
kandoz*	: Kurnaz, kandırıcı, dedikoducu. (IV, 2622)
kangurdan	: Gamsız. (IV, 2624)
kanık*	: (III) 2. Bıkış, kanmış kimse. 4. İnandırılmış, kandırılmış (kimse). (IV, 2624)
kanılgaşı yakın	: Hemen inanan, kanan. (IV, 2624)
kanırık*	: 1. İnâtçı. 2. Saf. 3. Dengesiz, bilinçsiz. (IV-VI, 2625-4534)
kañırtmaç	: (IV) 2. Aksi, inatçı. (IV, 2625)
kankırıtçi	: Yalancı, düzenci. (IV, 2626)
kankurutan	: Az konuşarak çevresindekileri üzen, vurdumduymaz. (IV, 2626)
kanlıgada	: Zorla birisine sataşan kimse. (IV, 2627)
kanraz	: [kanrık (V), kanruk (III)] Aksi, ters (insan için). (IV, 2627)
kansız	: 1. Acıma duygusu olmayan. 2. Korkak. 3. Doymayan, kanmayan.
kantinci	: Aldatıcı. (IV, 2629)
kapaksız	: Görgüsüz, terbiyesiz. (IV, 2630)
kapıcıkarga	: Gördüğü her şeyi almak isteyen kimse. (IV, 2634)
kapsalak	: (I) 1. Sersem, budala. 2. Vurdum duymaz, gamsız. (IV, 2637)
kaput	: Alık, sersem. (IV, 2637)
karaboğaz*	: (III) [karabaş (IV)] 3. Fikir ve düşüncüsü başkalarına aykırı olan, aksi. 4. İki yüzlü, arabozucu. 5. Obur. (IV, 2639)
karaciğerli	: Kötü yürekli. (IV, 2640)
karaçalı	: (II) 2. Uğursuz. (IV, 2641)

karaçanak	: Cimri, görgüsüz, düzensiz. (IV, 2641)
karadamak*	: [karadamaklı] 1. İnatçı (insan için). 3. Cimri. 4. Az konuşan. 5. İlenen, kötü konuşan. (IV, 2642)
karaka	: En geride kalan, başarısız. (IV, 2646)
karakonursu	: Büyük acı görmüş kimse. (IV, 2648)
karalı	: (I) 1. Yaşlı, kaygılı. (IV, 2650)
karamas	: Yobaz, kaba. (VI, 4536)
karamsuk	: Karamsar, kütümser. (IV, 2652)
karasan	: Kötü, bayağı, dedikoducu (kimse). (IV, 2653)
karavelli	: Dertli, kederli. (IV, 2655)
kardahalı	: Budala. (IV, 2657)
karene	: Obur. (IV, 2658)
kargaşana	: İş karıştıran, bozgunculuk yapan. (IV, 2660)
kargın*	: (VI) İşi başından aşkın insan. (IV, 2661)
karınsız	: Kıskanç. (VI, 4537)
karışgan	: Bilgiçlik taslayan, herşeye burnunu sokan. (IV, 2664)
karnalmaz	: [karınsız, karnaz, karnı almaz, karnıdar] Kıskanç, çekemeyen. (IV, 2667)
karnapa*	: (II) Ağır canlı, vurdumduymaz. (IV, 2667)
karnı kara	: Kötü kalpli. [karnıkara] Kinci. (IV-VI, 2667-4538)
kartos	: Tembel, uyuşuk. (IV, 2672)
kasalak*	: [kasalan, kasanan, kasavan -2] Kibirli, kendini beğenmiş. (IV, 2673-2674)
kasalma*	: Kibirli. (IV, 2674)
kasavancı	: Yalancı. (IV, 2675)
kaskalak	: Kendini beğenmiş, çevresine caka satan, övünen. (VI, 4539)
kaşieğri	: Gücenik, küskün. (IV, 2680)
katava	: [katavuz] 1. Kaba, duygusuz. 2. İnatçı. (IV, 2683)
katuvaz*	: 1. İnatçı. (IV, 2686)
kav*	: (II) 3. Kurumlu, çalımlı. (IV, 2687)
kavalak	: 1. Övünen. (VI, 4540)
kavalkan	: Kendini öven kimse. (IV, 2687)
kavaltak	: (I) Kaba, beceriksiz. (IV, 2688)
kavaracı	: 1. Yaygaracı, gürültücü. 2. Yalancı, palavracı. (IV, 2688)
kavat	: (I) [kavas (I)] 2. Güçsüz, korkak insan. 3. Aptal, budala. (IV, 2688)
kavayak*	: 1. Çok gezen. 2. Soysuz. (IV, 2689)
kavazak	: [kavazan -1] Yersiz konuşan, geveze. (IV, 2689)
kavazan	: 2. Kibirli. (IV, 2689)
kavga kaşığı	: Kavgacı. (IV, 2689)
kavruk*	: (III) 1. Dertli, acı çeken. (IV, 2692)
kavsak*	: (II) Sırnaşık. (IV-VI, 2692-4540)
kayak	: (IV) 1. Dönek, sözünden dönen. 2. Çıkar sağlanan kimse. (IV, 2697)
kaybana	: (II) 1. Miskin, tembel. 2. Cimri. 3. Pis, uğursuz kimse. 4. Beceriksiz. (IV, 2699)

kayğaç	: (II) Kaypak (kimse). (IV, 2700)
kayk*	: (IV) 2. Tembel. (IV, 2703)
kaylankaç	: Savsak, ilgisiz. (IV, 2704)
kaymalı	: Çok döğüşken, kaba, kırıcı. (IV, 2705)
kaypak	: (II) [kaypek (II), kaytak] Sözünde durmayan, dönecek. (IV, 2706)
kayşak	: İçine dönük, içe kapanık (kimse). (IV, 2709)
kaytar*	: (I) Tembel. (IV, 2709)
kaytaz	: 3. Savsak, ihmalci. 4. Kendinden umulmayan davranışlarda bulunan, kendini bilmez. (IV, 2710)
kazak*	: (V) İnatçı. (IV, 2710-2711)
kazavan	: [kazdağlı -2] Kendini beğenerek, kasılarak yürüyen kimse. (IV, 2712)
kazdağlı	: 1. Tembel, kalın kafalı, sersem. (IV, 2712)
kazık	: (IV) İnatçı. (IV, 2713)
kebesiz*	: Duygusuz. (IV, 2715)
kebiram	: Şaşkın, beceriksiz. (VI, 4543)
kebsel	: Şaşkın, dağınık. (IV, 2715)
kefelâlesi	: Utanmaz, arsız. (IV, 2720)
kefere*	: 2. Terbiyesiz. 3. Oynak, güven vermeyen. (IV, 2720)
kehel	: İşten kaçan, tembel. (VI, 4544)
kekir	: (I) Huysuz, inatçı (insan). (IV, 2724)
kel*	: (II) Fena, kötü. (IV, 2725)
kelbi kara	: Kötü kalpli. (IV, 2726)
kelcik	: (II) Dedikoducu. (IV, 2726)
kelçe	: (I) 1. Geveze. 2. Sinirli, asabi. (IV, 2726)
kelçik	: 1. Sırnaşık, söze karışan. 2. Ara bozucu kimse. (IV, 2726)
kelek*	: (II) Aptal. (IV-VI, 2727-4545)
keleş*	: (I) 4. Kötü. 5. Beceriksiz. (IV-VI, 2731-4545)
keleversiz	: İşe yaramaz, kötü. (IV, 2732)
kelez*	: (IV) Şaşkın. (I) Düşkün. (IV-VI, 2733-4545)
kelikli	: Varlıklı olup yemeyen, cimri. (IV, 2734)
kelkepçe	: Herşeye burnunu sokan, karışan kimse. (VI, 4546)
kelle mi çok ciğer mi	: Kılı kırk yaran, ince hesaplı. (VI, 4546)
kelpenti	: Miskin, uyuşuk. (IV, 2736)
keltek*	: (II) Terbiyesiz, uygunsuz insan. (IV-VI, 2737-4546)
kemçik*	: (I) [kemcük, kemçuk, kemçük -3, kemki (I), kepiç (III), kepüç, kevüç] 2. Düzenici. (II) 1. Geveze. (IV-VI, 2738-4546)
kemeş*	: 2. Korkak, çekingen (kimse). (IV, 2739)
kemiği eğri	: Yaptığının karşılığını göremeyen, şanssız. (IV, 2740)
kemkem	: [kemke] Geveze. (IV, 2740)
kenci	: Kinci. (IV, 2742)
kendir kesen	: İçten pazarlıklı ve çetin kimse. (IV, 2743)
kenli	: Kinli. (IV, 2744)
kepcik	: Dedikoducu, sözcü. (IV, 2745)
kepçir	: [kopçur -2] Kapıp kaçıcı. (VI, 4547)

keperim*	: [keperem] Beceriksiz. (IV, 2747)
kepesiz	: Kismetsiz, uğursuz. (IV, 2748)
kepeste	: Tembel, beceriksiz. (IV, 2748)
kepici	: [kepiççi] 1. Cimri. 2. Hırsız. (IV, 2749)
kepirem	: Düşkün, beceriksiz. (IV, 2750)
kepkep	: (IV) İşe yaramaz, beceriksiz. (IV, 2750)
keprem*	: 2. Beceriksiz, şaşkın. 3. Alçak, aşağılık. (V) Cimri. (II) 1. Acınacak durumda (kimse). (IV-VI, 2751-4548)
kepsap	: Bunak. (IV, 2751)
kerât	: Aşağılık, iğrenç (kimse). (VI, 4548)
kerekli	: Olur olmaz şeye öfkelenen (kimse). (IV, 2754)
keresek	: Uyuşuk, pısırik. (IV, 2754)
kerevze	: Geveze, çok konuşan. (IV, 2755)
kesevze	: Her söze, her işe karışan. (IV, 2764)
kesici	: Birisinin arkasından kötü konuşan, kötüleyen kimse. (IV, 2764)
keskes	: (I) Cimri. (II) İki karşı fikir, cereyan arasında kalan kimse. (IV, 2767)
keskin	: Azgın. (IV, 2767)
keş*	: (V) 1. İnatçı. 2. Kötü. 3. Vurdum duymaz, duygusuz. (I) Sert, kırıcı (kimse). (IV-VI, 2771-4551)
keşoor	: 2. İnatçı. (IV, 2774)
ketebeli*	: 1. Şaşkın, beceriksiz. (IV, 2774)
keten	: (III) Küsülü, küs olan. (IV, 2774)
ketibeli	: Huysuz, geçimsiz (kimse). (IV, 2775)
keveşe	: (II) İşe yaramaz, beceriksiz. (IV, 2777)
kevikci	: Arabozucu. (IV, 2777)
kevzen	: (I) [kevzan] 1. Tembel, işini ağır yapan. 2. Çok konuşan, geveze. 3. Bencil. (IV, 2779)
keygin	: (I) Öfkeli, kızgın ve kinli. (IV, 2779)
kezenti	: Başboş. (IV, 2781)
kıcık	: (IV) Geveze. (IV, 2783)
kıcılamaz	: Tembel. (IV, 2784)
kıcımuk	: 1. Doymak bilmeyen, aşırı istekli. 2. Cimri. (IV, 2784)
kıçı yoluk	: Yoksulluğuna bakmadan gösteriş yapmaya kalkan kimse. (IV, 2786)
kılalı	: (II) Kavga ve gürültü etmeye hazır olan kimse, öfkeli. (IV, 2793)
kılbız*	: 1. Sinsi (kimse). (IV, 2795)
kılcıklı	: Belâlı. (IV, 2795)
kıldır	: (VII) Aksi. Çok konuşan. (IV-VI, 2796-4554)
kılı	: Boşboğaz. (VI, 2800)
kılkuyruk*	: (I) 2. Korkak. 3. Düzençi, yalancı. (VI, 4554)
kılıkçı	: Düzençi, hileci. (IV, 2801)
killoz	: Ahmak, dangalak. (IV, 2802)
kımıl	: (II) Kendini ilgilendirmeyen her işe karışan (kimse). (IV, 2804)
kımıldak	: (II) Ağır, yavaş iş yapan kimse. (VI, 4554)
kımışırık	: Yılışık. (IV, 2804)

kımkım*	: 2. Her işinde ağırlık gösteren. (IV-VI, 2804-4554)
kımsır	: [kımış, kıntık (III), kıntıma (III), kıntır (I), kırgıt (I), kırkıt (I), kırnak (V) -3, kırnaz (I), kırtkırtıcı] Cimri, pinti. (IV, 2805)
kınalı	: Ahlaksız. (IV, 2806)
kınamsavuk	: Kibirli, kurumlu, övünçlü. (IV, 2806)
kınamsık	: (I) Ayıplayıcı. (II) İştahsız, herşeyden tiksinen. (IV, 2806)
kıncıfir*	: (I) [kıldır (II), kılpık (I), kınafır, kındırdak, kıpçık (III), kıpırdak -3] (III) [kıcık (IX), kıncık (IV), kıpçık (III)] 1. Sözünde durmayan, döne kimse. 2. Kötü, arabozucu (kimse). 3. Her şeyi ince ince düşünen, hoş görmeyen. (IV, 2807)
kındım*	: (II) [kınbık, kındam (II), kındın] Giyim ve gezmeye düşkün (kimse). Düşkün. (IV-VI, 2809-4555)
kınetir	: Pinti, cimri. (IV, 2811)
kınik*	: (II) Açgözlü. (VI) Obur (kimse). (IV, 2811)
kınış	: Salak, aptal. (IV, 2811)
kıntış*	: (I) Titiz, kuşkulu. (VI, 4555)
kıraç yılanı	: Kötülüğünden korkulan kimse. (IV, 2815)
kırathı	: (II) Rahat, sessiz, sakin. (III) Hırslı, öfkeli. (IV, 2817)
kırav	: (II) Sert, sinirli. (IV, 2817)
kıray*	: (I) [kırbız (IV)] Asi. (IV, 2818)
kireli	: [kıren (II)] Yabanıl, dağlı. (IV, 2821)
kırgız*	: (I) Gezici, gezgin. (IV, 2823)
kırıdak*	: [kırık (IV), kırışak (III), kırtak (II)] 1. Şıklığa özenen, gösteriş çabasında olan. (IV, 2824)
kırılıtk	: Kıskanç, güncü. (IV, 2826)
kırımsız	: Aç gözlü. (IV, 2827)
kırışik	: Övünen kimse. (VI, 4557)
kırıtkan	: [kırışak (I), kırışkın (II), kırtak (I)] Kendini beğenmiş, mağrur. (IV, 2828)
kırımpir	: Cimri. (VI, 4557)
kırnak*	: (I) 1. Çalımlı, (kimse). (V) 1. Oyun bozan, kalleş. 2. Alıngan. (IV, 2835)
kırnav	: (II) İnatçı. (IV, 2836)
kırs	: (II) Kıskanç. (IV, 2837)
kırtıç	: İsteği çabuk geçen, beğenisi değişken olan. (IV, 2838)
kırtık*	: (I) Şakaya gelmeyen (kimse). (II) [kındı, kındır (III), kındırık (III), kıytak (II)] (III) Çalımlı, alımlı (kimse). (IV, 2838)
kısmık	: [kırs (I), kıs (I), kısımık, kısımuk, kısır (I), kısırğan, kıskan, kıskıç (V), kıskıs, kıskısı, kısımıkçı, kısır, kısımuk, kısınak (I), kısnet, kısık, kısnık] Cimri, pinti. (IV, 2844)
kısmır	: [kısgıç, kıskıs, kısımık, kısık] 1. Cimri. 2. Kıskanç. (VI, 4558)
kıssa*	: (II) Şaşkın, aptal (kimse). (IV, 2845)
kıstol	: Eli ağır, temkinli, yavaş. (IV, 2846)
kıtırıcı	: Yalancı. (IV, 2848)

kıtmır*	: (I) [kıtmır, kıtkır, kıtmır (II)] Cimri, pinti. (II) Elinden iş gelmeyen, beceriksiz (kimse). (IV-VI, 2849-4559)
kıvan	: Ahmak, şaşkın. (IV, 2850)
kıvrak*	: (II) 1. Aceleci. (IV, 2852-2853)
kıvrık*	: (I) Kendini beğenmiş. (IV-VI, 2854-4560)
kıyak*	: (I) [kıyburcak, kıyık (IX), kıynaşık (II)] (VI) 1. Vurucu, kırıp dökücü. (IV, 2855)
kıyımsız	: Cimri. (IV, 2857)
kıyış	: (I) Aksi. (IV, 2857)
kıykımlı*	: Çalımlı, gururlu. (IV-VI, 2858-4560)
kıypık	: (III) Dalkavuk. (IV, 2860)
kıytak	: (IV) Oynak, ele avuca sığmaz. (IV, 2861)
kızak	: Tez kızan. (VI, 4561)
kızan*	: (VI) Cimri. (IV, 2861-2862)
kızık	: (I) [kızak (IV), kızgılı, kızıl (VI)] Öfkeli, sert, kırıcı. (IV, 2863)
kızıl*	: (IV) 1. Geçimsiz, idaresiz. 3. Toy, bilgisiz. 4. Tembel, iş görmez. 2. Öfkeli, sinirli. (IV-VI, 2864-4561)
kızılağız	: Çekinmeden, açık saçık konuşan kimse. (IV, 2864)
kızılcanlı	: Öfkeli, sinirli, atılgan, yorulmaz. (IV, 2865)
kızıyk	: Pişkin, arsız. (IV, 2870)
kikirik	: (II) 1. Çıtkırıldım. 2. Yerli yersiz gülen. (IV, 2871)
kilh	: 1. İşe yaramayan (kimse). (IV, 2872)
kincil	: İntikamcı. (IV, 2874)
kipçik*	: (II) Kararsız. (IV, 2875)
kirik	: (VII) Deli, ahmak. (I) İnatçı. (IV-VI, 2878-4562)
kirizmen	: Kibirli. (IV, 2880)
kirpas	: Cimri. (VI, 4563)
kirpinik	: [kirbitçi, kirimek] Cimri. (IV, 2882)
kistat*	: Uyuşuk kimse. (VI, 4563)
kişkilli	: (II) Kuşkulu, şüpheli. (IV, 2887)
kivse	: Aptal. (IV, 2889)
kiyik	: Yabanıl. (IV, 2889)
kizir*	: (III) Arabozucu kimse. (IV, 2889)
kobran	: Tembel. (VI, 4564)
koca boğazlı	: Obur. (IV, 2892)
koçak*	: (I) [kocak (I) -1, koçağ, koçağ, koçbaşı (I)] 6. Gösterişçi, cakalı. (IV, 2894)
kodak*	: (V) [koduk (IV)] Birinin arkasından giden, birini izleyen (kimse). (IV-VI, 2897-4564)
kodalak*	: (I) [kodoş (II) -2] 1. Kaba, görgüsüz, beğenilmeyen (kimse). (IV, 2898)
kodamaz	: Cahil, görgüsüz. (IV, 2898)
kodaş	: (I) [kodaz (II), koddaz, kodoz (II), koduç (I), koduş] 1. Bencil, kendini beğenmiş. (IV, 2899)

kodoş	: (I) Sözünde durmayan (kimse). Dedikoducu. (IV-VI, 2899-4564)
koduş	: Kendini beğenmiş. (VI, 4564)
kofalak	: (II) [koftur, kosalak, kosaltılı, kovalak (I) -1] Gururlu, çalımlı (kimse). (IV, 2900)
koflak*	: Abartıcı, yalancı. (IV-VI, 2901-4565)
koğcu	: [koğcu, kodak, koğucu (I), kolcu, gudak, kovcu, koven, kovucu] Dedikoducu, söz getirip, götürren, arkadan çekiştiren. (IV, 2902)
kokar	: (I) Tembel. (IV, 2905)
kokkun	: Kötülük yapabileceği bilinen (kimse). (IV, 2906)
kokol	: Dik başlı (kimse). (IV, 2907)
kokoz	: Kurnaz ihtiyar, pişmiş, kurt (aşağısama anlamında). (IV, 2907)
kolapana	: (II) Beceriksiz. (IV, 2908)
kolkıran	: Dolandırıcı, düzmeci. (IV, 2911)
kolmaşık	: Şımarık, çaçaron. (IV, 2912)
komsu*	: (I) [komsı] İki yüzlü, dalkavuk, boşboğaz, söz getirip götürren. (IV, 2915)
komuk	: Geveze. (VI, 4566)
kondur	: Yol yordama düşkün, çalımlı, kurumlu (kimse). (IV, 29127)
konur*	: (II) [koğur (III)] 1. Kimseyi beğenmeyen, gururlu, kibirli, kendini beğenmiş. 2. Çalımlı, kurumlu. 3. İnatçı, aksi. (IV, 2920)
kopcasıkırık	: Geveze, ağzı gevşek, sır saklamayan. (IV, 2921)
kopcasız	: 1. İradesiz. 2. Beceriksiz. (IV, 2921)
koralak	: Boş kafalı. (IV, 2924)
koramaz	: (II) Kimseyi beğenmeyen, kurumlu, kibirli (kimse). (IV, 2925)
korbakar	: Kötü ruhlu. (IV, 2925)
korona	: Zavallı. (IV, 2928)
korsuz	: Terbiyesiz, ahlâksız. (IV, 2928)
kortol	: (I) Bayağı (kimse). (IV, 2929)
koskos	: (IV) Geveze, dalkavuk. (IV, 2931)
kostak*	: (I) [kosbak -1, 2; kosdak, kosga, koska, koskos (I) -1, kosmak (IV), kospak, kospis, kostaklı, kostalak, kosur] 1. Çalımlı. 2. Kendini beğenen. (IV, 2932-2933)
koşğa	: Şakacı. (IV, 2934)
koşuntu	: Bilinçsiz, uyuşuk. (IV, 2936)
kot kafa	: Kalın kafalı, akılsız. (IV, 2938)
kottaş	: (I) Bilgiçlik taslayan. (IV, 2938)
kottaz	: Kendini beğenmiş. Kibirli. (IV-VI, 2938-4569)
kotur*	: (II) Cimri. (III) İşe yaramaz. (IV-VI, 2938-4569)
kovalak	: (I) 2. Sersem, avanak. (IV, 2939)
kovalkan	: Övünen. (IV, 2939)
kozur	: [kozurdak] Kendini beğenmiş, gururlu. (IV, 2947)
köçekçi*	: [köcekçi] Dönek, kötü huylu. (IV, 2948)
köfün	: (III) Görünüşte iri yarı fakat işe yaramayan, elinden bir iş gelmeyen (kimse). (IV, 2951)

kökçek*	: (II) Kendini beğenen, büyüklük taslayan. (IV, 2952)
kökrek	: (II) Atak, çabuk parlayan. (IV, 2954)
kölemen	: (III) Aksi, inatçı, somurtkan. (IV, 2955)
köpüklü	: Çabuk öfkelenen, küfürler savuran, sinirli (kimse). (IV, 2962)
körlek	: (I) Tembel, uyuşuk. (IV, 2967)
körpahal	: Herhangi bir işi aksatan, geciktiren. (IV, 2968)
körükçü	: Kavga kızıştıran, kavga körükleyen (kimse). (IV, 2970)
körümük	: Pisboğaz, her bulduğunu yiyen. (IV, 2970)
köyreyh	: (II) Çabuk ağlayan, acıya dayanamayan, çabuk duygulanan. (IV, 2985)
kubarık	: [kuvalak (I) -1] Çalımlı, gururlu. (IV, 2988)
kubuduk*	: 1. Yalan, abartmalı söz ya da yalan söyleyen. 2. Yüksek sesle ve çok konuşan. (IV, 2989)
kubuz	: (I) 2. Palavracı, övünen (kimse). (IV, 2990)
kubuzçu	: Yalancı, palavracı. (IV, 2990)
kübüz	: Cimri. (IV, 2990)
kudal	: (I) Geremediği halde her işe karışan, gereksiz konuşan (kimse). (IV, 2991)
kudde*	: [kudduk] 1. Kendini beğenmiş, bilgiçlik taslayan. 4. Kurnaz (kimse). (I) 1. Kibirli, çalımlı. (IV-VI, 2991-4573)
kudubuk	: [kudibik] 2. Çok konuşan, geveze. (IV, 2991)
kuduruk	: Sinirli, deli gibi davranışta bulunan. (VI, 4573)
kudübet	: (II) Kaba, hırçın (kimse). (IV, 2992)
kulağı kesik	: 1. Karışık işlere girip çıkmış olan. 2. İşini bilen, politikacı. (IV, 2994)
kulduk	: Ahmak. (IV, 2996)
kulgaz	: Sinirli. (IV, 2996)
kullemei	: Dalgacı, oyuncu. (IV, 2997)
kuluduk	: Çok aptal. (IV, 2998)
kur	: (I) 1. Durumundan çok yakınan (kimse). 2. Açgözlü kimse. 3. İyilik bilmez, nankör. Hayırsız, uğursuz. (IV-VI, 3005-4574)
kura	: (IV) Kurnaz. (IV, 3005)
kurakçı*	: 1. Tuzakçı, düzenci. (IV, 3005)
kurakçı*	: 2. Kurnaz (kimse). (IV, 3005)
kurbat	: Elisıkı, cimri. (VI, 4574)
kurdak	: Titiz, huysuz. (IV, 3007)
kurgun	: (I) [kurgaf -2] Kendini beğenmiş, kibirli. (IV, 3008)
kurkut	: (II) Cimri. (IV, 3009)
kurnaç	: Kurnaz. (IV, 3010)
kursaksız	: 1. Akılsız. 2. Patavatsız, dengesiz. (IV, 3010)
kurtlu*	: 1. Kıskaç. 3. Bir şeye düşkün, tutkulu. Sinsi. (IV-VI, 3011-4575)
kurtlu*	: 2. Kurnaz. (IV-VI, 3011-4575)
kurulgan*	: (III) Kibirli, gösterişli. (IV, 3013)
kurulğan	: [kurutğan] Kendini beğenen, büyüklenen. (VI, 4575)
kurumatan	: Karacı, kara süren. (IV, 3013)

kurumsak*	: 2. Alçak, onursuz, arsız. (IV, 3013)
kurutu	: [kurtuk (III)] Cimri. (IV, 3014)
kuskunsuz	: Uğursuz. (IV, 3015)
kuskuslu	: Bencil. (VI, 4575)
kuşkaldıran	: Dalkavuk, yüze gülen. (VI, 4576)
kuşku*	: (I) 1. Uyanık, kurnaz (kimse). (IV, 3017)
kuşkullu	: 1. Kuşkuda olan, düşünceli. 2. Şüpheli. (IV, 3017)
kuşkuş	: (I) Sözüde durmayan, kararsız. (IV, 3017)
kuşkuşa	: Anlaksız, beyinsiz. (IV, 3017)
kuşkuşlu	: Kuşkulu, işkilli. (IV, 3017)
kuşlu	: (I) 1. Titiz. (IV, 3017)
kut	: (II) Akılsız, beyinsiz, düşüncesiz. (IV, 3018)
kutsuz	: 1. Uğursuz. 2. Şanssız. (IV, 3019)
kuvalak	: (I) 2. Boşboğaz, geveze. (IV, 3019)
kuynu*	: (I) 2. Sinsi, içinden pazarlıklı. (IV, 3021)
kuzguncu	: Hoşa gitmeyen bilgileri duyuran kimse. (IV, 3022)
kücul	: Sinsi, kurnaz, iki yüzlü. (IV, 3025)
küflü çıkın	: Parası olup da saklayan, yemeyen (kimse). (IV, 3026)
kükrek	: (II) Hırçın. (IV, 3027)
küllüm*	: Miskin, dağınık. (IV, 3032)
külüz	: Düşkün, şaşkın (insan). (IV, 3034)
künk*	: (II) Ağır ve isteksiz yiyen. (IV, 3039)
künlüksüz	: Kimseye yararı dokunmayan (kimse). (IV, 3040)
künt	: (I) Anlayışsız, beceriksiz, elinden iş gelmeyen. (IV, 3040)
künücü	: Kıskanç. (IV, 3040)
kürütül	: Bunak, akılsız insan. (IV, 3050)
küseğen	: [küseğen, küsek (I), küseyen, küşegen] Sık sık ve çabuk küsen (kimse). (IV, 3050)
küsülü	: Dargın. (VI, 4580)
kuşümlü	: İşkilli, kuşkulu (kimse). (IV, 3053)
labbak	: Davranışları yavaş olan (kimse). (IV, 3058)
lak	: (IV) Tembel, beceriksiz. (IV, 3060)
lakan	: Cimri. (IV, 3060)
lalak*	: [lağlağı, lahmi (I) -3, lala (I) -1, lalas -1, lalaş, lālaş -2, lalık -2, lalikka, lavlak, lehlük] 1. Çok konuşan, geveze. 2. Aptal. (IV, 3061)
lalaş*	: lālaş [lahmi (I) -2, lalaç, lalaver, lalık -3] 1. Ağırkanlı, uyuşuk (kimse). (IV, 3062)
lalık*	: [lahh] 1. Tembel. (IV-VI, 3062-4582)
lallala	: [lallırı] Salak, bön, beceriksiz. (IV, 3062)
laluk	: 1. Bir şey bilmeyen. 2. Dilsiz gibi konuşmayan, anlayışsız duran. (IV, 3062)
lambur lumbur	: (I) 1. Patavatsız. (IV, 3063)
lampa	: 1. Tembel, uyuşuk. 2. Salak, sözünü bilmez. (IV, 3063)
langa	: (I) Davranışları kaba, kırıcı olan. (IV, 3064)

langaroz	: Geveze. (IV, 3064)
langaz	: (II) Tembel. (IV, 3064)
langırdak*	: (I) 1. Çok ve bağırarak konuşan. (IV, 3064)
lapara	: (I) Ahmak. (IV, 3066)
lapbasan*	: (I) [lapbas, lapbastı] 1. Ağırkanlı (kimse). (II) Patavatsız. (IV, 3066)
lappaş	: Ağırkanlı (kimse). (IV, 3067)
lapşat	: Aptal, sersem, sarsak. (IV, 3067)
lavgar	: (I) [lavğar, lavkar, lavlav (I) -1] Geveze, boşboğaz, palavracı. (II) Boğazına düşkün. (IV, 3068)
lavgaracı	: Alaycı. (IV, 3069)
lavlavcı	: Palavracı. (IV, 3069)
lavurta	: Abartarak konuşan. (IV, 3069)
lavut	: (I) Obur, bulduğunu yiyen (kimse). (IV, 3069)
lebut	: Duygusuz. (IV, 3070)
leke	: (I) Korkak, ödle. (IV, 3072)
lekes	: [lekere, lekert, lekez] Cimri. (IV, 3072)
lelik	: Çok ağlayan kimse. (IV, 3072)
leliyhci	: Yalvarıp, yakarıcı. (IV, 3073)
lelle	: Deli. (IV, 3073)
lepez*	: (II) Geveze. (IV, 3074)
lepez aşığı	: Yüzsüz, arsız, her yere sokulan (kimse). (IV, 3075)
leşke	: Tembel, davranışları ağır olan. (IV, 3075)
levçe	: Geveze. (IV, 3075)
lezgi	: (I) [lezzü] Sersem, beceriksiz. (IV, 3076)
lıkk	: Aptalımsı. (IV, 3078)
lıvır	: (I) Boşboğaz, geveze. (IV, 3079)
limbek	: [lumbek] Aptal. (IV, 3080)
livirt	: Geveze, hoş gitmeyen (kimse). (IV, 3082)
lizik	: Oynak (kimse). (IV, 3082)
lobban	: Aptal. (IV, 3082)
lobut	: (II) [lopüt (III)] 2. Kaba saba, sözünü bilmez (kimse). (IV, 3082)
loluş	: Vurdumduymaz. (IV, 3086)
lom sözlü	: [loñ sözlü] Sözünü, konuşmasını bilmeyen. (IV, 3087)
lombudu	: Kaba sözlü. (IV, 3086)
longur	: (I) Elinden iş gelmeyen, beceriksiz, ağır davranışlı (kimse). (IV, 3087)
lopçum	: Obur. (IV, 3088)
loppaz	: 1. Kendini beğenmiş, bencil. 2. Geveze. (IV, 3088)
loru	: (I) Obur. (IV, 3089)
losfar	: Uyuşuk, tembel. (IV, 3089)
loş	: (IV) [loşga] 1. Tembel, işe yaramaz, davranışları ağır olan (kimse). 2. Sölpük, gevşek. (IV, 3089)
loşkurtu	: Elinden bir iş gelmeyen, beceriksiz. (IV, 3089)
loti	: Pisboğaz. (IV, 3089)
löklaz	: Uyuşuk, tembel. (VI, 4583)

lölleş	: [löllös] 1. Ağır davranışlı, uyuşuk (kimse). 2. Aptal. (IV, 309)
löllüş*	: Saf (kimse). (IV, 3092)
lölük	: [lölüyh -1] 1. Konuşmasını beceremeyen, saçma sapan konuşan. (IV, 3092)
löngalle	: 1. Ağır canlı. 2. Sorumsuz. (VI, 4583)
löpçü	: [lopçu, lopçu, löpçü -1, 2; löpçü -1, 2; löplöpçü -1, lupcu, lümbürlöpçü, lüpçü -1, 2] 1. Hazır yiyici, beleşçi. 2. Rüşvet alan kimse. (IV, 3096)
löplöpçü	: 2. Obur. (IV, 3094)
löş*	: (I) 1. Tembel, uyuşuk (insan). 2. İşini düzenli yapmayan, şaşkın, dağınık (kimse). 5. Pis. (IV, 3094)
luk*	: 2. Konuşmasını, giyinmesini beceremeyen. (IV, 3094)
macahal	: Beceriksiz. (VI, 4584)
maccılı*	: 2. Kaba, patavatsız. (IV, 3099)
macus	: Ara bozucu, iki yüzlü. (IV, 3100)
macuş	: Arabozan. (VI, 4584)
maçcalı	: Eğitim görmemiş, eğitilmemiş. (VI, 4584)
maççalı*	: [maççalı -1, 2; maççık] 2. Uyuşuk, terbiyesiz. (IV, 3100)
madadarı	: Beceriksiz. (IV, 3101)
madan*	: 1. Akılsız. (IV, 3101)
madara	: (I) 1. Tembel (kimse). (IV, 3101)
madoş	: Gururlu, kibirli. (IV, 3103)
maf	: Duygusuz, aptal. (IV, 3103)
mah	: (III) 1. Görüldüğü gibi olmayan (kimse). 2. Ahmak, sersem. (IV, 3106)
mahal	: Dik kafalı. (VI, 4585)
mahdıban	: (I) Tembel tembel oturan. (IV, 3106)
mahmıt	: Avanak, aptal. (IV, 3106)
mahtana	: Boş kafalı, beyinsiz. (IV, 3107)
maktohumu	: Ahmak. (IV, 3108)
mal canlı	: [mal canını] Malına çok düşkün olan. (IV, 3113)
malah	: (I) Sersem, aptal. (IV, 3109)
malak*	: (IV) Beceriksiz. (IV, 3109)
malakacı	: Emeksiz ve parasız elde etmeyi seven. (IV, 3110)
malamat	: (II) 1. Ezgin, dağınık. 2. Alçak, aşağılık. (IV, 3111)
malbaş	: Anlayışsız, kalın kafalı. (VI, 4586)
malmaş*	: 1. Sersem. 2. Uyuşuk, sünepe. (IV, 3114)
maloz	: (I) İşe yaramayan (kimse). (IV, 3115)
malyemez	: Cimri. (IV, 3115)
mamaca	: [mamacı] 1. Beceriksiz, işin kolayını bilmeyen. 2. Hazır yiyici. (IV, 3115)
mamak*	: (I) [mamatatık, nanak] 1. Anlayışsız, aptal. (IV, 3115)
mamatır	: Söz dinlemeyen, ters (kimse). (IV, 3116)
mamıt	: Sersem. (VI, 4587)

manat	: (II) Yaygaracı. (IV, 3118)
manav*	: (II) 3. Akılsız, ahmak. (IV, 3118)
mangabak	: Akılsız, sersem. (IV, 3122)
mangafa	: Anlayışsız, aptal, mankafa. (VI, 4587)
mangof*	: (II) Akılsız. (IV, 3123)
manguf*	: [mangıf -3, mankuf] 1. Kötü, uğursuz. (IV, 3123)
manı manı	: Sevimsiz, kaba ve ağır davranışlı kimse. (VI, 4588)
manısız	: İş bilmez, beceriksiz. (IV, 3124)
manıt*	: 1. Sersem, ahmak. 2. İnatçı. (IV-VI, 3124-4588)
manit	: İnatçı. (IV, 3124)
mank	: (I) 1. Sersem, ahmak. 2. Ağır başlı (kimse). (IV, 3125)
mantıcı	: Pinti, cimri. (VI, 4588)
mardalak	: (I) Serseri. (IV, 3129)
martuvan	: Aptal. (IV, 3131)
mas mas	: [maslak -1] Ağırbaşlı, durgun, uyuşuk. (VI, 4589)
masavıt	: [masavıd, masavut] 1. Aptal, sersem. 2. Kaygısız, saygısız, nobran. (IV, 3132)
masdı*	: (II) Dertli. (IV, 3132)
maşğara	: Maskara. (VI, 4589)
maslah	: Sersem, aptal. (IV, 3133)
mat	: (IV) Şaşkın. (IV, 3136)
matak	: İyi olmayan kimse. (IV, 3136)
matçalı*	: (I) 1. Dertli, kötü. (II) İnatçı, ters. (IV, 3137)
matıf	: Bunak. (VI, 4590)
matırak	: [matarakçı -2, matırakçı] 2. Geveze. (IV, 3137)
matuf	: Bunak. (IV, 3138)
mavrıllı	: Kuruntulu. (VI, 4590)
mavuk	: 1. Saf, bön. 2. Sersem, şaşkın. 3. Bunak. (IV, 3139)
mayafa	: (II) Tembel. (IV, 3140)
mayasılı	: Yerinde oturamayan, oturduğu yerde rahat edemeyen. (IV, 3141)
maydalak	: Aptal, şaşkın. (IV, 3141)
mayhoş	: Davranışları serserice olan. (IV, 3141)
mayıf	: Yüze gülen, yaltakçı. (VI, 4590)
mayık*	: Yılışık. (IV, 3141)
maylak	: (I) Kendine sahip olamayan, sarsak. (IV, 3142)
maymak*	: (II) [maymağ -2, maymaşık -3, maynak -2, maytak] (III) Şımarık. (IV-VI, 3143-4590)
maymal	: Bir işe önem vermeyip savsaklayan. (IV, 3143)
maymaşak	: [maymak (I), maymaşık -1, maymaşuh] Beceriksiz, sersem, şaşkın. (IV, 3143)
maymaşık	: 2. Tembel, uyuşuk. (IV, 3143)
mazaksız	: Düşüncesiz, saygısız. (IV, 3145)
mazallı	: Çalımlı, kurumlu. (IV, 3145)
mazamaz	: Vefasız. (IV, 3145)

mazaratçı	: Yaramaz, güvenilmez, kötü (kimse). (VI, 4591)
maznik	: Şımarık. (IV, 3147)
meçikli	: (I) Uğursuz (kimse). (IV, 3149)
mednelle	: Şaşkın, beceriksiz, dağınık. (IV, 3150)
meetter	: Beceriksiz, güçsüz, uyuşuk. (IV, 3150)
megez	: İş yapmaz. (VI, 4591)
meğez	: Bunak, sarsak. (IV, 3151)
mehenkçi	: [meheyli] Alaycı. (IV, 3152)
mehesiz	: 1. Güç beğenen. 2. Boşboğaz, geveze. (IV, 3152)
mehmelet	: [mehmen] Bunak, aptal. (IV, 3153)
mekez	: Düzençi, işten kaçan. (IV, 3153)
mekir	: (II) 1. İnatçı. 2. Tedirgin edecek denli birinin üstüne düşen, yapışkan. (IV, 3154)
melçeme	: [melceme, meleme -1, melemen] Beceriksiz. (IV, 3155)
melefe	: (II) Uyuşuk ve kılıksız, sünepe. (IV, 3155)
meleme	: 2. Ağır kanlı, rahatına düşkün. [melemez -1] Beceriksiz, iş bilmez, ağır canlı. (IV-VI, 3156-4592)
melemez*	: (I) 1. Beceriksiz, tembel. 2. Konuşmayan, gülmeyen, durgun. 3. Utangaç. 4. Taşyürekli, acımasız. (IV-VI, 3156-4592)
melet	: Uğursuz. (IV, 3157)
memesük	: (I) Sıkılgan, utangaç. (IV, 3160)
mendebur	: Yaramaz. (VI, 4593)
menemenci	: Kendini beğenmiş, övünen. (IV, 3162)
meñez*	: Sarsak. (IV, 3163)
menisi bozuk	: [meni bozuk] Soysuz, kötü yaradılışlı. (IV, 3165)
mennikli	: Obur. (IV, 3166)
mentereci	: İşini benimsemeyen, iş yapmayan, yalan söyleyen (kimse). (IV, 3167)
meres	: (I) Kötü kimse. (IV, 3168)
meret*	: (I) 1. İş bitirmeyen (kimse). 2. Uğursuz, hayırsız. 3. Kötü, işe yaramaz. 4. Bilgiçlik taslayan. 5. Baş belâsı. 6. İnatçı, ters. (IV, 3169)
merik*	: (II) Her yere burnunu sokan, çağrılmadan yemeğe giden, asalak. (IV, 3170)
merket	: Atıcı, vurucu. (IV, 3171)
mesmursuz*	: [mesmusuz -1] 2. Sözüne değer verilmez, tatsız tuzsuz konuşan, saygısız (kimse). 3. (IV, 3173)
mesmusuz	: 2. Onursuz. (IV, 3173)
metameli	: Uğursuz, sık sık elinden kaza çıkan. (IV, 3174)
meyirsek	: 2. Cinsel istek duyan. (IV, 3176)
meytanbal	: Uğursuz, kötü (kimse). (IV, 3176)
mezgeldek	: (II) Düşüncesiz, aptal. (IV, 3177)
mıcık*	: (I) 3. Kaba (kimse). (IV, 3178)
mıcırılı	: [mışırılı] İsteksiz iş yapan ve söz zöyleyen, ilgisiz. (IV, 3178)
mıcırık	: (I) 1. Beceriksiz, sünepe. 2. Zorluk çıkartan (kimse). 3. Kavgacı.

	(IV, 3178)
mıçcık	: Vurdumduymaz. (VI, 4596)
mıçcık*	: Bir şeyin üstünde çok duran, direnen. 3179)
mıdah	: Kötümser. (IV, 3179)
mıdara*	: (III) Kötü, işe yaramaz. (IV, 3179)
mıdık*	: (I) [mıdıh (II)] 2. İki yüzlü, yüze gülen. (IV, 3180)
mıdırık	: Geveze. (VI, 4596)
mıdırsı	: Güçsüz, eli ermez, herşeyi olurluna bırakan. (IV, 3180)
mıgırıp	: Çabuk kızan. (IV, 3180)
mıhanat	: 1. Korkak. 2. Aldatıcı (kimse). (IV, 3181)
mıhçı	: Gizli paralı. (VI, 4596)
mıhsıçtı	: [mıhboku, mıhsıçtı, mıhsıçtı] Cimri, eli sıkı. (IV, 3182)
mıhsi	: Aptal. (VI, 4596)
mıkır	: [mıhıs, mıhrıs, mıhrız, mıkıs, mıkırıs, mıkırız] Cimri, açgözlü. (IV, 3183)
mılhçı	: Dalkavuk, yaltakçı. (VI, 4597)
mılık	: Tez küsen, alıngan. (VI, 4597)
mıllıkçı	: [mıllıhçı] 1. İki yüzlü, yüze gülücü. 2. Söz götürüp getiren. (IV, 3185)
mıngılı düşük	: Neşesiz, düşünceli kimse. (IV, 3186)
mınkıl	: Neşesiz, kendini bırakmış (kimse). (IV, 3186)
mınmın	: Çok konuşan, geveze. (IV, 3186)
mıntı	: (I) Yeteneksiz. (IV, 3186)
mınzır	: (I) Zarar vermeyi, kötülük yapmayı seven (kimse). (IV, 3187)
mırı	: 1. Geveze. 2. Konuşmayan (kimse). (IV, 3187)
mırıği eğri	: Neşesiz, asık yüzlü. (IV, 3187)
mırık*	: (II) [mırız (I), mirik (II)] 1. Kuskün, öfkeli. (III) [mırız (II) -1, mırkı (V) 2. Soysuz. 3. Olur olmaz şeyleri beğenmeyen. (IV, 3187)
mırıngırın	: (II) 1. Dargın, küs. 2. İsteksiz. (IV, 3188)
mırmır*	: (I) 1. Çok konuşan, dır dır eden kimse. 3. Belalı. (IV, 3189)
mırtık	: (I) Çabuk gücenen. (IV, 3190)
mırtmırt	: (I) 1. Herşeye karışan (kimse). 3. Cimri. (II) İyi ve düzgün konuşamayan. (IV-VI, 3190-4597)
mıskı	: [mısgı, mısıkcı, mısıkcı] Cimri. (IV, 3191)
mısmıntı	: İşinde, sözünde gereğinden çok titizlik yapan (kimse). (IV, 3192)
mısmıs*	: 1. Sessiz, utangaç. 2. Uyuşuk. (IV, 3193)
mıstır	: 1. Yaygaracı, şımarık. 2. Alıngan. 3. Kurnaz. (IV, 3193)
mıtırık	: [mıtırıyuk, mıtmit -2] 1. Geveze. (IV, 3194)
mıtırıp	: (I) [mıtır, mıtırır, mıdırıp, mıtırık -2, mıtır, mıtırıp (II) -2] Cimri. 2. Kavgacı. (IV-VI, 3194-4598)
mıtmıt	: 1. Mızımız. 3. Kaygısızca dolaşan, yavaş iş gören (kimse). (IV, 3194)
mıtırıp	: (II) 1. Bencil. (IV, 3194)
mıyıl mıyıl	: Ağır davranışlı (kimse). (VI, 4598)

mıyıldak	: Mıymıntı. (IV, 3195)
mıymıntı	: 1. Kararsız. 2. Kuşkulu. (VI, 4598)
mıymışak	: [mıymışık] 1. Cimri. 2. Sessiz, uyuşuk. 3. Şaşkın. (IV, 3195)
mızgı	: Huysuz. (IV, 3195)
mızgıdar	: Dayanıksız, sinirli. (IV, 3195)
mızgır*	: (I) [mızgırt (II), mızkıç -I] (II) 2. İnatçı. 3. Uyuşuk. (IV, 3195)
mızgırt	: (I) Cimri. (IV, 3196)
mızihçi	: Dedikoducu. (IV, 3196)
mızık	: (I) Sözünde durmayan, cayan. (IV, 3196)
mızıkçı	: Yalancı. (IV, 3196)
mızıklı	: Mızımız, uyuşuk (kimse). (IV, 3196)
mızlı	: Kavgacı. (IV, 3197)
mızmık	: Çabuk kızan, sinirlenen. (IV, 3197)
mızmırık	: (I) 1. Tembel. 2. Kaçamaklı davranışları olan (kimse). (IV, 3197)
mızımız	: [mızgır] 1. Geveze, sıkıcı konuşan. 2. Kırıcı, densiz. 3. Bir şey beğenmeyen. (VI, 4598)
miğir	: Cimri. (IV, 3198)
mihirsek	: Çocuğuna çok düşkün (kimse). (IV, 3198)
minevsiz	: 1. Düşüncesiz, düşünmeden söz söyleyen. 2. Beceriksiz. 3. Davranışları uygunsuz (kimse). (IV, 3201)
minti	: Cimri. (IV, 3203)
mirat	: Uğursuz. (VI, 4599)
mirik	: (II) (I) 1. Cimri. 2. Açgözlü. (IV, 3203)
mismis	: 1. Aptal, ahmak. 2. Uyuşuk, sinsi. 1. Tembel. 2. Bön, saf. (IV-VI, 3205-4599)
mişmişci	: Dedikoducu. (IV, 3205)
mitil*	: (I) 2. Yerinden kalkmaya üşenen (kimse). (IV, 3205)
mitmit*	: 2. Elinden iş çıkmayan. (IV, 3206)
miya	: Tembel. (IV, 3206)
mizmiz	: 1. Davranışları çok ağır olan, uyuşuk. 2. Çok yavaş konuşan. (IV, 3207)
mocan	: Soğukkanlı. (IV, 3207)
modul dil	: Kötü dilli, kırıcı söz söyleyen. (IV, 3209)
momaç	: Aptal, sersem. (IV, 3210)
moraycı	: İki yüzlü kimse. (VI, 4600)
mortuş	: Bir şeye kızıp yüzünü asan (kimse). (IV, 3211)
mostuç	: Sinsi, yere bakan. (IV, 3212)
moza*	: (III) 4. Direngen, ayak direyici (kimse). (IV-VI, 3213-4600)
mölün	: Üzgün. (IV, 3215)
mömelet	: 1. Aptal, alık. 2. Tembel, uyuşuk. (IV, 3215)
mösmös	: Budala. (IV, 3215)
mucmuluk	: [mucmurluk, mucmuruk, muşmuluk] Obur. (IV-VI, 3215-4601)
mucuf	: Söz getirip götürən, birisini yeren. (IV, 3215)

mudara*	: (I) 1. Beceriksiz. 2. Şöyle böyle, önemsiz (kimse). (IV) İşe yaramaz. (IV, 3216)
muğanat	: Korkak, yüreksiz. (IV, 3217)
muhanat	: (II) 1. Ters, inatçı. 2. Hain. (IV, 3217)
muhanet	: (II) [muhanat (II) -3] 1. Tembel, iş bitirmeyen, insanı işinden alıkoyan. 2. Cimri, kimseye yardım etmeyen. (IV, 3218)
muhannet*	: Korkak. (IV, 3218)
muḥsi	: Sinsi, içten pazarlıklı. (IV, 3219)
mukkur	: [mukur (I)] Kavgacı, hırçın. (IV, 3219)
mumuda	: İş yapma yeteneği olmayan kişi. (IV, 3220)
mumul	: (I) Yavaş çalışan ve davranan kimse. (IV, 3220)
muncur	: (I) Karıştırmacı, arabozucu. (IV, 3220)
munzur	: (I) Zararlı insan, baş belası. (IV, 3221)
murabık	: Kolayca aldatılan, kurnaz olmayan. (IV, 3221)
murgazan	: Dedikoducu, söz taşıyan. (IV, 3222)
murt	: (I) 1. Donakalmış, şaşırmış. 2. Suratı asık, öfkeli (kimse). (IV, 3222)
murtat	: 1. İnatçı, ters (kimse). 2. Hain (kimse). (IV, 3223)
murū	: Karıştırmacı. (IV, 3223)
museyif	: İşini bilmeyen. (IV, 3223)
mustur	: (I) 1. Suçlu olduğu halde suçsuz görünmeye çalışan, suçunu gizleyen. 2. Kurnaz, İçten pazarlıklı. 3. Yemek seçen, kolay beğenmeyen. (IV, 3224)
muşuk*	: (I) Uyuşuk, yerinden kıpırdamak istemeyen. (IV, 3264)
muzām	: Asalak. (IV, 3227)
muzav	: (I) 1. Ters iş yapan, davranışları ters olan (kimse). (IV, 3227)
muzu	: (I) 1. Düşman. 2. Cadı. 3. Kinci. 4. Arabozucu. 5. Baş belası. 6. Zarar veren, zarar yapan. (IV, 3228)
mücürüf	: Tutumsuz, savurgan. (VI, 4603)
müddehem	: Tembel. (IV, 3228)
müdü	: Ortılığı karıştıran, değer bilmez. (IV, 3229)
müftele	: Bir şeye düşkün, tutkun. (IV, 3229)
mülcem	: Şaşkın, beceriksiz (kimse). (IV, 3229)
münevsiz	: 1. Sıra, saygı gözetmeyen, yakışsız iş gören. 2. Geveze. 3. Beceriksiz, şaşkın, iş bilmeyen. (IV, 3230)
müsrüf*	: Sünepe. (VI, 4603)
müsürüfcü	: Eline geçeni harcayan. (IV, 3231)
nacır	: (I) 1. Toy. 2. İnatçı, ters. (IV, 3233)
nacir	: Ara sıra gürültü yapan (kimse). (IV, 3233)
nadarsız	: 1. Obur. 2. Somurtkan. (VI, 4604)
nadi*	: 1. Kibirli, kendini beğenmiş. (IV, 3233)
nahıs	: nahıs [nahs, nakıs -1, 2; nakıs] 1. Ters, inatçı (kimse). 2. Cimri, bencil. (IV, 3235)
nahuneci	: [nadırboz] Çıkarıcı, fırsatçı. (VI, 4604)
naletleme	: Nefret edilecek (kimse). (IV, 3236)

nalı kırık	: Aklında bozukluk olan, akılsız. (IV, 3236)
namikör	: [namkür] İyilik bilmez. (VI, 4605)
nanak	: Giyimi ve davranışlarıyla gülünç kimse. (VI, 4605)
narbat	: 1. Kaba, sözünü bilmeyen. 2. Eli işe yatmayan. (IV, 3240)
nasas	: Ters, düşüncesizce konuşan. (IV, 3241)
nasibetsiz	: Uygunsuz (kimse). (IV, 3241)
naşal*	: (I) [naşşal (I) -1, 3] 2. Dik kafalı, ters (kimse). 3. Kavgacı (kimse). 4. Aşağılık (kimse). 5. Terbiyesiz, arsız, utanmaz. (IV, 3241-2342)
naşı	: Bir işin yabancısı olup o işi beceremeyen. (IV, 3242)
naşşal	: (I) 2. Uğursuz (kimse). (IV, 3242)
natırasız	: Suratsız, somurtkan. (IV, 3243)
navraksız*	: 1. Kötü. (IV, 3243)
nazeneyn*	: Çekingen. (VI, 4606)
nefirnem	: Dalkavuk, yiyici (kimse). (IV, 3245)
nefiske	: [nefsiz] Obur. (IV, 3245)
nelik	: (II) Yaramaz, kötü. (VI, 4607)
nemesük	: Utangaç, sıkılğan. (IV, 3247)
neprüs*	: 1. Uğursuz, işi ters giden. 3. Eğitim görmemiş kimse. (VI, 4607)
netemeli	: 1. Uğursuz, belalı kimse. 2. İnatçı kimse. (VI, 4607)
nevinsiz	: (I) 1. Neşesiz, sevimsiz. 2. Geveze. (IV, 3249)
nıhıs	: [nıhız, nıkgız, nıkıs, nıkrız, nırhız] Cimri. (IV, 3251)
nızık	: Öfkeli, sinirli. (IV, 3252)
nicimsiz	: Pisboğaz. (IV, 3252)
ninnak	: Beceriksiz, elinden iş gelmeyen. (IV, 3253)
nise	: Kötü, acınacak durumda. (IV, 3253)
niyar	: İki yüzlü. (IV, 3254)
nonak	: Davranışları uygunsuz olan. (IV, 3256)
nüsübet	: Kötü. (IV, 3259)
obacı	: Evde oturmayıp sık sık gezen kimse. (V, 3261)
oburlu	: Boğazına düşkün (kimse). (V, 3263)
ocuşlu	: Yan tutan, destekleyen, yandaş. (VI, 4610)
oçlu	: Hakkı olmadan hak isteyen kimse. (V, 3266)
odek	: Korkak, ödle. (V, 3266)
oduş	: Kendini beğenmiş. (VI, 4611)
oflaz*	: (III) [ohlaz (III)] 6. Parası olmadığı halde gösteriş için para harcayan. (V, 3267)
ofuduk	: Yarınını düşünmeyen, aşırı iyimser olan. (V, 3268)
ofun	: Alınan. (V, 3268)
oğmadık	: 1. Beceriksiz. 2. Hesabını bilmeyen, ölçsüz. (V, 3270)
oğur	: (II) [oğru] Hırsız. (VI, 4612)
oğursuz	: 2. Tembel, uyşuk. (V, 3273)
oğuz*	: 1. Cana yakın olmayan, sevgi ve ilgi çekmeyen (kimse). 2. Anlayışı kıt olan. (V, 3274)
oğba	: Bilgiçlik taslayan kimse. (V, 3274)

ohlaz	: (IV) Kendini beğenen, onu bunu haksız yere eleştiren. (V, 3275)
ohma	: Ağır ayaklı, tembel, beceriksiz (kimse). (V, 3275)
ohmatsız	: [ohmaksız] Doymak bilmeyen, görgüsüz. (V, 3275)
okkası camdan	: Budala, delimsi. (V, 3276)
olçum*	: (I) [ölçüm (II)] 2. Beceriksiz, kaba saba (kimse). 3. Kendini olduğundan üstün gösteren. 6. Çok konuşan, olur olmaz her söze karışan. (V, 3279)
oltacı	: Amaçsız, işsiz dolaşan kimse. (VI, 4614)
omzu düşük*	: 1. Uyuşuk, sersem. (V, 3282)
omzu sopalı	: Düşünmeden konuşan. (V, 3282)
ongunsuz	: Geleceği parlak olmayan (kimse). (V, 3285)
onmadık*	: [oñmadık] 1. Beceriksiz. İşi iyi gitmeyen. (V-VI, 3285-4616)
onurlu	: Çalımlı, kibirli. (V, 3286)
oransız	: 1. Beceriksiz. 2. Düşünmeden konuşan, yalancı. (V, 3288)
orçum*	: 1. Elinden iş gelmediği halde kendini usta gibi gösteren. (V, 3289)
ordubozan*	: (I) 1. Dönek. (V, 3289)
ordulu	: (II) Kaba, sözünü, konuşmasını bilmeyen. (V, 3290)
orta bozan	: Bozguncu, arabozucu. (V, 3290)
osangın	: Bıkılmış, usanmış. (VI, 4617)
osangil	: Beceriksiz, uyuşuk, tembel. (V, 3293)
osgik	: Deli. (V, 3293)
oskisali	: Üstüne düşmeyen işlere karışan. (V, 3293)
osuruğu cinli	: Bağırıp çağırarak hak aramayı alışkanlık durumuna getiren. (V, 3293)
oşoş ahlılı	: [oşoşcu] Kendini ilgilendirmeyen kimseler ve onların işleri ile uğraşan. (VI, 4617)
oşşukcu	: [oşukcu] 1. Söz taşıyan. 2. Dalkavuk. (V, 3294)
oştutturucu	: Abartıcı. (VI, 4618)
otlakçı	: [otdahcı] Başkalarının sırtından geçinen, bir şeyi parasız ve emeksiz elde eden, asalak. (V, 3296)
otlakçılık	: Başkalarının sırtından geçinen. (V, 3296)
oturaklı*	: (I) 2. Yaygaracı, geçimsiz. (V-VI, 3299-4618)
oya*	: Dalgacı, tembel. (V-VI, 3302-4619)
oyanıh	: [oyah] Uyanık. (V, 3302)
oyasa	: İş yapmak istemeyen, oyalanan, tembel. (V, 3302)
oyat	: Utangaç. (V, 3302)
oynak*	: (I) 2. Sözünde durmayan, güvenilmeyen (kimse). 3. Kararsız. (V, 3304)
oynatma*	: (I) [oynakma, oynadan] 2. Ele avuca sığmaz, hareketli kimse. (V, 3304)
oysal	: Yaman, azgın. (V, 3305)
oyuk	: (II) Şaşkın, ahmak. (V, 3305)
oyunlu	: Sözünden dönen, düzensiz. (V, 3307)
oyuntu	: Tembel. (VI, 4620)

ozan*	: (I) [ozancı] 1. Geveze. 2. Sersem, aptal. (V, 3307)
öçbe	: [öbçe -1, 2, 3; öcelek, öçbe -1, 2, 3; ökbe, ökpe, öşbe, öjbe] 1. Geveze, çok konuşan. 2. Bilgiçlik taslayan, her şeye karışan. 3. İnatçı. 4. Kimsenin iyiliğini istemeyen, kinci. 2. İnatçı. 3. Şımarık, kendini beğenmiş. (V-VI, 3309-4622)
öcüt möcüt	: Yadırganan, yabansı (kimse). (V, 3311)
öçbe	: 4. Kendini beğenmiş, şımarık. (V, 3311)
ödek	: [öddek, öddeyh, ödelek (I), ödenek, ödsek, ödsüs, ödük (I), öfnek - 2, ötek (I), ötlek, ötsek, ödürgü -2] Korkak. (V, 3311-3312)
ödü ağca	: Korkak. (V, 3312)
ödüllü	: 1. Dertli, yaralı. 2. Korkudan şaşırılmış (kimse). (V, 3313)
ödürlü	: [ödüllü -3, ödünlü] 1. Uykuda korkan, korkmayı huy edinmiş olan, kâbus gören. (V, 3314)
öfnek	: 1. Avanak. (V, 3315)
ögün	: (III) Azgın, yaramaz. (V, 3342)
ögungen	: [övbet, övüngeç] Övungen. (VI, 4623)
öğbet	: [övbet, öybet, öyübet] Çok övünen, abartarak konuşan. (V, 3315)
ögünbeç*	: [öğübet, öğüncek, öğüneh, öğüngeç, öğungen] Kendini beğenen. (VI, 4624)
öğüncek	: (I) [öğüncük delisi, öğünek, öğüngeç. öğungen, öğünük] Kendi kendini öven, övungen. (V, 3322)
öğünsüz	: (I) Vaktini bilmeyen. (II) Doymak bilmeyen. (V, 3323)
öhlez	: (I) 2. Beceriksiz, uyuşuk, pısrık. (V, 3326)
ökçesiz	: 1. Korkak. 2. Bir şeye dayanamayan, katlanamayan. (V, 3327)
öksüz	: (I) Anlayışsız. (V, 3328)
ökünük	: Birinin yaptıklarını, söylediklerini yineleyerek alay eden. (V, 3330)
ölbesk	: (I) Tembel. (V, 3331)
ölçer	: (I) Arabozucu, fitne. (V, 3331)
ölesek	: Tembel. (V-VI, 3333-4625)
ölgez	: 2. Sinsi. (V, 3333)
ölgülü	: [ölgün (II), ölkülük] 1. Ölüsü olan, yaşlı. (V, 3333)
ölübüşük	: Uyuşuk, beceriksiz, tembel. (VI, 4626)
ölünkörü	: Kötü, yaramaz. (VI, 4626)
ömmen	: 1. Çok yemek yiyen, obur (kimse). (V, 3336)
öna	: [önağı (I)] Söz dinlemeyen, ters kimse. (V, 3337)
öneği	: (I) [önegi, öneyi, önöğü] 3. İnatçı, ters (kimse). 5. Elinden iş gelmeyen, beceriksiz. 6. Toplumdan kaçan (kimse). (V, 3339)
öneze	: (I) Geveze. (V, 3340)
öngül	: (II) İnatçı. (V, 3341)
öpçe	: Bilgiçlik taslayan. 1. Sırnaşık. 2. Çok övünen, övungen. (V-VI, 3344-4627)
örcüm	: Bir konunun üzerinde direnen, inatçı. (V, 3345)
örtgün	: Evlenme isteği gösteren. (V, 3351)
örtlek	: (I) [örsek (I)] Korkak. (V, 3351)

örtük yüz	: Yazgısı kötü, düşkün. (VI, 4629)
öselek	: (I) Sünepe, beceriksiz. (V, 3357)
ösrük*	: 2. Öfkeli, kızgın. (V, 3357)
ötgün*	: (I) [ötegen -1] 1. Çok konuşan, bilgiçlik taslayan. (III) Evlenmeyi çok isteyen. (V, 3359)
ötlakçı	: Başkalarının artıklarıyla geçinen. (V, 3360)
ötürüklü*	: (II) İşkilli. (V, 3362)
övecik	: Aceleci. (V, 3362)
övez*	: (I) 1. Ağır kanlı, uyuşuk (kimse). (V, 3365)
övgün	: İvecen (aceleci). (V, 3365)
övünge	: Çok övünen. (V, 3366)
özbek	: Geveze. (V, 3371)
özek*	: (IV) 1. Çıkarı için sırtışarak istediğini elde eden. (V) Sözü uzatan, çok konuşan. (V-VI, 3371-4632)
özü baydı*	: Katı yürekli. (V, 3375)
özü bozuk	: Kötü yaradılışlı (kimse). (V, 3375)
özü kara	: Sütü bozuk, kötü soydan gelen (kimse). (V, 3375)
özüncü	: Düzençi. (V, 3376)
paçalı*	: (I) Düşüncesiz. (V-VI, 3378-4634)
paçavra	: Beceriksiz. (V, 3378)
paçkıl*	: 2. Yaptığı işi eline yüzüne bulaştıran. [paçalı (II)] (V-VI, 3378-4634)
pafpafcı	: [pafpafcı -1, 2] 1. Abartarak konuşan. 2. Birini gereğinden çok öven. (V, 3380)
pahal	: (II) [pağıl, pahl (I) -1, 2, 4, 5; pakıl, pahl, pahal -1, 2] 1. Elinden iş geldiği halde yapmayan, savsaklayan, tembel. 2. Cimri. 3. Bencil, kıskanç. 4. İnatçı. 5. Hain. 2. Kinci. 3. Kötü yürekli. 6. Tembel, üşengeç. Aksi, ters. (V-VI, 3381-4635)
pahl	: (I) 3. Uğursuz. (V, 3382)
palatır	: (I) Sersem, beceriksiz. (V, 3385)
palaz*	: (I) 3. Kötü. (V, 3386)
paldımsız	: [paldamsız, paltımsız -1] 1. Davranışları düzensiz, düşüncesiz ve saygısızca olan. (V, 3387-3288)
paldır	: (I) 1. Düzgün iş yapmasını bilmeyen. 2. Tembel. (V, 3388)
paldırdak	: Gürültücü. (V, 3388)
pallı	: Şaşkın, alık. (V, 3389)
paltangıllı	: Uygur olmayan (kimse). (V, 3389)
pampağ	: Beceriksiz (kimse). (V, 3390)
pan*	: (I) [pañ] 1. Dikkatsiz. 2. Aptal. 3. Davranışları ağır, tembel. Sersem. (V-VI, 3391-4637)
panak	: (I) Üzgün, sıkılgan, sessiz. (V, 3391)
panaz	: (I) 1. Sersem. (V, 3392)
pandala*	: [pandal] Ağır davranışlı (kimse). (V, 3393)
pangavut	: (I) Aptal, sersem. (V, 3393)
panıs*	: (I) [panis] 3. Cimri. 4. Acıma duygusundan yoksun (kimse). (V, 3393)

panti	: (I) [pantiş] Ağırcanlı. (V-VI, 3394-4637)
panti	: (III) 2. Tembel. (V, 3394)
panus*	: (I) [panız] 1. Cimri. (VI, 4637)
pap	: (I) Uyuşuk, beceriksiz, sersem. (V, 3394)
papıl	: Tembel. (V, 3395)
parpara	: (I) Geveze. (V, 3400)
partal	: (II) [partalcı] 1. Patavatsız. 2. Abartarak konuşan, yalancı. 4. Kaba saba, işe yaramaz. 5. Tembel. (IX) 2. Övünge, kendini beğenmiş. (V-VI, 3403-4639)
partoy	: Söyleyeceği sözü bilmeyen, salakça konuşan. (V, 3404)
pasafçı	: 2. Gelişigüzel, düşünmeden konuşan. (V, 3405)
pasafka	: 1. Aşağılık, onursuz, değersiz (kimse). (V, 3405)
pasalak*	: Kibirli. (VI, 4640)
pasdaf	: Çalılı, övünçlü. (V, 3406)
pastavcı	: [pastafçı] Abartarak konuşan. (V, 3407)
patana	: (I) Ağır iş gören. (V, 3410)
patavasız	: [patavatsız, patavassız] Düşünmeden konuşan, patavatsız. (V, 3410)
patavı	: Beceriksiz. (V, 3411)
patirik*	: 2. Gelişigüzel konuşan, geveze. 3. Beceriksiz. (V, 3413)
payalı*	: 1. Kendini beğenmiş, kibirli. 2. Gösterişli, çalılı. (V-VI, 3416-4642)
paytı	: Oynak, sözüne güvenilmeyen. (V, 3419)
peçeli	: Utangaç, çekingen. (V, 3421)
pedi*	: (I) Çıkarcı. (V, 3421)
pefli	: [peflin] Budala. (VI, 4643)
pehlül	: [pehlil] Aptal, deli, sersem. (V, 3422)
pek yüzlü	: Utanmadan, sıkılmadan her şeyi konuşan. (V, 3424)
pekin	: Acımasız, sert (kimse). (V, 3423)
pelevetsiz	: Patavatsız. (V, 3426)
penez	: Tembel. (V, 3428)
penti	: Beceriksiz. (VI, 4645)
pepe	: (I) 1. Uyuşuk, sersem. (V, 3428)
perunlu	: Kuruntulu, işkilli. (V, 3434)
pesent	: Acımasız, ters (kimse). (V, 3436)
peşirefçi	: Bilip bilmediği konuda her işe karışan, öncülük eden. (VI, 4646)
peşkünli	: Çokbilmiş. (V, 3437)
peştala	: Görevi olmadığı halde bir işe karışan, kendisine aracı süsü veren. (V, 3438)
petah	: Yalancı. (V, 3438)
petenteli*	: 1. Kavgacı. (V, 3438)
peygamber öküzü	: Vurdumduymaz, ahmak. (V, 3439)
pıhlız	: [pıhlız, puhlu] 1. Cimri. 3. Görgüsüz. 2. Beceriksiz, uyuşuk. (V-VI, 3441-4647)
pılışgacı	: 1. Vurguncu. 2. Rüşvetçi. (V, 3442)
pımpırık	: Cimri. (VI, 4647)

pındık	: Tasasız, savruk, dikkatsiz. (V, 3443)
pırlama	: Budala, işini bilmeyen. (V, 3444)
pirpirej	: Salak. (V, 3446)
pirpır	: 1. Titiz (kimse). 2. Çabuk öfkelenen (kimse). (V, 3446)
pırtı	: (I) Uyuşuk, korkak (kimse). (V, 3447)
pırtlak	: (I) Şımarık. (V, 3447)
pirzavkı	: Geveze, çok konuşan. (V, 3448)
pısada	: Pis, beceriksiz. (V, 3448)
pısak	: Çekingen, insanlardan kaçan (kimse). (V, 3448)
pıspıs	: Sünepe. (V, 3449)
pıtıraklı	: [pıtır (II)] Öfkeli, sinirli. (V, 3451)
pıtırım	: Cimri. (V, 3451)
pıtlamaç	: Sessiz, suskun (kimse). (V, 3452)
pıtpıt	: (I) Tembel, beceriksiz. (V, 3452)
piyıpılık	: Beceriksiz, uyuşuk. (VI, 4649)
piytık	: Sözünde durmayan, kararsız. (V, 3452)
piçikci	: Kışkırtıcı. (V, 3453)
piçlik	: (I) Uyuşuk, tembel (kimse). (V, 3454)
pidivan	: Arada sırada iş yapıp kendini gösteren, göz boyayan. (V, 3454)
piho	: Aptal. (V, 3454)
pilingir	: 1. Söz götürüp getiren. (V, 3455)
pindarlı	: Çabuk darılan, alingan. (V, 3457)
pinti	: (II) 1. Tembel, beceriksiz (kimse). (V, 3458)
pipibiz	: Cimri, eli sıkı. (V, 3459)
pipildek	: Beceriksiz. (V, 3459)
pisdiyhli	: Uyuşuk, pis. (V, 3462)
pişkilli	: Kuşkulu, kaygılı. (V, 3465)
piştah*	: Çalımlı. (V, 3465)
poççikli	: İki yüzlü (kimse). (V, 3467)
pof	: Güçsüz, sıkıntıya gelemeyen (kimse). (V, 3468)
pofpofcu	: Gereksiz yere değeri olmayan birini abartarak öven. (V, 3468)
porumcu	: 1. Kendini beğenmiş. 2. Abartarak konuşan. (V, 3473)
post*	: (I) Tembel. (V, 3474)
poşuş	: (I) Çok yiyen, çok uyuyan. (V, 3474)
pöçük	: (II) Birisinin arkasına takılıp giden (kimse). (V, 3479)
pösüne*	: [pösürüklü] Sünepe. (V, 3483)
puç*	: (I) [puç] 2. Ahlaksız. (V, 3484)
punak	: Bunak. (VI, 4656)
pusgun	: Korkudan sinmiş, pusmuş, sessiz. (V, 3492)
puşgunçu	: 1. Gereksiz para harcayan. 2. Orda burda konuşup gezen, evine uğramayan. (V, 3493)
puza*	: (I) Terbiyesiz (kimse). (V, 3495)
püsleme	: Tembel, beceriksiz. (V, 3505)
püsür	: (I) Tembel, kalpazan. (V, 3505)

püsürük	: (IV) 1. Pısırik, beceriksiz. 1. Cimri. (V-VI, 3505-4659)
ragagı	: Kötülük yapan (kimse). (V, 3507)
ravrav	: Çok konuşan, başkasına sıra vermeyen. (V, 3507)
rikli	: İnatçı. (VI, 4660)
saçımlı	: Tutumsuz. (V, 3511)
saçkın	: Tutumsuz. (VI, 4662)
sadağa	: Başkalarının sırtından geçinen, asalak yaşayan kimse. (V, 3512)
sadalavık	: Uyumsuz, ters. (VI, 4662)
sadana*	: (I) [sadına, sederek, sedereyh, sedremeki] 1. Ahmak, bunak, sersem, akılsız. 3. Öfkeli kimse. 4. İnatçı kimse. (V, 3513)
sağrı	: (III) İşi sürüncemede bırakan kimse. (V, 3517)
sah	: (I) [sak -1] Uyanık. (VI, 4664)
sağat	: (1) İnatçı, ters. (VI, 4664)
sakametli	: Uğursuz. (V, 3519)
sakar teper	: Pot kıran, patavatsız, densiz kimse. (V, 3520)
salah	: [salahor] Budala, ahmak. (VI, 4666)
salahana*	: 2. Tembel. (VI, 4666)
salak	: (VIII) Düşkün. (XI) Saldırgan, atılğan. (V, 3524)
salapır*	: [salapan] Sünepe, perişan. (V, 3524)
salat	: Beceriksiz. (VI, 4667)
salavu	: Düşünmeden söz söyleyen. (V, 3525)
saldırsop	: [salıhar] Bön, avanak, enayi. (V, 3525)
salgana	: Düşüncesiz. (VI, 4667)
salgara	: (II) Düşüncesiz (kimse). (V, 3525)
salgaracı	: Karacı, iftiracı. (V, 3525)
salık*	: (VI) Sersem, aptal. (V-VI, 3527-4667)
sahr	: Saldırgan. (VI, 4668)
salkansız	: Alık, uyuşuk (kimse). (V, 3528)
sallavcı	: Abartıcı. (VI, 4668)
sallepati	: Giyimine ve davranışlarına özen göstermeyen. (VI, 4668)
salı sarthı deli	: Zirdeli, azgın deli. (V, 3530)
salmanda siri	: Aptal aptal dolaşan. (VI, 4669)
saloz*	: 1. Davranışlarında ağır kimse. Kanı ağır. 2. Aptal. (VI, 4669)
salt	: (I) Deli. (VI, 4669)
salumsuz	: 2. Düşüncesiz. (VI, 4669)
samağar	: [samağır] Anlayışı kıt, anlayışsız. (V, 3532)
samahar	: [samahu, samak (II), samaka, samakar, samâr, samarak, samarık (I) -2, samık, sampı, samrama -2] Aptal, sersem, budala. (V, 3532)
samansak	: Akılsız, budala. (V, 3533)
samarık	: (IV) [samahı] Aptal, bön. (VI, 4670)
samıt	: Deli. (VI, 4670)
samrama	: 1. Duygusuz. (V, 3535)
samruk	: (III) Görgüsüz. (V, 3530)
samsı	: (II) Eli sıkı. (VI, 4670)

sanadək	: [sanıdak] 1. Vurdumduymaz. 2. Saygısız. (VI, 4671)
sanavır	: [sanağu, sanavu -2, sanayı, sanayır] Aptal, sersem. (V, 3536)
sança	: Ahmak, budala. (V, 3537)
sangama	: [sanana, sangı (I), sankabak, sankı, sankıbak] Aptal, sersem, şaşkın. (V, 3538)
sangu	: Anlayışsız, duygusuz. (V, 3539)
sanıdakçı	: Toplulukta konuşmayan, çekingen kimse. (V, 3539)
sañırma	: Hissiz, sersem, şaşkın. (V, 3539)
sanısı kalın	: [sañsız] Anlayışsız, kalın kafalı. (V, 3539)
sanıtkan	: Unutkan. (V, 3540)
sanpul	: [sanralı, sapısalık -2] Aptal. (V, 3540)
sanralı	: Uyuşuk, ağırcanlı kimse. (V, 3540)
sansur	: Soğukkanlı, sevimsiz. (V, 3541)
santır	: (II) [sanıt (II), sandal (I)] Sersem, aptal. (V, 3541)
sapalaç*	: (I) 1. Aptal, sersem. 2. Anlamsız, saçma konuşan. 2. Davranışları düzensiz kimse. (V-VI, 3541-4672)
sapansız	: Dengesiz, densiz, düşüncesiz. (V, 3542)
sapık	: Densiz. (VI, 4672)
sapır buçuk	: Deli dolu, şuursuz. (V, 3542)
sapısalık	: 1. Beceriksiz. (V, 3543)
sapısılık	: [sapuğ-2] Kişiliksiz, kendinibilmez. Aklına geleni düşünmeden yapan. (V-VI, 3543-4672)
sapkın*	: 1. Bunak, deli gibi. (V, 3543)
sapuğ	: 1. Bunak. (VI, 4673)
sarıayaklı	: Uğursuz. (V, 3546)
sarp adam	: Pazarlıkta kolayca anlaşılamayan, çetin kimse. (V, 3550)
sarsak	: (I) [sarsağ, sarsalak, sarsık (II), sarsuk] Sersem, ahmak, dağınık. (V, 3550)
sarsuh	: Düşüncesiz, anlayışsız. (VI, 4674)
sası*	: (II) 1. Sözünü bilmeyen, densiz. 2. Deli. (IV) 1. Ters, aksi. (V, 3551)
satama	: Çekingen, aptal, sersem. (V, 3552)
satlak	: Akılsız. (V, 3552)
savak	: (I) [sava (III), savah (III), savana -1, savdal, savsalak, savsara, savsak -2, savah(II)] 1. Aptal, şaşkın. 2. Sakar. (II) [satık (III), sava (I)] (III) 1. Geçimsiz, aksi, ters (kimse). 2. Vurucu, kırıcı (kimse). (II) Akılsız. (V-VI, 3553-3554-4676)
savrak	: (I) 3. Atak, densiz. (V, 3556)
savran	: (II) Beceriksiz, dağınık, savruk. (VI, 4676)
savrik	: (I) [savruğ] Dağınık, dikkatsiz. (II) [savrak (I) -2] Tutumsuz, yersiz para harcayan. (V, 3556)
savrukmuş	: Cinsi isteklerinin esiri olan. (V, 3557)
savsak*	: [savsa (III), savsal, savsata, savsı] 1. Beceriksiz, baştan savma iş yapan. 2. Geveze. 3. Kararsız. 1. Vurdumduymaz. 2. Başiboş. (V-VI, 3557-4677)

savsanık	: Nedeni olmadan işi geri bırakan, savsaklayıcı. (V, 3558)
savulyurt	: [savilyort] Ahmak. (V, 3558)
sayañ	: (I) 1. İnatçı. (VI, 4677)
sayanı*	: (I) 1. Anlayışsız, vurdumduymaz. 1. Hissiz, duygusuz. (V-VI, 3560-4677)
sayılı fırtına	: İsim yapmış yaygaracı, kavgacı. (V, 3561)
sayıntusuz	: Saygısız, saygısı olmayan. (VI, 4678)
sazak	: (IV) 1. Çok konuşan, geveze. 2. Sersem. (V, 3564)
sazikli	: Dargın, kırgın. (VI, 4679)
sef	: (II) [sefeyh] Az akıllı, saf. (VI, 4679)
sefehot	: Yalancı. (V, 3566)
sefik	: Tutumsuz. (V, 3566)
seğli	: (II) [seğluk] Anlamsız, düşüncesiz konuşan, akılsız. (V, 3568)
sehlek	: Yılışık, arsız. (V, 3569)
sehlik	: [sehluk, sehlük] Vurdumduymaz, aldırmaz, aptal. (V, 3569)
selcik*	: [selçik (I) -1, 2] 1. Geveze, arsız. (V, 3575)
selçik*	: 4. Beceriksiz, kırıp dökücü kimse, sakar. (V, 3576)
seldirsemi	: Aptal, sersem. (V, 3576)
selek*	: (I) 2. Savurgan, tutumsuz, düzensiz. (II) Aptal, budala. (V, 3577)
selevir eskisi	: Davranışlarında ağır, ağırcaanlı. (V, 3578)
selk*	: Titiz ve tezcanlı. (V, 3579)
selki	: (I) Sorumsuz, dikkatsiz. (V, 3579)
selme*	: (III) Çevresini tanımayan. (V, 3579)
selpük	: (I) Gevşek. (II) Kendine sahip olamayan, iradesiz. (V, 3580)
selvaater*	: 2. Tutarsız, budala. (V, 3580)
seme	: [semehor, semek, semelek, semelek -2, semetayuh] Aptal, sersem, budala. (I) 2. Tembel. 3. Beceriksiz. (V-VI, 3580-4684)
semelek	: 1. Aptallaşmış. (VI, 4684)
semseh	: Geveze. (V, 3582)
semsem	: (I) Sersem. (V, 3582)
semsiz	: (I) Dalgın, alık, bilinçsiz. Utanmaz, yüzsüz. (V-VI, 3582-4684)
semsüz	: Düşüncesiz. (VI, 4684)
sengi	: (I) [seneper, sengüllah] Uyuşuk, sersem. (V, 3584)
sepedi séyreğ*	: Az akıllı kimse. (V, 3585)
sepepi	: (II) Dalgın, sersem. (V, 3587)
sér, sēr	: (I) Bunak. (V, 3593)
serevi	: Sersem, budala. (V, 3589)
sevgüsüz	: Sevimsiz. (V, 3595)
sevik	: (I) 1. Unutkan, sersem. (V, 3596)
sevindirik delisi	: [sevincik delisi, sevindiylh] Birden ve çok sevinçle heyecanlanarak dengesizleşen kimse. (V, 3596)
sevo	: Budala, aptal. (V, 3596)
seyip	: Başboş, bağımsız. (VI, 4688)
seyirsiz	: Görmek istenilmeyen kimse. Gereksiz işler yapan. (V-VI, 3598-4688)

seyli	: 1. Bön, aptal. 2. Düşüncesiz, utanmaz. (VI, 4688)
seyragup	: Arabozan. (V, 3600)
seyrek	: Akli az, akılsız. (VI, 4688)
seyreyh	: [seyrenser] Akılsız, budala, bön. (V, 3600)
seyricekli	: Yerinde duramayan, kıpır kıpır eden. (VI, 4689)
sezik	: Duygusuz, gamsız. (V, 3602)
sidak	: (II) [sıdık, sıdıkamma, sıdıkyumurta] Yerli yersiz ağlayan, sulu gözlü. (V, 3603)
sıdarasız*	: 2. İşe yaramaz. (V, 3603)
sığır	: (I) 1. Obur. 2. Ahmak. (V, 3605)
sıkgın	: (II) [sıkgun, sıkkın (II)] 2. Sıkıntılı, üzgün. 1. Sıkıcı kimse. (V-VI, 3607-4690)
sıkı*	: (I) [sıka, sıkıl, sıkırcım (II)] Cimri. Yaman. (V-VI, 3607-4690)
sıkra	: [sıkmar, sıkrağı, sıkıravu, sımsar -1, sımsır] Cimri. (V, 3609)
sımırtlak	: Şaşkın, ne yapacağını bilmeyen. (V, 3610)
sımsar	: 2. Yemek seçen, az yiyen. (V, 3610)
sımsırh	: Somurtkan. (VI, 4691)
sınap	: 1. Dolandırıcı. 2. Söz dinlemeyen, dik kafalı kimse. (V, 3611)
sınaşık	: Alışkın. (V, 3611)
sındırıcı	: 2. Korkutan. 3. Vurucu, kırıcı (kimse). (V, 3612)
sıngın*	: [sıngın, sınık (III)] 1. Gözü korkmuş, sinmiş kimse. 2. Çekingen, ürkek. 3. Üzgün, düşünceli. 4. Bıkkın, usanmış. 5. Yenilmiş, yenik. 7. Sersem. Budala. (V, 3613)
sınık*	: (III) 3. Utangaç. (V, 3613)
sınıksa	: Üzgün, sessiz, içe dönük kimse. (V, 3614)
sınnap	: Yüzsüz, sırnaşık. (V, 3615)
sıntır	: Beceriksiz. (VI, 4692)
sıpçık	: Kötülük yapan, kötü yürekli kimse. (V, 3615)
sıptsız	: Tutarsız, güvenilmeyen. (V, 3616)
sıpiyan	: Tembel. (V, 3616)
sıracalı*	: 3. Deli. (VI, 4692)
sırçık	: Şımarık, arsız. (V, 3617)
sıridak	: [sıridık] Çok gülen, sırıtan. (V, 3617)
sırınsımış	: Alışmış, alışkın. (V, 3619)
sırkuv	: Sırnaşık. (V, 3619)
sırnak	: Sır saklamayan, dedikoducu. (VI, 4693)
sırnaşuk	: Sırnaşık, yüzsüz. (VI, 4694)
sırsıl	: (I) 1. İnatçı. 2. Korkusuz, saldırgan. (V, 3620)
sırtarh	: [sırtarh] Utanmaz, yüzsüz. (VI, 4694)
sırtarık*	: [sırtak -2] Şımarık, utanmaz. (V-VI, 3621-4694)
sısağan	: Sessiz, sinsî. (V, 3621)
sısat	: Sıkıntılı. (V, 3621)
sıtarasız*	: (I) [sıtrasız (II), sıtrassız, sıtratsız, sıtrasız (I) -1, 2; sıtratsız (II) [sıtrasız (II)] Şanssız, alinyazısı kötü. (V, 3622)

sıtırasız	: (I) Uyuşuk, beceriksiz. (V, 3622)
sıvak	: 1. Kendini ilgilendirmeyen işlere karışan. 2. Baş belası olan kimse. (VI, 4695)
sıvık	: (II) Deli, akılsız, dengesiz. (V, 3625)
sıvışık	: [sıvaşık] Usandırıcı, sırnaşık, yılışık. (V, 3625)
sıyrık*	: (I) [sıyrık (II), sıyrık, sıyrık, sıyrık (II), sıyrık] 1. Utanmaz, yüzüstü, bilgisiz kimse. 2. Başboş dolaşan, dağınık. Şımarık. (V-VI, 3629-4696)
sıysız	: Onursuz. (V, 3629)
sızık	: Çok ağlayan, sızlanan kimse. (V, 3630)
sididik	: Utanmaz, yüzüstü. (V, 3630)
sidikli göz	: Yerli yersiz ağlayan, sulu gözlü. (V, 3631)
siftime	: İş bilmeyen. (V, 3631)
siğirseği	: Anlayışı az kimse. (VI, 3633)
siğlim	: (I) Yemek beğenmeyen. (II) 2. Neşesiz. (III) [siğirseği -2] Davranışları ağır, beceriksiz. (V, 3634)
siğlim	: (I) Beceriksiz, sünepe. (V, 3655)
silik*	: (I) 3. Şımarık (kimse). 6. Geveze. 1. Saygınlığını yitirmiş, sönük. 2. Beceriksiz. (V-VI, 3636-4698)
silim	: 1. Uyuşuk. (V, 3637)
silimsi*	: (I) [silim -2, silimsek, simser (II) -3] Yemek seçen, boğazsız. (V, 3637)
silik	: (I) İşsiz, güçsüz, tembel. (V, 3637)
simbil	: Sinsi. (V, 3638)
simente	: Beceriksiz. (V, 3638)
simil	: (II) [simelek, simile, similik -2, similti -1, 2; simpil] 1. Aptal. 2. Beceriksiz. Sevimsiz, uyuşuk kimse. (V-VI, 3638-4698)
similik	: [simidik] 1. Uyuşuk, çekingen, ağır davranışlı kimse. 3. Sinsi. (V, 3638)
simser	: (II) [sinbil] 1. Sinsi. 2. Her şeyi beğenmeyen. (V, 3639)
simsor	: Cakalı. (V, 3639)
simsorut	: Az konuşan. (V, 3639)
sinan	: Sinsi. (V, 3639)
sinçi	: (II) Bir amaçla iz süren (kimse). (V, 3640)
sindel	: Tembel (kimse). (V, 3640)
sindik	: Pisboğaz, obur. (VI, 4699)
sinecen	: [sinece -1, 2; sinelce] 1. Hileci, düzençi. 2. Sinsi. 3. Çekingen, ürkek insan. (V, 3641)
sinekli	: Ağırca, tembel, uyuşuk (kimse). (V, 3641)
sinesiz	: Beceriksiz, iş bilmez. (V, 3642)
singece	: Yapmacık davranış ve usluluk gösteren kimse. (V, 3642)
singil	: (I) 1. Uyuşuk, tembel (kimse). 1. İçinden pazarlıklı, sinsi. 2. Ağır kanlı. (V-VI, 3642-4699)
singin, siñgin	: (I) Utangaç, çekingen. (V, 3643)

sinitmiş	: [sinkaliz] 1. Gizli iş yapan, sinsi. (V, 3644)
sinkontu	: Elisıkı, cimri. (VI, 4700)
sinsin	: sınsın (II) 2. Uyuşuk. (V, 3646)
sinsiz	: İnatçı, sinirli, sert yaradılışlı (kimse). (V, 3646)
sintile	: (II) [sintir -1] Pis, beceriksiz, insan arasına katılmayan. (V, 3646)
sintir	: 2. Sersem, şaşkın. (V, 3646)
sipeçen	: Sinsi, kurnaz. (V, 3646)
siringel*	: Ahmak. (V, 3647)
sivlim	: Güç beğenen kimse. (V, 3651)
sivrigöz	: Kemgöz. (V, 3651)
sivsik	: (II) Uyuşuk. (V, 3651)
sivtinmek	: (III) İşsiz, parasız, eli boş. (V, 3651)
siyece*	: 1. Sırnaşık. 2. Kurnaz, sinsi. (VI, 4701)
siyez*	: (II) [siyes (II)] 2. Uyuşuk. (V, 3653)
siylim	: (I) Beceriksiz, sünepe. (II) Az yiyen, boğazsız. (V, 3654)
siymen	: Cimri. (VI, 4702)
sodal	: Yalancı. (VI, 4702,)
sofu	: Aşırı temiz, çok yıkanan kimse. (VI, 4702)
soğnadan görme	: Sonradan varlıklı olup, üstünlük taslayan. (V, 3657)
soğumsuz	: Açgözlü. (V, 3658)
sohumsuz	: Terbiyesiz. (V, 3659)
sokumcul	: [suħumsuz] Obur. (VI, 4703)
sol	: İçe dönük (kimse). (V, 3662)
solak	: (VI) İnatçı, ters (kişi). (VII) 1. Beceriksiz. 2. Dengesiz. (V, 3662)
solumaz	: Yararsız, uğursuz kişi. (V, 3663)
somsom	: (I) Obur. (V, 3665)
somurtkan	: Ahmak. (VI, 4704)
sonsur	: Donuk, suratsız (kişi). (V, 3666)
sonsurat	: Gülünç. (V, 3666)
sonsuz	: [soñsuz] Densiz, saygısız. (V, 3666)
sopalaç	: Aptal. (V, 3667)
soroğ	: Kurnaz. (V, 3668)
sorudak*	: 1. Az konuşan. 2. Konuşmadan ayakta duran kimse. 3. Sessiz, düşkün kimse. 4. Kendini beğenmiş. 6. Çağrısız gelen. 1. Düşünceli. (V-VI, 3668-4705)
sosrat	: Ahlaksız. (V, 3669)
sosret	: (I) Arsız, utanmaz. (V, 3669)
sosur*	: Sevimsiz, kibirli. (V, 3669)
soyak	: (I) 4. Bir işi izleyen. (VII) Sersem. (V, 3671)
soyha, soyka	: (II) [soykamaz] 1. Yaramaz, huysuz. 2. Aşağılık, kötü insan. 3. Hayırsız, belalı. 4. İnceliksiz, kaba. (V, 3671-3672)
soymantı	: (II) Kaba, zıpır, işe yaramaz kimse. (V, 3672)
soysuz	: Sinirli, huysuz. (VI, 4706)
söbel	: İsteddiği yiyeceği arayıp bulamayan. (V, 3674)

söben	: Cimri. (VI, 4706)
sögüncü	: Sövcü. (VI, 4706)
söğecen	: (I) [söğelek] Aşağılayıcı sözleri çok kullanan, ağzı bozuk. (V, 3675)
söğümsüz	: 1. Az şeyle yetinmeyen, gözü doymayan kimse. 2. Sabırsız. (V, 3677)
söğüş	: Beceriksiz, yeteneksiz, akıllı ermez. (VI, 4707)
sölegen	: [sölemsek] Çok konuşan, geveze. (V, 3679)
sölepe	: (I) Elinden iş gelmeyen, beceriksiz. (II) Saygısız. (V, 3679)
sölpük*	: (I) [sölbük -1, 2; söldür -2, sölpeşik, söyleşik, sörpüh, sörpük -1, 2; sülçük (II), sünpeşik, sölsöl] 2. Uyuşuk, dalgın kimse. (V, 3679)
sömelek	: (II) [sömeldek] 1. Budala, sersem. 2. Beceriksiz. (V, 3681)
sömen	: (III) Konuşmasını beceremeyen, durgun yaradılışlı kimse. (V, 3681)
sömtük	: 2. Obur, çok yiyen. (V, 3681)
sörüdek	: Bön, ahmak, kimseye sokulmayan. (VI, 4707)
söylemen	: [söyleyen] Çok konuşan, konuşkan. (VI, 4708)
söylemük	: Sessiz. (V, 3686)
sözebeşi	: Geveze. (V, 3687)
sudurlu	: Kurnaz. (V, 3690)
sugatsız	: 1. Somurtkan, suratsız. 2. Davranışları kötü, kaba kimse. (VI, 4709)
suğumsuz*	: 1. Açgözlü, hırslı. 3. Sabırsız. (V, 3691)
sullacı	: [sullap, sullup] Salak, aptal. (V, 3693)
sulungur	: (I) Aptal, sersem, şaşkın, işe yaramaz. (V, 3695)
suluzırtlak*	: (III) Saygısız, kendini bilmeyen, şımarık. Çabuk ve çok ağlayan. (V-VI, 3695-4710)
sumayı	: Şaşkın, alık. (V, 3696)
sumbar	: Sakar, uğursuz, aksi. (V, 3696)
sumsuk	: (II) Sevimsiz, huysuz (kimse). (V, 3696)
sunepa	: Onun bunun kapısında amaçsız dolaşan, avarelik eden. (V, 3698)
sungun	: [sıngın (II) -2] Durgun, çekingen, soğuk. (VI, 4710)
sungur	: (I) Soğukkanlı ve somurtkan kimse. (V, 3698)
sungusuz	: Eğitilmemiş kimse. (V, 3699)
sunturlu*	: (I) 1. Gösterişli. 2. Eleştiriye gelmeyen, sert, titiz (kimse). (V, 3699)
sunuk	: (I) Üzgün, tasalı. (V, 3699)
suracan	: Suskun, sessiz (kimse). (V, 3700)
suratı bozuk	: Huysuz, kötü huylu. (V, 3700)
susak ağızlı*	: Geveze, boşboğaz. Sövgü ya da aşağılayıcı söz söylemeyi huy edinmiş. (V-VI, 3702-4711)
susak*	: (V) 1. Durgun, küskün. 2. Sersem. (V, 3702)
susey	: Beceriksiz, elinden iş gelmeyen. (V, 3702)
suyutkunu	: Beceriksiz, inceliksiz, kaba (kimse). Davranışlarında yavaş, ağır kanlı kimse. (V-VI, 3706-4711)
südü bozuk	: [südü cımbıldak] Soysuz. (V, 3707)
süflü	: 1. Bakımsız, sünepe. 2. Suçlu gibi, çekingen, alık. (V-VI, 3707-4712)
süğsünü düşük	: [sümsürüğü düşük, süğsünü düşkün] Başı önüne eğik, süngüsü düşük. Umutsuz, üzgün. (V-VI, 3708-4712)

süğümsüz	: Pisboğaz. (V, 3708)
süğüş	: (I) Sersem, beceriksiz. (V, 3708)
süksünü ergi	: Uyuşuk. (V, 3709)
süle	: Ahmak. (V, 3709)
sülepe*	: (I) [sülek, sülepene, süllüm (II), sülpeli, süleşik, sülempe, süllümsüp] Sünepe. Beceriksiz. (V-VI, 3710-4712)
sülümsük	: Pisboğaz. (V, 3711)
sümbe	: Utanmaz, arsız. (V, 3711)
sümbeç	: Her şeye karışan. (V, 3711)
sümdük*	: [sömtük -1, sümcük, sümtük (I), sümsük (I) -2, sümsüyh, sündük (I), sümbeki, sümsük -1, sümsüm -2, sümtük, sündük -1, 2] Arsız, açgözlü, başkasının yediğinden isteyen. 1. Utanmaz. 2. Orda burda gezen, pis kimse. (V-VI, 3711-4713)
sümeşik	: Uyuşuk, tembel. (V, 3713)
sümeymi	: [sümeyi (II)] Saf (kimse). (V, 3713)
sümlümtöy	: Bilgisiz. (V, 3714)
sümsesi eğri	: Yere bakan. (V, 3714)
sümsük	: (I) [sülü (II), sümbiye, sümpeki, sümsüm, sümtük (II) -2, sündük (II) -1, sümdük -1] 1. Aptal, mıymıntı, sünepe. 3. Sevimsiz, usandırıcı, yüz­süz. (V, 3714)
sümsüm	: Sinsi. (VI, 4713)
sümsüme	: Yapışkan (kimse). (V, 3714)
sümsüyh	: (I) Her işe karışan (kimse). (VI, 4713)
sümtük*	: (II) 1. Boşgezen. 3. Her şeye karışan. 5. Yalancı. (V, 3715)
sümülük	: Elinden iş gelmediği halde gizlice uğraşan kimse. (VI, 4714)
sümürge	: Sömürülen (kimse). (V, 3715)
sümürük	: Obur, çok yiyen. (VI, 4714)
sünak	: Açgözlü. (V, 3715)
sündük*	: (II) 3. Çıkarı için çok bekleyen kimse. (V, 3715)
süne­k	: (II) 1. Cimri. (V, 3716)
sünempe	: [süne­k (II) -2, sünenpe] Uyuşuk, sümsük, sünepe. (V, 3716)
sünepe*	: (II) 1. Çok gezen. 2. Bağımsız, başıboş. (VI, 4714)
süngülüç	: (III) Beceriksiz. (V, 3717)
süñsük	: [süntük] Tembel, uyuşuk, pısırik. (V, 3718)
sürmene	: Yaramaz, kötü. (VI, 4716)
sürsat	: (I) [sürset] Patavatsız. 1. Uyuşuk, aptal, anlayışsız. 2. Bozguncu. 3. Fırsatçı. 4. Sakar. (V-VI, 3724-4716)
sürsüz	: İnsanlık yanı olmayan, duygusuz. (V, 3724)
sürtek	: Saldırgan, sataşmayı huy edinmiş. (VI, 4716)
sürtük*	: (I) [sürtek (I) -1, 2; sürsat (III), sürüt­kü] 2. Arsız, yüz­süz, açgözlü. (V, 3725)
sürük	: Azgın. (V, 3725)
sürüntü*	: (II) [sürütme (I)] Yokluk ve sıkıntı nedeniyle ezilen kimse. Çok gezen kimse. (V-VI, 3726-4716)

sürüttü	: 1. Utanmaz, yüz­süz. 2. Askıntı. (VI, 4716)
sürütme*	: (V) 2. Sevilmeyen düşük yaradılışlı kimse. (V, 3726)
süstük	: Eğitilmemiş (kimse). (VI, 4717)
sütal	: Eğitimsiz, terbiyesiz. (V, 3728)
sütsüz	: 1. Sözüne güvenilmez, değersiz kimse. 2. Soysuz. (V, 3729)
süzek	: (III) Kendini beğenmiş. (V, 3732)
süzmen	: 1. Kendini beğenen. 2. Yiyecek beğenmeyen. (VI, 4718)
şabadan	: Boşboğaz, geveze. (V, 3734)
şabbaz	: 2. Beceriksiz. (V, 3734)
şabşak	: Pisboğaz, obur. (VI, 4719)
şadak*	: (III) [şabşak (II)] Boşboğaz, geveze. (V, 3734)
şaful	: Düşüncesiz. (V, 3735)
şâğda	: Yaramaz, dövüşken. (V, 3735)
şahşuha	: Utanmaz. (V, 3737)
şakırdak*	: (III) [şaklak (I)] Geveze. (V, 3738)
şakşak	: (V) [şakşakı (I)] Geveze. (V, 3739)
şakşakçı	: (I) [şalabos, şalaman, şallakçı, şallō, şallocu] Yüze gülen, dalkavuk. (II) Alkiş tutan. (V, 3740)
şalak*	: (II) [şelek (XII)] 1. Aptal. 2. Huysuz. 3. Arsız. 4. Geveze. 5. Değersiz, olgunlaşmamış kişi. (III) Pisboğaz, obur. (V, 3741)
şalakalli	: 2. Uğursuz. 3. Eğitilmemiş. 4. Ahlaksız. (VI, 4720)
şalangoz*	: Beceriksiz kişi. (V, 3741)
şallah, şallak*	: (II) [şellek (I), şallāk (I), (VI) şallamşop] 1. Eğitilmemiş, terbiyesiz. 2. Aşağılık (kişi). 3. Beceriksiz. (V-VI, 3742-4721)
şallavcı	: Abartıcı, yalancı. (V, 3742)
şamakon*	: Arsız, şımarık. (V, 3743)
şamşalak*	: Şaşkın. (V-VI, 3744-4721)
şanlatan	: 1. Kötü yürekli. 2. Yaygaracı. (VI, 4721)
şapalah, şapalak	: (IV) Ucuz alışveriş yapan. (V) Saygısız. (V, 3745)
şapçı*	: (I) Vurdumduymaz. (V, 3745)
şapdamak	: Dedikoducu. (V, 3745)
şapıldak	: (I) [şapır (I)] 1. Sözü ağzında geveleyen. 2. Geveze. (V, 3745)
şapır	: (II) [şapıldak] Ahmak. Çok konuşan, geveze. (V, 3745)
şaplah uşağı	: Herkesin her fırsatta hıncını aldığı kişi, şamar oğlanı. (VI, 4721)
şapşak	: (IV) [şakşakı (VII), şapkak, şepirdek (I), şepşek (II)] 1. Yüz­süz, geveze. (V, 3748)
şapşal*	: (I) [şapşak (IV) -2, 3; şapşalak (III) -2, şavşalak] 2. Şaşkın, beceriksiz, alık. 4. Geveze. 5. Herşeye karışan. 6. Dalkavuk. (V, 3748-3749)
şapşalak*	: (II) 1. Utanmazca senli benli davranan. 2. Tutarsız konuşan. (III) [şapşup (I), şarpşurp] 1. İvedi ve özensiz iş yapan, tezcanlı. (V, 3749)
şapşup	: (II) Herşeye karışan. (V, 3749)
şaptalak	: Aptalımsı. (V, 3749)
şapulcu	: Yağmacı, çapulcu. (VI, 4722)

şardan	: Geveze. (VI, 4722)
şargada*	: (I) [şalkada (II), şarğada, şarkada (II), şarkadak, şarkata, şergada, şerhata, şerkada, şerkade, şernaz, şargıda, şaraşor, şelege, şerhata] 1. Yaramaz, kavgacı. 2. Hain. Delidolu. 2. Düzensi. (V-VI, 3750-4722)
şarıkkın	: Saygısız, yersiz atılganlık yapan. (V, 3751)
şarmaşaşkın	: Çok şaşırılmış. (V, 3752)
şaş*	: (I) [şaşal, şaşalak (I), şaşgalak, şaşgın, şaşık, şaşırđık, şaşkal (I), şattak] 1. Aptal, sersem. 2. Şaşkın. (V, 3753)
şaşıt	: Söz taşıyan, çaşıt. (V, 3753)
şaşkalak	: Şaşkın. (VI, 4723)
şaşkaloz*	: 1. Kötü huylu. (V, 3753)
şaşkın*	: 1. Tembel. (V, 3753)
şatafçı	: [şatafatçı] 1. Yüze gülücü. 2. Göz boyayan. Dalkavuk. (V-VI, 3754-4723)
şataflı*	: (I) [şatafalı] 1. Gürültülü. 2. İştahlı. 3. Huysuz, yaygaracı. (II) [şatarathı, şatavlu] (V, 3754)
şavak	: (II) 1. Alık alık, sağa sola bakınarak yürüyen kişi. (V, 3755)
şavkar	: Ahlâksız. (V, 3755)
şavşalah	: Dağınık, gösterişsiz, uyuşuk kimse. (VI, 4723)
şavşat	: Deli. (V, 3756)
şaybıl	: Yaramaz, şımarık. (V, 3756)
şayır	: Alık, şaşkın. (V, 3756)
şebek*	: (IV) [şebelek -2, 3, şebeke] 2. Maskara. (V, 3757)
şebili*	: Çabuk çabuk konuşan. Kurnaz. (V-VI, 3757-4724)
şefşeli	: Deli. (V, 3758)
şek	: (II) Uğursuz. (III) Ters, geçimsiz. (V, 3759)
şekerim şey	: Kendisini çok iyi nitelikli biriymiş gibi sanan kimse için söylenir. (V, 3759)
şellal	: Dalkavuk. (V, 3760)
şellobello	: Değersiz kişi. (V, 3761)
şelloğcu	: Düzensi. (VI, 4724)
şembelekçi	: Oyuncu, düzensi, güvenilmez. (V, 3761)
şennaz	: Öfkeli. (V, 3763)
şerbetli	: Kötülüğe bağışıklı. (VI, 4725)
şergil	: [şerğil, şirgil] Askıntı, baş belası. (V, 3765)
şergin	: Üste çıkan, yüzşüz. (V, 3765)
şerine nevérem	: Edepsiz, haksız, yersiz davranışlı. (V, 3765)
şerpeze	: Bakımsız, acınacak, utanılacak durumda. (V, 3765)
şevək	: (II) Çok gülen. (V, 3766)
şevlavcı	: Yüze gülen, dalkavuk. (VI, 4724)
şıdık	: (II) Kötü, zarar verici (kişi). (V, 3767)
şıkalsız*	: 1. Eğitimsiz. (V, 3768)
şıl*	: (II) Aşağılık. (V, 3769)

şılılı	: Utanmaz. (V, 3770)
şiltakçı	: Yaygaracı. (VI, 4726)
şımaruḥ	: Söz dinlemez, şımarık. (VI, 4726)
şınavut	: Açgözlü, her gördüğünü isteyen. (V, 3771)
şıpıldak	: (IV) Her şeye karışan. (V, 3772)
şırah*	: 1. Gösterişli. (VI, 4727)
şıralı	: Sinirli, öfkeli. (VI, 4727)
şırgın	: [şılıkkan] Şımarık. (V, 3774)
şırlıp	: (II) Çılgın. (V, 3775)
şırnaşık*	: (I) Sırnaşık. (V, 3775)
şıvgın	: (III) Şımarık. (V, 3776)
şıvıdı	: Söz taşıyan, arabozan. (V, 3776)
şıfan delisi	: Şımarık, ölçüsüz davranışlar yapan. (VI, 4728)
şıftirik	: Gereksiz konuşan, geveze. Her olaya giren ya da ilgilenen kimse. (V-VI, 3778-4728)
şıhne	: Tembel. (VI, 4728)
şıkırsız*	: [şıkibatsız, şıkilsız, şıkırsüz, şıkletsiz] Sevimsiz. (V, 3779)
şınnek	: [şımımık] Şımarık. (V, 3782)
şıpbidi	: Çok gezen. (V, 3783)
şıpçık	: (II) Boşboğaz. (V, 3783)
şıpdamak	: (I) [şıpdudak -2, şipek (II), şıbirdim, şıppilik, şışşalak] Geveze, kovucu. (V, 3783)
şıppidi	: (II) Aptal. (V, 3785)
şırlek	: (II) [şırlet] 2. Sulu gözlü. (V, 3786)
şırnet	: Şımarık. (VI, 4730)
şırnez	: [şıret, şırgın, şırnet, şırtıl] Kötü, kavgacı (kişi). (V, 3787)
şışgın	: [şışgün, şışkin (I)] Onurlu, kibirli. (V, 3789)
şışkin	: (II) Şımarık. (III) Dargın. (V, 3789)
şıvşikli	: Kuşkulu. (V, 3791)
şolavur	: Abartıcı. (V, 3792)
şomkadem	: Uğursuz. (V, 3792)
şorgöz	: Çapkın, geçici sevgi arkasından koşan. (VI, 4732)
şulum	: Bozguncu. (V, 3795)
şum	: (III) Dargın. (I) 1. Kuşkulu, üzgün. 2. Şaşkın. (V-VI, 3795-4732)
taba*	: (II) Eli sıkı, cimri. (V-VI, 3798-4733)
tablak	: Tembel. (V, 3800)
tahmaz	: (II) Kaba, aptal, beceriksiz (kimse). (V, 3803)
tahnaz*	: 1. Tembel. 2. Çok konuşmayan. (V-VI, 3804-4734)
tahta	: (IV) Aptal, ahmak. (V, 3805)
tahtasız*	: (II) İnancı, imanı az kimse. (VI, 4735)
taktuk	: Beceriksiz, elinden iş gelmeyen. (VI, 4735)
takyonuz	: Sakar, yaramaz (sövgü). (VI, 4737)
talaşman	: Kavgacı. Dövüşken. (V-VI, 3816-4737)
taltamız	: 2. Kaba, zevksiz. (V, 3817)

tamangaz	: 1. Beceriksiz. 2. Söz anlamaz. (V, 3819)
tambara	: Ahmak, uyuşuk, tembel. (VI, 4738)
tamışa	: 1. Alçak, aşağılık (kimse). (V, 3819)
tağayırık	: [tağayırık] 1. Ağzını açıp, gözlerini yukarıya doğru diken kimse, salak. (VI, 4739)
tağırdağ	: Söylenmemesi gereken gizleri yüksek sesle anlatan kimse. (VI, 4739)
tankuş	: Akılsız. (VI, 4739)
tantan	: [tangıdık] Geveze, boşboğaz. (V, 3823)
tanüt*	: Düzençi, kurnaz. (VI, 4739)
tapasız	: Korkak, yüreksiz, dayanıksız (kimse). (V, 3826)
tapsak	: (I) 2. Düşünmeden konuşan, sözünü bilmeyen. (V, 3830)
tapsız*	: [tafsız, tatavatsız, taysız] 1. Özenerek iş yapmayan, savruk, dalgın. 3. Patavatsız. 4. Davranışları kötü, uygunsuz olan (kimse). (V, 3830)
tarhan	: İş yapmayan kimse. (VI, 4742)
tarmıhçı	: Eli sıkı, cimri. (VI, 4742)
tartacı	: Yüksekten atan, abartıcı. (V, 3837)
taslak*	: (II) Övünen. (V-VI, 3839-4743)
taşak koparan	: Karşılıksız, parasız, emeksiz her gördüğü şeyi isteyen. (V, 3841)
taşielinde	: Tez ve yerinde yanıt veren, hazırcevap. (VI, 4743)
taşkalacı*	: Alaycı. (V, 3842)
taşkın	: Azmış, gözü dönmüş. (V, 3842)
tat*	: (I) [tatat, tatavu] 4. Kaba (kimse için). 5. Sıra, saygı gözetmeyen, şaşkın, aptal. 2. Az konuşan. 3. Ters (kimse). 4. Deli. (IV) Deneyimi olmayan kimse. (V-VI, 3843-4743)
tatavacı	: 2. İki yüzlü. (V, 3845)
tatavı	: (III) Beceriksiz. (V, 3845)
tatavıcı	: Baştan savma iş yapan. (V, 3845)
tavatır	: (I) 4. Yaman. (V, 3848)
tavil	: Ahmak, sersem. (V, 3849)
tavtavi	: Aptal, budala. (V, 3851)
tay*	: (VII) [taylağ, taylak (II), taysak, toylak] Toy. (V, 3852)
taya*	: (IV) Asalak, sığıntı. (V, 3853)
taysal	: [taral] Tembel. (V, 3855)
taytak*	: (I) Geveze, çok konuşan. (I) Çok gezen kimse. (II) İşi yapıp yapamayacağını düşünmeden kendini öne atan kimse. (V-VI, 3855-4747)
taytı*	: Birinin arkasına takılan kimse ya da takıntı. (VI, 4747)
teci	: Ne olduğu bilinmeyen (kimse). (V, 3859)
tecimillet	: Eğitilmemiş, ahlaksız. (V, 3859)
tedirkin	: Sıkıntılı, tedirgin. (V, 3859)
tek damar*	: (II) Korkak. (V, 3864)
tekemen	: Hırçın, huysuz. (VI, 4749)
tekeş	: (II) Boğuşkan, kavgacı. (V, 3866)
tekinsiz	: Uğursuz. (VI, 4749)

telbis*	: (I) [telbiz (I)] 1. Huysuz, eğitim görmemiş, düzensiz. 2. Titiz. Düzensiz, güvenilir, kurnaz (kimse). (V-VI, 3870-4750)
telefgin	: Savurgan. (VI, 4750)
telimsinir	: Kibirli. (V, 3873)
telli	: (I) [teltük (II) -1] Alınan, çabuk küsen. (V, 3874)
teltik*	: (IV) [teltek (I), teltel (I), teltuk, teltük] (VI) 1. Kılı kırk yaran, titiz. 2. Eli işe yatmayan, beceriksiz. 3. Ters. (V-VI, 3875-4751)
teltük*	: (II) 2. Sık sık kaza yapan, dikkatsiz, sakar. (V, 3875)
tembelek	: Az tembel, tembelce. (VI, 4751)
tengir	: Cimri. (V, 3881)
tenten	: (I) Geveze. (II) Asalak. (V, 3882)
tepegöz*	: (II) [tepgöz] 1. Önüne bakmadan sağa sola çarparak yürüyen sakar (kimse). 3. Herkese çatan, kavgacı. 3. Göz önünde olan olayları bilmeyen, ilgisiz, umursamaz. (V-VI, 3884-4754)
teper*	: 3. Sakar, uğursuz, sataşkan (kimse). (V, 3885)
tepire	: Akılsız. (V, 3886)
teşelek	: Sataşkan, saldırgan. (V, 3889)
terekeme	: (I) [terelelli] 1. Dalgın, düşünceli. 2. Aptal. (II) Kendi kendine yetişen, büyüyen. (V, 3892)
teres*	: 1. Ters, sinirli kimse. (VI, 4755)
terkialat	: 1. Terbiyesiz. 2. Beceriksiz, uyuşuk. (V, 3894)
termaş*	: (II) Dengesiz, düzensiz davranışları olan (insan). (V, 3895)
terpiz	: (II) Oyunda hile yapan. (V, 3896)
tesdibesiz	: [testebesiz, testepesiz] Sürekli ufak tefek kazalar yapan, dikkatsiz. Düşüncesiz, özensiz iş yapan. (V-VI, 3898-4756)
testibetsiz	: Kırıp döken, özensiz iş yapan. (VI, 4757)
teşir*	: Utanmaz. (V-VI, 3900-4757)
teşireş	: Kötü. (V, 3900)
teteme	: Dikkatsiz, beceriksiz. (V, 3900)
tetirgin	: Şaşkın, başıboş. (V, 3902)
tetiri azgın	: Soysuz, kötü insan. (VI, 4757)
tetürgün	: Ürkek. (V, 3902)
tevekkel	: Deli gibi, kaçık. (V, 3904)
tevge*	: (I) [tevgi] 1. Terbiyesiz. 3. Şaşkın, düşüncesiz. (V, 3904)
tevik	: (II) Sersem. (V, 3904)
tevke*	: 1. Ters. 2. Yabansı, tuhaf. 3. Tembel. (V, 3905)
tevtana	: [tevtâne] Huysuz, edepsiz. Hırçın. (V-VI, 3905-4758)
tevezür	: [tevezür] Düzensiz, kurnaz. (VI, 4758)
teyreki	: Keyif verici maddelere karşı alışkanlığı olan, tiryaki. (V, 3906)
tezce	: (III) [tezcek (II)] 1. İvecen. 2. Alınan. (V, 3907)
tezinti	: Başıboş, yüzüstü. (V, 3909)
tezmicaz	: Sinsi, kötü yürekli. (VI, 4759)
tézük	: İvecen, tez canlı, sabırsız. (V, 3909,)
tığlı*	: (I) Çabuk kızan, ters (kimse). (V, 3910)

tıkansak	: Utangaç, sıkılğan. (V, 3911)
tıkgöz*	: 3. Kuruntulu. (V, 3912)
tıkı	: (I) Vurdumduymaz. (V-VI, 3912-4760)
tıkırdaklı	: Geveze. (V, 3912)
tıknaz*	: (II) Titiz, güç beğenen. (VI, 4760)
tıknefes	: Sinirli. (V, 3914)
tıktıkı	: [tıktıkıcı] 1. Cimri. 2. İkircimli, kararsız. 3. Hain. (V, 3914)
tılar	: (II) Obur. (V, 3914)
tımbasak	: Az konuşan, sessiz. (V, 3915)
tımbılı	: Alingan, çabuk küsen. (V, 3915)
tımsık	: Çekingen, utangaç. (V, 3916)
tımsırık	: 1. Güç beğenen, titiz. 2. Pısrık. (V, 3916)
tingir	: (V) Akılsız. (V, 3917)
tingoz	: [tingafa, tıngay, tınkafa, tınkoz, tıngafa, tıngaz, tıngoz -1, tınkafa, tınkoz -1] Çabuk öfkelenen, sinirli. (V, 3918)
tınmasak	: El altından kötü işler yapan, dalavereci. (V, 3918)
tınnık	: (I) [tınnık (II)] Çabuk darılan, alingan. (V, 3918)
tırakkalı	: [tırakalı] 1. Çalımlı, edalı, kibirli. 2. Öfkeli, huysuz. (V, 3920)
travacı	: İsteğini kabul ettirmek için karşısındakine dil döken, sevimli görünmeye çalışan. (V, 3920)
tırık*	: (VI) Gereken ilgiyi göstermeyen, savsak. (V, 3921)
tırıklı*	: (I) [tırcan, tırgın, tırık (I) -1, tıril (I)] 2. Sinirli, titiz, alingan, kavgacı. 4. Sözünde durmayan. (V, 3921)
tırl	: Dargın, küskün. (VI, 4762)
tırka	: (II) [tırlak (III) -2] Titiz, her şeye çabuk kızan, sinirli. (V, 3923)
tırmanda	: Başkasının sırtından geçinen, asalak. (V, 3925)
tırs	: Sinirli, titiz. (V, 3926)
tırtar	: Ahmak. (V, 3926)
tırtlak	: Söz dinlemeyen, başına buyruk. (V, 3927)
tıs	: (II) Dargın, küskün. (V, 3927)
tısburun	: Alingan, çabuk küsen. (V, 3927)
tısnık	: (II) İnsanlardan kaçan, çekingen, ürkek. (V, 3928)
tıtı	: Beceriksiz. (V, 3929)
tıyrak	: (I) [tırlak (III) -1] Korkak. (V, 3930)
tızıkçı	: İki kişinin arasını açan, kavga etmelerine neden olan kimse. (V, 3930)
tifli	: Huysuz, hırçın. (V, 3930)
tiftâni	: Alingan. (VI, 4763)
tiğildek	: Yerinde duramayan, hareketli. (V, 3931)
tilbi*	: [tifni] 1. Kurnaz. (V, 3932)
tiltak*	: [tıltık, tilik (III), tiltek] 1. Şımarık. (V, 3934)
tımsirikli	: Yemek beğenmeyen, titiz. (V, 3935)
tımtimi	: Cimri. (V, 3935)
tingir	: (II) Öfkeli, sinirli. (V, 3937)

tingoz*	: [tingaz, tingöz, tinyaz, tngo, tingafa, tinkoz] 2. Alınan, titiz, huysuz. (V-VI, 3937-4765)
tinko	: Alınan, çabuk darılan. (V, 3937)
tinkoz	: 2. Adi, değersiz (kimse). 3. Sabırsız. 4. Beceriksiz. (V, 3937)
tinpir	: Şaşkın, uyuşuk. (V, 3937)
tiñsiz*	: (I) [tensiz] Huysuz, eğitilmemiş. (II) Aptal, anlayışsız. (V-VI, 3937-4765)
tintin*	: (IV) Gereksiz işler yapan (kimse). (V, 3938)
tinton*	: (III) 1. Kendini beğenmiş, sorumsuz kimse. 2. İşe yaramaz kimse. (V-VI, 3938-4765)
tiraki	: Tiryaki. (V, 3939)
tirelli	: [tiril] Kendisini varlıklı gösteren. (VI, 4765)
tirengiz*	: 2. Huysuz, sinirli. (V, 3939)
tirit*	: Her şeye burnunu sokan (kimse). (III) Ölçüsüz yersiz davranışlar yapan. (V-VI, 3940-4766)
titirek*	: (I) [tirildek, titirik, titreyik, titrok] 1. Beceriksiz, dikkatsiz. (V, 3943)
tiyeki	: Düşkün, alışmış, tiryaki. (V, 3944)
todan*	: Uyuşuk, uyuntu. (V, 3945)
tohna	: Kıskanç, birini çekemeyen. (VI, 4767)
tok	: (VIII) Kibirli, burnu büyük. (V, 3948)
tokur*	: (III) 3. Kaba ve durgun (kimse). (V-VI, 3952-4768)
tolaman	: (I) Düşünmeden, akli ermeden konuşan (kimse). (V, 3954)
toloz	: (I) 2. Utanmaz. (V, 3955)
tonga	: (III) Akılsız. (V, 3961)
tongur*	: (I) 1. Zor anlayan, kalın kafalı. (V, 3961)
tonu	: Aptal, sersem. (V, 3962)
topa	: (II) 1. Beceriksiz. 2. Kötü (kimse). (V, 3963)
tor*	: (I) [torlak (I) -1, toraşan] 1. Toy, işe alışkın olmayan (insan). 2. Ürkek, çekingen, durgun, utangaç. 3. Soğukkanlı. 4. Ters (kimse). 5. Aptal. 6. Kendini beğenmiş, kibirli. (V, 3968-3969)
toramani	: Azgın (kimse). (V, 3970)
toraş	: Çok yiyen, obur. (V, 3970)
toros	: (I) Kaba. (V, 3971)
toruk	: (III) Dikkafalı. (V, 3972)
torvakeş	: Pisboğaz. (V, 3972)
tosmuk	: Darılan, küsen. (VI, 4772)
toso*	: 2. Aptal. 3. Açgözlü. (V, 3975)
totaba	: (II) [tatavacı -1] 1. Yüze gülen, dalkavuk. 2. Beceriksiz. (V, 3976)
toylak*	: Toy. (VI, 4773)
toyuk	: (II) Sersem, aptal. (V, 3978)
töğümen	: Akli ermeyen, toy. (V, 3980)
tök	: (IV) 1. Hatır gönül dinlemeden konuşan, tok sözlü, kaba (kimse). 2. Ters, saygısız (kimse). (V, 3980)

töklü	: Görgüsüz, kaba. (VI, 4774)
tömbüldek	: Taşkın davranan kimse. (VI, 4774)
tömtömmü	: Birisini izleyen, arkasından giden (kimse). (V, 3983)
töngge*	: (II) İnat. (V, 3984)
töngemen*	: (I) [töngeme, töngümen -2] 1. Bencil, şımarık. 2. Toplumsal yaşamdan hoşlanmayan, yalnızlığı seven. (V, 3984)
tönteris	: [tönteris] Ters, aksi (kimse). (V, 3985)
töredi	: Asalak. (V, 3985)
törsengi	: Ters, inatçı. (V, 3986)
tös bilmez	: Yasağa önem vermeyen, aldırış etmeyen, dinlemeyen. (V, 3986)
töskel	: [tösgel] 1. Dikkatsiz, beceriksiz. 2. Patavatsız. 4. Alıngan, kavgacı. (V, 3986)
töslek	: (II) Okuma yazması olmayan, bilgisiz. (V, 3986)
töstös	: Sinsi, kötü. (V, 3987)
töyfe	: [töyge] Ters, yaramaz, söz dinlemez. (V, 3987)
tufacı	: Kelepirci. (VI, 3988)
tuğlu	: Şımarık. (V, 3988)
tula	: (VI) Tembel. 2. Yüzsüz, utanmaz, çekinmeyen. (V-VI, 3989-4775)
tulumbacı	: (I) Topluluk törelerine aykırı davranışlarda bulunan, terbiyesiz. (V, 3991)
tumbak	: (II) 1. Ağırılığı olmayan, davranışlarında hafif (kimse). 2. Şımarık, güvenilmez. (V, 3993)
tuna dilkisi	: Çok kurnaz (kimse). (V, 3994)
tuncuk*	: Azgın. (V-VI, 3994-4776)
turudu	: Sıkıntı ve yokluk görmemiş kimse, nazlı. (VI, 4777)
tutak	: (III) Cimri. (V, 4000)
tutamaksız	: Eli işe yatkın olmayan, beceriksiz. (V, 4001)
tutuk	: (I) Utangaç. (V, 4003)
tutuz	: Bir şeyi ya da işi tekeline alan, başkasını işten alıkoyan, oyalayan. (V, 4004)
tuyan*	: (III) Büyüklük taslayan, kibirli. (V, 4004)
tuygun*	: 2. Çılgın, şımarık. (V, 4004)
tuytu	: [tuyuk] Uyuşuk, tembel. (V, 4004)
tuyuk	: Saf, bön, aptal. (VI, 4778)
tuyumcu	: Gelişigüzel konuşan, düşünmeden söyleyen. (V, 4005)
tüle*	: (I) [tölek (I), tüle] 1. Düzensiz. 3. Alıngan, kuşkulu. 4. Korkak. 1. Dönek. (V-VI, 4008-4009-4779)
tülüdü	: [tülüngü] Düzensiz, vurguncu, kötü özellikleri olan kimse. (VI, 4779)
tülümen	: (II) Kaba saba (kimse). (V, 4011)
tüm	: (II) Saf, bön. (V, 4012)
türefi	: Utangaç. (V, 4015)
türene	: (II) Davranışları hoş karşılanmayan, beğenilmeyen (kimse). (V, 4015)
türeneksiz	: Düzensiz. (VI, 4780)
türmüntü	: Beceriksiz, aptal. (V, 4016)

türüdü*	: [türedi] 1. Başkasının sırtından geçinen. 2. Sonradan görmüş. 3. Saygısız. 4. Soyu sopu belli olmayan. (V, 4016)
tüygabası	: Kendini yürekli ya da varlıklı göstermeye çalışan kimse. (V, 4019)
tüyüşücü	: Dövüşken. (V, 4020)
ubur	: (I) Obur. (VI, 4021)
ubuz	: (II) Korkak. (VI, 4021)
ucu	: Yankesici, usta hırsız. (VI, 4022)
ucufsuz	: Uğursuz. (VI, 4022)
uçak*	: (III) uçarı. (VI, 4022)
uçgun	: (II) [uçkun (VII) -3, 4] 1. Gelgit akıllı. 2. Bunak. (VI, 4023)
uçkun*	: (VII) 1. Uçarı. 3. Düşüncesiz. (VI, 4023-4783)
uçuhlu	: Korkak. (VI, 4783)
uçurgan	: (II) Hırsız. (VI, 4783)
uçurumlu	: Kuruntulu, küçük olayları korkuyla büyüten. (VI, 4025)
udlek	: Korkak. (VI, 4026)
udlu	: Utangaç, sıkılgan, çekingen. (VI, 4783)
udmi	: Beceriksiz. (VI, 4783)
uğru	: (II) Hırsız. (VI, 4785)
uğumsuz*	: (I) Düzensizlik, azla yetinmeme, açgözlülük gibi kötü huyları olan. (VI, 4031)
uğuz*	: [uğuzana] 4. Başboş, serseri. (VI, 4033-4785)
ulgut	: Allahlık, kendinden geçmiş. (VI, 4036)
ultasız	: 1. Kaba görünüşlü. 2. Terbiyesiz. (VI, 4036)
uluk*	: (I) 1. Miskin, tembel. (III) 1. Aptal. 3. Uyuşuk, ağırcaanlı. (VI, 4036-4037-4786)
uluz	: 2. Yaramaz, zararlı, yoldan çıkmış insan. (VI, 4037)
umarsız	: Çaresiz. (VI, 4038)
umaysız	: 1. Avanak, beceriksiz. 2. Düşüncesiz, saygısız. Ahmak, bön, işe yaramaz kimse. (VI, 4038-4787)
ummadık	: Yaptığı iş ve davranış kendisinden beklenmeyen (kişi için). (VI, 4039)
umsalak	: (I) Umutsuz (kişi için). (VI, 4040)
umsuk	: Umutsuz, üzgün, ürkek. (VI, 4040)
umsunuk	: Canı isteyip yiyemiyen kimse. (VI, 4787)
umucu	: Bir şey isteyen, bekleyen, uman (özellikle bahşiş için). (VI, 4040)
umursuz	: Kaygısız. (VI, 4040)
umut gapısı	: Umut bağlanan kişi. (VI, 4041)
unmadık	: Dertli. (VI, 4041)
ursuz	: Tembel. (VI, 4043)
usangan	: Çabuk usanan. (VI, 4044)
usangın	: Bıkkın, bezgin. (VI, 4044)
usmuk	: Utangaç. (VI, 4789)
usta	: Düzenli, alıcı. (VI, 4045)
ustun	: (II) Kaba, kalın kafalı insan. (VI, 4046)
uşak devşek*	: 2. Küçümsenen kişiler. (VI, 4790)

uşum	: Aptal, akılsız. (VI, 4790)
utancak	: [udlu, utangan, utağan, utangeç, utansak, utlu -1, uyalçak, uyalğan, uyalūvçu, utancah, utansak, utansek] Utangaç, sıkılğan. (VI, 4047-4048-4790)
uvanak	: Budala. (VI, 4790)
uyalmaz	: Utanmaz. (VI, 4049)
uyar akıllı	: [uydum akıllı] Başkasının sözüne giden, aklını kullanmayan. (VI, 4049)
uydum	: Uyuşuk, şaşkın. (VI, 4050)
uydurmaç	: 1. Uydurmacı. (VI, 4050)
uydurukçu	: Yalancı, yalan söylemeye alışan. (VI, 4051)
uygal	: (II) Alingan, dövüşken. (VI, 4051)
uykucu	: Uyumayı seven, çok uyuyan (kimse). (VI, 4051)
uymaca ahıl	: [uyut ahıl] Başkalarının sözüyle etkilenip sataşan, kavga çıkaran kimse. (VI, 4791)
uysak	: Başkalarının sözüyle davranan kimse. (VI, 4791)
uysal*	: (I) Geçimsiz, kavga çıkaran, takılan. (II) [uysak, uysel] Aptal, bön, başkasının sözüyle davranan. (VI, 4053)
uyuntu	: (I) [uynuk (II), uyuntulu] Kişiliksiz, onun bunun ardına takılan, serseri, tembel, uyuşuk (insan için). 2. İstenmeyen, çağrısız gelen konuk. 4. Beceriksiz. (VI, 4053)
uyuryılan	: Sinsi. (VI, 4053)
uyvaşık	: Uyuşuk, ağır davranışlı. (VI, 4054)
uz yılan	: Sinsi kişi. (VI, 4056)
uz*	: (I) 3. Bön, saf. (II) Becerikli, akıllı, anlayışlı. (III) [uzcu] Sinsi, kurnaz. (VI, 4054)
uzdudu	: Şaşkın. (VI, 4792)
uzlama	: (II) Ahmak. (VI, 4050)
ücümük	: Beceriksiz. (VI, 4057)
ügi	: (I) 1. Sersem. 2. Korkak. (VI, 4061)
üğrumbüz	: [ügez] Sinsi. (VI, 4061)
ülkeyen	: Ürkek, korkak. (VI, 4795)
üllüpcü	: Hokkabaz, dolandırıcı. (VI, 4065)
ülübüsük	: Sersem, tembel, beceriksiz. (VI, 4066)
ülüngür*	: Beceriksiz ve pis (kimse için). (VI, 4795)
ünâ	: [üneği] Aksi, söz dinlemez. (VI, 4067)
ünüklü	: Obur. (VI, 4069)
ürkegen	: [ürkeğan] Ürkek. (VI, 4071)
ürkürük	: Ürkek (insan için). (VI, 4071)
ürümbez	: Kurnaz. (VI, 4073)
ürümbüz	: (II) Arabozucu, dedikoducu. (VI, 4073)
üse	: [üsece] Bön. Saf. (VI, 4075-4797)
üssüz	: Yüzsüz. (VI, 4798)
üşem	: [üşümen] Tembel. (VI, 4799)

üşencek	: [üşenci, üşengar, üşengeç, üşengen] Tembel. (VI, 4079)
üşük	: (I) Uyuşuk, budala. (VI, 4080-4799)
ütek	: (II) Korkak, ürkek. [üteği] Sıcağı seven. (VI, 4080-4799)
ütgün	: Kendini beğenmiş. (VI, 4799)
ütücü	: (II) Dolandırıcı, aldatıcı. (VI, 4082)
ütüle	: Ele avuca sığmaz, tetik, titiz. (VI, 4082)
üvez*	: (III) 1. Beceriksiz. (VI, 4085-4800)
üvre	: Geveze. (VI, 4085)
üyünük	: Durgun, suskun, sessiz. (VI, 4086-4800)
üznük*	: (I) 1. Üzgün. 2. Üzüntü veren kimse. (VI, 4087-4801)
üzsüz	: (II) Yüzsüz, utanmaz. (VI, 4801)
vahrat	: Çok yiyen, obur. (VI, 4803)
vardabaş	: Düzensiz, ilgisiz, dikkatsiz. (VI, 4093)
varvaracı	: Abartıcı, gürültücü. (VI, 4094)
varyemez	: Varlıklı olduğu halde, harcamayı sevmeyen eli sıkı. (VI, 4094)
vattiri	: Yeğni huylu, gürültücü (kişi). (VI, 4095)
vazalak, vazalaş	: (I) 1. Geveze, sözünü bilmez. 2. Aptal, serseri. Yersiz, gereksiz, kaba konuşan, densiz. (VI, 4095-4804)
veldik	: Çok konuşan, çok gülen. (VI, 4096)
velveleci	: [felfeleci] Gürültücü. (VI, 4805)
verev	: (II) Düşünmeden konuşan. (VI, 4098)
verimli	: (II) Büyüğe karşı gelen. (VI, 4098)
verone	: Yarım akıllı. (VI, 4099)
vetsiz	: [vessüz, vetsüz] 1. Yersiz konuşan, patavatsız. 2. Yaramaz, geveze. 3. Çok uyuşuk (kişi). (VI, 4099)
vezlemük*	: Miskin. (VI, 4100)
vidı vidı	: (II) [var var, vırrék, vır vır, vici vici, vic vic, vid vidi] Geveze, dedikoducu. (VI, 4806)
vidı vidı	: [vid vid -1, 2; vık vık (I) -1, vırı vırı, vırtlak, vır vır (I) -1, 2; vırvırcı, vırvırı, vıt vıt, vid vid, vıt vıt (III)] 3. Geveze, dedikoducu. (VI, 4101)
vıllık	: Alaycı. (VI, 4807)
vırık	: (II) Dönek, iş bozan. Şımarık, yaramaz (kimse). (VI, 4103-4807)
vırrık*	: (V) 1. Olur olmaz şeylere öfkelenen, yeğni akıllı. 2. Alınan. (VI, 4103)
vıttıravızlık	: Kişiliksiz, değersiz, yeğni kişi. (VI, 4104)
vızıklı	: Zevzek. (VI, 4104)
vızırdayık	: (II) Sızıltılı, ince, tedirgin edici bir sesle, sürekli ağlayan. (VI, 4105)
vızık*	: (IV) Kötü. (VI, 4106)
virtli	: 1. Titiz. 2. Kuşkucu. (VI, 4108)
vur	: Sersem, aptal. (VI, 4110)
yabalı	: (II) Tutumsuz. (VI, 4113)
yaban ağası*	: Beceriksiz. (VI, 4114)
yaban*	: (II) 3. Kaba, yabanıl. (VI, 4113)

yabanı	: Yabanıl. (VI, 4114)
yabankazı	: [yabangazı] 2. Aptal. (VI, 4114)
yablak	: [yablım] Korkak. (VI, 4115)
yaddaş	: Unutkan. (VI, 4116)
yagaz	: Aksi, geçimsiz, huysuz. (VI, 4809)
yagısak	: Budala. (VI, 4809)
yağa	: Boş gezen. (VI, 4117)
yağaz	: Ters, inatçı. (VI, 4810)
yağcı	: Dalkavuk. (VI, 4118)
yağırılı*	: (I) Suçlu. (VI, 4122)
yağışak	: 2. Budala. (VI, 4122)
yağlı guyrık	: Kendisinden kolay kazanç, çıkar sağlanan kimse. (VI, 4124)
yağlı kara*	: (II) [yağlı gara] 2. Suç atan. 3. Sırnaşık. (VI, 4124)
yağrık	: (II) Çok dayak yiyen. (VI, 4126)
yağşah*	: [yağşak, yahşak, yakşak] 1. Çok söyleyen, geveze. (VI, 4127)
yal dostu	: Yiyip içme karşılığında dostluk gösteren kişi. (VI, 4145)
yalabık*	: (III) [yalabuk (VI)] 1. İki yüzlü, yüze gülücü, kaypak. (VI, 4134)
yalacan	: (I) 3. Şımarık. (II) [yalaka -3, yalakçı, yalamaşçı] Çıkarıcı. (VI, 4135-4181)
yalah, yalak*	: (II) [yalacan (I) -1, 2; yalaçan (I) -1, yalagoz (I) -2, yalağız -2, yalaka -1, 2, 3, 4, 5, 6, 7; yalakçı -1, 2, 3; yalaktar, yalamakçı -1, 2; yalamaşçı, yalamık (IV) -1, 2; yalamsuk -1, 2; yalamuk (IX), yalamukcu, yalamukçu -1, 2, 3; yalaviç (I) -1, 2; yalaviş (I), yalavuç (II) -1, 2; yalavuş (I), yalavuç (II) -1, 2; yalavuş -1, yalcı, yaldakçı, yalican] 1. Geveze, boşboğaz, söz taşıyarak arabozan. 2. Sırnaşık, eğitimsiz. 3. Dalkavuk. 4. Açgözlü, bedavacı, asalak, arsız. 5. Dönek. 6. Aşağılık, onursuz. 7. İki yüzlü. 8. Her işe burnunu sokan. (VI, 4137-4138)
yalaka	: Çok gezen. (VI, 4812)
yalama	: (VI) Sözünde durmayan, iki yüzlü. (VI, 4139)
yalamaç	: (I) Kendi işini bırakıp küçük çıkarlar uğruna el işiyle uğraşan. (VI, 4139)
yalamıkçı	: Dalkavuk. (VI, 4140)
yalamukçu	: Gördüğünden isteyen, yüz­süz. (VI, 4812)
yalan	: Yalancı. (VI, 4140)
yalançı pehlivan	: Yapmadığı, yapamayacağı şeyleri, yapmış ya da yapabilirmiş gibi anlatan kimse, palavracı. (VI, 4141)
yalançı	: Yalancı. (VI, 4141)
yalançırak	: Arada bir yalan söyleyen. (VI, 4141)
yalboğan	: [yalbuğan] Obur, aç gözlü. (VI, 4144)
yaldakçı	: Aldatıcı. (VI, 4813)
yaldır*	: (II) Patavatsız. (VI, 4145)
yalhayır	: Arsız. 1. Utanmaz. 2. Uğursuz. (VI, 4145-4813)
yalık	: 3. Yüz­süz, utanmaz. (VI, 4146)

yalımı aşşığı	: Onursuz, aşağılık, değersiz. (VI, 4147)
yalımsak	: (I) Obur. (II) Başboş kişi. (VI, 4147)
yalkaç	: Söz taşıyan, ara bozan. (VI, 4149)
yalkı*	: (II) [yalk (II)] 2. Eli, yanı boş giden. (VI, 4149)
yallı	: (II) Obur, çok yiyen. (VI, 4813)
yalloş	: 2. Pisboğaz. (VI, 4150)
yalloz*	: [yallas, yallaz -1, 2; yallos, yalloş -1, 3; yallus, yalluş, yalyos, yalyoş] 1. Yersiz yurtsuz serseri. 3. İki yüzlü, dalkavuk. 4. Kaba saba. (VI, 4150)
yalpacı	: Kararsız, kaypak, sözüne güvenilmez kişi. (VI, 4150)
yalpak*	: (V) 1. Dalkavuk, yüze gülücü, yalancı. 2. Dönek. (VI, 4151)
yaltahçı	: 1. İyiliğine davranan. 2. Yalancı, dolandırıcı. (VI, 4152)
yaltak*	: (I) [yaltakçı] 1. Dalkavuk. (VI, 4152)
yalyağısı	: Beceriksiz. (VI, 4152)
yamaş	: (IV) [yamak] Başkasının sırtından geçinen. (VI, 4154)
yamalıklı	: 2. Miskin, çapaçul, derbeder. (VI, 4155)
yaman*	: (I) Kötü. (II) Kurnaz. (VI, 4155-4814)
yamışgan	: Dalkavuk. (VI, 4157)
yampir	: (I) Aksi, inatçı. (VI, 4158)
yampiri*	: [yamfiri, yamperi -1, 2; yampir, yampırı, yampir (II), yampirik, yampiş, yamrı, yanfiri -1, 2; yanpırı, yanpıri, yanpi, yanpir (I) -1, yanpıri (I) -1, 2, 3; yanpuri, yanpuru, yempür] 3. Dürüst davranmayan kişi. (VI, 4158-4159)
yamsılak	: [yamsalak] Aşırı uysal, boyun eğen. (VI, 4159)
yamşak	: (III) Uyuşuk, miskin. (VI, 4160)
yamşalak	: Sünepe. (VI, 4160)
yamşırık	: Saçma sapan konuşan. (VI, 4160)
yanaş*	: [yañaş] 2. Aksi, huysuz (kimse). (VI, 4162)
yanaz*	: [yañaz, yagaz, yağas, yağaz, yağız (III), yañaza, yañız (II)] 1. Ters, huysuz, inatçı. 2. Şımarık. 3. Geveze. (VI, 4163)
yancı	: (IV) Huysuz, ahlaksız. (VI, 4164)
yanduz	: Düzençi. (VI, 4165)
yangabaz*	: (II) [yangıboz, yankabaz, yankabız -1, yankabuz (I), yankasar] Kötü, kaba, aksi. (VI, 4166)
yangaz	: (I) 4. Dertli. (VI, 4166)
yangın*	: (I) [yangılı (I) -1, 2, 3, 4; yangunlu (I), yanık (I)] 3. Acılı, dertli, yaşlı. (VI, 4167)
yangınlı	: Büyük bir kaza yüzünden üzüntülü, yaşlı. (VI, 4168)
yanı yönü bellisiz	: Kallesiz, güvenilmez. (VI, 4171)
yanıkara	: (II) Beceriksiz. (III) 1. Suçlu. (VII) Lekelenmiş kişi. (VI, 4170)
yanıkırık*	: (II) Geveze. (VI, 4170)
yañış	: (III) 2. Aksi, ters kişi. (VI, 4171)
yanışak	: [yañışak] (I) Geveze. (VI, 4171)

yankabız	: 2. Haylaz. 4. Tembel. 2. Söz ve davranışlarında dengesiz. 3. Ters, hırçın. 4. Düzensi. (VI, 4171-4815)
yankaz*	: (I) [yangaz (I) -1, 3; yankabız -3, yankabız, yankeş (IV)] 1. Düzensi. (VI, 4172)
yanlış	: [yağmış (II), yâmiş (III)] Şeytan gibi. (VI, 4173)
yañni	: Patavatsız, atak. (VI, 4174)
yanpiri	: İnatçı. (VI, 4174)
yansı	: (I) 2. Aksi, ters (kimse için). (VI, 4174)
yañşah*	: [yanşak, yağışak -1, yanrağı (I), yansak, yâşak -1] 1. Geveze, densiz, yersiz konuşan. 3. Yılışık, çok gülen. (VI, 4175-4176)
yantal	: 1. Yalancı, düzensi. (VI, 4176)
yantalak	: 1. Kavgacı, gürültücü. 2. Zarar verici. (VI, 4176)
yantiri*	: (V) Aksi, kalabalıktan kaçan, içe kapanık. (VI) Utanmaz. (VI, 4177)
yap yap*	: (I) 2. Tembel, yavaş davranan. (VI, 4182)
yapbasan*	: Gelişigüzel davranışlı. (VI, 4178)
yapça	: (II) Söz taşıyan, arabozan. (VI, 4178)
yapıntı	: Dedikoducu, ortalık karıştıran. (VI, 4180)
yapışak	: [yapışakot, yapışık -1, yapışkan -7, yapşak -1, 2] 4. Arsız, sırnaşık kişi. Utanmaz. (VI, 4180-4816)
yapışık	: 2. Uyuşuk, tembel. Yapışkan, sırnaşık. (VI, 4180-4816)
yapışkan	: (II) Uyuşuk, tembel. (VI, 4180)
yaplak	: (I) Ödle, korkak. (VI, 4180)
yapmaıklı	: Yapmacık davranışlı. (VI, 4181)
yaraş	: 1. Dalkavuk. 2. Parasız ya da ücretle şunun bunun işini gören. (VI, 4183)
yardak	: [yardakçı] 1. Dalkavuk. (VI, 4183)
yarıntı	: (II) Utanmaz. (VI, 4188)
yarşak	: Şımarık. (VI, 4192)
yasdı	: (II) Yastı. (VI, 4194)
yassar	: Pis, uyuşuk. (VI, 4197)
yaş*	: (III) Güvenilmez. (VI, 4198)
yâşak	: 2. Alaycı, taklitçi. (VI, 4198)
yaşıkara	: Karayazılı. (VI, 4199)
yaşmaklı şeytan	: Düzensi, hileci. (VI, 4200)
yat yat	: Çekingen, toy. (VI, 4204)
yatağan*	: (I) [yatak (V), yatalak (II) -1] 1. Çok yatan, çok uyuyan, tembel. (VI, 4200)
yatak*	: (II) Dolandırıcı. (VI, 4201)
yatakçıl	: Cinsel ilişkiye düşkün. (VI, 4201)
yatlı	: Kötü, aşağılık (kişi). (VI, 4204)
yatyaramaz	: Zararlı, yabancı kişi. (VI, 4204)
yava*	: (I) 2. Geveze. (VI, 4205)
yavan*	: (III) 2. Tembel, beceriksiz, gevşek (kişi). (VI, 4205)
yavanı	: Yabanıl. Görgüsüz, iyi eğitilmemiş kimse. (VI, 4205-4818)

yavaşak	: (III) Tembel. (VI, 4206)
yavaşık	: Ağır kanlı. (VI, 4818)
yave	: Patavatsız. (VI, 4206)
yavı	: (I) [yavu (I) -3] Akılsız, sersem. (VI, 4206)
yavi	: (I) Şımarık. (VI, 4207)
yavlak	: (II) Uğursuz. (VI, 4207)
yavsak	: (I) Pis, tembel, arsız (kişi). (VI, 4208)
yavşak*	: [yavşak] (III) Yılışık, yapışkan, geveze. (VI, 4208-4209)
yavu*	: (I) 1. Yabanıl, insana sokulmayan (insan). 2. Tembel, ağır davranışlı. (II) 2. Anlamsız konuşan, geveze. (VI, 4209)
yavuz*	: [yavıa -1, 2; yavız] 5. Sert, yabanıl. (VI, 4210)
yaya	: (II) Akıllı kıt. (VI, 4210)
yayavan	: (IV) Sersem. (VI, 4217)
yaygan	: (II) Dedikoducu, söz taşıyan. (VI, 4211)
yaygaz	: Söylenti çıkaran, yayan. (VI, 4211)
yaylı	: (I) Sözünde durmayan. (VI, 4214)
yaylu	: Utanmaz, kendini beğenmiş. (VI, 4215)
yaymaşak	: Yılışık, sırtkan. (VI, 4216)
yayvan	: (IV) Sersem. (VI, 4217)
yayvanağız	: [yayvan ağızlı] Boşboğaz, gereksiz konuşan. (VI, 4217)
yazgılı	: Karayazgılı. (VI, 4218)
yedeyhçilik	: Çıkarı için onun bunun arkasında dolaşan kimse. (VI, 4819)
yégilgen	: Şımarık, sevimsiz. (VI, 4225)
yegin	: (II) Titiz. (VI, 4225-4820)
yeğe	: 1. Azgın, kötü, zararlı (insan). (VI, 4225)
yeğin akıllı	: Akıllı az, hafif davranışlı. (VI, 4226)
yeğin*	: (I) [yağın (III), yegin (I), yeyin (I) -1, 2] 8. Acımasız. (VI, 4225-4226)
yeğitturu	: Kızgın, öfkeli. (VI, 4227)
yeğre	: Çekingen, soğuk yaradılışlı. (VI, 4229)
yehdi, yéhdi*	: 1. Terbiyesiz. (VI, 4230)
yel değirmeni	: Geveze, yersiz konuşan. (VI, 4233)
yelatan	: (II) Savruk, döküp saçan. (VI, 4233)
yelbeyin	: Ahmak, budala. (VI, 4233)
yelçar	: Şımarık. (VI, 4233)
yeldir	: (I) Yerinde duramayan, kımıldayan. (VI, 4820)
yeleşen*	: (I) [yeldürüç, yelegen] Telâşla ordan oraya gidip gelen. (VI, 4233)
yeler onmaz	: [yiler oñmaz] Boşuna çalışan. (VI, 4233)
yelgin*	: (I) Coşkun, dışı peşinde koşan, sevdalı. 1. Çok gezen. (VI, 4236-4820)
yelkafa	: (II) Ölçüsüz davranan kişi. (VI, 4237)
yelkovan otu	: Düşünmeden davranan, kararsız. (VI, 4821)
yelkovan	: (III) [yelkaz, yelkuvan (II), yelkuyruk, yelli (II)] Kararsız, bir yerde bir işte durmayan. (VI, 4238)
yelleme	: (I) Terbiyesiz, arsız, yüzüstü. (VI, 4238)

yellöz*	: Aylak. (VI, 4240)
yelmeşik	: (III) [yelmeşik (II)] Sırnaşık. (VI, 4240)
yelteşik	: Ona buna sataşan. (VI, 4242)
yelve*	: (III) Delidolu. (VI, 4242)
yemeklik	: (III) Yarar, çıkar sağlayan kişi. (VI, 4243)
yenidünya*	: (III) Alafrangalığa özenen. (VI, 4247)
yenik	: (III) Yenilmiş, altta kalmış. (VI, 4248)
yenilicek	: Haşarı, şımarık, eğitimsiz. (VI, 4248)
yenki	: Şaşkın, alık, aptal. (VI, 4249)
yensek	: Kendini beğenmiş, değersiz kişi. (VI, 4250)
yentür	: Yaşamına, giyim kuşamına özen göstermeyen, kalender. (VI, 4250)
yerçel	: Suyu süzerek içen. (VI, 4252)
yerçil	: Yemek seçen. (VI, 4252)
yere bağan	: [yere bakan] (I) Sinsi, iki yüzlü. (VI, 4252)
yerğın	: (III) Yerinen. Acınan, yakınan. (VI, 4253-4822)
yëri	: (II) Utanmaz. (VI, 4253)
yerici	: Kötüleyici. (VI, 4822)
yerincekli	: Kederli. (VI, 4253)
yermeşik	: (II) Sırnaşık. (VI, 4255)
yernik	: Mutlu olmamış. 1. Gereksinim içinde bulunan kimse. 2. İstedigini alamayan kimse. (VI, 4255-4822)
yersekçi	: Hevesi çabuk geçen, maymun iştahlı. (VI, 4256)
yesisçi	: Kararsız, güç beğenir. (VI, 4257)
yésiz	: Terbiyesiz. (VI, 4257)
yetameli*	: [yetemeli (II)] Kavgacı. (VI, 4258)
yedirik	: Ne oldum delisi, şımarık. (VI, 4260)
yéyilgen	: Şımarık, sevimsiz. (VI, 4225)
yeyilgen*	: Şımarık. (VI, 4262)
yeylik ahıllı	: Dengesiz, iyi düşünemeyen. (VI, 4263)
yeymen	: Acımasız, kıyııcı. (VI, 4263)
yığırık	: [yığırık] Utangaç. (VI, 4265)
yılbık	: (I) Öfkeli. (II) Kötü. (VI, 4268)
yılçarık	: Arsız, şımarık. (VI, 4268)
yıldızı dik	: Kötü yazgılı. (VI, 4823)
yıldızı erkek	: Sevimsiz. (VI, 4270)
yıldızı yeğni*	: (I) Korkak, ürkek. (VI, 4270)
yılğın	: (IV) 1. Bıkkın. [yılğın] 1. Yenik, yitirmiş. 2. Usanmış. (VI, 4271-4823)
yılgun	: (III) Yılğın, korkak. (VI, 4271)
yılık*	: (III) 1. Söze karışan, zevzek, geveze. 3. Şımarık. 4. Sözünde durmayan. (IV) 1. Usanmış. 2. Beceriksiz. (I) Ürkek. (VI, 4271-4272-4823)
yılışık	: 1. Kendini ilgilendirmeyen işe girişen. 2. Ters, inatçı. (VI, 4823)
yılık*	: (II) Çekingen, ürkek, yabanıl. (IV) 1. Geveze. (VI, 4273)

yılma	: (II) Yılgın. (VI, 4273)
yınnaşık	: Sırnaşık, arsız. (VI, 4275)
yıpırdak	: Boşboğaz. (VI, 4275)
yırık*	: (II) [yırık] Çekingen. (IV) Sersem, budala. [yırık] Sıkılğan, utangaç. (VI, 4276-4824)
yırtıh	: [yırtlaç, yırtlak (I)] Utanmaz. (VI, 4276)
yırtlaşık	: [yırtlaşuk] Arsız, şımarık. (VI, 4276)
yıvrık*	: (I) [yıvrık] Utangaç. (II) Huysuz, kendini beğenen. (VI, 4277)
yiğ	: 1. Zarar veren (insan için). 3. Bir yerde duramayan. Hak etmediği parayı alan, yiyici. (VI, 4278-4824)
yiğrencek	: Her şeyden iğrenmeyi alışkanlık edinmiş kimse. (VI, 4279)
yimez	: Kıskanç. (VI, 4280)
yir cücesi*	: Çok bilmiş. (VI, 4281)
yir gulağı	: Olayları öğrenmede çok yetenekli. (VI, 4281)
yiti*	: Yaman. (VI, 4824)
yitirik	: Hafif akıllı, şımarık, yılışık. (VI, 4283)
yiyece	: [yive] Obur. (VI, 4824)
yiyci	: (II) [yeyici] 1. Çok yiyen, obur. 2. Hazır yiyici. (VI, 4286)
yiymci	: 2. Dolandırıcı. (VI, 4286)
yiymisiz	: İştahsız. (VI, 4286)
yobaz*	: 1. Kaba saba, inceliksiz. 2. Aksi, inatçı. (VI, 4287)
yoğanta	: Beleşçi, ondan bundan geçinen. (VI, 4288)
yoğun*	: (III) 2. İnatçı, ayrı baş çeken. 3. Mankafa. 4. Beceriksiz. (VI, 4288)
yoğuşak	: (II) Beceriksiz, şaşkın. (VI, 4289)
yolaktar	: Boşboğaz. (VI, 4291)
yolbasar	: Haydut. (VI, 4291)
yolpuk	: (II) Hımbıl, budala. (VI, 4293)
yoluk*	: (I) Düzensiz. (V) Beceriksiz, umarsız. (VII) Kötü huylu. (VI, 4293)
yom ağızlı	: Gizilden bilici. (VI, 4294)
yompar	: Eli işe yakışmayan. (VI, 4295)
yomsuz	: Uğursuz. (VI, 4295)
yontulmadık	: [yonyulmamış, yonulacak, yonulmadık, yonulmadıh] İnceliksiz (kimse). (VI, 4296)
yoraça	: 1. Dalkavuk. (VI, 4297)
yoraz	: (I) Aksi, huysuz. (VI, 4298)
yordamcı	: Gösterişçi, başkasıyla yarışmaya düşkün. (VI, 4299)
yordamsız	: (I) 1. Kaba, patavatsız. 2. Beceriksiz. 3. Düzensiz. (VI, 4299)
yordanlı	: Deli. (VI, 4299)
yosma	: 3. Korkusuz, çekincesiz. (VI, 4301)
yoş	: (II) Yabanıl. (III) Beceriksiz. (VI, 4301)
yova	: (I) [yovanta (I) -1, 2; yoya, yuva (I) -2] 2. Başiboş, evden kaçma huyunda olan. (VI, 4302)
yovanta*	: (II) Tembel, başkasından geçinen. (VI, 4302)
yovu	: Kalın kafalı. (VI, 4303)

yoylu	: (II) Çok gezen, başıboş. (VI, 4303)
yozy	: (IV) 1. Yabanıl. 2. Kaba (kimse). 3. Rahat, başıboş, özgür. 4. Tembel (kimse). (VI, 4304)
yozmantı	: Terbiyesiz. (VI, 4306)
yozuk*	: Tembel. (VI, 4306)
yögümsüz	: [yögümsüz] Uğursuz. (VI, 4307)
yömsüz	: Uğursuz. (VI, 4307)
yöna	: İnatçı, dik kafalı. (VI, 4307)
yöndemsiz	: 4. Gelişigüzel davranan, konuşan. (VI, 4308)
yöneği	: Toplulukla sürekli ters düşen, aksi (insan için). (VI, 4308)
yönetsiz	: Beceriksiz, yatkınlığı olmayan. (VI, 4309)
yönsüz	: Dönek, sözünde durmayan. (VI, 4826)
yöntemsiz	: [yöndemsiz -1, yördemsiz] Yeteneksiz, beceriksiz. (VI, 4309)
yörep	: (I) İş yapmaktan kaçan, güçlük çıkaran. (VI, 4826)
yörez	: Ters, aksi. (VI, 4311)
yörük	: (I) [yörük] 2. Dağlı, kaba kişi. (VI, 4312)
yöş	: (II) İş bilmez ahmak. (VI, 4312)
yuğluk	: Utangaç, beceriksiz. (VI, 4314)
yuha*	: (I) [yuha] (III) Akılsız. (VI, 4315)
yumaz	: Boşboğaz. (VI, 4322)
yumsuz	: Uğursuz. (VI, 4318)
yumulgan*	: [yumulkan] 2. Sıkılğan. (VI, 4319)
yunaz	: Boşboğaz. (VI, 4322)
yundusuz	: Gereksiz davranan ve konuşan. (VI, 4827)
yügrük*	: (I) [yögrük, yörügen, yörük (II) -1, 3; yürük, yuvruk, yügrük, yürük (I), yüvrük (I), yüyruk] 3. Cinsel isteği fazla. (VI, 4327-4328-4828)
yünağız	: Geveze. (VI, 4333)
yüneği	: Kaba, yersiz konuşan. (VI, 4333)
yüngeviş	: Yumuşak, sözünü geçiremeyen kişi. (VI, 4333)
yünülü	: Pis, uyuntu, aptal. (VI, 4333)
yüreği dağlı	: Çok dert görmüş, acı çekmiş. (VI, 4334)
yüreği yamık	: Felakete uğramış. (VI, 4334)
yürek oynatması	: (II) Can sıkıcı olay ya da durum yaratan. (VI, 4335)
yüzek	: (II) Arsız, utanmaz. Şımarık, yüzsüz. (VI, 4338-4829)
yüzlekçi	: Yüze gülerek ağızdan söz alan, söz yaşıyan, kovcu. (VI, 4339)
yüzlü	: Şımarık. (VI, 4339)
yüzsüz	: Utangaç. (VI, 4340)
yüzü kara	: (I) Utançlı. (II) Yalancı. (VI, 4340)
yüzü yirde*	: Utangaç. (VI, 4341)
zabayıtsız	: Patavatsız. (VI, 4342)
zabbak	: Şaşkın, sersem. (VI, 4342)
zabın*	: 2. Şaşkın, miskin. (VI, 4342-4830)
zaga	: (II) Geveze. (VI, 4342)

zagon	: (II) Pisboğaz. (VI, 4343)
zağal	: (III) Tembel. (VI, 4343)
zağar*	: (II) [zagar (II)] (III) 1. Söz taşıyan. 2. Birinin ardına takılan. (VI, 4344)
zağlı*	: (IV) Kibirli. (VI, 4345)
zalbır	: Kavgacı, dik kafalı. (VI, 4347)
zamzak	: (III) [zambak (I), zangabak] Aptal. Deli. (VI, 4348-4831)
zanayır	: [zamayır, zanagır, zangır, zankır] Bedeni geliştiği halde, akli, zekası gelişmemiş. (VI, 4348)
zandos	: [zanguş] Deli. (VI, 4349)
zaneyir	: Fırsat düşkün. (VI, 4349)
zangalak	: Yobaz. (VI, 4831)
zankur*	: Huysuz, geçimsiz, acımasız. (VI, 4349)
zantacı	: Yalancı, abartarak konuşan. (VI, 4350)
zapçuk	: Çocuk davranışlı, yeğni (kimse). (VI, 4350)
zapusuz	: Yabanıl. (VI, 4350)
zara	: Kaba, ilkel. (VI, 4831)
zardaklı	: Kibirli. (VI, 4351)
zargı	: Arabozucu. (VI, 4351)
zarku	: Şımarık. (VI, 4351)
zarlı*	: (II) Geçimini kendi sağlayamayan. (VI, 4351)
zarna	: Aşağılık. (VI, 4351)
zartacı	: [zartlak (II) -2, zartlakçı, zertlek (II)] 1. Abartmalı, yalan konuşan. 2. Kendini öven. (VI, 4352)
zartalak*	: (I) [zartlak (II)] 2. Kaba, yakışıksız konuşan. (VI, 4352)
zartalaklı*	: [zartaklı, zartanaklı, zartaraklı, zartarlaklı] 1. Çalımlı. (VI, 4353)
zavga	: Aptal. (VI, 4354)
zavkı	: İş yolunda olup da başkalarıyla eğlen. (VI, 4354)
zavlak	: (II) Yerde duramayan, yeğni (kimse). (VI, 4354)
zavrahli*	: Kurumlu kimse. (VI, 4833)
zavrak*	: (V) 2. Budala. 3. Anlamsız davranan. (VI, 4355)
zavraklı*	: (I) Çalımlı. (VI, 4355)
zavzaklı	: Kendini olduğundan değerli, önemli gösteren. (VI, 4355)
zaybak*	: Sabırsız, dayanıksız (özellikle hasta için). 2. Dönek, sözünde durmayan. (VI, 4355-4833)
zaza*	: (I) Kaba, ilkel, yabanıl. (II) 1. Kaba konuşan. (VI, 4356-4833)
zebil	: (I) 3. Belaya uğramış, zarar görmüş. (VI, 4833)
zehel	: (IV) Cimri. (VI, 4358)
zehinsiz	: 1. Kavraması kıt. 2. Unutkan. (VI, 4358)
zehir zembelek	: (III) Çok sert (kimse). (VI, 4358)
zehlebün	: Saygısız ve sevimsiz kimse. (VI, 4833)
zembeldek	: Aşağı görülen kişi. (VI, 4361)
zenek	: (II) Aptal. (VI, 4362)
zerinci	: Üzgün, ezik. (VI, 4364)

zerlek	: Sık sık ağlayan, gözü sulu. (VI, 4834)
zertlek	: (I) Akılsız. (VI, 4364)
zerzebil	: Dağınık, bakımsız. (VI, 4835)
zevzeyh	: Özensiz, anlamsız konuşan, zevzek. (VI, 4835)
zeyinsiz	: Akıllı az. (VI, 4835)
zeykir*	: (IV) Huysuz, sert. (VI, 4365)
zıbir*	: 2. Atılğan, taşkın, delişmen. 3. Olumsuz davranan. (VI, 4835)
zıbuk*	: (II) Saygısız. (VI, 4368)
zıbuklu	: Akılsız. (VI, 4368)
zığal	: Kurnaz. (VI, 4368)
zıkra	: Pinti. (VI, 4369)
zılgıdı	: Güçlü baskı yapan. (VI, 4836)
zılgıt, zılğıt	: (II) Kaba, onursuz kimse. (VI, 4837)
zılhıcı	: Kırıcı, kıyıcı. (VI, 4371)
zılık	: 1. Her işe, konuşmaya gereksiz karışan. 2. Yapılan anlaşmayı bozan. (VI, 4371)
zıllak	: Gürültü eden, zırlayan. (VI, 4837)
zımbık	: (III) Sersem. (VI, 4372)
zındık*	: (I) 1. Ahlaksız, kötü, kavgacı kişi. (II) Güç beğenir kişi. (III) Çabuk küsen. (IV) Hakkı olmadığı halde hak isteyen. (VI, 4373)
zındıkdeli	: Zırdeli. (VI, 4373)
zıngıldak	: (I) 2. Çok gezen. (VI, 4374)
zıpçıklı	: [zıpçık (I) -2, zopçuk, zopçuk (I)] Hoppa, kendini bilmez. (VI, 4376)
zıpçık	: (I) [zıpçık, zıpır (I) -2] 1. Türedi. 3. Çağrılı olmadığı yere gelen. 4. Zıpır, sivri akıllı. (VI, 4376)
zıpır*	: (II) [zıbpır, zıppır, zıprama] (IV) Huysuz. (VI, 4376)
zıplak*	: (VI) (VI) 1. Hoppa, delidolu. 2. Kibirli, çalımli. (VI, 4377)
zıra	: Yobaz, kaba. (VI, 4378)
zıran	: Boş gezmeyi seven. (VI, 4378)
zıranı	: 2. Yaşına, iri görünümüne uygun davranmayan. (VI, 4378)
zırba	: (III) Kötü, huysuz. (VI, 4378)
zırbiş	: Söz dinlemeyen. (VI, 4838)
zırbit	: (II) Oynak, yerinde duramaz. (VI, 4378)
zırcık	: Arsız, yaramaz. (VI, 4378)
zırık	: Akılsız, aptal. (VI, 4838)
zırlak	: (II) Geveze. (III) Aptal. (VI) Yerli yersiz bağırın. (V) [zırlağan, zırnak (II), zırtlak (III)] Sık ağlayan. 2. Gürültü eden. (VI, 4380-4838)
zırlayan	: Tez ağlayan. (VI, 4838)
zırnaşık	: Sırnaşık. (VI, 4380)
zırnıkçı	: (II) Cimri. (VI, 4381)
zırtıkçı*	: Geveze. (VI, 4381)
zırtıl*	: (I) [zırlı, zırzır (II)] 1. Delimsi, deli. (VI, 4381-4382)
zırtlak*	: (II) Çok bağırarak konuşan, geveze. (VI, 4382)

zırto	: (I) [zırtlan (II)] Terbiyesiz. (II) İnceliksiz, iyi eğitim görmemiş, kaba kimse. (VI, 4382)
zırva	: (I) Boşboğaz. (VI, 4382)
zırzak	: Zevzek. (VI, 4382)
zırzır	: (I) Geveze, gürültücü. (VI, 4383)
zırzop*	: (I) [zırzıpır (II), zırzop akıllı] 1. Delidolu. 2. Görgüsüz, kaba davranışlı. 3. Zorba, kıyıcı. (VI, 4383)
zırzubik	: Düzençi, alıcı. (VI, 4383)
zıvana	: (IV) Zırdeli. (VI, 4384)
zıvanasız	: Kaçık. (VI, 4384)
zibidi*	: (I) [zıbıdı, zibidik, zibiti, zilgir, zirgitli] İşsiz, başıboş. (II) Yaramaz. (III) Beceriksiz, uyuşuk. (IV) Eli sıkı, cimri. (II) 1. Ters, kavgacı. 2. Şaşkın. (VI, 4386-4840)
zibit	: (I) Uyuşuk, düşkün. (VI, 4387)
zifir	: (IV) Öfkeli. (VI, 4387)
zilgit	: (II) Onursuz kişi. (VI, 4388)
zili kırık	: Akıllı kıt, dengesiz (argo). (VI, 4389)
zimzort	: Boşboğaz, gereksiz yere söze, işe karışan, işe yaramaz kişi. (VI, 4390)
zine dölü*	: 2. Kurnaz, hileci. (VI, 4390)
zinkaliz	: Kötü yürekli, hırçın. (VI, 4391)
zip zop	: Davranışlarıyla çevresindekileri tedirgin eden. (VI, 4841)
zirciyh	: [zircik] Şımarık. (VI, 4841)
zirefci	: Çok harcayan. (VI, 4391)
zirgil	: Eğitimi olmayan, terbiyesiz. (VI, 4391)
zırzop	: (I) [zırzır, zivziv] 1. Geveze, densiz konuşan. (VI, 4841)
zivtli	: (II) Uyuşuk, aptal. (VI, 4392)
ziyan eşeği	: Sakar. (VI, 4393)
ziyancı	: Zarar verici. (VI, 4393)
ziyankün	: Zarar veren. (VI, 4841)
ziyantıkacı	: Karıştırıcı, zarar verici. (VI, 4393)
zobcuk*	: (III) [zolâta] Beceriksiz. (VI, 4842)
zobranlı	: Kıran, döken, deviren. (VI, 4393)
zobu*	: (I) [zobandık, zoburanmı, zobut (II), zotu] (II) [zırzop (II), zobudu] 1. Kırıcı kimse. (VI, 4393-4842)
zobzekil	: [zobzeki] Saygısız, iyi eğitilmemiş. (VI, 4842)
zom	: (III) Aptal. (VI, 4394)
zongut	: Sevimsiz, kaba, eğitilmemiş. (VI, 4396)
zonkur	: Duygusuz. (VI, 4396)
zontur	: (II) Kaba saba. (VI, 4396)
zop öküzü	: (II) Anlayışsız, aptal. (VI, 4843)
zop	: (II) Alık. (VI, 4396)
zopalık	: (II) Dövülmesi gereken. (VI, 4397)
zopcu	: Asalak, tütün düşkünü, otlakçı. (VI, 4397)
zopcuk*	: (II) [zopçuk] Beceriksiz. (VI, 4397)

zopo*	: [zovdur] Akıllı az gelişmiş. (VI, 4397)
zopzopu	: [zopzobu] 1. Huysuz, ahlaksız. 2. Beceriksiz. (VI, 4397)
zoral	: Yobaz, kaba saba. (VI, 4397)
zorbaz*	: 1. Huysuz, zorba. (VI, 4397)
zorlo	: Ağzı laf yapan. (VI, 4398)
zorlu*	: (II) [zorlu topuzlu] 4. Zorba. (VI, 4398-4843)
zort	: (I) 1. Yapamayacağı işi yapmaya davranan. 2. Dik kafalı. 3. Kendini beğenmiş. (VI, 4399)
zortlak*	: (II) Olur olmaz konuşan. (II) 2. Yapamadığı işleri yapmış gibi abartan kimse. (VI, 4399-4843)
zot	: (II) 1. Hoyrat, inatçı, kaba. (VI, 4399)
zoypudu	: Eli işe yatmayan, aklını kullanamayan. (VI, 4400)
zömbek	: (II) Aptal, beceriksiz. (VI, 4401)
zulum	: Kıyıcı. (VI, 4402)
zuzi	: Mankafa. (VI, 4403)
zübella	: (II) Aptal, tembel. (VI, 4403)
zülâm	: 3. Aşağılık kişi. (VI, 4403)

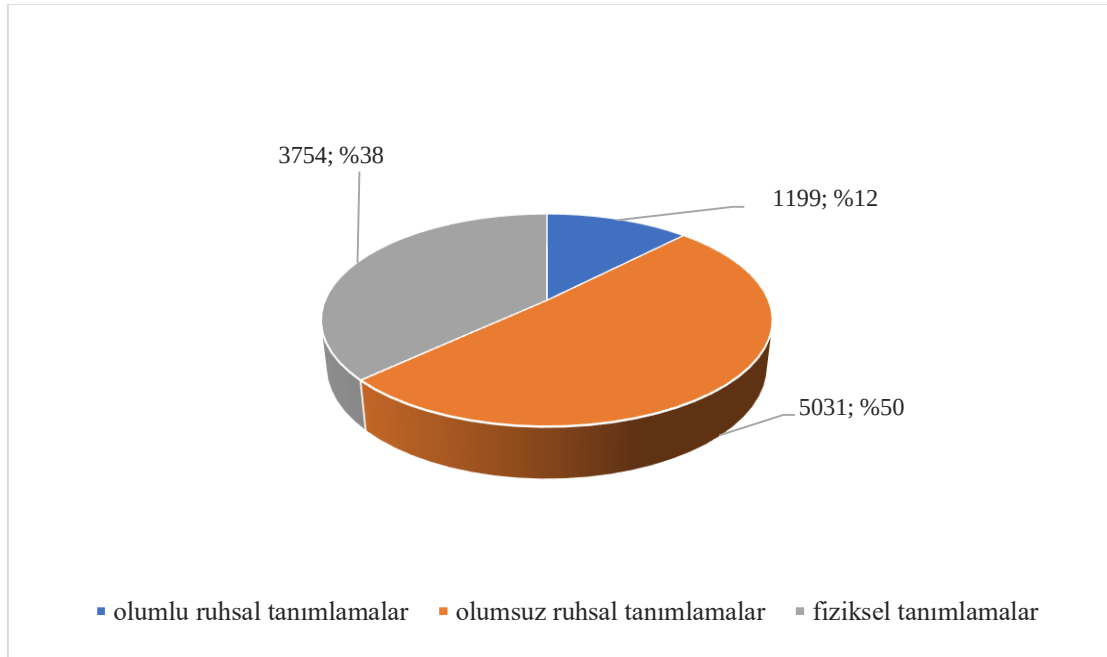
Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Derleme Sözlüğü, Türkiye'nin farklı bölgelerinde kullanılan ağızları sistematik biçimde derleyerek sözlü kültürün ve halk dilinin izlerini yazılı hâle getirmeyi amaçlayan önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu bağlamda sözlükte yer alan insanları olumsuz niteliklerle tanımlayan sözcükler, yalnızca dilsel çeşitliliği değil aynı zamanda toplumun değerler sistemini, davranış normlarını ve sosyal dışlama mekanizmalarını da görünür kılmaktadır. Söz konusu sözcükler çoğunlukla bireyin davranış biçimine, düşünme yetisine, sosyal konumuna veya fiziksel özelliklerine ilişkin olumsuz yargılar içermektedir. Bu tür adlandırmalar bireyi ya da grubu belli bir kalıba sokarak toplumdaki genel kabulleri pekiştirme işlevi görmektedir. Derleme Sözlüğü'ndeki bu tür sözcüklerin varlığı dilin yalnızca bir iletişim aracı olmadığını; aynı zamanda kültürel değerlerin, sosyal rollerin ve toplumsal ilişkilerin yeniden üretildiği bir alan olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu sözcüklerin çoğunun mizahi, alaycı ya da küçümseyici tonlar taşıması, halk dilinde eleştirinin genellikle dolaylı yollarla ve ironik ifadelerle yapıldığını ortaya koymaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde yer alan olumsuz nitelikli insan tanımlamaları, sadece söz varlığına dair değil aynı zamanda toplumsal yapı, değer yargıları, halk psikolojisi ve kültürel algılar hakkında da çok katmanlı bir çözümleme imkânı sunmaktadır. Bu sözcükler hem dilbilimsel hem de sosyolojik açılardan derinlemesine analiz edilmesi gereken söz varlığı unsurlarıdır.

İnsanların geneline yönelik olarak kullanılan olumlu ve olumsuz tanımlamalara ait verilerin çokluğu nedeniyle tablo ve grafikte gösterimi anlaşılır olamayacağından aşağıda oluşturulan tabloda sadece kullanım sıklıkları ile öne çıkan bazı davranışlar sıralanmıştır. Oluşturulan grafik ile de fiziksel ve ruhsal alana ait verilerin genel dağılımı yansıtılmaya çalışılmıştır.

Tablo 5. İnsanların geneline yönelik ruhsal tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin oransal dağılımı.

Olumlu tanımlamalar	Sayı	Yüzde	Olumsuz tanımlamalar	Sayı	Yüzde
Becerikli	72	%1	Beceriksiz	236	%5
Akıllı	48	%1	Tembel	188	%4
Açıkgöz	47	%1	Aptal	165	%3
Uslu	32	%1	Geveze	160	%3
Çalışkan	39	%1	Sersem	133	%3
Şakacı	37	%1	Deli	120	%2
Cömert	29	%1	Uyuşuk	109	%2
Güldürücü	29	%1	Cimri	108	%2
Yürekli	28	%1	Budala	89	%2
Cesur	23	%0	İnatçı	88	%2
Anlayışlı	22	%0	Obur	85	%2
Ağırbaşlı	21	%0	Şaşkın	84	%2
Onurlu	20	%0	Ahmak	80	%2
Tez canlı	20	%0	Şımarık	72	%1
Tutumlu	18	%0	Kavgacı	68	%1
Neşeli	17	%0	Kurnaz	65	%1
Duygulu	15	%0	Akılsız	61	%1
Terbiyeli	13	%0	Ters	61	%1
Düşünceli	8	%0	Korkak	58	%1
Merhametli	6	%0	Yalancı	52	%1
Diğer olumlu tanımlamalar	470	%9	Diğer olumsuz tanımlamalar	2120	%41
Belirlenen sözcük sayısı	996			4157	

Şekil 5. İnsanı fiziksel ve ruhsal açıdan tanımlayıcı sözcüklere ait sayısal verilerin grafiği.

5. SONUÇLAR

Türkiye'nin sözlü kültür birikiminin önemli kaynaklarından biri olan Derleme Sözlüğü, halk arasında kullanılan pek çok sözcüğü kayıt altına alarak dilin tarihsel, sosyolojik ve kültürel katmanlarını belgelemektedir. Sözlükte yer alan insanlara yönelik tanımlamalar yalnızca dil zenginliğini değil aynı zamanda toplumun bireylere ilişkin değer yargılarını da yansıtmaktadır. Bu bağlamdan hareketle Derleme Sözlüğü'nün zengin muhtevasında insanı fiziksel ve ruhsal yönleriyle tanımlayan toplam 8.237 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin anlam alanlarına göre yapılan sınıflandırması neticesinde, fiziksel özellikleri ifade eden 3.754 (%38); ruhsal özellikleri yansıtan 6.230 (%62) sözcük olmak üzere, anlam alanlarının kesişimlerinden kaynaklanan artışla birlikte toplamda 9.984 sözcüğe ulaşılmıştır. Elde edilen toplam 9.984 sözcük, Türkiye Türkçesi ağızlarında insanı tanımlamak üzere kullanılan dil ifadelerinin zenginliğini ve çeşitliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Sayısal veriler, özellikle ruhsal özellikleri tanımlayan sözcüklerin fazlalığını ortaya koymaktadır. Nitekim, ruhsal alana ilişkin 6.230 sözcüğün belirlenmiş olması, ağızlarda bireyin iç dünyasına, duygularına, kişilik yapısına ve davranışsal niteliklerine dair kavramsallaştırmaların son derece gelişmiş olduğunu göstermektedir. Tanımlayıcı sözcüklerin anlam alanlarına göre yapılan sınıflandırılmanın sonucunda ortaya çıkan toplam 9.984 örnek, anlam alanlarının kimi durumlarda örtüşmesi ya da çok anlamlılık gibi dilsel olgularla da ilişkilidir. Elde edilen sayısal veriler, ağızların insanı bütüncül bir yaklaşımla tanımlama gücünü ve kültürel olarak insana yüklenen anlamların genişliğini yansıtmaktadır.

İnsanların fiziksel alanını tanımlayan 3.754 sözcük, insan bedenine yönelik detaylı bir gözlem ve betimleme geleneğinin varlığına işaret etmektedir. Belirlenen sözcüklere dayalı bulgular, fiziksel özelliklere ilişkin adlandırmaların önemli bir oranda kilo ile bağlantılı sözcüklerle temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim fiziksel bölüme ait tanımlamaların %16'sı kilo ile ilgili ifadelerle yönelmiş, bu durum toplumun bireylerin beden ağırlığı ölçülerine atfettiği önemi göstermektedir. Kilo odaklı tanımlamaları sırasıyla %11 oranla giyim-kuşam ve temizlik ile ilgili ifadeler, %10 oranla boy, %9 oranla ise yaşla ilgili adlandırmalar izlemektedir. Bu bulgular, fiziksel görünümün kilo, boy, giyim, temizlik gibi çeşitli yönlerinin toplumsal algı açısından hiyerarşik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet ve üreme bağlamında kadınlara yönelik sözcüklerin belirgin bir şekilde öne çıktığı gözlemlenmektedir. %3'lük bir oranla ve 93 farklı sözcükle temsil edilen cinsiyet ile ilgili kadın tanımlamaları, sıklıkla toplumsal roller, hamilelik, lohusalık, kısırlık ve bakirelik gibi biyolojik durumlarla ilişkilendirilmiştir. Bu durum, kadın bedeninin ve kadınlık hâlinin toplumsal söylemlerde nasıl sınırlandırıldığına ve tanımlandığına dair önemli ipuçları vermektedir. Konuyla ilgili örnekler kadının toplumsal temsiline çoğunlukla üreme kapasitesi ve cinsel statü gibi biyolojik temelli unsurlarla özdeşleştirildiğini işaret etmektedir. Derleme Sözlüğü gibi halk ağzına ait dil verilerinden oluşan bir kaynakta, kadınların çoğunlukla cinsiyet rolleri, bedensel özellikleri ya da ahlak ve namus kavramlarıyla tanımlanması, toplumun kadına biçtiği rollerin dile birebir yansımaları olarak görülmektedir. Bu durum, dilin yalnızca kültürel bir yansıtıcı değil, aynı zamanda kural koyucu ve pekiştirici bir araç olduğunu göstermektedir. Dil unsurlarının çoğu zaman eril merkezli olduğu, kadının ise ancak cinsiyeti vurgulanarak görünür hâle geldiği görülmektedir. Bu durum, kadın kimliğinin toplumda ikincil bir konumda yer aldığını ve bunun dil aracılığıyla da sürdürüldüğünü göstermektedir. Kadına yönelik cinsiyet temelli tanımlamalar, kadın bedeni ve davranışı üzerindeki ataerkil denetim mekanizmalarının dile nasıl yerleştiğinin açık bir göstergesidir.

Fiziksel tanımlamalar içerisinde organlara ilişkin adlandırmaların %24'lük oranla kayda değer bir yer tuttuğu görülmektedir. Göz, dil, kulak, burun, saç, sakal, kaş, el, ayak, çene, diş, ağız ve yüz gibi organlara dair tanımlamaların bu ölçüde yoğunluk kazanması, bireyin dış dünyayla kurduğu ilişkide algı, iletişim ve eylem organlarının toplumsal söylemde belirgin bir temsile sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, bedenin yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda kültürel bir anlam taşıdığını; toplumsal hafızada ve dilsel yapılarda işlevsel organların daha fazla görünürlük kazandığını düşündürmektedir. Ayrıca tanımlamaların yalnızca organ adlarıyla sınırlı kalmayıp; bitki, hayvan, akrabalık, millet, eşya, sayı ve renk gibi çok çeşitli kavram adlarıyla da oluşturulması, Türkçenin zengin söz varlığına ve güçlü betimleme yeteneğine işaret etmektedir. Öte yandan göz, el, ayak, dil ve kulak gibi organlarla ilgili doğrudan tanımlamalar hariç tutulduğunda hastalıkla ilişkili tanımlamaların %10'luk bir oranla oldukça geniş bir adlandırma alanına sahip olması, toplumsal söylemde bedensel işlev durumlarının da önemli bir yer tuttuğuna işaret etmektedir. Bu tür betimlemelerin, bedene ilişkin algının yalnızca sağlıklı ve ideal olanla sınırlı kalmadığını aynı zamanda kusurlu, eksik ya da hasta beden temsillerinin de güçlü bir biçimde dile geldiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, hastalığa dair ifadelerin sadece sağlıkla ilgili değil aynı zamanda toplumun değer yargıları ve ideal beden anlayışıyla da yakından ilişkili olduğunu ve bu açıdan incelenmeye değer bir konu oluşturduğunu göstermektedir.

Derleme Sözlüğü verilerine göre, insanların en çok ruhsal yönleriyle tanımlanması; dilin, toplumun ve halk kültürünün insan algısına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu durumun arkasında hem kültürel hem de psikolojik temelli nedenler bulunmaktadır. Zira insanları tanımlarken, onları en kısa ve etkili biçimde anlatmanın yollarından biri, kişilik özelliklerine başvurmaktır. Özellikle Türk kültüründe ve halk anlatılarında bireyin ahlaki ve manevi yönü, fiziksel özelliklerinden daha çok ön planda tutulmaktadır. Çünkü halk algısında fiziksel görünümün zamanla değişebileceği, ancak karakter özelliklerinin daha kalıcı ve tanımlayıcı olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca “korkak, cesur, kıskanç, merhametli” gibi ruhsal sıfatlar, herkes tarafından kolayca anlaşılabilen, günlük yaşamda sıkça kullanılan ve evrensel nitelikler taşıyan ifadelerdir. Bu eğilim yalnızca Türkçeye özgü değildir; birçok dilde ve kültürde de benzer bir yaklaşım gözlemlenmektedir. Ancak Derleme Sözlüğü gibi sözlü halk dili derlemelerinde bu yönlerin daha belirgin şekilde ortaya çıkması, sözlü anlatımda kişiliğe verilen önemin ve bireylerin yaşamışlıklarının daha güçlü bir şekilde yansımından kaynaklanmaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde, insanları ruhsal özellikleriyle tanımlayan toplam 6230 sözcük arasında, 5031 sözcük ve %50'lik bir oranla olumsuz anlam taşıyanlar ilk sırada yer alırken; 1199 sözcük ve %12'lik oranla olumlu anlam taşıyanlar ikinci sırada yer almaktadır. Derleme Sözlüğü'nde yer alan olumlu anlam içeren tanımlayıcı sözcükler bireyin ahlaki erdemlerini, toplumca kabul görmüş sevecenlik, çalışkanlık, namus, dürüstlük, cömertlik, cesaret, akıl, merhamet ve saygı gibi iyi niteliklerini öne çıkaran ifadelerdir. Bu tür sözcükler, kişilerin toplum içindeki değerini, saygınlığını ya da sevilen yönlerini yansıtmaktadır. Olumlu nitelik içeren bu tanımlamalar, toplumsal değerlerin ve geleneklerin insan karakterine nasıl yansıdığını göstermesi açısından önemlidir. Ancak oransal açıdan bakıldığında, Derleme Sözlüğü'ndeki bu tür olumlu sözcüklerin, olumsuz tanımlamaların gerisinde kalması düşündürücü bir fark olarak görülmektedir.

Derleme Sözlüğü'nden elde edilen veriler içerisinde, insanların cimrilik, tembellik, sersemlik, kurnazlık, ikiyüzlülük, uyuşukluk, yalancılık, beceriksizlik, aptallık ve ahlaki zayıflıklarına kadar uzanan çok geniş bir yelpazede olumsuz niteliklerle tanımlandığı görülmektedir. Bu sözcüklerin hem sayıca çokluğu hem de taşıdığı anlam yoğunluğu, Anadolu halkının bireye dair eleştirel yaklaşımını,

toplumsal değerleri ihlal eden tutumlara karşı dil aracılığıyla nasıl mesafe koyduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu olumsuz sözcükler yalnızca bireyleri küçük düşürme veya dışlama amacıyla değil aynı zamanda sosyal düzenin korunması, normlara uyumun sağlanması gibi işlevsel yönleri de sahiptir. Bu yönüyle olumsuz nitelik bildiren kelimeler, dilin “toplumsal denetim” aracı olarak kullanılmasının da önemli örneklerindendir. Bu durum, halk dilinde insanları eleştirme ve olumsuz yönleriyle tanımlama eğiliminin daha baskın olduğunu göstermektedir.

Dil, toplumun dünyayı nasıl algıladığını ve deneyimlediğini yansıtan çok güçlü bir iletişim aracıdır. Türkiye Türkçesi ağızlarında insanları tanımlamak için kullanılan ruhsal sözcüklerin çoğunlukla olumsuz anlamlar taşıyor olması: kural dışı davranışların toplum tarafından genellikle tehdit veya sorun olarak görülüp kültürel normların dışına çıkan bireyleri dışlamaya meyilli olduğunu ve psikolojik farklılıkları damgalayıcı bir biçimde algıladığını göstermektedir. İnsan davranışları gözlemlendiği zaman olumsuzlukları daha çok fark eder ve dile daha çok yansıtır. Bu durum da dilde olumsuz sözcüklerin ve tanımlamaların daha çok yer edinmesine neden olmaktadır. Yani insanlar, kurallardan sapan veya sorun yaratan durumları tanımlama ihtiyacı daha çok hissettikleri için bu tür sözcüklerin üretimi de daha fazladır. Olumsuz ruhsal tanımlamalar, toplumun uyum göstermeyen bireyleri damgalayarak kontrol altında tutma çabasının dilsel bir tezahürü olarak nitelenebilir. Derleme Sözlüğü’ndeki olumsuz ruhsal tanımlamaların fazlalığı, Türk toplumundaki ruh sağlığına dair kültürel önyargılar, genelleyici algılar ve damgalayıcı dil kullanımları hakkında önemli ipuçları sunar. Sosyolinguistik olarak bu durum, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda toplumsal kontrol, norm oluşturma ve kimlik inşası aracı olduğunun da bir kanıtıdır.

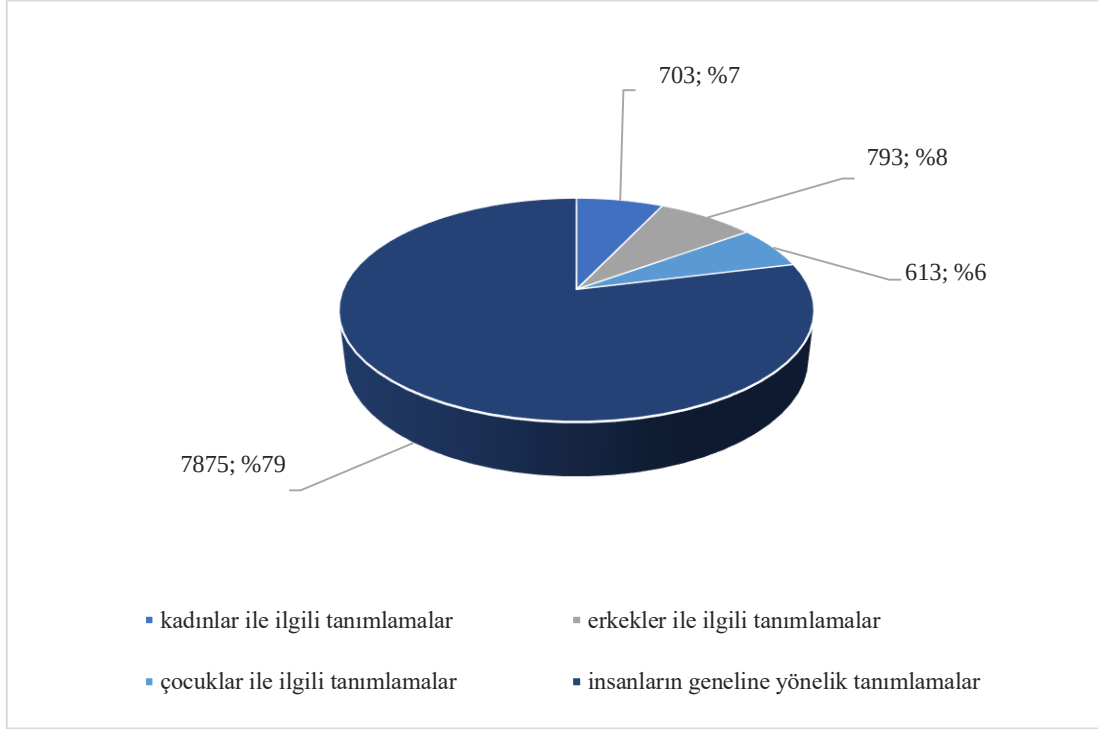
Derleme Sözlüğü’ndeki insan tanımlayıcı sözcükler, halkın yaşam felsefesine dair izleri de yansıtmaktadır. Anadolu insanı için fiziksel güzellik geçici, gönül güzelliği ise kalıcıdır. Bu sözcüklerin çoğu, nesilden nesile aktarılan deneyimlerin birikimidir. Her biri, geçmişten günümüze gelen kolektif hafızanın bir parçasıdır. Derleme Sözlüğü’nde yer alan insana dair sözcükler, yalnızca dil değil; sosyolojik, psikolojik ve felsefi alana ait birçok birikimi yansıtmaktadır. Bu sözcükler üzerinden halkın neye değer verdiği, insanı nasıl tanımladığı ve hangi özellikleri yücelttiği anlaşılabilmektedir. Örneğin, kadına ya da erkeğe özgü nitelemelerin nasıl yapıldığı, hangi özelliklerin öne çıkarıldığı, hangi davranışların övgü ya da yergiyle tanımlandığı; dönemin ve bölgenin toplumsal cinsiyet rolleri hakkında ipuçları vermektedir. Aynı zamanda yaşlılık, gençlik, çocukluk gibi evrelere yüklenen anlamlar; çeşitli fiziksel özelliklere dair tutumlar; yaşlılık, hastalık, çirkinlik, güzellik, akıl ve zeka gibi kavramların insanları tanımlamak için nasıl kullanıldığı gözler önüne serilerek toplumun sosyolojik yapısına ışık tutulmaktadır.

Derleme Sözlüğü’nde yer alan insan tanımlayıcı sözcükler, Türkiye Türkçesi ağızlarına ait söz varlığı zenginliğinin ortaya çıkarılmasında; halkın insanı algılayış biçiminin, değer yargılarının ve toplumsal yapısının yansıtılmasında değerli birer kültürel göstergedir. Bu sözcükler dilin betimleme gücünü, yerel söyleyiş biçimlerinin, sosyal ilişkilerin ve toplumsal hafızanın dil aracılığıyla nasıl biçimlendiğini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla söz konusu sözcüklerin derlenip incelenmesi, dil bilimi, sosyoloji, halk bilimi ve kültürel çalışmalar açısından son derece önem taşımaktadır.

“Derleme Sözlüğü’nde Yer Alan İnsan Tanımlayıcı Sözcükler” başlıklı tez çalışmasında fiziksel ve ruhsal alana ait elde edilen verilerin genel dağılımını gösteren tablo ve grafik aşağıda sunulmuştur:

Tablo 6. İnsanları tanımlayıcı sözcüklere ait verilerin genel dağılımı.

	Sayı	Yüzde
Kadınlar ile ilgili tanımlamalar	703	%7
Erkekler ile ilgili tanımlamalar	793	%8
Çocuklar ile ilgili tanımlamalar	613	%6
İnsanların geneline yönelik tanımlamalar	7875	%79
Toplam	9984	

Şekil 6. İnsanları tanımlayıcı sözcüklere ait verilerin genel grafiği.

KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, O. (1992). Türk kültüründe “ad koyma folkloru”nun morfolojik ve fonksiyonel yönlerden incelenmesi. *IV. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı*, (1-15). Ofset Repromat Matbaası.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin sözvarlığı*. Engin Yayınevi.
- Aladağ, K. (2023). *Derleme sözlüğü'nde argo unsurlar 1.2.3. Ciltler* (Yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Albayrak, A. (1990). *Derleme sözlüğü'nde 'C' madde başı altında toplanan kelime ve deyimlerin sınıflandırılması* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Alkaya, E. (2001). Tatar Türklerinin kullandığı Türkçe kişi adları üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, (1-25).
- Alkaya, İ. (2024). *Derleme sözlüğü'nde karakter adları* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Alkaya, Y. (2004). *Derleme sözlüğündeki bitki adları* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Avşar, Ş. (2003). *Derleme sözlüğü'ne göre araç-gereç isimlerinin yapıları* (Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Balıbey, N. (2023). *Derleme sözlüğü'nde yer alan halk kültürü unsurları* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Banguoğlu, T. (2019). *Türkçenin grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buran, A. (2011). Türkiye Türkçesi ağızlarının tasnifleri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1*, 41-54.
- Buran, A. (2015). *Türklük bilimi terimleri sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Buran, A. & Oğraş, Ş. (2003). *Elazığ ili ağızları*. T.C. Elazığ Valiliği, Elazığ Kültür Kurultayı, Örnek Ofset Matbaacılık.
- Buran, A. (2002). Konuşma dili yazı dili ilişkileri ve derleme faaliyetleri. *Türkbilig*, 4, 97-104.
- Büyükakkaş, A. (2009). Türkiye Türkçesi ağız sözlükleri üzerine bir deneme. *Turkish Studies*, 4(4), 184-195.
- Civek, F. E. (2023). *Derleme sözlüğünde argo unsurlar (4.5.6. ciltler)* (Yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Çağırkan, B. (2018). Kimlik ögesi olarak erkeklik kavramı ve postmodern toplumlarda farklı erkeklik algıları. *ASEAD 5(5)*, 93-105.
- Çakmak, H. (2022). *Derleme sözlüğü'ndeki düğün âdetleri, gelenekleri v eğlenceleri ile ilgili adlandırmalar* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çeçen, Ertuğrul. (2020). *Derleme sözlüğü'ndeki mekân adları* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Değer, P. (2022). *Derleme sözlüğü'ndeki ticaretle ilgili kavramlar* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Demir, N. (1999). Ağız sözlükçülüğü. *Kebikeç*, 7-8, 67-75.
- Demir, N. (2002). Ağız terimi üzerine. *Türkbilig* 4, 105-116.
- Doğan, Z. (2022). *Derleme sözlüğü'ndeki oyun ve oyunla ilgili kavram alanları* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Ergin, M. (1993). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım Yayın Tanıtım.
- Erten, M. (2007). +Sız eki olumsuzluk eki midir? *Turkish Studies*. 2(4), 1168-1173.

- Görmüş, Y. (2021). *Organ adları” üzerine yapılan çalışmalar hakkında bir kaynakça denemesi. TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(27), 285-301.
- Gülensoy, T. (2020). <https://www.tarihistan.org/yazarlar/prof-dr-tuncer-gulensoy/anadolu-agizlarında-yasayan-eski-turkce-sozcukler/7829/> Erişim saati: 03.05.2025, 01.18.
- Gülensoy, T. (1999). Türk kişi adlarının dil ve tarih açısından önemi. *Türk Dili*, 565, 3-9.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözlüklerin köken bilgisi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları 911.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe el kitabı*. Akçağ Yayınları: 347.
- Günel, F. (2021). *Derleme sözlüğü’nde sağlık ve sağaltmayla ilgili sözler* (Yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Güneş, H. N. (2016). Erkeğin ataerkil rejime entegrasyonu: Yabancılaşma ve uyum. *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 266-284.
- Güngör, Y. (2022). *Derleme sözlüğü’nde kadın giyim kuşamının söz varlığı* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Günşen A. (2012). Balkan Türk ağızlarının tasnifleri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies (International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)*, Volume 7/4 Fall 2012: 111-129.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Engin Yayınevi.
- Hirik, S. (2014). Kesinlik ve olumsuzluk ilişkisine kipsel yaklaşım. *Turkish Studies*, 9(12), 349- 367.
- Işık, Y. (2018). “Kadın” sözcüğünün tarihsel süreç içerisinde değişen anlamları. *Туркология, № 3, €ОЖ 811.512.161*.
- Kadem, G. (2024). Anadolu ağızlarının tasnifinde kullanılan fonetik ölçütlerin analizi. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 7 (4), 931-947.
- Karabulut, B. (2022). *Derleme sözlüğü’ndeki giyim kuşam adları* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Karahan, L. (2014) *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. TDK Yayınları: 630.
- Karahan, L. (2009). Türkçede dinî anlamlı bazı kişi adlarını ekle değiştirme geleneği. *Dil Araştırmaları (4)*, 17-24.
- Korkmaz, Z. (1976). Anadolu ağızları üzerindeki araştırmaların bugünkü durumu ve karşılaştığı sorunlar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, 23(1975), 143-172.
- Korkmaz, Z. (2000) Türkiye’de ağız sözlükleri, *Türk Dili* 585, 7-8.
- Korkmaz, Z. (2017). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köprülü, F. (1950). Türk onomastique’i hakkında. *İÜEF Tarih Dergisi, Cilt I*, 221-235.
- Küçük, S. (2016). Derleme sözlüğü’nde çocuk diline ait adlandırmalar. *Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/10 Spring 2016*, 423-442.
- Kürüm, M. (2023). Türkiye Türkçesi doğu grubu ağızlarındaki alıntı kelimelerde dil benzeşmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 2, 599-608.
- Mangır, M. (2017). Derleme sözlüğüne ‘kadın’ kavramı ile ilgili katkılar. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6/ 13, 38-50
- Öksüz, Y. Ziya. (1995). *Türkçenin sadeleşme tarihi genç kalemler ve yeni lisan hareketi*. Türk Dil Kurumu Yayınları 606.
- Örnek, S. V. (2014). *Türk halk bilimi*. BilgeSu Yayınları.
- Özbek, Ö. (2024). Tarama sözlüğü’nde olumsuz insan karakterlerini adlandıran sözlerin duygu ulamı açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(3), 945-957.
- Özden, M. (2019). Türkiye Türkçesi ana ağız gruplarını belirleyen özellikler akımından batı trakya Türk ağızları. *folklor/edebiyat, cilt:25, sayı:97*.

- Özkul, Z. (2022). *Derleme sözlüğü'nde maddi kültür unsurlarına dair sözcüklerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi I. giriş*. TDK Yayınları.
- Sarı, İ. (2013). Dilde yeniden adlandırma ihtiyacı: Retronimler. *Türkbilig*, 25, 19-26.
- Sunal, F. (2024). *Derleme sözlüğü veri tabanında organ adları* (Yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Şenel, M. (2017). Gençliğin adıyla imtihanı. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD) CİLT I, SAYI 1*, S. 72-84.
- Tekcan, M. (1990). *Derleme sözlüğü'nün ağız hususiyetleri ve mana değişimleri üzerine bir çalışma "D" maddesi (Cilt IV)* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Tuncer, H. (1990). *Mana değişiklikleriyle ilgili Türkçe sözlük ile Derleme sözlüğü'nün mukayesesi* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü* (Cilt I-VI, 211/1). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun, M. (2017). Dil seferberliği kapsamında birinci derleme çalışması: Rize örneği. *Karadeniz inceleme Dergisi*, 11(22), 109-138.
- Güler, Ü. (1990). *Derleme sözlüğü ile Türkçe sözlüğün mukayesesi* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Üstüner, A. (2017) *Türkçenin tarihî gelişmesi*. Bilge Kültür Sanat.
- Yeşildal, Ü. Y. (2018). Atalar kültürüne dair inanmaların Türklerin ad verme inanç ve gelenekleri üzerindeki tesiri. *Millî Folklor*, 119, 48-59.
- Yıldırım, N. (2019). Derleme sözlüğü'nde yer alan meteoroloji ile ilgili ifadeler üzerine bir değerlendirme. *XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi*. 1654-1673.
- Yılmaz, A. (2022). *Derleme sözlüğü'ndeki Türkçe zooloji (Hayvan bilimi) terimleri* (Yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Martı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yurtoğlu, G. (2023). *Derleme sözlüğü'nde cinsiyet organlarıyla ilgili adlar üzerine bir inceleme* (Yüksek lisans tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.